

UNIVERSITY OF CALIFORNIA
LIBRARY
Mar. 27 1963
50726

PA
6105
V24
v.48 Valpy -
Delphin - classics

**Southern Branch
of the
University of California
Los Angeles**

Form L 1

PA
6105
V24
v.48

This book is DUE on the last date stamped below

LD
URL

OCT

REC'D LD-URL

8 1974

OCT 18 1974

Digitized by the Internet Archive
in 2008 with funding from
Microsoft Corporation

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS 309

LECTURE 10: QUANTUM MECHANICS

LECTURE 10: QUANTUM MECHANICS

LECTURE 10: QUANTUM MECHANICS

LECTURE 10: QUANTUM MECHANICS

LECTURE 10: QUANTUM MECHANICS

10

LECTURE 10: QUANTUM MECHANICS

PHYSICS DEPARTMENT

1991

SOUTHERN BRANCH

M. VERRII FLACCI
QUÆ EXTANT
ET
SEXTI POMPEII FESTI
DE VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBRI XX.

EX EDITIONE ANDREÆ DACERII

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICIBUS LOCUPLETISSIMIS

ACCURATE RECENSITI.

75869

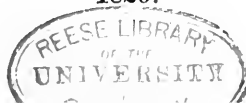
VOLUMEN SECUNDUM.

F

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1826.

BOOKS BY THE AUTHOR

50726

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XII.

NACCÆ^a appellantur vulgo fullones, ut ait Curia- [FEST.
tius, quod nauci non sint, id est,¹ nullius pretii. Idem
sentit et Cincius : quidam aiunt, quod omnia fere opera
ex lana nacæ dicantur a Græcis.²

Nacæ appellantur fullones, quod nauci non sint, [PAUL.
id est, nullius pretii : omnia fere opera ex lana nacæ di-
cuntur a Græcis.

Nænia^{3 b} est carmen, quod in funere laudandi gratia canta-

//////////

1 Vet. Cod. *id quod est.*—2 Scribendum monet Scal. *Nace, dicantur a Græcis νάκη.*—3 Al. *Nenia.*

NOTE

^a *Nacæ*] Scribe, *Nace, dicantur a Græcis νάκη.* Apuleius lib. ix. ‘ Nam et opportune maritus foris apud Naccam proximum cœnitabat.’ *Jos. Scal.*

^b *Nænia*] Scribe, *Græci enim νήστω extremum intestinum dicunt.* At quis ignorat, a jejunitate dictum? Deinde scribe, *chordarum ultima νήρη dicitur.* Glossarius : ‘ *Nænia, ἀτροία.*’ ignavia scilicet. Nam et *Nænia* pro ineptiis. *Idem.*

Nænia carmen] Multum abest quin Festus ad verum *nenia* etymon accedat. *Detph. et Var. Clas.*

Nenia Hebraicum et Syriacum vocabulum, non Phrygium, quod putant Grammatici. Et placentum sonat; *nini* enim est *plange* apud Prophetam: unde et Phryges, et post illos Græci veteres *νηνίαν* vocarunt. Ab illis autem nationibus Syriæ morem illum præficarum deductum esse nemo ignorat, nisi qui in Veterum historiis infrequens est. Immo Hebræi miri *θρηνηδοί* fuerunt. Quod crebro in Prophetarum libris occurrit. Vide quæ utiliter olim su-

Pomp. Fest.

2 F

tur ad tibiam. Sunt, qui eo verbo finem significari putant. Quidam volunt nœniam ideo dici, quod voci similior querimonia flentium sit. Quidam aiunt nœniæ⁴ ductum⁵ nomen ab extremi intestini vocabulo; Græci enim *véτον*^c extremum dicunt.⁶ Sive quod chordarum ultima *véτη* dicitur, extremam cantionis vocem nœniam appellant.

Nœnia est^d *carmen, quod in funere laudandi gratia* [FEST.

//////////

4 Quidam lib. *Quidam autem nœniæ*.—5 Alii libri dictum.—6 Scribendum monent Scal. *Dac. Græci enim νῆσιw extremum intestinum dicunt: et mox chordarum ultima νῆτη dicitur.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *véατω* et *véδτη*.

NOTÆ

per his notavimus in conjectaneis nostris. *Scal.* Alii ab Hebræo *nin* puer *neniam* deducunt, ut sit proprie *nenia*, quidvis puerile, aut ad pueros spectans, ut cantilena, quæ pueris a nutricibus canitur, ut somno occupentur. *Arnob. lib. vii.* ‘Somni enim quiete solvuntur, occuparique ut hoc possint, lenes audiendæ sunt *neniæ*.’ Inde, quod in funere infantium canebatur, *nenia* dictum, &c. Sed verisimilius est *neniam* prius de cantu funebri dictam fuisse, et deinde ad alia tralatum, et ita dici cœptas res frivolas et nugas, præsertim cum ‘*nugæ*’ et ‘*mortuaria*’ sic proprie dicebantur, quæ canebantur in mortuorum laudem. *Plaut. Asinaria:* ‘Hæc sunt non *nugæ*, non enim *mortuaria*.’ Quod etiam origo declarat, nam *nugæ*, Hebraicum et Syriacum vocabulum, (id sonat mœrorem, sicut *nenia* plactum,) de aliis quibusvis tetrīs rebus et frivolis dictæ sint. *Dac.*

Nœniū] Magna pars verborum Festi intelligitur ex Panli epitome. Cetera sunt exempla, quibus ostendebatur verum esse, quod dicebat. *Plauti* est fortasse in *Truculento:* ‘*hera* apud nos dixit *Nœniam* de ho-

nis.’ *Ant. Aug.*

^c *Græci enim véτωw*] Lege cum *Scaligerō*, *Græci enim νῆσιw extremum intestinum dicunt.* At quis ignorat a jejunitate sic dictum? a *νηστεύω*, scilicet, jejuno, unde et Latinis *jejunum* dicitur. *Scribe infra, quod chordarum ultima νῆτη dicitur.* Vel etiam *véδτη*, ut est apud *Platonem. Dac.*

^d *Nœnia est . . .]* *Nœnia est carmen, quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiam: quod vocabulum Afranius in Matreteris posuit: nœniam inter exequias cantilabant. Sunt qui eo verbo finem significari crediderunt. Plautus . . . abi ergo . . . Idem: huic homini amanti nea hera dixit domi et apud nos nœniam de bonis mesto. Quibusdam dictam placet, quod ei voci similior querimonia flentium sit. Quidam aiunt nœniæ ductum nomen ab extremi intestini vocabulo: quo vocabulo utitur Plautus in Bacchidibus: Si tibi est machæra, at nobis vervina est domi. Qua quidem ego te reddam, ubi me irritaveris, Confossioem soricina nœnia. Sive quod eam vocem flendo efferimus: sive, quod chordarum ultimas Græci νῆρας dicunt, extremam cantionis vocem ab eo nœniam appellarunt. In his videmus Verrio seu Festo placuisse ex quorundam*

et apud nos de bonis. Næniam esto quosda dicunt velle ideo dici.

Næniam quod ei voci similior querimonia flentium sit: quidam aiunt neniæ ductum nomen ab extremi intestini vocabulo, ad quod probandum testimonio utitur Plautus, Bacchidibus: *Si tibi est Machæodem ad nobis vervinæ est domi qua quidem ego te reddam ubi me irritaveris Confossio-rem sorricina Nænia: sive quod extremam flendo esferimus eam vocem, quærendoque, nam Græci νεῖτας extremum dicunt. Sive quod chordarum ultima νεῖτα dicitur, appellurunt extremam cantionis vocem Næniam.*

Næniæ Deæ^h sacellum extra portam Viminalem [PAUL. fuerat dedicatum.

NOTÆ

mea hera apud nos dixit næniam de bonis.' Ista enim domi et nesto, a Festo posita supra hæc verba apud nos et huic homini, ad sententiam explicandam, ut optime animadvertit Scaliger. Ibi autem *neniam dixit* idem est, quod, supremam dixit, vale dixit, abire jussit, eadem ratione, qua supra diximus. Non vero, ut Lambinus interpretatur, 'cantavit carmen leve, atque inane,' &c. quod ridiculum est. *Idem.*

¶ *Plaut. Bacchidibus*] iv. 8. Sed aliter in nostris exemplaribus: *Si tibi est machæra at nobis vervina est domi, Qua quidem ego te faciam, si me irritaveris, Confossio-rem sorricina nenia.* Hic autem censet Festus *Neniam* esse minutissimum intestinum, quod aliter *hillam* dicunt. Et inde Plautum dixisse confossio-rem 'sorricina nenia,' hoc est tam confectum vulneribus, ut ex eo nihil relinqueretur, quod hilla sorricina non esset minutius. Sed longe hic errare Festum dicit Scaliger, neque tamen ipse suam nobis sententiam aperit. Mihi vero non Festus tantum, sed ii omnes, quos hic aliquid tentasse video, longe a scopo videntur aberrasse, quorum

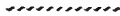
alii ex Arnobio *neniam*, intestinum etiam interpretantur. Alii *sorricinam neniã* vocem esse dicunt, quam emittit sorax, quæ sæpe ad illam vocem deprehenditur et confoditur. Quod cui nunquam probari possit? Sed ne aliis arguendis immoremur diutius, tandem videamus, an nobis aliquid, si non verius, verisimilius saltem repertum sit. Rem tribus verbis confectam dabo. Per *sorricinam neniã* machinulam intelligo, capiendis soricibus denticulatim aculeis confixam, quæ inde *nenia* dicta est, quod ibi *neniam*, funebrem cantum, sorices captæ canunt. Quare eleganter et venuste dixit Plautus *confossio-rem sorricina nenia*. *Idem.*

^h *Næniæ Deæ*] *Nenia*, Dea funerum, ubi *nenia* canebatur. Augustin. de Civit. Dei lib. v. cap. 9. 'Et Deos ad ipsum hominem pertinentes clausit ad *Neniam Deam*, quæ in funeribus senum cantatur.' Arnob. lib. 1. 'In tutela sunt Orbonæ Orbati liberis parentes: In *Neniæ* quibus extrema sunt tempora.' Sic Tibicen, qui *Neniam* canebat, dictus etiam *Nenia*. *Idem.*

Næviæ Deæ sacellum ultra portam *Viminalem*. [FEST.
*Nunc tantum habet ædiculam.*⁷

*Nævia silva*ⁱ dicta juxta urbem, quod *Nævii* cujusdam fuerit.⁸ [PAUL.

Næviam silvam vocitatum extra^k urbem ad *milliare quantum*, quod *Nævii* cujusdam ibi domus fuerit, a quo nemora *Nævia* appellata etiam fuisse, *Verrius* ait, quam obprobrii loco objici ab antiquis solere, quod in ea morari adsuessent *perditi ac nequam homines*, testis est *M. Cato* in ea, quam scripsit in *M. Cælium* si se appellavisset, orsus iterum a porta *Nævia* atque exinde in nemora *Nævia* a domo procul *Nævia*: inde dicunt proverbium natum esse a domo *Nævia* quod refertur a *Verrio*.⁹

7 In ed. Scal. hæc ita extant:

PAULUS. *Næviæ Deæ* sacellum extra portam *Viminalem* fuerat dedicatum. *Nunc tantum habet ædiculam.*

FESTUS. . . . sacellum ultra portam . . .
 . . . ædienlam.

8 Quidam lib. fuerat.—9 In ed. Scal. ita:

Næviam silvam vocitatum extra urbem ad *milliare quantum*, quod *nævii* cujusdam ibi domus fuerit a quo nemora *Nævius* appellata etiam fuisse, *Verrius* ait quam ob probrii loca objici ab antiquis solere, quod in ea morari adsuessent *perditi ac nequam homines*. testis est *M. Cato* in ea quam scripsit in *M. Cælium* si se appellavisset orsus, iterum a porta *Nævia* atque ex inde in nemora.

Nævia a domo procul *Nævia* unde dicunt proverbium natum esse a domo *Nævia* quod refertur a *Verrio*.

Vide infra.

NOTE

ⁱ *Nævia silva*] Varro lib. iv. de Lingua Lat. 'Sequitur porta *Nævia*, quod in nemoribus *Nævii*. *Nævius* enim loca, ubi ea sic dicta, coluit.' Ex his Festi verba intelliges: referebatur *M. Catonis* locus, ex Oratione in *Cælium* si se appellaverit. Proverbium autem, quod *Verrius* referebat, ignoro. *Ant. Aug.*

Nævia] Infra omnino succenturiandum ita: *Næviam silvam* vocitatum extra urbem ad. . . . *milliarium*: quod *Nævii* cujusdam ibi domus fuerit: a quo nemora *Nævia* appellata fuisse ait: quam obprobrii loco objici solere,

quod in ea morari adsuessent *perditi homines*, testis est *M. Cato* in ea in *Cælium* si se appellasset: a qua silva porta *Nævia*: atque ea. . . . Quæ sequebantur tantum indicabant *Silvam Næviam*, quæ obprobrii loco objiciebatur, venisse in proverbium, idque proverbium etiam ab ipso *Verrio* referri. *Jos. Scal.*

^k *Næviam silvam* vocitatum extra] *Næviæ* portæ et *Næviæ* sylvæ meminuit Varro lib. iv. de L. L. 'Sequitur porta *Nævia*, quod in nemoribus *Nævii*. *Nævius* enim loca, ubi ea sic dicta, coluit.' *Livius* etiam lib.

Nancitor¹ in duodecim, nactus erit, prædatus erit.¹⁰ Item in fœdere Latino PECUNIAM QUIS¹¹ NANCITOR, HABETO : ET SI QUID PIGNORIS NANCISCITOR,¹² SIBI HABETO.

Nanum^m Græci¹³ vas aquarium dicunt humile, [PAUL. et concavum, quod vulgo vocant situlum barbatum ; unde nani pumiliones¹⁴ appellantur.

10 Vet. lib. *prænotatus erit*.—11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *qui*.—12 Ed. Scal. *nanciscitur*. Vir doct. in marg. conj. *nancitor*.—13 Ante verba *Nanum Græci*, &c. in ed. Scal. inseruntur verba Pauli : *Nancitor, nactus erit* : ita :

PAULUS. Nancitor nactus erit.

Nanum Græci, &c.

14 Ed. Scal. *pumiliones*.

NOTÆ

II. Hæc porta Plinio ‘Lavicana.’ Hodie ‘porta major,’ ab ædificii magnificentia, propter ductum aquæ Claudiæ, cujus ibi vestigia cernuntur. Eandem etiam a vetustioribus ‘rodusculanam’ dictam volunt, quod falsum est. Vide ‘Rodusculana.’ Illa *orsus iterum*, usque ad *unde*, verba sunt Catonis, ex oratione, quam habuit in Cælium si se appellasset. Eam iterum laudat Festus in voce ‘spatiatorem.’ *Dac.*

¹ *Nancitor*] PECUNIAM. QUIS. NANCITOR. HABETO. ET. SI. QUID. PIGNORIS. NANCITOR. SIBI. HABETO. *Nancitor* pro *nancitur*, et *nancitur* pro *nanciscitur* : ut, apiscitur. QUIS pro QUI, ἀρχαῖκως. Erat caput in fœdere Latino, ut, intra decem dies post contestatam litem creditori satisfaceret. Hic vero vult ipsum pignus sibi habere, si post illud tempus ipsi satisfactum non sit. Vel potius intelligit, quod ante bellum contraxerit Latinus cum Romano, sive mutuum sit, sive pignus, uti id valeat. *Jos. Scal.*

^m *Nanum*] De hoc quid iudicii nostri sit, vide in Conjectaneis. In

Glossario : ‘Bardatus, *νάννος*, τὸ σκεῦος.’ Scribe *barbatus*. Pumilio Græcum quoque est, *πυγμαλίον*. Idem enim ac *πυγμαῖος*, ut a *simo*, *σιμαλίον*, et similia. Porro superest tantum de verbis Festi : ad imitationem ejusmodi hominum, aequali humilem et concavum, quem vulgo situlum barbatum vocant, dictum fuisse. Reliqua supplebis ex Gellio, libro XIX. cap. 13. Quasi quod hic in Festo desideratur, ita explendum sit : *Nani, humili et brevi statura homines : unde ad imitationem, &c.* *Jos. Scal.*

Nanum] A Græco *νάννος*. Meminit Varro lib. VI. de L. L. ‘Vas aquarium vocant futum, quo in triclinio allatam aquam infundebant, quo postea accessit nanus cum Græco nomine, et cum Latino nomine Græca figura barbatus.’ Ab eo pumiliones *nani* dicti, ut ait Paulus. Sed contra est ; nam a *nanis*, id est, pumilionibus, vas aquarium *nani* nomen accepit. Id indicat infra Festus. Pumilio Græcum quoque est *πυγμαλίον*, idem enim ac *πυγμαῖος*. Ut a *simo* *σιμαλίον*, et similia. *Dac.*

tionemⁿ ejus.

Nanum Græci vas aquarium dicunt, humilem et concavum, quod vulgo vocant situlum barbatum, unde nani pumiliones appellantur.

Napuras^o nectito cum dixit Pontifex, funiculi ex stramentis fiunt.

Napuræ funiculi.¹⁵

Nare a nave dictum: quod aqua feratur natans, ut [PAUL. navis. Natare est sæpius nare, ut dictitare, factitare.

Nare^p a nave ductum¹⁶ Cornificius ait, quod aqua [FEST. feratur natans, ut navis.¹⁷ Ennius libro septimo: Alter nare cupit, alter pugnare paratust. Plautus in Aulularia: Quasi pueri, qui nare discunt, scirpea induitur ratis. Natare igitur est sæpius nare, ut dictitare, factitare.

Nares^q appellari putant, quod per ea nasi foramina odoris cujusque nari fiamus.¹⁸

Narita¹⁹ est genus piscis minuti. Plautus: Muriaticam au-

15 Ead. ed. *feniculi*.—16 Al. *dictum*.—17 Vet. cod. *avis*.—18 Vett. edd. *flamus*.—19 Ed. Scal. *Narica*.

NOTÆ

ⁿtionem] Deest spatium ad integra Festi verba capienda, quæ etiam in schedis confusa. Lege: *Nani pumiliones appellantur. Ad imitationem ejusmodi hominum, Nanum Græci vas aquarium dicunt, humile et concavum, quod vulgo vocant situlum barbatum. Vide Gell. lib. XIX. cap. 13. Gloss. 'barbatus, πάντος, τὸ σκεῦος.'* Idem.

^o *Napuras*] Vide 'Nectere.' *Ant. Aug.*

Napuras nectito] Verba sunt ex commentario sacrorum: 'Pontifex minor ex stramentis napuras nectito,' hoc est, funiculos facito quibus sues adnectantur. *Dac.*

^p *Nare*] Non a *nave*, ut putat Festus, sed a νέω, νῶ, vel a νῶα, fluo. A supino *natum, natare*, ut a 'dico,' 'dictum,' 'dictare.' Infra versus

Planti sic legendus: *Quasi pueris, qui nare discunt, scirpea induitur ratis. Etsi aliter hunc versum alibi legit Festus in voce 'Scirpus.' Idem.*

^q *Nares*] Idem Donat. in *Adelph.* 'Nares a naritate dictæ sunt, quod nos odoratu doceant præsto et prope esse, quod adhuc oculi non vident.' Sed frustra; *nares* enim a Græco *ῥίνας* per transpositionem. *Idem.*

^r *Narita* [*Narica*] Scribe, *narita. νηπίτης*. Versus autem Plauti ita legendi: *Muriatica autem video in vasibus stagnæis: Bonam naritam, et camarum, et tagenia: Equinos fartos, conchas piscinarias. Equinos scriptum ἀρχαϊκῶς, pro Echinus. Stagneum vas intelligit, ni fallor, incrustatum. Nam stagnare erat περιπεταλῶν τὰ ἄγγη. Vulgo in idiotismo dicimus invitriare. Eo no-*

tem video in vasis stagneis^s naritam bonam, et canutam, taguma quinas fartas conchas piscinarias.

Narita genus piscis minuti. [PAUL.

Nassa^t est piscatorii²⁰ vasis genus, quo cum intravit piscis, exire non potest. Plautus: nunquam hercule ex ista nassa hodie ego escam petam.

Nassiterna^u est genus vasis aquarii ansati, et patentis,

20 Quidam lib. *piscatoria*.—1 Scal. et Dac. scribunt *Nasiterna*.

NOTE

mine crustariæ tabernæ Romæ institutæ. Hesych. Νέβεστα, πετάλματα τῶν ἱερῶν, καὶ τῶν σικελῶν. lego: πεταλώματα τῶν ἱερῶν καινῶν σκευῶν. Stagnare ergo, περιπεταλοῦν, γανῶσαι, γυαθοῦν, στομοῦν. Sic enim malumus, quam stagnea vasa interpretari κασσιτερινὰ, quanquam non displicet. Quam alieno a Plauti mente sensu Turnebus hos versus restituere conatus sit, facile, qui hominis emendationem cum hac nostra contulerit, deprehendere poterit. Jos. Scal.

Narita] Ostrei genus, νηρίται Græcis. Plauti versus sic legendi: *Muriatica autem video in vasis stagneis, Bonam Naritam, et Camarum et tagenia, Equinos fartos, conchas piscinarias.* Per muriatica, salsamenta intellige, quæ in muria servabantur. *Camarum* scriptum unico *m*, veteri consuetudine pro *Canmarum*, et apud Hesych. Κάμαρον. *Tagenia* sunt pisces, Ταγηνισταί, qui et ipsi in muria. Vide Athenæum. *Equinos* antique pro *echinos*. *Echinos fartos* vocat, qui farciiebantur, id est, saginabantur in vivariis, sicut 'conchas piscinarias,' quæ in piscinis: (sic fartores apud Terent. qui aves altilis farciunt, saginant:) atque adeo Muriaticorum nomine Plautus pisces omnes, qui ab eo enumerati sunt comprehendit. Et ne dubites de hac correctione

audi Plin. lib. 1. cap. 8. 'Sic halex pervenit ad Ostreas, Echinos, Urticas, Camuaros, Mullorum jecinora, innumerisque generibus ad saporem gulæ cœpit sal tabescere.' Satin aperte eosdem pisces inter muriatica, id enim est *halex*, τὸ τάριχος, recensuit, quos Plautus? Quare tam boni versus in situ et squalore relinquendi non erant. Scalig. in conjectan. ad Varron. *Dac*.

^s *In vasis stagneis*] Vasa intelligit, ni fallor, incrustata, nam stagnare erat περιπεταλοῦν τὰ ἄγγη. Vulgo in idiotismo dicimus *invitriare*. Eo nomine crustariæ tabernæ Romæ institutæ. Sic enim malumus, quam stagnea vasa interpretari κασσιτερινὰ, quanquam non displicet. Scal. *Idem*.

^t *Nassa*] Plaut. in Milite: 'Nunquam Hercle ex ista nassa ego hodie escam petam.' *Ant. Aug*.

Nassa] Gloss. 'Nassa, κύρτος ἀλιευτικός.' Versus Plauti: 'Nunquam hercle ex ista nassa ego hodie escam petam.' *Dac*.

^u *Nassiterna*] Vid. Fulgent. Placiat. de antiquis vocibus. *Ant. Aug*.

Nassiterna] Scribo, *Nasiterna*: quod tres nasos, hoc est, ansas haberet: ita Vatiniensis calicibus assignat nasos Martialis: et Juvenalis: 'Tu Beneventani sutoris nomen habentem Siccabis calicem nasorum quatuor.' *E*.

quale est quo equi perfundi solent. Plantus in Bacchidibus: Ecquis evocat cum nassiterna, et cum aqua istum impurissimum? et in Nervolaria: ^x Ecquis effert ² nassiternam cum aqua sine suffragio? et Cato in ea oratione quam composuit in Q. Sulpicium. Quotiens vidi trullos, nassiternas, pertusos ³ aqualis, matellas sine ansis.

Nassiterna genus vasis aquarii ansati, et patentis.

Natinatio dicebatur negotiatio; et natinatores ex [PAUL. eo seditiosi.

Natinatio^y dicebatur negotiatio, et Natinatores ex eo, [FEST. seditiosi, negotia gerentes M. Cato in tumultu Macedoniae, Etruriam Samnites, Lucanos inter se natinari, atque factiones esse.

Natio^z genus hominum, qui non aliunde venerunt, [PAUL. sed ibi nati sunt. In pecoribus quoque bonus proventus feturae, bona natio dicitur.

2 Ed. Scal. *Ecquis huc effert.*—3 Ead. ed. *perfusos.*

NOTE

quos post confecta spatia solere perfusione aquae recreari in Circensibus intellige, cum ait, 'quale est, quo equi perfundi solent.' Ulpianus lib. iv. de his qui notantur infamia: 'Neque thumelici, neque xustici, neque agitadores, neque qui aquam equis spargunt.' Versum autem Plauti iisdem fere verbis ex eadem fabula producit Fulgentius Placiades. Catonis verba emendamus: *Quotiens vidi trullos, nassiternas, pertusos aqualis, matellas sine ansis.* Jos. Scal.

^x *In Nervolaria*] Versus Plauti, quem ex Nervolaria laudat Festus, is hodie legitur in Sticho II. 2. 'Di. Ecquis huc affert nassiternam cum aqua? GE. Sine suffragio Populi tamen aedilitatem hic quidem gerit.' Verba Catonis sic legit Scalig. *Quotiens vidi trullos, nassiternas, pertusos aqualis, matellus sine ansis.* Dac.

^y *Natinatio*] Festus refert verba Catonis ex Originibus, ut arbitror, qui scripserat, 'audito tumultu Macedoniae, Etruriam, et ceteros natinari,' id est, tumultuari. *Ant. Aug.*

Natinatio] *Natinatio, negotiatio: et natinatores, negotia gerentes. M. Cato in. . . audito tumultu Macedoniae, Etruriam, Samnites, Lucanos inter se natinari, atque factiones esse. Isidorus: 'Natinare, negotiari.' Est autem non tam priscum verbum, quam prisca verbi forma: 'natate,' 'natinare,' ut, 'iter,' 'itiner:' 'jecur,' 'jecinur:' 'prodeunt,' 'prodinunt,' et similia. Est ergo *natinare*, more natantium, semper in negotiis fluctuare. *Jos. Scal. Isidor. 'nagare, vacillare, huc et illuc fluctuare.' Lege, natate. Dac.**

^z *Natio*] Præter ea, quæ Paulus scribit, ex verbis Festi tantum elici-

Nationem,^a item apud antiquos natum. Cincius, ge- [FEST. nus hominum, qui non aliunde venerunt, sed ibi nati sunt, significare ait, qui et nationem ait non tantum universim de omnibus, sed etiam de singularibus quoque hominibus se-junctim dici solere, Sinnius autem Capito omnia fere genera hominum per nationes dividi, ut Cures Sabinos, Hernicos, Aequos, item Volscos. In pecoribus quoque bonus proven-tus feturæ, bona natio dicitur.

Navali corona solet donari, qui primus in hostium [PAUL. navem armatus transilierit.

Navali corona^b donatur, qui primus in hostium na- [FEST. vem armatus transilierit cujusve opera manuve navis hostium capta fuerit : adeptus est eam M. Terentius Varro bello pi-ratico, donante CN. Pompeio magno, item alii, inter quos A. Atilius bello, quod gestum⁴ contra Nabin, ut scriptum est

⁴ Ead. ed. gestum est.

NOTE

tur Cincium esse hujus sententiæ auc-torem. Ant. Aug.

^a Nationem] *Nationem, et natum Cincius genus hominum, qui non aliunde venerunt, sed ibi nati sunt, dici auctor est. Sed et nationem ait non tantum universim de omnibus, set et de singularibus hominibus se-junctim dici. Hæc Festus. Sequebatur deinde testimonium veteris scriptoris, quod assequi non potuimus. Post Sabinos sequitur: bona natio in pecoribus quoque bonus proventus dicitur. Hoc igitur vult Festus, Nationem et natum de hominibus dici: nationem quidem de universis, ut, 'natio Græcorum:' natum de singulis, ut, homo maximo natu. Sed et nationem de singulis: ad cuius rei fidem adducebat exemplum auctoris veteris. Præterea neque nationem tantum de hominibus, sed et de pecoribus dici, quod non sine Græcorum imitatione dictum est: ut Homerus Ὀδυσ. Ξ. βῆ δ' ἴμεν εἰς σν-*

φεὸς, ὅθι ἔθνεα ἔρχατο χοίρων. Nos set scripsimus ἀρχαϊκῶς, quia ita est in illis reliquiis, sete, pro set et. Jos. Scal.

Nationem] Ait Cincius nationem et natum dici de hominibus universis, ut 'natio Græcorum:' et de singularibus etiam, ut apud Ciceron. 'natio candidatorum,' 'natio optimatum.' Præterea non tantum de hominibus, sed etiam de pecoribus: 'natio equorum,' 'natio suum.' Non sine Græcorum imitatione, qui ἔθνεα etiam de pecoribus dicunt Homer. ἔθνεα χοίρων. Glossæ: 'navitio, γενεά.' Leg. natio. Dac.

^b Navali corona] Plin. lib. xvi. cap. 4. 'Cedunt et rostratæ civicis, quamvis in duobus maxime ad hoc ævi celebres; M. Varrone e piraticis bellis, dante Magno Pompeio; itemque M. Agrippa, tribuente Cæsare, e Siculis, quæ et ipsa piratica:' et postea, 'dedit hanc Augustus coronam Agrippæ,

in carmine Saturnio, quod quidem duces ipsi consueti sunt in tabellis publice ponere, in quo nominabantur qui navali corona donati erant.

Nunquam⁵ ponitur pro nulla tenus, pro non ita: et non etiam significat ut nec.

Navalis^c porta a vicinia navalium dicta. [PAUL.

Navalis porta, item navalis regio, videtur utraque ab [FEST. navalium vicinia ita appellata fuisse.

Navalis scriba,^d qui in nave apparebat, inter aliud genus scribarum minimæ dignitatis habebatur: quod periculis

⁵ Ead. ed. Neumquam.

NOTE

sed civicam a genere humano accepit ipse.' Idem lib. vii. cap. 30. 'M. Varroni Magnus Pompeius piratico ex bello navalem dedit.' Ex his intelliges Festi verba, paucis exceptis, quæ plane ignoro. Adde Gell. lib. v. cap. 5. *Ant. Aug.*

Navali] Prima Festi verba incipiunt, qui primus in hostium. Desiderantur ergo præcedentia, quæ ex epitome ita supplebimus: *Navali corona solet donari, qui primus in hostium navem armatus transilierit, cujusve opera, manure navis hostium capta fuerit. Itaque adeptus est eam M. Varro, donante Cn. Pomp. Magno, bello piratico. Item A. Attilius, bello contra Nabim.* Quæ sequuntur alio pertinent. M. Varro coronam navalem datam, auctor Plinius. Et Varro ipse in ii. de Re Rustic. scribit bello piratico inter Delum et Ciliciam Græciæ classibus se præfuisse. A. Attilius prætor cum classe missus est in Græciam ad tuendos socios. Livius libro xxxv. Quæ sequuntur, ut dixi, manifesto ad alia pertinent. Et Carmen, puto Saliare, in testimonium producebatur. *Jos. Scal.*

Navali corona] Corona navalis tota

ex auro, rostris navium insignita. Ea donatum M. Varronem testatur Plin. et ipse Varro lib. ii. de R. R. scribit bello piratico inter Delum et Ciliciam Græciæ classibus se præfuisse. A. Attilius prætor cum classe missus est in Græciam ad tuendos socios, Liv. lib. xxxv. de Saturnio carmine, quod in tabulis duces publice ponere solebant, Attilius Fortunatianus de Saturnio metro: 'Apud nostros autem,' inquit, 'in tabulis antiquis, quas triumphaturi duces in Capitolio figebant, victoriæque suæ titulum Saturniis versibus prosequabantur, talia reperi exempla, ex Regilli tabula: Duello magno dirimendo, regibus subigendis.' *Dac.*

^c Navalis] Navalis porta regionis decimæ quartæ, a Navalium vicinia appellata. *Jos. Scal.*

Navalis porta] In regione 14. trans Tiberim, eadem 'portuensis.' Nunc 'porta ripæ,' vel 'vinaria,' quod extra eam vina externa, maxime tamen Campana et Tusca, vendantur. *Dac.*

^d Navalis scriba] Navalis scriba dictum, tam propter scribam, quam propter Navalis: quia et nautæ, et id genus hominum male audit: etiam

quoque ejus ministerium esset⁶ objectum. Plautus, non ego te novi navalis scriba columbari impudens: sive quod columbaria in nave appellantur in quibus remigent,⁷ sive quod columbariorum quæstus temerarius incertusque.

Naucum⁸ ait Ateius Philologus poni pro nugis. Cincius, quod in oleæ nucis, quid intus sit.⁹ Ælius Stilo omnium rerum putamen. Glossematorum autem scriptores fabæ grani, quod hæreat in fabulo.¹⁰ Quidam ex Græco, *ναὶ καὶ οὐχὶ*, levem hominem significari. Quidam nucis juglandis, quam Verrius juglandam¹¹ vocat, medium velut dissipimentum. Plautus in Parasito pigro: Ambo magna laude lauti, postremo ambo sumus non nauci. Item in Mostellaria; id esse¹² dicam nauci: nescio; et in Truculento: Amas hominem non nauci; et Nævius in Tuni-

6 Vet. cod. esse.—7 Ed. Scal. appellantur ea quibus remigent. Vet. cod. rem gement. Legendum monet Dac. appellantur ea e quibus remigunt: sive ut Turnebus et Scal. quibus remi eminent.—8 Alii Nauci, indeclinabile.—9 Vide Notas.—10 Quidam libb. *subæchilo*.—11 Vet. cod. *jugulandum*.—12 Ed. Scal. quod id esse dicim.

NOTE

apud Homerum Navalis scriba est convicium, Ὀδυσ. Θ. φόρτου τε μνήμων, καὶ ἐπίστροφος ἦσιν ἰδαίων, hoc est, γραμματεὺς φόρτου, καὶ ἐφοδίων ταυλάς. Et legendum, columbar impudens: dictum eadem forma, qua Catullus mulierem prostituti pudoris vocat 'lupanar': Lucilius 'carcer' vocat eum, qui meruit in vincula conjici. Columbaria in nave sunt ea, quibus remi eminent: ita enim legendum: dicta a similitudine foraminum, in quibus par columborum nidificat. Ab eadem similitudine et in re architectonica quid significet, habes apud Vitruvium. Jos. Scal. Lege in fine appellantur ea e quibus remigant. Sive ut Turneb. et Scal. quibus remi eminent. Dac.
^e Naucum] Mendosum esse vide-

tur; quod in oleæ nucis, quod intus sit. Paulus: oleæ, aut nucis nucleo, forte quod in olea, nucisque intus sit. De nuce juglande vide Macrob. lib. III. Satur. Ant. Aug.

Naucum] Alii Nauci, indeclinabile. Proprie membrana tenuis, quæ medias nuces disjungit, unde pro nihilo, &c. Lege infra, Cincius quod in oleæ nuce intus sit, vel, Cincius, in olea et nuce quod intus sit. Item, in fabæ hilo pro in fabulo. Fabæ hilum, Gallice le noir de la fève: naucus a nucus, unde nuculus, nuculeus, nucleus. Idque doctiss. Guietus adscripserat oræ Festi sui, quem mihi communicavit V. Cl. et magni nominis, Ægidius Menagius. Dac.

cularia: ¹³ ejus noctem nauco ducere: sed ¹⁴ Ennius: Illic ¹⁵ est nugator nihili, non nauci homo.

Naucus ¹⁶ pro nugis ponitur: alias pro oleæ, aut [PAUL. nucis nucleo: alii omnium rerum putamen ita appellari volunt. Quidam ex Græco, quod sit ναὶ καὶ οὐχί, levem hominem significari volentes. Quidam volunt sic appellari membranulam, quæ in nucis juglandis est medio. Navia lignum cavatum, ut navis, quo in vindemiis uti solent.

Navia ^f est uno ligno exsculpto, ut navis, quo [FEST.

13 Al. Cunicularia.—14 Quidam vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *et pro scd.*—15 Vet. cod. *illuc.*—16 Vett. libb. *Naucis.* Legendum monet *Dac. Naucum* vel *Nauci*, ut supra.

NOTÆ

^f *Navia*] Hæc Historia de cote novacula præcisa ab Attio Navio a multis refertur. Sed de ficu Navia nihil aliud accepi. Cicero lib. 1. de Divinat. ‘cotem,’ ait, ‘et novaculam defossam in comitio, supraque impositum puteal.’ Idem ait Dionys. lib. III. addens statnam æneam eidem illic statutam, quod etiam Livius scribit, et Plin. lib. XXXIV. cap. 5. Val. Max. lib. 1. cap. 4. D. Attium Navium angurem appellat. De ficu ruminali Plin. lib. xv. cap. 18. Quærendum igitur est, qua ratione ea, quæ desunt, sarciri possint. *Ant. Aug.*

Navia] Aliter *linter*: et eo quoque utuntur in vindemiis. Servius in illud: ‘cavat arbore linteres:’ ‘Alii,’ inquit, ‘linteres, in quibus uva portatur, accipiunt.’ Hæc Servius Danielis. Tibullus lib. 1. ‘Hæc mihi servabit plenis in linteribus uvas.’ Nam et *navia*, et *linter*, utrumque est lignum cavatum. In verbis Festi lege, *Navia est unum lignum exsculptum. Unum* dixit: unde *μονόβουλα σκάφη* Græci. Denique *Linter* et *Navia* est *σκάφος, σκάπτειν*, exsculpere. Melius tamen

legeris, *Navia ex uno ligno exsculpto*, quod retinendum censeo. Cicero II. de legib. ‘Ligneum autem quodque volnerit, uno e ligno dedicato.’ *Jos. Scal.*

Navia] Suidas *nubiam πορθμεῖον* interpretatur male. Nam vel hinc satis liquet eo nomine potius navem ipsam intelligi: ut et ex usu illo Veterum, quo pueri denarios in sublime jactantes *capita aut navia* clamabant, de quo Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 7. *Dac.*

Navia] Tanti momenti hic locus est, ut de eo totius hujus libri utilitas æstimari possit: inaudita præterea, ac recondita eruditionis illis præsertim, qui nesciunt ficum *Naviam* eandem cum ficu *Rumina* seu *Ruminali* fuisse. Ponemus prius locum, si non ipsis verbis Festi, at certesententia ipsa incolumi, atque integra. Sic igitur hos hiatus explemus: *jussit rex cotem ac novaculam proferri: qua prolata interrogatus Augur, an eos illa possit præcidi novacula, subito eam præcidit. Ex eo, Tarquinio, nihil auso contra facere, novaculam ac cotem sub lo-*

utuntur alveo in vindemia. ficus quoque in comitio^s appellatur Navia ab Attio Navio, augure. Nam, cum Tar-

NOTE

cum consecratum defodi jussisse: et ficum ab eo satum esse intra id, quod contentum sine sacro sit: camque, si quando aruisset, subseri jussisse. Deinde, cum post tot annos alia in eo loco complures ficus essent, et evulsæ, de loco sacro removerentur, omnes, quæ inibi erant ficus, præter eam, ejectas fuisse admonitu ac jussu aruspicum, et divinis responsis, quoad ea viveret, libertatem populi mansuram: ideo quod. . . Postrema non possumus explere, quia non satis spatii relictum sit ad explendum quantum postulat sententia. Tantum enim loci desideratur, quantum satis esset his, aut similibus verbis: ideo quod in ea futum populi Ro. esset: aut tale nescio quid. Multi hujus fabulæ meminere, qui omnes adjuvant conjecturas nostras. Sed ante omnes Plinius. Cujus verba apponam ex libro xv. cap. 18. 'Colitur ficus arbor in foro ipso ac comitio Romæ nata, sacra fulguribus ibi conditis. Magisque ob memoriam ejus, quæ nutrix fuit Romuli, ac Remi conditoris appellata: quoniam sub ea inventa est lupa infantibus præbens rumen (ita vocabant mammam) miraculo ex ære juxta dicato, tanquam in Comitium sponte transisset. Adacto navigio ilico arescit, rursusque cura sacerdotum seritur.' Hæc ille. In quibus miror cur dixerit Romæ nata; quasi de alio Comitio, quam de Romano intelligi possit. Deinde, quid est, *adacto navigio ilico arescere*? Scio Tiberim ad illum usque tractum Urbis tunc ripis suis ejectum fuisse; idque solitum alias vulgo accidere. At si navigiis tunc ea aqua transmittebatur, quis tam religionis contempтор, qui ad ficum navigium adigeret, ut illa exaresceret, cum sciret, hoc non

posse evitari, si illuc navem impingeret? Suspiciatus igitur sum id, quod verum esse postea apparuit, locum depravatum esse. Idque fortasse doctis viris probabimus, si nostram sententiam de ejus loci emendatione proponamus. Ita igitur legendum putamus: *Colitur ficus arbor in foro ipso Romina, jam sacra fulguribus ibi conditis: magisque ob memoriam ejus, quæ nutrix fuit Romuli ac Remi conditoris appellata, quoniam sub ea inventa est lupa infantibus præbens rumen (ita vocabant mammam) miraculo ex ære juxta dicato: quam tanquam in Comitium sponte transivisset, ab Actio Navio. Illico arescit, rursus cura sacerdotum seritur.* Primum quod ait Sacram fuisse, idem et Dionysius testatur his verbis: *ἔπειτα δ' αὐτὸν τὸν Νάβιον θεραπεύσαι διαγνοῦς (Tarquinius) ὡς ἀπάντων ἀνθρώπων θεοφιλέστατον ἄλλαις τε φιλιανθρωπίας ὑπηγάγετο, καὶ, ἵνα μνήμης αἰωνίου τυγχάνοι παρὰ τῶν ἐπιγινομένων, εἰκόνα κατασκευάσας αὐτοῦ χαλκῆν διέστησεν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, ἥ καὶ εἰς ἐμὲ ἦν πρὸ τοῦ βουλευτηρίου κειμένη πλησίον τῆς ἱερᾶς σκῆψ. Deinde subjicit de fulguribus ibi conditis: quia scilicet ibi puteus fuisset, qui cum de cælo tactus esset, procuratum eum locum postea, operculo imposito, Puteal vocatum fuisse: nam Puteal est, operculum putei, etiam teste Jurisconsulto. Quare a loco sacro ficum Sacram nominat: quin et Dionysius ait aram superimpositam, quod nihil aliud est, quam operculum ipsum ostii Deorum Manium: sed fallitur, ut homo Græcus, qui idem putet esse Puteal, ac φρέαρ, cum, ut dixi, Puteal non φρέαρ, sed πῶμα τοῦ φρέατος sit. At locis fulguritis aram superimponi solere, auctor, præter Diony-*

quinius Priscus institutas tribus a Romulo mutare vellet, deterrereturque ab Attio per augurium, ut eluderet ejus

NOTE

sium, et Artemidorus, ὁ κεραυνὸς τὰ ἄσσημα τῶν χωρίων ἐπίσημα ποιεῖ διὰ τοὺς ἐνιδρυμένους βαμοὺς, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς γινομένας θυσίας. In sequentibus de utraque appellatione ficus illius inquit Plinius. Nam, cum eam alii Ruminalem, alii Naviam vocarent, ' frequentius,' inquit, ' a nutrice Gemellorum Urbis conditorum, præsertim cum ibi simulacrum æneum sit lupæ, Ruminale appellata est, quam Navia ab Actio Navio, qui sponte sua illam transeverit in Comitium: ' utrumque enim verum esse, et Naviam, et Ruminalem vocari: sed magis utique Ruminalem, quam Naviam: propius enim vero esse, et magis consentaneum, eam ante Naviam fuisse, et sub ea lupam Gemellis ubera præbuisse, quam postea ab Actio Navio ibi transseminatam. Vide quam pulchrum vetustatis monumentum sub illo situ mendorum latebat. At enimvero jam Festi verba luce ipsa clariora sunt, neque egent interpretatione: tametsi ab illo dicatur angur cotem præcidisse, non rex, ut ab aliis proditur. Sed a fabulis non est exigenda fides; præsertim, cum Lactantius idem dicat, quod Festus. In postremis verbis Plinianis elegantia latuerat eos, qui locum corruperunt. Nam, *ilico arcescit, rursus seritur*, est, ' simul ac arcescit, statim seritur.' Notabis et elegans verbum in Festo, *Subserere*: quod est, priore sata arbore intermortua, aliam in ejus locum serere. Præterea, cum dicit locum consecratum, cum esse, quem et βωμὸν Dionysius, et alii Puteal vocabant. Neque prætermittendum quod ait, multas ibi ficus natas fuisse:

Dionysium non ficetum, sed simpliciter ὕλην βαθείαν vocasse: cujus verba hæc sunt ex lib. I. ἡ δὲ λύκαινα οὐ μάλα ἀγριαίνουσα τῶν ἀνθρώπων τῇ προσόδῳ, ἀλλ' ὥσπερ ἐν χειροθήῃς, ἀποστᾶσα τῶν βρεφῶν ἡρέμα, καὶ κατὰ πολλὴν ἀλογίαν τοῦ ποιμενικοῦ ὀμίλου, ἀπῆει. καὶ ἦν γὰρ τις οὐ πολὺ ἀπέχων ἱερὸς χῶρος ὕλη βαθεία συνηρεφῆς, &c. Lege reliqua. Ennius quoque, cum de eadem re loqueretur, ex quo illa sua transcripsit Dionysius pæne ad verbum, non aliter, quam silvam vocat Annali primo: ' Induetur ibi lupi' fœmina conspicio amens. Hinc campom celeri passu permensa parumper Conjicit in silvam sese' quæ pæne, ut dixi, interpretatus est lingua sua Dionysius. Ultimum est, quod ponit Festus, factum libertatis Po. Ro. in ea ficu situm fuisse. Idque aruspices, et sacras sortes admonuisse: propterea diligenter subserebatur, adeo, ut cum Neronianis temporibus, exarescente trunco, et mortuis ramalibus deminuta esset, loco portentii habitum sit a Pop. Ro. auctor Cornelius Tacitus. Idem fatum, aut ei proximum casa Romuli contineri putabant, quam diligentissima observatione, et anxia superstitione reficiebant, neque sinebant vetustate collabi. Cujus etiam simile nugantur Græci de nave Thesei. *Jos. Scal.*

ε *Ficus quoque in comitio*] Tanti momenti hic locus est, &c. . . . Ita Scaliger: sed male ficum Naviam, quæ in comitio non distinguit a ficu Ruminale, sub qua infantibus lupa præbuit Rumam. Certum est enim ficum Naviam in comitio non fuisse, antequam Attio Navio, angure, ibi

prudenciam, interrogavit cum, an fieri posset id quod animo proposuisset suo; cui ille, permittente augurio, cum respondisset effici posse; jussit rex cotem, ac novaculam proferri, qua prolata interrogatus augur an eos illa posset præcidi, respondissetque posse: novaculam subito præcidit: quo facto, statim Navium, ex eo Tarquinio nihil auso contra amplius facere, novaculam illam ac cotem sub locum consecratum^h defodi jussisse: et ficum ab eo satam ibi esse intra id spatium loci, qui contentus sine sacro sit: eam-

NOTÆ

transseminata esset. Necessè est igitur diversam fuisse ab altera Ruminali, unde in comitium translata. Et ita est: fuerat enim ficus Ruminalis in Germalo. Varr. lib. iv. de L. L. 'Germalum a Germanis Romulo ac Remo, quod ad ficum Ruminalem, et hi inventi, quo aqua hiberna Tiberis eos detulerat expositos.' Germalum autem prope palatium fuisse notum est, in ripa Tiberis, ubi etiam sua ætate ficum Ruminalem extitisse narrat lib. i. 'In proxima,' inquit, 'aluvie, ubi nunc ficus Ruminalis est.' Fuit igitur longe a Comitio ficus Ruminalis. Sed ficus illa Navia, quæ in Comitio, Ruminalis etiam dicta ab illa altera Ruminali, quæ in Germalo. Scaligerum fefellit hic locus Festi et alter Plinii, uterque male intellectus. Vide 'Ruminalis.' De ficu Navia et de loco Plinii adendum Salmasius in Solin. Ejus verba olim huc referre cogitaveram, quia multa hic vidi, quæ et ipse viderat prior, sed ejus dissertatio paulo longior; quare satius est te ad integrum fontem remittere. Ad illum p. 1137. &c. *Dac.*

^h *Sub locum consecratum*] Ideo ficum *sacram* supra vocavit, a loco sacro, fulguribus ibi conditis, quia scilicet ibi putens erat, qui cum de cælo tactus fuerit, procuratus is locus

postea, operculo imposito, puteal dictus, nam puteal est operculum putei, teste Jurisconsulto. Quin et Dionysius ait aram superimpositam, quod nihil aliud est quam operculum ostii Deorum Manium. At locis fulguritis aram superimponi solere, auctor, præter Dionysium, et Artemidorus. 'Ο κεραυνὸς τὰ ἕσσημα τῶν χωρίων ἐπίσημα ποιεῖ διὰ τοὺς ἐνδρυσμένους βωμοὺς καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς γενομένας θυσίας. I. c. 'Fulgura,' inquit, 'ignota loca insignia faciunt propter aras impositas et sacrificia peracta.' Scal. Hic etiam falsus est Scaliger, qui scribit puteal additum, quia ibi putens erat, qui de cælo tactus. Puteal hic nihil aliud est, quam ara ipsa. Dionysius ἐπὶ βωμῶν τινι sub ara quadam defossam novaculam testatur. Unde Festus optime, *sub locum consecratum*. Solus, quod sciam, Plinius sacram ficum facit, fulguribus ibi conditis, sed vel mire fallor, vel alia mens Plinio fuit, cujus verba sic insolubilia, ita forte corrigenda: *Colitur ficus arbor in foro ipso Romina, tam sacra quam fulguribus ibi conditis*. Non dicit Plinius ficum sacram fuisse, fulguribus ibi conditis, sed tanquam ibi fulgura fuissent condita. Quibus verbis innuit puteal sive aram impositam, ut locis fulguritis solebat. *Idem*.

que si quando arescere contigisset subseri sumique ex ea surculos jussisse, quo facto tantos intra temporis tractus cum alia in eo loco complures ficus enatae essent,ⁱ atque ea evulsae deinde de sacro illo loco radicitus removerentur: omnes quae inibi tunc temporis erant, ficum praeter unam illam, ejectas fuisse, admonitu fatali ac jussu in primis aruspicum et divinis etiam responsis promittentibus quandiu ea viveret libertatem populi Romani incolumem mansuram ideoque coli et subseri ex illo tempore captam.

Navitas secundum^k *incorruptam consuetudinem dictos, quos nunc nos nautas dicimus, testis est Cato in ea quam scrip-*

NOTÆ

ⁱ *Aliae in eo loco complures ficus enatae essent*] Ideo altam sylvam vocat Dionys. lib. I. καὶ ἦν γὰρ τις οὐ πολὺ ἀπέχων ἱερῶς χώρος ἕλη βαθεῖα συνηρεφής, ‘Erat enim quidam, non longe distans, sacer locus, sylvā alta tectus.’ Ennius quoque cum de ea re loqueretur, unde illa sua transcripsit Dionysius pæne ad verbum, non aliter quam sylvam vocat, Annal. I. ‘Endotuetur ibi lupu’ femina, conspicio amnem. Hinc campum celeri passu permensa parumper Conjicit in sylvam sese.’ Scal. Hic iterum errat Scaliger, qui complures illas ficus, ex ficu Navia propagatas, confundit cum sylvā illa, quæ prope ficum Ruminalem in Germalō juxta Tiberim. De ista enim intelligendus locus Dionysii, qui eam Pani sacram dicit. Ut et ille alter Ennii. *Duc.*

^k *Post Navia...tas secundum*] *Navitas* pro *nautas* dixisse Catonem refert, et, ut arbitrator, ille locus est, quem Plinius laudat lib. XIV. cap. 13. ‘Cato cum in Hispaniam navigaret, unde cum triumpho rediit; non aliud, inquit, vinum bibi, quam remiges.’ Vide ‘Penatores.’ *Ant. Aug.*

Navitas] *Infra: Navitas secundum incorruptum morem dictos, quos nunc*

nautas dicimus, testis est M. Cato in ea, quam scripsit, cum in Hispaniam proficisceretur, cum ait: navitæ quod secum portaverant vinum atque oleum, usus tantum eo sum. Quod hæc sint ex illa oratione Catonis, confirmari certo potest ex Apulcio, qui in Apologia sua fragmentum citat ex eadem oratione, quod non longe ab hoc abfuisse videtur: verba ejus hæc sunt: ‘M. autem Cato nihil opertus, ut alii de se prædicarent, ipse in oratione scriptum reliquit cum in Hispaniam consul proficisceretur: tres servos solos ex urbe duxisse, quoniam ad villam publicam venerat: parum visum qui interetur: jussisse duos pueros in foro de mensa emi: eos quinque in Hispaniam duxisse.’ *Jos. Scal.*

Navitas] Quod putat Festus *navita* esse a *nare*, et per syncopen dici *nauta*, ibi quidem frustra est, *nauta* enim est a *ναύτης*, unde per Epenthesein *navita*. Porro eadem Catonis verba pæne ad verbum habet Plin. XIV. 13. ‘Cato cum in Hispaniam navigaret, unde cum triumpho rediit, non aliud, inquit, vinum bibi quam remiges.’ *Duc.*

sit, cum in Hispaniam proficisceretur, cum ait, navitæ quod secum portaverant vinum atque oleum, usus tantum eo sum.

Nauscit cum granum¹ fabæ se aperit nascendi gratia, quod sit¹⁷ non dissimile navis formæ.

Nauscit cum granum fabæ se nascendi gratia ape- [PAUL. rit, quod sit non dissimile navis formæ.

Naustibulum,^m alveum ad navis similitudinem factum.

Naustibulum † vocabant antiqui vas alvei simile, [FEST. videtur¹⁸ a navis similitudine.

Nauteaⁿ herba granis nigris, qua coriarii utuntur, [PAUL. a nave¹⁹ ductum nomen, quia nauseam facit permutatione T in S.²⁰

Nauteam^o ait Opilius Aurelius herbæ genus esse [FEST. granis nigris, qua coriarii utuntur, cujus videri²¹ a nauseam ductum nomen, quia nauseam facit permutatione T et S litterarum, inter medicamina antiquis consueta refert. Pau-

17 Ed. Scal. fit.—† Hæc verba quidem sunt Festi, sed non ex antiquo lib.—18 Vet. lib. pro videtur habet vid. pro videlicet: bene, censente Dac.—19 Vet. lib. nausea.—20 Vet. lib. t. et s.

NOTÆ

¹ Nauscit cum granum] Nauscit, quasi navescit, sive naviscit, in navis formam sese aperit. Nisi potius legendum nauçit, a nauçi, quod est fabæ hilum, sive fabæ granum, cum se aperit. *Idem.*

^m Naustibulum] Videtur potius navium stationem significasse, quasi navium stabulum: ut Græcè ναύσταθμος, quasi ναῶν σταθμός. *Idem.*

Naustibulum] Puto potius eo ναύσταθμον significari. *Jos. Scal.*

ⁿ Nautea] Citatur Plautus in Artemone, quæ comœdia non extat. Credo etiam ex Curculione illum afferri versum: 'Nam omnium odor nn-

guentum præ tuo nautea est:' et ex Casina: 'Ei pro scorto supponetur hircus unctus nautea.' *Ant. Aug.*

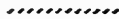
Nautea] Proprie aqua e sentina. Est et herba, qua coriarii utuntur ad dependa et depilanda coria. A Græcè ναυρέα. Gloss. 'Nautea, ὀσμὴ βύρσης,' 'odor corii.' *Dac.*

^o Nauteam] Cum ait Plautum nauteam inter medicamina retulisse, ve-reor ne frustra sit, nam, ex allatis Plauti locis, nihil aliud colliges, nisi nauteam esse odorem teterrimum sive ex aqua sentinæ, sive ex corio, &c. *Idem.*

lus^r in Artemone unguentum, quod naribus mulionum nauteam fecisset.

. lem atque aromatum idem curculione.
 Nam odor unguentum omnium præ tuo nautea est in casina.
 Ei pro scorto supponetur hircus unctus nautea. Labeo in commentario juris pontificii ait nauteam rubidum quiddam esse, quo pontificum vestimenta quædam colorant.

Nautiorum familia^p a Trojanis dicitur oriunda. [PAUL.
 Nautiorum^q familia a Trojanis oriunda est : Nam fuit [FEST.

1 Ed. Scal. 'inter media antiquis consueta. Paulus.'

NOTÆ

^p Nautiorum familia] A Naute Trojano, qui Æneam secutus est. Virgil. 'At senior Nautes.' Idem.

Nautiorum] Multo plura Festus scripserat, quam Paulus referat. Initio de Palladio a Naute Æneæ socio conservato, a quo Nautii dicti sunt. Idem Dionys. scribit lib. vi. et Servius lib. iii. et v. Æn. Historia postea narratur mihi incognita de bello adversus Bruttios gesto post cædem L. Cæciliï : de quibus fortasse Florus lib. xii. Fuit eisdem temporibus Cons. Sp. Nautius. De quo nihil accepimus, quod ad hujus loci interpretationem pertineat. Ant. Aug.

^q Nautiorum] Primores quinque versiculi cum duobus extremis certissimum est ad Nautiorum gentem pertinere. Media interjecta ut constat aliena hoc loco esse, ita quo pertineant, affirmare non possum. Scripsisse videtur Festus : Nautiorum familia a Trojanis oriunda est : quia Nautes eorum princeps, qui secum simulacrum aneum Minervæ abstulit : unde ei sacra procurare soliti erunt Nautii : quare Dea huc vocabatur de casu Nautia. Aut igitur a Dea, aut inde a principe suo familia appellata est. Sacra

Minervæ non ad gentem Juliam pertinuisse, quæ ab Ænea deducitur, sed ad Nautiam, quæ a Naute, qui fuit socius Æneæ, testis Servius. Inde suspicor a Festo relatum, Deam dicendam esse Nautiam. Quanquam non video quare Festus familiam potius dixerit, quam gentem : est enim manifesta κατὰχρησις. Jos. Scal.

Nautiorum] De Naute, qui Palladium Roman detulit, Servius ad illud v. Æneid. 'Tum senior Nautes, nnum Tritonia Pallas quem docuit.' 'Quod autem dicit, 'Pallas quem docuit,' propter illud quod supra diximus fingitur, quia ipse Romanam Palladium detulit, unde Nautiorum familia Minervæ sacra retinebat, quod etiam Varro docet in libris quos de familiis Trojanis scripsit.' Historia de Naute, Bruttiiis, Messana et Q. Cæcilio Metello, mihi quidem inandita est. Scio tantum nnum Q. Cæcilium Metellum occisum, cum contra Bruttios, Lucanos, et alios, qui Aretinum obsidebant, missus esset. Dac.

Nautiorum] Hæc quæ sequuntur, quo pertineant, ut jam dixi, nescio. Sunt autem ferme ad hunc

eorum princeps *Nautes*, qui *Romam detulit simulacrum æneum Minervæ*, cui postea *Nautii sacrificare soliti sunt*, unde ipsa quoque *Dea Nautia vocabatur* hac de causa : alii, quod duce *Naute acciti* conductique ab *Brutiis* milites fuerint ad *Messanam oppugnandam*, contra quos a *Senatu* sit missus *L. Cæcilius Metellus* : qui cum ab illis interfectus esset, missi ad eos fuerunt *expostulatum de fœdere violato legati*.

us *P. Veturius*, qui cum aliquantis per obrefectionem corporis in oppido quodam insedissent, *Brutii*, quibus fœdus tunc cum Romanis erat, bello statim eo destiterunt. Inde a principe *Naute*, familia *Nautia* appellata est.

Navus,^r celer, ac strenuus : a navium velocitate videtur

NOTÆ

modum : Cum accessiti, conductique ab illis essent ad *Messanam oppugnandam*, et a *Senatu* missus *L. Cæcilius* ab illis interfectus esset : missi porro sunt *expostulatum de fœdere violato*. . . us, *P. Veturius*, qui cum ob refectioem corporis oppidum insedissent, *Brutii* eo quod illis pax cum Romanis erat, bello destiterunt : aut tale quid. *Jos. Scal.*

^r *Navus*] *Ennius* *Annali* sexto : ‘*Navu’* repertus homo *Graio* patre, *Grains* homo, *Rex Æmoni’*, *Pyrrhus*, nti memorant, a stirpe supremo.’ *Alter* versus citatur a *Nonio*, sed perperam ex *Annali* v. pro vi. In sequenti versu legendum, *induperantum* : *Natorum imperium servare, est induperantum*. Sententia a *Veteribus* celebrata : Bene parere, est imperare. In versu *Plauti* lege *ductarie*, non *ductarier* : *Nave agere oportet quod agas, non ductarie* *Nave* agi, est cum navis remigio aut ventis agitur : *ductarie*, cum fœnibus adverso amne trahitur. *Ansonius* in politissimo *Panegyrico* *Mosellæ* : ‘*Tu* duplices sortite vias, et cum amne secundo *Defluis*, ut celeres feriant vada concita remi :

Et cum per ripas nusquam cessante remulco *Intendunt* collo malorum vincula nautæ.’ *Valgius* in *Elegis* : ‘*Hinc* mea me longo succedens prora remulco *Lætantem* gratis sistit in hospitium. Et placidam fossæ qua jungunt ora *Padusam* *Navigat* *Alpini* flumina magna *Padi*.’ *Ductarie* ergo agere est *βυμουλκεῖν*. Non omitendum, quod est in *Glossis* : ‘*Navities, ἀρετή*.’ *Idem*.

Narus] Ergo, si *Scaligerum* sequaris in illo *Plauti* *nave agere oportet, &c.* *Nave* non erit a *narus*, sed a *navis*, manifeste contra *Festi* sententiam, quam hic prægravare decere arbitror, ita ut *Plauti* versus legatur, ut ab eo positus est, et sic simpliciter exponatur : *Te* id naviter agere oportet quod agas, non vero remisse quasi invitus, quasique in eo non sponte tua ferri, sed per vim duci videaris, sive potius trahi. *Nave*, i. naviter, *σπουδαίως*, ‘*strenue*,’ ut exponunt *Glossæ*. Item ‘*navus, ἐμπρακτος, εὐστραφής, ἐκίνητος*,’ ‘*actuosus, agilis, strenuus*.’ *Dac.*

dictus. Ennius libro sexto: Navus repertus homo Graio patre Graius homo rex, et libro sextodecimo: Navorum imperium servare est insuperantum.² Plautus in Fivolaria: Nave agere oportet, quod agas, non duc-tarier.

Navus, celer, ac strenuus: a navium velocitate [PAUL. dictus.

NEBULO^s dictus est, ut ait Ælius Stilo, qui non [FEST. pluris est quam nebula, aut qui non facile perspici possit, qualis sit nequam, nugator.

Nec conjunctionem^t grammatici fere dicunt esse disjunctivam, ut Nec legit, nec scribit; cum si diligentius inspicatur, ut fecit Sinnius Capito, intelligi possit eam positam esse ab antiquis pro non: ut et in duodecim est, AST EI CUSTOS NEC ESIT.³ Item: SI ADORAT FURTO,^u QUOD NEC MANIFESTUM ESIT: et apud Plautum in Phas-mate:^x Nec recte si illi dixeris: et Turpilius in Demetrio: Nec recte dici mihi quod jamdudum audio.

2 Vide Notas.—3 Vet. cod. *nescit*. Vide infra.

NOTÆ

^s *Nebulo*] ‘Nebulo, μάθων, ὁ τὰ ἴδια λάθρα καταφαγών, εἰκαῖος, λάθρα ἕσωτος.’ Glossarium. *Jos. Scal.*

Nebulo] ‘Nebulo, vel inanis, vel vanus aut mollis, ut est nebula.’ Donat. Et Horatii interpres: ‘Nebulones, vani et leves ut nebula.’ Gloss. ‘Nebulo, ὁ τὰ ἴδια λάθρα καταφαγών, εἰκαῖος, λάθρα ἕσωτος,’ id est, ‘mollis, bona sua clam ditapidans, vanus, nequam.’ *Dac.*

^t *Nec conjunctionem*] In verbis duodecim tabularum relatis: *Ast ei custos nec escit*: item, *si adorat furto*, &c. crederem scribi oportere, *nec escit*; et verbum *adorat* significare *agat*; ut idem Festus scribit verbo ‘Adorare.’ Varro lib. VIII. de Ling. Lat. ‘Sum quod nunc dicitur, dicebatur esum, et

in omnibus personis constabat, quod dicebatur esum, es, est: eram, eras, erat: ero, eris, erit.’ Vel *escit* significat *erit*, vel *sit*: et utroque casu videtur deesse *si*. *Ast si ei custos nec escit*. Sed *Escit* quoque significat *erit*: ut in litera E, et *Superescit*. Ant. Ang.

Nec] In verbis legis 12. Turnebus legendum censet: *carcer custos nec escit*, pro, *Ast ei custos nec escit*. Quod quid sit, ego plane non assequor. *Jos. Scal.*

Nec] Pro non: in leg. 12. tab. ‘Sei furiosus existit, ast ei custos nec escit.’ *Escit* pro *erit*. *Dac.*

^u *Si adorat furto*] Vide ‘adorare.’ *Idem*.

^x *Apud Plautum in Phasmate*] Phas-

Nec conjunctio disjunctiva est, ut Nec legit, nec [PAUL. scribit: ponitur etiam pro non. Turpilius: Nec recte dici mihi jamdudum audio.

Nec mulieri^y nec gremio credi oportere, proverbium est, quod et illa incerti, et levis animi est; et plerumque in gremio posita, cum in oblivionem venerunt exsurgentium, precipiunt.

Necem suspicatur^z Verrius a Græco duci: nam illi νέκυν mortuum dicunt, inde nos dicimus neci da. . . .

Necem a Græco dici certum est: νέκυν enim mortuum dicunt Græci.

Neci datus^a proprie dicitur, qui sine vulnere interfectus est: ut veneno, aut fame.

Necerim,^b nec eum [PAUL.
Necerim, nec eum. [FEST.

Necessarium^c ait esse Opilius⁴ Aurelius, in quo non sit

4 Ed. Scal. *Opillus*.

NOTE

ma dicebatur olim Plauti fabula, quæ nunc Mostellaria. Locus est act. i. sc. 3. Sed et apud Plautum et apud Turpiliolum legendum est *necrectennica* voce, vel *necrecte*. Et in verbis Turpilioli delendum quod. Idem.

^y *Nec mulieri*] Mulier in veteri proverbio Græco est inter ea, quæ facile beneficii accepti obliviscuntur. Proverbium id est: Μη ποτ' εἶδεῖν γέροντα, μή ποτ' ἀδ' τινος κύνα, Μη γέροντα, μή γυναικα, μή λάλον κωπηλάτην. *Jos. Scal.*

Nec mulieri] De Gremio autem belle admodum Catullus: 'Ut missum sponsi furtivo mnuere malum Procurrat casto virginis e gremio, Quod miseræ oblitæ molli sub veste locatum, Dum adventu matris prosilit, excutitur, Atque illud prono præceps agitur decursu, Huic manat tristi conscius ore rubor.' *Dac.*

^z *Necem suspicatur*] *Necem suspicatur Verrius a Græco ductum, nam illi νέκυν mortuum dicunt, unde nos neci datum, id est, morti: Nihil amplius deest. Idem.*

^a *Neci datus*] Non tantum de eo, qui veneno vel fame necatus est, sed et manu: ut *necare*. Sic 'ferro et fuste necare' dixit Sallust. 'Securi necare' Livius; 'Verberibus et telo necare' Ulpianus. Vide 'occisum.' *Idem.*

^b *Necerim*] *Necerim*, pro *Nec im*: *Suerem*, pro *suen*: *Nucerem*, pro *nucem*: et similia. *Jos. Scal.*

Necerim] Antiquo declinandi modo, pro *nec im*, nec eum. *Dac.*

^c *Necessarium*] A *ne* et *cesso*, vel a *nec* et *esse*. Quia sine eo nec esse possumus, nec bene esse. Inde *necessarii*, cognati et affines, et *necessitudo*, vinculum affinitatis et cognat-

cessandum; aut sine quo vivi non possit; aut sine quo non bene vivatur; aut quod non possit prohiberi,⁵ quin fiat.

Necessarium, in quo non sit cessandum. [PAUL.

Necessarii dicuntur cognati, aut affines, in quos necessaria officia conferuntur. [FEST.

Necessarii sunt, ut Gallus Ælius ait, qui aut cognati, aut affines sunt, in quos necessaria officia conferuntur præter ceteros.

Nectar^d Græce significat Deorum potionem: unde Vergilius ait: Stipant, et dulci distendunt nectare cellas. Item Lucretius libro secundo: Et nardi⁶ florem, nectar qui floribus habet.

Nectar Græce significat Deorum potionem. [PAUL.

Nectere,^e ligare.

Nectere, ligare significat, et est apud plurimos [FEST. auctores frequens: quin etiam in commentario sacrorum usurpatur hoc modo: Pontifex minor ex stramentis napuras⁷ nectito, id est, funiculos facito, quibus sues adnectantur.

Necumquem,^f nec unquam quemquam.

Nefasti dies N litera notantur. [PAUL.

Nefasti^g dies notantur⁸ N litera, quod iis nefas est [FEST.

5 Vet. cod. prohibere.—6 Vet. cod. narde.—7 Ed. Scal. naturas.—8 Ed. Scal. notabantur.

NOTÆ

tionis. Gloss. ‘Necessitudo, ἀνάγκη κατὰ φίλιν, καθήκον,’ ‘Amicitie vinculum, adfinitas.’ Item ‘Necessarii, οἰκεῖοι, ἀναγκαῖοι.’ Idem.

^d Nectar] Virg. lib. 1. Æn. Ant. Aug.

Nectar] Murinam exponit Festus alibi; locum adi. Versus Lucretii sic ab aliis legitur: Et nardi florem nectar qui naribus halet. Idem.

^e Nectere] Vide ‘Napuras.’ Idem.

^f Necumquem] Forte e libris Pon-

tificum. Idem.

^g Nefasti] Quantam jacturam fecerimus, tum ex Pauli epitome nimis concisa, et brevi, tum ex hujus libri, qui extat, pæne dicam, clade: ex his, quæ scribam manifestum est. Ego enim ex dimidiatis versiculis Festi conjicio, eum principio nominis interpretationem afferre quam Varro, Ovidius, et Macrobius dilucide ostendunt: ut nefasti dies sint, per quos dies nefas sit fari prætorem Do,

Prætori, apud quem lege agitur, fari tria verba, Do, Dico, addico. nep. nota designari solent, qui nefasti priores sunt, quorum pars anterior fas: his servi liberati sunt, delectus habentur, exercitus scribuntur, et in provincias ire licet, sacra quoque instituta fiunt, et vota nuncupata solvi, et ædes sacrari solent.

Nefrendes^h arietes dixerunt, quod dentibus fren- [PAUL. dere non possint. Alii dicunt nefrendes infantes esse

NOTE

Dico, Addico. Addidit postea, ut Paulus notat, quibus literis hi dies notentur in Fastis: ut cum totus dies nefastus est N notetur; cum vero priore parte diei, tum N et P; ita enim interpretor illud (*nep.*) et illud (*riores sunt*) quod ipsum in fastis Achillis Mafei editis a Paulo Manutio, idem Paulus, et ante eum Octavius Pantagathus acutissime animadvertunt. Ad extremum dicebatur, quid nefastis diebus fieri posset. *Ant. Ang.*

Nefasti] Nefasti dies N. omni ex parte nefasti sunt, ut dies, apud quem nunquam licet fari Do, Dico, Addico. NE. P. nefasti parte priore sunt: quibus postea et servi liberati sunt sæpe, et ... unt. et in provincias itur, et sacra instituta fiunt, et ædes sacrari, et vota solvi possunt. Hic vides, NE. P. significare idem quod NP. hoc est, nefas partim: ut NE. PR. in Calendario Romano: hoc est, nefas priore parte. Sic F. P. fas priore, aut partim: alii dicunt NE. PR. nefas prætori: quod non ita placet. Nam NE. PR. et NE. P. et NP. idem est, neque ulla differentia est. NP. et EN. partim nefasti, partim fasti sunt. Hæc tamen differentia, quod NP. semel nefastus, et semel fastus est, EN. mane et vesperi nefastus, medio tempore fastus: vel, ut Varroniane loquar, NP. in quo nefastum cedit locum fasto, EN. in quo nefastum insititio fasto diffin-

ditur. Jos. Scal.

*Nefasti dies] Festi sententiam, partim etiam ejus verba divinarat olim sagacissimus Scaliger. Addideratque: Vides NE. P. significare idem quod NP. hoc est, nefas partim: ut NE. PR. in Calendario Romano, hoc est, nefas priori parte. Cui contrarius erat F. P. fas priore aut partim. Alii dicunt NE. PR. nefas prætori. Quod non ita placet. Nam NE. PR. et NE. P. et NP. idem est, neque ulla differentia est. NP. qui nefasti priori parte, postea fasti sunt, EN. vero, hoc est, endotercisi, intercesi, qui mane et vesperi nefasti, medio tempore fasti sunt, vel, ut Varroniane loquar, NP. in quo nefastum cedit locum fasto. EN. in quo nefastum insititio fasto diffinditur. Hoc est, in quo nefastum in duas partes, interposito fasto, scinditur. *Dac.**

^h *Nefrendes] Ex Festi verbis intelliges primam opinionem Mucii fuisse, alteram Aterii, qui Livii carmine se tuebatur. Cetera ex Paulo nota sunt. Viden. Fulgen. Placides de antiquis vocibus: et Festus, 'Rienes.' *Ant. Ang.**

Nefrendes] Qui dentibus frendere non possunt, hoc est, frangere, ut apud Serenum: 'fruges frendeo solas, ac sicco robore.' Inde 'nefrendis puer,' 'nefrendis porcus.' Varro lib. II. de R. R. cap. 4. de porcis:

nondum frendentes, id est, frangentes. Livius: Quem ego nefrendem alui, lacteam immulgens opem. Sunt qui nefrendes testiculos dici putent, quos Lanuvini appellant nebrundines,⁹ Græci νεφροῦς, Prænestini nefrones.

Nefrendes dictos asserit Quintus Mucius Scævola [FEST. arietes, quod dentibus frendere non possint. Ateius Capito infantes esse nondum frendentes, id est, frangentes. Livius in Odyssea veteri: quem ego nefrendem alui lacteam immulgens opem et

. pro nefrendibus autem, ut antiqui dicebant, rienes nunc dicit usus recens: sunt qui nefrendes dici putant testiculos, quos Lanuvini appellant nebrundines, Græci νεφροῦς, Prænestini nefrones.

Negibundumⁱ antiqui pro negantem dixerunt. Cato in ea, quam scripsit.

. negibundus.

Negibundum pro negante dixerunt. [PAUL.

Neglegens,¹⁰ ^k non legens, neque electum¹¹ habens, quid debeat facere.

⁹ Al. *nefrundines*.—¹⁰ Vet. lib. *Nec legens*.—¹¹ Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *dilectum*.

NOTE

‘Amissio,’ inquit, ‘nomine lactentis, dicuntur nefrendes ab eo, quod nondum fabam frendere possunt, id est, frangere.’ Vide ‘frendere.’ At *nebrundines*, sive *nefrundines*, et *nefrendes*, antiquis dicti, qui postea *rienes*, a Græco νεφροί, id est, *rienes*. Et inde postea *nefrendes* et *nefrundines* ad testiculos translatum, quod testiculi rotundi sunt, ut *rienes*. Fulgentius *nefrendes* porcos dici putavit porcos castratos, quasi sine renibus, sed frustra. Terent. Scaurus de Orthographiâ: ‘Ne pro Non antiqui posuere, ut nefrendes porcos, qui sunt sine dentibus, id est, qui fabam frendere non possunt.’ *Dac.*

[*Nefrendes*] Verba Livii sunt ex ve-

teri Odyssea. *Quem ego nefrendem alui lacteam immulgens opem.* Ex illo, Παιδα γὰρ ἀνδρὸς ἕηος ἐνὶ μεγάροις ἀτιτάλλω. ‘*Odysseias* O. ἀτιτάλλειν circumloquitur alere nefrendem lacteam immulgentem opem: ut possis advertere περιεργίαν veterum Latino-rum in reddendis et exprimendis Græcorum verbis. Cum tamen in sententiis sæpe eorum diligentiam requiram, ut ostendi olim in Conjectaneis. *Jos. Scal.*

ⁱ *Negibundum*] *Negibundus* pro *Negabundus*: ut *artire*, pro *artare*: *impetrare*, pro *impetare*. Idem.

^k *Neglegens*] *Nec legens*: *c* in *g*, ut ‘*nec otium*,’ ‘*negotium*.’ *Negligens*, qui non legit, id est, deligit. Varro

Nec legens,¹² dictus est non legens, neque dilectum habens quid facere debeat ommissa ratione officii sui.

Negotium quod *non sit otium*.

Navos, a navis celeritate, quæ velocissima est, dicimus.

Negotium, quod non sit otium.

[PAUL.

Negritu¹ in auguriis significat ægritudo.

[FEST.

Negumate¹³ in carmine CN. Marcii vatis significat negate, cum ait: *Quamvis moventium duonum negumate.*

Negumate, negate.

[PAUL.

Neminisⁿ genitivo casu Cato usus est, cum dixit: *Sunt multi corde, quos non miseret neminis.*

Neminis^o genitivo casu usus est Cato cum dixit et quis [FEST.

¹² Vet. lib. *Neglegens*.—¹³ Legendum monet Scal. *Neginate* vel *Negumate*. Vide infra.

NOTÆ

lib. v. de L. L. 'Negligentia igitur ex eo, quod quis non utatur dilectu: diligentia contra, quia diligit, hoc est, deligat.' *Dac.*

¹ *Negritu*] Dubito quid hoc verbi sit: puto tamen *ritu* esse pro *rite*: *nec ritu, negritu*: ut 'nec otium,' 'negotium.' Ergo *nec rite*, cum non recte est: *rite* autem et *ritu* ad sacrificia et auguria pertinere notum est. *Idem.*

^m *Negumate*] Verba *Cn. Marcii* interprete egent. *Ant. Aug.*

Negumate] *Lego, Neginate*, vel *Negumate*. *Neginare* pro *negare*: ut *Natinare* pro *natare*. Carminis Martiani verba ita videntur legenda: *Quamvis induitium duonum, negumate*. *Quamvis*, inquit, bonum fuerit initium, tamen *negate* semper futurum. *Jos. Scal.*

Negumate] *Lege, negumate*, a *nego, negino*, sive *neguno*, ut a 'nato,' 'natio': 'fucio,' 'fucino': 'coquo,' 'coquino': 'trico,' 'tricino.' Carmen

Marcii vatis sic lege: *Quamvis induitium duonum, negumate*. *Quamvis*, inquit, bonum fuerit initium, tamen *negate* semper futurum. *Scal.* Retinendum *negumate*: ita enim pro *negumate*, *n* converso in *m*, ut in 'muginari' pro 'nuginari,' &c. *Dac.*

ⁿ *Neminis*] In verbis *Catonis*, quæ *Paulus* refert, verbum *corde* nihil significat, at si addas, *lapideo*, sensus elicitur. Sed videntur esse poetæ alicujus; ut illa, *et quis dicere cum sit*: fortasse *Ennii* in *Erechtheo*: de qua *tragœdia* *Gell.* lib. vi. cap. 16. et *Macrob.* lib. vi. *Satur. Ant. Aug.*

Neminis] *Mira* hic est *Panli* supinitas, qui *Catoni* tribuit quæ sunt *Ennii*, ut infra ex *Festo*. *Dac.*

^o *Neminis*] *Neminis genitivo casu usus est Cato, cum dixit: et quis dicet, cum sit neminis?* *Idem de magistratibus ritio creatis: neminisque...* *Ennius in Erechtheo*, &c. *Jos. Scal.*

Neminis genitivo] *Neminis* etiam legitur apud *Plautum Captiv.* III. 5.

dicere cum sit *neminis idem de magistratibus* vitio creatis, neminisque

Ennius in *Erectheo* : lapideo sunt corde multi, quos non miseret neminis.

Nemo ^P compositum videtur ex *ne*, et *homo*, quod confirmatur magis quia in persona semper ponitur, nec pluraliter formari solet, quia intelligitur pro nullo.

Nemo, nec *homo*. [PAUL.]

Nemora ^Q significant *sylvas amœnas*.

Nemora significat sylvas amœnas; valet enim *idem* : [FEST. *ejus autem vocabuli auctor Homerus, qui dixit in Iliade A.* 'Εν νέμει σκιερῶ' ἐπί τε λῖν ἔμβαλε δαίμων, *dubium non est, quin eum designet locum, qui campos et pascua habeat. νέμος a Græcis διὰ τὸ νομᾶ εἶναι ἐν αὐτῶ appellatum.*

Nemut, ^r nisi etiam, vel *nempe*. [PAUL.]

Nemut, nisi etiam, vel *nempe*, *usus est Cato de potestate tribuniciacum* ait : ¹⁴ *nemut*
. *ærumnas*.

Nepa Afrorum lingua sidus, quod cancer appellatur : vel, ut quidam volunt, *scorpius*. *Plautus* : *Dabo me ad parietem, imitabor nepam*. [PAUL.]

11 Ed. Scal. *de potestate tribunici, cum ait : nemut.*

NOTÆ

'neminis Misereri certum est, quia mei miseret neminem.' *Dac.*

^P *Nemo*] *A ne* pro *non*, et *homo* vel *homo*, ut antiqui dicebant. *Nemo* autem et *nullus* eo differunt, quod *nemo* de persona tantum, *nullus* tam de re, quam de persona; etsi '*nemo dies*' alicubi me legisse memini. *Idem.*

^Q *Nemora*] Reliquiæ Festi ostendunt illum originem Græcam deduxisse παρὰ τὸ νομᾶ εἶναι ἐν αὐτοῖς, exemploque usum Græci poetæ 'Εν νέμει σκιερῶ. *Ant. Aug.*

Nemora] Prima linea deest. Splendendum autem totum ita: *Nemora videtur idem quod sylvas amœnas va-*

lere. Cujus vocabuli auctor Homerus, cum ait : 'Εν νέμει σκιερῶ' ἐπί τε λῖν ἔμβαλε δαίμων. Dubium non est designare locum, qui campos et pascua habet, διὰ τὸ νομᾶς εἶναι ἐν αὐτῶ. Locum, quem citat, est 'Ιλιάδος A. Jos. Scal.

Nemora] Recte quidem Festus *nemus* a νέμος, quod Hesych. interpretatur σύνδενδρον τόπον καὶ νομὴν ἔχοντα, '*Locum arboribus consitum et pascua habentem.*' *Loeus* *Homer.* est *Iliad. A.* '*In nemore umbroso, leonem autem immisit Deus.*' *Dac.*

^r *Nemut*] Exemplum omisit *Paulus*; *Catonis* fortasse, qui hoc verbo usus est. *Ant. Aug.*

Nepa^s *Afrorum lingua sidus, quod dicitur nostris* [FEST. *cancer, vel, ut quidam volunt, scorpius. Plautus in Casina: recessim dabo me ad parietem, imitabor nepam.*

Nepotes^t *luxoriosæ vitæ homines appellati, quod* [PAUL. *non magis his rei suæ familiaris cura est, quam iis, quibus pater avusque vivunt. Nepos compositum ab eo, quod natus post sit patri, quam filius.*

Nepos^u *luxoriosus a Tuscis dicitur, nam nepotes* [FEST. *sunt luxuriosi homines appellati, quod non magis his res sua familiaris curæ est, quam iis, quibus pater avusque vivunt: quod nomen ductum ab eo, quod natus post patri sit, quam filius. Quidam, inter quos Aristarchus interpretes Homeri, Græcum esse volunt, ad quod τεοῖς νεποδεσσιω έτοιμή afferunt ex Apollonio.*

NOTÆ

^s *Nepa*] Plautus in Casina: ‘Recessim cedam ad parietem, imitabor nepam.’ *Idem.*

Nepa Afrorum] Recte dubitat Festus nepane cancer sit, an scorpius: nam utroque modo Veteres usurparunt; pro *cancero* supra, Plaut. pro *Scorpio* Cicero et al. sic gloss. ‘*Nepa, σκορπίος.*’ *Dac.*

^t *Nepotes*] *Nepotes* sunt ἀπόγονοι. Græcis etiam νεποδες dicti a νε privativa particula et ποδς, pes, fundamentum, quia fundamentum non essent generis: ποδς enim, ut Latinis *pes*, pro fundamento. Plaut. *Asinar.* ‘Ego caput huic argento fui hodie reperiundo. Ego pes fui.’ Inde nepotes dicti perditii ac luxoriosæ vitæ homines, cujus rei rationem infra Festus dabit, cui et hanc potes adde-re, quod nepotibus semper indulgent avi, convivent eorum delictis, ac impediunt, quin ea in parentum conscientiam veniant, unde ii postea nequam evadunt et dissoluti. Hinc ‘nepotatus’ in Gloss. ἀσωτία. *Idem.*

^u *Nepos*] Maximam partem horum verborum Festi ex verbis Pauli in-

terpretaberis, præter id, quod de Tuscis initio dicitur: quodque in fine ποδεσσιω scriptum est. De Tuscis nihil aliud habeo, quam me opinari Tuscos eo nomine usos. Græcum autem esse cognovi, cum mihi Fulvius Ursinus, ejus linguæ peritissimus, a quo multa in hoc libro emendata sunt, ostendit Apollonium lib. iv. et Theoc. *Idyl.* xvii. in hac significatione hoc verbo uti. Eustathius quoque idem affirmat, in Δ. *Odys.* Fieri etiam potest, ut Apollonii carmen retulerit Festus, cujus finis est: τεοῖς νεποδεσσιω έτοιμή. Quem vero significet illis syllabis (*chus inter*) an Aristarchum, vel Callimachum, alimve, nobis incertum est. *Ant. Aug.*

Nepos] Vide in Conjectaneis. *Jos. Scal.*

Nepos] Ita ego hunc locum olim expleveram, præterquam quod in illis. . . *chus.* . . Callimachi locum latere putaverim: οὐ γὰρ έργάτω τρέφω Τὴν μουσαν, ὡς ὁ Κείος ‘Υλλάχου νέπους, ‘neque enim mercenariam nutrio Mnsam ut Ceus Hyllichi nepos.’ Si-

Nepus,¹⁵ x non purus. [PAUL.]

Nequalia,^y detrimenta.

Nequam^z aurum est, auris quod¹⁶ vehementius ambit: hoc versu Lucilii significare ait Sinnius Capito nequam esse aurum, quod auris lædat; vel pondere inaurium cum mollissima pars auris inciditur, vel ex auro intelligi pecuniam, cujus respectu et nimia cupiditate homines ad peccandum adduci.

Nequam aurum est, auris quodvis vehementius [FEST.] ambit. Hoc versu Lucilius significare videtur, nequam, esse aurum, quod aures lædat, *vel* pondere inaurium cum *mollissima pars* auris inciditur, vel etiam cupiditatem pecuniæ voluit significare.

Nequam,^a qui ne tanti quidem est, quam quod habetur minimi.

Nequeunt¹⁷ non eunt.

Nequimates, Narnienses. [PAUL.]

Nequimates^b Narniensis dicti sunt, qui e Nequino op- [FEST.]

15 Legit Scal. *Nepurus*.—16 Ed. Scal. *quodvis*. Vide Notas.—17 Vet. lib. *Nequiunt* vel *Nequunt*.

NOTÆ

monidem intelligit. Voce *νέποδες* usus etiam Theocrit. Idyl. xvii. *Dac.*

^x *Nepus*] *Nepurus* pro *non purus*, ut ‘nefunera’ apud Catul. pro ‘non funera:’ ‘nejure’ Sallust. pro ‘non jure:’ ‘neceunt’ infra pro ‘non eunt.’ *Idem.*

^y *Nequalia*] An a *ne* et *qualia*, vel a *ne* et *aqualia*, ut legendum sit, *nequalia, detrimenta*. *Idem.*

^z *Nequam*] Suspicio Lucilianum versum hac emendatione egere: *Nequam est, aurum auris quoius vehementius ambit*. Cujus aures aurum ambit, nequam est homo. Male audiebant apud Romanos barbari, præsertim Pæni, qui aures perforatas habebant, neque mediocriter eos aversabantur. Plautus Pænulo: ‘Atque, ut opinor, digitos in manibus non habent. Ag.

Quid jam? M. Quia incedunt cum annulatis auribus.’ Unde jocus Ciceronis in Afrum: ‘Atqui aurem foratam habes.’ Aliter non video quæ argutia sit, si Sinnii Capitonis sententiam sequamur. *Jos. Scal.*

^a *Nequam*] Ex *ne* et *quidquam*. Varr. lib. ix. de L. L. ‘ut ex non et volo, nolo: sic ex ne et quidquam item media extrita syllaba, coactum est nequam,’ &c. *Dac.*

^b *Nequimates*] Ait *Nequimates* prius vocatos, qui postea *Narnienses* dicti sunt, expulsis colonis veteribus. Plinius: ‘Narnienses: quod oppidum antea Nequinum vocatum est.’ *Jos. Scal.*

Nequimates] *Nequini*, quod postea *Narnia*, meminit Plin. ‘Narnienses: oppidum antea Nequinum vocatum

*pido ejectis colonis veteribus, ibi habitarunt. Cato in ea adversus x. homin.*¹⁸

Nequinont^c pro nequeunt;¹⁹ ^d ut solinunt, ferinunt, pro solent, et feriunt dicebant antiqui. Livius in *Odyssea*: Partim errant, neque nunc Græciam redire (nequinont.)

Nequinont, nequeunt. [PAUL.

Nequiquam, frustra.

Nequiquam significari idem, quod frustra, plurimis [FEST. auctorum exemplis manifestum est.

Nequitum, et nequitur pro non posse dixerunt. [PAUL.

Nequitum,^e et nequitur, pro non posse dicebant, ut [FEST.

Pacuvius, cum ait: Sed cum contendi nequitum, ut clam tendenda est plaga. Plautus in *Satyrione*: Retrahi nequitur, quoquo progressa est semel: et Cato *Originum* libro primo: Fana in eo loco^f compluria fuere: ea exauguravit; præterquam²⁰ quod termino fanum fuit, id nequitum exaugurari.

//////////

18 Ed. Scal. 'veteri, b. ibi habitarunt Cato in ea adversus x. hominibus.'—19 'Melius neceunt: verba Livii ita legenda: Partim errant: nequinunt Græciam redire.' Scal. Ita et Dac.—20 Vet. cod. præquam.

NOTÆ

est.' Et Liv. lib. x. cap. 9. 'Alter Consul Apuleius in Umbria Nequinum oppidum circumscidit. Locus erat arduus, atque in parte una præceps, ubi nunc Narnia sita est.' Et paulo post: 'Ita Nequinum in ditio-nem populi Rom. venit. Colonia eo adversus Umbros missa a flumine Narnia appellata.' Dac.

^c Nequinont] In carmine Livii non est verbum nequinont: et vereor, ne pro neque nunc, nequinont sit scribendum. Ratio autem carminis valde incerta est: quacumque ratione scribatur. Homeri versus ex *Odyssea*, quam Livius vertit. *Ant. Aug.*

^d Nequeunt] Lege neceunt, a nec, non, et eunt. Vide 'nec' et 'nepurus.' Dac.

^e Nequitum] Pacuvii Trochaicum emendamus: Sed cum contendi nequitum vi, clam tendenda est plaga. Ubi notabis, simpliciter plagam etiam pro rete. Glossarium: 'Plagæ, κωνηγε-τικά λίνα.' Jos. Scal.

^f Fana in eo loco] Catonis verba de Tarquinio, qui, 'ut libera a ceteris religionibus area esset, tota Jovis templique ejus, quod inædificaretur, exaugurare fana sacellaque statuit; quæ aliquot ibi a Tatio rege, primum in ipso discrimine adversus Romulum pugnae vota, consecrata inaugu-rataque postea fuerant. Inter prin-cipia condendi hujus operis, movisse numen ad indicandam tanti imperii molem traditur Deos: nam cum om-nium sacellorum exaugurationes ad-

Nervum^s appellamus etiam ferreum vinculum, quo pedes impediuntur, quanquam Plautus eo etiam cervices vinciri ait: Perfidiose captus, eo ædepol nervo cervices probat.¹

Nervum appellamus etiam ferreum vinculum, quo [PAUL. pedes, vel etiam cervices, impediuntur.

Nesi,^h pro sine positum est in lege dedicationis aræ [FEST. Dianæ Aventinensis.

1 Scal. et Dac. emendant, *Perfidiose captus: edepol nervo cervices probas.* Vet. cod. *eo epol.*—2 Legit Scal. *Nesi pro sine positum est in lege adis Dianæ Aventinensis.*

NOTÆ

mitterent aves, in Termini fano non addixere.’ Liv. lib. I. Vide et Flor. lib. I. cap. 7. Dac.

^s *Nerrum*] Glossarium: ‘Nervus, ξυλοπέδη.’ Simpliciter veteres Attici *nervum* vocabant κᾶλον, hoc est, ‘lignum.’ In duodecimi: AERIS. CONFESSEI. REBUSQ. JURE. JOVDICATEIS. TRIGINTA. DIES. JYSTEI. SVNTO. POSTIDEA. INDV. MANVS. JACTIO. ESTO. IN JOVS. DVCITO. NEI. JOVDICATVM. FACIT. AVT. QVIPSENDO. JOVRE. VINDICIT. SECVM. DVCITO. VINCITO. AVT NERVO. AVT. COMPEDIBVS. QVINDECIM. PONDO. NE. MINORE. AVT. SEI. VOLET. MAIORE. VINCITO. SEI. VOLET SVO. VIVITO. NEI. SVO. VIVIT. QVI EVM. VINCTVM. HABEBIT. LIBRAS FARRIS. IN. DIES. DATO. SEI. VOLET PLUS. DATO. Nam, uti dixi, κᾶλον vocabant hunc *nervum*: unde, qui ex lege nexi erant, dicebantur ἐγκαλοσκελεῖς in legibus Atheniensium. Glossæ Hesychii: ἐγκαλοσκελεῖς, οἱ μὴ ἀποδιδόντες τὰ χρέα, ἐν κάλοις ἐδεσμεύοντο τοὺς πόδας. Unde Terentianum: ‘In nervum potius ibit.’ Tertullianus: ‘Nescio an erus de periscelio in nervum se patiatu artari.’ Versus Plauti mendosus ita legendus: *Perfidiose captus: edepol nervo cervices probas.* Jos. Scal.

Nervum] Nervus, vinculum ferreum, quo pedes vel cervices impediuntur. De Cervicibus Plant. ut emendat Scal. *Perfidiose captus, Edepol nervo cervices probas:* hoc est, convenientes: et in Aulular. IV. 10. Neque ferreum tantum vinculum, sed et ligneum: unde veteres glossæ ξυλοπέδην interpretantur ritu Attico; Attici enim simpliciter *nervum* vocabant κᾶλον, lignum: unde, qui ex lege nexi erant, dicebantur ἐγκαλοσκελεῖς in legibus Atheniensium. Hesych. ἐγκαλοσκελεῖς, οἱ μὴ ἀποδιδόντες τὰ χρέα, ἐν κάλοις ἐδεσμεύοντο τοὺς πόδας, ‘Qui debita non solvebant, in ligno pedes vinciebantur.’ Dac.

^h *Nesi*] *Nesi pro sine positum est in lege adis Dianæ Aventinensis*] De legibus ædium sacrarum, vide quid notamus ad vocem ‘Opima.’ Jos. Scal.

Nesi] Per legem intelligit postico ædis Dianæ, quæ in Aventino erat, de more positam: quæ continebat inter alia utrum ædis illa esset templum necne: nam non omnes ædes erant templa. Vide notata in voce ‘Opima.’ Legis Dianæ Aventinensis mentio extat in vet. inscriptionibus: CETERVM. LEGES. HVIC. ARÆ. EÆDEM. SVNTO. QVÆ. ARÆ. DIANÆ

Neutiquam,¹ *pro nullo modo dici testis est, cum ait, sed mihi neutiquam cor consentit, cum oculorum aspectu, Cicer. Indissolubiles quidem esse non potestis, neutiquam tamen dissolvemini.*

Neutiquam, pro nullo modo. [PAUL.

Nexum^k est, ait Gallus Ælius, quodcumque per [FEST. æs et libram geritur, idque necti dicitur: quo in genere sunt hæc: testamenti factio,¹ nexi datio,^m nexi liberatio.³ Nexum æs apud antiquos dicebatur pecunia, quæ per nexum obligatur.

NICTAREⁿ et oculorum, et aliorum membrorum nisu sæpe aliquid conari, dictum est ab antiquis, ut Lucretius in

3 Ed. Scal. *nexi danto, nexi liberanto.*

NOTÆ

SVNT. IN. AVENTINO. MONTE. DIC-
TÆ. *Duc.*

¹ *Neutiquam*] Hic versus, 'neutiquam cor,' &c. citatur a Cicerone in Acad. sine poetæ tamen nomine. Ciceronis autem locus extat in libro de universitate. *Idem.*

^k *Nexum*] Solennis ritus et formula abalienationis ejus rei, quæ mancipio dabatur vel pignori. Cicer. III. de Oratore: 'Nexum est quod per libram agitur.' *Idem.*

¹ *Testamenti factio*] Testamentum per æs et libram intellige, quo paterfamilias ei, quem successorem elegerat, familiam suam ac universum jus patrisfam. mancipio vendebat, ab illo nummum æneum, qui libra pendebatur, imaginarii pretii nomine, accipiens. *Idem.*

^m *Nexi datio*] Nexum dare, *donner quelque chose en hypothèque, en gage jusques à l'entier payement, par l'entremise de la balance et de la monnoye.* Et differunt, 'nexum dare aliquid' et 'nexu tradere aliquid.' 'Nexum dare,' est rem tradere, ita ut non plane ac solide transeat ad emitorem,

sed nexa et obnoxia maneat venditori. 'Nexu tradere,' ita rem abalienare, ut ea accipientis fiat in solidum. *Idem.*

ⁿ *Nictare*] Proprie, quod Græci *πτερυγίζειν*. Versus Cæciliii et reliqua ita bene habebunt: *Garruli sine dentes jactent: sine nictentur perticis. Novius in Maccho copone: Actutum scibis, cum in nervo nictabere.* De versibus Ennii vide in Conjectaneis. *Jos. Scal.*

Nictare] A *nitor*, nempe a supino *nictum* pro *nixum*. Est autem *nictare* et *nictari* proprie quod Græci *πτερυγίζειν*, cum aves volaturlentes alis latera verberant. Et eo sensu usus Lucret. cujus integrum locum vide lib. VI. Verba Cæciliii sic Scaliger: *Garruli sine dentes jactent, sine nictentur perticis.* Sed non placet. Tentabam olim: *Grallis sedentes jactent, sine nictentur perticis.* Locus Novii in Maccho Copone: *Actutum scibis, cum in nervo nictabere.* Id est, mox scies cum vinculo cervicem impeditus, omnium membrorum nisu frustra te expedire conaberis. *Duc.*

libro quarto : Hic ubi nictari nequeunt insistereque alis. Cæcilius in Hymnide : Garrulis medentes jactent sine nictentur perticis. Novius in Macchoco, Pone actutum, scribit, cum in nervo nictabere :⁴ unde quidam nictationem, quidam nictum, ut Cæcilius in pugile :⁵ ° Tum inter laudandum hunc timidum tremulis palpebris Percutere nictu ; hic gaudere et mirarier. Nictit canis in odorandis ferarum vestigiis leviter ganniens, ut Ennius in libro x. veluti siquando vinculis venatica venenox⁶ apta solet, si forte ex nare sagaci sensit, voce sua nictit,⁷ ululatque, ibi acuta est. Unde⁸ ipsa gannitio.^p

Nictare^q est oculorum et aliorum membrorum nisu [PAUL. sæpe aliquid conari : dicimus enim nictationem et nictum, Cæcilius : Hunc tremulis palpebris Percutere nictu. Nictit canis^r in odorandis ferarum vestigiis leniter ganniens. Ennius : Nare sagaci sensit, voce sua nictit, ululatque. Unde et gannitio.

Niger^s lapis in comitio locum funestum significat, [FEST.

4 Vide Notas. Vet. lib. scrib. Vet. cod. scribes, et mox nectahere.—5 Ed. Scal. pugilem.—6 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit venox.—7 Vet. cod. nictu.—8 Quidam lib. et undc. Vet. cod. et inde.

NOTE

° Cæcilius in pugile] Ejus verba corrupta suspicor, et forsitan ita legenda : Tum inter laudandum hic timidus tremulus palpebras percutere nictu, hic gaudere : supple, capil, vel hunc timidum tremulus, &c. hunc gaudere : supple videas. Idem.

^p Unde ipsa gannitio] In schedis . . . Unde . . . ipsa gannitio. Lege : unde nictatio ipsa gannitio. Idem.

^q Nictare] Ennii carmen lib. x. mendosum est. Ant. Aug.

^r Nictit canis] Ob odorem ferarum naribus objectum oculorum et membrorum nisu gestit. Versus Ennii sic legit Scalig. in conjectaneis ad Varion. Animusque in pectore latrat, Vtuli, siquando vinclo venatica aëno Aptu Delph. et Var. Clas. Pomp. Fest.

solet cani, forte feram si ex nare sagaci Sensit, voce sua nictat, ululatque ibi acute. 'Apta vinclo aëno,' est juneta, connexa vinclo. Cani pro canis. At Gifanius legebat : Veluti, si quando vinculis venatica venox Aptu solet, si forte feram ex nare sagaci. Quem non sequor, neque enim illa venatica venox probari posse arbitrator. Duc.

^s Niger] Historia nobis ignota. Ant. Aug.

Niger] Nigrum lapidem morti Romuli destinatum primo ait : deinde Faustulum nutricium Romuli ibidem sepultum. Reliqua non assequimur. Lapidem hunc λίθων λέοντα vocat Dionysius Halicarnassensis ; ejus verba, quia mentem Festi nobis ape-

ut alii, Romuli morti destinatum, sed non usu obvenit, ut ibi sepeliretur, sed Faustulum nutritium ejus ibi sepultum fuisse, et Quintilium avum Ti. . . . qui partes Romuli sequebatur, cujus familia dicta Quintilia juxta appellationem ejus.⁹

Nihili, qui nec hili quidem est.

Ningulus,^t nullus. Marcius vates : Ne ningulus [PAUL. mederi queat.

Ningulus, nullus, ut Ennius libro secundo : Qui [FEST. ferro minitere : atque in te ningulus mederi queat.

Niquis scivit^u centuria est, quæ dicitur a Servio Tullio

//////////

9 Ed. Scal. 'Ti qui cujus familia dicta Quintilia juxta appellationem ejus partes Romuli sequebatur.'

NOTÆ

riunt, et lacunas explere possunt, adducam. Loquitur autem de pugna, quæ inter Romulum et Remum fuit, in qua etiam Remus interiit : ἐν ταύτη φασί τινες τῆ μάχῃ τὸν Φαυστόλον, ὃς ἐξεθρέψατο τοὺς νεανίσκους, διαλύσαι τὴν ἔριω τῶν ἀδελφῶν βουλόμενον, ὡς οὐδὲν οἶός τ' ἦν ἀνύσαι, εἰς μέσους ὤσασθαι τοὺς μαχομένους ἄνοπλον, θανάτου τοῦ ταχίστου τυχεῖν προθυμούμενον, ὑπερ ἐγένετο. τινὲς δὲ καὶ τὸν λέοντα τὸν λίθων, ὃς ἔκειτο τῆς ἀγορᾶς τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐν τῷ κρατίστῳ χωρίῳ παρὰ τοῖς ἐμβόλοις, ἐπὶ τῷ σώματι τοῦ Φαυστόλου τεθῆραί φασιν, ἔνθα ἔπεσεν ὑπὸ τῶν εὐρόντων ταφέντος. Acro interpres vetus Horatii, in Epodos Horatii : 'Varro pro rostris sepulcrum Romuli dixit : ubi etiam in hujus rei memoriam duos leones erectos fuisse constat : unde factum est, ut pro rostris mortui laudarentur.' Jos. Scal.

Niger lapis] De Quintilio, qui Romuli partes sequebatur, et a quo dicti Quintilii, vide 'Fabiam' et 'Quintia.' Aiebat forsitan Festus Faustulum a Quintilio sepultum. Dac.

^t Ningulus] Ennii versus mendosus

est ; et quia video Paulum referre verba Marcii vatis, quod a Festo prætermittitur, arbitrator deesse aliquot verba, in quibus Ennii versus finis, et Marcii orationis initium sit. Ant. Aug.

Ningulus] Dictum pro necullus : nam non geminabant literas, et N interpositum. Confusa sunt testimonia Ennii et Martii. Jos. Scal.

Ningulus] Male Paulus Marcio vati tribuit, quæ sunt Ennii, cujus verba sic olim restituit Merula : Qui ferro minitaris, ut in te ningulu' modo Ire queat. Vel propius ad scripturam Marsilius : Qui ferro minitere, atque in te ningulus met Ire queat. De Horatio, qui solus adversus tres Albanos dimicans, singulos prout sequi poterant adortus, superavit. Ningulus autem pro nec ullus ; neculus, nigulus, ningulus. Dac.

^u Niquis scivit] Hanc centuriam a Servio Tullio institutam dicit Festus, in qua liceret ei suffragium ferre, qui non tulisset in sua, ne quis civis suffragii jure privaretur. Idem.

rege constituta, in qua liceret ei suffragium ferre, qui non tulisset in sua: nequis civis suffragii jure privaretur: nam sciscito significat sententiam dicito, ac suffragium fertor: unde scita plebis. Sed in ea centuria neque censetur quisquam,¹⁰ neque centurio præficitur, neque centurialis potest esse, quia nemo certus est ejus centuriæ: est autem Niquiscivit, nisi quis scivit.

Nivem ^x Verrius interpretatur novum ex Græco, qui id *neon dicunt N.* significat da.

Nivem interpretatur novum ex Græco, quod illi [PAUL. dicunt *νέον*.

Nixi Dii appellabantur, quos putabant præsidere parientium nixibus.

Nixi Dii ^y appellantur tria signa in Capitolio ante [FEST. caellam Minervæ genibus nixa, velut præsidentes parientium nixibus: quæ signa,¹¹ sunt qui ^z memoriæ prodidi-

10 Ead. ed. *quicquam*.—11 Vet. cod. *sua*.

NOTE

^x Nivem] *Nivem Verrius interpretatur novum ex Græco qui id νέον dicunt N. . . . significat da . . .* Ita schedæ. Sed ista *N. . . . significat du. . . .* tam huc non pertinere certum est, quam quo pertineant incertum. Puto tamen divulsa ab eo capite, ubi de *noctiluca*. Sed cur a *νέον*, nivis, nix? An quia tum tantum nix est dum nova est, neque in liquorem resoluta? Nugæ. Nix est ab obsoleto *νιψ*, *νιψός*. Vela *ninxi*, ut a 'duxi,' 'dux.' Jul. Scaliger volebat esse per syncopen ex *nivis*. *Nivis* autem a *ninguis*, quo utitur Lucret. *Idem*.

^y Nixi Dii [Nixii] Glossarium: 'Nixæ, *ωδιές*.' In fine, *quæ ibi subiecta fuerint mensæ*: hoc est, oppignerata argentariis Corinthiensibus. Deinde ex vetusto libro: *Etiam qui capta Corintho*: hoc est, Sunt etiam qui dicant capta Corintho, &c. *Jos. Scul.*

Nixi Dii] Vel *nixii* a nitendo, quod nixibus parientium præsideant. *Niti* enim proprie de parientibus, et *nixus*, partus. Virg. iv. Georg. 'aut fœtus nixibus edunt.' Ubi Servius: 'Nixibus, partibus a nitendo: unde et enixa dicimus.' Nixos autem Deos legas apud Ovid. ix. Metam. 'Fessa malis, tendensque ad cœlum brachia, magno Lucinam, nixosque pares, clamore vocaram.' *Dac.*

^z *Quæ signa sunt qui*] Lego: *quæ signa, sunt qui memoriæ prodiderint, Antiocho rege Syriæ superato, M. Attillium subtracta populo Rom. adportasse, atque ubi sunt posuisse. Etiam qui dicant capta Corintho advecta huc, quæ ibi subiecta fuerint mensæ. Hoc est, sunt etiam qui, &c. Subjecta mensæ, hoc est, quæ ibi oppignerata argentariis Corinthiensibus. Idem.*

derint, Antiocho rege Syriae superato, M.¹² Acilium subtracta a populo Rom. adportasse, atque ubi sunt posuisse: etiam quæ¹³ capta Corintho avecta huc, quæ ibi subjecta fuerint mensæ.

NOBILEM^a antiqui pro noto ponebant, et quidem per G literam,¹⁴ ut Plautus in Pseudolo: Peregrina facies videtur hominis, atque gnobilis.¹⁵ et oculis meis obviam gnobilis objicitur. Attius in Diomede:^b Ergo me Argos referam: nam hic sum¹⁶ gnobilis. Livius in Virgo: Ornamenta incedunt gnobili¹⁷ ignobiles.

Nobilem antiqui pro noto ponebant. Plautus: [PAUL. Peregrina facies, atque ignobilis.

Noctilucam Lucilius cum dixit, obscœnum significat.¹⁸

Noctilucam^c Lucilius cum dixit, lib. ij. obscœnum [FEST. significat nocticula.
medica.

¹² Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Manium*.—¹³ Vet. lib. *qui*. Vir doct. conj. *que*. Vide Notas.—¹⁴ Vet. cod. *pro c litera*.—¹⁵ Vet. cod. *ignobilis*.—¹⁶ Pro *sum* vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *suam*.—¹⁷ Legendum monet Scal. qui cum Dac. τὸ *ignobiles* abundare censet, *Livius in Virgine: Ornamento incedunt gnobili*. Vet. cod. *nobili*. In textu ed. Scal. extat *incedunt pro incedunt*.—¹⁸ In ead. ed. hæc linea Pauli deest.

NOTÆ

^a *Nobilem*] A *nosco, novi, notum, nobilis*, ut a *motum, mobilis*. Antiquæ *gnobilis* addito *g*, ut ‘gnarus,’ ‘gnatus,’ ‘gnavus.’ Locus Plauti e Pseudolo. act. iv. sc. 11. Sed ibi *ignobilis* hodie recte legitur. Id est, ignorabilis, ignotus. Ista, *et oculis meis*: id est, et idem Plautus, *oculis meis, &c.* e Pseudolo. II. 1. ‘Qui oculis meis obviam ignorabilis objicitur?’ Dac.

^b *Attius in Diomede*] Attii verba sic alibi: *Ego me Argos conferam, nam hic suam gnobilis, Ne cui cognoscar noto*. Idem.

^c *Noctilucam*] Deerat prima linea, quæ forsitan adhæserat post *nivem*. Postrema sunt Lucilii verba. Sed pro *noctilucam, noctilucum*, hoc est,

noctilugum, vel potius *noctulugum*, emendat Scaliger in conjectaneis, additque eam vocem usurpasse Lucilium pro obscœno, hoc est, mali omnium, quales sunt bubones, aut similes aves noctu lugentes. Sed sic etiam recte *noctilucam* scripserit Lucilius, pro *noctilugam*. Quidam legunt *noctipugam*, veretrum intelligentes, quod nocte pungat. Et hæc est vera lectio, ut optime magnus Salmasius in Solinum. Ita enim, inquit, Lucilius contraria compositione finxit *noctipugam*, alludens ad *solipugam*, quam ἡλιοκεντριβῶα exponit Gloss. in vet. cod. V. Cl. Merserii diserte scriptum *noctinuga*, ex quo factu, fuit facile divinare *noctipuga*, sed veteres Glossæ

Noctua a tempore noctis dicta, quo canit vel [PAUL. volat.

Noctua^d videtur dicta a Noctis tempore, eo quo [FEST. canere solet, aut volare : ab ea γλαυκῶπις appellatur Minerva a Græcis, quia noctua oculis est cæsiis.

Nœgeum^e quidam amiculi genus prætextum purpura, quidam candidum ac perlucidum, quasi a nauceo, quod putamen quorundam pomorum est tenuissimum, non sine candore, ut Livius ait in Odyssea: Simul ac lacrimas de ore nœgeo detersit : id est, candido.

Nœgeum amiculi genus. Nœgeum candidum. [PAUL. Livius: Lacrimas de ore nœgeo detersit : id est, candido.

Nomen dictum quasi novimen, quod notitiam facit.

Nomen^f sive ex Græco ὄνομα dictum est quasi [FEST.

NOTÆ

Palatinæ, quas penes me habeo, hoc confirmant, in quibus legitur, *noctipugam obscænum quod quasi noctibus compungat.* ‘Noctipuga, νυκτίκεντρον.’ Sic eam partem vocaverat hoc versu Sotades, εἰς οὐκ ὀσίην τρυμαλιῆν τὸ κέντρον ὠθεῖν. Apuleius de Psyche gravida, ‘crescentes dies et menses exenutes anxia numerat, et sarcinæ nescia rudimenta miratur, de brevi punctulo tantum incrementulum loquupletis uteri.’ *Idem.*

^d Noctua] Verba ultima, *noctua oculis est cæsiis*, adhæsere post *nonαολα*. De noctua autem idem Varro lib. iv. de L. L. ‘Noctua, quod noctu canit et vigilat.’ Similiter Græcis νυκτερίς dicitur a νύξ, nox. Minerva vero dicta γλαυκῶπις non a noctua, ut putat Festus, sed, quia ipsa erat λαμπρόφθαλμος, vel φοβερά τῷ ὄρασθαι, visu horrenda. Sed de hoc alibi. *Idem.*

^e Nœgeum] Nœgeum recte exponit amiculi genus prætextum purpura. Est enim versum ex Homericis, φᾶρος πορφύρεον. ‘Simulac lacrimas de ore nœgeo detersit.’ Δάκρυ ὀμορξάμενος,

κεφαλῆς ἀπὸ φᾶρος ἔλεσκε. Ὀδυσ. Θ. Nam paulo ante πορφύρεον vocavit. Quare vero putet hic esse adjectivum Festus, interpreteturque candido, causam comminisci non queo. *Jos. Scul.*

Nœgeum] Mirum, quam graviter hic errarunt et Festus et alii, qui cum eo nœgeum candidum interpretantur. Nam in versu Livii vox nœgeo non refertur ad ore sed ad detersit. ‘Simulac de ore suo lacrymas detersit nœgeo.’ Neque aliud est nœgeum, quam amiculum prætextum purpura. Versum enim est, ut optime Scaliger, ex Homericis φᾶρος πορφύρεον. In Odyssea quam Livius convertit : ‘Simulac lacrymas de ore nœgeo detersit.’ Δάκρυ ὀμορξάμενος, κεφαλῆς ἀπὸ φᾶρος ἔλεσκε. Ad verbum : ‘Lacrymas detergens, e capite nœgeum demebat.’ Odys. Θ. vs. 81. vocavit πορφύρεον μέγα φᾶρος. *Dac.*

^f Nomen] Deest prima linea: Nomen dictum est, quasi Novimen : sive ex Græco ὄνομα. idque familia est : item pro debito, ut exactum dicimus nomen,

novimen, quod notitiam faciat, sive familiæ est, ut Terentius: ponitur etiam pro debito ut exactum dicimus fuisse nomen cum a debitore exacta pecunia sit.

Nonarum,^s Iduum, Kalendarum posteriori dies nuptiarum¹⁹ alieni habentur; quoniam hi dies decreto Pontificum atri iudicati sunt: quod quotiescumque Romani duces belli gerendi gratia his diebus supplicaverunt, male rempublicam gessere.

Nonarum postridie^h iduum Kalendarum dies alieni [FEST.

~~~~~

19 Lib. vet. apud Ursin. pro nuptiis habet nuptis.

NOTE

cum pecunia sit exacta a debitore. Festus *καταχρηστικῶς* ponit familiam pro gente. Nam potius nomen gentis est, ut Agnomen familiæ. Jos. Scal.

Nomen sive ex Græco] Hæc traiectione unius vocis non leviter corrupta sunt. Lege: *Sive ex Græco ὄνομα, sive dictum est quasi novimen quod notum faciat. Familiæ est, &c.* Si malis esse a Græco ὄνομα, o præciditur, ut ὄνομα, dentes. Sed melius a *novimen, nomen.* Vel, ut alii, a supino *notum, nomen,* ut a 'motum,' 'momen.' Cum Festus ait nomen esse familiæ, familiam ponit pro gente. Nam potius nomen gentis est, ut agnomen familiæ. *Dac.*

^s *Nonarum*] Hæc erant ex libro quarto Verrii de verborum significatione, ut Gellius scribit lib. v. cap. 13. Videndus etiam Livius lib. vi. Ovid. i. Fastor. Plutarch. in Problem. Macrob. lib. i. Saturn. *Ant. Aug.*

Nonarum] L. m. habet *nuptis* pro *nuptiis.* Vide Macrob. lib. i. c. 15. *Ful. Ursin.*

Nonarum] Deest prima linea: et spatia angustiora relicta sunt, quam quantum satis sit ad ea capienda, quæ desiderantur. Ita igitur suppleto: *Nonarum, Iduum, Kalendarum postridie, item ante IIII. Kalendas, No-*

nas, Idus novæ nuptæ tempus atrum insuscipere observatum est: quoniam atri hi dies esse iudicati sunt decreto Pontificum: quod quotiescumque Ro. duces belli gerendi gratia his diebus supplicaverunt, male Remp. gessere. Vide Gellium lib. v. cap. 13. et Macrob. lib. i. Saturnal. *Jos. Scal.*

Nonarum, Iduum] Macrob. lib. i. Saturnal. 'Ne hoc prætermiserim quod nuptiis copulandis Kalendas, Nonas, et Idus, religiosas, id est, evitandas censuerunt. Hi enim dies præter Nonas feriatii sunt. Feriis autem vim cuiquam fieri piaculare est: ideo tunc vitantur nuptiæ, in quibus vis fieri virginibus videtur, &c. Nonis prohibetur celebritas nuptiarum, quia primus dies verecundiæ datur, postridie autem nuptam in domo viri dominium incipere oportet adipisci, et rem divinam facere. Omnes autem postridiani dies, seu post Kalendas, seu post Nonas, Idusve, ex æquo atri sunt. Ideo et nonas inhabiles nuptiis esse dixerunt, ne nupta aut postero die auspicaretur libertatem uxoriam, aut atro immolaret, quo nefas est sacra celebrari.' Vide præterea Liv. lib. vi. Ovid. Fast. et Plutarch. in Problem. *Dac.*

^h *Nonarum postridie*] Vide Gellium

habentur:²⁰ item, novæ nuptæ a D. IIII. Kalend. nonas idus diem atrum inlucessere observatum est, quoniam, decreto Pontificum atri hi dies esse judicati sunt, quod quotiescumque Romani duces belli gerendi gratia his diebus supplicare, male rempub. gessere.

Nonasⁱ quidem a nova luna, quod in eas concurreret principium lunæ: alii quod semper ante diem Iduum nonum essent, scribique ideo debere primam appellationis ejus syllabam adjecta V litera.

Nonæolæ^{i k} vocantur papillæ, quæ ex faucibus [PAUL. caprarum dependent. . . . .
. . . . . as est cæsis.^l . . . . . [FEST. caprarum suppendent. . . . .

Non omnibus^m dormio: proverbium videtur natum a Cipio quodam, qui Pararenchon dictus est, quod simularet dormientem, quo impunitius uxor ejus mœcharetur: ejus meminit Lucilius.

²⁰ Ed. Scal. *Nonarum postridie id IIII. Kalendarum dies. alieni h.*—1 Vet. lib. *Noncolæ*. Ed. Scal. *Nonæolæ*. Vide Notas.

NOTE

lib. v. cap. 13. qui ipsamet Verrii Flacci verba unde hæc Festi petita sunt. *Idem*.

ⁱ *Nonas*] Vel a *nova luna*, vel a *novem*. Quod a *Nonis* ad *Idus* sint *novem dies*, unde addit per *u* scribi debere *nounas*, a *novem*, *noventus*, *nounus*, *nonus*. Utrumque etymon refert Varro lib. v. Vide Macrob. lib. i. Saturnal. cap. 15. et Scaligerum de emendatione temporum lib. II. *Idem*.

^k *Nonæolæ*] Mammulas pensiles vocat Varro de Re Rust. lib. II. cap. 3. ubi in notis suis dubitat Scaliger, num apud Festum legendum sit *nævolæ*. Quod sint ut *nævuli*, quomodo et, cum de mamillis sermonem haberet, loquitur Gellius. In Glossario Isidori legitur, *nomicolæ*, *tubercula*, quæ sub mento capræ sunt. Lege, *no-*

næolæ. *Idem*.

^l . . . as est cæsis] Hæc suo loco mota sunt: vide 'noctua.' Reliqua, *nonæolæ* vocantur *papillæ*, quæ ex faucibus caprarum suppendent. *Idem*.

^m *Non omnibus*] Ne quis dubitet *Cipium* scribere, ut in vetustissimo libro Festi est, et ita scribendum esse lib. VII. Epist. Ciceronis, non *Capius*, sciat hanc familiam fuisse Romæ, et extare denarios in quibus legitur M. CIP. M. F. Hi a Cipo fortasse orti, cui cornua esse nata finxerunt. Ovid. xv. Metam. Val. Max. lib. v. cap. 6. Plin. lib. XI. cap. 37. Sed hunc Valerius ex Genucia familia videtur nominare, et prætorem fuisse: quod ne Plinius quidem credidit. *Ant. Aug.*

Non omnibus dormio] Meminit Cicerone lib. VII. ep. 24. 'Capius, opinor,

Non pridem, æque, et recte, et frequenter dicitur, ac jam pridem, quam pridem.

Nonuncium,ⁿ quod vulgo magistri ludi appellant, significat novem uncias: at teruncium, quod singula sex uncia dimidium unciarum trium sit.

Nonuncium, et teruncium dicitur, quod novem [PAUL. unciarum sit, sive trium.

Nota nunc significat signum, ut in pecoribus; nunc literas singulas, aut binas; nunc ignominiam.

Nota alias significat signum; ut in pecoribus, tabulis, libris, literæ singulæ, aut binæ; alias ignominiam.

Nothum^o Græci natum ex uxore non legitima vocant, qui

NOTÆ

olim, Non omnibus dormio. Sic ego non omnibus, mi Galle, servio.' Ubi *Cipium* vocat quem Festus *Cipium*. Nisi et apud eum rescribendum *Cipius*. Sane Mss. habent *Citius*, ut semper proclivis fuit corruptio *p* in *t*. *Cipius* enim legendum est. Fuit Romæ hæc familia, ut ex Denariis, ubi M. CIP. M. F. Pararenchon autem dictus est Græce, *παπαρέχων*. Diceres Gallice, *le ronflard*. Locus Lucil. 'non omnibus dormio,' est ex incerto Sat. libro. *Dac*.

ⁿ *Nonuncium*] Videtur Festus dicere teruncium et nonuncium idem esse, et significare novem uncias, ita ut teruncium componatur e sex sexunciis sive sexunciis. Quod certe ridiculum. *Teruncium* enim a tribus unciis, ut *nonuncium*, a novem. Sed mutilum ego esse hunc locum contendo, adeoque supplendum, ut *teruncium duas sexuncias, quod singula, &c.* *Uncia* autem non ab uno, ut putavit Varro, sed a Siculo *ὀγκία*, et *ὀγκία* ab *ἐνός*, mutato *e* in *u*, unde *unus*. Ut optime ex Polluce Scaliger apud Varronem. *Idem*.

^o *Nothum*] Illud, *Spurio patre natus*, falsum est: malim, *Spurius incerto patre natus*, ut Julius Paris notat in

epitome. Sed videtur Spurius pro incerto accipere: et Servium facit Spurii filium. Vide Quintil. lib. III. Plutarch. in Problem. Justinian. lib. I. Instit. tit. de nuptiis. De matre Ser. Tullii in Lugdunensi Ti. Claudii imp. oratione dicitur: 'Servius Tullius, si nostros sequimur, captiva natus Ocesia; si Tuscos, Cæli quondam Vivennæ sodalis.' Livius serva natum non credidit, sed Servio Tullio, qui princeps Corniculorum fuit. Dionys. lib. IV. Tullio Corniculano et Ocesia natum: Servii prænomen nato filio matrem imposuisse, quod in servitute natus esset. Plinius, sive quis alius, in libro de viris illustr. 'Servius Tullius P. Corniculani et Ocesia captivæ filius:' cujus verba facile mutari possunt in Sp. et Oclesiam. *Ant. Aug.*

Nothum] Spurius est, cujus pater ignoratur, atque, ut Lucretius loquitur, 'volgivaga Venere conceptus.' Cujus vocabulum Græci non habent. Nam *νόθος* quos vocant, ii naturales apud Romanos et patrem certum habent: *σκόρτιοι* autem furto concepti sunt. Spurio patre natos joculari dicto vocant Romani, quia, cum pater eorum ignoretur, matris esse di-

apud nos spurio patre natus dicitur, quod Ser. Tullius, qui Romæ regnavit, natus est ex concubina Spurius Tulli tributis:² nisi forte malumus³ credere Oclisia Corniculana⁴ captiva, cum susceptum matre serviente. Nothum Græci natum ex uxore non legitima dicunt, qui apud nos spurio patre natus dicitur. Novæ curiæ^p proxime⁵ compitum Fabricium [FEST.

2 Vet. lib. *Sp. Tulli Tr.* vel *Tiburtis*.—3 Ed. Scal. *maluimus*.—4 Vet. cod. *Oclisiam Corniculam*.—5 Ed. Scal. *proximæ*.

NOTÆ

cuntur. Sed quia nunquam matris dicebantur liberi jure Ro. neque enim dicebatur, L. Titius Gaiaæ filius, sed L. Titius Marci filius, propterea eos vocabant Spurii filios, ut, Titius Spurii filius, a parte scilicet matris, unde procreati in lucem prodierunt, quæ honeste nominari non potest. Nam *Spurium* eam partem vocabant Veteres. Auctores Plutarchus, Apuleius, Isidorus. Omnes enim *Spurium ἀπὸ τῆς σπορᾶς* vocatam dicunt eam partem. Hoc ita esse, præter ea, quæ superius a nobis dicta sunt, fidem fecerit, quod eos etiam *Favonios* vocabant. Nam *Favonia* ova, quæ Græce *ἰπηνέμια* dicuntur, ea sunt, quæ sine initu maris concepta sunt. *Favonii* igitur quasi sine patre. Quin et Plutarchus cum SP. quo Spurius notabatur, interpretetur sine patre, significat eos filios sine patre vocatos. Recte igitur hic apud Festum nostrum Nothum dici illum, quem vulgo spurio patre natum vocabant. Quod quam imprudenter doctissimi viri mutare conati sint, nemo non videt: tum quia iisdem verbis legitur apud abbreviatorem, tum etiam propter eam causam, quæ a nobis in medium producta est. Sed et Plutarchus aperte: *διὰ τὶ τοὺς ἀπάτορας Σπουρίου υἱὸς καλοῦσι*; Nam falsa est lectio vulgata, *σποριὸς υἱός*,

Nunquam enim hominem vulgo conceptum *Spurium filium*, sed *Spurium simpliciter*, et *Spurii filium*, vocabant. Delenda ergo menda de codice Plutarchi. *Jos. Scal.*

Nothum] Et illud de spuriiis quidem verum est. De nothis probari non potest, neque enim ignoratur eorum pater. Nunc aliud quærendum est, et hoc ipsum continue Festus subjunxerat, sed quia librorum incuria corruptum fuit, interpretes adhuc latuit. Lege modo: *Quod Ser. Tullius, qui Romæ regnavit, natus ex concubina Spurii Tulli Tiburtis*. Hanc enim ille rationem reddit cur nothi spurio patre nati dicerentur. Sensus est, 'quem Græci nothum dicunt, hoc est, ex matre non legitima natum, is apud Romanos spurio patre natus dicitur, quia Servius Tullius ex concubina et spurio Tullo Tiburte natus est.' Nil verius. Quæ sequuntur sic legito: *Nisi forte malumus credere Ocrisia Corniculana captiva eum susceptum matre serviente*. De Servio Tullio alii alia afferunt. Vide Liv. lib. 1. et Dionys. lib. 1v. *Dac.*

^p *Novæ curiæ*] Triginta curiarum nomina non extant: sed et hoc loco septem nominantur, et quatuor tantum nomina redduntur. Sunt etiam duarum curiarum nomina sub litera

ædificatæ sunt : quod parum amplæ erant veteres a Romulo factæ, ubi is populum et sacra in partis triginta distribuerat, ut in iis ea sacra curarent, quæ, cum ex veteribus in novas evocarentur, septem⁶ curiarum per religiones evocari non potuerunt : itaque Forensis,⁷ Raptæ, Vellensis,⁸ Velitiæ res divinæ fiunt in veteribus curiis.

Novalis⁹ ager novæ relictus sementi.

[PAUL.

//////////

6 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *quatuor*.—7 Ed. Scal. *Foriensis*.—8 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *Veliensis*.

NOTÆ

T. Curia enim Titia atque Tifata explicantur, et apud Livium Fancia Curia lib. IX. Ceterarum nomina non accipi. *Ant. Ang.*

Novæ curiæ] Mirum, cum septem curiarum mentionem fecerit, quatuor tantum nomina apposuisse : et cum dubium non sit perperam *septem* pro *quatuor* legi, proxime verum est, ut ex notis numerorum error ille manaverit. ut VII. pro IIII. legerit librarius : quod facile fuit, ut duæ primæ notæ inferiori parte inter se cohæserint. Porro *Forensis*, non *Foriensis*, scribendum esse, vel nnus Ovidius convicerit Pastorum libro III. 'Quintum Laurentes, bis quintum Æquicolus acer. A tribus hunc primum turba Forensis habet.' *Forenses* sunt, quos Strabo *Forulos*, Plinius *Foretios* vocat. Nam a populis finitinis Curias vocavit Romulus. Sic Tifatam, Veliensem, &c. Velitia, cujus hic mentio, dicta a Velitiensibus : quorum meminit idem Plinius : licet perperam in vulgatis libris *Vellicenses* pro *Velitienses* hodie legatur. Cum ex his Festi verbis pateat veteres curias, præter quatuor, exanguratas fuisse, et in locum earum novas consecratas, jure quis dubitaverit, quare M. Varro suo tempore veteres vocet, non novas, cum ait : 'Curia

duorum generum : nam et ubi curarent Sacerdotes res divinas, et curiæ veteres, et ubi Senatus humanas, ut curia Hostilia.' Frustra enim vocasset veteres, nisi et novæ quoque jam tum essent. Sed non dubium potius veteres dixisse, quia illæ vocatæ primum curiæ ; nam novæ adhuc non erant. *Jos. Scal.*

Novæ curiæ] Sacra autem evocare solebant e locis, quos religione solverent. Ulpian. Dig. leg. 1. Tit. 8. 'Sacrarium etiam in ædificio privato esse potest, et solent, qui eum locum liberare religione volunt, sacra inde evocare.' *Dac.*

⁹ *Novalis*] Duo versiculi dimidiati pertinent ad ea quæ Paulus refert. Cetera aliena esse videntur ; neque adhuc reperi, quid significant : apud Dionys. lib. VIII. T. Sicinius Cos. de Volscis triumphavit. Referuntur autem in fine nomina quorundam illustrium virorum, qui intra superiores 15. annos Consules fuerunt : Opiter Verginius Tricostus, Postumus Cominius Aruncus, P. Veturius Geminus, A. Sempronius Atratinus, Sex. Fnsius Funsus : inter hos Lævinus nominatur, quod cognomen est Valeriorum : item, ...llius *Tolerinus*, quem arbitror fuisse Manium Tullium, qui tunc etiam Cos. fuit. At *Scavolam, et Ver.*

Novalem agrum^r *Ælius Gallus, et Opilius, item* [FEST. *Aurelius, eum aiunt esse quem Græci* *νειδὸν dicunt, ad quod Homero quoque teste utuntur, qui dixit* *νειοῖο βαθείης τέλσον ἰκέσθαι. Sed Cincius, cum esse ubi gleba procissa ad novam sementem sit relicta.*

Nauti consulatu,^s *et T. Sicini Volsci populi, cum atrox prælium inissent adversus Romanos, Tribuni Mil. in Circo combusti feruntur, et sepulti in crepidine quæ est proxime Circum, qui locus postea fuit lapide albo constratus, qui pro rep. in eo prælio occubuere Opiter Verginius Tricostus:*

NOTE

... non agnosco. Credidi aliquando fuisse hæc nomina eorum virorum, qui intra urbem sepulti, vel combusti sunt, quod in 12. tab. id reperitur prohibitum: et hi ante 12. fuere. Cicero lib. 11. de Legibus, cum recitasset legis verba: 'Hominem mortuum in urbe ne sepelito, neve urito:' 'Quid,' inquit, 'qui post duodecim in urbe sepulti sunt? Claros viros credo T. fuisse; aut eos, quibus hoc ante hanc legem virtutis causa tributum est, ut Publicolæ, ut Tuberto; quod eorum posterii jure tenuerunt; aut eos, si qui hoc, ut C. Fabricius, virtutis causa consecuti sunt.' Plutar. in Problem. Publicolæ, et Fabricii meminit; sed affirmat triumphalibus concessum, ut ossa eorum intra urbem deferri possent. Sed quid certi sit, judicent doctiores: illumque locum quærant, proxime circum, qui sit lapide albo constratus. *Ant. Aug.*

Novalis] Deest prima linea. *Novalem agrum Quintus Mucius eum esse volt, qui ad novam sementem sit relictus.* Quæ sequuntur, fragmenta sunt, quale quod supra positum est post 'Nautiorum.' Est autem ferme ita: *Consulatu T. Sicini, Volsci cum prælium inissent adversum, victique essent, combusti feruntur in crepidine, quæ est*

proxime circum, qui locus lapide albo constratus est, &c. Quod fragmentum forsitan distractum est a Novendialibus feriis. *Jos. Scal.*

^r *Novalem agrum*] Prior pars hujus lacuæ adhæserat post *novercæ* in edit. Scaligeri et aliis. *Novalis* ager, qui et *novale*, Græcis *νέωμα, νεαρὸς, νεὸς, νεῖδος*, et dicitur ager, qui aratione novatus, nec dum satus est, sed per annum cessat: locus Homeri quem laudat Festus, est ex *Iliad.* 2. 'Novalis profundi ad terminum pervenire.' *Dac.*

^s *Nauti consulatu*] Quod ait Festus *Nauti consulatu et T. Sicini*; cave credas Nautium et Sicinum eodem anno Coss. fuisse: nam falsum est. Annos duos hic Festus amplectitur. Priori, hoc est, anno ab Urbe condita 266. Spurius Nautius Rutilus consul fuit, cum Sexto Furio Medullino. Et eo anno adversus Volsecos pugnatum est. Verum anno sequenti T. Sicinius Sabinus cum C. Aquilio Tusco consulatu obtinuit, et Sicinius Volsecos devicit, deque iis triumphavit. Vide *Liv.* lib. 11. et *Dionys.* lib. VIII. In sequentibus notandum est eos, qui pro repub. occubuerant, intra urbem sepultos, quod et alibi notavimus. Et sepultos etiam alibi, quam ubi combusti. *Idem.*

*Valerius Lævinus: Posthumus Cominius Aruncus,*⁹ *Mul-
lius Tolerinus, P. Veturius Geminus, A Sempronius
Atratinus, Verginius Tricostus, Mutius Scævola. Sex.
Fusius Medulinus.*

Novendiales^t *Ferix, dicuntur instituta a Tullo Hostilio
rege ex monitu, procurandis prodigiis nono die in feriis
Latinis: sive quod in monte Albano lapidibus pluisset,¹⁰
sive quod vox esset exaudita: ut Albani suo ritu facerent,
quæ omiserant sacra: nam ab his illa sunt tunc revocata,
quæ missa cratea pæne funditus deleta, negligere tempo-
ribus sequentibus cepisset.*

N. dicuntur^u *inventæ a Marcello Cos. operæ quibus admotis
Syracusæ facilius expugnari possent.*

Novendiales ferix a número dierum sunt dictæ. [PAUL.

⁹ Ead. ed. 'Cominius, Orancus.'—¹⁰ Ead. ed. 'nono die inferis. Latinis: sive quod in more Albano lapidibus pluisset.'

NOTÆ

^t *Novendiales*] Livius scribit, de-
victis Sabinis a Tullo Hostilio Rege,
'nuntiatum esse, in monte Albano la-
pidibus pluisse; missis, qui id vide-
rent, renuntiaverunt, audisse vocem ex
luco, ut patrio ritu sacra Albani face-
rent. Romanis novendiale sacrum
publice susceptum, seu voce cœlesti
ex Albano monte missa, seu aruspici-
cum monitu: mansisse solenne, ut,
quandocumque idem prodigium nun-
tiaretur, ferix per novem dies age-
rentur.' Ex his verbis maxima pars
verborum Festi intelligi potest: pos-
tremi versiculi interpretem deside-
rant. Adde Liv. lib. xxxviii. *Ant.
Aug.*

Novendiales] Glossarium: 'Noven-
dialia, ἐννῶτα ἐπὶ νεκροῦ ἀγόμενα.' *Jos.
Scal.*

Novendiales Ferix] *Novendiales fe-
rix et novendialia sacra dupliciter a
Romanis acta fuere. Uno modo, cum*

defunctis nono die quam mortui fue-
rant parentabant: altero, cum pro-
digium aliquod accidisset, quod per
novem continnos dies sacro, quod in-
de novendiale dicebatur, solebant
expiare. De quo hic Festi locus ac-
cipiendus: cuius verba lucem ac-
cipient ex verbis Livii, qui fuse his-
toriam narrat. Illud vide lib. i. sect.
31. in illis, *missa cratea pæne funditus.*
Rescribe, *amissa civitate ac pæne fun-
ditus deleta. Duc.*

Novendiales] Quid velit, non obscu-
rum est, usque ad illa verba, *quæ mis-
sa crate.* Videtur illis novendiale sa-
crum factum, quos Tarquinius sub
crate necavisset. De quo vide Li-
vium. *Jos. Scal.*

^u *N. . . dicuntur*] *Supplendum ex-
istimo: Novæ dicuntur, &c. Dicit quas-
dam machinas inventas a Marcello,
ut Syracusæ facilius expugnarentur.
Duc.*

Noverca * dicitur, quam quis sublatis liberis novam uxorem duxit augendæ¹¹ familiæ gratia.

*Noverca*⁵ dicitur quam quis liberis sublatis novam uxorem ducit arcendæ familiæ gratia, id est, coërcendæ: prima autem memoratur apud Vecterrania,¹² quæ nupsit.

*Navibus regnante*² Ser. Tullio quod in Aventinum montem paludibus disclusum ascenderetur, ab advectu sic dictum aiunt, vel quod Aventinus in Aventino rex Albanus sit sepultus.¹³

Noxa ponitur pro peccato aut pro peccati pœna, [PAUL. cum lex jubet noxæ dedere pro peccato.

Noxia³ apud antiquos damnum significat, sed a poëtis ponitur pro culpa.

11 Ead. ed. ducit. Vet. lib. arcendæ vel accersendæ.—12 Ed. Scal. Vecterrannia. Dac. reponit apud Verrium Annia, vel apud veteres Annia.—13 In ead. ed. hic inseruntur τὰ 'Navalem agrum, &c. . . . . ἰκέσθαι.'

NOTÆ

* *Noverca*] Repone ex veteribus editionibus, arcendæ familiæ. Arcendi verbo primigenio utitur Festus pro derivato, arcesso, alibi, cum ait: 'Sagina vocantur verbenæ, id est, herbæ puræ: quia ex loco sancto arcebantur a Consule.' Quod consensu receptum videtur, cum lex et proportio sermonis Latini posceret, ut diceretur *arcire*, non *arcere*, quod postea dictum *accire*; ut 'Arcedo,' 'accedo'; 'Arvenio,' 'advenio.' *Arceo* ergo, arcesso: ut 'capio,' 'capeso.' Hic vero *arcere* ipse Festus usurpat pro coërcere, ut ipse interpretatur: quod olim non animadvertit Turnebus. *Jos. Scal.*

1 *Noverca*] Infra: deest prima linea. *Noverca* dicitur, quam quis liberis sublatis novam uxorem ducit arcendæ familiæ gratia, id est, coërcendæ. Reliquasunt fragmentum Novendialium feriarum. Et in illo, *ecterrannia*, ag-

nosco vestigia nominis *lectisternia*, quod verbum accommodum est novendialibus feriis. In fine hæc desiderantur: *Novalem agrum Ælius a nova semente*: alii aiunt esse Græcum, *νειδν*, ad quod teste Homero quoque utuntur: *ἴεμενοι νειοῖο βαθείης τέλσον ἰκέσθαι*. Locus est *Ἰλιάδ. Σ*. Superius quoque de novali agro dissertit: nisi mavis conjungere cum his. Tamen non est novum Festo iterum, aut ter, de eadem re loqui: ut de Supparo ter, de Sucula bis. *Idem*.

Noverca] Pro illo *Vecterrannia*, quod corruptum est, repono apud Verrium *Annia*, vel apud veteres *Annia*: nam *Annia* est nomen illius quæ prima *noverca* memoratur. Immane quantum hic erravit Scaliger. *Dac.*

2 *Navibus regnante*] Vide 'Aventinus.' *Idem*.

3 *Noxia*] Glossarium: 'Noxatio, εὐθύνα.' 'Noxam dedit, εἰς κόλασιν δέ-

Noxia, ut Ser. Sulpicius Rufus ait, *damnum significat*: apud poëtas autem, et oratores, ponitur pro culpa: at noxa peccatum, aut pro peccato pœnam,¹⁴ ut Attius in Melappino:¹⁵ *Te esse huic noxæ obnoxium.* Item cum lex jubet noxæ dedere, pro peccato dedi jubet. Cæcilius in Hypobolimæo Cherestrato.¹⁶ Nam ista quidem noxa mulieris est¹⁷ magis, quam viri.

NUCES^c *flagitantur nuptis, et jaciuntur pueris, ut novæ nuptæ intranti domum novi mariti auspicium fiat secundum et Solistinum.*

¹⁴ Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *pœna*.—¹⁵ Ead. ed. *Melanippo*. Vir doct. ibid. conj. *Menalippo*.—¹⁶ Ead. ed. *cherestato*. alii legunt *Charestrato*.—¹⁷ Vet. cod. *muliebrem et*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *muliebris est*.

NOTE

δωκεν, εἰς εὐθύνας.' Porro Cæcilius citatur in *Hypobolimæo Cherestrato*: ut distinguatur ab altera fabula quam idem poëta docuit, *Hypobolimæo Æschino*. Gellius libro xv. cap. 4. Cave confundas cum alia fabula ejusdem, cui titulus erat, *Hypobolimæa Rastraria*. Nonius ejus sæpe meminit. Sed in omnibus illius Grammatici etiam in recentioribus codicibus corrupte citatur. Igitur ita emendabis quotiescunque citatam reperies hanc fabulam in his vocibus aut verbis quæ subjungam: 'Lactare,' 'Obsordere,' 'Singulatim,' 'Mantare,' 'Cæpiam.' In omnibus enim his verbis, ubi Nonius producit testimonia ex Cæcilio, semper corrigendum: *Cæcilius Hypobolimæa Rastraria*. Jos. Scal.

Noxia ut Ser. Sulpicius] Bene inter *noxam* et *noxiam* discrimen statuit hic Servius ad illud Virgil. 'unius ob noxam.' 'Noxam,' inquit, 'pro noxiam, quod noxia culpa est, id est, peccatum. Noxa autem pœna.' Sed quod non vidit Servius, vera et propria horum vocabulorum differentia est, quod *noxa* generale est, quo omne id quod nocet intelligitur, tam culpa

quam læsio, vel pœna, et homo qui nocet. *Noxia* vero adjectivum, subintelligitur *culpa*, et simpliciter maleficium, culpam, vel peccatum significat. Terent. Plaut. Inde illæ formulæ loquendi, 'noxam sarcire,' pro 'damnum sarcire:' 'noxæ' vel 'in noxam dedere,' id est, animal, mancipiumve vivum tradere pœnæ pro damno dato. In 12. tab. 'Sei servus sciente domino furtum faxit, aliamve noxam nocuerit, dominus noxæ dedito.' Item: 'Si quadrupes panperiem faxit, dominus sarcito, noxæve dedito.' Sic noxis solvi et solutum esse, pro carere delicto ob quod possit noxali judicio agi. *Dac.*

^b *Attius in Melappino*] Attii Menalippum vocat Cicer. Nonius etiam aliquando, sed sæpius *Menalippam*, et ita malim. *Idem.*

^c *Nuces*] Ex his verbis Festi elicatur, auspicium solistinum ex nucibus cadentibus in nuptiis fieri. Id displicet Plinio lib. xv. cap. 22. et Varro ni apud Servium VIII. Eclog. Ambo hæc de nucibus juglandibus intelligunt. Huc pertinent illa Catulliana: 'Concubine, nuces da:' et Virgilia:

Nuces flagitantur^d nuptis,¹⁸ jaciuntur pueris, ut [PAUL. novæ nuptæ intranti domum novi mariti secundum fiat auspicium.

Nuculas^e Prænestinos¹⁹ appellabant; quod inclusi a Pœnis Casilini famem nucibus sustentarunt; vel quod in eorum regione plurima nux minuta nascitur.

Nuculas Prænestinos antiqui appellabant, quod in- [FEST.

18 Vet. lib. *nuptiis* vel *a nuptis*.—19 Vet. lib. *Prænestini* vel *Prænestinas*.

NOTÆ

^d Sparge, marite, nuces.' *Ant. Aug.*

Nuces] Nuces cadentes 'auspicium sonivium' facere ait Plinius lib. xv. cap. 22. quod hic vocatur 'solistimum auspicium.' *Jos. Scal.*

^d *Nuces flagitantur*] Auspicium Solistimum est, quod nuces in terram cadentes faciunt. 'Sonivium' vocat Plin. lib. xv. cap. 22. Cur nuces autem spargerentur in nuptiis variæ causæ afferuntur. Vide Servium ad illud *Eclog. viii.* 'Sparge, marite, nuce.' Vide *Catull. carm. 57.* de nuptiis Juliae et Manlii. Hoc institutum e Græcis fontibus manasse certum est, nam in ea gente novus sponsus juglandas, amygdalas, et id genus alia spargebat, quæ ipsi vocabant *καταχύσματα*, locuples testis Aristophanes. *Dac.*

^e *Nuculas*] Liv. lib. xxiii. scribit, 'Prænestinos quosdam fuisse Casilini in præsidio; famemque tolerasse. in qua Romanos milites nuce in flumen, qui medius erat inter Romana castra et oppidum, profudisse, easque fuisse cratibus exceptas.' Macrobius lib. iii. Saturn. refert Varronem existimasse, Prænestinas nuce esse dictas, quod juxta agrum Prænestinum essent, Carsitanas ἀπὸ τῶν καρπῶν dictas. *Ant. Aug.*

Nuculas] Nævius in Ariolo; 'Hæri

Quis apud te? Prænestini, et Lanuvii hospites. Suopte utrosque decuit acceptos cibo. Alteris inanem bulbam madidantem dare, Alteris nuce in proclivi profundere.' *Nuculas* manifesto dictos confirmant hi versus. Itaque jubet illis in proclivi nuce profundere, ut solebat pueris. Quin in veteribus saxis mentio est sparsionis nucum, quam quotannis facere ad tumulum testatoris damnas est heres ex eo testamento. *Jos. Scal.*

Nuculas] De Prænestinis cumpancis Romanis Casilini in Campania ab Annibale obsessis, famemque nucibus, quæ ad se medio amne Vulturno defluebant, sustinentibus, vide Livium lib. xxiii. sect. 19. *Nuculas* autem manifesto dictos confirmant versus Nævii in Ariolo: 'Hæri Quis apud te? Prænestini et Lanuvini hospites. Snoque utrosque decuit acceptos cibo. Alteris inanem bulbam madidantem dare, Alteris nuce in proclivi profundere.' Lego, *Alteris inanem bulbam madidam te dare.* Ideo ait in proclivi, quia proclivi fluvio ad Prænestinos nuce defluebant. In veteribus saxis, ut monuit Scal. mentio est sparsionis nucum, quam quotannis facere ad tumulum testatoris damnas est heres ex eo testamento. *Dac.*

clusi a Pœnis Casilini famem nucibus²⁰ sustentaverunt, vel quod in eorum regione plurima nux minuta^f nascitur.[†]

Nudius tertius^g compositum ex nunc et die tertio. [PAUL.

Nudius tertius compositum ex nunc et die tertio. [FEST.

N. . . . . dicuntur^h in agro quos. . . . .
 alio nomine appellant a parte totum significantes, quasi inde appellati sint. . . . .

dicantur pa. . . . .

dicatur cœlum cavum. . . . .

dicatur dam. . . . .

Numamⁱ. Pompilium Janiculum montem habitavisse ferunt in quo arcam ejus inventam cum libris Numæ nominis a Terentio quodam scriba repastinante agrum.

20 Ed. Scal. *nuncio*.—1 Ead. ed. *pascitur*.

NOTÆ

^f *Plurima nux minuta*] Quam Prænestinam ideo vocavit Varro. Macrob. III. Saturnal. *Idem*.

^g *Nudius tertius*] Ex verbis Festi quædam videntur esse referenda ad aliud verbum mihi ignotum. *Ant. Aug.*

Nudius tertius] Nudius tertius, quasi nunc dies tertius. *Dac.*

^h *N. . . . . dicuntur*] Duo capita hic videntur cohæsisse, sed quid contineant et quo pertineant, divinare non possum. *Idem*.

ⁱ *Numam*] Vide Plin. lib. XIII. cap. 13. ex cujus verbis hæc sarciuntur melius, quam ex iis, quæ eadem de re Livius scribit lib. XL. et Plutar. in Numa. *Ant. Aug.*

Numam] Numam Pompilium Janiculum habitasse ferunt, in quo arcam ejus inventam in ruinis a Terentio quodam repastinante agrum. *Jos. Scal.*

Numam] Hanc historiam sic Liv. lib. XL. sect. 29. ‘Eodem anno’ (an-

no 572.) ‘in agro L. Petilii scribæ sub Janiculo, dum cultores agri altius moliuntur terram, duæ lapideæ arcæ, octonos ferme pedes longæ, quaternos latæ, inventæ sunt, operculis plumbo devinctis. Literis Latinis Græcisque utraque arca inscripta erat. In altera Numam Pompilium, Pomponis filium, Regem Romanorum, sepultum esse, in altera libros Pompilii inesse. Eas arcas cum ex amicorum sententia dominus apernisset, quæ titulum sepulti regis habuerat, inanis inventa, sine ullo vestigio corporis humani aut ullius rei, per tabem tot annorum omnibus absumentis. In altera duo fasces, candelis involuti, septenos habuere libros, non integros modo, sed recentissima specie. Septem Latini de jure Pontificio erant, septem Græci de disciplina sapientiæ, quæ illius ætatis esse potuit.’ Vide Plin. lib. XIII. cap. 13. *Dac.*

Numæ Pompilii in Janiculo est sepulchrum. [PAUL.

Numella,^k genus vinculi, quo quadrupedes deligantur.

Numella genus vinculi, quo quadrupedes alligantur, [FEST.
solent autem ea fieri nervo, aut corio crudo bovis ut plurimum.

Numen,^l quasi nutus dei, ac potestas, dicitur. [PAUL.

Numen quasi nutus Dei, ac potestas dicitur. [FEST.

Numerata senatum^m ait quivis senator consuli, cum impedimento vult esse, quo minus faciat senatusconsultum: postulatque, ut aut res, quæ referuntur,² dividantur; aut singuli consulantur; aut si tot non sint senatores, quo numero liceat præscribi senatusconsultum.

Numerius^o prænomen nunquam ante fuisse in patricia familia dicitur, quamvis³ Fabius, qui unus, post sex et tre-

2 Ead. ed. *adferuntur*.—3 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *quam is*.

NOTE

^k Numella] Nonius Numellam machinam ligneam dicit, in quam et pedes et collum inmittebant. *Idem*.

^l Numen] A *nuo*, *nutum*, *numen*. Unde proprie *nutum* significat, et quoniam Dei nutum statim sequitur eventus, inde factum est, ut *numen* pro voluntate divina et imperio sumatur, atque etiam pro ipso Deo. Varr. vi. de L. L. 'numen dicunt esse imperium ab nutu.' *Idem*.

^m Numerata senatum] Si quis ex senatoribus impedire volebat quominus senatus consultum fieret, postulare poterat, ut 'singuli consulerentur,' vel, 'ut res, quæ referrentur, dividerentur.' Aut, si tot non essent senatores, quot numero licebat præscribi Senatus consultum, dicere licebat Consuli, 'numera senatum.' Cælius in epistol. ad Cic. lib. viii. 'Renunciatum nobis erat Hirtium diutius dicturum. Præcedimus enim. Non modo non fecit, sed cum de hostibus ageretur et posset rem impe-

dire si ut numeraretur postularet, tacuit.' In fine pro *præscribi* nemo non videt legendum *perscribi*: quod et olim Brissonius in libro de formulis. Sed non vidit vir doctiss. addendum in fine, ut *legeretur*. Lege modo. *Idem*.

ⁿ Ut aut res, quæ referuntur, div.] quoties sententia sua duas pluresve res quis complectebatur, eæ si non omnes probarentur, postulabatur, ut divideretur, hoc est, ut de singulis referretur. Seneca epist. 21. lib. iii. 'Quod in senatu fieri solet, faciendum esse in Philosophia quoque existimo, cum censuit aliquis quod ex parte mihi placeat, jubeo illum dividere sententiam et sequor.' *Idem*.

^o Numerius] Idem ait Julius Paris in epitome Valerii Maximi de prænominibus. Cur autem dicatur Numerius, M. Varro in Catone, sive de liberis educandis, ita scribit: 'Ut qui contra celeriter erant nati, fere Numerios prænominabat: quod qui

centos ab Etruscis interfectos superfuit, inductus ⁴ magnitudine divitiarum uxorem duxit Otacilii Malevantani, ut tum dicebantur,⁵ filiam ea condicione, ut qui primus natus esset, prænominē avi materni Numerius appellaretur.

Numerius prænomen est tractum ab avo. [PAUL.

Numero dicebant pro nimium.

Numere et numero ^p dicitur. Sed *numere* sunt videtur [FEST.

4 Vet. cod. *inductis*.—5 Ed. Scal. *Maleventani*. Pro *dicebantur* legendum monet Dac. *dicebatur*.

NOTÆ

cito facturum quid ostendere volebat, dicebat numero id fore, quod etiam in partu precabantur Numeriæ, quam Deam solent indigetare etiam Pontifices.' Hæc mendose Nonius, sed nos emendate, ut opinamur, conscripsimus. *Ant. Aug.*

^p *Numero*] Multa hic obscura, et mendosa in verbis Festi. Vidend. Nonius de varia signif. sermonum. *Idem.*

Numero] Varro Cato de liberis educandis: 'ut qui contra celeriter erant nati, fere Numerios prænominabant: quod qui cito facturum quid se ostendere volebat, dicebat numero id fore: quod etiam in partu precabantur Numeriæ, quam Deam solent indigetare etiam Pontifices.' Nelei Carmen et reliqua ita legendum, *Nunquam numero matri faciemus volup.* Id est, nunquam nimium faciemus. Apud Nævium: *Neminem vidi, qui numero sciret, quod scito est opus.* id est, nimium sciret. Et tamen hic versus attribuitur Turpilio: paulo levius immutatus apud Nonium. Turpilinus Demetrio: *Nunquam quinquam numero vidi facere, quod facto est opus.* Porro totus locus ita splendens: *Numere sunt videtur esse alienum Numero fuerunt: sive eo ordine usurparunt veteres, consuetudine loquendi quadam ejusmodi: sive ob mo-*

rem aliam, quemadmodum videtur usus Pompeius Sextus, extrema syllaba vocativi casus, eadem correpta, in e, temporis præsentis. Numero antiquos nimium dixisse apparet. Sinius Capito esse nimium. Vos estis minima, nisi numero perbiterint, nisi cito, nisi nimium. Si isso qui exeam, numero estis mortui, hoc exemplo, ut pingeretis... id est, cito mortui estis. Hæc Festus. In quibus notandum Numere per e, præsentī tempore usurpari solitum: numero per o, præterito: sic 'die-quarte' in futuro et præsentī, 'die-quarto' in præterito usurpabant: sic 'præfiscino,' 'præfiscine,' et similia. In secundo exemplo dictum isso, pro vero: ut 'jusso' pro 'jussero;' 'capso,' 'cepero.' Sed melius legitur, istoqui exeam. Istoqui, ut alioqui: et verum est. Jos. Scal.

Numere] Vide Gell. lib. x. cap. 24. *Ista, Esse enim ita locutum nimium vos estis, &c. sine dubio corrupta sunt. Forte: Esse enim ita locutum Ennium: vos estis, &c. Nam quoquo modo illud nimium in poetæ nomen convertendum. Ista, si isso qui exeam, &c. legebat Scaliger, si istoqui exeam. Istoqui, ut alioqui. Sed sic etiam ea non mihi minus suspecta sunt. Nam quæ sequuntur Plauti sunt e Pænulo v. 4. 'o Apollo, o Zeuxis pictor, Cur numero estis*

esse *præsentis temporis*, et *prorsus alienum numero fuerunt*, quod de *præterito usurpatur*, sive eo ordine *usurparunt antiqui quadam consuetudine loquendi*, qua *solebant proferre verba ejusmodi*; sive *certa fine extremarum vocalium*, quemadmodum *videtur in suis scriptis usus Pompeius Sextus*, apud quem *reperitur extrema syllaba vocativi casus producta*, et *ejusdem casus eadem correpta*, *terminataque in e temporis præsentis*. *Numero autem divisisse antiquos nimium quod significare*, ait *Sinnius Capito*: esse enim ita locutum.

. . . . . un vos estis minime. . . . .

Nisi numero perbiterint, nisi cito. . . . . .

. . . . . *id est nimium si isso*, qui *exeam*, numero estis mortui, hoc exemplo, ut *pingeretis*, id est, cur cito mortui estis? Item in *Nelei*: *Nunquam numero matri faciemus volui*. Idem⁶ est, *Nunquam nimium faciemus*. Apud *Nævium*: *Neminem vidi, qui numero sciret, quique scit, id est, opus, id est, nimium sciret*. An *panurgus Antonius* hæc ait numero *nimium cito*? *celeriter nimium*: ut *Plautus in Casina*:⁴ *Ere mi: quid vis mea ancilla? nimium sæpius numero dicis nimium cito*. *Attius in Œnomao*: *Ego ut essem adfinis tibi, non ut te extinguerem, Tuam peti gnatam, numero te expurgat timor*. *Afranius in Suspecta*: *Per falsum, et abs te creditum numero nimis*. *Celeriter*. *Cæcilius in Æthrione*:⁵ *Ei perii: quid ita? numero venit, fuce domum*.

6 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *id est*. Vide Notas.

NOTE

mortui, hoc exemplo ut *pingeretis*.
In impressis, *Hinc exemplum ut pingeretis*. Quærendum igitur quo modo illa si *istoqui exeam* sint convertenda.
Dac.

⁴ *Plautus in Casina*] Locus est act. III. sc. 5. 'Ere mi: quid vis, mea ancilla? Nimium sævis. Numero dicis.' *Ere pro here*. Sic infra ex *Cæ-*

cilio ei pro hei. Postrema verba *Attii in Œnomao* apud *Nonium* leguntur. *Lege, tuam petii gnatam, &c.* Idem.

⁵ *Cæcilius in Æthrione*] *Æthrionem* *Cæcili* laudat etiam infra in voce 'sentinat.' Sed in voce 'ora,' *Æschrionem*. Eadem tamen videtur fabula, quare ubique vel *Æschrione* le-

Afranius in *Simulante* : Ei⁷ misera numero, ac nequicquam egi gratias.

Numidas⁸ dicimus, quos Græci Nomadas; sive [PAUL. quod id genus hominum pecoribus negotiatur; sive quod herbis ut pecora aluntur.

Numidas dicimus, quos Græci Νομάδας, sive quod id [FEST. genus hominum pecoribus negotiatur, sive quod herbis ut pecora aluntur.

Nummus¹ ex Græco numismate nascitur. [PAUL.

Nummi a Græco numismate existimantur dici, et [FEST. tantundem apud eos, et apud illos valere, quia pleraque nomina a Græcis accepimus, quorum hoc proprium est.

Nuncupata pecunia² est, ut ait Cincius in libro secundo de officio jurisconsulti, nomina certa nominaibus propriis pronunciata. CUM NEXUM FACIET, MANCIPIUMQUE UTI LINGUA NUNCUPASSIT, ITA UTI NOMINARIT, LOCUTUSVE ERIT, ITA JUS ESTO.³ Vota nuncupata⁴ dicun-

⁷ Vet. cod. e pro ei. Vide infra.—⁸ Ed. Scal. nuncupasset, ita jus esto; ita uti nominarit, locutusve erit, ita jus esto.

NOTÆ

gendum, vel *Æthrione*: ut est etiam apud Nonium. Verba Afranii sic legenda, *Enim sera numero ac nequicquam egi gratias*. In verbis Cæciliii *fuce pro fuge*. Idem.

⁵ *Numidas*] Potius quia sæpe loca alia atque alia petentes permutant pabulum, quod Græcis νομή. unde *Nomades*, Sall. Jugurth. *Idem*.

¹ *Nummus*] Pura puta Græcorum vox est. Illam Romani a Doriensibus Siciliae et magnæ Græciæ incolis accepere. Varr. lib. v. 'In argento nummi. Id a Siculis.' Ipicarnus poëta Siculus apud Pollucem lib. ix. 'Ἄλλ' ὄμωσ καλαὶ καὶ πῖοι ἄρνες, εὐρήσσοι δέ μοι καὶ νούμμοις,' 'Sed tamen pulcræ et pingues agnæ: inveniunt autem Mihi et nummos.' A νόμος igitur, νόμισμα, νούμμος. Quare inepte

Sneton. qui a Numa nummos scribit appellari. *Idem*.

² *Nuncupata pecunia*] Palam nominata. Ista, cum nexum faciet e duodecim tab. id est, cum paterfamilias per æs et libram familiam vendet, &c. Vide 'nexum.' Quæ sequuntur ita uti nominarit verba sunt Festi illa uti lingua nuncupasset interpretantis. *Idem*.

³ *Vota nuncupata*] Nominata, promissa. Nuncupandi autem verbum in votis solenne est, ut in deditiois devotionibus et aliis id genus, quæ certa formula et conceptis verbis publice privatimque peraguntur. Lege in fine ex vet. libb. *Quod etiam in votis nuncupandis esse convenientius*. *Idem*.

tur, quæ Consules, Prætores, cum in provinciam proficiscuntur, faciunt; ea in tabulas præsentibus multis referuntur. At Santra libro secundo de verborum antiquitate satis multis nuncupata conligit non derecto nominata significare, sed promissa, et quasi testificata, circumscripta, receptaque etiam ⁹ in votis nuncupandis esse convenientius.

Nundinalem ^y cocum Plautus dixit in *Aulularia*, *Cocus nundinalis* ille est, in *nonum diem* ¹⁰ solet ire coctum, *Cocum* qui novendialis alias appellatur, manifesto significat quem dixit nundinalem, quod in nonum diem coqueret.

Nundinas ^z feriarum diem esse voluerunt antiqui, ut rustici convenirent mercandi vendendique causa, eumque nefastum, ne si liceret cum populo agi, interpellarentur nundinatores.

Nundinas feriarum diem esse voluerunt antiqui: [PAUL. quo mercandi gratia urbem rustici convenirent.

Nuncius ^a et res ipsa, et persona dicitur.

Nuncius ^b et persona dicitur; et res ipsa. In persona [FEST.

⁹ Alii legunt quod etiam.—¹⁰ Ed. Scal. ‘Cocus nundinale est in nonum diem.’

NOTÆ

^y *Nundinalem*] Plant. in *Aulul.* ‘Cocus ille nundinalis est, in nonum diem solet ire coctum.’ *Ant. Aug.*

Nundinalem] *Nundinalem coquum* Plautus dixit, pro novendiali. ‘Cocus ille nundinalis est, in nonum diem solet ire coctum:’ novendialem manifesto significat, quia in nonum diem coqueret. Fuit cum putarem *nundinalem coquum* dictum Plauto, quod tantum Nundinis conducere-tur. Tamen melior Festi sententia. *Jos. Scal.*

Nundinalem cocum] Locus Plauti est *Aulular.* II. 4. Cocum autem intelligit bustuarii ordinis, qui magis nosset coquere cœnam feralem, quæ nono die fiebat, quam ad ingeniosæ

gulæ genium escas parare. Male qui aliter. *Dac.*

^z *Nundinas*] Lego, *Nundinas feriatum diem*. A nono die dictæ, quia nono quoque die fiebant, ut cum rustici octo diebus in agris opere faciendo versati essent, nono die intermisso rure ad mercatum et leges accipiendas Romam venirent; et inde translata vox ad celebres mercatorum conventus immunes liberosque, quos vulgo vocamus *foires*. Idem.

^a *Nuncius*] Syracusana vox est quam a *νέος* Siculi declinarunt: *νέος, νουγκλος* itaque scribi malim per *e*. Idem.

^b *Nuncius*] Non satis video quam differentiam fecisse dicatur Cæsar si

dicitur, ut Nuncius advenit: in re, ut, Est nuncius allatus: quam differentiam C. Caesar in commentariis fecisse videtur. Nuper, quasi noviter,¹¹ tanquam dicamus novissime. [PAUL. sime.

Nuper^c quasi noviper tanquam dicamus novissime, [FEST. estque prateriti temporis id autem: si. . . . . sa erant, qui ni.¹² . . . . .

Nupta verba^d dicebantur ab antiquis, quæ virginem dicere non licebat, ut Plautus in Dyscolo: ¹³ Virgo sum, nondum didici nupta verba dicere.

Nuptam^e a Græco dictum, illi enim nuptam appellant νόμφην.

Nuptam, novam^f sponsam, ut etiam mulieres quibus [FEST. in nuptiis utuntur, pronubæ,¹⁴ ab eadem causa, hoc est, a nubendo dicuntur, aliqui appellatam esse volunt: nec defuerunt tamen qui dicerent sic appellatam¹⁵ ab eo quod νέαν νόμφην Græci novam nuptam vocant: alii, quod appellat uxorem νύδν Homerus loquendi quadam consuetudine, quæ est

11 Vet. lib. *noviper*.—12 Ed. Scal. *nu*.—13 Ead. ed. *Discolo*.—14 Ead. ed. *pro nube: ab*.—15 Ead. ed. *appellatam esse*.

NOTÆ

nuncius dixerit et de re et de persona. *Idem.*

^c *Nuper*] Quæ desunt, plane deposita. *Nuper* autem est novo opere, ut *toper* toto opere. Vide ‘*toper*.’ *Idem.*

^d *Nupta verba*] Id est, obscæna. Nubere enim de muliere dicitur, quæ cum viris solet. Plaut. *Cistel.* i. 1. ‘Hæc quidem ecaster quotidie viro nubit, nupsitque hodie.’ Nuptias facere dixit Petron. Plautus etiam *Casina* ii. 8. ‘Tantisper dum ego cum *Casina* faciam nuptias.’ *Idem.*

^e *Nuptam*] *Infra: Nuptam, novam sponsam, item uti pronubas mulieres, quibus in nuptiis utuntur, ab eadem causa, hoc est, a nubendo, aliqui appellatam esse volunt. Sunt tamen, qui dicerent*

appellatam ab eo, quod νόμφην Græci vocant: alii, quod appellat uxorem νύδν Homerus consuetudine Græcorum antiqua, cum ait, Ἐξ ἀπίης γαίης νύδν ἀνδρῶν ἀρχηγάων. Deerat prima linea, ut apparet, in reliquiis Festi: versus, quem in testimonium producit, est Ἰλιάδος Γ. Jos. Scal.

^f *Nuptam, novam*] Non dubium quin *nupta* sit a *nubo*, velo, quod sponsa, cum ad maritum duceretur, flameo faciem nuberet. A *nubo*, *nupta*, et a *nupta*, *nuptiæ*. Id infra probant Ælius et Cincius. Probavit et Varro lib. iv. Vide ‘*obnubit*.’ Locus Homeri est ex *Iliad.* Γ. ‘Ex longinqua terra *nuptam* virorum bellatorum.’ *Dac.*

antiqua Græcorum, cum ait, 'Εξ ἀπίης γαίης σὺδὲν ἀνδρῶν αἰχμητάων.

Nuptias^s dictas esse ait Santra ab eo, quod nymphae dixerunt Græci antiqui γάμον. inde novam nuptam νέαν νύμφην. Cornificius, quod nova petantur conjugia. Curiatius, quod nova pacio¹⁶ fiat. Ælius, et Cincius, quia flameo caput nubentis obvolvatur, quod antiqui obnubere vocarunt¹⁷ ob quam causam legem quoque parentstam¹⁸ jubere caput ejus obnubere, qui parentem necavisset, quod est obvolvere.

Nusciosum^h Ateius Philologus ait appellari solitum, qui propter oculorum vitium parum videret: at P. Opilius Aurelius,¹⁹ nusciciones esse cæcitudines nocturnas. Ælius Stilo, qui plus videret vesperi, quam meridie, nec cognosceret, nisi quod usque ad oculos admovisset.

16 Ead. ed. *ratio*.—17 Vet. cod. *vocarint*.—18 Scal. legendum putat *legem, quoque Parens ta, III.* Vir doct. in marg. conj. *Paricam.* Fulv. Ursin. legit *funestam*.—19 Ed. Scal. ac *Popilius Aurelius*.

NOTE

^s Nuptias] Quod Græci dixerunt *nymphae*: intellige *νυμφεία*. Et tamen *νύμφη* non παρὰ τὸ νυμφεῖον, sed contra. Obscurum vero, quid sit lex Parensta. Puto legendum, *legem, quoque Parens ta, III.* hoc est, *legem, cujus principium Parens, in Tabula tertia: sic in voce 'Reus: ' Numa in secunda Tabula, secunda lege.* Non solum tabula citatur, sed et lex. Novum vero non est, edicta, et actiones legitimas, et capita legum, iis verbis nominare, a quibus incipiunt: cum talia passim apud Veteres occurrant, præsertim apud Ciceronem. Ex his non dubium est, leges regias in duodecim tabulas a Decemviris conjectas fuisse: et prima, secunda, tertia Tabula leges Regias contineri: quin leges Regias de patria potestate in 4. Tabulam relatas auctor Dionysius. De iis autem, qui parentes interfecis-

sent aut verberassent, Romulum, Tatium, Servium, Reges legibus capitalem pœnam sanxisse, constat vel ex eo, quod extat in voce 'Plorare,' legis regię fragmento. Nam necesse est eam regiam legem fuisse, cum Solon nihil de ea re statuisset. Sed rogatus, quare præternisisset, 'Quia,' inquit, 'nunquam putavi fore, qui tantum nefas auderet.' Nescio an veram lectionem assecutus sim. Saltem spero me propius a vero abesse, quam qui *Paricam* legunt, decepti corrupto loco Festi ex sequenti libro, ut suo loco dicemus; sed et meliorem lectionem nostram, quam Turnebi, qui inusitate ponit *legi parvus*. Jos. Scal.

^h Nusciosum] Vide 'Luscitio,' Varro et Nonius Opilius secuti sunt. Festus Ælium Stilonem. *Dac.*

Nusciciosus,ⁱ qui parum videt propter vitium oculorum, quique plus videt vesperi, quam meridie.

Numidæ dicuntur Nomades, qui diutius vivere dicuntur: unde Cato in.

Numidæ vivaces quod multam vivunt ætatem dixit.

Nuces mitti Cerialibus Capito Sinius solitum esse dici ait: cum velimus significare missilia Cerialibus in Circo mitti, quod cum mitti nuces mos esset, plane volumus a parte totum designare, quia adeo diligantur supra omnia alia missilia, præ flamma cum sunt ustæ quæ sparguntur nuces.

NOTÆ

ⁱ Post *Nusciciosus*] Numidæ dicuntur Nomades, qui diutius vivere dicuntur. Unde Cato vivaces esse Numidas, quod ætatem multam vivunt, dixit. Quæ sequuntur alio pertinere scio, et ni fallor, ita concipienda sunt: *Nuces mitti Cerialibus Capito Sinius solere dici ait, cum velimus significare missilia Cerialibus in Circo mitti*: reliqua non tam verbis reddere possum, quam sententiam aperire: eas nuces flamma ustas, aut tostas fuisse; eoque nomine a populo diligi. Nam certum est inter missilia, et nuces, et cicer sparsum fuisse: ut in Satira: ‘cicer ingere late Rixanti populo.’ Ubi Cicer pro omni missili accipiendum, ut hic nucem: et torreri solere Plinius, et frigi Plautus, aiunt: unde inter delicata edulia ‘frictas nuces’ ponit. Non solum autem in Circensibus ‘frictum cicer’ cum nucibus spargebatur: sed et per spectacula circumferebatur, et vendebatur. Horatius: ‘Nec si quid fricti ciceris probat aut nucis emtor.’ Et: ‘In cicere atque faba bona tu, perdasve lupinis Latus ut

in Circo spatiere, aut æneus ut stes.’ Acro: ‘Antiquis temporibus, ubi pauperiores erant Romani, hæc dabantur, et spargebantur in vulgus ab his, qui ludos Florales exhibebant, ad plausum, et populi favorem captandum.’ Hoc vult igitur Sinius Capito, nuces pro omnibus missilibus dici, quia inter omnia missilia hæc a populo diligantur, præsertim flamma cum sunt ustæ. Hæc omnino est sententia. Videamus num ita verba expleri possint: *Nuces mitti Cerialibus Capito Sinius solere dici ait, cum velimus significare missilia Cerialibus in Circo mitti*: quod, cum mitti nuces mos esset, plane volumus a parte totum designare: quia adeo diligantur supra alia missilia, præsertim flamma cum sunt ustæ. Vel præ flamma, hoc est, præ tostura, aut frictura: quod valde placet. Fuit, cum putavi hæc pertinere ad litteram V, et de vulpibus agi, quæ stipulis involtæ subjecto igne ardentem Circensi Indiero Cerealibus mittebantur. Ovid. lib. iv. Fast. *Jos. Scal.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XIII.

OB^a præpositio alias ponitur pro circum, ut cum [PAUL. dicimus urbem obsideri, obsignari, obvallari: alias ponitur in vicem præpositionis, quæ est propter, ut *Ob* merita, ob superatos hostes: unde *obsides*, pro *obfides*, qui ob fidem patriæ præstandam dantur: alias pro ad ponitur, ut *Ennius*: *Ob Romam noctu legiones ducere cœpit*: et alibi¹ *ob Trojam duxit exercitum*.

Ob præpositio alias ponitur pro circum, ut cum [FEST. dicimus urbem obsideri, obsignari, obvallari. Alias ponitur in vicem præpositionis quæ est propter, ut *ob me-*

//////////

¹ In ed. Scal. sequentia ita habentur:

	et alibi	.	.	.	.	onitur
ob Trojam duxit	.	.	.	.	.	
.	obsideri ob	.	.	.	.	[FESTUS.
.	in vicem præpo	.	.	.	.	
.	superatos	.	.	.	.	
.	riæ præstandam	.	.	.	.	
.	ob Romam noc	.	.	.	.	
.	ob Trojam duxit	.	.	.	.	

NOTÆ

^a *Ob*] A Græco ἐπι, cujus ea vis est, circum, propter, ad, &c. *Obsides* autem non quasi *obfides*: sed quia ipsi obsidentur et custodiuntur, vel quia obsidionis solvendæ gratiæ dati sunt. Versus *Ennii* est ex VIII. *Annal. de Annibale*, qui a Tarentino agro noctu urbem petiit. *Duc.*

rita, ob superatos hostes : unde obsides obfides qui ob fidem patriæ præstandam dantur : alias pro ad ponitur, ut Ennius : Ob Roman noctu legiones ducere cœpit. et alibi . . . ob Trojam ducit exercitum.

Ob præpositione antiquos usos esse pro ad, testis est Ennius, cum ait libro quarto decimo : Omnes occisi,^b obcensique in nocte serena, id est, accensi :² et in Iphigenia : Acheruntem obibo, ubi mortis thesauri^c objacent : ejusdem autem generis esse ait^d obferre, obtulit,⁴ obcurrit, oblatu, objectus ; mihi non satis persuadet.^e

Ob os significat ad os. [PAUL.

Ob os^f ad os significat. . . . . [FEST.

item ut superioribus quoque exemplis testatus est.⁵

Obacerare,^{6g} obloqui, atque alterius sermonem moleste impedire, quod sumptum videtur a paleis, quas Græci ἀχυρα vocant. Itaque et frumentum, et panis non sine paleis, acerosus dicitur : item lutum aceratum paleis mixtum.

Obacerbat, exacerbat.

Obambulare, adversum alios ambulare, et quasi ambulanti sese opponere.

² Vet. lib. *lucenti*.—³ Quidam lib. *vult*.—⁴ Ed. Scal. *obculit*.—⁵ Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *testatum est*.—⁶ Vett. libb. *obacorare*. Vide Notas.

NOTÆ

^b *Omnes occisi*] De militibus et præfectis regis Antiochi loquitur Ennius, qui a L. Æmilio Regillo prætore inter Ephesum, Samum et Cbium superati fuere. *Idem*.

^c *Ubi mortis thesauri*] Vide in voce 'favissæ.' *Idem*.

^d *Ait*] Nempe Verrius. Et sic sæpe. *Idem*.

^e *Mihi non satis persuadet*] Nam revera *obferre* potius anteferre, *obcurrit*, ante, vel advorsum currit : *Objectus*, antejactus. Tamen *obferre* pro adferre a Veteribus usurpatum, ut 'obferre vitium virgini;' 'obferre inju-

riam alicui.' Terent. *Idem*.

^f *Ob os*] Supple : *Ob os od os significare ait Verrius, item ut, &c. Idem*.

^g *Obacerare*] Vide 'Acus' et 'Aceratum.' *Ant. Aug.*

Obacerare] Mira vocis hujus significatio. Vide 'aceratum' et 'acus.' Mirum tamen nisi hic pro *obacerare*, *obacerbare* scriptum fuerit, quod postea Paulus in *obacerare* commutavit, et super eo inepte ariolatus est. Vett. libb. habent *obacorare*, recte forsau, ab *acore* scilicet factum *obacorare*, ut nos vulgo dicimus *agrir*, *fâcher*. Erit igitur *obacorare*, quod similiter Græci

- Obdere,^h opponere vel opperire.⁷
 Obedire,ⁱ obaudire.
 Obescet,^k oberit, vel aderit.⁸
 Obesus,^l pinguis: quasi ob edendum factus.
 Obherbescere,⁹ ^m herbam increscere.¹⁰
 Objacuisse, antea jacuisse.¹¹
 Obices,ⁿ pessuli, seræ.
 Obigitat, anteagitat, ut obambulat. [FEST.
 Obigitat^o antiqui dicebant, pro ante agitat, ut ob- [PAUL.
 ambulare.
 Obinunt,^p obeunt.
 Obitu^q dicebant pro aditu.
 Objurare,^r jurejurando obstringere:¹² ut et in Pentesilea:
 formidabant objurare.

7 Ed. Scal. *opponere, vel operire.*—8 Vet. lib. *aberit.*—9 Vet. lib. *Obherbescere* vel *Obescere.*—10 Legit Dac. *in herbam vel ad herbam increscere.*—11 Idem legit *ante jacuisse.*—† Scal. in marg. notavit hæc verba esse Festi, sed non ex vet. lib.—12 Vet. lib. *astringere.*

NOTE

- dicunt *ὄξειναι*, incitare, acuere et in acrimoniam sive acorem vertere. *Dac.*
^h *Obdere*] Leg. *Opponere, vel operire.* Terent. ‘Anus obdit foribus pessulum.’ Horat. ‘malo latus obdit apertum.’ Glossæ: ‘Obde, *Βύσον.*’ Aliæ Gloss. ‘Obdo, *ἐπιτίθημι.*’ *Idem.*
ⁱ *Obedire*] Ut Græcis *ἐπακούειν.* Gloss. ‘*ἐπακούω*, obaudio, exaudio.’ *Idem.*
^k *Obescet*] Escit, erit: quod et esit, dicebant. *Jos. Scal.*
Obescet] Escet pro escit, id est, erit. Quod etiam esit dicebant. Vide ‘escit’ et ‘superescit.’ *Dac.*
^l *Obesus*] Quasi *ob esum* factus. Nisi malis cum Guicharto esse ab Hebræo *abus*, saginare, pinguescere. Unde *obesare*, Columel. l. VIII. c. 7. *Idem.*
^m *Obherbescere*] Simile in Glossis Isidori: ‘Ingraminat ager, in gramen irrupit.’ *Jos. Scal.*
Obherbescere] Lego in herbam, vel ad herbam increscere. Sic in Glossis Isidori: ‘Ingraminat ager, in grameu irrupit.’ *Dac.*
ⁿ *Obices*] *Ἀντηρίδες, ἀντιθέσεις.* *Jos. Scal.*
Obices] Nam seræ sunt *μοχλοί*, vectes quibus in transversum obductis fores claudebantur et firmabantur. *Dac.*
^o *Obigitat*] Ut ‘subigitat.’ Gloss. ‘Adegitat, *συνάγει, συνελάνει.*’ Leg. *adigitat.* *Idem.*
^p *Obinunt*] Ut *nequinunt*, nequunt. *Idem.*
^q *Obitu*] Vide ‘abiisse.’ *Idem.*
^r *Objurare*] In Pentesilea. *Jos. Scal.*
Objurare] Hæc sunt Pauli. Festi vero sched. *Objurare antiqui pro aditu . . . ponebant ut est in . . . Pentesilea. Formidabant objurare. Lege, Objurare antiqui pro adjurare, &c.* Deest

Objurgatio, post turpe factum castigatio. Monitio vero est ante commissum.

Obliteratum,¹³ alii ab oblivione, alii a littore, quod [FEST. ibi notata fluctibus æquari, et tolli solent.

Oblucinasse¹⁴ dicebant antiqui mente errasse, [FEST. quasi in luco Deorum alicui occurrisse.

Obmanens¹⁵ pro diu manens, ut permanens.

Obmoveto pro admoveto dicebatur apud antiquos, [PAUL. ut alia quæ supra relata sunt.

Obnectere,[†] obligare, maxime in nuptiis frequens [FEST. est.¹⁵

Obnectere, obligare. [PAUL.

Obnoxius,^x pœnæ obligatus ob delictum.

Obnubit,^y caput operit: unde et nuptiæ dictæ a capitis operitione.¹⁶

Oboritur, adnascitur.

Oboritur,^z adnascitur: nam præpositionem ob, pro [FEST.

13 Vet. lib. *Obliteratur*.—14 Vet. lib. *Oblucuiasse*.—† Scal. in marg. notavit hæc verba, ut ex mox *Obnectere*, &c. esse Festi, sed non ex vet. lib.—15 Legendum monet Scal. *Obnectere, obligare, nexis, mancipiis frequens est: vel nexi, mancipii*. Dac. existimat, *maxime in nexis frequens est* veram esse lectionem.—16 Vett. edd. *operitione*.

NOTÆ

tantum nomen poëtæ cujus citatur Pentesilea, sive Ennius, sive Accius, sive Pacuvius. *Dac.*

^s *Obliteratum*] A supino *oblitum*, quod obliuendo deletum est. Gloss. ‘Obliterata, ἐξηλιμμένα,’ ‘Deleta.’ Accius in Agamemnonidis: ‘Inimicitias Pelopidarum extinctas jam atque oblitteratas memoria renovare.’ *Idem*.

^t *Oblucinasse*] Manifesto ostendit et *Allucinasse* compositum esse. Et ita est. Nam Lucini inter eos numerati, qui aliquo oculorum vitio laborant. Plinius; ‘Ocellæ et Lucini cognomen injuriæ habuere.’ Fuerunt tamen, qui cum S scriberent, *Luscini*. Jos. Scal.

Oblucinasse] A luce, non a luco:

vide ‘alucinatio.’ Alii a *Lucinis* dictum volunt, nam Lucini inter eos numerati, qui aliquo oculorum vitio laborant. Plin. ‘Ocellæ et Lucini cognomen injuriæ habuere.’ *Dac.*

^u *Obmanens*] Sic *obtineo*, diu et fortiter teneo. Vide ‘ommentans.’ *Id.*

^x *Obnoxius*] In jure proprie qui ob noxiam alicui subditus est. Inde ad alia transfertur, et *obnoxius* dicitur, qui Obligatus, subjectus, expositus est. Vide Gell. lib. vii. cap. 17. *Id.*

^y *Obnubit*] Gloss. ‘Obnubit, σκεπάσκει.’ Liv. lib. i. Id est: ‘Lictor, colliga manus, caput obnubito, arbori infelici suspendito.’ Virg. xi. Æneid. ‘arsurasque comas obnubit amictu.’ Ubi vide Servium. *Idem*.

^z *Oboritur*] Adoritur. Plaut. in

ad, solitam poni, testis hic versus : Tantum gaudium oboriri ex tumultu maximo ; et Ennius : Ob Romam noctu legiones ducere cœpit.

Obprobrare, probrum objicere, [PAUL.

Obpuviat,^a verberat, a paviendo, id est, feriendo : unde pueri, quod puniendo coërcentur, id est, plagis ; unde et pavimenta.^b

Obrogare^c est legis prioris infirmandæ causa legem aliam ferre.

Obrutuit,^{17 d} obstupuit, a bruto, quod antiqui pro gravi, interdum pro stupido dixerunt. Afranius : Non possum verbum facere ; obrutui.

Obsalutare,^e salutandi gratia offerre. [FEST.

Obsalutare, offerre salutandi gratia dicebant anti- [PAUL. qui, ut consalutare, persalutare.

Obsecrare^f est opem a sacris petere.

//////////

17 Vet. lib. *Obbrutuit*.

NOTÆ

Curcul. 'Tenebræ oboriuntur.' *Idem*.

^a *Obpuviat*] Lege, *Obpuvit, verberat, &c.* Et, *unde pueri quod puniendo coërcentur.* *Puniendo* autem passive, ut *videndo* apud Virgil. Sed melius Duza apud Lucilium, qui emendat, *unde pueri quod obpuviis coërcentur, id est, plagis.* Nam locum illum Afranii : 'Opuviis pueri coërcentur,' aut in mentem habuit, aut etiam in testimonium adduxit, qui postea a Longobardo mutilatore pessime depravatus. Neque tamen *puer* est a *puviis*, sed a Dorico πῶρ, ut dicebant pro πῶις. De *puvere* et *obpuvere* vide 'Depuvere.' *Idem*.

Unde et pavimenta] Isidor. lib. x. Origin. 'Vocata autem pavimenta eo quod paviantur, id est, cœdantur.' Inde Cato de Re Rust. cap. 18. 'Ibi de testa arida pavementum struito, ubi structum erit pavito fricatioque uti pavementum bonum fiat.' *Idem*.

^c *Obrogare*] Obrogatur legi, cum caput aliquod prioris legis irritum fit. Ulpian. institut. cap. 1. 'Lex obrogatur,' inquit, 'id est, mutatur aliquid ex prima lege.' *Idem*.

^d *Obrutuit*] L. m. *Obbrutui* : et ita Nonius. *Ful. Ursin*.

Obrutuit] Sic Lucret. III. 'Au contraria suis e partibus obbrutescat.' Obbrutesco, bruti instar sum, Brutus autem proprie gravis, ut 'bruta tellus.' Horat. Unde stupidis et sensu carentibus accommodatur. Sic *obstipui* vel *obstupui*, stipitis vel trunci instar factus sum, a stipite. Stipes enim de stupidis etiam diei consuevit. *Dac*.

^e *Obsalutare*] Potius, ut videtur, *coram salutare*. Sed legendum *Obsalutare, salutandi gratia se offerre.* *Idem*.

^f *Obsecrare*] *Obsecro* plus est quam *oro*, nempe quasi ob sacra postulo. Terent. Adelph. III. 4. 'Venit ipsus

Obsequela,^g obsequium.

Observasse^h dicitur, qui observat, quid, cujusque [FEST. causa facere debeat: itaque is observat, qui coluisse aliquem dicitur.¹⁸

Obsidionalisⁱ corona est, quæ datur imperatori ei, qui obsidione liberavit ab hostibus obsessos: ea fit ex gramine viridi fere ex eo loco decerpto, in quo erant inclusi: herbam autem victoriæ signum fuisse apud antiquos aliisque¹⁹ exemplis docuimus, quæ corona magnæ auctoritatis fuit. Nam et P. Decio datæ duæ sunt: una ab exercitu universo, altera ab iis, qui fuerunt in præsidio obsessi: et L. Sicinio Dentato,^k qui Achilles Romæ²⁰ existimatus est, ac fertur centies et vicies¹ pro Rep. depugnasse Coronis donatus viginti sex. In iis aureis octo, civicis quatuordecim, muralibus tribus, obsidionali una. Inter obsidionalem et civicam hoc interest, quod altera singularis² signum salutis est, altera diversorum civium servatorum.

18 Vet. lib. *is qui observasse, id est coluisse a. d.*—19 Vet. lib. *aliquot.*—20 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Romanus.*—1 Vet. lib. *vicesies.*—2 Quidam libri *singulis.*

NOTÆ

ultro, lacrymans, orans, obsecrans.
Idem.

^g *Obsequela*] Plant. Asin. ‘Omnes parentes, Libane, liberis suis Qui mihi auscultabunt, facient obsequiam jam.’ *Obsequela* vel *obsequium* alicujus alicui vel in aliquem apud idoneos auctores invenias pro eo quod nos dicimus, *complaisance, condescendance de quelqu’un envers un autre.* Contra quod quibusdam visum est. *Idem.*

^h *Observasse*] *Αἰδεῖσθαι*, ‘Observabilis, *αἰδέσιμος*’ *Observantia, αἰδώς.* Gloss. Inde Homero *Iliad. A. Αἰδεῖσθαι ἱερῆα*, ‘Sacerdotem observare.’ Eum verecunde habere, ejus precibus cedere. *Idem.*

ⁱ *Obsidionalis*] Vidend. Plin. lib. xxii. cap. 3. 4. 5. et 6. item lib. vii. cap. 28. Dionys. lib. x. et xi. Val. Max. lib. iii. cap. 2. Gell. lib. ii. cap. 11. et lib. v. cap. 6. Fulgen. *Placiad.* de antiquis verbis. Hic est L. Sicinius Dentatus, quem aliqui ex suprascriptis L. Sicinium appellant, de cujus tantum cæde Livius scribit lib. iii. *Ant. Aug.*

Obsidionalis] Fuse Plin. lib. xxii. cap. 3. et 4. De herba victoriæ signo vide ‘herbam do.’ *Dac.*

^k *Et L. Sicinio Dentato*] Leg. infra: *coronæ donatæ viginti sex*; vel: *Et L. Sicinius Dentatus, &c. coronis donatus, &c.* Hunc Dentatum cum Festo *Sicinium* appellant Val. Max. Gell.

Obsidionalis corona dicebatur, quæ ei, qui obsessos [PAUL. liberasset ab hostibus, dabatur: ea fiebat ex gramine viridi ex eo loco decerpto, in quo erant inclusi: quæ corona magnæ auctoritatis erat. Civica corona singularis salutis signum erat; obsidionalis universorum civium servatorum.

Obsidionem potius¹ dicendum esse, quam obsi- [FEST. dium, adjuvat nos testimonio suo Ennius in Telamone, cum ait: Scibas natum ingenuum Ajacem, cui tu obsidionem paras. Item alio loco: Hector quidem³ haud cessat obsidionem obducere?

Obsidium tanquam præsidium, subsidium, recte dicitur. Cujus etiam auctor C. Lælius pro se apud⁴ populum: ut in⁵ Nobis terra, marique simul obsidium facerent: et Sallustius historiarum primo: magnis opibus profectis⁶ obsidium cepit per L. Catilinam legatum.

Obsonitavere^m sæpe obsonavere. Cato in suasionc, ne legi

³ Ed. Scal. *Hector quid haud.* Vir doct. in marg. conj. *quidam.*—⁴ Vet. lib. *ad.*—⁵ Pro *ut* in vet. lib. *uti.*—⁶ Scal. et Dac. legunt *magnis operibus profectis.*

NOTE

Ammianus Marcellinus. Sed *Siccium* vocant Dionysius, Plin. Fulgentius ex Varrone *Sitium* pro *Siccium*. Sane gens Romæ fuit et Sicia et Sicinia: sed ex Sicinia fuisse Dentatum, ex veterum monumentis demonstrari posse arbitror. *Idem.*

¹ *Obsidionem potius*] Tamen obsidium usurpavit idem Ennius: 'Quum salvo obsidio magnum Titana premebat.' Vide infra, ubi in verbis Sallustii legendum *magnis operibus profectis.* *Idem.*

^m *Obsonitavere*] In verbis Catonis mendum esse opinor: et post verbum *antea*, scriberem *denis*, vel aliquid hujusmodi. *Ant. Aug.*

Obsonitavere] Puto Catonem scripsisse: *Qui antea per se canitavere,*

postea centeni obsonitavere: unde *obsonitare* Festus recte exponit convivari. Vide Macrob. de legib. sumtuariis. Ita enim omnino legendum, *quia lex cavebat de numero convivarum.* Oratorie igitur Cato opponit *per se τῶ centeni:* item *cænare τῶ obsonitare.* Jos. Scal.

Obsonitavere] Vix puto Latine poni posse *per se τῶ centeni.* Quare conjiciebam legi posse, *qui antea singuli canitavere postea, &c.* vel etiam, *qui antea pro se canitavere, postea centenis obsonitavere:* vel, quod unice placet, puto deesse numerum impensæ, quæ *centenis* respondeat, quasi, *qui antea denis canitavere, postea centenis obsonitavere.* Dac.

Orchiæ⁷ derogaretur: qui antea obsonitavere,⁸ postea centenis obsonitavere: significat autem convivari.

Obsonitavere, sæpe obsonavere: significat autem [PAUL. convivari.

Obstinat, obfirmat.

Obstinato,ⁿ obfirmato, perseveranti,⁹ ut tenere possit. [FEST. Pacuvius: obstinari exorsus, ut Attius in Amphitryone: aut tam obstinato animo confisus tuo. Cato in Q. Thermum de decem hominibus: rumorem, famam flocci fecit captus¹⁰ stupris, obstinatus insignibus flagitiis. Nævius in Lycurgo: vos, qui astatibus obstinati.

Obstinet^o dicebant antiqui, quod nunc ostendit, ut in veteribus carminibus: Sed jam se cælo¹¹ candens aurora obstinet suum patrem.

Obstinet, pro ostendit.

[PAUL.

Obstitum^{12p} violatum.

Obstitum^{†13} Cloatius, et Ælius Stilo esse aiunt [FEST. violatum, attactumque de cælo. Cincius eum, qui¹⁴ Deo, Deæque obstiterit, id est, qui viderit quod videri¹⁵ nefas esset.

//////////

7 Ed. Scal. de lege Orchia.—8 Vide Notas.—9 Vet. lib. per jusjurandum.—10 Vet. lib. cupitus.—11 Legendum monet Scal. de cælo. Vide infra.—12 Vet. lib. Obsciturum.—13 Hic quoque Obsciturum vet. lib.—† Scal. in marg. notavit hæc verba esse Festi, sed non ex vet. lib.—14 Quidam lib. cum quid.—15 Al. videre.

NOTÆ

ⁿ *Obstinato*] Verba Catonis non mediocriter depravata sunt: quæ ita emendato: *Rumorem, famam, flocci facit, intercutibus stupris obstinatus, insignibus probris flagitatus.* De quo alibi. *Jos. Scal.*

Obstinato] A præpositione *ob* et *stino*: quod a *sto*, ut a 'nego,' 'negino.' *Obstinat* igitur, fortiter stat. Quamvis infra Festus deducit ab *obs* et *tenco*. Verba Catonis infra, non mediocriter depravata sic emendavit Scaliger: *Rumorem, famam, flocci facit, intercutibus stupris obstinatus, insignibus probris flagitatus.* Vide 'in-

tercutitus.' *Dac.*

^o *Obstinet*] Puto legendum *obstinat*: nam ita recte pro *ostendit* deperdita litera D. Ita *dispenere* dicebant pro *dispendere*. In vet. carmine legendum, *Sed jam se cælo cedens aurora, &c.* *Se cælo cedens*, pro *secedens cælo*, ut sæpe Veteres. *Idem.*

^p *Obstitum*] Ab *obsistendo*, *obstita* dicuntur loca fulgurita, de cælo tacta, quasi Diis obstiterint, ut illo Virg. 'Dique Deæque omnes quibus obstitit Ilium.' Inde *obstitus* homo quasi de Cælo tactus, lymphatus, Cerritus. *Idem.*

Obstitum, obliquum. [PAUL.

Obstitum, obliquum.⁹ Ennius lib. XVIII.¹⁶ Monti- [FEST.
bus obstitis, obstantibus, unde oritur nox: et libro octavo:
amplius ex augere¹⁷ obstipolumve¹⁸ solis C. Licinius
Imbrex: ¹⁹r resupina obstito capitulo sibi ventum facere
cunicula. Lucretius: Omnia mendose fieri, atque obstita
necesse est.

Obstrudant,^s obsatulent,²⁰ ab avide trudendo gulam, non
sumendo cibum, unde et obstrudulentum^t dixit Titinius:

*****

16 Vet. lib. habet XVI.—17 Ed. Scal. ex augere.—18 Vir. doct. in marg.
ejusdem ed. conjicit *obstitumve obstipolumine*.—19 Vet. lib. *Cæcilius in Im-*
bres.—20 Ed. Scal. *obsatulent*.

NOTÆ

⁹ *Obstitum, obliquum*] Paulus Me-
rula in notis suis ad Ennium legen-
dum contendit *obstipum*. Frustra:
nam aliud *obstitum*, aliud *obstipum*.
Obstitum, obliquum ab obsistendo,
unde *obstitus* lunæ cursus dicitur. *Ob-*
stipum vero σκληρὸν, durum, immo-
tum, et rigidum. A Græco στυφός.
Hesych. στυφὸν, στερέμνιον, βαρύ. ‘fir-
mum, sive durum, grave.’ Inde στυ-
φελός, et Latinum *stipus*, obstipa cer-
vix, rigida, et obstipo capite σκλη-
ραύχην. Infra citatur Ennii liber oc-
tavus qui tamen est septimus. Nempe
pro VII. positum VIII. Ipsa verba En-
nii sic legenda: *Amplius exaugere ob-*
stito lumine solis. De Attilio Regulo
quem Pæni resectis palpebris ita soli
expositum locavere, ut lumen solis
haberet obstitum, id est, obliquum,
quo valde fuerunt ejus oculi exancti
et discruciatii. *Idem*.

^r *C. Licinius Imbrex*] Ejus verba sic
emendabat idem Merula: *Resupina ob-*
stitum caput, culo si vis ventum facere,
genicula. Alii, *Resupina obstito ca-*
pitulo sibi ventum fecere cuniculae. Sed
eminio melius: *Resupinae obstito ca-*
pitulo sibi ventum facere tunicula. ‘Ven-
tum facere,’ ῥπίξω. Plant. ‘Facite

ventum, ut gaudeam.’ Quod sæpius
dicebant, ‘ventulum facere.’ Terent.
Eunuch. ‘Cape hoc flabellum, et ven-
tulum huic sic facito.’ *Idem*.

^s *Obstrudant*] Lege in Titinio: *Ob-*
strude lentis aliquid, quoad pectam se-
dens, Aut hic lætaster, aut formaster fri-
gidus. ‘Lætaster,’ χαριεντιζόμενος.
‘formaster,’ ὠραϊζόμενος. *Lentis*, mas-
culino, ἀρχαῖκῶς. Titinius: ‘Lentis
calido, eluella, rapula, rumices.’ *Jos.*
Scal.

Obstrudant] *Obsatulent, obsatulent,*
obtrudant. Inserto *obstrudant*. Plant.
Curcul. II. 3. ‘Atque aliquid prius
obtrudamus, pernam, sumen, glandi-
um.’ *Dac.*

^t *Unde obstrudulentum*] Titinii verba
sic legebant Scaliger: *Obstrude lentis*
aliquid, quoad pectam sedens, Aut hic
lætaster, aut formaster frigidus. *Ob-*
strudulenti tamen in omnibus codd. et
ita omnino legendum, *Obstrudulenti*
aliquid quod adpectum sedens. Adpec-
tere dixit Titinius quod Plautus op-
pectere: ‘Nam nimio melius oppec-
tuntur frigida.’ ‘Lætaster’ est χα-
ριεντιζόμενος: ‘formaster,’ ὠραϊζόμε-
νος. *Idem*.

obstrudenti aliquid, quod pectam sedens, Aut hic lætaster, aut formaster frigidus.

Obstrudent,¹ avide trudent. [PAUL.

Obtestatio est, cum Deus testis in meliorem partem vocatur: detestatio, cum in deteriore.

Obtrectat,^u contra sententiam tractat.

Obtrectator est, qui facit quid contra recte tractantem.

Obturare^x ex Græco trahitur: ab eo, quod illi ostia dicunt θύρας.

Obtutu, quasi obtuitu, a verbo tueor,² quod significat video.

Obvaricator⁷ dicebatur, qui cuiquam occurrebat, quo minus is³ rectum iter conficeret.

Ob vos sacro, pro vobis obsecro: ut sub vos placo, pro supplico.

Ob vos sacro, in quibusdam precationibus est, pro [FEST. vos obsecro; ut sub vos placo,² pro supplico.

OCCARE,² et occatorem Verrius putat dictum ab occæ-

1 'Repone *obstrudent*, ut supra, etsi aliter visum Lambino.' *Dac.*—2 Alii libri *tueor*.—3 *Ed. Scal. id.*

NOTE

^u *Obtrectat*] Gloss. 'obtrectat, ἀντιπάρτει.' *Idem.*

^x *Obturare*] Alii a *ture*: ut sit vox profecta a more sacerdotum, qui aures ture opplebant, ne audientes alia turbarentur, ac rursus profecto sacro negotio, tus eximebant, ut aures paterent illis, quæ dicerentur. *Idem.*

⁷ *Obvaricator*] *Obvaricant* et *obvarant* quoque dicebant. Ennius Achille: 'Nam consiliis obvarant, quibus tamen concedit hic ordo.' Obvarare dicitur περὶ εἰνοδίου οἰωνισμοῦ. Horatius: 'Rumpat aut serpens iter institutum.' *Jos. Scal.*

Obvaricator] A *varus*, *varare*, et *varicare*; *obvaricare*, et *obvarare*, impedire. Ennius Achille, 'Nam consiliis obvarant, quibus tamen concedit

hic ordo.' *Obvaricare* de itinere auspicio dicitur. Horat. 'Rumpat aut serpens iter institutum.' *Dac.*

² *Sub vos placo*] Pro *supplico vos*. Ex antiquis precationum formulis; in iis enim de industria verba Veteres trahebant. *Idem.*

^a *Occare*] Locus Ciceronis relatus a Festo, est in libro de senectute juxta editionem Petri Victorii, et ut citatur a Nonio Marcello, non ut vulgo circumfertur. *Ant. Aug.*

Occare] Isidorus in Glossis: 'Occa, rastrum.' M. Tullii etymon transtulit in dimetrum iambicum Sereus in opusculis: 'Occatio, occæcatio est.' Est dimeter Iambicus. Sed nos derivamus ab *occa*. *Jos. Scal.*

Occare] Crate vel rastro glebas

dendo, quod cædat grandis globos terræ, cum Cicero venustissime dicat ab occæcando fruges satas.

Occare, et occator ab occidendo dictum, quod [PAUL. grandes terræ cædat globos.

Occasio opportunitas temporis casu quodam pro- [FEST. venientis est.

Occasio, opportunitas temporis casu proveniens. [PAUL.

Occasus,^b interitus vel Solis, cum decedit a superis [FEST. infra terras: quo vocabulo Ennius pro occasione est usus in libro secundo: Hic occasus datus est, ac Horatius inclutus saltu.⁴ Item in libro quinto: Injicit irritatus, tenet, occasus juvat res. Item in libro octavo: Aut occasus ubi tempusve audere repressit.

Occasus, interitus vel Solis in Oceano mersio. [PAUL.

Occentare dicebant pro convicium facere, cum id clare, et cum quodam canore fieret; ut procul exaudiri potuisset: quod turpe habebatur; quia non sine causa fieri putatur⁵ inde cantilenam dici, quia illam⁶ non cantus jucunditatem puto.

Occentassint^c antiqui dicebant, quod nunc convi- [FEST.

4 Vide Notas.—5 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *putabatur*.—6 ^c Verba, *qui illum* videntur mutanda in *querellam* ut antiqui scribebant. Fulv. Ursin. Vide infra.

NOTE

cædere, βωλοκοπεῖν Græci exponunt. Locus Ciceronis est in libro de Senectute. Et ibi fallitar Cicero; neque enim *occare* est ab *occando*, sed ab *occadendo*, vel, ut quidam volunt, ab Hebræo *dakak*, comminuere. Vide omnino Salmas. in Solin. *Duc*.

^b *Occasus*] Glossarium: 'Occasus, σὺμπρωσις.' Putarem Ennium scrip- sisse: *Ut datus est occasus, Horatius inclutu' saltu*. Describebat Ennius Horatorum, et Curiatorum certamen. *Jos. Scal.*

Occasus] Supple ex Epitome: *Occasus interitus, vel solis mersio eum, &c.* Verba Ennii: *Hic occasu' datu' est, at*

Horatius inclutu' saltu. Vel forte: *Hic occasu' datu' est, at Horatius inclutus astu*. De Horatio qui astu Curiatios superavit. *Duc*.

^c *Occentassint*] Reperitur hoc verbum in duodecim tabulis, ut referebat Cicero lib. iv. de Repub. teste Aug. lib. ii. cap. 9. de Civit. Dei. Ultima verba mendosa sunt; in veteri libro, una litera tantum diversa. *Candus* enim illie pro *cantus* scriptum est. Gabrieli Faërno, optimo emendatori omnium librorum, videtur esse scribendam, *inde cantilenam dici querellam non cantus jucunditatem puto*. Ant. Aug.

cium fecerint, dicimus; quod id clare, et cum quodam canore fit, ut procul exaudiri possit: quod turpe habetur, quia non sine causa fieri putatur: inde cantilenam dici,^d quia illam non cantus jucunditatem puto.

Occidamus Plautus ponit pro contra cedamus, cum plurimæ aliæ præpositiones familiariores huic verbo sint.

Occidamus Plautus posuit^e pro contra cedamus. [PAUL.

Occisitantur,^f sæpe occiduntur. [FEST.

Occisitantur, sæpe occiduntur: sic C. Gracchus [PAUL. pro rostris in P. Popilium: Homines liberi nunc in oppido occisitantur.

NOTÆ

Occentassint] SIQUIS. CARMEN. OCCENTASSIT. QUOD. ALTEREI. FLAGITIIUM. FACIT. CAPITAL. ESTO. *Flagitium* apud Veteres significabat infamiam. Itaque Plautus: 'majore cum flagitio reddes postea:' hoc est, cum infamia: et Cato: 'intercentibus stupris flagitatus:' hoc est, intestinis probris infamatus, unde *Flagitatores* dicti postea *Fæneratores*, quod convicio repetant fœnus. Nam odio fœneratorum hæc in illos appellatio obtinuit, cum alioquin lege 12. flagitare, hoc est, convicii alicujus existimationem lædere, capital esset. Itaque recte Festus ait, id turpe haberi, quia non sine causa fieri putetur: vix enim quisquam eo audaciæ proveheretur, ut alicujus famam peteret, nisi justissima causa subesset. Quare *occentare* non licebat, cum aliquis rem suam repetebat. Hoc enim proprie dicebatur *Flagitare*: quod idem, ut puto, lex vocabat, 'pipulo poscere.' Plautus Aulularia: 'Ita me bene amet Laverna, jam nisi reddi Mihi vasa jubes, pipulo hic differam te ante ædis.' Cn. Mattius in Mimiam-bis: 'Dein cocenti vasa cuncta dejectat. Nequamve scitamenta pipulo poscit.' Quod Plautus dicit 'pi-

pulo differre ante ædes,' idem in Persa dixit 'occentare ostium.' Isidorus in Glossis: 'Pipulo, convicio, ploratu.' Postrema quæ hic legitur, sunt addita ex corollariis Abbreviatoris: neque est, quod docti viri in illis emendandis æstuent: nisi Paulum Latine loqui putant. Non est autem omittendum illud apud Plinium, ex 12. SIQUIS. MALUM. CARMEN. INCANTASSIT, non esse idem cum hoc capite, quod tractamus: sed longe aliud: loquitur enim de incantatoribus, de quibus suspicor Festum tractasse in reliquis illis, quæ ultimæ sunt in litera P. *Jos. Scal.*

^d *Inde cantilenam dici*] Ista rejicit Scaliger quasi ab abbreviatore addita. Non male tamen Antonius Augustinus, qui legebat: *Inde Cantilenam dici querelam, non cantus jucunditatem puto.* Dac.

^e *Occidamus Plautus posuit*] Plauti locum, opinor, intelligit Pseudol. 1. 3. ubi male hodie: 'I, puere, accedamus hac obviam.' Rescribendum, *occidamus, hac obviam*, non vero apud Festum *occedamus*, ut Guillelmo visum est. *Idem.*

^f *Occisitantur*] Ut a 'trudo,' 'trusito,' sic ab 'occido,' 'occisito.' *Id.*

Occisus a necato distinguitur: nam occisus a cædendo dictus,⁷ necatus sine ictu.

Occisum^s a necato distingui quidam, quod alterum [FEST. a cædendo, atque ictu fieri dicunt, alterum sine ictu. Itaque in Numæ Pompilii Regis legibus scriptum esse: SI HOMINEM FULMINIBUS OCCISIT, NE SUPRA GENUA TOLLITO. et alibi: HOMO SI FULMINE OCCISUS EST, EI JUSTA NULLA FIERI OPORTET.

Occultum offerre significat sub terram fere ponere.

Occupaticius ager dicitur, qui desertus a cultoribus [PAUL propriis, ab aliis occupatur.

Occupaticius^h ager dicebatur ab antiquis, qui desit- [FEST. tus a cultoribus frequentari propriis, ab aliis est occupari cœptus, quod in agro Campano factum est; nam cum Hannibal, Capuanos qui de Punica rep. bene meriti fuerant, remunerare vellet atque eorum agros, qui essent occupati devastatique, tanquam ex hoste receptos, restituere, nominandos publice edixit, sed cum quærelam audiret communem eorum, quorum ager occupatus est a privatis, jussit dari agros, non quos illi accepissent, sed occupaticios.

7 Ex Festo scribendum monet Ursin. a cædendo et ictu.—8 Legendum monet Dac. Occultum offerre significat sub terram fere, ponere.

NOTÆ

¶ Occisum] SEI. HOMINEM. FULMIN. IOBIS. OCCISIT. EM. SUPRA. GENUA TOLLITO. HOMO. SEI. FULMINE. OCCISUS. ESIT. EI. IUSTA. NULLA. FIERI OPORTETO. scriptum ἀρχαϊκῶς IOBIS, pro JOVIS: quod potius Librariorum supinitati, et depravatæ pronunciationi adscribendum. Ubi enim fulgur hominem occiderat, ibi sepeliebatur. Artemidorus: οὐ γὰρ οἱ κεραινωθέντες μετατίθενται, ἀλλ' ἔπου ἐν ἑπὶ τοῦ πυρὸς καταληφθῶσιν, ἐνταῦθα θάπτονται. Plinius in Catholicis fulgurum: 'Hominem ita exanimatum cremari fas non est, condi terra religio tradit:' sepeliebantur autem ab Aruspibus. Seneca de Clementia

lib. 1. 'Equis regum erit intus, cuius non membra aruspices colligant? Quod si Dii placabiles, et æqui delicta potentium non statim fulminibus persequuntur,' &c. Jos. Scal.

^h Occupaticius] Verba Festi ex historia mihi ignota essent sarcienda. Videtur autem post devastatos agros ab Hannibale benemeritis non fuisse restitutos suos, si erant ab aliis occupati; sed alios occupaticios traditos. Vide 'Possessiones.' Ant. Aug.

Occupaticius] Ait Festus post devastatos Campanos agros, benemeritis suos non fuisse ab Annibale restitutos, sed occupaticios. Vide scriptores de limitibus agrorum. Dac.

Ocimum⁹ Græcum.

Ocimum Græcum: et a celeritate nascendi est dictum. [PAUL. tum.

Ocius et ocissime positivum Latinum non habent, sed ab eo veniunt, quod est in Græco ὠκύς.¹⁰

Ocius^k secundæ collationis, et deinde tertiæ ocis- [FEST. sime frequentata sunt, alii dicta a nostris, et tracta ex Græco,¹¹ id est, ὠκέως, cujus prima significatio, ex qua procedere in comparationem debet, apud nos non est; tertiæ vero collationis,¹² cujus majora¹³ exempla sunt, auctor est Plautus in Nervolaria: Ocissime nos liberi possimus fieri.

.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	quicquam occisa.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	lius historiaram.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	tantur ocissim.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	lamia apud.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	lamiam oportet.	.	.	.	.	.	.	.	.

Ocrem^l antiqui, ut Atheius Philologus in libro Glossema-

9 Al. *Ocimum*.—10 Vet. lib. ὠκέως.—11 Scal. et Dac. legendum moment: alii dicunt nostras, alii tractum ex Græco.—12 Vet. cod. *consolationis*.—13 Legit Dac. *rariora*.

NOTÆ

ⁱ *Ocimum*] Herba, quæ vulgo dicitur *basilic*. Hesych. ὠκμον, βοτάνη εὐώδης τὸ λεγόμενον βασιλικόν. ‘Ocimum, herba odorata, dictum basilicum.’ Est autem a Græco ὠκύς, celer. *Idem*.

^k *Ocius*] Lego: *Alii dicunt nostras, alii tractum ex Græco*: ex veteri scriptura, dictus nostras. In fine citabatur Cælius in historiaram libris, qui dixerit, ‘concitantur Ocissime,’ et ‘Ælium Lamiam opportune venisse,’ aut tale quid. *Jos. Scal.*

Ocius] Lege infra: *Alii dicta a nostris, alii tracta a Græcis*: vel, ut Scaliger: *alii dicunt nostras, alii tractum ex Græco*. Item infra, *cujus*

majora exempla, legendum rariora: in fine citabatur Cælius in historiaram libris, qui dixit, ‘concitantur ocissime.’ Et Ælius Lamia apud... ‘Ocissime atque Ælium Lamiam opportune venisse.’ *Dac.*

^l *Ocrem*] Græcum, ὄκρον, unde *opipida*, *Interoerca*, et *Ocriculum*: ut Græcis τράχων, τραχίνιοι. *Jos. Scal.*

Ocrem] Non solum montem, sed omnia eminentia et aspera *ocrim* dicebant, a Græco ὄκρῖς, unde ὄκρίδα φάραγγα, apud Æschylum in *Prometh.* Non longe a fine versum Livii, *Celsosque ocris*, &c. sic legebat *Scal.* in conjectan. *Celsosque ocris arvaque petrita et mare magnum*. *Ex*

torum refert, montem confragosum vocabant, ut apud Livium: Sed qui sunt hi, qui ascendunt altum ocrim? Et: Celsosque ocris, arvaque patria, et mare magnum. Namque Tænari celsos ocris. Et: Haud ut quem Chiro in Pelio docuit ocri. Unde fortasse etiam ocreæ^m sint dictæ inæqualiter tuberatæ.

Ocrem montem confragosum dicebant antiqui: [PAUL. hinc ocreæ dictæ inæqualiter tuberatæ.

Octaviæ porticus duæⁿ appellantur, quarum alteram theatro Marcelli propiorem Octavia soror Augusti fecit, alteram theatro Pompeii proximam CN. Octavius CN. filius, qui fuit Ædilis Curulis, Prætor, Consul, Decemvir¹⁴ sacris faciendis, triumphavitque de rege Perse navali triumpho: quam combustam reficiendam curavit Cæsar Augustus.

October^o equus appellatur, qui in campo Martio mense

14 Vet. cod. *Decemvirum*.

NOTÆ

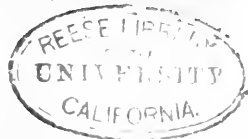
Homer. in Odyss. E. Ἐκτοσθεν μὲν γὰρ πάγοι ὄξεις, ἀμφὶ δὲ κῆμα βέβρυχεν ῥόθιον, λίσση δ' ἀναδέδρομε πέτρῃ. 'Extra enim saxa acuta, undique autem fluctus Fremuit sonorus, levis vero eminet petra.' *Dac.*

^m *Unde fortasse ocreæ*] A crure tamen Varro lib. iv. 'Ocrea quod opponeretur ob crus.' Sed verius Festi etymon. Ab ocri dictæ sunt Italiæ civitates, *Ocriculum*, et *Intero-cra*. Ut Græcis τράχων, τραχίνιοι, a τραχὺς, petricosus, asper. *Idem*.

ⁿ *Octaviæ porticus duæ*] Altera Octaviæ sororis Augusti, de qua Ovid. de Arte: 'Aut ubi muneribus nati sua munera mater Addidit, externo marmore dives opus.' 'Muneribus nati,' id est, theatro Marcelli, cui fuit Octaviæ porticus contigua, unde eam 'porticum Marcelli' nominat Festus. Vestigia ejus inter S. Nico-

laum in carcere et S. Mariam in porticu, ubi locus ex ruinis eminentior. Altera autem Cn. Octavii, duobus nominibus aliis appellata, a structura, *Corinthia*, a pictura, *Persei*. Nam Cn. Octavins de Perse Macedoniæ rege triumphum agens, ex manubiis eam condidit: et res suas gestas in ea depingendas curavit, unde merito *amæ-nissima* a Velleio habetur, qui addit eam in Circo fuisse: Circum Flaminium intellige ex Plinio, et ex Victore in regione 9. Extant vestigia intra ædem S. Nicolai de Calcaria, et turrim Argentinam: columnæ semi-obrutæ cum capitellis Corinthiis. Duplex Columnarum ordo fuit auctoribus et Plinio et Victore: quare *Duplex* etiam dicta. Cum esset incendio deformata, in meliorem formam ab Augusto reducta est. *Idem*.

^o *October*] Suspicio legendum *Mc-*

Octobri immolatur quotannis Marti, bigarum victricum dexterior; de cujus capite non levis contentio solebat esse inter Suburanenses⁷ et Sacravienses,^p ut hi in regiæ pariete, illi ad turrim Mamiliam id figerent; ejusdemque cauda^{15 q} tanta celeritate perfertur in regiam, ut ex ea sanguis destillet in focum, participandæ rei divinæ gratia: quem hostiæ loco quidam Marti bellico Deo sacrari dicunt, non, ut vulgus putat, quia velut supplicium de eo sumatur, quod Romani Ilio sunt oriundi, et Trojani ita effigie in equi^r sint capti. Multis autem gentibus equum hostiarum numero haberi, testimonio sunt Lacedæmonii, qui in monte Taygeto equum ventis immolant, ibidemque adolent, ut eorum flatu cinis ejus per finis quam latissime deferatur,¹⁶ et Sallentini, apud quos menzanæ^{17 s} Jovi dicatus vivus conjicitur in ignem, et Rhodii, qui quotannis quadrigas^t soli consecratas in mare jaciunt, quod is tali curriculo fertur circumvehi mundum.

15 Vet. cod. *quoda*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *codu*.—16 Vet. cod. *differtur*.—17 Scaliger suspicatur legendum *Meni Zana*.

NOTÆ

ni Zana, pro *Menzanæ*: hoc est, *μηὴ Ζανᾶ. ἀπὸ τοῦ Ζηνός*. ut mense Jovis cognomine Jovi hostia immolaretur: vel potius *Zavās* apud illos, quem alii *Dores Zāva*. Mirum autem Plutarchum, in Romanicis Quæstionibus, Idibus Decembrib. non Octobrib. immolari solitum illum equum dixisse. *Jos. Scal.*

October equus] Quia mense Octobri per equum Troja capta. Alii non quotannis, sed quinto quoque anno immolari solitum dicunt. Pro-pert. lib. iv. ‘Qualia nunc curto lustra novantur equo.’ Neque Idibus Octobribus, sed Idibus Decembribus auctore Plutarcho. *Dac.*

^p *Suburanenses et Sacravienses*] Qui Suburanam et Sacram viam incolunt. *Idem.*

^q *Ejusdemque cauda*] Quæ *Caviar*

proprie dicebatur. Vide ‘Caviarum hostiæ.’ Ubi quinto quoque anno in sacrificio positam dicit Festus. *Idem.*

^r *Ita effigie in equi*] Pro, *ita in effigie equi*. Nam Veteres sæpe transponebant voces. *Idem.*

^s *Menzanæ*] *Menzana* quæ sit apud Sallentinos quærendum est. *Ant. Aug.*

Apud quos Menzanæ Jovi] Quid sit *Menzana* apud Sallentinos, ignotum est. Scaliger legit *Meni Zana*. Hoc est *μηὴ Ζανᾶ*, pro *Ζηνός*, ut mense Jovis cognomine Jovi hostia immolaretur: vel potius *Zavās* apud illos, quem alii *Dores Zāva*. *Dac.*

^t *Qui quotannis quadrigas*] Sic in Illyrico quaternos equos Neptuno consecratos in mare nono quoque anno jaciebant. Vide ‘*Hippius*.’ *Idem.*

October equus appellabatur, qui in campo Mar- [PAUL. tio mense Octobri Marti immolabatur: de cujus capite maxima erat contentio inter Suburanos, et Sacravienses, ut hi in regiae pariete, illi ad turrim Mamiliam id figerent. Cujus cauda, ut ex ea sanguis in focum distillaret, magna celeritate perferebatur in regiam.

Oculatum^u pro praesenti posuit Plautus cum dixit: oculata die. Item ipse: Pluris est oculatus testis unus, quam auriti decem, id est, qui se vidisse dicat.

Idem in Pseudolo oculatum^{18x} pro praesenti posuit cum [FEST. dixit emit hodie caeca hercule olivum, id vendito oculata die. *Idem* alibi oculatum Argum dixit quod per totum corpus oculos habet:¹⁹ idem: Pluris est oculatus testis unus, quam auriti decem, id est, qui se vidisse dicat: ductam autem ait Verrius hanc formam ab oculi appellatione.

Oculissimum,^y carissimum. Plautus: Oculissimum [PAUL. ostium amicæ.

Oculissimum, carissimum. Plautus: Oculissimum os- [FEST. tium amicæ. *Idem in Curculione oculissime* dixit, significatque quod clare aspicit.²⁰

Oculitus^z quoque dicitur, ut funditus, penitus: [PAUL. quo significatur tam carum esse, quam oculum.

18 Ed. Scal. *osculatum*. Vide Notas.—19 Ead. ed. *habetur*.—20 In ead. ed. hic adjunguntur τὰ: *Idem in Pseudolo, &c.* ut supra.

NOTE

^u *Oculatum*] Plant. in Pseud. 'Eme die caeca Hercle olivum, id vendito oculata die.' *Idem* in Truculen. 'Pluris est oculatus testis unus,' &c. *Ant. Aug.*

^x *Idem in Pseudolo oculatum*] Prima linea suo loco mota fuit, lege modo, *Oculatum pro praesenti dixit Plautus in Pseudolo. Emito die caeca hercule olivum, id vendito oculata die, &c.* Sic omnia constant. 'Emere die caeca,' est, in incertum diem prolata solutione, contra 'oculata die,' id est, praesenti pecunia. Cum ait Plautum

oculatum Argum dixisse, locum respicit Aulul. III. 6. 'Quos si Argus servet, qui oculus totus fuit.' Ubi ex Festo rescribendum, oculatus totus fuit. Illa, pluris est oculatus, &c. sunt e Trucul. II. 6. Dac.

^y *Oculissimum*] Plaut. in Curcul. *Ant. Aug.*

Oculissimum] Uterque locus Plauti est ex Curcul. Prior. I. 1. 'Huic proximum illud ostium oculissimum. Salve, valuin' usque ostium oculissimum?' Ubi male hodie *occlusissimum*. Posterior act. I. sc. 2. 'Salve oculissimo

*Oculitus dicitur ut funditus,*¹ significatque tam ca- [FEST.
rum esse, quam oculum, vel instar oculi esse.

Odefacit^a dicebant, pro olfacit; quæ vox a Græco [PAUL.
ὄσμη] tracta est.

Odefacit dicebant antiqui ab odore pro olefacit, ve- [FEST.
tere quadam consuetudine immutandi literas quæ sunt, ut
sæpe alias, tum in hoc quoque libro contentæ: quæ vox,
ut quibusdam videtur, ex Græca ὄσμη tracta est.

Ænigenas,^b² vino genitos.

Æstrum,^c furor Græco vocabulo.

Offectores, colorum infectores.

Offendices^d dicebant ligaturæ nodos, quibus apex [PAUL.
retinebatur: id cum pervenisset ad mentum, dicebant
offendimentum.

1 Ead. ed. 'Oculitus dicitur ut funditus, penitus.'—2 Lib. vet. *Unigenitos*.

NOTÆ

homo.' Ubi *oculissime* Festus interpretatur, 'qui clare aspicit.' Pessimè; nam hic etiam *oculissime* est *carissime*. Quod et Muretus vidit. *Dac.*

^a *Odefacit*] Ideo oculorum in exprimenda vi amoris crebra fit mentio, quod oculorum sensus nobis omnium carissimus. Sic Catul. 'Ni te plus oculis meis amarem.' Item: 'Ambobus mihi quæ carior est oculis.' *Idem.*

^a *Odefacit*] Falsum est *odefacit* esse pro *olefacit*. Cum contra hoc pro illo dicatur, nempe a Dorice ὄσδα, abjecto σ ὄδα, odeo, odor, odefacit, D in L mutato olefacit, olfacit. *Idem.*

^b *Ænigenas*] L. m. *Unigenitos*: nam æ pro u antiqui utebantur. *Ful. Ursin.*

Ænigenas] Quid Festus intelligat per *vino genitos* ignorare me fateor. Puto legendum *unigenitos*. Ita ut *ænigena* sit pro *unigena*, nam æ Veteres ponebant pro u: et ita forte scripserat Catul. de *Coræa* Beren. 'cum

se Memnonis Æthiopsis, Ænigena impellens nutantibus aëra pennis.' Et hanc meam emendationem mihi postea confirmavit liber Ursini, ubi *unigenitos*. *Dac.*

^c *Æstrum*] Οἴστρον et οἴστρος proprie vesparum genus, ita armentis infestum, ut aculeis suis ea ad insaniam adigat, unde æstrum pro furore. Et æstro perciti, οἴστροπλήγοι, furore correpti, concitati. Est autem æstrum vox Ægyptiaca teste Æschylo in Supplicibus: Οἴστρον καλοῦσιν αὐτὸν οἱ Νείλου πέλας. 'Æstrum vocant eum Nili accolæ.' *Dac.*

^d *Offendices*] Addo ex Latinis Glossis: 'offendices, nodi, quibus libri signantur.' *Jos. Scal.*

Offendices] Amenta infra mentum pertinentia, quibus apex, sacerdotum pileus, retinebatur. Item alia quævis. Gloss. Isidor. 'Offendices, nodi quibus libri signantur.' Lege infra, *Veternius Coriola existimat, &c. Coriola*, diminutivum a *corium*. *Dac.*

Offendices ait esse Titius nodos, quibus apex [FEST. retineatur, et remittatur: at Veranius Choriola³ existimat quæ sint in loris apicis, quibus apex retineatur, et remittatur, quæ ab offendendo dicuntur: nam, cum ad mentum perventum est, offendit mentum.

Offerumenta^e dicebant, quæ offerebant. [PAUL.

Officiosus^f ab efficiendo dictus.

Offringi^g terra dicitur, cum iterum transverso sulco aratur.

Offucare,^h aquam in fauces ad sorbendum dare.

Offudas,⁴ fallacias.

Ogygia mœnia^k Thebana ab Ogygo conditore dicta.

Ogygia mœnia Attius in Diomede appellans, igni- [FEST. ficat Thebas, quia eam urbem Ogygus condidisse traditur.

Oleagineis coronis^l ministri triumphantium ute- [PAUL. bantur, quod Minerva Dea belli esse putabatur.

3 Vet. lib. *Coriola*.—4 Al. *Offucias*, *Offritias*, *Officias*, vel *Offusclas*.

NOTÆ

^e *Offerumenta*] *Offerandes*. Donaria quæ Diis offeruntur. Olim a *fero* dicebant feritum, offero, offeritum: unde offermentum, offerimentum, u pro i; ut optumus, optimus, &c. Hinc facete Plautus *offermentas* vocat plagas quæ tergo offerrentur. Rudent. III. 4. 'Ni offermentas habebis plures in tergo tuo.' *Idem*.

^f *Officiosus*] Ab *efficiendo* potius; nam Veteres *officere* dicebant pro *efficere*. *Idem*.

^g *Offringi*] Varr. I. de R. R. cap. 29. 'Quod prima aratione glebæ grandes solent excitari, cum iteratur offringere vocant.' Virgilius vocat *prorumpere*. 'Et qui, proscisso quæ suscitatur æquore terga, Rursus in obliquum verso prorumpit aratro.' *Idem*.

^h *Offucare*] Quasi ob fauces dare aquam. Olim putabam legendum *offutare*, a *futo*, vase aquario. Sed nil

temere mutandum. Ab *offucare* quidam apud Plaut. Cistel. I. 1. 'Atque id merum infucabat.' Frustra; nam *infuscabat* vera est lectio. *Idem*.

⁴ *Offudas*] Placidus in glossis, 'Offucias.' *Ful. Ursin*.

Offudas] *Offucias*. *Jos. Scal.*

Offudas] Lege *offucias*. Plaut. Captiv. 'Ita mihi stolido sursum versum os sublevero officiiis.' *Dac*.

^k *Ogygia mœnia*] Thebæ, ab Ogyge antiquissimo rege ante Cadmum, unde Ogygii dicti antiqui. Hesych. Ὀγυγίου, παλαίου, &c. Item Ὀγύγία ἀρχαία τεύχη. 'Ogygia antiqua mœnia.' Inde 'Ogygia mœnia,' 'Ogygia Tyrus,' Dionysio. 'Ogygii montes,' Pindaro. Vide Erasmi adagia. *Idem*.

^l *Oleagineis coronis*] Hinc intelligendum illud Virgil. Georg. lib. III. 'Ipse caput tonsæ foliis ornatus olivæ Doua feram.' Ibi enim triumphorum

Olentica⁵ mali odoris loca.

Oletum,^m stercus humanum. Veranius: Sacerdotula in sacrario Martiali fecit oletum.

Olivetam dicebant ab oleis, ut a vino vindemiam.

Olivetamⁿ antiqui dicebant, cum olea colligebatur; [FEST. ut messem, cum frumenta; vindemiam, cum uvas: quod vocabulum potius frequentari debebat, quam nullam ejus significationis causam haberemus: ⁶ quamvis quidam olivitatem eam dicant.

Ollic, illic: ut olli, illi.

Olvatum^{7°} Antistius Labeo ait esse mensuræ [PAUL. genus.

Omen^p velut oremen,⁸ quod fit ore augurium, (quod avibus)⁹ aliove modo fit. [FEST.

5 ' Mss. *Oblentica*: bene Voss. *Olentia*.' Dac.—6 ' Illa verba mendosa sunt, quam nullam ejus significationis causam haberemus. In alio libro est, quam nullam ejus significationis: cetera duo verba desunt, pro quibus fortasse substitui posset *cum haberemus*.' Ant. Aug. Vid. Not.—7 Conjicit Scal. *Olus atrum*.—8 Vet. lib. *ormen*.—9 Vett. edd. *quod non avib*.

NOTÆ

Cæsaris quasi minister prodit Virgilius. Quod non viderunt interpretes. *Idem*.

^m *Oletum*] Male hic Festus *oletum* stercus humanum interpretatur; nam locum olentem significat. Sic post Veranum dixit Persius Sat. 1. ' Hic, inquis, veto quisquam faxit oletum.' Hic Veranius scripserat de rebus pontificalibus. *Idem*.

ⁿ *Olivetam*] Legendum infra: *Cum uvæ: quod vocabulum potius frequentari debebat quam nullum. Quum ejus significationis causam haberemus. Inter olivetam et olivitatem hoc interest, quod oliveta sit olivarum collectio, olivitas vero fructus oleæ. Varro Inglorio: ' Denique omnis cum lucerna consumta est in lucnbrando, olivitasque consumta est.' Alii tamen olivitatem æque sumunt pro tempestivitate*

legendæ oleæ. Columel. *olivationem* dixit olivarum collectionem, *ἐλαιώσιν*, olivare, *ἐλαιῶν*, olivas colligere. Sic 'vindemiare,' 'Fronzare,' unde 'frondator,' qui frondes putat. *Idem*.

^o *Olvatum*] Fortasse corrupte legerunt, pro *Olus atrum*: unde conjectura coacti sint interpretari id, quod in rerum natura non est. *Jos. Scal.*

Olvatum] Negat Scaliger id nunquam fuisse in rerum natura, atque adeo suspicatur corruptum esse pro *olusatrum*, herbæ genus, quæ 'serpentaria minor,' 'officinis' et 'pes vituli' dicitur. Sed optime Meursius *olvatium* asserit, et Festi interpretationem tantum reprehendit. *Olvatum* enim nihil aliud esse, quam quod in ollis coctum est, ut *testuatium* quod in testa. Varro lib. IV. de L. L. 'Tes-

Ommentans⁹ *Livius* in *Odyssea* cum ait, In *Pylum* advenies,¹⁰ aut ibi ommentans, significat obmanens. Sed ea significatione qua sæpe fieri dicitur: id enim est mantare.

ΟΡΑCΑ^r vocantur umbrosa. [PAUL.

Opaca, umbrosa. [FEST.

Opalia^s dicebantur dies festi, quibus Opi suppli- [PAUL.
cabant.

Opalia dies festi, quibus supplicatur¹¹ Opi, ap- [FEST.
pellantur; quorum alter. . . . .

Opertat, sæpe operit. [PAUL.

10 Quidam lib. *devenies*. Vide infra.—11 Alii libri *supplicant*.

NOTÆ

tuatum quod in testu caldo coquebatur, ut etiam nunc matralibus id faciunt.' Ab *ola* igitur pro *olla*, *olvatium*, ut a 'testa,' 'testuatum.' *Dac.*

^p *Omen*] Vox est fortuita, ab alio profecta, quam ipse ad rem tuam detorques, quasi crimen, id est, effatum. Vide *Cicer.* de *Divinat.* lib. 1. *Idem.*

⁹ *Ommentans*] Deest *Livii* nomen, qui *Odysseam* Latinam fecit, de qua *Cicero* in *Bruto*: '*Odyssea* Latina est, tanquam opus aliquod *Dædali*; et *Livianæ* fabulæ non satis dignæ, quæ iterum legantur.' Reperitur autem hic versus lib. 1. *Homeri Odys.* *Ant. Aug.*

Ommentans] Verba ex *Odyssea* veteris *Lucii Livii Andronici* ita legenda: in *Pylum adveniens, aut ibi ommentans.* ex illo: Πειρήσω ὧς κ' ἔμμι κακὰς ἐπι κῆρας ἰήλω, 'Ἡὲ Πύλονδ' ἐλθὼν, ἢ αὐτοῦ τῶδ' ἐν δῆμῳ. 'Οδυσ. B. Potuerunt et dicere *Veteres advenies, pro adveniens*, ut 'prægnas,' 'infas,' 'animas.' *Ennius*: 'Qua patire solet genu' pennis coudecoratum, Non

animas,' hoc est, animans. *Jos. Scal.*

Ommentans] Verba *Livii* sic *Scaliger*: In *Pylum adveniens aut ibi ommentans.* *Glossæ*: '*Ommentat, expectat, dictum à mantando, id est, diu manendo.*' *Dac.*

^r *Opaca*] *Opacum* opponitur *aprico*, et est dictum ab *ope*, id est, terra, quod umbræ et frigoris captandi causa se in subterraneos specus abdebant. *Idem.*

^s *Opalia*] *Varro* lib. 1. de *Ling. Lat.* et *Macrob.* lib. 1. *Saturn.* 'unum tantum diem tribunt *Opalib.*' is erat 14. *Kal. Jan.* quod etiam in fastis notatum est. *Ant. Aug.*

Opalia] *Feriæ Opis*, quæ *xiv. Kalendas Januarii* celebrabantur die tertio post *Saturnalia*. *Varr.* lib. v. '*Saturnalia* dicta ab *Saturno*, quod eo die feriæ ejus, ut post diem tertium *Opalia, Opis.*' Quæ apud *Festum* desunt sic forte supplenda sunt, quorum altera pars *nefasta, altera fasta est.* Et revera in *Kalendario* legitur. *Opal. N. P.* hoc est, *Opalia nefasta* prima vel priori parte. *Dac.*

Opigenam^t Junonem matronæ colebant, quod ferre eam opem in partu laborantibus credebant.

Opilio, genus avis.

Opima^u spolia dicuntur originem quidem trahentia ab [FEST.

NOTÆ

^t *Opigenam*] Junonem enim utero laborantes invocabant. Apud Terent. 'Juno Lucina fer opem.' *Idem*.

^u *Opima*] Carolus Sigonius, a quo multa in hoc libro emendata sunt, quod deest post illa verba, *intra annos*, ita posse sarciri existimat, *ut intra annos paulo minus. D. XXX. tantum trina contigerint, &c.* Sumitur autem id ex Fastis Capitolinis, in quibus anno D. XXXI. Kal. Mart. M. Claudius Marcellus Cos. de Gallis Insubribus triumphavit, et idem spolia opima retulit, dnce hostium Virдумaro ad Clastidium interfecto. Quod vero post illa verba *duci hostium* desideratur, ita idem doctissimus vir scribendum esse arbitratur: *duci hostium detraxerit. Quod autem omnia solita non sint ad ædem Jovis, &c.* Hanc emendationem juvat, quod postea dicitur secunda spolia in Martis aram, tertia Jano Quirino ferenda. Sed mihi hoc non satis probatur: cum non in libris Pontificum, sed in lege Numæ de secundis, et tertiis spoliis, quod retulimus, sit. Eidem placet quod ad extremum de *opima*, vel *optima lege* dicitur, conjungendum esse cum iis, quæ ab illis verbis, *Optima lex*, inchoantur. Mihi vero id quidem ita probatur, si ex hoc uterque locus restitui posset. Quod vero ad interpretationis rationem attinet, vehementer probo ejus opinionem. Sunt tamen satis mendosa, et mutila, et hæc, et illa. *Ant. Aug.*

Opima spolia] Pompelli vel Pompili Numæ regis legem opimorum spoliolorum corruptissimam nobis relictam esse nemo non videt. Nam

non solum verba depravata, sed et traiectione loco mota sunt, ac luxata. Nos ea, ut olim reliquerat Festus, infra ponemus:

QVOIVS. AVSPICIO. CLASSE. PRO-
CINCTA. OPEIMA. SPOLIA. CAPIVTVR
IOVEI. FERETRIO. BOVEM. CÆDITO
QVEI. CEPIT. ÆRIS. DVCENTA. DARIER
OPORTETO.

SECVNDÀ. SPOLIA. IN. MARTIS
ASAM. IN. CAMPO. SOLITAVRILIA
VTRA. VOLVERIT. CÆDITO.

TERTIA. SPOLIA. IANO. QVIRINO
AGNVN. MAREM. CÆDITO. CENTVM
QVEI. CEPERIT. EX. ÆRE. DATO.

Janum Quirinum etiam Janum Quirini vocasse Veteres, antiquitatis Romanæ mediocriter docto non difficile erit persuadere. In secundo capite *Utra solitaurilia* dixit, pro vel majora, vel lactentia. Cato, Livius. Sed ad ultima capita hujus hydræ, quæ nondum plane confecta est, perendum erit. *Lego igitur sequentia: Hujus ædis lex nulla extat: neque templum habeat, necne, scitur.* Olim leges ædium in ædibus ipsis, in postico earum ponebantur. Varro: 'Ejus vestigia etiam nunc manent tria: quod Saturni fanum in faucibus: quod Saturnia porta, quam Junius scribit, quam nunc vocant Pandanam: quod post ædem Saturni in ædificiorum legibus parietis postici muri sunt scripti.' Continebant autem leges ædium inter alia, utrum ædes illa esset templum, necne: et hoc est quod ait Festus. Nam non omnes ædes erant templa: auctor Varro de Latino sermone lib. VI. et Gellius libro XIV. 7. Apponebantur et leges dedicationis,

Ope Saturni uxore, quod ipse agrorum cultor habetur, nominatus a satu, tenensque falcem effingitur, quæ¹² est insigne agricolæ. Itaque illa quoque cognominatur Consiva, et esse existimatur terra. Ideoque in regia colitur a populo Romano, quia omnes opes humano generi terra¹³ tribuat. Ergo et opulenti dicuntur, terrestribus rebus copiosi: et hostiæ opimæ præcipue pingues; et opima magnifica, et ampla: unde spolia quoque, quæ dux populi Romani duci hostium detraxit, opima dicuntur: quorum tanta raritas est, ut intra annos paulo. . . . . trina contigerint nomini Romano; una, quæ Romulus de Acrone: altera, quæ *Consul* Cossus Cornelius de Tolumnio: tertia, quæ M. Marcellus Jovi Feretrio de Viridomaro¹⁴ fixerunt. M. Varro ait opima spolia esse etiam si manipularis miles detraxerit, dummodo duci hostium. . . . . non sit. Ad ædem Jovis Feretrii poni, testimonio esse libros pontificum, in quibus sit pro primis spoliis bove,¹⁵ pro secundis solitaurilibus, pro tertiis agno publice sacra fieri debere: esse etiam Pompelli¹⁶ regis legem opimorum spoliorum talem: Cujus AUSPICIO^x CLASSE PROCINCTA OPIMA SPO-

12 Vet. lib. quod.—13 Quidam lib. natura.—14 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Viridomaro*.—15 Ed. Scal. *bovem*.—16 Al. *Pompilli*.

NOTÆ

quibus ædes ipsæ sacræ fiebant, neque sine exauguratione transferri poterant. Plinius ad Trajanum: 'Dispice ergo, Domine, an putes ædem, cui nulla lex dicta est, salva religione posse transferri.' Postrema mirum quid hic posuerit Festus: VT. QVEI. OPEIMA. LEGE. FVERINT. Nam non memini *opima lege*, sed *optima* scribi. In lege Vestalis capiunda: SACERDOTEM. VESTALEM QVÆ. SACRA. FACIAT. QVÆ. IOVS SIET. SACERDOTEM. VESTALEM. FACERE. PRO. POPOLO. ROMANO. QVIRITIVM. VTI. QVÆ. OPTVMA. LEGE FVAT. ITA. TE. AMATA. CAPIO. Male

apud Gellium: 'uti quod optima lege fiat.' Dicebatur et OPTIMA. MAXIMA LEGE. ut, FVNDVS. VTI. QVEI. OPTIMA. MAXIMA. LEGE. SIT. *Jos. Scal.*

Opima spolia] Quæ infra desunt sic supplevit Brissonius: *Ut intra annos paulo minus IJXXX. tantum trina contigerint. Item: dummodo duci hostium detraxerit. Quod autem omnia solita non sint ad ædem Jovis Feretrii poni, testimonio esse, &c. Idem Carolus Sigonius. Dac.*

^x *Cujus auspicio*] Hanc *Pompelli*, sic enim Veteres scribebant pro *Pompilli*, ut 'Duelli' pro 'Duilii,' legem corruptissimam, omnium optime sic

LIA CAPIUNTUR, JOVI FERETRIO DARIER OPORTEAT, ET BOVEM CÆDITO, QUI CEPIT ÆRIS DUCENTA. SECUNDA SPOLIA IN MARTIS ARAM IN CAMPO, SOLITAU- RILIA UTRA VOLUERIT CÆDITO. TERTIA SPOLIA JANO QUIRINO AGNUM MAREM CÆDITO CENTUM QUI CEPE- RIT EX ÆRE DATO: huic ædis¹⁷ lex nulla extat, ne- que¹⁸ templum habeat,¹⁹ neque scitur. Ut qui opima²⁰ lege^y fuerint, adjici solet, cum quidam magistratus crea- tur.

Opiparum, magnarum opum apparatus. [PAUL.
Opis^z dicta est conjux Saturni, per quam volnerunt terram

17 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *æris*.—18 Pro *neque* id. *ibid.* *neq. qd.*—
19 Vet. lib. *habent.*—20 Al. *optima*. Vide Notas.

NOTE

emendavit Ursinus :

QUOJUS. AUSPICIO. CLASSE. PRO-
CINCTA. OPEIMA. SPOLIA. CAPIUNTUR
JOVEI. FERETRIO. BOVEM. CÆDITO
QUEI. CEPIT. ÆRIS. CCC. DARIER.
OPORTETO.

SECUNDA. SPOLIA. IN. MARTIS
ASAM. IN. CAMPO. SOLITAUROLIA. U-
TRA. VOLET. CÆDITO. QUEI. CEPIT.
ÆRIS. CC. DARIER. OPORTEO :

TERTIA. SPOLIA. JANO. QUIRINO
AGNUM. MAREM. CÆDITO. QUEI. CE-
PIT. ÆRIS. CENTUM. DARIER. OPOR-
TETO.

QUOJUS. AUSPICIO. CAPTA. DIS. PI-
ACULUM. DATO.

ex Plutarcho, qui ait Numam præscripsisse in hac lege, ut prima spolia capta Jovi Feretrio conse- crentur, secunda Marti, tertia Quiri- no. Præmiumque sit primis asses cc. secundis cc. tertiis c. ‘Solitaurilia utra volet,’ id est, vel majora vel lactentia. *Idem*.

^y *Ut qui opima lege*] Mirum ista quid hic posnerit Festus. Suspicio verba esse ex epitome Pauli, quæ

ipse post *optima lex* infra posuerat, nam ibi etiam non *opima*, sed *optima* legendum. Erant autem in magistratibus creandis verba solennia, ‘ut qui optima lege fuerint.’ Quibus eorum, qui ita creati fuerant, quam plenissimum jus esse significabatur. Cicero Orat. de lege Agraria ad populum ex lege Rulli hoc caput citat: ‘Tum ii Decemviri eodem jure sint, quo qui optima lege.’ Item: ‘Ut sine lege Curiata idem juris habeant, quod haberent si optima lege a populo essent creati.’ Sic virginis Vestalis capiendæ formula apud Gell. ‘uti quæ optima lege fuat, ita te amata capio.’ Dicebatur etiam ‘optima, maxima lege;’ ut, ‘Fundus uti quæ optima maxima lege sit.’ *Id.*

^z *Opis*] Ab *opere* dictam vult Varro lib. iv. ‘Terra Ops, quod hic omne opus, et hac opus ad vivendum. Et ideo dicitur Ops mater, quod terra nutriat.’ Sed magis placet ut terra *Ops* dicta, quasi opulenta ac dives, nam *ops* antiqui dicebant, quem nunc *opulentum* dicimus. Vide ‘ops.’ *Idem*.

significare, quia omnes opes humano generi terra tribuit: unde et opulenti, terrestribus rebus copiosi, et hostiæ opimæ præcipue pingues; et opima, magna et ampla spolia.

Opiter^a est, cujus pater avo vivo mortuus est, ducto vocabulo, aut quod obitu patris¹ genitus sit, aut quod avum ob patrem habeat, id est, pro patre.

Opitulus Juppiter, et opitulator dictus est, quasi opis lator.

Opportune dicitur ab eo, quod navigantibus maxime utiles optatique sunt portus.

Opperiri, expectare.

Oppido,^b valde multum: ortum est autem hoc verbum ex sermone inter se confabulantium, quantum quisque frugum faceret; utque multitudo significaretur, sæpe respondebatur, quantum vel oppido satis esset: hinc in consuetudinem venit, ut diceretur oppido, pro valde multum.

Itaque, si qui in aliis rebus eo utuntur, ut puta si qui dicant Oppido didici, spectavi, ambulavi, errant; quia nulli eorum subjici potest, vel quod² satis est.

Oppidorum^c originem optime refert Cicero libro primo de gloria, eamque appellationem usurpatione appellatam esse existimat, quod opem darent, adjiciens, ut imitetur ineptias Stoicorum.

Oppidum^d dictum est, quod opem præbet. Oppidum

¹ Al. obito patre.—² Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit quod oppido satis est.

NOTE

^a Opiter] Placidus in glossis: 'Opiter est, qui obito patre, et avo vivente natus est.' Ful. Ursin.

^b Oppido] Ait infra Festus eos errare qui dicant Oppido didici, spectavi, ambulavi. Ita tamen Plant. Terent. Cicero, Catullus. *Dac.*

^c Oppidorum] Vidend. Varro lib. iv. de Ling. Lat. *Ant. Aug.*

Oppidorum originem] Schedæ: Oppidorum originem optime refert Cato. *Cicer. lib. i. &c.* Catonis nomen ad-

Delpk. et Var. Clas.

jectum opinatur Fulv. Ursinus ab eo qui putarit indicari lib. Originum M. Catonis, cum tamen agatur de etymo Oppidorum. Ciceronis libri de gloria perire. Secundum laudat Gell. lib. XIII. cap. 6. Carisius etiam. *Infra: eamque appellationem usurpatione appellatam esse: ita schedæ. Lego, eamque appellationem usurpatam esse. Dac.*

^d Oppidum] 'Maximum ædificium est oppidum ob ope dictum quod munitur opis causa, ubi sint.' Varr. lib.

Pomp. Fest.

dictum, quod ibi homines opes suas conferunt: oppidum dicitur et locus in circo,^e unde quadrigæ emittuntur. Ops antiqui dicebant opulentum: unde e contrario inops. Ops^f antiqui dicebant quem nunc opulentum dici- [FEST. mus, ut testimonio est, non solum ei contrarius inops. . . . concedit, ego egens exortus sum. Optatam hostiam, alii optimam appellant eam, quam Ædilis trib. constitutis hostiis optat, quam immolari velit. Optima lex.^g . . . in Magistro populi faciendo, qui vulgo dictator appellatur, quam plenissimum posset jus esse,³ significabatur: ut fuit Manii Valerii, M. Fabii,

3 Vet. lib. ejus.

NOTÆ

IV. Sed oppidum minus est quam urbs, etsi sæpissime confunduntur. Cicer. lib. I. de divin. 'Pheras venisse, quæ erat urbs in Thessalia admodum nobilis, in eo igitur oppido.' *Idem.*

^e *Oppidum dicitur et locus in circo]* Varr. lib. IV. 'In Circo primo unde mittuntur equi nunc dicuntur carceres: Nevius oppidum appellat. Carceres dicti, quod coërentur equi ne inde exeant antequam Magistratus misit. Oppidum, quod a muri parte pinnis turribusque carceres olim fuerunt. Scripsit poëta: dictator ubi currum insidit, pervehitur usque ad oppidum.' *Idem.*

^f *Ops]* Fortasse: *Ops antiqui dicebant, quem nunc opulentum dicimus: ut testimonio est non solum ei contrarius inops, sed etiam cops: ut, is cops edit, ego egens exortus sum.* Nam re vera *cops* est compositum ab *ops*: *coops*. Jos. Scal.

Ops antiqui dicebant] Supple infra: *ei contrarius inops, sed etiam cops, ut is cops edit, &c.* Scal. et ita schedæ. Et revera *cops* est compositum ab *ops*,

coops. *Ops* etiam opem ferens quidam interpretantur ex illo Accii: 'quorum genitor fertur esse ops gentibus.' *Dac.*

^g *Optima lex]* De primo dictatore omnes historici varia scribunt. Fuisse, qui M. Valerium M. F. Volusi N. prodiderint, affirmat Livius lib. II. Hujus opinionis fuisse Festum vel Verrium apparet, nisi quod Manium eum appellat, non Marcum. Hunc magistratum solum siue provocatione fuisse omnes affirmant: datam postea esse provocationem solus Festus, ut arbitror, auctor est: quanquam id elici possit ex verbis legis Horatiæ, et Duiliæ apud Liv. lib. III. et Dionys. lib. XIII. *Ant. Aug.*

Optima lex] Supplendum et corrigendum puto, *Optima lege cum dicebatur, in magistro, &c.* nihil tamen affirmo. Vide supra, post *opima*. Nunc video ita sensisse Fulv. Ursin. qui margini ascripsit 'Fortasse cum dicebatur.' Infra pro *magister a populo*, legendum *magister populi* et pro *magistratum legendum magistrorum*: ut in sched. *Dac.*

Volusinæ^b gentis, qui primus Magister a populo creatus est: postquam⁴ vero provocatio¹ ab eo magistratu ad populum data est, quæ antea non erat: desitum est dici,⁵ ut optima lege, utpote imminuto jure priorum magistratum.

Optio^k qui nunc dicitur, antea appellabatur accensus. Is adjutor dabatur centurioni a tribuno militum, qui ex eo tempore, quem velint, centurionibus permissum est optare, et nomen ex facto sortitus est. Plautus in Asinaria:¹ qua me, qua uxorem, qua tu Sauream servum potes, circumduce, aufer, promitto tibi, non obfaturum, si id effeceris, tibi optionem sumito Leonidam.

4 Ed. Scal. *propter quam*.—5 Vet. lib. *adjici*.

NOTÆ

^b *Ut fuit Manii Valerii, M. Fabii, Volusi.*] Legendum ex Livio: *Marci Valerii M. filii, Volusi nepotis*. Adi illum lib. 11. sect. 18. Ibi enim hunc primum dictatorem creatum fuisse negat, sed T. Lartium. *Idem*.

¹ *Postquam vero provocatio*] Ab eo magistratu ad populum dari cœpit provocatio Coss. L. Valerio et M. Horatio, qui lege nova sanxere: 'Ne quis ullum magistratum sine provocatione crearet, qui creasset enim jus fasque esset occidi, neve ea cædes capitalis noxæ haberetur.' Liv. lib. 111. sect. 55. *Idem*.

^k *Optio*] Ultimus versus Plauti non eo ordine, quo hic, habetur in vulgatis Plauti codicibus. *Jos. Scal.*

Optio] Uragus, tergiductor, ab optando, hoc est, eligendo, quia illum sibi assumebat Centurio. Et videtur hic dicere Festus optionem antea dictum accensum, cum scilicet a Tribuno daretur Centurioni, sed postquam Centurio optare eum cœpit et eligere, tunc optionem etiam dici cœptum

esse. Et ita hunc locum interpretatus est Lipsius, qui optime monuit pro *ex eo tempore* legi debere *ex quo tempore*. Sed mihi scrupulum movet, quod ex Varrone didici optiones a Centurionibus ab initio fuisse electos, sed postea Tribunus munus illud invasisse, ut ipsi optiones eligerent. Mihi nodus insolubilis. Sed illum solvisse video doctiss. Cupertum observat. lib. 1v. cap. 9. qui postquam ex Varrone et Polybio asseruit optiones primitus a Centurionibus electos fuisse, ita Festum ingeniose interpretatur. *Optio qui nunc dicitur, antea vocatus accensus, datus Centurioni a Tribuno, et illud nomen optionis sortitus est ex eo tempore, quo Centuriones ipsi eos eligebant, sive optabant*. Sed in verbis Festi pro *dabatur* rescribendum *datur*. Nisi dicas hic a Paulo omnia turbata et corrupta, quod et sentit Cupertus. *Dac.*

¹ *Plaut. in Asinar.*] Act. 1. sc. 1. sed locus aliter hodie distinctus est, cum adi. *Idem*.

Optio est optatio,^m sed in re militari optio appel- [PAUL.
latur is, quem decurio, aut centurio optat sibi rerum
privatarum ministrum, quo facilius obeat publica officia.

Optionatus ut Decurionatus, sive Pontificatus dicitur.

Optionatus, ut Pontificatus, Decurionatus dicitur, [FEST.
ut Cato in ea, quam habuit apud equites: Majores seor-
sum, atque diversum pretium paravere bonis atque stre-
nuis, decurionatus, optionatus, hastas donaticas, alios-
que honores.

Opunculo,⁶ⁿ quod opilionis genus cantus imita- [PAUL.
tur.

Oræ,^o extremæ partes terrarum, id est, maritimæ [FEST.
dicuntur: unde et vestimentorum extremæ partes, quæ
quidem et primæ dici possunt. Cæcilius in Æschrione
usus est pro initio rei, cum ait: Oram reperire nullam,
quam expediam, queo.

Orare antiqui dixerunt pro agere: unde et ora- [PAUL.
tores, causarum actores, et oratores, qui nunc legati,
quod reip. mandata peragerent.

Orare ^p antiquos dixisse pro agere testimonio sunt, [FEST.

6 Mss. *Opuncula*, vel *Opiniculo*. Vid. Not.

NOTÆ

^m *Optio est optatio*] Id est, electio,
Casiu. II. 4. 'Optio hoc tua est.'
Idem.

ⁿ *Opunculo*] Mss. *Opuncula*, vel
Opiniculo; sed rectum est *opunculo*.
Nam ab *opilio*, *opiliunculo*, *opunculo*.
Sed aliquid in verbis Festi desiderari
suspicio, et legendum: *Opunculo ge-
nus avis quod opilionis cantus imitatur*.
Vide 'Opilio.' *Idem.*

^o *Oræ*] Proprie partes terrarum
littorales a Græco ὄρος, ora, termi-
nus, unde pro cujuslibet rei extremi-
tate, ut aulæorum, vestium, &c. Virg.
IX. Æneid. 'Et mecum ingentes oras
evoluit belli.' In verbis Cæciliii le-

gendum, *qua me expediam*. Et ibi eti-
am *oram* potius pro extremitate acci-
pio, quam pro initio, ut sentit Fes-
tus. Etsi *initium* idem aliquando ex-
tremitas, ut Græcis ἀρχή. *Idem.*

^p *Orare*] In versu Ennii deest ini-
tio syllaba, puta: *Tu face vero, &c.*
Ant. Aug.

Orare] Dicere, causas agere. Varr.
lib. IV. 'Oro ab ore, et perorat, et
exorat, et oratio, et orator.' Inde
oratores legati, quod reip. causam
agerent. Emms: 'Orator sine pace
redit, regique refert rem.' Alii ab ἀρω
sive ἀρωμαί, precor. Vide 'Oratores.'
Dac.

quod et oratores, et ii, qui nunc quidem legati, tunc verò oratores, quod reip. mandatas partes agebant. Ennius quoque cum dixit libro primo annalium: face vero,⁷ quod te cum precibus pater orat.

Orata,^r genus piscis appellatur a colore auri, quod rustici orum dicebant, ut auriculas, oricolas: itaque Sergium quoque quendam prædivitem, quod et duobus anulis aureis et grandibus uteretur, Oratam dicunt esse appellatum.

Orata, genus piscis a colore auri dicta, quod rustici [PAUL. orum dicebant, ut auriculas, oriculas.

Oratores ex Græco ἀρατῆρες dicti, quod missi ad reges, nationesque deos solerent ἀρᾶσθαι, id est, testari: hi modo appellantur legati.

Oratores^s ex Græco ἀρητῆρες dictos existimant, quod ad [FEST.

7 Ant. Aug. Scal. et Columna legunt *Tu face vero*.

NOTÆ

^r *Face vero*] Præmissa vocula sic verum integrum faciunt Scaliger et Columna: *Tu face vero quod te cum precibus pater oro*. Verba sunt Romuli, Jovem precantis, ut fœdam suorum fugam sisteret, unde frustra est Festus, qui hic *oro*, dico interpretatur. In Schedis legitur *tecum* unica voce. Eleganter ‘precibus cum aliquo orare,’ sic sæpe Veteres. *Idem*.

^r *Orata*] M. Varro lib. III. de Re Rust. propter pisces ait esse appellatos Sergium Oratam, et Licinium Murænam. Idem ait Macrob. lib. III. Saturn. Hic C. Sergius Orata fuit, de quo Cicero lib. II. de Fin. et lib. I. de Oratore, et lib. III. de Offic. Val. Max. lib. IX. c. 1. Plin. lib. IX. cap. 54. *Ant. Aug.*

Orata] Oriculam, quod ait pro auricula dictum, et Catullus usurpavit: ‘Vel anseris medullula, vel imula oricilla.’ Alibi explicabimus. *Jos.*

Scal.

Orata] Pro *aurata*, ut ‘olla’ pro ‘anla.’ Græcis Chrysophrys dicitur a χρυσός, aurum, et ὄφρυς, supercilium: Græca voce usus Ovid. in *Halient*. ‘et auri Chrysophrys imitata decus.’ *Dac.*

^s *Oratores*] Multa deplorata sunt. Terent. in prologo Hecyræ: ‘Orator ad vos venio ornatu prologi, Sinite exorator sim.’ *Ant. Aug.*

Oratores] *Eos nostri alii pro legatis appellant*. Legendum: *Eos nostri alius P. Ro. legatos appellant*. Verba Catonis: *M. Fulvio consuli legatus missus sum in Ætoliam, propterea quod ex Ætoliis complures venerant: Ætolos pacem velle: de ea re oratores Romam profectos: et: Propter id, bellum cepit Cælius PR. Albanus. Oratores missi Romanam*. Et, pro deprecatoribus. Nam ex primo errore labem contraxit, de *cretatoribus*. Et Afranii: *si quid ora-*

reges et gentes qui missi erant pro republica nostra a populo Romano, *ii conceptis verbis solerent deos ἀγασθαι, id est, testari: qui cit acte: eos nostri alii pro legatis*⁸ appellant, ut Cato in ea, quam scripsit de suis virtutibus contra Thermum: M. Fulvio Consuli^t legatus sum in Ætoliā, propterea quod ex Ætoliā complures venerant Ætolos pacem velle: de ea re oratores Romam profectos: et in Originum libro primo: Propter id^u bellum cœpit Cœlius PR. Albanus, oratores misit Romam, eum. . . *alias pro decretoribus,*^x ut Terentius: orator venio facite exorator sim. Item et Afranius in Emancipato: si. . . . tum si quod oritur. . . . *alias pro disertis et loci veteribus:* ab eo quod antiqui orare dicebant pro agere: ob quam causam *orationes* quoque eorum vocantur.

Orba^y significat apud pœtas privatam aliqua per- [PAUL.

//////////

8 Vide Notas.

NOTE

tor. . . . Item . . . et pro disertis elocutoribus: ab eo quod antiqui orare dicebant pro agere: ob quam causam orationes edissertationes quoque eorum vocantur. Jos. Scal.

Oratores] In postremis illis qui sit acte enodandis frustra me torqueo. Quæ sequuntur eos nostri sic optime Scal. Eos nostri *alias Po. Rom. legatos appellant.* Dac.

^t Fulvio Consuli] Hæc Catonis verba non egent emendatione. Legebat tamen Scaliger: *M. Fulvio Consuli legatus missus sum in Ætoliā, &c.* M. Porcius Cato Censorius, postquam optime Acilio Glabroni ad Thermopylas navasset operam, M. Fulvio Nobiliori, cui Ætolicum bellum, quod Syriacum exceperat, demandatum fuerat, legatus est missus. *Idem.*

^u Propter id] Scal. Propter id bellum cœpit Cœlius PR. Albanus. Oratores

missi Romam. Sed non intelligo illud PR. nisi sic in sedem suam retrahatur: *Bellum cœpit Cœlius Albanus, PR. oratores missi Romam.* Id est, populo Romano oratores missi. Vel sic: *Bellum cœpit Cœlius. P. R. Albanus oratores misit Romam.* Pro, Albani Oratores miserunt populo Romano. *Idem.*

^x Eum . . . pro decretoribus] Leg. *Item oratores pro deprecatoribus.* Nam ex primo errore labem contraxit. Sed locus Terentii est ex Prol. Hecyr. 'Orator ad vos venio ornatu prologi Sinite exorator ut sim.' *Idem.*

^y Orba] Orbam Glossarium exponit ἐπίκληρον. Eleganter est enim ἐπίκληρος, quæ patrem et matrem amisit, nullosque fratres habet superstites et sic in totam hereditatem vocatur. Orbi autem tam parentes qui filios, quam filii qui parentes amiserunt, dicti

sona cara. Orba est, quæ patrem, aut matrem, aut filios, quasi lumen amisit.

Orba apud poëtas significat privatam aliquam per- [FEST.
sona cara: apud oratores, quæ patrem amisit aut matrem,
ut Servius Sulpitius ait, quæ liberos quasi oculos orba est.

tris est ante.^z . . . . .

. . . Galus Ælius. . . . . *stantior.* . . .

. . . in eo libro. . . . .

. . . pontificatu. . . . .

. . . puella sine. . . . .

. . . sacræ. . . . .

. . . nupta. . . . .

. . . aliqui fuisset. . . . .

. . . Cornificius in. . . . .

. . . onygiarum. . . . .

. . . inter se ruunt. . . . .

. . . runt. . . . .

. . . *actos eos.*⁹ . . . . .

. . . sse. . . . .

ORCA,^a genus marinæ belluæ maximum, ad cujus [PAUL.

9 Ed. Scal. 'nuctos ros.'

NOTE

sunt. *Orbus* a Græco, ὀρφὸς, vel ὀρφ-
νός, tenebrosus. Quare cæci pro-
prie *orbi* dicti sunt. *Idem.*

^z . . . . . *tris est ante*] Hæc omnia
plane deposita sunt. Neque ad idem
caput attinent. In fine pro illis *Ony-*
giarum schedæ habent *Onyginus*: ut
videatur hic laudari Hyginus in libris
Astronomicon. Idem.

^a *Orca*] Ego pro *ficaria* non dubito
legere *facaria*. Sunt autem vasa ad
defæcandum mustum: cum scilicet
mustum fervendo defæcatur. Neque
temere. Sunt enim *Orca* vasa tere-
tia, ventrosa, cum angusto ore: ut
mustum possit magis fervere. Cujus-
modi erant, quas Vitruvius vocatas

αἰόλου πύλας ait. Varro: 'sæpe ubi
conditum vinum novum, *orca* in His-
pania fervore musti ruptæ.' *Jos.*
Scal.

Orca] A Græco ὄρυξ, nempe ab ob-
liquo ὄρυγα, ab ejus belluæ similitu-
dine dictæ *orca* vasa ficaria, si fides
Festo. Sed magis placet esse a Græ-
co ὄρχη, quod est vasis fictilis genus.
Non solum autem *orca* vasa ficaria,
sed et vinaria, salsamentaria etiam.
De vinariis Varro lib. 1. de R. R. 'Ubi
conditum novum vinum, *orca* in His-
pania fervore musti ruptæ.' De Sal-
samentariis Pers. Sat. 111. 'Mænnaque
quod prima nondum defecerit *orca*.'
De vasis ficariis, ubi ficus reponaban-

similitudinem vasa ficaria¹⁰ orcæ dicuntur, sunt enim teretes, atque uniformi specie.

nomen ducerent.^{11 b}

Orca genus marinæ belluæ maximum dicitur: ad cuius similitudinem vasa quoque ficaria¹² orcæ dicuntur: sunt teretes, atque uniformi specie.¹³

malæ et antæ . . . . . quantæ.¹⁴

Orchestra locus in scæna.

[PAUL.

Orchestra^c locus in scæna quo antea, qui nunc planipedes appellantur, non admittebantur histriones, nisi tantum interim dum fabulæ explicarentur, quæ sine ipsis explicari non poterant, riciniu¹⁵ autem portabant quo nequiori habitu prodirent, atque, ut inde nomen ducerent.

10 Vet. lib. *vinaria*, vel *ficilia*. Scal. legit *fæcaria*.—11 Ed. Scal. *duceret*.—12 Ead. ed. *in ficario*.—13 Ead. ed. *in formi specie*.—14 In ead. ed. hæc vox non apparet.—15 Ead. ed. *viciniæ*.

NOTÆ

tur, vide locum Columel. lib. xii. cap. 15. et Plin. lib. xv. cap. 19. ‘At ubi (ficorum) copia abundat, implentur orcæ in Asia, eadi autem in Ruspina Africa urbe.’ Unde apertum est quam frustra sint et Scaliger, qui pro *ficaria* legebat *fæcaria*, et alii, qui *vinaria* vel *ficilia* reponebant. *Dac.*

^b . . . . . *nomen ducerent* . . .] Hæc non sunt hujus loci, et male huc irrepererunt quæ ad caput ‘Orchestra’ pertinent. *Idem.*

^c *Orchestra*] Explicatur a Vitruvio melius lib. v. cap. 6. et 7. *Ant. Aug.*

Orchestra] Scripserat Festus histriones eos, qui suo tempore planipedes vocabantur, non solere in Orchestram admitti. Quod cognoscimus ex Seneca, et aliis: propterea enim planipedes dicebantur, quod non in podio, sed de plano agerent. Stulte enim optimæ notæ Grammatici ab eo, quod planis pedibus, id est, ex calciatis agebant: quamvis enim

verum est pedibus nudis fuisse: tamen falsum, pedem planum, pedem nudum esse. Sed quemadmodum pedaneus opponitur Curuli, ita planipes mimo. Ausonius: ‘nec de mimo planipedem, nec de Comædis histrionem.’ Ut planipes nihil aliud sit, quam mimus pedaneus. Prodibant autem planipedes riciniati ad agendum. Quid sit *ricinium* habes et hic apud Festum, et apud Varronem. *Jos. Scal.*

Orchestra] Postrema illa, atque ut inde nomen ducerent, hinc avulsa post orcæ adhæserunt, ut ibi notamus. Si quid autem amplius desit, ita splendendum post *ducerent: et riciniati dicerentur*. Orchestra locus in medio theatro, ubi chorus saltaret, nempe ab ὀρχήσθαι sic dicta. In eam histriones planipedes non solere admitti ait Festus, et cognoscimus ex Seneca et aliis, ut optime Scaliger; ‘propterea enim, &c. ad agendum,’ et ab eo ha-

Orchitis,^d genus oleæ ex Græco dictum, quod [PAUL. magnitudine sit instar testiculorum.

Orchitin^e Actius Philologus in *collectaneis* ait esse *ge-* [FEST. nus *Oleæ*: ductum ex Græco ὄρχις, quod testiculorum magnitudinis: itaque vocari ex eo *Orchitin*. . . . .

to grandiore. . . . .

Orchus ab urgendo mortem dictus. C enim pro [PAUL. G frequenter ponebant antiqui.

Orcum[†] quem dicimus, ait Verrius ab antiquis [FEST. dictum Uragum, quod et U literæ sonum pro O efferebant, et per e literæ formam, nihilominus g usurpabant. sed nihil affert exemplorum,¹⁶ ut ita esse credamus; nisi quod is Deus nos maxime urgeat.

Ordinarium^g hominem Oppius ait dici solitum scurram, et

† Scal. in marg. notavit hæc verba esse Festi, sed non in vet. lib.—
16 Vet. lib. *exempli*.

NOTÆ

bitu recinati dicti, ut hic Festus, et infra in ‘recinium:’ ‘unde recinati mimi planipedes.’ *Dac.*

^d *Orchitis*] Ateius Philologus hujus opinionis auctor citatur. Cetera Festi verba ex epitome intelliges. De orchite Virg. lib. II. Georg. Plin. lib. xv. cap. 1. et 3. *Ant. Aug.*

^e *Orchitin*] Deest tantum in fine: *Itaque vocari ex eo Orchitin oleam solito grandiozem.*⁴ De orchite Virgil. II. Georg. ‘Orchites et radii et amara pausia bacca.’ Unde Plin. lib. xv. cap. 1. ‘Genera olearum tria dixit Virgilius, orchites, radios, et pausias.’ Notandum autem et apud Festum et apud Plinium pro oliva oleam poni, cujus rei exempla se desiderare fasus est doctiss. Vossius. *Dac.*

^f *Orcum*] Lege cum Lipsio, *ab antiquis dictum urgum*: ait enim Verrius ab urgendo *urgum* dictum, postea g mutato in e, *urcum*; et u in o, *orcum*, quod ad mortem urgeat. Sed

hic merito Veterum testimonia Festus desiderat, verisimilius igitur *orcum* esse a Græco ὄρκος, juramentum, quod juramenti Deus sit Orcus, Plut. *Idem.*

^g *Ordinarium*] Infra deest tantum nomen Catonis. *Cato in ea oratione, &c.* Sed verba Catonis male accepit Festus, facile enim ex iis colligi posse videtur *ordinarium* hominem dici, qui per omnes ordines stipendia meruit. Gall. *Qui est allé de degré en degré, qui a été simple soldat, et a passé par degrés dans toutes les charges*: vel potius, *in ordine meruissent*, pro miles in legione tantum fuisset: id enim est *in ordine mereve* Frontin. lib. IV. Strab. cap. I. ‘Q. Metellus Cos. quamvis nulla lege impediretur, quin filium contubernalem perpetuum haberet, maluit tamen eum in ordine merere.’ Nam idem paulo post, eum qui in ordine merebat, vocat ‘militem in legione:’ ‘L. Rutilius Cos.

improbum, qui assidue in litibus moraretur, ob eamque causam in ordine staret adeuntium prætorem: at Ælius Stilo, qui minime *ordine viveret*. . . . *in ea oratione*, quam scribit de suis virtutibus contra Thermum: Quid mihi feret, si non ego stipendia in ordine omnia ordinarius meruissem semper? Sunt quidam etiam, qui manipularem^h eum, qui infimi ordinis sit, appellatum credant¹⁷ ordinarium.

Ordinarius homo, scurra, et improbus, qui assi- [PAUL. due in litibus moratur, ob eamque causam in ordine stat Prætorem adeuntium: sive dictus per contrarietatem, quia minime ordine vivit.

Ordire^{†i} est rei principium facere.

Ordire est rei principium facere: unde et togæ [FEST. vocantur exorditæ.

Ordo[†] sacerdotum^k æstimatur Deorum. . . . .

17 Vet. lib. tradant.—† Scal. in marg. notavit hæc verba et seqq. Ordo, &c. esse Festi, sed non in vet. lib.

NOTE

cum secundum leges in contubernio filium posset habere, in legione militem fecit.' Vulgo dicimus *il le fit simple soldat*. Etsi non negem alias ordinarium dici potuisse hominem scurram et improbum, qui sæpe in ordinem redactus sit: nam in ordinem redigere, idem est aliquando ac notare, vilipendere, contemptui habere. *Idem*.

^h *Sunt quidam, qui manipularem*] Si pro gregali milite hic *manipularem* Festus accepit, non video quid esse possit discriminis inter ordinarium istum et eum, qui in ordine meret, de quo supra in verbis Catonis. Quare cum doctiss. Salmasio *manipularem* hic interpretor manipuli ductorem, qui proprie dicebatur ordinarius, manipularius: Gloss. vett. 'ταξίαρχος, manipularius, ordinarius,' est enim ταξίαρχος, 'ordinis ductor.' Et ordo nihil

aliud quam *manipulus*. Igitur apud Festum 'manipularis infimi ordinis' eodem modo dictum, quo apud Tacit. 'Justus Catonius primi ordinis centurio.' *Idem*.

¹ *Ordire*] Ὀρδημα, ἡ τολῆπη τῶν ἐρίων et ὀρδικόν, χιτωνίσκος. Inde *ordire* propria vox textorum, cum texere incipiunt: unde in gloss. 'ordior, ἀρχομαι:' sed ad alia transfertur, unde: 'Ordinur telas, ordinur verba loquendo.' Sic Virg. in Cul. 'Atque ut araneoli tenuem formavimus orsum.' *Idem*.

^k *Ordo Sacerdotum*] Supplendum forte: *Ordo Sacerdotum æstimatur Deorum ordinem referre, ut maximus quisque, &c.* At Fulv. Ursin. putabat: *Æstimatur Deorum majestate, ut maximus quisque.* Per regem, sacrificulum intellige, qui sacrificia faciebat, quæ reges facere solebant. *Idem*.

maximus quisque. Maximus videtur Rex, deinde Dialis, post hunc Martialis, quarto loco Quirinalis, quinto Pontifex Maximus: itaque in conviviiis solus Rex supra omnes accubat: sed Dialis supra¹⁸ Martialem, et Quirinalem; Martialis supra proximum, omnes¹⁹ dein supra Pontificem: Rex, quia potentissimus: Dialis, quia¹ universi mundi sacerdos, qui appellatur Deus: ²⁰ Martialis, quod Mars conditoris urbis parens: Quirinalis, socio imperii^m Romani Curibus ascito Quirino: Pontifex Maximus, quod iudex atque arbiter habetur rerum divinarum humanarumque.

Oreæ,ⁿ freni, quod ori inseruntur. Titinius in Setina: et si tacebit, tamen gaudebit sibi permitti oreas. Nævius^r in Hariolo: Deprandi autem leonis^o obdas oreas. Cato

18 Quidam lib. *super.*—19 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *ii.*—20 Ed. Scal. *Dium.*—1 Ead. ed. *permitti oreæ: et Nævius.*

NOTÆ

¹ *Dialis quia*] Inepte Festus: Dialis quia Jovis sacerdos ἀπὸ τοῦ Διός. *Idem.*

^m *Quirinalis socio imperii*] A Quirino, id est, Romulo, qui Quirinus vocatus fuit post socium imperii Romani Tatium a Curibus oppido Sabiorum ubi ipse regnabat ascitum, et sic Festi verba intelligenda. *Idem.*

ⁿ *Oreæ*] Ausonius: 'Inde floridum reflexis ver revisit oreis.' Versus est Nævii: 'Deprandi autem leonis obdas oras.' Proverbialiter id dictum de re valde periculosa. Nam esurientis leonis et famelicosi labias velle comprimere, periculosum. *Deprandius*, est impransus. *Oreæ*, labiæ, Græcè. Nam et ipsi ποῦτæ Græci frequentissime labra χαλινοῦς vocant. Eandem sententiam promittit illud Lucilianum: 'Esuriente leoni ex ore exculpere prædam:' item Græcorum, λέοντα ξυρεῖν. At illud Cato-

nis omnino prætereundum non censeo: 'Equos respondit: Oreas mihi inde: tibi cape flagellum:' est enim notissimus Apologus, qui est apud Horatium: 'Cervus equum pugna melior,' &c. In testimonio Cælii: *Equus, qui.* Jos. Scal.

Oreæ] Ab *ore*, *oreæ*. Nisi forte *oreæ* pro *aurea*, quæ etiam frenum significat. *Dac.*

Oreæ] Titinii et Nævii verba mendosa sunt. *Ant.* *Aug.*

^o *Deprandi autem Leonis*] Male Scalliger quidem *oreas* labias interpretatur contra Festi sententiam: neque *deprandi* est a *deprandius*, ut ipse putat, sed a *deprandis*, et est in dandi casu, itaque versus Nævii sic legendus, *Deprandi autem leoni subdus oreas*. Plano et optimo sensu; prima litera vocis *subdus* adhæserat voci *leoni*, et ex *ubdas* postea factum *obdas*. Prætereundum non est illud Catonis:

Originum libro tertio: equos² respondit: oreas mihi inde, tibi cape flagellum. Cœlius pro se apud populum: equusque mihi sub fœminibus occisus erat, oreas detraho inspectante Lucio Stertinio.

Oreæ freni, quod ori inserantur, dicti. [PAUL.

Oreus Liber pater, et Oreades^p nymphæ a montibus appellantur.

Oreos Liber pater, et Oreades nymphæ appellantur, [FEST. quod in montibus frequenter apparent.

Orivi, nasci, vel surgere. [PAUL.

Originum libros quod inscripsit Cato; non satis plenum titulum propositi sui videtur amplexus: quando prægravant ea, quæ sunt rerum gestarum populi Romani.

O^q. . . . . quantæ. . . . .

Ornatus dicitur, et bonis artibus instructus, et honores adeptus a populo, et bene aptus, ut miles, aut gladiator, et acturus fabulas: atque etiam ornatus dicitur cultus ipse quo quis ornatur, ut cum dicimus aliquem tragico, vel comico ornatu prodire.

Ornatus dicitur, et bonis artibus instructus, et honores adeptus. Appellaturque ornatus, cultus ipse, quo quis ornatur. [PAUL.

Ortygia, Delos insula.

² Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *equus*.

NOTÆ

Equos respondit, &c. est enim notissimus apologus, qui est apud Horatium: 'Cervus equom pugna melior.' In testimonio Cœlii lege *equus*, qui. Dac.

^p *Oreus et Oreades*] *Ἄρειος*, *Ἄρειάδης*, ἀπὸ τοῦ ἄρειος, 'a monte.' Inde Horat. Od. 19. lib. 11. 'Bacchum in remotis carmina rupibus Vidi docentem.' Ubi

plura notabimus. In schedis legitur etiam, 'Orestiadēs nymphæ montium cultrices.' Vide Hesych. *Ἄρειάδης*. *Idem*.

^q *O . . . . .*] Hæc mihi ignota sunt: non esse tamen hujus loci tuto affirmare posse videor, et ad fragmentum illud pertinere, quod post *Orca* positum est, ... *malæ antæ*. *Idem*.

Orty. . . . ita non Delos.^{3r} . . . [FEST.
Orbius clivus * videtur appellatus esse ab orbibus per
 cujus flexuosos orbes Tullia filia Ser. Tullii regis, et L.
 Tarquinius Superbus gener, interfecto rege, properaverant,
 tendentes⁴ una in regia domus possessionem: cœptus est
 autem is Clivus appellari orbis, quod pronus cum esset per
 orbes in Exquiliarum collem duceret,⁵ unde orbis ab ipsis
 orbibus sic appellatus est.

OSCILLA, festa in honorem Bacchi; in quibus ho- [PAUL.
 mines se per funes jactant: alii putant Erigones, et Icari
 festa.

Oscillum^t Santra dici ait,⁶ quod oscillent, id est, [FEST.

³ Supplendum monet Scal. *Ortygia antiquitus ita, non Delos dicebatur.*
 Vide Notas.—⁴ Ed. Scal. '*properaverat tendente una.*'—⁵ Ead. ed. '*ducere.*'
 —⁶ Pro *dici ait* vet. lib. *dicit.*

NOTÆ

^r *Ortygia*] *Ortygia, antiquitus ita, non Delos, dicebatur.* Sequentia alio pertinent. Historia de Tullia, Ser. Tullii regis filia, mihi ignota est: neque quis sit vicus, aut nescio quid, quod ab orbibus dictum sit, comminisci potui. *Jos. Scal.*

Ortygia Delos] Varia ejus nomina tradit Plin. '*Pyrpile,*' '*Asteria,*' '*Pelagiasia,*' '*Lagia,*' '*Ortygia.*' Sed prima ejus appellatio '*Asteria,*' si Callimacho fides, hymno in Delum. Monuit Fulvius Ursinus in exemplari pro non legi *nunc.* Sed cum a librario duabus literis superimposita linea sic *nū* scriptum fuisset, error inde fluxit, ut pro *nunc, non* editum sit, atque unius literulæ lapsu tota sententia immutata. Scripserat igitur Festus, *Ortygia, antiquitus ita, nunc Delos dicitur.* Antiquum tamen nomen ipsum *Delos:* quippe a Phœnicibus ortum: Phœnices enim insulam *Daal* vel ἀρχαῖκὸς *Deel* dixerunt, id est, insulam Dei, nempe Apollinis: vel plurali numero insulam *Daalam* aut *Dee-*

lan, insulam Deorum, nempe Apollinis et Dianæ. Vide Bochart. Chan. lib. i. cap. 14. *Dac.*

^s *Orbius clivus*] Hunc *Urbium* vocat Livius lib. i. mutato *o* in *u.* '*Tullia cum se domum reciperet, pervenissetque ad summum Cyprum vicum, ubi Dianium nuper fuit, flectente carpentum dextra in clivum Urbium, ut in collem Exquiliarum veheretur.*' Solin. cap. 1. '*Ser. Tullius Exquiliis supra clivum Urbium:*' ubi Ms. Fulvii Ursini habet *Orbium.* Idem.

^t *Oscillum*] Quod in fine deest, poterit addi ex iis, quæ scribit Hyginus fabula cxxx. et lib. xi. de signor. cœlest. historia, verbo '*Arctophylax:*' et interpretes Arati Latinus, verbo '*Canis.*' Hi *oscillum* ita fieri ab Atheniensibus scribunt, ut tabula interposita pendentes funibus se jactarent, et vento moverentur. Nonnihil hæc de re Macrobius lib. i. Saturn. et Serv. ii. Georg. *Ant. Aug.*

Oscillum] *Lege, ab eo quod os cillere.* Notum *cillere* esse *movere:* de

inclinent, præcipitesque in os ferantur. Oscillantes, ait Cornificius, ab eo quod os celare soliti personis⁷ propter verecundiam, qui eo genere lusus utebantur. Causa autem ejus jactationis proditur Latinus rex, quod prælio, quod ei fuit adversus Mezentium Cæritum regem, nusquam apparuerit, judicatusque sit Juppiter factus Latiaris. Itaque per sex eos dies, feriatos liberos, servosque requirere eum, non solum in terris, sed etiam, quia videretur cælum posse adiri per oscillationem, velut imaginem quandam vitæ humanæ, in qua altissima ad infimum interdum, infima ad summum efferuntur: atque ideo memoriam quoque redintegrari initio acceptæ vitæ per motus cunarum,⁸ lactisque alimentum, quia per eos dies feriarum, et oscillis moveantur, et lactata potione utantur. Nec desunt, qui exemplum Græcorum⁹ secutos putent Italicos, quod illi quoque injuria interfecto Icaro, Erigone filia ejus dolore impulsâ suspendio perisset, per simulationem.

Oscines^x aves⁹ Appius Claudius esse ait, quæ ore canen-

//////////

⁷ Ed. Scal. *quod os celare sint soliti personis.* Vet. lib. *celereres sint soliti personis uti propter v.* Legendum monet Scal. *ab eo quod os cillere.*—⁸ Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *funium.*—⁹ Id. ibid. conj. *alites.*

NOTÆ

personis Virgilius: ‘Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis.’ ‘Oscilla ex alta suspendunt mollia quercu. [pinu.]’ Meminit et Maurus Terentianus. De *oscillis* satis in Ansonium anno superiore. Quare τὸ *cuniarum* in *funium* docti viri mutare voluerint, non video. *Jos. Scal.*

Oscillum] *Oscilla*, festa in honorem Icarî et Erigones ab Atheniensibus instituta: aliis in honorem Bacchi. Virg. II. Georg. ‘Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis, Et te, Bacche, vocant per carmina læta, tibi que Oscilla ex alta suspendunt mollia quercu. [pinu.]’ Græcis ἀλωπαί dic-

ta. Vide Hesych. in ἀλωπα. In iis, fune de tigno vel arbore religato, vel etiam transverso tigno de arbore suspenso, in aëre librati sursum et deorsum ferebantur. Dicta *oscilla* ab ore et *cilleo*, moveo. *Dac.*

⁹ *Nec desunt, qui exemplum Græcorum*] Nempe Atheniensium: quæ infra desunt sic supplenda arbitror: *per simulationem suspendiî diem festum oscillationis instituerunt: totam hanc historiam fuse Hyginus fabula cxxx. Vide et Servium II. Georg. loco supra laudato. Idem.*

^x *Oscines*] Picus Feronius dictus a Feronia, ut Martius a Marte. Fero-

tes faciant auspicium, ut corvus, cornix, noctua: aut quæ alis aut¹⁰ volatu, ut buteo, sanqualis, aquila, imissulus,¹¹ vulturius, picus Martius, Feroniusque,^{12 y} et parra, et in oscinibus, et in alitibus habentur.

Oscines, aves auspicium ore facientes. [PAUL.]

Oscinum, augurium a cantu avium.

Oscinum † tripudium est, quod oris cantu significat [FEST.] quid portendi, cum cecinit corvus, cornix,¹³ noctua, parra, picus.

Oscum dicitur significare sacrum: unde leges [PAUL.] oscitæ, id est, sacratæ: Opicum quoque invenimus pro Osco: Oscis enim frequentissimus fuit usus libidinum spurcarum: unde et verba impudentia appellantur obscœna. Titinius: Osce et Volsce fabulantur, nam Latine nesciunt.

Oscum †^z duas diversas et contrarias significa- [FEST.]

10 Ed. Scal. ac.—11 Vet. lib. *milvus*.—12 Ed. Scal. *pica aut Martius*. Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *Picus autem Martius*.—† Scal. in marg. notavit hæc verba et seqq. *Oscum, &c.* esse Festi, sed non ex vet. lib.—13 Vett. edd. *crociuit*.

NOTÆ

nia, Dea libertorum, in cujus templo raso capite pileum accipiebant. In eodemque templo Tarracinae sedile lapideum fuit, in quo hic versus incisus erat: 'Bene meriti servi sedeant, surgant liberi.' Quam Varro libertatum Deam dicit, quasi Fidoniam. Hæc primi ex schedis veteribus in Virgilium vulgamus. *Jos. Scal.*

Oscines] Varr. lib. v. 'Oscines dicuntur apud augures, quod ore faciunt auspicium.' Alitum autem alia *oscines*, alia *alites*. Plin. lib. x. cap. 19. 'Nunc de secundo ordine dicamus, qui in duas dividitur species, oscines et alites. Illarum generi cantus oris, his magnitudo differentiam dedit.' *Dac.*

y *Picus Martius, Feroniusque*] *Feronius* a *Feronia*, ut *Martius* a *Marte*.

Servius ad illud, VIII. Æneid. 'Nascenti cui tres animas Feronia mater.' 'Feronia mater, nymphea Campaniæ. Hæc etiam libertorum Dea est, in cujus templo raso capite pileum accipiebant. Cujus rei etiam Plautus fecit mentionem in Amphitruone: 'Quod utinam ille faxit Jupiter, ut raso capite portem pileum.' *Idem.*

^z *Oscum*] *Supinitas Veterum*. Leges *oscitæ* manifesto dictæ pro *adscitæ*, veteri idiomate: ut, 'obesse' pro 'adesse': 'obstare,' 'adstare,' unde 'obstetrix.' Vide supra exempla de præpositione OB. *Oscitæ* ergo, *obscitæ*, B interlisa est, ut 'ostendit' pro 'obstendit,' ut dicebant Veteres. *Oscus* prius erat *Obscus*. *Obscitæ* leges *adscitæ*: sciscere legem quid sit, et pueri norunt. Deinde de *oscis* et *opicis*: *Opicus*, ἀβήρωσις.

tiones habet. Nam Cloatius putat eo vocabulo significari sacrum, quo etiam leges sacratae Oscæ¹⁴ dicuntur: et in omnibus fere antiquis commentariis scribitur Opicum pro osco,^a ut in Titinii fabula quinta: Qui Osce et Volsce fabulantur, nam Latine nesciunt: a quo etiam verba impudentia et elata appellantur obscœna,^b quia frequentissimus fuit usus Oscis libidinum spurcarum. Sed eodem etiam nomine appellatur locus in agro Veien-

//////////

14 Vet. lib. *Oscitæ*. Vide Notas.

NOTÆ

Ausonius, 'Opicus magister: id est, ἀβήρητοποιός. Inde convicium, 'spurco ore,' de quovis impuro. Lucilius: 'Prætor noster adhuc, quam spurco est ore, quod omnis Extra castra, ut sterco' foras ejecit ad unum.' 'Spurco ore' est, μισητός, odio dignus: sic *opicus* accipiendum apud Juvenalem: 'Et divina opici rodebant carmina mures.' Quanquam Glossarium legit *Apici*. 'Apicus, ὀπικιστής, ὡς Ἰουβενάλιος.' Sed videndum, num hic apud Festum legendum *Opscum*, non *Opicum*: et verum est. Ita igitur leges, scribitur *Opscum*, pro *osco*: et in versu Titinii: *Qui Opsce et Volsce: Opiscos* vero pro *Oscos* dicere solitos Veteres supra docui. Lege præterea: in *fabula Quinto*, non *Quinta*. Ita apud Nonium. *Jos. Scal.*

^a *Scribitur Opicum pro osco*] Legit Scaliger *Opscum*, pro *osco*: et in versu Titinii, *qui Opsce et Volsce*. *Opsce* fabulari, sordidius, Latine vero, castius. Sed frustra est vir doctiss. Nam verum est, quod ait Festus, *Opicum* in antiquis commentariis pro *oscum* inveniri, et *Opice* pro *osce* Titinium dixisse. Certum est enim ex verbis Festi in versu Titinii legi debere, *qui Opice et Volsce*, &c. *Opici*

et *Osci* iidem sunt, ut jam supra probavimus in voce 'Mæsius,' et hic etiam novo argumento probamus ex Fulv. Ursino: Livius dicit Fregellas Sidicinorum agrum, deinde Volscorum fuisse. Hoc idem est, ac si pro *Sidicinorum* dixisset *Oscorum*: nam Sidicini *Osci*: sed Strab. Σιδικινῶν, οἵτοι δ' Ὀσκοι, 'Sidicinorum, qui et ipsi *Osci*.' Cum itaque Livii locus imitatus Stephanus pro *Sidicinorum*, id est, *Oscorum*, posuerit Ὀπικῶν, manifestum est, *Opicos* et *Oscos* eosdem esse, Φρέγελλα, inquit, πόλις Ἰταλίας, ἣ τὸ μὲν ἀρχαῖον Ὀπικῶν ἦν, ἔπειτα δὲ Οὐαλοῦσκιων ἐγένετο, 'Fregella urbs Italiæ, prius quidem *Opicorum* fuit, postea vero *Volscorum* dicta est.' Supra in *Titinii fabula Quinta* legendum *Quinto*, ut apud Nonium; *Quintus* nomen erat *fabulæ*. *Dac.*

^b *Appellantur obscœna*] Nempe ab *opicus*, *opicenus*, *obscenus* sive *obscœnus* et ita Guyetus ad oram Festi sui. Sed infra negat Festus: *obscœnum* enim proprie dicitur, quod est mali ominis, unde recte cum Varrone ab *ob* et *scœna*. Ut *obscœnum* sit quod bonæ scævæ, hoc est, bono augurio contrarium est: alii dicunt esse a *scœnum*, ut antiqui dicebant pro *cœnum*, ut *scœna* pro *cœna*. Idem.

ti,^c quo frui soliti produntur augures Romani. Oscos, quos dicimus, ait Verrius, Opscos antea dictos, teste Ennio, cum dicat: De muris res gerit Opscus. Adjicit etiam, quod stupra inconcessæ libidinis obscœna dicantur ab ejus gentis consuetudine inducta. Quod verum esse non satis adducor, cum apud antiquos omnes fere obscœna dicta sint, quæ mali ominis habebantur: ut illa Virgilii testimonio sint, ut superiorum auctorum exempla referre non sit necesse, cum ait Harpyias, obscœnas volucres, et, Obscœnamque famem.

Osculana^d pugna in proverbio, quo significabatur, victos vincere: quia in eadem et Valerius Lævinus imperator Romanus a Pyrrho erat victus, et brevi eundem regem devicerat. Sulpicius.

Item imperator noster: ejus rei meminit Titinius hoc modo: hæc quidem quasi osculana pugna est . . .
r . . . secus quia hinc fugere^e impulsu spolia colligunt: significat etiam osculum, suavium: ut Plautus in

NOTE

^c *Locus in agro Veienti]* Nomine *oscum* vel *oscus*. A Geographis ponitur in agro Aurelio, qui Veientium fuit, non longe a Mæsia Sylva. Infra legendum cum Ful. Ursin. *quo frui soliti produntur augures publici populi Romani.* Vide 'Publicus ager.' *Idem.*

^d *Osculana]* Pro *Ausculana*. Quæ desunt, ita plus minus expleri posse videntur. *Sulpitius: Pyrrhum victorem vicit item Imperator noster.* Titinii versus non tam divulgati sunt, quam lacunæ præferunt:

Hæc quidem quasi Osculana pugna est, non secus.

Quia, hinc qui fugere impulsu, spolia colligunt.

Plauti versus haud scio an recte ex Nervolaria producantur. Constat enim eosdem legi in Sticho:

Pt. *Osculum.* An. *Sat est mihi os-Delph. et Var. Clas.*

culi vestri. Pt. *Qui, amabo, mi pater?*

An. *Quia ita meæ animæ salsura evenit.* Jos. Scal.

Osculana pugna] Pro *Ausculana*. Quæ infra desunt sic expleo: *Brevi eundem regem devicerat Sulpicius Saverio item Imperator noster:* et verum est; nam an. U. C. 473. Valerius Lævinus a Pyrrho victus, qui Pyrrhus anno sequenti a P. Sulpicio Saverione superatus, ut narrat Livius: quanquam Plutarchi. hanc secundam pugnam in consulatum Fabricii Luscini et Æmilii Papi rejicit, qui post Sulpicium Consules fuere. *Dac.*

^e *Quia hinc fugere, &c.]* In schedis: 'Quia in fugere pulsati hinc spolia colligunt.' Forte,

Quia hinc fugere impulsu, hinc spolia colligunt. *Idem.*

Nervolaria^f osculum : sat est osculi mihi, qui, amabo,¹⁵ mi pater? quod inter cognatos^g propinquosque institutum ab antiquis est, maximeque foeminas.

Osi sunt,^h ab odio¹⁶ declinasse antiquos testis est C. Gracchus in ea, quæ est de lege Minucia, cum ait : Mirum si quid iis injuriæ fit, semper eos osi sunt, quod nunc quoque cum præpositione elatum frequens est, cum dicimus, perosi.

Osi sunt, ut perosi sunt, dicebatur. [PAUL.

Osoremⁱ dixerunt, qui aliquem odisset.

Ostentas,^k sæpe ostendis gloriandi causa.

Ostentas, sæpe ostendis gloriandi causa : sed et [FEST. participialiter id etiam dici debet, et dictum est foemino genere.

Ostentum, ostentatum. [PAUL.

Ostentum^l non solum pro portento poni solere, sed [FEST.

15 Ed. Scal. *ambo*.—16 Ead. ed. *audio*.

NOTÆ

^f *Plautus in Nervol.*] Schedæ: 'Plautus in Nervolaria osculum sat est mihi. . . qui amabo, mi pater,' &c. Deest tantum *osculi vestri*, ex istis in Sticho.

PI. *Osculum*. AN. *Sat est mihi osculi vestri*. PI. *Qui, amabo, mi pater?*

Qui versus non video cur e Nervolaria a Festo prodncantur. *Idem*.

^g *Quod inter cognatos*] Ait antiquis institutum, ut cognati et propinqui, maxime foeminae, se basio salutarent, de quo more apud Plantum, et alios, et in sacris literis abunde. *Idem*.

^h *Osi sunt*] Ab obsoleto odio, quod ab antiquo ὀδύω, unde ὀδύσσω, unde ὀδύσομαι. Oræ codicis sui ascripserat doctiss. Guyetus: 'odio, ἔχθω, ἔχθος, ὄνθω, ὄθω, odo, odi, osus, exosus, perosus, &c. ἔχθω, ἔχθρω, ἔχθρος,' &c. *Idem*.

ⁱ *Osorem*] *Plaut. in Prolog. Pœnuli*. 'Cupienti liberorum, osori mulierum.' Gloss. 'osor, μσηρης, ἀρχαῖ.' *Lege ἀρχαῖως. Idem*.

^k *Ostentas*] Ait etiam dici foemino genere. Ut 'salute ostenta' Varro lib. III. *Rerum divinarum*. Et infra 'ostentum senem.' *Idem*.

^l *Ostentum*] Attii versus mendosus est. *Ant. Aug.*

Ostentum] De versu Attii vide secundum Conjectaneum. C. Gracchi verba: *quod unum nobis inostentum, ipsis inusum asportatur. Inusum, eleganter, inusitatum. Jos. Scal.*

Ostentum] Ait *ostentum* pro prodigio substantive dici, item adjective pro ostentato. Supple igitur infra *sed etiam participialiter pro ostentato testimonio est, &c.* Servius 1. Georg. 'Obtenta sicut ostenta, ab eo enim quod est ostendor, Veteres partici-

etiam participialiter . . . testimonio est Pacuvius in Medo . . . atque eecum in ipso tempore ostentum senem : et Attius in Bacchis :^m præsens præsto irridetis¹⁷ nobis. . . . stipe ultro ostentum obtulit.

Ostentum, quo nunc utimur interdum prodigii vice, quin participialiter quoque dici solitum sit, non dubium facit etiam C. Gracchus de legibus a se promulgatis, cum ait, quod unum nobis in ostentum, ipsis in usum asportatur.¹⁸

Ostiamⁿ urbem ad exitum Tiberis in mare fluentis Ancus Martius rex condidisse, et fœminino appellasse vocabulo fertur, quod sive ad urbem, sive ad coloniam, quæ postea condita est, refertur.

Ostia urbs ad exitum¹⁹ Tiberis appellata. [PAUL. Ovalis^o corona est myrtea, quam habebant, qui ovantes

17 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *irrides*.—18 Vet. lib. *adoptatur*.—19 ‘Scribe ex Festo, ad exitum Tiberis, pro, *ab exitu Tiberis*.’ Fulv. Ursin.

NOTÆ

pium ostentus non ostensus dicebant : ipse alibi, Prætentaque Syrtibus arva : Terent. in Eunuchio : An ego occasionem mihi ostentatam tam brevem. Similiter et illud in Phormione : Neque me nunc domum recipere, ni mihi esset spes ostentata hujusce habendæ. Non dubium est quin Servius in utroque loco Terent. legerit *ostentam*. *Dac.*

^m *Attius in Bacchis*] Ejus propemodum deplorata sunt verba. Lege, ut optime Scaliger in conjectaneis, *Pentheus Præsto cerritus nobis se stupens ultro ostentum obtulit*. Quod ex Bacchis Euripidis vertit Attius : Πενθεὺς πρὸς οἴκουσ ὕδρ δια σπονδῆς περῶ. *Idem*.

ⁿ *Ostiam*] Flor. lib. i. cap. 4. de Anco Martio : ‘Ostiamque in ipso

maris fluminisque confinio coloniam posuit.’ Ait Festus *ostiam* adjective dici, subintellecta urbe sive colonia. *Idem*.

^o *Ovalis*] Vidend. Plin. lib. xv. cap. 29. Gell. lib. v. cap. 6. Vide etiam Myrtea. *Ant. Aug.*

Ovalis corona] Ex myrto Veneris fronde, quod non Martius, sed quasi Venerius quidam Triumphus esset ovatio, quæ decernebatur, cum aut bella non recte indicta, neque cum justo hoste gesta fuerant, aut cum hostium nomen humile aut non idoneum, ut servorum piratarumque, aut deditione repente facta sine pulvere, ut dici solet, incruentaque victoria obvenit. *Dac.*

introibant, cum bella non erant indicta, aut sine sanguine confecta.

Ovantes,^p lætantes, ab eo clamore, quem faciunt redeuntes ex pugna victores milites geminata O litera.

Ovem^q masculino genere dixerunt, ut ovibus duobus, non duabus.

Oufentina tribus ab Oufente fluvio dicta.

Oufentinæ^r tribus initio causa fuit nomen fluminis [FEST.

Oufens, quod est in agro Privernate inter mare et Terracinam. Lucretius: Priverno Oufentina venit, fluvioque Oufente, postea deinde a Censoribus alii quoque diversarum civitatum eidem tribui sunt ascripti.

Ovibus^s duabus²⁰ multabantur apud antiquos in minoribus

20 Legendum monet Scal. *duobus*.

NOTE

^p *Ovantes*] Plutar. in Marcello ab *ove* ducit nomen. Dionys. lib. v. ἀπὸ τῆς ἐδάστως. *Ant. Aug.*

Ovantes ab eo clamore] Hanc opinionem refellit Plutarch. in Marcello, aitque *ovationem* dici ab *ove*, quam *ovantes* immolabant. Cui potius assentior quam Becmano, qui *ovo* dictum putat quasi *evo*, ab ἐδάξω, *evan* clamo. A festivitate Bacchi. *Dac.*

^q *Ovem*] Vide Gell. lib. xi. cap. 1. et Festum verbo ‘*Ovib.*’ *Ant. Aug.*

Ovem masculino genere] Varro rerum humanarum lib. xxiii. ‘Terentio, quando citatus neque respondit, neque excitatus est, ei ego unum ovem multam dico.’ *Dac.*

^r *Oufentinæ*] Perperam Lucretius pro *Lucillius*, ut apud Varronem. *Jos. Scal.*

Oufentinæ tribus] Perperam infra Lucretius pro *Lucilius*. Verum est, quod ait, alios eidem tribui ascriptos fuisse, nam crescente ob novos cives frequentia tribus Oufentina cum Falerina fuit addita a Censoribus L. Papirio Crasso et C. Mænio. Liv.

Dac.

^s *Ovibus*] Vide ‘*Multam*’ et ‘*Æstimata.*’ *Ant. Aug.*

Ovibus] Lege *duobus*, non *duabus*. Sed profecto in his requiro Festi diligentiam, qui in minoribus criminibus ovium duorum, in majoribus triginta boum multam fuisse dixit: cum duo oves nunquam separarentur a triginta bubus, neque contra boves ab ovibus. Tantum abest, ut in multa dicenda boves ante oves nominare religio esset. Quare in majoribus delictis multa erat ovium duorum, boum triginta; et dicebatur maxima, vel suprema: in minoribus delictis ovis unius; et eam minimam vocabant. Vel postquam æstimari cœpit, maxima ac suprema multa trium millium, ac vicissis; minima, æris deni. Quomodo igitur Festus hic oblitus sui contra sententiam suam, hoc scripserit, qui aliter in verbo ‘*Multa*’ pronuntiasset, mirari potius, quam rationem reddere possum. Deest autem numerus in bubus: in majoribus autem xxx. boum. *Jos. Scal.*

criminibus, in majoribus autem¹ bubus, nec ultra hunc numerum excedebat multatio, quæ, posteaquam ære signato uti civitas cœpit, pecoraque multatitia incuria corrumpebantur, unde etiam peculatus crimen usurpari cœptum est; facta est æstimatio pecoralis multæ, et boves centenis assibus, oves denis æstimatæ. Inde suprema multa, id est, maxima, appellatur tria millia æris: item vicesis, minoribus delictis.

Oxime, ocissime.

[PAUL.

1 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *triginta*.

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XIV.

PA, pro parte,^a et **PO**, pro populo positum est in [FEST. Saliari carmine.

Pacem a pactione conditionum putat dictam Sennius Capito, quæ utrique inter se populo sit observanda.

Pax dicta est a pactione.

[PAUL.

Pacionem^b antiqui dicebant, quam nunc pactionem [FEST.

NOTE

^a *Pa*, pro parte] Lege *par*: quia semper integram priorem syllabam usurparunt. Hoc autem a Doriensibus translatum, qui extremas vocum partes abscindebant, vel dimidiatas tantum voces pro totis usurpabant. Sic δῶ pro δῶμα: κρῖ pro κριθή: ἔρι pro ἔριον, et similia. Sic Osci *coil* dicebant pro *coilum*, id est, *cælum*. Ennius: 'Divum domus attisonum coil.' Nisi potius dicamus ista, *par*, κρῖ, δῶ, ἔρι, &c. primogenias esse voces, utpote simpliciores, quibus postea sequens ætas literas addidit. Sic Sal-

mas. in Hellen. χρῖ et δῶ, antiquiora putat quam χρίμων et δῶμα, idque mihi eo probabilius videtur, quod Osci, quorum lingua antiquior Latina, *coil* dixerunt, quod postea Latini *coilum*. In schedis scriptum *po pro potissimum*. Dac.

^b *Pacionem*] Vide supra in 'nuptiæ': 'quod nova pacio fiat.' A Græco πῆγω, Doricum *pagō*: unde antiquum *paco*; ita enim infra legendum pro *paco*, 'paco,' 'pacio,' 'pactum,' 'pacisci.' *Idem*.

dicimus: unde et pacisci adhuc, et paceo¹ in usu remanet.

Pæana^c Apollinem vocaverunt, quod sagittarum [PAUL. ictu eum nocere putabant: est enim παῖειν ferire. Alii quod remedians morbis finem faceret talis gravitatis.

Pædidos^d sordidos significant atque obsoletos, tractum vocabulum a Græco: quia παιῖδες, id est, pueri, talis sint ætatis, ut a sordibus nesciant abstinere.

Pagani a pagis dicti.

Pagi^e dicti a fontibus, quod eadem aqua uterentur: aquæ² enim lingua Dorica³ παγαῖ appellatur.

Paginæ^f dictæ, quod in libris suam quæque obtineat re-

1 Vett. libb. *pacto, paco*.—2 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *fontes*.—3 Ead. ed. *Dorica lingua*.

NOTÆ

^c Pæana] Quod remedians morbis, ðc. mendosa verba, vel maxime inepta. *Ant. Aug.*

Pæana] Vide Serv. ad illud x. Æneid. 'Lætum Pæana secuti.' Mihi maxime placet Pæan dici a παῖω, medeor, quia malorum avertendorum potens est Apollo, quare et ei in carminibus sæcularibus supplicabatur: unde et preces illæ Pæanes dictæ. Postea tamen Pæanes dicta quævis alia carmina, quæ Diis canebantur. Immo et ipse Jupiter apud iusulam Rhodon cultus sub Pæanis nomine. Notandum præterea Pæanem etiam dici de funebri carmine, ut alibi monuimus. Hesyeh. Æschyl. in Choëphor. *Dac.*

^d Pædidos] A pædore, quod ἀπὸ τοῦ παιδὸς, alii pædor a pede, ut sit pedum illuvies. Gloss. 'pædor, βύπος, ἀχµός.' *Idem.*

^e Pagi] A Dorico πάγα pro πήγη, fons. Serv. ii. Georg. 'Villas, quæ pagi, ἀπὸ τῶν παγῶν, appellantur, hoc est, a fontibus, circa quos villæ conueverunt condi: unde et pagani dic-

ti sunt, quasi ex uno fonte potantes.' Pagus constat e pluribus vicis, ut vicus e pluribus casis, nullo mæninum ambitu, accolis dispersis in plano circa flumina vel fontes, qui ad unum locum consilii causa coeunt. Itaque distinguuntur pagani a montanis. Cicero pro Domo: 'nulli pagani aut montani, qui non amplissime de meo reditu decreverunt.' Vide 'publica sacra;' adi et Manut. de quæsitis per epistolam lib. iii. quæst. 7. Pagus etiam Latinis idem quod ἔθνος, vel gens, et quemvis amplum regionis tractum, totamque aliquam præfecturam, gentemque quamlibet populosam significat. Glossæ: 'Pagus, τοπαρχία, χώρα τις, νομός.' Hinc Helvetiorum tota gens in quatuor pagos divisa apud Cæsarem. Hinc vox nostra Gallica *pays*. *Idem.*

^f Paginæ] A pagendo, id est, pagendo, Græcis σελλίδεις. *Paginæ* antiquis de libris chartarum proprie dicebantur, et ex una tantum parte scriptæ erant. Tabellæ vero de membranis, et ex utraque parte scribi so-

gionem, ut pagi: vel a pangendo, quod in illis versus pangantur, id est, figuntur.⁴

Palatium⁵ mons Romæ appellatus est, quod ibi pascens pecus balare consueverit: vel quod palare, id est, errare,^h ibi pecudes solerent: alii,⁵ quod ibi Hyperborei

//////////

4 Ead. ed. *figuntur*. Vir doct. in marg. conj. *figantur*.—5 Vet. lib. *vel*.

NOTÆ

litæ. *Idem*.

ε *Palatium*] Vidend. Varro lib. iv. de Ling. Lat. *Ant. Aug.*

Palatium] *Palanto* est Græce Παλλαντώ. sed eam Palatiam, et non Latini matrem, sed uxorem, dicit Varro iv. de Latino sermone: ‘Sed hoc,’ inquit, ‘alii a Palatia uxore Latini putarunt.’ Loquitur de Palatio. *Jos. Scal.*

Palatium] Solinus: ‘A Palantho Hyperborei filia.’ *Palanto* Græce Παλλαντώ, ait Scal. Sed contra Salmas. *Palantho* Græcum est, ἡ Παλλανθῶ, non ἡ Παλλαντώ. Φάλανθη est ἐριουργός. φάλανθος, canus, vel calvus: unde στιλπνὸν et φάλανθον κέρα Silenorum in Græco scriptore, ubi perperam legitur φίλανθον. Et inde vir doctus, in libro de Satyra, florum amantes Silenos sibi fingit, quasi φίλανθον: Græcum esse possit, pro φίλανθος, φάλανθος, calvus: unde ἀναφαλαντίας, recalvus. Φάλανθος nomen urbis et montis Arcadiæ, a Phalanto quodam. Phalanthus, ab Hercule octavus, cum Partheniis Laconibus Tarentum auxit et habitavit. Vide Servium iv. Georg. Φαλανθῶ igitur nomen proprium mulieris, ut Φάλανθος viri. Notat hic Anton. Augustinus, in veteribus libris legi *Palante*. Nos *Palanta* in veterrimo codice scriptum reperimus, quod esset ἡ Φαλάνθη. Sed quis ille Hyperboreus, cujus filia *Palantho*, vel *Palanthe*? An nomen pro-

prium? an gentile? Dionysius Ὑπερβορίδα κόρην appellat, hoc est, ex Hyperboreorum regione: Λατίον δὲ ἔκ τινος Ὑπερβορίδος κόρης, ἦν, πατὴρ εἰς ὀμήρειαν δόντος, ἐπήγετο. Hyperboreus igitur ille homo fuit ex Hyperboreorum regione. Ita tamen loquuntur Festus et Solinus, quasi nomen esset proprium, cum scribere debuissent, *cujusdam Hyperborei filia*. Apollo Hyperboreus colebatur a Scythis. Servius: ‘secundum Varro nem et alios a filia Evandri Palantia, ab Hercule vitiata, et postea illic sepulta.’ Alia causa et aliud nomen. *Pallantia*, ἀπὸ τοῦ Πάλλας. Varro Palantiam hanc uxorem Latini facit, nisi quis dicat *Palantham* tam apud Varro nem, quam apud Servium esse legendum τὴν Φαλάνθην. Nam Varro uxorem Latini esse vult, et filiam Evandri, quam Festus Latini matrem et Hyperborei filiam. *Palanthia*, pro *Palanthu* vitiose scriptum. Hæc Salm. in exercit. Plin. Sed apud Festum, et apud Solinum, *Hyperboreus*, absolute nomen proprium non est, sed gentile, *Hyperborei filia*, subintelligitur *hominis*. Dac.

^h *Vel quod palare, id est, errare*] Secundum etymon a *palare*, Propertius et Ovidius amplexi sunt. Ultimam Virgil. vii. Æneid. Sed eorum nullum verum est. Nam *palatium*, prius dictum *palantium*, a φαλάντιον, ut Græci vocant summa montium juga;

filia Palanto⁶ habitaverit, quæ ex Hercule Latinum peperit: alii eundem, quod Pallas ibi sepultus sit, existimant appellari.

Palatualisⁱ Flamen ad sacrificandum ei Deæ constitutus erat, in cujus tutela Palatium esse putabant.

Palatualis Flamen constitutus est, quod in tutela [FEST. ejus Deæ Palatium est.

Pales^k dicebatur Dea pastorum, cujus festa palilia [PAUL. dicebantur, vel, ut alii volunt, dicta parilia, quoniam pro partu pecoris eidem sacra fiebant.

Pallas^l Minerva est dicta, quod Pallantem gigantem interfecerit; vel, sicut putabant, quod in Pallante palude nata est.

Palmites^m vitium sarmenta appellantur, quod in modum palmarum humanarum virgulas, quasi digitos, edunt.

Palmulæ appellantur remi a similitudine manus humanæ.

Palpari,ⁿ blandiri.

⁶ Vet. lib. *Palante*, et mox *et Herculem*. Vide Notas.

NOTÆ

nam *φάλαι*, falæ, arces, altitudines: unde et *falantum* Hetruscis cælum. Vide 'falæ.' *Idem*.

ⁱ *Palatualis*] Palatea Dea apud Varronem lib. vi. de Ling. Lat. eadem fortasse Palatia Latini uxor, de qua idem lib. iv. *Ant. Aug.*

Palatualis Flamen] Flamen Palatnæ Deæ. Varro lib. vi. 'Sunt in quibus Flaminum cognominibus latent origines, ut qui sunt in versibus plerique Volturnalís, Palatualís, Furinalís, Floralís, Falacer, Pomonalís. Obscura est eorum origo, Volturnus, Palatua, Fucina, Flora, Falacer, Pomona pomorum patrona.' *Dac.*

^k *Pales*] Vide 'Parilibus.' *Ant. Aug.*

Pales] Eadem quæ Vestæ. Ejus festa Palilia et Parilia, quamvis Mario Victorino *Palilia* displiceant, et

placeat *Parilia* tantum dici, celebrabantur 11. Kalendas Maii, sive 12. ut Ovidio placet lib. iv. *Fast. Dac.*

^l *Pallas*] Sive a *πάλλειν*, ab agitatione, ut ait Plato in Cratylo, sive a Pallante, Gigante, quem interfecit, sive a Pallante palude, ut Tritonia a Tritone, nam Triton et Pallas paludes ad Syrtim minorem. Sed vide 'Minerva' et 'Tritonia.' *Idem*.

^m *Palmites*] *Palmes* non immediate a *palma*, sed a *palmaritis*, *palmitis*, *palmetis*, *palmes*. Et male Varro lib. i. de R. R. *palnam*, sic enim dicitur et *palmes*, quasi *parilemam* dictam vult, quod uvas pariat, palma enim a similitudine palmæ hominis dicta est, quod, ut ex ista digiti, sic ex illa uvæ, nascuntur. *Idem*.

ⁿ *Palpari*] Pro *palpare*, molliter

Paludati,^o armati, ornati : omnia enim militaria ornamenta paludamenta dicebant.

Paludati in libris auguralibus significat, ut ait Ve- [FEST. ranius, armati, ornati : omnia enim militaria ornamenta paludamenta dici.

Pancarpia^e dicuntur coronæ^p ex vario genere florum factæ.

Pandana^q porta dicta est Romæ, quod semper pa- [PAUL. teret.

Pandiculari dicuntur, qui toto corpore oscitantes extenduntur : eo quod pandi fiunt.

Pandicularis dicebatur dies,^r idem et communicarius, in quo omnibus Diis communiter sacrificabatur.

Pangere, figere : unde plantæ pangi dicuntur, cum in terram demittuntur : inde etiam versus pangi, vel⁷ figi in cera dicuntur.

Pangere^s significat figere : unde plantæ pangi di- [FEST. cuntur, cum in terram demittuntur . . . . .

7 Vet. lib. *id est*.

NOTÆ

tractare, palpo percutere. Lucil. Sat. lib. XXIX. 'Hic, ubi me videt, subblanditur, palpatur, caput scabit, pedes legit.' *Idem*.

^o Paludati] Inde *paludatum* pro quovis milite invenias, ut apud Lucil. 'Paludatus rorarius.' Satir. lib. x. Proprie autem 'paludæ' et 'paludamenta,' Imperatorum erant insignia, quæ thoraci superimponebantur. *Id.*

^p Pancarpia^e coronæ] Quicquid miscellum esset et ex variis rebus contextum consarcinatumque, *pancarpum* Græci dixerunt. Sic *pancarpum* apud Justinianum novella cv. Spectaculum ab omnigenis bestiis, quæ depugnabantur et occidebantur ab hominibus, qui operam suam ad eas faciendas locabant. Vide Cassianum Collat. cap. 14. Cassiodor. lib. v.

Epist. 42. D. Augustinum adversus Secundinum. Sic *παγκάρπους στεφάνους* Græci dixerunt non solum ex omni florum, sed etiam ex omni genere fructuum compositas corollas, quales eæ sunt, quibus columnarum frontes ornabantur, quas *ἐγκάρπους* vocat Vitruvius lib. iv. cap. 1. Vide Salmasium in Julio Capitolino. *Idem*.

^q Pandana] Varro lib. iv. 'Quod Saturnia porta, quam Junius scribit, quam nunc vocant Pandanam.' Dicebatur etiam 'Romanula' et 'Libera.' *Idem*.

^r Pandicularis dies] An, quod is dies in Deos omnes pariter extendi videretur, cum in eo iis omnibus communiter sacra fierent? *Idem*.

^s Pangere] Vide 'impages.' Quæ desunt, supplebis ex epitome. *Idem*.

Panibus^t redimabant caput equi immolati Idibus Octobribus in campo Martio, quia sacrificium fiebat ob frugum eventum: et equus potius, quam bos immolabatur; quod hic bos frugibus pariendis aptus.

Pantices^u frus^s ventris. [PAUL.

Pantices dicebant frus ventris. . . . . . [FEST.
appellat a quo . . . . . mi ag. . . . .

Panus^x facit diminutivum panicula.⁹

Papillæ^y capitula mammarum dictæ, quod papularum sunt similes.

Papiria tribus a Papirio vocata. [PAUL.

Papiria^z tribus a Papirio appellata est, vel a nomine [FEST.
agri: qui circa Tusculum est: huic Papinia tribus ita conjuncta fuit, ut de finib. aliquando susceperit bellum, quod

8 Legunt quidam *fluxus*.—9 Al. *panucula*.

NOTÆ

^t *Panibus*] Equus October dicebatur. Vide 'October.' *Idem*.

^u *Pantices*] Plautus in Pseud. 'Vino modo cupidæ estis; Eo vos vestros panticesque adeo madefacitis, quom sim ego hic siccus.' Martial. lib. vi. 'Quid cum pantibus laxis, et compepe grandi.' *Ant. Aug.*

Pantices] Quid sit *frus*, nescio. *Jos. Scal.*

Pantices] Quid sit *frus* ignotum est. Legunt quidam *fluxus*, quod probari non potest. Melius qui *viscus ventris*. Quid si *frus* sit pro *flux*, quomodo antiqui dicebant pro *fructu*? Ut *fructum ventris* Festus vocet *Pantices*, intestina. *Pantex* vulgo *panse*. In Phallicis, 'et æstuantibus solvi pantices Obesam ad uxorem redis.' *Dac.*

^x *Panus*] Nonius 'Panullam.' *Ant. Aug.*

Panus] De 'Panicula' et 'Panu-

ellium' nos satis multa olim in Varro- nem. Glossarium: 'Pannucellium, πῆνελον.' *Jos. Scal.*

Panus] Glomus lanæ carptæ et ad nendum paratæ; unde *panicula*, lanosa coma milii arundinis. Plaut. Mil. Glor. i. 1. 'Quojus tu legiones difflavisti spiritu Quasi ventus folia aut paniculam tectoriam.' *Dac.*

^y *Papillæ*] Melius alii a *papa*, puerorum cibo, quod a *papare*, comedere. Isidor. lib. xi. cap. 11. 'Papillæ capita mammarum sunt, quas infantes sugentes comprehendunt: et dictæ papillæ, quod eas infantes quasi papant dum lac sugunt.' *Idem*.

^z *Papiria*] Interpretem desiderat. *Ant. Aug.*

Papiria tribus] *Papiriæ* tribus meminit Liv. et Dionysius, ab agro *Papirio* circa Tusculum sic dicta. De *Papinia* vide suo loco. *Dac.*

indictum per fetiales cum esset duce. . . . in-
fertur. bellum itaque initura, cum utraque tribus instructos
exercitus haberent ad dimicandum, quia alterius dux disces-
serat jam ab armis, caduceatoribus antequam signum con-
ferrent, utrinque ad exercitus missis, rem in ipsorum arbi-
trio futuram denuntiarunt ac potestate: ita sine ulla dimi-
catione utriusque exercitus suffragio pax facta.

Pappi^a carduorum flores. Lucretius: Vestem, nec [PAUL.
plumas avium, papposque volantis.

Et in comitio quoque^{10b} sortiri aut inter⁷ se parare [FEST.

10 In ed. Scal. ita extat fragmentum:

.	.	.	.	.	o quoque	.	.	.	.	.	FEST.
.	.	.	.	.	rumex	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	sulibus æ	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	tq. ex ea	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	s magistra	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	intra dies	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	ncias inter se pa	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	vit civis aliter inter	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	lege priimum factus	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	circo sunt creati	.	.	.	.	.	.

NOTÆ

^a Pappi] Infra. Loquebatur de eo, quod dicitur, consules inter se parare provincias: quod aliter comparare provincias dictum fuit: definebanturque dies, intra quos dies comparare deberent. Aut cum comparatio non interveniebat, ut is præferretur, qui lege, vel suffragio priimum factus esset: aut talia: nequid nugarum harioler. Reliqua assequi non potui. *Jos. Scal.*

Pappi] Pappus antiqua lingua senex est. Attellanorum propria vox. Pomponius in pictoribus, 'pappus hac in ædi habitat scenica non sesquiscenica.' Ad cujus canitiei similitudinem lanugo carduorum pappus dicitur, Græcis πάππος. Sophocl. *Dac.*

Post Pappi, Fragmentum Festi pertinere arbitror ad verbum 'parare,' pro quo sæpius Livius 'comparare' scribit. 'Consules aut sor-

tiantur, aut inter se comparentur:' quibus significatur, ut conveniat inter eos de provinciis, quam quisque habiturus sit, aut sortito eas assequantur. Liv. initio lib. xxx. 'Consules cum de rep. belloque ad senatum retulissent, censuerunt patres, ut Consules inter se comparentur, sortirentur, uter Brutius adversus Hannibalem, uter Etruriam ac Ligures provinciam haberet.' Et lib. xxxii. 'Decreverunt patres, ut provincias Macedoniam atque Italiam Consules comparentur inter se, sortirentur.' Et lib. xxxvii. 'Cum Senatus aut sortiri, aut comparare inter se provincias Consules jussisset.' *Ant. Aug.*

^b . . . Et in comitio quoque] Hic agebat Festus de eo, quod dicitur, consules inter se parare provincias, quod aliter comparare provincias dictum fuit: 'Consules aut sortiantur, aut

solebant utrum exire, utrum domi manere oporteret: nam consulibus æque ac prætoribus novis in provinciam ire atque ex ea rem gerere, contra abire anni prioris magistratibus opus erat. Lege etiam cavebant ut certos intra dies designati provincias inter se pararent.

Peregrinos inter ^c Pr. dr. quod aliter inter civis, aliter inter peregrinos jus dicebatur a prætore, ideoque lege primum factus ¹¹ cum unus tantum fuisset, postea duo idcirco sunt creati prætores.

Pararium ^d æs appellabatur id, quod equitibus du- [PAUL. plex pro binis equis dabatur.

Parasangæ ^e apud Persas viarum mensuræ.

Parens ^f vulgo pater, aut mater appellatur: sed juris prudentes avos, et proavos, avias, et proavias, parentum nomine appellari dicunt.

11 Vet. cod. *fratres.*

NOTÆ

inter se comparant.' Quibus significatur, ut conveniat inter eos de provinciis, quam quisque habiturus sit, aut sortito eas assequantur. Liv. lib. xxx. 'Censurent patres, ut consules inter se compararent, sortirentur, uter Bruttios adversus Hannibalem, uter Etruriam ac Ligures provinciam haberet.' Sed verba Festi male divulsa sunt: nam prior pars capitis adhæsit post *præbia*. Huc igitur retrahenda, et sic concipiendus locus integer ex sched. 'Parare inter se munus dicebatur cum sortitio fiebat a Magistratibus P. R. uter Magistratus utramque rem acere deberet, aut inter se compararent de rebus lege mandatis, itaque in senatu et in comitio quoque,' &c. *Acere* pro *agere*, ut supra 'acitare' pro 'agitare.' Non solum autem Magistratus sortiebantur utrum exire, utrum domi manere oporteret, sed etiam prætores, qui in urbe jus dicturi erant, sortiebantur antequam magistratum

inirent, quis de ambitu, quis de veneficiis, &c. jus dicturus esset. *Dac.*

^c *Peregrinos inter*] Ista *Pr. dr.* interpretor, 'prætor datur.' Verum est, quod ait, primum creatum fuisse unum prætorem, urbanum nempe, ann. 388. et deinde, propter magnam peregrinorum turbam, alterum prætorem, nempe peregrinum, adjectum, an. 501. illum inter cives, hunc inter cives et peregrinos, jus dicentem, sed crevit postea prætorum numerus. Creati enim usque ad 18. Vide Lips. *Antiquit. Rom. lib. i. cap. 10. Idem.*

^d *Pararium*] Quod pro paribus, hoc est, binis equis. *Equitibus dabatur*, vide 'paribus equis.' *Idem.*

^e *Parasangæ*] Ex Herodoto et Hesychio 30. stadia continent. Sunt tamen, qui usque ad 60. tribuant. *Idem.*

^f *Parens*] Parentum et patrum nomine avi et proavi continentur, ut filiorum voce nepotes; nepotum vero, omnes posterii. *Idem.*

Parere, obedire.

Paribus equis,^g id est, duobus, Romani utebantur in prælio, ut sudante altero transirent in siccum.

Parici^h quæstores appellabantur, qui solebant creari causa rerum capitalium quærendarum. Nam paricida non utique is, qui parentem occidisset, dicebatur, sed qualemcumque hominem. Id autem¹² fuisse indicat lex Numæ Pompilii Regis his composita verbis: SI QUIS HOMINEM LIBERUM DOLO SCIENS MORTI DUIT PARICIDA ESTO.¹³

Parilibusⁱ Romulus urbem condidit, quem diem [PAUL. festum¹⁴ præcipue habebant juniores.

Parilibus urbem condidit Romulus quem diem festum [FEST. præcipue habebant juniores.

Parmulis^k pugnare milites soliti sunt: quarum usum sustulit C. Marius, datis in vicem earum Bruttianis.

12 Vet. lib. *indemnatum*.—13 Vide Notas.—14 Ed. Scal. *dum festum*.

NOTÆ

^g *Paribus equis*] Pares dicebant binos et fratres: Propert. lib. III. El. 7. 'Electosque pares sylvestri ex ubere reges.' Sic contra *fratres* dicebant pro binis et paribus, inde *fratrare* puerorum mammæ dicuntur, quod velut fratres pares oriuntur. *Idem*.

^h *Parici*] Persuaserunt sibi docti viri *Paricos* quæstores dictos, qui rerum capitalium causa creati essent. Nos contra omni opere contendimus, non *Parici quæstores*, sed *Paricidi quæstores* legendum esse. Vide vocem 'Quæstores.' Ita igitur vocabantur Quæstores rerum capitalium. Clausula vero, PARICIDA ESTO, in omni re capitali ponebatur. Cicero II. de legib. 'Sacrum, sacrove commendatum, qui clepserit, rapsitve, Paricida esto: id est, capital esto. *Jos. Scal.*

Parici quæstores] Mirum, cur hic locus viros eruditos tot modis torse-rit, cum ex alio ejusdem Festi loco ei medicinam parare in promptu fuerit: 'Quæstores,' inquit, 'dicebantur, quod quærent de rebus capitalibus, unde, qui talia quærent quæstores paricidi appellantur.' Quare vides hic etiam legendum, ut optime Scaliger, *Paricidi quæstores*. *Dac.*

¹ *Parilibus*] Ita scriptum in fastis II. Kal. Maias. Alii *Palilia* appellant a *Pale*. Vidend. Varro lib. v. Ovid. lib. IV. *Fastor*. Vide 'Pales.' *Ant. Aug.*

Parilibus] Propert. Eleg. I. lib. IV. 'Urbi Festus erat, dixere Palilia patres. Hic cœpit primus mœnibus esse dies.' Idem Plin. lib. XVIII. cap. 26. Varro de R. R. lib. II. cap. I. et alii multi. *Dac.*

^k *Parmulis*] Vide 'Bruttianæ,'

Parones¹ navium genus, ad cujus similitudinem [PAUL. myoparo vocatur.

Parret significat apparebit.

Parret,¹⁵ quod est in formulis, debuit et producta [FEST. priore syllaba pronuntiari, et non gemino R scribi, ut fieret paret, quod est, inveniatur; ut comparet, apparet.¹⁶

Parsi,ⁿ non peperci, ait Cato in eadem oratione.¹⁷ Scio fortunas secundas negligentiam prendere solere: quod uti prohibitum irem, quod in me esset, meo labori non parsi.

Parsi (idem) Cato dixit, pro peperci. [PAUL.

Partus et pro nascendo ponitur, et pro parato. [FEST.

Nævius: ¹⁸ Male parta male dilabuntur.

15 Vet. lib. *Paret*.—16 Legendum monent Scal. *Dac.* quod et inveniatur in comparet, apparet.—17 Vet. lib. ait Cato in *Orat. ad lites Censorias*. Vide infra.—18 Vet. lib. *Ennius*.

NOTÆ

Ant. Aug.

Parmulis] *Parmæ* equitum et militum fuere, sed magnitudine differabant; velitares enim breviores erant, quam equestres. Neque, cum ait Festus pro *parmis* datas esse *Bruttianas* a Mario, sublatum esse *parmarum* usum intelligit, sed pro Romanis *Bruttianas* esse inductas, non mutata forma, rotundas enim ætate sua Varro, Mario junior, ostendit, sed magnitudine vel aucta vel imminuta. Auctam tamen verisimilius est, quia Romanas Festus vocat '*Parmulas*,' *Bruttianas* vero '*parmas*.' Vide '*Bruttianæ*.' Vide et *Manut.* de quæsitis per *epistol.* lib. III. quæst. 6. ubi *Carthaginenses* *parma* usos, ex *Suida* observat. *Dac.*

¹ *Parones*] Vide '*Myoparo*.' *Idem*.

^m *Parret*] *Cicero* in *Verrin. Divin.* 'Si *paret* eam se, et sua *Veneris* esse dixisse:' et lib. IV. 'Si *paret* fundum *Capenatem*, quo de agitur, ex jure eum *P. Servilii* esse:' et lib. V. 'si *paret* jugera fundi esse plura, et

si *paret* adversus edictum fecisse:' et pro *Q. Roscio*, 'si *paret* HS. ΙϞϞϞ. dari.' *Justin.* lib. V. *Institut.* 'Si *apparet* eum dare oportere:' cui formulæ addit *Theophilus*, 'condemna eum *judex*.' *Ant. Aug.*

Parret] In formulis judiciorum dandorum primas tenebat *paret*. *Petron.* '*Jurisconsultus* *paret*, non *paret*, habeto Atque esto quicquid *Servius* et *Labeo*.' Apud *Veteres* enim multa verba duplici conjugatione inflexa leguntur: '*caveo*,' '*cavo*,' *Horat.* '*Ferveo*,' '*fervo*,' *Virgil.* '*fulgeo*,' '*fulgo*,' *Lucret.* '*indulgeo*,' '*indulgo*,' *Terent.* '*Oleo*,' '*olo*,' *Plant. &c.* *Lege* in fine, quod et inveniatur in *comparct*, *apparet*. Ait *paret* unico r scribi debere, ut '*apparet*,' '*comparet*.' *Dac.*

ⁿ *Parsi*] In eadem oratione, nempe, in oratione ad *lites Censorias*. Neque tamen illa in textum recipienda, nam in eadem oratione *Festus* scripsit, quia scilicet hæc continuo sequebantur post '*periculatus sum*,' ubi orationem ad *lites Censorias* laudavit. *Idem*.

Parum cavisse¹⁹ videri pronuntiat magistratus, cum de consilii sententia capitis quem condemnaturus est.

Parumper^p significat paulisper, quasi perparum, [PAUL. hoc est, valde parum: refertur autem ad tempus.

Pascales oves Cato posuit pro pascuales.

Pascales^q oves, pro pascuales, inscien-ter Cato dixit in [FEST. ea quam scripsit. . . . . pascalis ovis vetuit. Item, pellitam ovem Tarentinam²⁰ appellat in ea oratione quam scripsit. . . . . pre-
tio Tarenti plus c. . . . . sestertiis pellitam ovem, quam in agro Tarentino^r quod pasceret.

19 Viri docti substitunt *Patravisse*.—20 Ed. Scal. *ovem luxentinam*.—1 Ead. ed. *ignaro Tarentino*. Vid. Not.

NOTÆ

^o *Parum cavisse*] Non placet, quod substitunt docti, *Patravisse*. Ea modestia fuit Veterum, ut non fecisse, sed fecisse videri, et ne fecisse quidem, sed parum cautum fuisse, dicerent. *Jos. Scal.*

^p *Parumper*] A Græco potius παύρον περ. *Dac.*

^q *Pascales*] Postrema verba Festi videntur pertinere ad ludos sæculares, qui in Tarentino agro centesimo quoque anno fiebant. Vide ‘Tarentum.’ *Ant. Aug.*

Pascales] *Pascales oves*, νομαίους, καὶ ἀγελαίους, alibi interpretati sumus. Propterea eadem *Passales* quoque dicebantur, quod passim pascerentur: et nos ibidem εἰκαίους interpretabamur. Opponi pellitis, quæ in agro Tarentino pascebantur, admonimus: de quibus pellitis hic in fine scribebatur. Propterea pro illis verbis, *ignaro Tarentino*, scribo, *in agro Tarentino*. Non igitur de ludis Tarenti in campo Martio hic agebatur, ut volunt docti viri. Vide Conjectaneum tertium. *Jos. Scal.*

Pascales oves] Ait Catonem inscien-ter dixisse *pascales*, cum *pascuales* dicendum esset a *pascuis*. In verbis Catonis infra aliquid turbatum fuisse suspicor: forsitan supplendum *plus C. sestertiis pellitam ovem, quam pascalem, in agro Tar. &c.* De Tarentinis ovibus, quæ pellitæ, Varro de R. R. cap. 2. ‘Pleraque similiter faciendum in ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem, ut sunt Tarentinæ et Atticæ, pellibus integuntur ne lana inquinetur quomius vel infici recte possit, vel lavari ac parari.’ Inde Horat. ‘Pellitis ovibus Galesi.’ ἐποδιφθέρας ποιμνας eleganter vocat Strab. lib. iv. Porro *pascales* oves hirtæ erant et Soloces. Lucil. ‘Pascali pecore ac montano, hirta atque soloce.’ Unde Columel. ‘dissimilem,’ inquit, ‘rationem postulat hirtum atque Tarentinum.’ ‘Pascales oves’ et ‘pascales gallinas’ νομαίους καὶ ἀγελαίους Græci dicunt, proptereaque eadem *passales* etiam dicebantur, quod passim, id est, εἰκῆ pascerent. *Dac.*

Pascito linguam^r in sacrificiis dicebatur, id est, [PAUL. coërceto,² contineto, taceto.

Passales,⁵ et oves, et gallinæ appellantur; quod passim pascuntur.

Passer^t marinus, quem vocat vulgus stutomellum.³ [FEST.

Pastillum^u est in sacris libi genus rotundi. [PAUL.

Pastillus forma panis parvi, utique diminutivum [FEST. est a pane.

Patagium^x est quod ad summam tunicam assui solet, quæ

2 Vet. lib. coërcito.—3 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *struthocamelum*.
Dac. legendum monet *struthiocamelum*.

NOTÆ

^r *Pascito linguam*] Vide ‘comperce,’ *pascito* pro *parcito*. Salmasius tamen legebat *parcito*. ‘Perperam legitur,’ inquit, ‘pascito linguam, quod ineptum est.’ ‘Comperescere’ quidem dicitur coërcere: quod proprie sit in idem pascuum cogere animalia, et compellere, cui contrarium ‘desperescere:’ sed ‘pascere’ simpliciter pro coërcere inauditum est. ‘Pascere linguam:’ φείδεσθαι τῆς γλώσσης, tacere, abstinere linguam. *Idem*.

⁵ *Passales*] Vide supra ‘Pascales.’ *Idem*.

^t *Passer*] Plautus Persa: ‘Vola curriculo. P. Isthuc marinus passer per circum solet.’ Notavinus ad Ausonium in illud ad Accium Paulum Rhetorem Begerritanum: ‘Ovum tu coque passeris marini.’ *Jos. Scal.*

Passer] Plautus Persa: ‘Vola curriculo. P. E. Isthuc marinus passer per circum solet.’ In fine lege *struthiocamelum*. Passerem autem vocarunt Veteres quod avis esset, imitatione Græcorum, qui στρούθιον vocant; et marinum, διαπόνθιον, quod peregrinus et ultra marinus. Et *struthiocamelum*, quod colli et erum longitudine camelo similis esset. *Dac.*

Delph. et Var. Clas.

^u *Pastillum*] *Pastillum* et *pastillus* a *πασι*, *paniculus*, *panicillus*, *pastillus*, genus libi rotundi; quare in glossis: ‘*pastillus*, τροχισκός. τροχοειδῆς ἄρτος.’ *Idem*.

^x *Patagium*] *Patagium* assuebatur vestimentis mulierum, ut clavus virorum. Livius libro iv. ‘Placet tollendæ ambitionis causa Tribunos legem promulgare, ne cui album investimentum addere petitionis causa liceret.’ Lege, *ne cui clavum in vestimentum*. Nam ex corrupta scriptura *clavum* manavit error. *Jos. Scal.*

Patagium] Assuebatur vestimentis mulierum, ut clavus virorum, unde ‘*patagiatae vestes*:’ Plaut. Epidic. II. 2. et ‘*patagiarii*’ in Aulul. *Patagium* autem sic dictum vult Scal. quod quibusdam maculis et nævis inspersum erat, a *patago*, morbo pestilenti, quo qui moriuntur nullum indicium morbi relinquunt aliud quam nævulos in parte corporis. Patagi meminit Plaut. ‘*Mecum habet patagus morbus*. Ais.’ *Patagus* a πατάσσω, ferio. Turnebus putavit *patagium* esse morbum vitis, cum sancitur ligone in ablaqueatione; legitur enim apud Theophrast. πάταγον εύλα-

Pomp. Fest.

2 N

et patagiata dicitur: et patagiarii ejusmodi opera faciunt.

Patagus morbi genus.

Patalem ⁴ y bovem Plautus appellat, cujus cornua diversa sunt, ac late pateant.

Patellæ, vasa picata parva sacrificiis faciendis [PAUL. apta.

Patellæ, ^z vascula parva picata item sacris faciendis [FEST. apta: quæ erant velut capidula quædam.

Pateram perplovare in sacris cum dicitur, significat pertusam esse. [PAUL.

Pateram perplovare ⁵ a cum dicerent, significabant [FEST. pertusam esse.

4 Vet. lib. *Patulum*.—5 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *perpluere*.

NOTÆ

βούμενοι, ubi Theodorus legisse videtur *πάσσαλον*. *Dac.*

^y *Patalem*] Locus Plauti est in *Truculento*: quam *Comædiam* nos majore ex parte a mendis vindicavimus: 'Ut ego me ruri hamaxari mavelim patalem bovem, Cumque eo ita noctem in stramentis pernoctare perpetem, Quam tuas centum cærnatas noctes mihi dono dari.' *Jos. Scal.*

Patalem bovem] Verba Plaut. e *Trucul.* 11. 2. 'Ut ego me ruri hamaxari mavelim patalem bovem.' Ab eadem mente Græci *πεταλεις* sive *πετάλους* vocant patales boves. *Athen. lib. ix.* *Πετηνοῦς* vocat *Hesych.* sed *vett. Plauti codd.* ut et *Festi*, non *patalem* habent, sed *patulum*: quæ vera lectio videri possit, sive potius *patulem*, ut *patulus* et *patulis* promiscue dictum sit. Non pugnabo tamen, si quis *patalem* retineat. *Patalis* enim recte dici potuit a *patare*, unde compositum *expatate*. *Dac.*

^z *Patellæ*] 'Velut capidulæ,' inquit *Festus*. Vide 'Capis.' *Cicero parad. 1.* 'Quid *Numa Pompilius*?

minusne gratas Diis immortalibus capides, ac fictiles urnas fuisse, quam felicitas aliorum pateras arbitramur?' et *lib. 111. de Nat. Deor.* 'Capidunculis his, quas *Numa nobis reliquit.*' *Varro lib. 1V. et VIII. de Ling. Lat. Ant. Aug.*

Patellæ] Diminut. a *patina*, quod a Græco *παράνη*, a mutato in *i*. Sacrificiis aptas innuit *Varro Manio* apud *Nonium*: 'Quocirca oportet bonum civem legibus parere, et Deos colere, in patellam dare *μικρὸν κρέας*.' Nam de cibis etiam in patella in focum *Lariibus* deferebant, qui et inde *patellarii* dicti. In patellis etiam sive pateris Deo vinum libabant. *Varro lib. 1V.* 'Patinas a patulo dixerunt, ut pusillus, quod his libarent cœnis patellas.' Ita enim distinguendus hic locus. De *capidulis* vide in voce 'capis.' *Dac.*

^a *Pateram perplovare*] Diis vinum offerebatur in pateris, unde usitata in sacrificiis formula, 'patera perplovit,' id est, hac et illac perfluit. *Idem.*

Pater patrimus^b dicebatur apud antiquos, qui cum jam ipse pater esset, habebat etiam tum patrem.

Patronus ab^c antiquis cur dictus sit manifestum; quia ut patres filiorum, sic hi⁶ numerari inter dominos clientum consueverunt.

Patres^d senatores ideo appellati sunt, quia agrorum [PAUL. partes attribuebant tenuioribus, ac liberis propriis.

Patres appellantur ex quibus Senatus constat,⁷ quos [FEST. initio urbis conditæ Romulus c. delegit, et sic appellavit, quorum consilio atque prudentia respublica administraretur atque gubernaretur, quique agrorum⁸ partes adtribuerent tenuioribus perinde ac liberis, ac pecunias dividerent, etenim solebant jam inde a Romulo nummis auri atque argenti signati ultramarinis uti, id quod publicæ et privatæ rationes commentariorum docent.

Patrum commune^e cum populo suffragium, quibus suffragantibus fit populi scitum.

6 Ed. Scal. si hic.—7 Ead. ed. ex quibus Senatus. Constat.—8 Ead. ed. quin agrorum partes adtribuerant. Vide Notas.

NOTÆ

^b Pater patrimus] Vide 'Matrimi ac patrimi.' *Idem*.

^c Patronus ab, &c.] Ait a patre patronos dici, quia clientium veluti patres sunt. Hinc Varro in ea oratione, quam dixit apud Consules in Lentulum: 'Patrem primum: postea patronum primum nomen habere.' *Idem*.

^d Patres] Infra: Patres appellantur ex quibus Senatus est: quos initio Urbis conditæ Romulus C. delegit, quorum consilio atque prudentia Resp. administraretur, atque tenuioribus agrorum partes attribuerentur perinde ac liberis propriis, ac nummi distribuerentur: quia solebant jam inde a Romulo nummis argenti signati ultramarinis uti, quod publicæ et privatæ rationes docent. Ex his cognoscimus, quare Festus velit

Patres dictos, quod, tanquam filiis, plebi et agros attribuerent et nummos largirentur. Nam de ultramarinis nummis argenteis certum est. Plinius lib. xxxiii. cap. 3. 'Qui nunc victoriatu appellatur, lege Clodia percussus est. Antea enim hic nummus ex Illyrico advectus, mercis loco habebatur.' *Jos. Scal.*

Patres] Ex his cognoscimus, Festum patres dictos voluisse a paterno affectu, quod tenuioribus, tanquam liberis, et agros attribuerent et pecunias largirentur. Idem Sallust. in Catil. 'Hi vel ætate vel curæ similitudine patres appellabantur.' Verum est, quod ait de nummis ultramarinis argenteis. Plin. l. xxxiii. c. 3. *Dac.*

^e Patrum commune] Vide 'populi

Patricios,^f Cincius ait in libro de Comitibus, eos appellari solitos, qui nunc ingenui vocentur.

Patricius vicus^g Romæ dictus, eo quod ibi patricii habitaverunt jubente Servio Tullio, ut si quid molirentur adversus ipsum, ex locis superioribus opprimerentur.

Patrimi et matrimi^h pueri tres adhibebantur in [PAUL. nuptiis: unus, qui facem præferret ex spina alba,ⁱ qui⁹ noctu nubebant; duo, qui nubentem tenebant.

Patrimi et matrimi pueri prætextati tres nubentem [FEST. deducunt: unus, qui facem præfert ex spina alba, quia noctu nubebant; duo, qui tenent nubentem.

//////////

9 Ead. ed. quia.

NOTÆ

commune.⁷ *Idem.*

^f *Patricios*] Cincii opinio vera fortasse fuit tunc, cum primum patricii a plebeis in ipso initio urbis Romæ fuere distincti. *Ant. Aug.*

Patricios] Hanc Cincii opinionem non cuius passim notam confirmant verba P. Decii Muris apud Livium lib. x. 'An unquam fando audiistis Patricios primo esse factos, non de cælo demissos, sed qui patrem ciere possent, id est, ingenuos?' *Jos. Scal.*

^g *Patricius vicus*] In Exquiliarum parte fuisse certum est. Vide 'Septimontio.' *Dac.*

^h *Patrimi et matrimi*] Catull. in Epithal. 'Mitte brachiolum teres, Prætextate, puellulæ.' *Idem* in Græcia fiebat. Callimach. ἀντὶκα τῶν τᾶλιω παιδὶ σὺν ἀμφιθαλεί. Nam τᾶλις est, 'nova nupta': παῖς ἀμφιθαλῆς, puer patrimus matrimus. *Idem.*

ⁱ *Facem præfert ex spina alba*] Male quidam, ex pinu alba. Ex spina alba etiam faces novis nuptis præferebantur. Varro de vita pop. Rom. lib. xi. 'Cum a nova nupta ignis in face

afferretur foco ejus sumtus, cum fax ex spina alba esset, ut eam puer ingenuus afferret.' Causam affert Plinius, cur spina alba uterentur: sic enim lib. xvi. cap. 18. 'Et spina nuptiarum facibus auspicatissima, quoniam inde fecerunt pastores, qui raperunt Sabinas, ut auctor est Masurius.' Sed illud verius, adhibitam albam spinam, quia esset auspicatissima, et malas noxas averruncare crederetur. Ovid. 'Sic fatus virgam qua tristes pellere posset A foribus noxas, (hæc erat alba,) dedit.' Quare et ex ea virga lanalis fiebat. Ovid. 'Virgaque lanalis de spina sumitur alba.' Fruticem etiam illum, quem vulgo vocamus *aubépine*, felicissimum putant ancilæ nostræ rusticæ. Sed redeamus ad faces. Præferebantur quoque ex pinu: quare Catulli optimi codd. *pineam quate tadam*, ubi alii *spineam*. Sic 'pinum pronubam' vocat Virgil. in Ciri: 'Pronuba nec custos accendet pinus honores.' Neque *pineam* tantum fuit, sed et *Cornea*. *Idem.*

Patrocinia^k appellari cœpta sunt, cùm plebs distributa est inter patres, ut eorum opibus tuta esset.

Pauciens^l dicebant pro raro. Titinius : uxorem pauciens videbo.

Paveri^{io m} frumenta dicebant antiqui, quæ de vagina non bene exibant.

Pavimenta Pœnicaⁿ marmore Numidico constrata [FEST. significat Cato, cum ait in ea, quam habuit, ne quis consul bis fieret : dicere possum quibus villæ, atque ædes ædificatæ, atque expolitæ maximo opere, citro, atque ebore, atque pavimentis Pœnicis stent.

Pavimenta Pœnica, hoc est, marmore Numidico. [PAUL. Pauperies damnus^o dicitur, quod quadrupes facit.

PECTINATUM^{11 p} tectum dicitur a similitudine pectinis in duas partes devexum, ut testudinatum in quatuor.

Pectuscum^q palatii¹² dicta est ea regio urbis, quam [FEST. Romulus obversam posuit, ea parte, in qua plurimum erat agri Romani ad mare versus, et qua¹³ mollissime adibatur urbs : cum Etruscorum agrum a Romano Tiberis discluderet, ceteræ vicinæ civitates colles aliquos¹⁴ haberent oppositos.

10 Scal. legit *Pavera*.—11 Ed. Scal. *Pectenatum*.—12 Ead. ed. *Petuscum*. Legendum monet Dac. *Pecuscum palatii*. Hoc et seq. cap. in vet. libb. non extant.—13 Ed. Scal. *quia*.—14 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *aliquot*.

NOTÆ

^k *Patrocinia*] De his Dionys. lib. xi. Vide 'Patres.' *Ant. Aug.*

Patrocinia] A *patrono* potius per syncopen *patrocinium*. Dac.

^l *Pauciens*] Titinius in Gemina apud Nonium : 'Postquam factus maritus hanc domum abhorres ; Tuam etiam uxorem pauciens videbo.' *Ant. Aug.*

^m *Paveri*] *Pavera*. Alibi olim explicavimus. *Jos. Scal.*

Paveri frumenta] Legit Scal. *pavera frumenta* : id est, paviendo multum trita, ut granum deglabatur. Sed et

stare potest altera lectio. Dac.

ⁿ *Pavimenta Pœnica*] Quia Numidia generosi marmoris ferax. *Idem.*

^o *Pauperies damnus*] E leg. xii. tab. 'Si quadrupes pauperiem faxit, domino noxæve dedito.' *Idem.*

^p *Pectinatum*] Quod in duas partes devexum est, et ad similitudinem pectinis tectum, ut 'testudinatum' Vitruvio, quod ex quatuor, ad similitudinem testudinis. *Idem.*

^q *Petuscum*] Legendum, *Pecuscum palatii*. *Pecuscum* a *pecore*, quod ea parte pecora pascerentur. *Idem.*

Peculatus^r est nunc quidem, qualecumque publicum furtum, sed inductum est a pecore, ut pecunia quoque ipsa. Jam etiam noxii¹⁵ pecore multabantur, quod neque æris adhuc, neque argenti erat copia: itaque suprema multa etiam nunc appellatur.

Peculatus furtum^s publicum a pecore dictum, sic- [PAUL ut et pecunia: eo quod antiqui Romani nihil præter pecora habebant.

Peculatus, id est, furtum publicum, dici cœpit a pecore tunc, cum Romani præter pecudes nihil haberent.

Peculatus furtum publicum dici^t cœptus est a pe- [FEST.

15 Id. *ibid. noxiæ.*

NOTÆ

^r *Peculatus*] Quod Paulus ait aliquando Romanos præter pecudes nihil habuisse, falsum est. Verum tamen est a pecoribus pecuniam appellatam: et eisdem esse primum æs a Servio Tullio signatum ovium bouumque effigie: ut Varro ait lib. xi. de Re Rust. et lib. iv. de Ling. Lat. Plin. lib. xviii. cap. 3. Festus verbo 'Pecuniam.' Neque etiam verum est, Menenio et Sestio consulibus, aut etiam ante legem Tarpeiam, æs non fuisse signatum. Argentum tamen signatum plures ferunt paucis annis ante bellum Punicum primum. Nonnulli ad Servium referunt, tam argentum, quam æs signatum. Lege autem Tarpeia constitutum est, ut duas oves, 30. boves multa non excederet. Lege Menenia oves decussi, boves centussi æstimatæ sunt. Festi autem verba ostendere videntur, Menenium consulem ante Tarpeiam legem fuisse: medioque tempore æs argentumque fuisse signatum. Vide 'Multam,' et 'Ovibus,' et 'Æstimata.' Quæ omnia inter se, et cum his minime conveniunt. Vide etiam Gell. lib. xi. cap. i. Peculatus autem ni-

hil habet cum multa commune. Ideo totum hoc caput et Verrio et Festo indignum est. *Ant. Aug.*

Peculatus] Veteribus proprie dicebatur, cum multa, quæ pecore dicta erat, per fraudem avertebatur, sed postea de quolibet furto dici cœpit. Vide 'Depeculatus.' *Dac.*

^s *Peculatus furtum*] Quod ait Paulus antiquos Rom. nil præter pecora habuisse, id manifesto falsum est, vel ex superioribus Festi verbis, quæ in fine *roû patres* leguntur, 'Quin solebant jam inde a Romulo nummis argenti signati ultramarinis uti.' *Idem.*

^t *Peculatus furtum publicum dici*] Hic certe Festus sui oblitus est: nam falsum Menenio et Sestio Coss. aut ante legem Tarpeiam æs non fuisse signatum. Falsum est etiam Menenium et Sestium ante Tarpeiam legem consules fuisse. Nam Tarpeius Montanus Capitolinus et A. Aterius Fontinalis Coss. fuerunt anno urbis 300. Hi legem sanxerunt, ut duas oves et 30. boves multa ne excederet, quæ lex et Tarpeia et Ateria dicta est. At P. Sestius Capitolinus et L. Menenius Lanatus consu-

core, quia ab eo initium ejus fraudis esse cœpit: siquidem ante æs aut argentum signatum ob delicta pœna gravissima erat duarum ovium, et triginta boum: eam legem¹⁶ sanxerunt T. Menenius Lanatus et Sestius Capitolinus Consules: quæ pecudes, postquam ære signato uti cœpit populus Ro. Tarpeia lege cautum est, ut bos centussibus, ovis decussibus æstimaretur.

Peculium^u servorum a pecore item dictum est, ut pecunia patrum familiæ.

Peculium servorum a pecore dictum, sicut et pecunia nobilium. [PAUL.

Pecunia^{17 x} sacrificium fieri dicebatur, cum fruges fructusque offerebantur, quia ex his rebus constat, quam nunc pecuniam dicimus.

//////////

16 Ed. Scal. *ea lege*.—17 Vet. lib. *Pecunia*.

NOTÆ

latum gessere anno 302. his lata lex Menenia qua oves singulæ decussi, boves centussi æstimati. Tamen ex Dionysio et Gellio illud etiam in lege Tarpeia videtur expressum fuisse, ut ne multa duas oves et triginta boves excederet, et cum ea multa diceretur, bos centussi, ovis decussi æstimaretur, quam legem postea sanxerunt Sestius et Menenius. Ita cum Hotomano Festi verba sic invertenda: *Pœna gravissima erat duarum ovium, et triginta boum, quæ pecudes, postquam ære signato uti cepit populus R. Tarpeia lege cautum est, ut bos centussibus, ovis decussibus æstimaretur. Eam legem sanxerunt T. Menenius Lanatus et Sestius Capitolinus Consules. Idem.*

^u *Peculium*] Non servorum tantum, sed etiam filiorum fam. Plant. in Prol. Mercat. ‘Lucrum ingens facio, præterquam mihi mens pater Dedit æstimatas merces, ita peculium Con-

ficio grande.’ Inde optimæ glossæ: ‘Peculium, κτήσις τοῦ ἐν ἀλλοτρία ἐξουσία ὄντος, τοῦτ’ ἐστὶν νιοῦ ἢ δοῦλου.’ i. ‘Peculium: possessio ejus, qui in aliena est potestate, filii familiæ vel servi.’ *Idem.*

^x *Pecunia*] Pecunia sacrificium fieri dicebatur, cum frugum, fructuumque causa mola pura offerebatur in sacrificio, quia omnis res familiaris, quam pecuniam dicimus, ex his rebus constaret. Reliqua huc non pertinent, sed de alia re longe diversa intelligenda sunt, nempe nescio quæ ad depellenda mala fulgurante caelo, et honorum causa parata. A *pecu* adjectivum *pecuinus*, et *pecunius*. A quo, cum dicimus *pecuniam*, subintelligendum *rem*. Pecunia res ergo pro patrisfamilias bonis, quia præcipua in fœtu pecoris consistent, accepta fuit. Glossarium: ‘Pecunia, χρήματα, ἀπὸ τιμῆς κτηνῶν.’ *Jos. Scal.*

Pecunia sacrificium¹⁸ fieri dicebant cum frugum [FEST. fructuumque causa mola pura offerebatur in sacrificio, quia omnis res familiaris, quam nunc pecuniam dicimus, ex his rebus constaret.

Pecunia quæ erogatur^y in ludos, et spectacula, appellatur lucarie, dicta quod e Lucis captetur. . . . .
 . . . . . in eodem libro. . . . .
 . . . . . dixi existimat, cujus opinionis est et Valerius Messala in explanatione XII.¹⁹

Projecta sacra appellantur quæ fulgurante^z celo fiunt. *Tum enim projecta depellendorum malorum fulgurum vel procurandorum bonorum causa fiunt.*

Pecuum^a cum dixit Marcus Cato per casum genitivum, a singulari casus recti formavit, quo utebantur antiqui, id est, pecu, ac testu, tonitru, genu, veru: quorum omnium genitivus pluraliter geminat U literam: nunc quia dici-

18 In ed. Scal. hoc Caput omittitur.—19 In ead. ed. legitur, ‘in explanatione XII. *tum enim projecta,*’ &c. verbis, ‘*Projecta sacra* appellantur quæ fulgurante celo fiunt,’ omissis.

NOTÆ

^y *Pecunia quæ erogatur*] Repetitur est hoc fragmentum in fine hujusce libri; legendum autem, *Pecunia quæ erogatur in ludos et spectacula appellatur lucar*, inde dictu quod e lucis captetur. Compendiose scilicet scriptum fuit *lucar ie*, pro *lucar inde*. Potest etiam et scriptum fuisse, *appellatur lucaris*. Infra laudabatur Cato, sive alius, qui aliud etymon τὸν *lucar* adduxit, quare fortasse supplendum: . . . . . *Idem in eodem libro lucar a luce dici existimat, cujus opinionis, &c.* Vide ‘*lucar.*’ *Dac.*

^z *Projecta sacra appellantur quæ fulgurante*] De projectis sacrificiis, quæ fulgurante celo depellendorum malorum fulminum et procurandorum bonorum causa fiebant, nihil usquam

legi; suspicor *projecta* inde dicta fuisse, quod in scrobe ea sacra fierent, ubi postea fulmen conderetur. *Idem.*

^a *Pecuum*] *Pecuda* et *pecua* Veteres dixerunt. Attius in Diomed. ‘*Passim quæ præda, pecua balabant agris.*’ *Idem* in *Medea*: ‘*Vagant, pavore pecuda in tumultis deserunt; quis nos pascet postea?*’ Et *Plaut. Mercat. III. 1.* ‘*Nec pecua ruri pascere.*’ *Dac.* *Locus* autem *Catonis*, quem *Festus* intelligit, ex oratione pro *Rhodiensibus* extat apud *Gell. lib. VII. cap. 3.* ‘*Si quis majorem pecuum numerum habere voverit, tantum damnas esto.*’ Sic enim legitur in vetustissimo libro, pro eo quod est in vulgatis, *pecudum et damni. Fulv. Ursin.*

mus ^{20 b} ut pectus, eam, quæ in usu est, formam in declinationibus sequimur.

Pecuum Cato dixit genitivum pluralem ab eo, [PAUL. quod est pecu.¹

Pedam vestigium humani præcipue pedis appellasse [FEST. antiquos in commentariis quibusdam inveniri solet.

Pedarium ^c senatorem significat Lucilius, cum ait: agipes vocem mittere cœpit; qui ita appellatur, quia tacitus transeundo ad eum, cujus sententiam probat, quid sentiat, indicat.

Pedem struit ^d in duodecim significat, fugit, ut ait [PAUL. Ser. Sulpicius.

Pedem struit, dicebant pro eo, quod est, fugit. [FEST.

Pedestria auspicia ^e nominabantur,² quæ dabantur [PAUL. a vulpe, lupo, serpente, equo, ceterisque animalibus quadrupedibus.

Pedestria auspicia arbitrabantur, a vulpe, lupo, serpente, equo, ceterisque animalibus quadrupedibus. [FEST.

Pedibus ^f obsitum, id est, pediculis. Titinius pedicosum

20 Legendum monet Dac. *nunc quia dicimus pecus, ut pectus, &c.*—1 In ed. Scal. ante *Pedam v. humani τὰ* Pauli inseruntur, *Pedam vestigium humanum appellabant.*—2 Vett. libb. *appellabantur, arbitrabantur, nominabant.*

NOTÆ

^b *Nunc quia dicimus]* Lege: *Nunc quia dicimus pecus, ut pectus, &c.* Male sched. *Non quia, &c.* Dac.

^c *Pedarium]* Vide Gell. lib. III. cap. 18. *Ant. Aug.*

Pedarium] Χαμαιδικαστής. Constitutiones Græcæ, Theophilus, Glossæ. *Jos. Scal.*

Pedarium senatorem] Qui sententiam in senatu non verbis diceret, sed in aliorum sententiam pedibus iret. Vide ‘acupediis.’ Dac.

^d *Pedem struit]* Glossarium recte φεύγει interpretatur. *Jos. Scal.*

Pedem struit] In lege 12. tab. ‘Si in jus vocat, nei it antistator, igitur

im capito: si calvitur, pedemve struit, manum endojacito.’ Gloss. ‘pedem struit, φεύγει.’ Vide ‘struere.’ Dac.

^e *Pedestria auspicia]* Varia fuere auspiciorum genera. Auspicia ex cantu et volatu: ex tripudio: ex extis: ex anguibus et piscibus: ex fulgure: ex fulmine, tonitru: ex acuminibus: ex telorum superis ac inferis cuspidibus: auspicia ex perennibus: ex quadrupedibus: auspiciū juge. Vide ‘quinque genera signorum.’ *Idem.*

^f *Pedibus]* Plant. in Curcul. ‘Item genus est leonum inter homines meo quidem animo; ut muscæ, culices,

appellat hoc modo: Rus detrudetur pedicosus, squalidus. Pedes autem pro pediculis: sic Plautus in Curculione: Item genus inter homines meo quidem animo, ut muscæ, culices, cimices, pedesque, pulicesque: et Livius³ in gladiolo: Pulicesne, ac⁴ cimices, An pedes, responde mihi: et Lucilius: Ubi me videt, caput scabit, pedes legit.

Pedes dicuntur, quos diminutive dicimus pediculos: [PAUL. ab his pedicosi appellantur, ut est illud: pedicosus, squalidus, ubi me videt, caput scabit, pedes legit.

Pedulla,⁵ quæ dicimus, ΠΕΔ.⁵ . . . . . [FEST. Græcos appellare manifestum est.

Pedum^h est quidem baculum incurvum, quo pastores utun-

-----

3 Vet. lib. *Nævius*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Novius*.—4 Ed. Scal. an.—5 Vet. lib. *πεδίλα*. Vide Not.

NOTÆ

pedesque, pulicesque, cimices.' *Ant. Aug.*

Pedibus] Alibi ostendo Festum in vitiatos codices Titinii incidisse, ut legerit *pedicosus* pro *pedidosus*. Cujus sententiæ adhuc me non pœnitet. Nam, si nihil aliud, certe lex versus aperte docet. *Pedes* fœminino genere extulit Plautus Vidularia: 'Ubi quamque pedem videbat, suffurabatur omnis.' *Pedidosus* autem a *Pedido*. Lucilius: 'Quod deformi senex, quod pedibus ac podagrosus?' ita enim legendum. *Jos. Scal.*

Pedibus obsitum] Quod ait, Titinium *pedicosum* pedibus obsitum dixisse, id aperte falsum docet Scaliger. Nam Titinius, pro *pedicosus*, quod lex versus non recipit, scripserat *pedidosus*, a *pedido*, squalido. In aliis quidem scriptoribus fieri potuit, ut Festi tempore *pedicosus*, pro pedibus obsito legeretur, recte enim a *pede*, *pedicosus*, ut a 'tenebræ,' 'tenebrico-

sus.' De loco Lucilii vide in 'palpatur.' *Dac.*

³ *Pedula*] Neque Græcum verbum extat, neque Latinum quid significet constat. *Ant. Aug.*

Pedula] Eadem ét 'Pedalia.' Glosarium: 'Pedale, ποδῆϊον.' *Jos. Scal.*

Pedula] Optime Voss. *Pedula* quæ dicimus, *πεδίλα* Græcos, &c. Non enim *pedullum*, sed *pedule* dicitur. *Pedule* socculus *pedum*. *Dac.*

^h *Pedum*] Vide Conjectanea. *Jos. Scal.*

Pedum] Idem Servius: 'Pedum virga incurva, unde retinentur pecudum pedes.' Sed potius *pedum*, a fulciendis pedibus. In verbis Ennii optime Verrium arguit Festus; nam quis non videt *pedum* hic esse secundi casus a *pes*, *pedis*? Neque tamen ipse recte verborum ordinem tradit, neque enim τὸ *cessas* cum *proferre gradum* conjungendum est: sic igitur distingue: *Proccde: gradum proferre pedum ni-*

tur ad comprehendendas oves, aut capras, a pedibus: cujus meminit etiam Virgilius in Bucolicis, cum ait: At tu sume pedum. Sed in eo versu, qui est in Iphigenia Ennii: Procede gradum proferre pedum, nitere, cessas? id ipsum jaculum significari, cum ait Verrius, mirari satis non possum: cum sit ordo talis, et per eum significatio aperta, gradum proferre pedum cessas? nitere.

Pedum baculi genus incurvum. Virgilius: At tu [PAUL. sume pedum. Pedum pastorale baculum incurvum dictum, quia illo oves a pedibus comprehenduntur.

Pegasides⁶ⁱ musæ dictæ sunt a fonte, quem Pegasus ictu ungulæ fingitur aperuisse: ob quam causam a Græcis appellatæ sunt hippocrenæ.⁷

Pelamys^k genus piscis dictum, quod in luto moretur, quod Græce dicitur πηλός.

Peligni^l ex Illyrico orti: inde enim profecti ductu Vol-

6 Vet. lib. *Pediges*.—7 Legendum monet Dac. *quam causam et Græce appellatus est Hippocrene*. Ant. Aug. et Ursin. quoque legunt *appellatus est Hippocrene*.

NOTÆ

tere: cessas? Id est, cessas procedere et niti gradum proferre? cessas imperata facere? quæ sunt ex Iphigenia Euripidis ab Ennio translata: 'Ἄλλ' ἰθ' ἐρέσσω σὸν πόδα, γῆρα Μηδὲν ὑπέικων. 'Sed procede, proferens tuum pedem, senio Nihil cedens.' Infra pro idipsum *jaculum*, lege idipsum *baculum*. *Pedum enim baculum*, non *jaculum*, interpretatus est Verrius. Dac.

^l *Pegasides*] Fulvio Ursino nostro magis placet *appellatus est Hippocrene*, ut ad 'fontem' referatur. Ant. Aug.

Pegasides] A fonte Pegasi. Lege in fine, *ob quam causam et Græce appellatus est Hippocrene*. Pegasus di-

citur ungula fontem aperuisse, qui ideo Græcis dicitur *Hippocrene*. Neque enim unquam invenias a Veteribus musas dictas fuisse *Hippocrenas*. Dac.

^k *Pelamys*] Plin. lib. ix. cap. 15. 'Limosæ vero a luto pelamydes incipiunt vocari, et cum annum excessere tempus, Thynni.' Vide 'Cybium.' *Idem*.

^l *Peligni*] *Pacinus*, a quo *Pacimates*: alii *Pecinus*, a quo *Pecimates*: nos *Picinus*, a quo *Picentes*: sed vide 'Picena.' Dionys. lib. 1. 'Pencetius (Enotrii frater Pencetiam condidit.' Ant. Aug.

Peligni] E Sabinis tamen ortos dicit Ovid. iii. Fast. 'Et tibi cum proa-

sini^{8 m} regis, cui cognomen fuit Lucullo, partem Italiae occuparunt. Hujus fuerunt nepotes Pacinus, a quo Pacinates,^{9 n} et Pelicus, a quo Peligni.

Pellem habere^o Hercules fingitur, ut homines cultus antiqui admoneantur: lugentes quoque diebus luctus in pellibus sunt.

Pellexit,^p in fraudem induxit.

Pellicator, qui pellicit ad fraudem.

Pellices^q nunc quidem appellantur alienis succumbentes, non solum foeminae, sed etiam mares.^r Antiqui eam proprie pellicem nominabant, quae uxorem habenti nubebat: cui generi mulierum etiam poena constituta est a Numa Pompilio hac lege: PELLEX ARAM JUNONIS NE TAN-

8 Al. *Volsimi*, *Volsuri*, et *Volsci*.—9 Alii *Pecinus*, a quo *Pecinates*. Ant. Aug. *Picinus*, a quo *Picentes*.

NOTÆ

vis, miles Peligne, Sabinis Convenit.^{dac}

^m *Ductu Volsini*] Scribitur *Volsimi*, *Volsuri*, et *Volsei*. Sed in re adeo obscura judicare difficile. *Idem*.

ⁿ *Pacinus, a quo Pacinates*] Al. *Pecinus a quo Pecinates*. Vel *Picinus a quo Picentes*. Infra tamen in voce 'picena,' *Picentes* non a *piceno*, sed ab ave *pico* dictos docet, cui consentit Strabo. *Idem*.

^o *Pellem habere*] Pellibus ferarum, praecipue leonum, tegi solebant primis temporibus. Virg. II. Æn. 'fulvique insternor pelle leonis.' *Idem*.

^p *Pellexit*] Vide 'adlicit' et 'lacidit.' *Pellicere* etiam in 12. tab. pro carminibus elicere. 'Neu alienam segetem pellexeris,' hoc est, ut Virgil. et Tibul. dicerent, traduxeris. *Idem*.

^q *Pellices*] A Græco πάλλακες, Gell. lib. IV. cap. 3. Sed cum *pellex* sit ejus, qui habeat uxorem, παλλακή

vero cœlibis, magis placet Jano Guilielmo, ut *pellex* sit a *pelliciendo*, ut ab 'illiciendo,' 'illex.' Contra tamen Voss. in Etymol. 'Quis nescit,' inquit, 'cum voces ex una lingua in aliam transfunduntur, quemadmodum in vinis fit, ita ethæc quoque nonnihil abire a priori natura? Quare mihi quidem dubium non fit, quin *pellex* sit a παλλακίς, extrito *i*, et converso *a* in *e*.' Hoc Vossius. Sed cum Græci πάλλαξ, et πάλληξ dixerint, inde facilis *pellex*. *Idem*.

^r *Sed etiam mares*] Ait *mares* etiam *pellices* dici, quod verum est. Hesych. παλλάκιον, μειράκιον, *pellex*, puer. Gloss. vett. 'παλλακή, concubina, succuba, *pellex*.' Item, 'πάλληξ, pupa, pupula, catulaster.' Item, 'παλλάκιον, concubinatus.' Ubi manifeste legendum *concubinatus*. Neque enim unquam *pallacion* de scortatione dici potest, sed de scortillo. *Idem*.

GITO.^s SI TANGET, JUNONI CRINIBUS DEMISSIS AGNUM
FEMINAM CÆDITO.

Pelliculationem^t Cato a pelliciendo dixit.

Pelliculationem pro inductionem a pelliciendo, quod [FEST.
inducendo est, dixit Cato in ea oratione quam scripsit de.

Pellicum¹⁰ galerum,^u quia fiebat ex pelle. [PAUL.

Pelluviæ,^x quibus pedes lavantur, ut malluviæ, quibus
manus.

Pelta,^y genus scuti.

Penates^z alii volunt, ut habeat nominativum siugularem
penas: alii penatis.

Penatis singulariter Labeo Antistius posse dici pu- [FEST.
tat, quia pluraliter penates dicantur, cum patiatur pro-
portio¹¹ etiam penas dici, ut optimas, primas, Antias.

Penatores, qui penus gestant.^a Cato adversus M. Acilium

10 Alii legunt *Pellitum*.—11 Vet. cod. *portio*.

NOTÆ

^s *Pellex aram Junonis ne tangito*] Hoc est, ut interpretatur Granius Flaccus in libro de jure Papiriano, Pellex nulli viro uxorem habenti ne nubito, si nupserit, crinibus demissis, &c. Demissis crinibus in tristitiæ signum. Ovid. 'Aspice demissos, lugentis more, capillos.'

^t *Pelliculationem*] Velius Longus de orthographia. Nec aliter apud Lucilium legitur in præpositione, *pelliciendo*, quod est, inducendo, geminata *l*, *pellicere* malunt quam *pellicere*. Et apud Virgilium non aliter legimus, 'pellacis Ulyssis.' *Fulv. Ursin.*

^u *Pellicum galerum*] Lege *pellitum*. Galeri enim ex pellibus fiebant. Sueton. 'Galerus pileus ex pelle horticæ cæsæ.' *Dac.*

^x *Pelluviæ*] Vide 'malluviæ.' *Idem.*

^y *Pelta*] Scutum breve loreum, formam lunæ semiplenæ referens, unde 'lunatam' dixit Virgil. 1. *Æneid.* 'Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis.' Suidas, *πάλτον, ἀσπίς ὄτρην μὴ ἔχουσα*, 'Clypens rotunditatem non habens:' passim etiam *pelta* pro *etra*. Unde Liv. lib. xxviii. 'Pelta etræ haud dissimilis est.' Et lib. xxxi. 'Cetratos, quos peltastas vocant,' &c. *Peltis* utebantur Macedones, Cretenses, Afri, Hispani. *Idem.*

^z *Penates*] Livius libro xxviii. 'Quoniam fors eos sub eodem tecto esse, atque in eodem penate voluisset.' *Jos. Scal.*

^a *Penatores, qui penus gestant*] Mendosum esse opinor. *Ant. Aug.*

Penatores] Suspicio Festum in corruptos Catonis codices incidisse, ubi

quarta : postquam nautas¹² ex navibus eduxi : non ex militibus, atque nautis piscatores penatores ficisedarum¹³ dedi.

Pendere^b pœnas, solvere significat, ab eo quod ære [PAUL. gravi cum uterentur Romani, penso eo, non numerato, debitum solvebant. Unde etiam pensiones dictæ. Pœnas pendere proprie dicitur, qui ob delictum pecuniam solvit, quia penso ære utebantur.

. . . . . oe.^c . . . . . [FEST.
 . . . . . ob. . . . .
 . . . . . ntur. . . . .

Penem^d antiqui codam vocabant, a qua antiquitate etiam-

//////////

12 Vet. cod. *nativitas*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *navitas*. Vide Notas.—13 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *ficcedula*.

NOTÆ

male *penatores* pro *venatores* legebatur. Id innuit vox *piscatores*: lege modo. Pro *ficisedarum*, quod monstrum est, legebat Ful. Urs. *Feci sed cibum dedi*. Ego propius ad scripturam, *sed aurum dedi*. Ait Cato, *postquam nautas ex navibus eduxi, non ex militibus atque nautis feci piscatores et venatores*, hoc est, non eis dixi, ut si edere vellent, vel piscarentur, vel venarentur, sed eis cibum dedi, vel aurum quo cibum pararent: quare certa est conjectura mea. *Dac.*

^b *Pendere*] Vide ‘*Dispensatores*.’ *Ant. Aug.*

^c . . . . . *oe*] *Pendere pœnas de eo proprie dicebant qui ob delictum pecuniam solvit, quia penso ære olim utebantur*. Et ita postea Sched. *Glossar.* ‘*pendo pœnas, δίκας τινῶν*.’ *Dac.*

^d *Penem*] *Codam* pro *Cauda* usos Veteres notat Marcellus Nonius. Vide ‘*October*.’ Et de hoc verbo Cicero epist. 22. lib. ix. Vide ‘*Peniculi*’ et ‘*Penitam*.’ *Ant. Aug.*

Penem] Versus *Nævii*, leviuscule contaminati, ita legi debent: *Theodotum compella, qui aris compitalibus Sedens in cella circumtecta tegetibus Laves ludentes peni pinxit bibulo*. Quid sit *penis bubulus*, vide in *Conjectaneis*; nam male interpretatur *Festus*. ‘*Cæna pura*,’ quam vocat, est, qua fungebantur, cum in casto essent. *Glossarium*: ‘*Cæna pura, προσάβατον*,’ imitatione *Gentilium, παρασκευήν* *Judæorum* ita vocat. *Jos. Scal.*

Penem antiqui] *Penis*, canda, quod ab animali dependet; inde propter similitudinem *peniculus*, nam caudis ad extergendas mensas, et excutiendum pulverem Veteres utebantur, ut nos hodieque utimur. In *Moreto* *Virgilii*: ‘*Perverrit cauda silices, gremiumque molarum*.’ *Infra* ‘*cena pura*,’ quam *Festus* vocat, est, cum in casto essent, et puriter faciebant. Versus *Nævii* leviter deformati; sic optime *Scal.* *Theodotum compella, qui aris compitalibus Sedens in cella cir-*

num offa porcina cum cauda in cenis puris offa penita vocatur: et peniculi, queis calciamenta tergentur, quod e codis extremis faciebant antiqui, qui tergerent ea: dictum est forsitan a pendendo. Nævius in Tunicularia: ¹⁴ Theodotum compellas, qui aras compitalibus Sedens in cælla circumtectuas tegetibus Lares ludentes peni pinxit bubulo: significat peniculo grandi, id est, coda.

Penem caudam vocabant, unde et offam porcina[m] [PAUL. cum cauda, offam penitam dicebant: hinc et peniculos dicimus, quibus calciamenta terguntur, qui de caudarum extremitate fiunt. Penis denique a pendendo vocata est.

Penetrale sacrificium^e dicitur, quod interiore parte [FEST. sacrarii conficitur: unde et penetralia cujusque dicuntur, et penes nos, quod in potestate nostra est.

Penetralia sunt penatium Deorum sacraria. [PAUL.

Penetrare, penitus intrare.

Peniculi^f spongiæ longæ propter similitudinem caudarum appellatæ. Penes enim vocabantur caudæ.

Penitam^{15 g} offam Nævius appellat obsegmen¹⁶ [FEST.

14 Id. ibid. *Cunicularia*.—15 Vet. cod. *Poenitam*.—16 Ed. Scal. *absegmen*.

NOTÆ

cumtectas tegetibus Lares ludentes peni pinxit bubulo. Et pessime Festus penem bubulum, grandem peniculum interpretatur, penis bubulus est cauda bubula, qua et ad peniculorum, et ad Muscariorum usum Veteres utebantur. Ad peniculorum usum supra Nævius: ad Muscariorum, Ælian. *ἐκ τούτων δὲ τῶν βοῶν, καὶ τὰς μυιοσόβας ποιοῦνται*. 'Ex illis bobus muscaria faciunt.' *Dac*.

Penem] Glossar. 'Cæna pura, παρσκευή, πρόσβατον.' Augustin. in Joann. 'Acceleratam,' inquit, 'vult intelligi sepulturam ne advesperasceret, quando jam propter parasenen, quam cœnam puram Judæi

Latine usitatius apud nos vocant, facere tale aliquid non licebat.' *Ful. Ursin*.

^e *Penetrale sacrificium*] Larium Deorum sacrificium, ut opinor, nam et ipsi *penetrales* dicti. *Dac*.

^f *Peniculi*] Gloss. 'Peniculus, penicillus, σπόγγος.' Aliæ Gloss. 'peniculum σπογγέιον, σπογγάριον.' *Idem*.
^g *Penitam*] Vide 'Penem.' *Ant. Aug*.

Penitam] Arnobius libro vi. 'næniæ, offasque penitas:' ubi lego, *tæniæ*. Sicut in eodem: 'quid tuceta? quid næniæ? quid offæ?' *Idem* mendum: legendum enim *tæniæ*. Quid essent *tæniæ*, vel *tæniacæ*, vide quæ

carnis cum cauda: antiqui autem offam vocabant *ab-*
scissum globi forma, ut manu glomeratam pultem.

Pennas^h antiquos ferunt ex Græco, quod illi *πετηγὰ* ea,
 quæ sunt volucra dicant. Item easdem *pesnas*, et *cœs-*
nas.¹⁷

*Pennatas*ⁱ *impennatasque agnas*, in saliarum carmine [PAUL.
spicas significat cum aristis, et alias sine aristis agnas
novas volunt intelligi.

Penora^k dicuntur res necessariae ad victum cotidianum: et
 locus eorum¹⁸ *penarius*.¹⁹

17 Vir doct. in marg. ejusdem ed. *cœsnas*.—18 Vet. lib. *earum*.—19 Scal. et
 Dac. legendum monent *penarium*.

NOTE

superiori anno in Varronem de Re
 Rustica notavimus. *Jos. Scal.*

Penitam offam] Mire fallitur Scali-
 ger. *Teniaceæ* Varronis non sunt *næ-*
niæ Arnobii. Audi modo ut *næniæ*
 suas interpretetur Arnobius: 'Quod
 in secundo situm est,' inquit, respicit
 enim ad illa, *quid tæniæ*, 'Intestini
 est porrectio, per quam prolivies
 editur succis per exsiccata vitalibus:
 offa autem *penita* est, cum particula
 visceris cauda pecoris amputata.'
 Neque illud de *tæniacis* unquam Ar-
 nobius dicere potuisset, quod de *næ-*
niis jure dixit, quas etiam intestina
 jam interpretatus est Festus. De
 'penita offa' Plant. Mil. Glor. III. 1.
 'Aufer illam offam *penitam*.' *Penita*
 penultima producta, ut differat a *pe-*
nita, id est, intima, penultima cor-
 repta. *Dac.*

^h *Pennas*] Vide 'Pæsnis.' *Ant.*
Aug.

Pennas] Verba Festi paulo aliter
 schedæ: 'Pennas antiquos fertur
 appellasse *pecnas* ex Græco, quod
 illi *πετηγὰ* ea, quæ sunt volucra, di-
 cant. Item easdem *pesnas*, ut *cœs-*
nas.' Optime, *πετηγὰ*, *πετηγὰ*, Æolice

πτέννα, eliso τ, *penna*. Sed unde *pecna*
 ex Græco *πετηγὰ*? an *πετηγὰ*, eliso
 η, *πετγὰ*, τ mutato in κ, *κεκνὰ*, *pecna*,
pedna, *penna*? Idem.

ⁱ *Pennatas*] Theophrastus alicubi, in
περὶ ἱστορίας φυτῶν, ait a rusticis tene-
 riores *spicas æpnas* vocari. *Jos. Scal.*

Pennatas impennatasque] Spicis *pen-*
næ tribuntur. *Agnæ* autem mino-
 res *spicæ* in saliarum carmine vocaban-
 tur, imitatione Græcorum, qui *æpnas*
 dicunt. Theophrast. lib. VIII. cap. 7.
καὶ οἱ στάχυες μικροὶ καὶ τούτους οὖς κα-
λοῦσιν æpnas. 'Et parvæ *spicæ*, etiam
 illas, quas vocant *agnas*.' At Joannes
 Auratus, referent Fruterio lib. II.
 cap. 8. *Agnas* dictas putavit a Græco
ἄχνη, acus, et paleæ minutissimum
 illud, quod excutitur in tritura. *ἄχνη*,
 χ mutata in γ, *ἄγνη*, *agnæ*. *Pennatæ*
 autem *agnæ*, quod *pennum acutum*
 Veteres dicebant, Isidor. in gloss.
 'pennum bis acutum.' *Dac.*

^k *Penora*] Τὰ πρὸς τὸν βίον ἐπιτήδεια.
 Gloss. 'res ad vitam necessariae:' et
 Scævola Jurisconsultus: 'Penus quod
 poculentum et esculentum *pena-*
rium:' ita enim legendum, non *pe-*
narius. Cella *penaria* promptuaria.

Pentathlum¹ antiqui quinquartium²⁰ dixerunt: id autem genus exercitationis ex his quinque artibus constat, jactu disci, cursu, saltu, jaculatione, luctatione.

Penuria^m est id, quod pæne minus sit¹ quam necesse est.

Penus vocabatur locus in æde Vestæ intimus.

Penusⁿ vocatur locus intimus in æde Vestæ tegeti- [FEST. bus septus,² qui certis diebus circa Vestalia aperitur: ii dies religiosi habentur.

Perbitere^o Plautus pro perire³ posuit. [PAUL.

Percunctatio^p pro interrogatione dicta videtur ex [FEST.

20 Vet. lib. *quinquertium*.—1 Vossius, probante Dac. *quod penui minus sit*.—2 In textu Scaligeri extat *segetibus*. *Sapius qui*, &c. sed legendum monet, ut nos damus, *tegetibus septus*.—3 Quidam legunt *Præbitere*: Plautus *pro præire*.

NOTÆ

Varr. 'Penarium, ubi penora custodiuntur.' *Penarium* idem quod *cellarium*. Idem.

¹ *Pentathlum*] Græce *πένταθλος*, et ipsi ludiones pentathli: nam quamvis essent Veteribus octo genera certaminum, nempe 'Stadium,' 125. pass. 'Dialulus,' duplex stadium: 'Dolichus,' 12. stad. vel, ut alii, 24. 'Oplites,' sive 'Oplitodromus,' cursus cum armis: 'Cestus,' 'Pancratium,' quod reliqua complectebatur, 'Lucta,' et 'Saltus,' ea vulgo ad quinque referebantur, nempe ad *Pentathlum* sive *Quinquertium*, quæ in unum versus conjecit Simonides: Ἄλμα, ποδάκειον, δίσκον, ἕκοντα, πάλην, 'Saltum, cursum, discum, jaculum, luctam.' Vide 'quinquertium.' *Idem*.

^m *Penuria*] Optime Voss. *quod penui minus sit*. Nam a *penui* deducit *penuria*. Idem.

ⁿ *Penus*] Festus ait, *Penus vocatur locus intimus*, &c. Vestalia sunt 5. Id. Jun. ex Fastis, et Ovidio, ac Varone. *Ant. Aug.*

Delph. et Var. Clas.

Pomp. Fest.

Penus] Proprie *penus*, penarium, et per similitudinem, locus intimus in æde Vestæ; quem tegetibus septum fuisse innuit Ovid. lib. iv. Fast. 'Et paries lento vimine textus erat.' *Dac.*

^o *Perbitere*] Plant. in Pseud. 'Eum cras cruciatu maximo se perbitere.' Et in Pœnulo: 'At, ne inter vias Perbiteramus eas mutuo.' Illic 'perire,' hic 'præterire' significat. *Ant. Aug.*

Perbitere] Locus Plant. est e Pseudol. III. 1. 'Eum cras cruciatu maximo perbitere.' Vide Nonium: in quibusdam legitur *Præbitere*: Plautus *pro præire*: sed eo usum fuisse Plautum nusquam invenies, sed τῶν *præterbitere*, præterire. Vulgatam igitur lectionem retineo. *Dac.*

^p *Percunctatio*] Scribitur *percontatio*, a *contio*: et *percunctatio* a *cunctis*, Donat. apud Terent. mihi prior scriptura magis placet, etsi aliter Festus, neque enim per cuncta interrogat, qui vel unicam rem percontatur. *Idem*.

nautico usu, qui conto pertentant, cognoscuntque navigantes aquæ altitudinem. Ob quam causam ait Verrius etiam secundam syllabam per O solere scribi: mihi id falsum videtur: nam est illa percunctatio, quod is, qui curiose quid interrogat, per cuncta visit,⁴ ut recte per U literam scribatur.

Percontatio videtur dicta ex usu nautico, quia [PAUL. aquæ altitudinem conto pertentant. Alii volunt percunctationem dici, quod scilicet is, qui curiosus est, per cuncta interrogat.

Percunctatum patrisfamilie nomen⁴ ne quis servum [FEST. mitteret, lege sanctum fuisse ait Cato in ea, qua legem Orchiam dissuadet.

Perditum est, quod interit,⁵ ac recuperari non potest. [PAUL.

Perediam,⁷ et bibesiam Plautus cum dixit, intelligi voluit cupiditatem edendi, et bibendi.

Perediam, et bibesiam Plautus finxit sua consuetudine, cum intelligi voluit cupiditatem edendi, et bibendi.⁶

Peregere⁷ dicebatur expergefacerere.

4 'Pro per cuncta visit vett. libb. *percunctari sit*: unde optime viri docti *per cunctas res it.*' *Dac.*—5 *Vet. lib. interiit.*—6 Hæc sunt verba Festi, inquit Scal. licet in vett. libb. non sunt reperta.—7 Legit Scal. *Peregere*. *Vet. lib. habet Peregere.*

NOTÆ

⁴ *Percunctatum patrisfamilie nomen*] Hujus legis nullum alibi vestigium: notandum tamen illud antiquitatis monumentum, inhonestum et indecorum fuisse apud priscos illos Romanos servum mittere percunctatum patrisfamilie nomen, quem morem ex heroicis temporibus manasse verisimile est. *Idem.*

⁷ *Perediam*] *Plant. in Curcul. Ant. Aug.*

Perediam et bibesiam] Eas venuste parasitus quasi provinciarum nomina

commentus est. *Curcul. act. III.* 'Rhodiam atque Lyciam, Perediam et Perbibesiam, &c. Subegit solus intra viginti dies.' *Dac.*

⁵ *Peregere*] *Lego Peregere*: unde 'pergisor:' et compositum 'expergisor.' *Jos. Scal.*

Peregere] *Lego Peregere*: unde 'pergisor,' ait Scal. Sed nihil mutandum: *peregere* enim dicebant, a quo 'pergere,' 'pergisci,' 'expergisci.' *Dac.*

Peregrina^t sacra sunt dicta, quæ ab aliis urbibus [PAUL. religionis gratia sunt advecta.

Peregrina sacra appellantur, quæ aut evocatis diis [FEST. in oppugnandis urbibus Romam sunt conlata,^s aut quæ ob quasdam religiones per pacem sunt petita, ut ex Phrygia Matris Magnæ, ex Græcia Cereris, Epidauro Æsculapii, quæ coluntur eorum more, a quibus sunt accepta.

Peregrinus ager^u est, qui neque Romanus, neque hostilis habetur.

Peremere alii posuere pro prohibere, alii pro vitiare. [PAUL. Peremere^{t x} Cincius in libro de verbis prisca ait [FEST. significare idem, quod prohibere: at Cato in libro, qui est de re militari, pro vitiare usus est, cum ait: Cum magistratus nihil aliud audet imperare, nequid Consul auspicii peremat.

Peremne^y dicitur auspiciari, qui amnem, aut aquam, quæ ex sacro oritur, auspicato transit.

8 Vet. cod. *conata*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *coacta*.—† *Peremere*, &c. Jos. Scal. in marg. ed. suæ notavit hæc quidem esse Festi, sed non ex antiquo libro sumta.

NOTÆ

^t *Peregrina*] Vide Verrium ex Plinio lib. xxviii. cap. 2. de diis evocatis, de quibus plura Macrobi. lib. iii. Satur. *Ant. Aug.*

Peregrina sacra] In oppugnationibus, ante omnia Sacerdotes Romani Deum, cujus in tutela esset oppidum, quod obsidebatur, verbis conceptis evocabant, promittebantque illi eundem aut ampliorem locum cultumque. Ex Verrio Flacco docet Plin. lib. xxviii. cap. 15. Vide Macrobi. lib. iii. Satural. cap. 15. *Dac.*

^u *Peregrinus ager*] Nam agrorum quinque genera: 'Romanus,' 'Gabinus,' 'Peregrinus,' 'Hosticus,' et 'incertus.' Varr. lib. iv. de L. L. *Idem.*

^x *Peremere*] Vel *perimere*, non tam prohibere vel vitiare, quam omnino tollere, ab *emo*, tollo. Vide 'surremsit.' *Per* autem intensivum est, et infra in verbis Catonis *perimat* est 'tollat.' A verbo *peremere* sunt, 'perempta,' interfecta, quæ omnino sublata sunt, item 'peremptalia fulgura,' quæ priora vi sua perimunt, i. tollunt: et 'peremptorium edictum,' quod litem perimat, tollat. *Idem.*

^y *Peremne*] Vide 'Petronia.' *Ant. Aug.*

Peremne] *Peremnie* auspicium duplex: universum populi, cum Idibus Martiis amnem auspicato transiret, et Annæ Perannæ rem divinam faceret, ut annare perannareque commode

Perempta,^z et interempta pro interfectis⁹ poni solet a poetis. Lucretius: Cum corpus simul, atque animi natura perempta.

Peremptalia^a fulgura Gracchus¹⁰ ait vocari, quæ superiora fulgura, ut¹¹ portenta, vi sua perimant duobus modis, prioribus tollendis, aut majore manubia: ut tertia secundæ, secunda primæ cedat. Nam ut omnia¹² superantur fulguré, sic ictum fulgur manubiis vinci.

Perfacul,^b et persefacul¹³ antiqui dicebant, quod [PAUL. nunc facile, et perfacile dicimus: inde permansit in consuetudine facultas.

Perfines,^c perstringas.¹⁴

Perfugam,^d Gallus Ælius ait, qui liber, aut servus, [FEST.

9 Ed. Scal. *imperfectis*.—10 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *Gracchus*.—11 Id. *ibid. aut.*—12 Legendum monet Dac. ut viri docti, *omina*.—13 Legit Scal. *Perfacul, et per se, Facul*. Unica voce legendum monet Dac. *persefacul*.—14 Al. *perstringas*.

NOTÆ

liceret: alterum magistratus: cum scilicet magistratus annem auspicato transirent, quotiescumque quid in campo agere vellent. Cicero libro II. de divinatione: 'Bellicam rem administrare majores nostri nisi auspicato noluerunt. Quam multi anni sunt, cum bella a proprætoribus et proconsulibus administrantur, qui auspicia non habent? Itaque nec amnes transeunt auspicato, nec tripodio auspicantur.' *Jos. Scal.*

Peremne] Vide 'Petronia' et 'manalis fons.' Ab hoc autem peremni urbano [vid. Not. Scal.] mos invaluit, uti exercituum duces quovis deinde loco amnes auspicato cum exercitu trajicerent. *Dac.*

^z *Perempta*] Vide 'peremere.' *Idem.*

^a *Peremptalia*] Vide 'Postularia' et 'Manubiæ.' *Ant. Aug.*

Peremptalia] Vide 'peremere.' De 'manubiis' suo loco dictum est. *Dac.*

^b *Perfacul*] *Lege, Perfacul, et per se, Facul*: hoc est, tam compositum *Perfacul*, quam simplex, *Facul*. Levis menda, sed quæ errandi ansam docitis præbuit. *Jos. Scal.*

Perfacul] Sed errat ipse Scaliger: Legendum enim unica voce *persefacul*. Antiqui enim *perse* dicebant pro *per*, sicut et *prose* ἀπὸ τοῦ *pro*. Inde 'prosemmurium,' quod postea 'prosimurium.' *Dac.*

^c *Perfines*] Sched. *Perfines, perstringas*: sed malo *perstringus*: nam proprie de aratoribus, qui aratro finitima arva perstringunt. *Perfines*, pro *perfinias*, duplici conjugatione, ut multa. *Idem.*

^d *Perfugam*] Glossæ *perfugam* et *transfugam*, ἀπόμολον interpretantur ex mente Ælii. At aliæ glossæ: *transfuga*, ἀποστάτης. Nam proprie *perfuga* dicitur, qui ab hostibus ad nos, *transfuga*, qui a nobis ad hostes discessit, etsi non observatur illud dis-

aut hostis sui¹⁵ voluntate ad hostes transierit, qui idem dicitur transfuga: quanquam sint, qui credant perfugam esse, non tam qui alios fugiat, quam qui ob spem commodorum ad quempiam perfugiat.

Perfuga, et transfuga dicitur, quod ad hostes perfugiat, transfugiat. [PAUL.]

Pergite,^e agite. Virgilius: Pergite, Pierides.

Pergræcari^f est, epulis et potationibus inservire. Titinius: Hominem improbum, Nunc ruri pergræcatur.

Periculatus sum Cato est usus in dicendo.

Periculatus sum Cato ait in ea oratione, quam [FEST.] scripsit ad litis Censorias.

Perihodos^g dicitur et in carmine lyrico pars quædam, et in soluta oratione verbis circumscripta sententia, et in gymnici^h certaminibus perihodon vicisse dicitur qui Pythia, Isthmia, Nemea, Olympia vicit: a circumitu eorum spectaculorum.

Perimit,¹⁶ adimit, tollit: unde et peremptus, interfectus. [PAUL.]

P . . . . . pellat:ⁱ a quo [FEST.]
ctiam . . . . . sus.

15 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit sua.—16 Vet. lib. *Peremit*.

NOTE

crimen. *Idem*.

^e *Pergite*] Virg. Eclog. vi. *Ant. Aug.*

^f *Pergræcari*] Intemperantius bibere Græcorum more, qui, remotis epulis, majoribus poculis posebant. Cicer. in iii. Verr. 'Fit sermo inter eos et invitatio, ut Græco more biberetur, hospes hortatur, poscunt majoribus poculis.' Glossæ *pergræcari* exponunt *ἐλληνίζειν*, alio sensu. *Dac.*

^g *Perihodos*] *Περίοδος*, circuitus. Unde in soluta oratione *periodus* dicitur longiori verborum circuitu circumscripta et circumducta sententia, quæ constat membris et incis; unde

a Cicerone, 'ambitus,' 'circuitus,' 'comprehensio,' 'continuatio,' 'circumscriptio' dicitur. Vide Quintilian. lib. ix. cap. 4. In carminibus, non tantum Lyricis, *periodus* cum sententia et spiritu certo versuum numero terminatur. *Idem*.

^h *In gymniciis*] Qui Nemea, Pythia, Isthmia et Olympia vicerant, *periodo* victores dicebantur, et *periodum* vicisse: *νικᾶν τὴν περίοδον* Græci dixerunt. Athen. de Herodoto Megarensi: *ἐνίκησε τὴν περίοδον δεκάκις*, 'periodum decies vicit.' *Idem*.

ⁱ . . . . . *pellat*] Suspicio, *Permissus* idem quod *promissus* appellant, a quo

Permissus^k appellatur aries,¹⁷ qui annis compluribus tonsus non est.

Permutatur, id proprie dici videtur, quod ex alio [FEST. loco in alium transfertur: at commutatur, cum aliud pro alio substituitur: sed ea jam confuse in usu sunt.¹⁸

Perpetem^l pro perpetuo dixerunt poëtae. Pacuvius in Iliona: fac, ut coepisti, hanc operam mihi des perpetem. Oculis traxerim.

Perpetem pro perpetuo dixerunt poëtae. [PAUL.

Perpetrat,¹⁹ peragit, perficit.

Perpetrat,^m peragit, perficit. Pacuvius in Teucro: [FEST.

17 Vet. lib. *agnus*.—18 Notavit Scal. hæc quidem esse Festi, licet in vet. lib. non sunt reperta.—19 Vet. lib. *Perpetat*.

NOTE

etiam permissus agnus dicitur, qui annis compluribus non est tonsus. Nihil aliud video. Ait Festus permissum agnum dici pro promissum, id est, cui lana promissa sit, sed mihi non persuadet, cum vix ita dici putem promissum agnum. Certe scio, permissum agnum eum esse, quem Græci ἀνεμῆνον dicunt, i. relaxatum, solutum, dimissum, adeoque Deo consecratum et intonsum. Idem.

^k *Permissus*] Vide ‘Promissus’ et ‘Pro.’ *Ant. Aug.*

^l *Perpetem*] *Perpes*, proprie vox auguralis, a *per* et *petere*, sive *πέτεσθαι*, de ave, quæ volatum non intermittit, unde metaphorice ad alia extenditur, ut *Plant. Amphit. II. 2.* ‘Ibi cœnavi, atque ibi quievi in navi noctem perpetem.’ Inde *perpetim* accusativus, quasi adverbialiter in *Gloss. Israhel. Voss. Dac.*

^m *Perpetrat*] Mendosus locus, et in ipso veteri libro R. litera notatus, ut error scriptoris significaretur. Pacuvii verba sunt valde mendosa. *Ant. Aug.*

Perpetrat] Non leviter hæc conta-

minata sunt: quæ, si veterem lectionem proponamus, nullo negotio in integrum restituerimus: vetus lectio, ut admonemur ex notis marginis: *Neque perpetrare precibus imperia, qui detinmi patris spartam reponere instat.* Quæ non parum adjumenti nobis ad veritatem indagandam contulerunt. Legimus ergo: *Pacuvius in Teucro: Neque perpetrare precibus, imperio, quiti, et in Niptris: Spartam repedare instat, id si perpetrat. Neque quiti, hoc est, neque potuerunt. Neque prece, inquit, neque imperio, hoc peragere potuerunt. Repedandi verbo alibi utitur. Vide ‘Repedare:’ videtur tamen Pacuvius reponere scripsisse, propter versum. Quæ dicta sunt de Menelao. Sed finem horum explere quidem verbis Festi non pollicemur. Sententiam autem Festi hanc esse putamus: ‘Quomodo etiam sine præpositione nisi sunt, quod conversum jam in turpem significatum.’ Nam *Patrare* turpe verbum est. *Catullus, Persius, Glossarium: ‘Patrat, μασᾶται, κακεμφάτως, ὡς εἰρ αἰσχρῶς.’* Lege, ὡς ἐπ’ αἰσχρῶν. *Jos. Scal.**

neque perpetrare precibus imperia ²⁰ qui decimus ¹ patris spartam deponere: ² instat, id si perpetrat: quomodo etiam sine præpositione usi sunt, quod conversum jam in consuetudinem ⁿ est.

Perpulis, persuasit, impulis.° [PAUL.
 . . . . . dicendo me. perpulis. [FEST.
 . . . . . scilicet compulis.

Persicum portum ^p Plautus cum ait, mare Euboicum videtur significare, quod in eo classis Persarum dicitur steterisse non procul a Thebis.

Persicum portum, mare Euboicum, quod in eo [PAUL. steterit classis Persarum.

Persicum Plautus dixit peracutum.

Persicus ³ ^q peracutum significare videtur, ut Plau- [FEST.

20 Vet. cod. *impetria*.—1 Id. *qui detinni*.—2 Id. *reponare*. Vid. Not.—3 Legendum monent Scal. Dac. ut in vet. cod. *Persibus*.

NOTÆ

ⁿ Quod conversum jam in consuetudinem] Verbo *patrare*, inquit, sine præpositione pro *perficere* Veteres usi sunt, quod nunc in consuetudinem abiit, eo enim frequenter nostri utuntur. Sic ‘*patrare incepta*:’ ‘*patratis consiliis*’ Sallust. Sic Lucret. Cicer. Tacit. Liv. Sed postea verbum illud inter obscena: quare Quintil. lib. VIII. cap. 3. ‘Sive mala consuetudine in obscænum intellectum sermo detortus est, ut ‘*ductare exercitus*’ et ‘*patrare bellum*’ apud Sallust. dicta sanete et antique, rideantur a nobis si Diis placet,’ &c. Inde Glossæ: ‘*Patrat, μαστᾶται, κακεμφάτως, ὡς ἐστ’ αἰσχρῶς,*’ lege ex Scalig. ὡς ἐπ’ αἰσχρῶν. Dac.

° . . . . . *impulis*] . . . ‘*Perpulis, persuasit, impulis . . . . . dicendo me perpulis . . . . . scilicet compulis.*’ Sched. *Idem*.

^p *Persicum portum*] Plaut. in Amph. ‘*Cænavin’ ego in navi in portu Per-*

sico?’ et alibi. *Ant. Aug.*

Persicum portum] In Amphitruone, i. 1. Dac.

^q *Persicus*] Omnino legendum *Persibus*. Vide tertium Conjectaneum, atque adeo Varronem ipsum in fine libri VI. Versum Plauti ita lege: *Nihil deconciliares illi, nisi quid persibus sapis.* Jos. Scal.

Persicus] Lege ut in vet. cod. *Persibus*. *Sibus* enim est callidus, et dicitur pro *sopus* vel *sophus*, ut *sispes* pro *sopes*. Vide ‘*sibus*.’ Sic apud Varronem ‘*persibe*’ lib. VI. ‘*Persibe, perite, itaque sub hoc glossema Callide subscribunt.*’ Versus Plauti: *Nihil deconciliares illi, nisi quid persibus sapis.* Versus Nævii corruptissimus est, sed ita proxime ad scripturam recte restitui possit: *Et qui fuerit, persibus captanda est ratio.* Callide, inquit, inculcanda est ratio, quis iste fuerit. Dac.

tus: Nihil deconciliare sibi, nisi qui persicus sapis.

Nævius: Et qui fuerit persicus carpenti est⁴ ratio.

Persillum^r vocant sacerdotes rudiculum picatum, quo unguine flamen Portunalis⁵ arma Quirini unguet.⁶

Persillum dicebant vas quoddam picatum, in quo [PAUL. erat unguentum, unde arma Quirini ungebantur.

Personata^s fabula quædam Nævii inscribitur, quam [FEST. putant quidam primum a (actam)⁷ personatis histrionibus: sed, cum post multos annos comædi et tragædi personis uti cœperunt, verisimilius est eam fabulam propter inopiam comædorum actam novam per atellanos, qui proprie vocantur personati, quia jus est iis non

4 Vet. cod. *adst.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *adest.*—5 Vet. lib. *Quirinialis.*—6 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *unguit.* Vide inf.—7 In ead. ed. τὸ *actam* abest: in marg. tamen vir doct. conjicit *actum a personatis.*

NOTÆ

^r *Persillum*] Quod Paulus ait, apertum est, sed an idem Festum sensisse credendum sit, vehementer dubito. *Rudiculum picatum* esse vas, in quo sit unguentum, quærendum arbitror: *fluminis* quoque nomen suspectum est. *Rudiculum* a *rudere* fortasse dictum, et globum piceum, vel picatum significat. *Ant. Aug.*

Persillum] Legendum puto, *Rudusculum picatum*, hoc est, vas ex cavo informi saxo, quod rudus saxum impositum sit. Legendum vero, *ex quo, unguine, &c.* Quidam, qui nobis veterum numismatum et aliorum monumentorum libros ediderunt, in iis libris Cantharum Persilli titulo descripserunt: et Persillum pro Perirrhantio accipiunt. Risi, cum illa legi, non tantum quod Cantharum nulla ratione moti Persillum vocant: sed etiam quod, cum sententiam suam confirmare vellent, testimonio Festi id facere conati sunt. Lector vero eruditus iudicet, quid intersit

inter Persillum, et περιρρανθήριον: tam profecto, quam inter unguen vel axungiam, et aquam lustralem. *Jos. Scal.*

^s *Personata*] Videndus Livius initio lib. vii. *Ant. Aug.*

Personata] Quod ait, histriones cogi solitos deponere personam: hoc fiebat, quando exsibilabantur, neque placebant. Macrobius loquens de Pylade histrione: 'Cum in Herculem furentem prodiisset, et nonnullis incessum histrioni convenientem non servare videretur, deposita persona ridentes increpuit: *μωροί, μαινόμενον ὀρχούμεθα.*' *Jos. Scal.*

Personata fabula] Quod ait, &c. *ὀρχούμεθα.* *Scal.* Atellani vero id jus habebant, ut nunquam personam ponerent. Neque etiam histrionum numero ascribebantur, neque tribu movebantur, stipendiaque, tanquam expertes artis ludicræ, faciebant. Vide Liv. lib. vii. cap. 2. *Dac.*

cogi in scena ponere personam, quod ceteris histrionibus pati necesse est.

Pertisum^t pro pertesum dixerunt antiqui. [PAUL.
qui paulo. . . . . . do me. . . . [FEST.
 . . . . . licet. . . . .
 . . . . . sum di. . . . .
 . . . . . qui paul. . . . .

Pertusum^u dolium dicitur, cum ventrem signi- [PAUL.
 ficat.⁸

Pertusum^x dolium cum dicimus ventrem significamus [FEST.

Perdicitur.^z . . . . .
 . . . . . Ennius L. I. Annalium. . . . .

⁸ In ed. Rom. pro *ventrem* legitur *venenum*, male, censente Dac. qui ipse legendum suspicatur: *Pertusum dolium cum dicitur, ventrem lenonis significat, vel lenonem significat.*

NOTÆ

^t *Pertisum*] Vide ‘Redarguisse.’ *Ant. Aug.*

Pertisum] Infra: *Pertisum aliquando media i non e dixerunt: licet irrideatur a Lucilio, quod pertisum diceret, Scipio Africanus, qui Pauli filius fuit.* Vide ‘Redarguisse.’ Idem Lucilius libro ix. contra hanc Cacoze- liam ita legem orthographiæ præscribit: ‘Jam pueri venere: e postremum facito, atque i, Ut plureis pueri fiant: i si faci’ solum Pupilli, pueri, Lucili: hoc uniu’ fiet. Hoc illi factum est uni: tenue hoc facies i. Hæc illi fecere: addes e ut pin- guin’ fiat.’ Et ita semper in eodem nono libro Lucilii de Orthographia tractatum fuisse notavimus. Adde quod Isidorus scribit: ‘Orthographiam, id est, scripturam contra imperitiam librariorum Lucilius poëta primus scripsit.’ Hæc ille. *Jos. Scal.*

. . . . . do me. . . .] Lege ex Scagliero: *Pertisum aliquando mediu i non*

e dixerunt: licet irrideatur a Lucilio, quod pertisum diceret, Scipio Africanus, qui Pauli filius fuit. Lucilii verba Scipionem irridentis: ‘Quo facietior videre et scire plus quam ceteri, pertisum hominem, non pertæsum dicere ferunt.’ Vide ‘redarguisse.’ *Dac.*

^u *Pertusum*] In edit. Rom. pro *ventrem*, legitur *venenum*. Male. Suspicabar legendum: *Pertusum dolium cum dicitur, ventrem lenonis significat, vel lenonem significat*: nam dubio procul alludit locum Plauti Pseudol. 1. 3. ubi cum Pseudolus et Callidorus lenonem probris onerasset, neque iis ipse commoveretur, sed ea etiam læte ferret, Pseudolus ait: ‘In pertusum ingerimus dicta dolium; operam ludimus.’ *Idem.*

^x *Pertu...*] Notas L. I. habes in ‘Manes.’ Quid sit, quærat. *Jos. Scal.*

^z . . . . . pes dicitur . . .] Sched. ‘Pes dicitur . . . pede ruit . . . Ennius lib. 1. Annalium . . .’ forsan notabat hic

Pescia^a in Saliari carmine, Ælius Stilo dici ait, capitia ex pellibus agninis facta, quod Græci vocent pelles πέσκη neutro genere pluraliter.

Pesestas^b inter alia, quæ interpretatores⁹ dicunt, cum fundus lustratur, significare videtur pestilentiam, ut intelligi ex ceteris¹⁰ possit,¹¹ cum dicitur: Avertas morbum, mortem, labem, nebulam, impetiginem.

Pesestas dicebatur pestilentia. [PAUL.]

Pestifera auspicia^c esse dicebant, cum cor in extis, aut caput in jecinore non fuisset.

Pestifera auspicia sunt, cum cor in extis, aut caput [FEST. non fuisset] in jecinore.

Pestiferum^d fulgur dicitur, quo mors exiliumve significari solent.

Petauristas^e Lucilius a Petauro appellatos existimare vide-

9 Vet. lib. *imprecatores*. Legendum monet Scal. *inter precesiones*. Dac. *inter precesionem*.—10 Vet. lib. *aliis*.—11 Ed. Scal. *possint*.

NOTÆ

Festus pedem de fluvio dici, ut apud Horat. ‘Mollis crepante lympha desillit pede.’ Et Lucret. lib. v. ‘Qua via secta semel, liquido pede detulit undas.’ Dac.

^a *Pescia*] Pellis agnina a Græco πέσκος, quod a πέκος. Hesych. πεσκέων, δερμάτων. Item: πέσκον, ἢ κώδιον ἢ δέρμα. dicitur etiam et πέσκα. *Idem*.

^b *Pesestas*] *Pestis* pro *perestas*, quasi *perestis* a *peredendo*. Nisi cum Meursio legas *Pestestas*, quomodo ‘tempestas,’ ‘tempus,’ &c. Pro *interpretatores*, lege *inter precesionem*, ut in edit. Rom. *Precesionem* intelligit quæ fiebat dum agri lustrarentur, cujus formula apud Caton. de R. R. cap. 141. et apud Tibull. Eleg. 1. lib. 11. *Idem*.

^c *Pestifera auspicia*] Sic passim de tristibus auspiciis exta sine corde, et jecur sine capite. *Idem*.

^d *Pestiferum*] Vide ‘Postularia.’ *Ant. Aug.*

^e *Petauristas*] *Mechanici* dicti sunt *Petauristæ*, quia in machina vel rota trajiciebant sese desperata audacia. *Martialis*: ‘Quam rota transmissa toties impacta petauro.’ *Aristophanes* ἐν δαιδάλλῃ apud *Grammaticos*: ‘Ὁ μηχανοποιὸς, ὅποτε βούλη τὸν τροχὸν Ἐᾶν ἀνεκὰς, λέγε, χαίρε φέγγος ἡλίου. Tanquam periculosissimum esse trajicere se per rotam, propterea dixit, o *Petaurista*, quotiescumque vertes rotam mechanicam, potes supremam dicere vitæ tuæ. Nam et hic quoque μηχανοποιὸς, qui *Lucilio Mechanicus*. Dictus *Petaurista* ἀπὸ τοῦ πεταύρου. Est autem πέτευρον seu πέταυρον tabella parieti affixa, ad quam vespere gallinæ se volatu recipiunt, ut pernoctent: quia *mechanici* isti ad rotam illam se saltu subjiciunt,

tur, cum ait: Sicuti mechanici, cum alto exiluire pettauro: at Ælius Stilo, quod in aëre volent, cum ait: Petaurista proprie Græce, quod ii πρὸς ἀέρα¹² πετῶνται.

Petilam suram^f significat unguulam equi albam. [PAUL. Petilam suram, siccam, et substrictam vulgo interpretantur.¹³ Scævola ait unguulam equi albam ita dici.

Petimina,^g in humeris jumentorum ulcera, et vulgus appellat, et Lucilius meminit, cum ait: Ut petimen naso, aut lumbos cervicibus tangat: eo nomine autem et inter duos armos suis quod est, aut pectus, appellari solitum testatur Nævius in descriptione suillæ, cum ait: petimine piscino qui meruerat.

Petimina, in humeris jumentorum ulcera. [PAUL.

Petissere,^h petere.

¹² Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit πρὸς αὔρας.—¹³ Ed. Scal. interpretatur.

NOTE

propterea πεταυριστά dicti. De quo multa aliquando dicemus in Manilium, ποῖταμ eruditissimum. Sumitur et pro saltatore tantum, et eo, qui flexu corporis multa schemata edit. Varro epistola ad Cæsarem: 'Cum vocat Ptolemæum κίραιδον, ἰαονικόν, πεταυριστήν, διονῶν, ἀλοποιόν.' Quæ manifesto dicta sunt de Ptolemæo Aulete Rege Ægypti. Locus Varronis in Nonii codicibus depravatus est. Nos, ut legendum putamus, posuimus. *Jos. Scal.*

^f *Petilam suram*] Non video cur *petilam suram* Scævola 'albam equi unguulam' interpretetur, nam *petilus* est siccus, tenuis, exilis, strigosus, macer, a Græco πέταλον, folium, et quia folia exilia sunt, inde omnia tenuia et strigosa *petala*, *petila* dicta. Lucilius: 'Insignis varis et cruribus atque petilis.' Est igitur apud Nævium *petila sura*, sicca sura et sub-

stricta, cujusmodi qui habent equos κακοσκελεῖς, vocat Xenoph. *Dac.*

^g *Petimina*] Glossarium: 'Petimen, κτήνους ἔλκος.' Servius Danielis paulo aliter: 'Pleiades, signum est ante genua Tauri, quod Græci ὕβον dicunt, id est, petimen.' Mirum autem Festum, ut probaret in suilla esse nescio quid, niti testimonio Nævii, qui dixerit, *petimine piscino*: cum manifesto intelligere videatur, quod κλειδίον in thunno vocabatur. *Jos. Scal.*

Petimina] Dalecampius apud Plin. lib. II. cap. 37. non *petimine piscino*, sed *petimine porcino* legit, hunc Festi locum laudans. *Dac.*

^h *Petissere*] Pro *petessere*, sæpius petere. Quo usus est Cicer. II. Tuscul. 'Apud quos autem venandi et equitandi laus viget, qui hanc petessunt, nullum fugiunt dolorem.' *Idem.*

Petissere antiqui pro petere dicebant, ca¹⁴ quidem [FEST. forma verbi, qua sunt lacessere et incessere: sed, ut mihi videtur, tum significabant sæpius petere, ut Petissant, sæpius petant.¹⁵ⁱ

Petorium^k et Gallicum vehiculum esse, et nomen ejus dictum existimant a numero quatuor rotarum: alii Osce, quod ii quoque petora quatuor vocent: alii Græce, sed Αἰολικῶς dictum.

Petorium, vehiculum Gallicum: alii Osce putant [PAUL. dictum, quod hi petora quatuor appellant: quatuor enim habet rotas.

Petrarum¹⁶ genera sunt duo, quorum alterum naturale saxum prominens in mare, cujus Ennius meminit lib. XI. Alte delata, ceterisque ingentibus tecta: et Livius in centauris: Ubi ego sæpe petris: alterum manufactum, ut docet Ælius Gallus: Petra est, quæ Jovis dextra ac sinistra fornecem expletura est ad libramentum summi fornecis.

Petrea^l vocabatur quæ pompam præcedens in [PAUL.

14 Vet. lib. eo.—15 Vide Notas.—16 *Petrarum*, &c. Jos. Scal. in margine suæ ed. notavit hæc quidem esse Festi, sed non ex vet. lib. sumta. dem Ennii versum ita legit: *Alte elata specus, petrisque ingentibus tecta*. Item Livii, ita: *ubi echo sæpta petris*. Deinde: *Petra est, quæ domus dextra*, &c. Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit qui locus pro quæ Jovis.

NOTÆ

ⁱ *Ut Petissant, sæpius petant*] Hæc viris doctis suspecta sunt, qui legunt, *Ut Pitissant, sæpius potant*. Frustra. Neque enim *pitissare* est sæpius *potare*, sed sæpius expnere. Terent. de fastidiosa meretrice: ‘*pitissando modo vini Quid, quid vini absumsit! sic dicens, asperum, Pater, hoc est, aliud lenius sodes vide.*’ Non dubito quin hic *petissant* aliunde adducat Festus, ubi *sæpius petant* interpretatur. In Sched. ‘*Ut retissant sæpius petant,*’ corrupte re pro *pe*. Nisi malis *retissant sæpius retant*. Idem.

^k *Petorium*] Recte Æolice dictum ait: *πέροpes*, quatuor. Jos. Scal.

Petorium] Gallicum vocabulum faciunt Varro, Quintilianus, Gellius perperam. Est enim Æolice dictum, nam Æolicum *πέροpes* quatuor, et ab Æolis Osci *petora* acceperunt. Et Massiliensium, a quibus Galli didicere, dialectus erat Æolica, quippe qui venerant ex Phoecea Æolidis urbe; etsi nonnulli eam Ionix vindicent. Cambri hodie dicunt *pedruar*, et Britanni Gallix *penar*. Dac.

^l *Petrea*] Vide ‘*Manducus*’ et ‘*Citeria*.’ *Idem*.

coloniis aut municipiis imitabatur anum ebriam, ab agri vitio, scilicet petris, appellata.

Petreia vocabatur, quæ pompam præcedens, aut in coloniis, aut municipiis, imitabatur anum ebriam, ab agri vitio, scilicet petris, appellata. [FEST.]

Procilli sive præcilli^m Cato dixit in. . . . . con-
vertar ad illam. . . . .
. . . . . impudentior. . . . .
. . . . . ntur legationes. . . . .
. . . . . test.

*Petronia amnis*ⁿ est in Tiberim profluens¹⁷ quam magistratus auspicato transeunt, cum in campo quid agere volunt, quod genus auspicii peremne vocatur: amnem autem fœminine antiqui enuntiabant.

Petronia, nomen amnis in Tiberim defluentis. [PAUL.]

Petrones,¹⁸ a petrarum asperitate et duritia dicti.

*Petrones*¹⁹ rustici fere dicuntur propter vetustatem, et quod deterrima quæque ac præruptus. . . . .
jam agri petrae vocantur, ut rupices iidem a rupicis.

Petulantes,^p et petulci etiam appellantur, qui protervo

17 Vet. cod. *perfluens*.—18 Vet. lib. *Petronesi*. Ed. Scal. *Petrones rustici*.—19 *Petrones*, &c. Hæc quidem esse Festi inquit Scal. sed non ex vet. lib. sumta. Vide Notas.

NOTÆ

^m *Procilli sive præcilli*] Hæc sagaciores excitabant: *procilli* sive *præcilli* forsân utebatur Cato pro præmoveri, sive promoveri. *Idem*.

ⁿ *Petronia amnis*] Vide ‘Catifons,’ ‘Manalis fons,’ et ‘peremne.’ *Idem*.

^o *Petrones*] Supple infra: *Deterrima quæque ac prærupta etiam agri petrae vocantur, ut rupices iidem a rupis duritie dicti sunt. Rustici, inquit, et petrones ab asperitate petrarum, et rupices a rupe. Tertull. ‘Apud rupicem et silvicolam, et monstrorum eruditorem scrupæ schola eruditus.’ Et non solum petrones et rupices, sed*

et varrones a varris, qui stipites sunt, non dolati, præduri ac enodes. Idem.

^p *Petulantes*] Illa verba, et *Cornigerus noruit matres agnique petulci*, ita scribenda sunt, ut post *Et*, relinquatur spatium aptum huic nomini *Lucretius*: deinde carmen scribatur, quod etiam refertur a Macrob. lib. vi. Saturn. ex Lucret. lib. ii. Afranii quoque videtur esse in fine mendosum. *Ant. Aug.*

Petulantes] Lego in fine, *pedibus convibravit*. Nam *vibrare* neutra significatione, novum non est, sed Veteribus usitatissimum. *Jos. Scal.*

impetu et crebro petunt lædendi alterius gratia. Virgilius quarto Georgicorum: neque oves hedique petulci Floribus insultent: et, Cornigeras norunt matres. . . . agnique petulci:²⁰ et Afranius in Ida: nostrum in conventum, aut consessum ludum, lapsumque petulcum: interdum pro veloci usi videntur antiqui, ut hoc versu intelligi potest: exilivit,¹ quasi petulcus¹ quidam, pedibus convibravit.²

PHASCOLA³ r appellat Græci, quas vulgus per- [PAUL. nas⁴ vocat.

PIACULARIA⁵ auspicia appellabant, quæ sacrificantibus⁵ tristitia portendebant; cum aut hostia ab ara profugisset, aut percussa mugitum dedisset, aut in aliam partem corporis, quam oporteret, decidisset.⁶

20 Vide infra.—1 Vet. lib. *exiluit*.—2 Scal. et Dac. legunt *pedibus convibravit*.—3 Vett. libb. *Paschola*, *Phastola*, *Pharcela*.—4 Vet. cod. *penas*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *peras*, quod probat Dac.—5 Vet. lib. *cum sacrificabant*.—6 Vet. lib. *cecidisset*. Vide Notas.

NOTÆ

Petulantes] *Petulans* et *Petulcus* a *petendo*, ut ab ‘hiando,’ ‘hiulcus.’ Cicer. de Repub. lib. iv. ‘Itaque a petendo petulantia, a procando, id est, poscendo, procacitas nominata est.’ Infra spatium, quod post *matres* relinquitur, post τὸ et repræsentandum est. Deest autem nomen *Lucretius*. Sic: *Et Lucretius: Cornigeras norunt matres agnique petulci*. Quem versum refert Macrob. lib. vi. Satur. ex ii. Lucretii. *Dac.*

¹ *Exilivit*, quasi *petulcus*] *Lege: Exilivit quasi petulcus quidam, pedibus convibravit*. Nugatur Scaliger, cum ait *vibrare* et *convibrare* neutra significatione Veteribus usurpari: nam semper activum est, et subintelligitur *se*, ut hic. Porro fallitur etiam Festus cum *petulcus* interpretatur ‘velocem.’ Nam *pedibus convibravit* quasi *petulcus*: hoc est, sese foras proripuit, pedibus in altum elatis,

quasi solent *petulci*, qui pedibus petunt. Tamen ex hac Festi interpretatione Isidorus ‘petulcum equum’ appellasse videtur velocem, cum scribit, ‘petulus equus, qui habet albos pedes.’ Scribo *petulcus*. ‘Qui habet albos,’ id est, velox, ἀργός. Nisi potius scribendum sit: *Petulcus equus, qui habet elatos pedes*. Idem.

^r *Phascola*] *Quas vulgus peras vocat*. Optime: nam Græcum est φάσκολον, quod Suidas interpretatur ‘Marsupium.’ *Idem*.

^s *Piacularia*] *Infra: Piacularia appellantur veteri loquendi consuetudine, cum hostia fugit: aut in aliam corporis, quam oportuit, partem cecidit*. Manifesto ita scripsit Festus. Pauli tamen Epitome uberius hæc tractat, ut integriore codice usus videatur. *Piaculare* plane est illud Virgilianum: ‘qualis fugit cum saucius aram Taurus, et incertam excussit cervice se-

Piacularia appellabant auspicia, id est, sacrificia antiqua loquendi consuetudine, cum aut hostia ab ara effugit, aut percussa mugitum dedit, aut in aliam quam oportuit partem corporis decidit.

Piacularis Romæ porta ⁴ appellatur propter aliqua piacula, quæ ibidem fiebant: vel, ut ait Cloatius,⁷ cum ex sacro ⁸ per aliquem piaculo solvitur, ut aliqua ⁹ piandi propitiandique causa immolatur.

Piacularis porta Romæ dicta propter aliqua piacula, quæ ibidem fiebant. [PAUL.

Piari ^u eos, veluti proprio verbo, ait Verrius, qui [FEST. parum sint animati, cum mentis suæ non sint, et per quædam verba liberantur incommodo.

Piatrix ^x dicebatur sacerdos, quæ expiare erat solita, quam quidam simulatricem, alii sagam, alii expiaticem vocant: et piamenta etiam dicebantur, quibus in expiando utitur.

Piatrix dicebatur sacerdos, quæ expiare erat solita, [PAUL. quam alii sagam vocabant. Piamenta quoque dicebantur, quibus utebantur in expiando.

7 Vet. lib. *Cluentius*.—8 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *cum facto*.—9 Vet. lib. *alicujus*. Vide Not.

NOTÆ

curim.' *Jos. Scal.*

Piacularia] 'Fugit cum saucius aram Taurus, et incertam excussit cervicæ securim.' Virg. Hostia vero quæ effugerat, *effugia* dicta. Servius ad illud II. *Æneid.* 'ad pœnas ob nostra reposcunt *Effugia*.' 'Verbo sacrorum,' inquit, 'et ad causam apto usus est, nam hostia, quæ ad aras adducta est immolanda, si casu effugeret, *effugia* vocari veteri more solet.' *Dac.*

⁴ *Piacularis Romæ porta*] Quod ad eam purgationes et sacrificia fierent, quæ *piacula* dicebantur. Cloatii, sive

Cluentii, verba corrupta sunt. Tentabam: *cum ea facto per aliquem piaculo solvitur, vel ad eam piandi propitiandique causa immolatur.* Idem.

^u *Piari*] Gloss. 'Piare, ἀγνίξειν, καθαίρειν, ἐξιλάσκεισθαι.' Idem.

^x *Piatrix*] Quam infra 'simulatricem' vocat, eam eodem sensu 'ficticem' vocavit Tertullianus de carn. resurrect. Sic autem dicebatur, quod ea, quæ in sacris suis vera representari non poterant, ficta et simulata adhiberet. Virg. 'Sparserat et latices simulatos fontis Averni.' De quo plura apud Theocritum nos-

Picati^y appellantur quidam, quorum pedes formati [FEST. sunt in speciem sphingum, quod eas Dorii phicas¹⁰ vocant.

Picena regio,^z in qua est Asculum, dicta, quod Sabini cum Asculum proficiscerentur, in vexillo eorum picus conserit.

Picta quæ nunc toga dicitur, antea vocabatur purpurea, eaque erat sine pictura.

Picta^a quæ nunc toga dicitur, purpurea antea vo- [FEST.

10 Vir doct. conj. *picas*.

NOTÆ

trum. *Idem*.

^y *Picati*] Apud Hesychium: *φίκα*, *φίγα*, et *σφίγα*. Hesiodus in Theogonia *φίκε' ἄλοην*. Lycophron in fine Alexandræ: *φίκειον τέρας*. *Picas* vero pro *phicas* dici, ut 'Pænos,' et 'Alpes,' et 'Pilippum,' et 'triumpum,' manifestum est. Hæc etiam Fulvius noster. *Ant. Aug.*

Picati] Sphingem a Doribus *phicam* vocari certum est. Hesych. *φίγα*, *φίκα*, *σφίγα*. Et etiam mons quem illa insedebat, *Phicius* dictus. Hesiodi Schol. in Aspidi et in Theogon. et Schol. Euripid. in Phænissis, qui addit, Sphingem habere faciem puellæ, pectus et pedes leonis. Cui consentit Schol. Aristoph. in Ranis. Porro hanc vocem *phica* Bæoti a Phæniciis accepere, quibus *Picceha*, vel *phiccu*, sapiens, oculatus, auritus. Et ita Sphingem dixere propter sagacitatem, quia mulier fuit acutissima, quæ per gryphos et ænigmata solertissimorum sui ævi ingenia exercebat. Plura vide apud Bochartum in Chanaan. lib. 1. cap. 16. *Dac.*

^z *Picena regio*] A Sabinis ortos Piconos, et a Pico, duce itineris, dictos refert Strab. lib. v. *Picena regio* hodie *Marche d'Ancone*. A Piconis sive Picientibus orti Picientini ad mare Tyrrhenum. *Idem*.

^a *Picta*] Livius lib. xxx. 'Masinissa toga picta, et palmata tunica donatus,' at lib. xxxi. 'Masinissæ dona missa, vasa aurea, toga purpurea, et palmata tunica.' Ergo 'picta' et 'purpurea' idem. Addit Livius et 'togam prætextam datam.' Sic 'purpurea' est *ὑλοπόρφυρος*, 'prætexta,' *περιπόρφυρος*. 'Palmata' erat tantum triumphalis. *Jos. Scal.*

Picta quæ nunc toga] Lege infra, *ejus rei argumentum est duplex pictura*. Putat hic Festus, togas pictas olim ex pura, et ab omni Phrygionio pigmento nuda purpura constitisse, illiusque purpuræ nitorem et splendorem picturæ locum obtinuisse, eo fretus argumento, quod in æde Vertumni et Consi purpureas duas togas spectarit nullo alterius materiæ pigmento affectas. Sed hoc exemplo nihil probat Festus, nam picta purpura erat triumphalis illa quidem, sed quam tamen omitterent quicumque vellent, uti omiserunt plerique, Fulvius Flaccus, Papius Cursor, et alii, purpurea tantum toga contenti: cui aliunde, quam ex Phrygioniæ acus pictura, facile splendor accersebatur, laticlavio scilicet limbo, et textilis auri plagulis ei circumjecto: aliquoties tamen et picta toga, et purpurea pro eadem sumebantur.

citata est, eaque erat sine pictura, ejus rei argumentum est. . . . pictura in aede Vertumni, et Consi, quarum in altera M. Fulvius Flaccus, in altera T. Papi-rius¹¹ Cursor triumphantes ita picti sunt. Tunica autem palmata^b a latitudine clavorum dicebatur, quæ nunc a genere picturæ appellatur.

Pictor^c Zeusis risu mortuus, dum ridet effuse pictam a se anum γραῦν,¹² cur hoc loco relatum sit a Verrio, cum de significato verborum scribere propositum habuerit, equidem non video, cum versiculos quoque addere. . . . tulerit et ineptos pati, sed nullius Prætoris prætexto nomine, qui tamen sunt ii. Nam quid modi facturus risu denique? Nisi pictor fieri vult, qui risu mortuus est. Λ . . . .

11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. L. Papius.—12 Vet. lib. γράρνν. mox pro Prætoris vir doct. conjicit auctoris vel ποίτα. Vide Notas.

NOTÆ

Sic Livius togam Masinissæ datam nunc lib. xxx. c. 15. 'Pictam togam,' nunc lib. xxxi. c. 11. 'togam purpuream vocat,' hic splendidioris tantum purpuræ, illic Phrygionis pigmenti habita ratione. Vide Manut. de rebus per epistolam quæsitis lib. ii. Ep. 1. Dac.

^b *Tunica autem palmata*] Quomodo palmata a latitudine clavorum? An putat Festus palmatam tunicam a laticlavia tunica non differre? Ridiculum: quasi vero triumphantes magnificentiori veste usi non fuissent, quam vulgari, lato clavo. Scilicet non meminerat Festus palmea folia et palmeas coronas Germana fuisse Victoriæ symbola, triumphum exornantia, iisque ex auro tunicas elegantissime descriptas palmatas semper fuisse vocatas. Tamen Manut. lib. ii. de reb. per epist. quæs. epist. 4. conatur ostendere latum clavum a palmata

tunica non differre; sed frustra. Id.

^c *Pictor*] Sunt hic nonnulla mendosa, quæ non facile emendari possunt. Ant. Aug.

Pictor] Legendum, *pictam a se γραῦν*. Et, cum versiculos ad id retulit, et ineptia pari, et nullius prætexto nomine. Nam τὸ Prætoris frustra emendare conantur, cum conflatum sit ex sequenti voce. Itaque delendum. Jos. Scal.

Pictor Zeusis] Delenda est vox *anum*, quasi interpretatio vocis γραῦν. Et deinceps legendum, *cum versiculos quoque de ea re tulerit, et ineptos satis, et nullius prætexto nomine*. Nam illud *Prætoris* sine dubio conflatum ex sequenti voce *prætexto*, ut illud *pretii*, quod in schedis, 'nullius pretii prætexto nomine.' Versiculi a Verrio adducti ita legendi et distinguendi: sunt enim Senarii: *Nam quid modi facturus risu denique Ni pictor fieri vult, qui risu mortuus*' st. Dac.

Picum^d avem¹³ quidam dictum putant a Pico rege Aboriginum, quod is solitus sit.¹⁴ . . . . .

Pierides^e musæ propter amœnitatem, ac solitudinem Pierii montis dictæ videntur, quod¹⁵ eæ secretis locis propter studia liberalia delectentur.

Pierides musæ a Picrio monte dictæ sunt. [PAUL.

Pietatem ut Deos ceteros colebant Romani.

Pietati^f ædem ab Acilio consecratam aiunt, eo [FEST. loco, quo quondam¹⁶ mulier habitaverit quæ patrem suum inclusum carcere mammis suis clam aluerit, ob hoc factum impunitas ei concessa sit.¹⁷

Pigere, interdum pro tardari, interdum pro pœnitere poni solet. [PAUL.

13 Jos. Scal. notavit hæc quidem esse Festi, sed non ex vet. lib. sumta.—14 Ed. Scal. *quo dissolutus sit.*—15 Ead. ed. *quo.*—16 Vet. lib. *quædam.*—17 Vet. lib. *impunitus ei concessus sit.*

NOTÆ

^d *Picum*] De Pico rege in avem a Circe converso Virg. lib. vii. *Æneid.* Ovid. lib. xiv. *Metam.* Hunc optimum augurem fuisse, et picum avem diligentius ceteris observasse, ait Servius ex libris Pontificalibus. Vidend. Plin. lib. x. cap. 18. Ex his Festi verba, quæ desiderantur, suspicaberis. *Aut. Aug.*

Picum avem] Quæ hic desunt sic forte supplenda sunt: *A rege Aboriginum, quod is solitus sit eo in auspiciis uti.* Nam Picum Saturni filium optimum augurem fuisse, et picum avem ceteris diligentius observasse tradit Servius ex libris Pontificalibus. ‘Hoc fingitur,’ inquit, ‘quod Picus augur fuit, et domi habuit picum, per quem futura noscebat, quod Pontificales indicant libri.’ Idem Isidor. lib. xii. origin. Sed vide infra in fine ‘Picus rex.’ *Picus* autem ab eodem fonte quo ‘phica,’ ‘pica,’ supra in ‘Picati:’ nempe a *piccha*, videns, id est,

Hebraica phrasi, vates. Et ita dictus *Picus*, quod per vaticinia celebris esset, &c. *Dac.*

^e *Pierides*] Cur musæ dictæ *Pierides*, mire Veteres dissentiant, aliis a Pierio monte, aliis a Pierio quodam, et aliis aliunde nomen ducentibus. Ego quæ ex assidua lectione discere potui, vel conjectura etiam assequi, breviter exponam. Pieres Thraciæ olim populi fuere, qui, propriis sedibus relictis, Macedoniæ partem aliquam, deinde etiam Bœotiam occupavere, et in Bœotia Heliconem, et antrum Libethridum Nympharum, et in Macedonia Pieriam, et Pimpleam fontes dedicaverunt. Unde Musæ ‘Heliconiades,’ ‘Libethrides,’ ‘Pierides,’ et ‘Pimpleides.’ Vide infra ‘Pimpleides.’ *Idem.*

^f *Pietati*] Eam ædem vovit Manius Acilius Glabrio, qui Proconsule de rege Antiocho triumphavit, dedicavit filius in foro olitorio, et illic sta-

Pignosa,² pignora, eo modo, quo Valesii, et Auselii, [FEST. Pinosi, Pilesi¹⁸ dicebantur.

Pila,^h quæ parietem sustentat, ab opponendo¹⁹ [PAUL. dicta est.

Pilæ,ⁱ et effigies viriles, et muliebres ex lana compitalibus suspendebantur in compitis, quod (hunc diem festum) esse Deorum inferorum,²⁰ quos vocant lares, putarent, quibus tot pilæ, quot capita servorum, tot effigies, quot essent liberi, ponebantur, ut vivis parcerent, et essent his pilis et simulacris contenti.

Pilæ, et viriles et muliebres effigies in Compitis suspendebantur Compitalib. ex lana, quod esse Deorum infero-

¹⁸ Vet. cod. *Pinosi, Pulisi*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Pinosii, Papisii*. Vide inf.—¹⁹ Conjicit Vossius ab *oppilando*.—²⁰ Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *inferiorum*.

NOTÆ

tnam auratam patris, quæ prima omnium in Italia statua aurata fuit, posuit. Liv. lib. XL. de filia quæ matrem, et de altera quæ patrem, in carcere aluit. Val. Max. lib. v. cap. 4. Hyg. fabula 254. *Ant. Aug.*

[*Pietati adem*] In foro olitorio. Livius lib. XL. cap. 34. Pub. Victor in II. regione. Mulierem Xantippen vocat Hyginus, et patrem Myconem: alii Cimone[m] patrem dicunt. Solinus de matre et filia hanc historiam narrat cap. 7. *Dac.*

¶ *Pignosa*] Optime viri docti pro *Pinosi, Pilesi*, restituunt *Pinasi, Papisii*. Pinariorum et Papiriorum familia satis nota. *Idem*.

^h *Pila*] Structura ex lapidibus, cæmentis aut lateribus ad aliquid sustinendum. Sed quomodo ab *opponendo pila*? Unice placet doctiss. Vossii conjectura ab *oppilando*. *Pilare* enim est stipare, densare, firmare. *Idem*.

ⁱ *Pilæ*] Illa verba (*hunc diem festum*) in plerisque libris non sunt. De 'Compitalibus,' et his 'pilis,' vide Macrob. lib. i. Satur. *Ant. Aug.*

Pilæ] 'Manias' vocatas ait Macrobius. Ad earum instar stramentitiæ effigies, quibus objectis tauri irritarentur, vocatæ sunt pilæ. Martialis: 'Jactat ut impositas taurus in astra pilas.' Glossarium: 'Pilæ, ταυριάριοι, ταυροκαθάρπται.' Unde proverbialiter 'fœneos' homines dixerat Cicero in principio Cornelianæ, alludens ad has effigies fœneas. 'Postulatur,' inquit, 'apud me prætorem primum de pecuniis repetundis. Prospectat videlicet Cominius, quid agatur, videlicet homines fœneos in medium ad tentandum periculum projectos.' Huc etiam alludebat Varro, cum nram de Menippeis suis proseripsit titulo, 'Ajacis Stramentitii.' Quæ sequuntur, videntur de alia re, quam de *pilis* tractasse. *Jos. Scal.*

Pilæ] Vide in 'Lancæ effigies.' *Pilæ* autem capita tantum dicebantur a Græco πῶλος, quomodo omne rotundum πῶλον, Græci dicunt, caput etiam humanum, ut ex Polluce certum est. *Dac.*

rum hunc diem festum, quos vocant Lares, putarent, quib. eo die tot pilæ, quot capita servorum, tot effigies, quot essent liberi, ponebantur: ut vivis, sic enim invocantur parcerent, et essent his pilis et simulacris contenti.

.	.	.	ipio.	.	.	fortu. ^k	.	.	.
.	.	.	eris.	.	.	nit.	.	.	.
.	.	.	emu.	.	.	urbem.	.	.	.
.	.	.	annis.	.	.	quum pn.	.	.	.
.	.	.	n debebat.	.	.	.	.	.	.

Pilani,¹ pilis pugnantes. [PAUL.

Pilare, et compilare a Græco trahitur. Græci enim fures¹ piletas² dicunt.

Pilare^m et compilare sunt qui Græce originis. [FEST. Græci enim fures piletas.

Pilat,ⁿ pilos habere incipit: alias pro detrahit pilos, a quo depilati. [PAUL.

Pilates genus lapidis. Cato: Lapis candidior, quam pilates.

1 Ed. Scal. plurcs.—2 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *πειράτας*.

NOTÆ

^k . . . ipio. . . fortu. . .] Nescio cur in editione illa, quæ suppletas lacunas promittit, rudera ista relicta sunt. Nam sic totum ædificium ex Schedis sartum tectum præstari posse arbitror: *Punicæ fortunæ ædem vorisse dicitur Cornelius Scipio, cum Carthaginem obsideret: idem quoque vorit ædem Veneris, quæ cognomentum habuisse dicitur Genitricis, quam dedicavit ubi primum æmulam Romanæ civitatis Carthaginem urbem expugnavit. Quamvis alii dicant aliquot post annis dedicavisse. . . Cos. quum Punicæ fortunæ ædem, quam ex voto debebat primam dedicare, locandam non curasset. Idem.*

¹ Pilani] Proprie Triarii, totusque eorum ordo pilus dictus. *Idem.*

^m Pilare] *Φιλήτης*, Hesiodo, et *πιλήτης* Æolice. *Jos. Scal.*

*Pilare, et compilare] Sunt, qui Græce originis putant. Pilare prima syllaba producta, furari; Græcis enim φιλήτης, fur dicitur, Hesiod. ‘Ὅς δὲ γυναικὶ πέποιθε, πέποιθ’ ὕγε φιλήτησι. ‘Quicumque mulieri credidit, credidit ille quidem furibus.’ Φιλήτης, Æolice, πιλήτης, ab obsoleto, φιλάω, φιλω. Unde pilo, compilō. Nisi potius pilare sit a πιλεῖν, stipare, densare, et postea pilare, furari, quia fures stipant ea, quæ furantur. *Dac.**

ⁿ Pilat] Prima correpta. Accius: ‘Tunc primum pilabant genæ:’ id est, pilis vestiri incipiebant. Inde Gloss. ‘pilo, as, *τριχώω*.’ *Idem.*

- Pilates^o lapidis genus, cujus meminit Cato origi- [FEST
num libro quinto : Lapis candidior, quam pilates.³
- Pilea^p Castori et Polluci dederunt antiqui, quia Lacones
fuerunt, quibus pileatis pugnare⁴ mos est.
- Pilentum, vehiculi genus, quo matronæ ferebantur. [PAUL.
Pilentis^q et carpentis per urbem vehi matronis [FEST.
concessum est, quod cum aurum non reperiretur, ex voto,
quod Camillus voverat Apollini Delphico, contulerunt.
- Pilumnoe poploe^r in carmine Saliari, Romani, velut pilis
uti assueti : vel quia præcipue pellant hostes.⁵
- Pimpleides^{6s} Musæ a fonte Macedoniae dictæ ; propter
liquoris ejus unicam subtilitatem.⁷

³ Vet. cod. *pelastes*.—⁴ Vet. lib. *militare*.—⁵ Vet. lib. *hosteis*.—⁶ Vett. libb. *Pipleides* vel *Peptideis* vel *Pecteidis*.—⁷ Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *felicitem* vel *facilitatem*.

NOTÆ

^o *Pilates*] De pilate lapide nihil habeo quod dicam, ita super eo alii omnes scriptores tacent. *Idem*.

^p *Pilea*] Ideo pileatos eos vocat Cautull. ‘A pileatis nona fratribus pila.’ Et Philo *περὶ ἀρετῶν* ποτὲ δὲ πίλους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὅποτε ἀσκοῖτο εἰς Διοσκοῦρους. ‘Modo pilea capiti imponebat; cum Dioscororum personam induebat.’ Celebres autem pili Laconici. Pollux lib. i. cap. 10. *Idem*.

^q *Pilentis*] Vide ‘Matronis.’ *Ant. Aug.*

Pilentis, et carpentis] Vide Liv. lib. v. cap. 25. *Dac.*

^r *Pilumnoe poploe*] Hoc est, Pilumni populi. *Jos. Scal.*

Pilumnoe poploe] Pilumni populi, id est, Romani pilumni, id est, Romuli nepotes, qui Romulus a Pilo Pilumnus dictus est a Saliis, ut Mars a Pico Picumnus, et ita intelligendus hic locus, qui Festum fefellit; neque enim *Pilumnoe* est rectus pluralis, ut ille existinavit, sed secundus casus

numeri singularis, populus Pilumni, quod Meursio animadversum. *Dac.*

^s *Pimpleides*] A fonte Pimpleo, qui a Pimplia, quæ civitas et mons est circa Heliconem. Alii in Macedonia ponunt. Thraciæ ascribit Schol. Callimachi, et Apollonii : idque etiam verum est, si primam eorum locorum originem, non vero situm, respicias. Pieres enim Thracica gens, occupata Macedoniae quadam parte, inde in Bæotiam irrupere. Ibi Heliconem Mnsis et antrum Libethridum nympharum dedicarunt. Id obiter innuit Strabo lib. ix. cujus locum describam, quia et insignis est, et omnino ab interpretibus male acceptus. Ἐνταῦθα δ’ ἐστὶ τό τε τῶν Μουσῶν ἱερὸν, καὶ ἡ ἵππου κρήνη, καὶ τὸ τῶν Λειβηθρίδων νυμφῶν ἄντρον, ἐξ ὧν τεκμαίροντο ἂν τις Θράκας εἶναι τοὺς τὸν Ἐλικῶνα ταῖς Μουσαῖς καθιερώσαντας, οἳ καὶ τὴν Πιερίδα καὶ τὸ Λειβηθρον καὶ τὴν Πίμπλειαν ταῖς ἀνταῖς θεαῖς ἀνέδειξαν ἐκαλοῦντο δὲ Πιέρης· ἐκλιπόντων δὲ ἐκείνων, Μακέδονες

Pipatio,¹ clamor plorantis lingua Oseorum.

Pirpit^u Osce quicquid.

[PAUL.

Pisatitem Nævius dixit e Pisis oriundum.

Pisatitem^x appellat Nævius Pantaleontem e Pisis [FEST.
oriundum tyrannum: cum alioqui inde profecti nunc
Pisani dicantur.

NOTÆ

νῦν ἔχουσι τὰ χωρία ταῦτα. Εἴρηται δ' ὅτι τὴν Βοιωτίαν ταύτην ἐπέκεισαν ποτε Θρᾷκες, βιασάμενοι τοὺς Βοιωτοὺς, καὶ Πέλασγοι, καὶ ἄλλοι βάρβαροι. id est, 'Ibi sunt, in Helicone, fanum Musarum, et Hippocrene, et antrum Libethridum Nympharum, unde conjicere quis possit Thracas fuisse, qui Heliconem Musis consecrarunt, qui et Pieriam quoque, Libethrum, et Pimpleam iis dedicaverunt. Vocabantur autem Pieres, qui cum defecissent, Macedones loca illa obtinuerunt. Id quoque traditum est, Thracas quondam, et Pelasgos aliosque barbaros, vi Bœotis facta Bœotiam istam inhabitasse.' Sed dicet aliquis quomodo ex eo, quod in Helicone sint fanum Musarum et Libethrum, conjicere quis possit Thracas Heliconem Musis consecrasse? Respondeo solos Thracas Musicas artes olim tractavisse, iisque inclaruisse, ut Orpheum, Museum, Thamyrim, eosque primos Musas coluisse, adeoque, cum ex historiis certum esset Thracas loca illa iusedisse, prona erat conjectura, eos etiam, non alios, Heliconem consecrasse. Sed et ex sola locorum appellatione ita ratiocinatus est Strabo; nam cum in Helicone esset Libethrum, ex eo collegit Thracas illud consecrasse. Nam Libethrum, Pimplea, ut Olympus et Pieria, Thraciæ fuere loca et montes, ut et ipse Strabo docet alibi. A Pimpleo igitur Pimpleides, Pimpliades, et Pipleides. Varro lib. vi. 'Ita enim ab terrestribus locis cognominatæ, Libethri-

des, Pipleides, Pimpliades, Thespiades, Heliconiades.' Hinc et Musa Pimplea, apud Horat. Od. 26. lib. 1. 'Pimplea dulcis.' *Idem.*

¹ Pipatio] Pipare Osci dicebant ejulabunde conqueri, voce a cantu Gallorum efficta, quomodo et Græci περικώκειν. Aristoph. Inde 'pipulus,' et 'pipulum' ploratus. *Idem.*

^u Pirpit] Osci pro *quid*, dicebant *pir* sive *pit*, unde *pirpit*, *quicquid*. Sic iidem 'piam' dicebant pro 'quam,' unde 'quispian,' 'nuspian.' Vide 'quispian.' *Idem.*

^x Pisatitem] *Pisatiles* sunt οἱ Πισᾶται. Memoria lapsus sum olim, qui destitutus codice Festi annotavi *Picenos* olim a Nævio *Pisatiles* dictos, unde etiam hodie fluvium *Pisatellum* dici. Ego plane hallucinatus sum, cum hæc memoriter scribebam: pectoque a candidis Lectoribus, ut et hoc, et si quæ similia dicta sunt, quæ mihi cum omnibus communia sunt, qui meminerunt et se homines, et a se nihil humani alienum putant, omnium mihi veniam facere. Porro Pantaleon iste Omphalionis filius fuit, ut ait Strabo, καὶ Πισατῶν ἡγεμῶν. *Jos. Scal.*

Pisatitem] *Pisatiles* sunt οἱ Πισᾶται, Pisani. Pantaleon iste Omphalionis filius fuit, ut ait Strab. lib. viii. et Pisanorum dux. Pisa autem Peloponnesi urbs; et regio *Pisates*, de quibus vide Strab. Pausan. Pindari Schol. et Servium ad illud *Æneid*, 'Alpheæ ab origine Pisæ.' Schedæ habent *pisatitem*, pro *pisatitem*, et ita

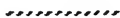
Piscatorii ludi vocantur, qui mense Junio fieri solent pro quæstu piscantium trans Tiberim. [PAUL.]

Piscatorii ^y ludi vocantur, qui quotannis mense Junio trans Tiberim fieri solent a Prætoribus Urbanis pro piscatoribus Tiberinis, quorum quæstus non in macellum pervenit, sed fere in aream Volcani, quod id genus pisciculorum vivorum datur ei Deo pro animis humanis.

Piscatorii ludi dicebantur, qui fiebant pro quæstu piscantium. [PAUL.]

Piscatorium æs vetusto more appellatur, quod in monte Albano datur pro piscibus. [FEST.]

Piscinæ ^z publicæ hodieque nomen manet, ipsa non extat, ad quam et natatum, et exercitationis alioqui causa veniebat populus, unde Lucilius ait : Pro obtuso ore pugil, piscinensis res est.⁸

8 Vide Notas.

NOTÆ

legendum videtur. *Ful. Ursin.*

^y *Piscatorii*] Varro lib. v. de Ling. Lat. scribit Volcanalibus populum animalia pro se in ignem mittere solitum. Ea autem non mense Junio sed x. Kal. Sept. fiebant. Ovid. tamen lib. vi. *Fastor.* ludos Tiberinos, et piscatorum refert hoc mense fieri. Sunt, qui scribant non a *PR. urbano*, sed a *populo Ro. urbano* ludos fieri : quod mendum ab indocto librario ad doctos quosdam viros penetravit. In veteri quidem libro, unde ceteri orti sunt, ita est, ut hic scripsimus. *Piscem vivum pro anima hominis in sacrificio oblatum, testis est Ovid. lib. iii. Fastor. Ant. Aug.*

Piscatorii ludi] 8. Idus Junii. Ovid. *Fast. vi.* 'Tertia post nonas remove Lycaona Phœbe Fertur, et a tergo non habet ursa metum. Tunc ego me memini ludos in gramine campi Aspicere, et didici, lubrice Tibri, tuos. Festa dies illis, qui lina madentia ducunt, Quique tegunt par-

vis æra recurva cibus.' Volcanalibus populum pro se in ignem animalia misisse scribit Varro lib. v. 'Volcanalia a Volcano, quod ei tum feriæ, et quod eo die populus pro se in ignem animalia mittit.' *Dac.*

^z *Piscinæ*] *Lege : unde Lucilius ait : Obtuso ore, pugil, piscinensis, reses. Pugiles sunt obtuso ore, propter pugnos, quos in os recipiunt : unde illud : 'os nullum, vel potius pugilis.'* Proverbium est apud Plautum in *Casina*, 'obtuso ore,' vel *obtuso* : cum quis spe vel instituto dejectus, pudore suffunditur ab iis, qui nihil præterquam in os messem pugnorum, ut loquitur Plautus, reportarunt. *Jos. Scal.*

Piscinæ publicæ] *Martial.* 'Piscinam peto, non licet natare.' Verba Lucilii sic legebat Scaliger. *Obtuso ore, pugil, piscinensis, reses.* Et ita *Schedæ.* *Turnebus vero lib. xvi. cap. 22. Obtuso ore pugil piscinensisque resesque.* *Dac.*

Pistum^a a pinsendo pro politum⁹ antiqui frequentius usurpabant, quam nunc nos dicimus.

Plancae^b dicebantur tabulae planae, ob quam causam [PAUL. et Planci appellantur, qui supra modum pedibus plani sunt.

Plaustrum^c perculi dicebant antiqui ab eo, qui pede [FEST.

//////////

⁹ Scal. et Dac. legendum monent pro molitum.

NOTE

^a Pistum] Locus mendosus, et mancus. Ant. Aug.

Pistum] Scribe, pro molitum. Varro de vita populi Romani libro primo: 'Nec pistoris nomen erat, nisi ejus, qui ruri far pinsebat; nominati ab eo, quod pinseret.' Idem τᾰφῆ Μενίππου: 'Nec pistorum ullum nosset, nisi eum, qui in pistrino pinset farinam.' At temporibus ultimis Reip. et deinceps Pistorum, ut notum vulgo, οἱ ἄρτοποιοὶ vocabantur. Et Plautus fuit pistor, cum trusatiles molas versando operam locasset. Minutius Felix: 'Octavius homo Plautinae prosapiae, ut pistorum praecipuus, ita postremus philosophorum.' Frustra hunc locum Festi suspectum habent docti viri, tanquam integer parum sit, ac mancus. Porro Veteres dicebant *pisso*, non *pinso*: quia a Graeco πρίσσω, ut alibi notavimus: unde *pisare*, calcare. Seneca Epistola 87. 'in terram non aggressit tantum, sed et calcavit, et pressit: negat quicquam esse hac, ut ait, pisatione melius.' Ita liber doctissimi N. Fabri, quem cum veteribus diligentissime contulit. Jos. Scal.

^b Plancae] *Palancae* prius dictae, a Graeco φάλαγγες. Vel potius *plancae* a Graeco πλάκας, inserto n. Gloss. 'plancaeus, πλατόπους.' Duc.

^c Plaustrum] Infra, agebatur manifesto de proverbio, 'Plaustrum per-

culi.' Ad idque citabatur versus ex Epidico Planti: 'Epidicus mihi magister fuit. PE. perii, plaustrum perculi:' ut male hodie legatur, *austrum perculi*: quod maximus vir Adrianus Turnebus *haustrum* interpretabatur, idque optime, si ita proverbium efferebant Veteres. Sed cum agnoscat hic a Festo, item a Donato, ita retinebimus. Male vero proverbium illud interpretatur Erasmus, ut cuius facile, qui ejus interpretationem legerit, patere potest. Sed illi condonandum, quia ad eam opinionem Donatus male intellectus eum impulit, ac ipsum Erasmus potius, quam plaustrum perculit. Cum alia mente apud Plautum accipiendum sit. Porro non longe ab his verbis scripsisse videtur Festus: *Plaustrum perculi antiqui dicebant, ab iis, qui pedibus onusta plaustra percellabant, hoc est, evertabant . . . . . id quod apud Plautum dicitur. Epidicus mihi magister fuit. Perii: Plaustrum perculi.* Videtur Erasmus sentire, ut non dicatur de eo, qui imprudens negotium evertit: sed de eo, qui prius rem praeparat, quam eam alioqui aggrediatur: ut de rusticis, qui priusquam plaustrum exonerent, plaustrum ipsum percellunt: propterea proverbium efferebatur, 'Bene plaustrum perculi:' Bene rem conficiam, cum eam prius mihi subegerim. At quomodo apud Plautum legitur,

onusta plaustra perculit, id est, evertit, quod postea abiit in proverbium, id quod a Plauto in Epidico commode relatam est; Epidicus mihi magister fuit perii pæne plaustrum perculi.

Planta oleaginea est virga foliata ex olea deplantata.

Plantæ^d semina olerum,¹⁰ quod plana sunt: et ap- [PAUL. pellantur etiam ex simili plantæ nostrorum pedum.

Plantæ appellantur semina olerum quod planæ sunt, [FEST. ut appellantur plantæ nostrorum pedum ex causa simili.

Plauti^{11e} appellantur canes, quorum aures lan- [PAUL. guidæ sunt ac flaccidæ, et latius videntur patere.

Plauti appellantur canes quorum aures languidæ sunt [FEST. ac flaccidæ, ut latius videantur patere quæ. . . e. . . uni. . . . . cis.

Plebeia^f Pudicitia^e sacellum in vico Longo est, quod cum

10 Vet. lib. *olearum*.—11 Ed. Scal. *Plauti*.

NOTÆ

non potes ita accipere. Ridiculum enim si dicas: *Perii: bene plaustrum perculi*. Neque sane quomodo servus apud Terentium loquitur: accipiendum enim semper de eo, qui evertit, et perturbat rem. Quare non *Bene perculi*, sed, *Pene perculi* legendum: quod indicatur verbo ‘perculeris:’ est enim, ut Grammatici loquuntur, potentiale: hoc est, *Pene perculisti*. *ἦδη τραχηλίσαιας, ἦδη πρηνίξαιας ἄν με*. Vide unius voculæ ignoratio, vel potius unius literulæ menda, magnum Virum quam absurde pronuntiare coëgit! Nani quis putaret planstra prius everti, ut facilius exonerentur? Sed homines sumus: neque propterea magni Viri manibus juveniliter insultandum. *Jos. Scal.*

Plaustrum perculi] Hodie apud Plautum vox *pæne* non apparet, quæ tamen hinc supplenda. *Duc.*

^d *Plantæ*] *Planta* pedis a *plano*,

nempe a Dorico *πλάτα*, pro *πλάτη*, inserto *n*, *planta*. At *planta* pro stirpe, a *palanta*, quod a *palus*, ut olim *planta* fuerit stirps, quæ pangeretur, vel potius *planta* ab Æolico *βλάττη*, inserto *n*. Voss. Sed verum esse possit, quod ait Festus, stirpes plantas vocatas a similitudine plantarum nostrarum, cum et ipsæ *pedes* etiam dicantur. Nam ‘betæ pedes’ dicit Varro de R. R. ‘betacei pedes’ Apicius. Et in Glossis legitur ‘pastinaceus, betaceus,’ nempe subintelligitur *pes*. *Idem.*

^e *Plauti*] A Græco *πλατῆς*, et prius dictum fuit *plotus*, postea *plautus*. *Plauti* autem dicebantur homines pedibus planis. Vide ‘*Ploti*.’ *Idem.*

^f *Plebeia*] Pompeii verbis addi potest, quod Livius scribit lib. x. ‘Insignem supplicationem fecit certamen in sacello pudicitia^e patricia^e, quæ in foro Boario est ad ædem ro-

Virginia patricii generis fœmina convivio¹² facto inter et plebem.

. . . . . sul. . . . .
 . . . . . qu. . . . . bit. . . . .
 . . . . . sere. . . . . co ju. . . . .

Plebeïæ pudicitiaë sacellum Romæ, ut sacra cetera [PAUL. ra, colebatur.

Plebeiï Ædiles dissidentē plebe a patribus sunt creati.

Plebei Ædiles § non minus populique plebei scito, quæ [FEST.

//////////

12 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *convubio*. Dac. conj. *convicio*.

NOTÆ

tandam Herculis, inter matronas ortum. Virginiam A. F. patriciam plebeio nuptam L. Volunio Cos. matronæ, quod e patribus enupsisset, sacris arcerant.' Et postea: 'In vico Longo, ubi habitabat, ex parte ædium, quod satis esset loci modico sacello, exclusit, aramque ibi posnit; et convocatis plebeis matronis, conquesta injuriam patriciarum: 'Hanc ego aram,' inquit, 'Pudicitiaë Plebeiaë dedico,' &c. Eodem ferme ritu et hæc ara, quo illa antiquior, culta est, ut nulla, nisi spectata pudicitiaë matrona, et quæ uni viro nupta fuisset, jus sacrificandi haberet. Vulgata dein religio a pollutis, nec matronis solum, sed omnis ordinis feminis, postremo in oblivionem venit.' A Festo historia aliter paulo narrari videtur. *Ant. Aug.*

Plebeiaë Pudicitiaë sacellum] Quæ infra desunt, integra præstari difficile. Videtur tamen Festus hæc, vel his similia, scripsisse: *Plebeiaë pudicitiaë sacellum in vico Longo est, quod, cum Virginia, Patricii generis fœmina, convubio facto inter patres et plebem, nam patricia plebeio homini Lucio Volunio consuli nupserrat, dedicasset, eodem ritu quo sacellum patricie pudicitiaë cultum est, ut*

matrona, quæ uni viro tantum nupserrat, sacrificandi in eo jus habet. Hæc ita odoratus sum ex Livio lib. x. cap. 23. 'Insignem,' inquit, 'supplicationem,' &c. [Vid. Not. Ant. Aug.] Unde et pro *convivio* quod supra legitur, et in Sched. non male restituas *convicio*. Dac.

§ *Plebei Ædiles*] Quod Paulus in epitome scribit, verum esse constat ex Dionys. lib. vi. nam, cum primum seditio inter plebem et patres sedata est, et Tribunos plebis, et Ædiles tum primum a plebe creatos confirmarunt. Nomina tum Ædiliū non accepi; neque arbitrator ea esse, quæ Festus refert: hæc enim scribit eorum fuisse, qui septem quasdam res faciendas curaverunt. Quænam vero hæ septem res fuerint, nondum divinare potuimus; arbitramur autem septem tabernas fuisse, quæ in foro fuerunt, postea quinque appellatae. De quibus Liv. lib. xxvi. 'Internipit hos sermones nocte, quæ pridie quinquaginta fuit, pluribus simul locis circa forum incendium ortum: eodem tempore septem tabernæ, quæ postea quinque, et argentariaë, quæ nunc novæ appellantur, arsere.' De eisdem in lib. de Regionibus Urbis

de eo magistratu creando suffragium tulit, ut sacris adibus præessent sunt constituti, quos Trib. plebis ministros fuisse dicunt, qui una cum plebeis Ædilibus sunt creati, dissidente plebe a patribus: ii tabernas fecerunt quas vocant novas, nos autem quinque dicimus eas esse et septem feruntur, et plebeios quidem appellamus a genere magistratus: eas enim faciendas curaverunt M. Junius Brutus, Q. Oppius Ædiles plebis.

Plebeium^h magistratum neminem capere licet, nisi qui ex plebe est: *cujus generis est omnis magistratus qui appellatur isto nomine.*

Plena sucⁱ Telluri matri sacrificabatur, quod pecudis id genus cum scitur¹³ satis inimicum, quia rostro semen fodiendo corrumpet.

//////////

13 Ed. Scal. sceretur.

NOTÆ

Sexti Rufi mentio fit. *Ant. Aug.*

Plebei] Infra: *Plebei adiles, qui plebei scito, quæ de eo magistratu suffragium tulit, ab illa sunt constituti. . . . unt, qui una cum Tribunis plebei creati sunt, dissidente plebe a patrib. Ii fecerunt tabernas, quas novas vocant, nos autem quinque dicimus eas, et septem feruntur. Et plebeios vocamus a genere magistratus.* Jos. Scal.

Plebei Ædiles] Constat Ædiles plebis nna cum ipsis Tribunis plebis institutos fuisse, anno Urbis conditæ cclxxi. plebs enim Tribunos suos nacta, hoc amplius petiit (inquit Dionysius lib. vi.) ut duos e plebe creare sibi liceret, qui Tribunis velut administri et adjutores essent, quique eas causas cognoscerent, quas illi commississent. Itaque hi primi Ædiles plebis appellati. De septem tabernis, quæ postea quinque et novæ vocatæ sunt, Livius xxvi. cap. 27. *Dac.*

^h *Plebeium*] Infra: *Plebeium magistratum neminem licet capere, nisi qui*

ex plebe est: cuius generis est omnis magistratus, qui isto nomine appellatur. Intelligit tribunatum plebis, et ædilitatem plebis. Jos. Scal.

ⁱ *Plena suc*] Telluri grvida sue sacrificari docet Ovid. lib. 1. *Fastor.* ‘Placentur frugum matres, Tellusque, Ceresque, Farre suo gravidæ, visceribusque suis.’ Item forda bove, Fordicidiis. Idem lib. iv. ‘Nunc gravidum pecus est, gravidæ quoque semine terræ, Telluri plenæ victima plena datur.’ Arnob. lib. vii. ita emendandus: *Telluri matri scropha ingens immolatur forda, non feta.* Cur sus immolaretur, videtur Festus reddere rationem; quia cum sereretur, rostro suo sata corrumpet: quod Ovid. etiam explicat lib. xv. *Metam.* et lib. 1. *Fastor. Ant. Aug.*

Plena suc] Plena sue Telluri sacrificabatur, quia pecudis id genus, cum sceritur, rostro semen fodiendo corrumpere solet. Jos. Scal.

Plena suc] Hunc morem fuisse Ovid.

Plentur^k antiqui etiam sine præpositionibus dicebant. [PAUL.]

Plera^l dixisse antiquos, testis est Pacuvius, cum [FEST.] ait: Plera pars pessumdatur.

Plexa,^m colligata significat ex Græco, cui nos etiam præpositionem adjicimus, cum dicimus perplexa.

Plexa colligata, inde et perplexa. [PAUL.]

Plisima^{14 n} plurima.

Plorare,^o flere, inclamare, nunc significat, et cum [FEST.]

14 Vet. lib. *Plusima*.

NOTÆ

i. et iv. Fast. et lib. xv. Metamorph. Sic Libero caper immolabatur, quia vites ab eo comestæ sunt. Servius II. Georg. 'Per contrarietatem victimæ numinibus immolantur, ut porca, quæ obest frugibus, Cereri: et caper, qui obest vitibus, Libero.' *Dac.*

^k *Plentur*] Ab obsoleto *pleo*, unde 'compleo,' 'depleo,' 'impleo.' *Idem.*

^l *Plera*] Pacuvius in Teucro apud Priscian. lib. v. 'Periere Danaï, plera pars pessundata est.' *Ant. Aug.*

Plexa] Ab obsoleto *plerus*. *Dac.*

^m *Plexa*] A *plecto*, quod a Græco *πλέκω*, connecto, colligo. *Idem.*

ⁿ *Plisima*] Vide supra in 'Pignosa.' *Idem.*

^o *Plorare*] Verba legis Romuli mendosa sunt, *si nurus sacra Divis parentum esto*: et deesse arbitror aliquid hujusmodi: *Si nurus incestum passa, non plorassit, sacra Divis parentum esto.* *Ant. Aug.*

Plorare] Longum est toties indicare errores, cum id tempus, et claritatem lucri facere possimus, et in continenti emendationem apponere. Trajectiones igitur, et alia errata ita restitimus: In Regis Romuli, et Tatii, et Servii Tullii legibus hæc est: SEI. PA-

RENTEM. PVER. VERBERIT. AST. OLOE PLORASSINT. (parentes) PVER. DIVEIS PARENTVM. SACER. ESTO. SEI. MYRVS SACRA. DIVEIS. PARENTVM. ESTO. Ecce, quæ in citandis regum nominibus trajecta erant, ea suo loco reddimus. VERBERIT, pro 'verberet.' Ita semper in XII. Nam et eo modo VINDICIT, pro 'vindictet:' sed et *Edim*, pro 'Edam' dicebant. OLOE. pro OLI una L. qui non geminabant, ut postea, cum dixerunt OLLI. sed plurali OLOE dictum, ut 'Pilmnoe poploe:' hoc est, 'Pilmni populi.' Supra idem Festus monuit AB OLOES, pro, *illis* dictum. Altera luxatio in altero legis membro facta erat. Importune enim ultima clausula loco mota erat. Vocem *parentes* circulo inclusimus, neque majusculis literis perscripsimus. Est enim Glossema pertinens ad OLOE: ne forte scilicet perperam illud OLOE acciperetur: quod Veteres, cum citarent leges antiquiss. propter obscuritatem, ant verborum insolentiam factitabant: ut in illa lege: REM. VBEI. PAGVNT. ORANTO NEI. PAGVNT. ANTE. MERIDIEM. IN FORO. AVT. IN. COMITIO. CAVSSAM CONICIVNTO. (cum perorant ambo præsentes) POST. MERIDIEM. PRÆ-

præpositione implorare, id est, invocare : at apud antiquos plane inclamare : in Regis Romuli, et Tatii ¹⁵ legibus : SI NURUS SACRA DIVIS PARENTUM ESTO : et in Servii Tullii hæc est : SI PARENTEM PUER VERBERIT, AST OLLE PLORASSIT PARENTES, PUER DIVIS PARENTUM SACER ESTO, id est, clamavit, dixit.

Ploti ^p appellantur, qui sunt planis pedibus : unde [PAUL. et poëta Attius, quia Umber Sarsinas erat, a pedum planicie initio Plotus, postea Plautus est dictus : soleas quoque dimidiatas, quibus utebantur in venando, quo planius pedem ponerent, semiplotia appellabant.

Ploti appellati sunt Umbri pedibus planis quod essent. [FEST. Unde soleas dimidiatas quibus utuntur in venando quo planius pedem ¹⁶ ponerent, Vocant semiplotia, et ab eadem causa M. Actius poëta, quia Umber Sarcinas erat, a pedum planicie initio Plotus, postea Plautus coëptus est dici.

Ploximum ¹⁷ ^a appellari ait Catullus, capsum ¹⁸ in cisio,

15 Ed. Scal. Latii.—16 Ead. ed. pedes.—17 Alii Ploxinum ; alii Ploxemum.—18 Ed. Scal. captum.

NOTE

RENTE. AMBOBUS. LEITEM. ADDICITO. (si ambo præ-sentes) SOL. OCCASVS. SVPREMA. TEMPESTAS. ESTO. Et in Actionib. apud Varronem : EXTRA. SVRDAM. LVSCAM. MINAM. (id est, ventre glabro.) Sed de his alias fusius. Nos hæc produxisse contenti sumus. Jos. Scal.

Plorare] Scaliger vix dimidium negotii confecit : verba enim Festi ita trajecta sunt, ut ex iis nullus, nisi perobscurus, sensus eliciatur. Lego itaque : *plorare, flere nunc significat, at apud antiquos plane inclamare, et cum præpositione implorare, inclamare, id est, invocare. In regis Romuli, &c. Nunc omnia plana ; sed non præterendum in lege Nunnæ pro esto, scilicet habere estod. Quomodo antiquos scripsisse tradit Quintilian.*

lib. i. cap. 7. ‘ Ut Latinis veteribus D plurimis in verbis ultimam adjec-tam, quod manifestum est etiam ex columna rostrata quæ est C. Duilio in foro posita :’ in ea columna legitur, *altod, marid, pugnandod. Dac.*

^p Ploti] Quantum ex his colligere possumus, Plotum esse Umbricam vocem apparet. Jos. Scal.

Ploti appellati] Sic supra Plauti, canes, quorum aures latius patent. Nam Ploti et Plauti, sunt ejusdem originis, quod autem infra putat Festus semiplotia, a semi et ploto, appellata fuisse, id vero falsum est ; plotia enim et semiplotia calcei sunt, qui Græcis βλωτία et ἡμιβλωτία dicuntur. Dac.

^a Ploxinum] ‘ Catullus ploxemum circa Padum invenit,’ inquit Quinti-

capsave¹⁹ cum ait: gingivas vero ploximi habet veteris.

Ploximum casam dixerunt.

Plutei^r crates corio crudo intentæ, quæ solebant [PAUL. apponi militibus opus facientibus: et appellabantur militares: nunc etiam tabulæ, quibus quid præsepitur, eodem nomine dicuntur.²⁰

Plutei dicuntur crates corio^r crudo intentæ quæ solebant apponi militibus opus facientibus et appellabantur, militares: nunc etiam tabulæ, quibus quid præsepitur, eodem nomine dicuntur.

19 Vet. lib. *capsamve*.—20 Vet. lib. *significantur*.—1 Ed. Scal. *coreo*, et mox *opponi pro apponi*.

NOTÆ

lian. lib. i. cap. 10. *Capsum* autem in *cisio*, *capsave*, quid sit ignoro. Cesium vehiculi genus esse duarum rotarum scribit Nonius, quo verbo Cicero usus est in Orat. pro Sex. Roscio, et Philipp. II. Si quis *cantum* pro *capsum* scribat, existimans id esse ferrum, quo rotæ vincuntur, ita enim Quintilianus verbum id a Persio usurpatum interpretatur, is quidem aliquid dixerit: me tamen subscriptorem non habebit: id enim si Quintilianus sensisset, non usus fuisset verbo inveniendi, sed appellandi; et addidisset, *pro eadem re*, aut aliquid hujusmodi. *Ant. Aug.*

Ploximum] De hoc satis alibi. *Capsum in cisio*, vulgo in Gallia *tumberellum* vocamus, quod capsæ specie sit. Utitur et Vitruvius. Πείρωθα καὶ ὑπερτερήν Homerus vocat. *Sirpiculum* etiam veteres Latini, si ex vitili materia. *Jos. Scal.*

Ploximum] *Capsum in Cisio*, vulgo *tumberellum* vocamus, estque transpadanum vocabulum. Innuit Quintilian. lib. i. cap. 5. 'Sicut Catullus ploximum circa Padum invenit.' Vossius ait forsitan esse a πλόξιμον, πλόκι-

μον, a πλέκω, necto, quod vimine plecti soletur. Cesium autem vehiculi biroti genus, proprium Gallæ Cisalpinæ. *Dac.*

^r *Plutei*] Glossarium: 'Pluteus, παράθεμα, ἀνάκλιτον, θυμέλη πλοίου, ἐγγώνιον τρικλίνου.' Etiam Martialis τὸ ἀνάκλιτον τῆς κλίνης ita vocat: 'Namque puer pluteo vindice tutus erat.' Aliæ Glossæ, 'Pluteum, γυψοπλασία.' *Jos. Scal.*

Plutei] Fuere olim e tabulis et asseribus, postea vero pluteos fecere e crates corio intentis. Formam describit Veget. lib. iv. cap. 15. 'Plutei dicuntur, qui ad similitudinem apsidis contextuntur e vimine, et ciliis vel coriis proteguntur, ternisque rotulis, quarum una in medio, duæ in capitibus apponuntur, in quacunque partem admoventur, more carpenti.' Plutei item tabulæ omnes, quibus aliquid præsepitur. Et hæc forsitan prima notio. Nempe a πλάξ, tabula: utramque significationem glossæ amplecti videntur, cum *pluteum* exponunt παράθεμα. Inde etiam *pluteus* fulcrum tori, lecti latus interioris. *Dac.*

Pœsnis,² pœnis, ut casmenas dicebant pro camenis, et cœsnas pro cœnis.

Polet,⁴ pollet: quia nondum geminabant antiqui consonantibus.

Polimenta testiculi porcorum dicuntur, cum castrantur: a politione vestimentorum, quod similiter, ut illa, curantur.

Polimenta a *Ferrius* antiqui dicebant testiculos porcorum, cum eos castrabant: a politione segetum, aut vestimentorum: quod similiter, atque illa, curentur.

Polit,³ pila ludit. [PAUL.]

† . . . . . in V.^x . . . . . [FEST.]
 . . . . . dixit. . . . .

Pollubrum,⁵ peluvium vas, quod nos pelvim vocamus. [PAUL.]

² Jos. Scal. notavit hoc et sequens caput esse quidem Festi, sed non ex vet. lib. sumtum.—³ Ed. Scal. *Pollit*.

NOTÆ

¹ *Pœsnis*] Sched. *pœnis pro pœnis*, = ꝑ. Sed priorem lectionem retineo. Vide ‘*Scensas*.’ *Idem*.

² *Polet*] Sic *oli* pro *olli*, ut jam alibi dictum est. *Idem*.

³ *Polimenta*] In verbis Festi initio duo verba desiderantur: alterum est *Polimenta*, alterum esse poterit *veteres*. Ant. Aug.

Polimenta] Plant. Menæch. act. 1. sc. 3. ‘aut polimenta porcina aut aliquid ad eum modum.’ Arnob. lib. vii. ‘polimenta sunt ea, quæ verecundius proles dicimus.’ Idem de prolibus l. v. ‘parte altera proles cum ipsis genitalibus occupat.’ Item: ‘circumjectas prolibus diripientem membranas:’ sed inepte Festus a *politione*: sunt enim a *polis* seu *polulis*. Erant autem *polæ* seu *polulæ* pilæ ex aluta, molli tomento farctæ, quibus datatim ludebant in foro: unde ‘*polire*,’ pila ludere dicebant Veteres, et id trac-

tum a Græco. Nam *φαλδς* Græce significat ‘veretrum,’ quod gestabatur in pompa Liberi: primum ita vocabatur quamdium fieret ex ficu; postquam ex aluta rubra fieri cœptus, dictus *πολίαν*, ab eo *polæ* Latinæ, quæ ex aluta fiebant. Et *polimenta* testiculi porcorum dicti, postquam ex illo folliculo evaginati erant in castratione. *Scalig.* in *conjectaneis* aut *Varronem*. Sed mere fallitur Scaliger: *Polla*, a Græco *πάλλα*, id est, *pila*. Hesych. *πάλλα*, *σφαῖρα ἐκ ποικίλων νημάτων πεποιημένη*. ‘*Palla*, pila ex variis tomentis facta.’ Pro *πάλλα*, *Ἰεoles* *πόλλα*, unde *pollu*, et *pollire*, pila ludere, et *pollio*, ὁ πολλοράφος: *polimina* autem a *polu* pro *polla*, ꝑ. Dac.

⁴ † . . . in V.] Nihil hic video. *Id.*

⁵ *Pollubrum*] In *Odyssea* veteri: ‘Argenteo pollubro,’ et ‘aureo gutto.’ *Χρυσίβα δ’ ἀμφίπολος προχόφ’ ἐκέχευε φέρονσα Καλῆ, χρυσίη, ὑπὲρ ἀργυ-*

Pollucere² merces. . . . . liceat [FEST.
sunt far, polenta, vinum, panis fermentatus, ficus passa,
suilla, bubula, agnina, casei, ovilla, alica, sesama, et

NOTE

ρέοιο λέβητος, Νίψασθαι. προχθῶ χρυσείη, 'aureo gutto.' ἀργυρέοιο λέβητος, 'argenteo pollubro.' Aquam vero ipsam χέριβα vocabant. *Jos. Scal.*

Pollubrum] Hæc sunt e Pauli Epitome. Verba Festi rejecta fuere in finem hujus libri, post caput *promptum*: locum adi. *Pollubrum* autem vas excipiendæ aquæ dum manus abluuntur: *guitus* unde aqua effunditur. Fabius pictor lib. xvi. 'Aquam manibus pedibusque dato, pollubrum sinistra manu teneto, dextra vasum cum aqua.' Sic in *Odyssea* veteri: 'argenteo pollubro' et 'aureo gutto,' ut optime *Scaliger*. *Pollubrum* autem a *polluo*, ut a 'deluo,' 'delubrum.' *Dac.*

² *Pollucere*] Utitur hoc verbo Cato in libro de *Re Rustica*. *Plautus* in *Sticho*, *Cassius Hemina* apud *Plin.* lib. xxxii. cap. 11. Est autem Festi locus lacer ita sarcienus; ut dicatur, 'non licere omnia pollucere alicui Deo, Deæve, sed Herculi licere omnia esculenta et poculenta. Cato Jovi Dapali dapem polluceri scribit. *Cassius* Numam prohibuisse, ne non squamosi pisces pollucerentur.' Nos igitur ita scriberemus: *Pollucere Mercurio, quæ liceat, sunt, far, &c.* *Ant. Aug.*

Pollucere] Regis Numæ lex fuit de polluctu, quæ videlicet liceret polluceri, quæ non liceret. De piscibus, qui squamosi essent, omnes, præter scarum: idque propter raritatem. Rarissimus enim in Laurenti littore, atque adeo in ora Tyrrenica erat piscis ipse, quique eum capiebant, in mare dimittebant. Non igitur per religionis causam hoc sancitum est, sed, ut parsimonia convivia

epulæque publicæ facilis ad pulveraria compararentur. Cujus rei auctor *Cassius Hemina* apud *Plinium*, his verbis: 'Numa constituit, ut piscis, qui squamosi non essent, ni pollucerent, parsimonia commentus, uti convivia publica, et privata, cœnæque ad pulveraria facilius compararentur: ni qui ad polluctum emerent, precio minus parcerent, eaque præmercerentur.' Neque in hoc pisce, sed in multis aliis modus est impositus etiam sacrificiis. Quare *Servius* ait in libris Veterum legi, a majoribus sacrificando parsimoniam observatam. Puto legem his verbis conceptam fuisse: PISCIS. QVEI. SQVAMOSI. NON. SVNT. NEI. POLLVCETO. SQVAMOSOS. ONNEIS. PRÆTER. SCARVM. POLLVCETO. Sine dubio autem lacer iste locus ita sarcienus est: *Pollucere merces Diis quas liceat, sunt, far, &c.* At docti viri: *Pollucere Mercurio quæ liceat, sunt, &c.* Quid? an *Mercurio* tantum pollucebatur? non et *Jovi Dapali* apud *Catonem*? non aliis? Sed 'Pollucere merces,' hoc accessit illis negotium: frustra: præter alios audiant *Varronem*: 'Hinc profanatum, quod in sacrario polluctum: atque *Herculi* decuma data ab eo est, quod sacrificio quodam fanatur, id est, ut fani lege sit, id dicitur. Polluctum, quod a porriciendo est fictum. Cum enim ex mercibus libamenta porrecta sunt *Herculi* in aram, tum polluctum est, ut, cum profanum dicitur, id est, proinde, ut sit fani factum.' Hæc *Varro*. 'Pollucere merces' dicebantur mercatores, quando de mercibus ἀπαρχὰς et libamenta Diis offerebant. *Jos. Scal.*

oleum, pisces quibus est squamma præter scarum.⁴ Herculi autem omnia esculenta, poculenta.

Polteio,^a pro ulteriore.

Pomonal^b est in agro Solonio via Ostiensi ad duodecimum lapidem diverticulo⁵ a miliario octavo.

Pone^c gravi sono antiqui utebantur pro loci⁶ significatione: sed præjicientes vocabu.

Pone gravi sono ponitur pro loci significatione. [PAUL.

Pontina^d tribus a Pontia urbe dicta a qua et palus [FEST. quoque Pontina⁷ appellata est juxta Terracenam.

Popillia tribus una quinque et triginta tribuum, tot enim fuerunt, a Popillia femina felici nomine appellata, quomodo tribus quoque Pinaria a sorore Pinarii dicta, sive ab ejus nomine.

Popillia^e tribus a progenitrice traxit vocabulum. [PAUL.

//////////

⁴ Ead. ed. *squarum*.—⁵ Vet. lib. *deverliculum*.—⁶ Vet. cod. *prologi*.—⁷ Vide Notas.

NOTÆ

^a Polteio] Forsan e Saliorum carminibus. *Idem*.

^b Pomonal] Inter ostiam et Romanum Solonium prædium collocat Plutarch. in Mario. Livius etiam lib. viii. *Id.*

^c Pone] Pone cum gravi Virg. ii. Æn. 'pars cetera pontum Pone legit.' 'Pone,' (inquit Servius) 'post semper in loco, nunquam in tempore.' Idem ad illud ejusdem lib. 'Pone subit conjux.' 'Pone,' inquit, 'post: sed loco tantum, non et tempori adjungitur, et est adverbium, atque adeo ultima syllaba habet accentum.' Quæ sequebantur apud Festum divinare non possum. Aiebat forsân, *pone*, cum vocabulo cuidam postponebatur, fuisse adverbium temporis. *Idem*.

Delph. et Var. Clas.

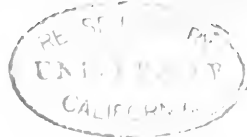
^d Pontina] Infra: Pontina tribus a Pontia urbe dicta est. a qua et Pontina palus. Jos. Scal.

Pontina tribus] Sigonius legendum putabat, *Pomptina tribus a Pomertia urbe a qua et Pomptina palus*: sed frustra. Pontina enim a Pontia urbe Volscorum prope Terracinas. *Dac.*

^e Popillia] Si extaret Varronis liber de tribubus, non desiderarem Festi interpretationem: nunc quid reliquum est? a progenitrice, inquit Paulus, *traxit vocabulum*; an tota tribus progenita est ab aliqua Popillia? hoc mihi non fit verisimile: libentius a familia dixerim appellatam tribum; vel familiam potius a tribu. Ex Festi vestigiis quid assequimur? Popilliam unam fuisse ex 35. tot enim fu-

Pomp. Fest.

2 Q

Popularia^f sacra sunt, ut ait Labeo, quæ omnes [FEST. cives faciunt, nec certis familiis attributa sunt: fornacalia, parilia, laralia, porca præcidauea.⁵

Populi^h commune est in legibus ferendis cum plebe suffragium: nam Comitiam centuriatam ex patribus et plebe constant in centurias divisam, at cum plebes sine patribus tributis co-

NOTÆ

ere, fœderis publici nomine, vel quid simile: de Pinaria sorore cur addatur, ignoro. Fuit quidem Pinaria familia antiquissima, quæ ab ipso Hercule dicitur sacerdotium accepisse, ut Cicero pro Domo, Dionys. lib. v. Virg. lib. viii. Liv. lib. i. et alii referunt. Sed Pinariæ tribus nomen nusquam reperi: neque quid habeat cum Popillia commune. Popillii cognomento Lænates satis nobiles fuerunt Consulares, et triumphales viri, licet plebei. Pinarii patricii majorum, ut credendum est, gentium. Vide 'Potitium.' Ant. Aug.

Popillia] Popillia tribus una trigintaquinque tribuum: tot enim fuerunt: dicta a Popillia felici nomine: a quo et tribus Pinaria a sororis ejus nomine. Non dubium est ita scripsisse. Nam quid manifestius, quam a Popillia femina dictam tribum, cujus nomen auspiciatissimum habebatur: ac bonæ scævæ, ut tunc loquebantur? Jos. Scal.

Popillia tribus] Ait a Popillia femina dictam tribum, cujus nomen auspiciatissimum habebatur: ac bonæ scævæ, ut tunc loquebantur. Verum Sigonius dubitat a locone, an a viro dicatur, ut et Ouplrius, qui mavult a nescio quo loco dictam, qui in Volscis prope Pontinam fuerit: sed vide post 'pugio.' Dac.

^f Popularia] Notabis Laralia pro compitalibus dicta: quod haud temere alibi reperias. Popularia oppo-

nuntur privatis: ut 'popularia judicia,' 'privatis judiciis.' Nam ita hic videntur Popularia opposita privatis, familiaritiis, et gentilitiis sacris. Alias popularia sacra opponuntur montanalibus, et paganalibus. Varro: 'Dies Septimontium nominatus ab his septem montibus, in quibus sita urbs est: feriæ non populi, sed montanorum modo: ut 'paganalia,' qui sunt alicujus pagi. Jos. Scal.

⁵ Porca præcidauea] Quid hoc porca præcidauea inter popularia sacra? Nugæ. Hæc non sunt hujus loci, quare hinc ableganda. Videntur autem huc adlæsisse e capite Porca præcidauea, quod malè post præcidaueam porcam retractum est. Dac.

^h Populi] Populi commune est in legibus ferendis cum plebe suffragium: nam comitia centuriata ex patribus et plebe constant in centurias divisam. Sed cum plebes sine patribus tributis comitiis convenit, quod plebes scivit, plebeiscitum, vel plebiscitum, ea de causa appellatur. Hæc Pompeius Festus fortasse scripsit: quod tamen affirmare non audeo. Vidend. Gell. lib. x. cap. 20. et lib. xv. cap. 27. Caius cap. 237. de verbor. sign. Justin. lib. i. Instit. titulo de jure nat. Boët. in topic. Isid. lib. v. etymol. Ant. Aug.

Populi commune] Hos hiatus olim felicissime expleverat Antonius Augustinus. Vide 'patrum commune.' Gell. lib. x. cap. 20. et lib. xv. cap. 17. Dac.

mitiis convenit quod plebes scivit, *plebis scitum id ea causa* appellatur.

Porcæ appellanturⁱ rari sulci, qui ducuntur⁹ aquæ derivandæ gratia: dicti quod porcant,¹⁰ id est, prohibent aquam frumentis nocere: nam crebriores sulci, limi vocantur.

Porcæ in agris sunt dictæ, quod porcant,¹¹ id est, [PAUL. prohibeant aquam frumentis nocere; nam crebriores sulci lumi solent vocari.

Porcam auream et argenteam^k dici ait Capito [FEST. Ateius, quæ etsi numero hostiarum non sint, nomen tamen earum habere, alteram ex auro, alteram ex argento factam adhiberi sacrificio Ceriali.

Porcas,^l quæ inter duos¹² sulcos fiunt, ait Varro [PAUL.

9 Ead. ed. *dicuntur*.—10 Vet. lib. *porcent*.—11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *porcant*.—12 Vet. cod. *duci*.

NOTÆ

ⁱ *Porcæ appellantur*] Sic *porcas* et *sulcos* pro eodem sumit Fest. contra quod in voce ‘imporcitor,’ ubi legitur, ‘porca est inter duos sulcos terra eminens.’ Ibi enim *porcam* aperte a *sulco* distinguit, et revera diversa res est: *porcæ* alio nomine *liræ* dicebantur. Columell. lib. 1. cap. 4. ‘Liras rustici vocant easdem *porcas*, cum sic aratum est, ut inter duos latius distantes sulcos medius cumulus siccam sedem frumentis præbeat.’ Inde Glossar. ‘porca, τὸ μεταξύ τῶν ἀλλάκων ὕψος,’ ‘inter duos sulcos elata terra.’ Tamen, cum *liras* dixerint sulcos illos, qui in agris fiebant, ut inde in majores sulcos sive fossas aqua decurreret, fieri etiam potuit, ut sulci illi *porcæ* etiam dicerentur, quod aquam frumentis nocere prohiberent, sed hujus rei exempla desidero. *Idem*.

^k *Porcam auream, et argenteam*] Nemo, quod sciam, hujusce moris præter Festum meminit. Sacrificium Ce-

veris, de quo hic sermo est, fiebat die Aprilis 19. *Idem*.

^l *Porcas*] Varro lib. 1. cap. 29. de Re Rust. *Ant. Aug.*

Porcas] Græculus auctor Glossarii optimis quidem auctoribus in compilandis glossis suis usus est; sæpe tamen fallitur: ut cum *porta* pro *porca* ponit. ‘Porta, τὸ μεταξύ τῶν ἀλλάκων ὕψος.’ ‘Porta, τὸ μεταξύ τῶν κυμάτων.’ *Jos. Scal.*

Porcas quæ inter duos sulcos] Locus Varronis est lib. 1. de R. R. cap. 29. ‘Qua aratum vomere lacunam striam fecit, sulcus vocatur: quod est inter duos sulcos elata terra, dicitur porca, quod ea seges frumentum porricit: sic quoque exta Deis cum dabant, porricere dicebant.’ Nonius vocat *porcas*: ‘signa sulcorum, quæ ultra se jaci semina prohibeant; porcere enim est prohibere:’ sed melius Festus, quod aquam porceant. *Dac.*

dici, quod porrigant frumentum.

Porcas, quæ in agris fiunt, ait Varro, quod porrigant frumentum. [FEST.]

Porci effigies inter militaria signa quintum locum [PAUL.] obtinebat: quia confecto bello, inter quos pax fieret, cæsa porca fœdus firmari solebat.

Porci effigies inter militaria signa quintum locum [FEST.] obtinebat, quia confecto bello, inter quos populos pax fiebat, ea cæsa porca fœdere firmari solet.

Porigam^m dixisse antiqui videntur, pro porrigam, propter morem non geminandarum literarum, ducto verbo a porro regam, aut, si id frivolum videtur, cum aperte e rivo regam tractum sit: ¹³ sed antiqui etiam porgam dixerunt pro porrigam.

Porriciamⁿ pro porro jaciã. [PAUL.]

Portenta^o existimarunt quidam gravia esse, ostenta [FEST.] bona: alii portenta quædam bona, ostenta quædam tristitia appellari: portenta quæ quid porro tendatur, indi-

¹³ Legendum monent Scal. Dac. *cum aperte e pro regam tractum sit.* Vet. cod. *pro rivo regam habet civo regit.*

NOTE

^m *Porigam*] Pro *porrigam* simplici *r.* Est autem *porrigere* non a *porro regere*, ut hic putat Fest. sed a *per* et *rego*: nam *e* vocis *per* mutatur in *o*: immo et ipse Festus id infra innuit. Nam pro his, *aperte e rivo regam*, legendum, ut docet Scal. *aperte e pro regam tractum sit*: Pro *porrigere*, *porrigere* dicebant Veteres. Virgil. ‘porrigite pocula dextris.’ *Idem.*

ⁿ *Porriciam*] Ex disciplina Haruspicum *porriciendi* verbum sacrificantibus solenne erat, qui proprie *porricere* dicebantur, cum cæsa ex victimis, et inspecta diligentius, num quid vitii haberent, exta, vel accensam in aram, vel in alteram rem ex proprio sacrificii ritu conjicerent. Plaut.

Pseudol. act. 1. sc. 3. ‘nam si sacrificem summo Jovi Atque in manibus exta teneam, ut porriciam, interea loci Si lucri quid detur, potius rem divinam deseram.’ Et Virgil. v. *Æneid.* ‘extaque salsos Porricit in fluctus et vina liquentia fundit.’ *Porricere* autem a *porrigere* est, *c* in *g* mutato, ut ‘acitare’ pro ‘agitare,’ ‘legiones’ pro ‘legiones,’ dicebant Veteres. Vide post ‘profanum.’ *Idem.*

^o *Portenta*] Passim apud Classicos scriptores, ‘portenta,’ ‘ostenta,’ ‘monstra,’ pro eodem sumuntur, quod portendant, ostendant, moveant. Vide ‘monstrum et ostentum.’ Supple infra *monstra, quæ monstrent, et præcipiant, &c.* *Idem.*

cent, ostenta, quæ tantummodo ostendant monstra, præcipiant quoque remedia.

Portenta rerum^p fieri dicuntur, cum solita¹⁴ corpora [PAUL. raro se ostendunt, ut cometæ, turbines, barathra, sereno cælo facta tonitrua.

Portisculus¹⁵ est, qui in portu modum dat classi: est autem malleus.

Portisculus^q est, ut scribit Ælius Stilo, qui in portu modum dat classi: id autem est malleus. Cujus meminit Cato in dissuasione de rege Attalo et vectigalibus Asiæ: C. Licinio Præto, remiges scripti cives Romani sub portisculum sub flagrum conscripti venire passim.

Portorium¹⁶ dictum est vectigal id quod solvitur portitoribus qui conduxerint dimidiato . . . . .
 . . . . . in vectigalibus autem portoria fruenda locantur
 duabus . . . . . ejusque. . . . .
 et Ti. Coruncanius Ti. F. Censores . . . . .

14 Vet. lib. *solida*.—15 Vet. lib. *Porticulus*.—16 Portorium dictum, &c. Hæc, in aliis edd. prætermissa, ex Schedis addita sunt a Dac.

NOTÆ

^p *Portenta rerum*] Pro *solita*, diversa lectio apparet, *solida*, male: 'cum solita corpora raro se ostendunt,' hoc est, cum corpora se ostendunt, quæ raro se ostendere solita sunt. *Idem*.

^q *Portisculus*] Utitur hoc verbo Plautus in *Asinaria*. *Ant. Aug.*

Portisculus] Glossæ: 'Porticulus, κελουστής.' Qui est præco alias, is in nave portisculus: præco audientiam faciebat in Comitibus, in sacris et spectaculis faventiam: portisculus modum remigibus dabat. in verbis Catonis dicitur Viros Romanos, qui remiges scripti erant, per portisculum sub flagro venisse. In quo est duplex antiquitatis notio: una cives Romanos ob capital admissum prius verbe-

ribus cædi, deinde numo sestertio, si Romæ essent, trans Tiberim venire solitos: altera, qui flagris cædebantur, ii sub præcone, aut si remiges essent, sub portisculo cædebantur. Horatius: 'Sectus flagellis hic triumphalibus Præconis ad fastidium.' *Jos. Scal.*

Portisculus] Et hominem et perticam qua is utebatur significat. Nonius: 'Portisculus proprie est hortator remigum, hoc est, qui eandem perticam tenet, quæ portisculus dicitur, qua excursus, et exhortamenta moderatur.' De pertica *Plant. Asin. act. III. sc. 1.* 'Ad loquendum atque ad tacendum tute habes portisculum.' De homine verba Catonis *infra. Dac.*

intra temporis spacium certum. . . . .
 quid æ . . . . . Consortia majestate
 spreta. . . . . dam propib. (forte
 prædibus) et. . . . . sint.

Portum^r in duodecim pro domo positum omnes fere consentiunt: CUI TESTIMONIUM DEFUERIT, IIS TERTIUS DIEBUS OB PORTUM OBVAGULATUM ITO.

Portum frequenter majores pro domo posuerunt. [PAUL. Portumnus,^s qui et Palæmon, a Romanis inter Deos colebatur.^o

Portumnus qui et Palæmon alio nomine dicitur inter [FEST. Deos, qui præsent mari a Romanis colebatur.

Possessio¹⁷ est, ut definit Gallus Ælius, usus quidam agri, aut ædificii, non ipse fundus, aut ager: non enim possessio est. . . . . rebus, quæ

17 Vide Notas.

NOTÆ

^r Portum] Male alicubi hæc lex scripta est: Qui Testimonium defugerit. De voce 'obvagulatum,' vide in 'vagulatio.' Ibi etiam hanc legem reperies. *Idem.*

^s Portumnus] Qui portibus præerat. Melicerta fuit Athamantii filius, qui ut patrem fugeret se præcipitavit in mare, et voluntate numinum in Deum conversus, Latinis Portumnus, Græcis Palæmon, dictus est. Fuscus Ovid. iv. Metamorph. Vide 'claudere.' *Idem.*

^t Possessio] Aliqua sunt mendosa, et manca: ea nos ita scriberemus: Non enim possessio est, nisi in iis rebus, quæ tangi possunt. Auctore prætoris, qui dicit se possidere, is vere potest dicere, &c. Q. D. A. significat, 'quo de agitur.' Illud nemo ex his, qui, deesse videtur verbum litigant, aut pro his qui, scribe reis. Ant. Aug.

Possessio est, ut definit] Quæ infra desunt ita supplevit Ant. August.

Non enim possessio est, nisi in iis rebus, quæ tangi possunt. Auctore prætoris, qui dicit se possidere, is vere potest dicere. Et infra deest verbum litigant, sic: itaque in legitimis actionibus nemo ex his qui litigant. Vel si mavis, pro ex his qui, legendum ex reis. Ait in legitimis actionibus nullam fuisse his verbis conceptam: Hanc possessionem meam esse aio. Possidere autem, ut illud obiter addam, est a pos, pro potis, et sedere: hoc intellexit Paul. ib. i. de acquirenda, vel omittenda possessione: 'Possessio appellata est, ut et Labeo ait, a sedibus, quasi positio, quia naturaliter tenetur ab eo qui ei insistit, quam Græci κατοχήν dicunt.' Grot. 'Possidere est ita alicubi sedere, uti loci pos, id est, potens sis, itaque primum de rebus soli dici cæpit, deinde et ad res mobiles transferri.' *Dac.*

tangi possunt: qui dicit, se possidere, is vere potest dicere. Itaque in legitimis actionibus nemo ex his, qui possessionem suam vocare audet, sed ad interdictum venit,^u ut prætor his verbis utatur: *Uti nunc possidetis, eum fundum Q. D. A. quod nec vi, nec clam, nec precario* ^y alter ab altero possidetis, ita possideatis: adversus ea vim fieri, veto.

Possessio est usus quidam agri, aut ædificii, non [PAUL. ipse fundus, aut ager.

Possessiones ^z appellantur agri late patentes publici, [FEST. privatique; quia non mancipatione, sed usu tenebantur, et ut quisque occupaverat, collidebat.¹³

Posticam lineam ^a in agris dividendis Servius Sulpicius appellavit ab exoriente sole ad occidentem quæ spectabat.

. . . . .
 . . . . . quia . . . . .

18 ¹ Forsan, pro *collidebat*, legendum *possidebat*, ut et Fulv. Ursin. vidit: nisi cum Augustino malis *colebat*.² *Dac.*

NOTÆ

^u *Sed ad interdictum venit*] Id est, ad jus, ad Prætores. Petron. 'Ut si nollet aliam rem domino reddere, ad interdictum veniret.' *Idem.*

^x *Uti nunc possidetis*] Solemnis formula interdicti UTI POSSIDETIS. Aliiter tamen paulo apud Ulpian. UT EAS ÆDES Q. D. A. NEC VI NEC CLAM NEC PRECARIO A. A. A. POSSIDETIS. QUO MINUS ITA POSSIDEATIS VIM FIERI VETO. Literæ Q. D. A. significant, Quo vel quibus de agitur, A. A. A. alter ab altero. *Idem.*

^y *Nec vi, nec clam, nec precario*] His tribus mala fide aliquid possidentur. Sic Chærea apud Terent. Eunuch. act. 11. sc. 3. tria hæc lepide conjunxit: 'Hanc, tu mihi vel vi, vel clam, vel precario Fac tradas.' *Idem.*

^z *Possessiones*] Videtur contradi-

cere superscriptis, 'Possessio est usus agri, non ipse ager.' Sed illic jus significat, quod ex possidendo oritur, quod in usu consistit: hic usurpationem nominis refert, ut minus proprie ad agros extendatur. *Ant. Aug.*

Possessiones] *Idem* ad verbum Isidor. lib. xv. cap. 13. 'Possessiones sunt agri late patentes publici, privatique, quos initio non mancipatione, sed quisque, ut potuit, occupavit atque possedit.' *Dac.*

^a *Posticam lineam*] Quæ ab oriente ad occidentem, ut *antica*, quæ a meridie ad Septentrionem. Gloss. 'antica linea, διαμέτρος.' Nempe quæ posticam lineam mediamsecat. Quæ sequuntur divinare non possum: videntur tantum esse verba Servii Sulpicii. In fine, *Fruentum danto*. *Idem.*

. . . . . tur . . . . .
 . . . . . abd . . . . . tab. . . . . frum. . . . . danto. . . . .

Postica linea in agris dividendis ab oriente ad occasum spectat. [PAUL.]

Posticum^b ostium dicitur in posteriore parte ædium: ceterum antiqui etiam vicinum habitantem ad posteriorem partem ædium sic appellarunt: denique, et quæ ante nos sunt, antica; et quæ post nos sunt, postica dicuntur, et dextram anticam, sinistram posticam^c dicimus: sic etiam ea cæli pars,^d quæ sole illustratur ad meridiem, antica utique nominatur; quæ ad Septemtrionem est, postica: rursumque dividuntur in duas partes, orientem, atque occidentem.

Postliminium²⁰ receptus dicitur is,¹ qui extra limina, hoc est, terminos provinciæ captus fuerat, rursus ad propria revertitur. [PAUL.]

²⁰ Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Postliminio*.—1 Vet. lib. *receptus est is*.

NOTÆ

^b *Posticum*] Liv. lib. 1. 'Regiones ab oriente ad occasum determinavit, dexteram ad meridiem partes, lævasque ad sinistram esse dixit.' At Varro lib. vi. 'Ejus templi partes quatuor, sinistra ab oriente, dextra ab occasu: antica ad meridiem: postica ad septemtrionem.' Plin. lib. 11. cap. 54. *Ful. Ursin.*

Posticum] Grammatici Græci, *παράθυρα, καὶ παραθύριον καὶ παράθυρα κατόπι τοῦ οἴκου*. Jos. Scal.

Posticum ostium] Distinguo *posticum, ostium*, &c. dicitur *posticum*, et *postica*: illud, subintelligendo *ostium*, hoc, subintelligendo *janna*, sive *porta*. Quare falsus est Servius, qui putavit semper in neutro *anticum* et *posticum* dici, nisi cum sunt voces angurum, qui *posticam* Septemtrionalem mundi partem, *anticam* vero meridionalem dicunt. In Glossis enim 'postica,

παράθυρα κατόπι τοῦ οἴκου.' Vulgo, *porte de derriere*. Dac.

^c *Et dextram anticam, sinistram posticam*] Dextra et sinistra mundi pars varie accipitur. Nam anguribus et astrologis sinistra est oriens, dextra occidens, unde factum est, ut iis sinistra auspicia dextris meliora semper habita sint. Geographis sinistra est occidens, dextra oriens. Poëtis ortum astrorum observantibus sinistra est Septemtrio, dextra merides, eisdem occasus siderum spectantibus, sinistra est auster, dextra Boreas. *Idem*.

^d *Sic etiam ea cæli pars*] Anguribus merides antica, postica Septemtrio dicitur, quia ii meridiem spectant, ita ut ad sinistram orientem, ad dextram occidentem habeant. Vide 'sinistra.' *Idem*.

Postliminium^{2c} receptum, Gallus Ælius, in libro [FEST. primo significationum, quæ ad jus pertinent, ait esse eum qui liber, ex qua civitate in aliam civitatem abierat, in eandem civitatem redit eo jure, quod constitutum est de postliminiis. Item qui servus³ a nobis in hostium potestatem pervenit, postea ad nos redit, in ejus potestatem, cujus antea fuit, jure postliminii: equi, et muli, et

2 Vir doct. in marg. ed. Scal. *Postliminio*.—3 Vet. cod. *Itemque servos*.

NOTE

^c *Postliminium*] Glossæ: ‘Postliminium, ἐπάνοδος.’ Falsum est, quod vetustissimi Jurisconsulti prodidere, in nomine ‘Postliminium’ spectari tantum præpositionem ‘post,’ reliquum productionis esse caudam, liminium. Nam postliminium recte ex Latini sermonis proportionem dicitur ἢ ἐπάνοδος, ut contra Eliminium, ἢ ἐξόδος. Postliminii jus et religio ex Atheniensium fontibus derivatur, ut pleraque Romanorum alia. Eodem jure apud Romanos erant, qui postliminio ab hostibus revertebantur, quo apud Athenienses ii, qui δευτερόποτμοι, καὶ ὑστερόποτμοι, dicebantur. Romani volebant eum, cui tanquam mortuo justa funerum facta erant, reducem limen insistere, quia funestari eo putabant, tam limen utrumque et superum, et inferum, si a mortuo calcaretur, quam et hominem ipsum. Nam et mortui in limine collocabantur, quod Græcis dicitur, πρόθεσις νεκροῦ. Iccirco tecto perforato in ædes admittebatur, ne ominosum esset, illi per januam ingredi, per quam tanquam elatus erat. Quod enim illi justa facta erant, ob id tanquam elatus fingebatur. Athenienses eos, quibus absentibus funus factum erat, non prius ædes ingredi patiebantur, quam per sinum laxæ stolæ mulier

eum demitteret, tanquam denuo renasci videretur. Unde δευτερόποτμοι, hoc est, δευτερογενείς. πῶτος enim, factum nascentis. Qui enim semel ex ædibus elati sunt, nunquam postea eas ingrediuntur. Inde factum, ut quos mortuos putaverant, aut quos nunquam redituros sperabant, cum reverterentur, ex orco eos rediisse dicerent. Artemidorus: τὸν παρὰ προσδοκίαν σωθέντα φαρμὴν ἐξ ἄδου ἀναβεβηκέναι. Apuleius lib. xi. ‘Confestim denique familiares ac vernulæ, quique mihi proximo nexu sanguinis cohærebant, luctu deposito, quem de meâ mortis falso nuncio susceperant, repentino lætati gaudio, varie quisque munnerabundi, ad meum festinant illico dintinum, reducemque ab inferis conspectum,’ qui locus plane ad hunc morem allusit. *Jos. Scal.*

Postliminium receptum] ‘Postliminium est a limine et post; unde eum qui ab hostibus captus in fines nostros postea pervenit, postliminio reversum recte dicimus. Nam limina sicut in domibus finem quandam faciunt, sic et imperii finem limen esse Veteres voluerunt. Hinc et limen dictus est, quasi finis quidam et terminus. Ab eo postliminium dictum, quia eodem limine revertebatur, quo amissus fuerat.’ Hæc Justinian. *Dac.*

navis eadem ratio est, postliminium receptum iis,^{4 f} quæ servi: quæ genera rerum ab hostibus ad nos postliminio redeunt, eadem genera rerum a nobis ad hostes redire possunt: cum populis liberis, et cum foederatis, et cum regibus postliminium nobis est ita, uti cum hostibus, quæ nationes in opinione^g nostra sunt, cum his.

Postularia^h fulgura, quæ votorum, aut⁵ sacrificiorum spretam religionem designant:⁶ pestifera, quæ mortem, aut exilium ostendunt: peremptalia, quæ superiora fulgura, aut⁷ portenta peremunt, id est, tollunt.⁸

Postumusⁱ cognominatur post patris mortem na- [PAUL. tus. Plautus in *Aulularia*: Post mediam ætatem qui mediam ducit uxorem domum, Si eam senex anum prægnantem fortuito fecerit, Quid dubitas, quin sit paratum his nomen pueris Postumi?

Potestur.^k Scipio Africanus in ea, quæ est de im- [FEST. perio D. Bruti: Et poteratur C. Gracchus in ea, qua usus est, cum circum conciliabula iret.

4 Ed. Scal. is.—5 Vet. cod. ut.—6 Vet. cod. desiderant.—7 Idem ut,—8 Idem olunt.

NOTÆ

^f *Postliminium receptum iis*] Facile crederem hæc verba male huc irrep- sisse e glossemate scilicet. Sed oc- cupavit doctiss. Cujacius, Observat. lib. II. cap. 23. *Idem*.

^g *Quæ nationes in opinione*] Quæ desunt in fine non possumus assequi. Forsan dixerat Fest. ceteras nationes in hac opinione fuisse cum iis eadem utilitas perveniret. Putabat Fulvius Ursinus, pro *opinionem*, scribi debere *ditionem*. In fragmento Serviliæ legis sic est: QUIVE. IN. ARBITRATU. DI- TIONE. POTESTATE. AMICITIA. &c. Scripserit igitur Festus: *quæ natio- nes in ditione nostra sunt, cum his etiam postliminium constitutum*. *Idem*.

^h *Postularia*] Eadem et *postulatoria*,

votorum aut sacrificiorum spretam religionem designabant, eorum emen- dationem exigentia. *Idem*.

ⁱ *Postumus*] Sunt qui scribant *post- humus*, quasi post humatum patrem natus. Sed ubique scribendum *post- umus*. Est autem *postumus*, seu *post- imus*, a *posterus*, ut ab 'inferus,' 'in- firmus.' Et non tantum *postumus* di- citur, qui post mortem patris, sed etiam qui post factum testamentum vivo patre natus est, et qui post alios liberos ultimus gignitur. Versus Plauti sunt *Anlul. act. II. sc. I. Idem*.

^k *Potestur*] Lucret. lib. III. 'Quod tamen expleri nulla ratione potestur.' Et Virg. 'Quod fieri ferro liquidove potestur electro.' *Idem*.

Potitium¹ et Pinarium Hercules, cum ad aram, quæ hodieque maxima appellatur, decimam boum, quos a Geryone abductos abigebat Argos in patriam, profanasset,¹¹ genus sacrificii edocuit: quæ familia et posteri ejus non defuerunt decumantibus usque ad Appium Claudium¹² Censorem, qui quinquaginta millia æris gravis his dedit, ut servos publicos edocerent ritum sacrificandi, quo facto Potitii, cum essent ex familia numero duodecim,⁹ omnes interierunt¹⁰ intra diem trigesimum. Pinarium quod non adfuit^o sacrificio, postea cautum est, nequis Pinariorum ex eo sacrificio vesceretur.

⁹ Ant. Aug. legit *cum essent familiæ numero duodecim*. Scal. *cum essent ea familiæ n. d.*—10 Vet. codl. *intererant*.

NOTÆ

¹ *Potitium*] Verbum *profanasset* est apud Catonem de Re Rustica: item quod ait, *ex familia numero duodecim*, suspectum est. Nam Livius lib. ix. scribit: ‘ex duodecim familiis triginta puberes fuisse:’ et Val. Max. lib. i. cap. 11. Ideo deleta *ex* scriberem: *cum essent familiæ numero duodecim*. Vide ‘Putitium.’ Ant. Aug.

Potitium, et Pinarium] Potitiorum et Pinariorum familiam Herculis ministram fuisse, vel pueris notum est. Vide Virg. lib. viii. et ibid. Servium. Vide et Dionys. Halicarn. lib. i. de ara quæ proprie maxima dicebatur. Vide Serv. ad illud Virgil. ‘Hanc aram lupo statuit, quæ maxima semper Dicetur nobis, et erit quæ maxima semper.’ Et Ovid. ‘Constituitque sibi, quæ maxima dicitur, aram.’ *Dac.*

¹¹ *Profanasset*] ‘Profanatum est quod in sacrario polluctum.’ Varr. lib. v. de L. L. *Idem*.

¹² *Usque ad Appium Claudium*] Idem Livius lib. ix. cap. 29. ‘Eodem Appio auctore Potitia gens, cujus ad aram maximam Herculis familiare sacerdotium fuerat, servos publicos,

ministerii delegandi causa, solemniter ejus sacri docuerat. Traditur inde dictu mirabile, et quod dimovendis statu suo sacris religionem facere possit, cum duodecim familiæ ea tempestate Potitiorum essent, puberes ad triginta, omnes intra annum cum stirpe extinctos: nec nomen tantum Potitiorum interiisse, sed Censorem etiam Appium, memori Deum ira, post aliquot annos luminibus captum.’ Hæc Liv. Vide ‘Putitium’ infra: id autem accidit ann. ab U. C. cdxli. *Idem*.

^o *Pinarium quod non adfuit*] Pinarium et Potitium ostenderat Hercules, ut sibi mane et vespere sacra facerent. Perfecto itaque matutino sacrificio, cum circa solis occasum essent sacra repetenda, Potitius prior advenit, Pinarium postea extis jam redditis. Unde iratus Hercules statuit, ut Pinariorum familia tantum ministra esset epulantibus Potitiis et complentibus sacra. Unde etiam Pinarium dicti sunt ἀπὸ τῆς πείνης, ‘a fame;’ nam senem illum Pinarium constat alio nomine esse nuncupatum. *Idem*.

Potitus^p servitute ab antiquis dicebatur qui, ut ait [FEST.

Labeo, servitutem servit, tales consuetudines proxime Græci moris: eodem modo dicebatur¹¹ ab antiquis *potitus hostium*.^q

Præbia, remedia. [PAUL.

Præbia dicuntur^r curandi mali remedia, videlicet quæ [FEST. curationis causa præbeantur.

Parare inter se munus^s dicebantur cum sortitio fiebat a magistratibus **P. R. uter**¹² magistratus utramque rem acere deberet: aut inter se comparabant de rebus lege mandatis.

Præceptat, sæpe præcipit. [PAUL.

Præceptat in Saliari carmine est, sæpe præcipit. [FEST.

Præciamitatores¹³ dicuntur qui **Flaminibus Diali, Quiri-**

11 Ed. Scal. *dicebantur*.—12 Ead. ed. *ut ei*.—13 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *Præclamitatores*.

NOTE

^p *Potitus*] Interpretatio esse videtur horum verborum, 'potitus servitute,' ut significet servire: item 'potitus hostium,' apud Plautum, et juris consultos, captivum significat. Plaut. in Capt. et in Epidico. Jurisc. sub titulo de captivis: et de testamento militis. *Ant. Aug.*

Potitus servitutis] Græcorum imitatione id dictum vult, qui dicunt, *ἐπαυρεῖν κακοῦ*. Hesiodus. *Jos. Scal.*

Potitus servitute] Recte ait id a veteribus Græco more usurpatum, nam Græci *ἐπαυρεῖν δούλειας*, vel *ἐπαυρεῖν κακοῦ*. Et sane *ἐπαυρεῖν κακοῦ*, 'potiri mali,' dixit Hesiod. 'Potire aliquem servitutis' Plaut. Amphitr. 'enim nunc potivit pater Servitutis.' *Dac.*

^q *Potitus hostium*] Idem Capt. 'Nam postquam meus re est potitus hostium.' Item: 'Ergo postquam gnatus tuus potitus est hostium.' Sic 'potitus est hostium,' idem non semel. Neque id mirum; *potiri* enim media vox est, et tam de malis, quam

de bonis usurpatur, ut 'sperare,' 'pati,' &c. *Idem.*

^r *Præbia dicuntur*] *Præbia* a *præbendo*, inquit Festus: idem tamen infra a *prohibendo*, quod verum etymon. Sed legendum *præbia*, per *æ*, vel quod magis placet *præbra*, ut ab *inhibendo*, *inebra*, sic *præbra*, a *prohibendo*. Sunt autem *præbia*, seu *præbra*, τὰ ἀλεξίφθονα, amuleta. Varr. lib. vi. de L. L. 'Præbia,' vel, ut Scal. *præbra*, 'a prohibendo usitatum, quod sint remedia in collo puereis.' Eandem vim habebant apud Græcos annuli, qui dicebantur, *φυσικοί*, vel *φαρμακῖται δακτύλιοι*. Meminit Aristoph. in Plut. *Οὐδὲν προτιμῶ σου φορῶ γὰρ πριάμενος Τὸν δακτύλιον τοῦδ' ἐπ' Ἐυδάμου δραχμῆς*. 'Nihili ego te facio; fero enim annulum Quem drachma emi ab Eudamo.' *Idem.*

^s *Parare inter se munus*] Posterior pars hujus capituli adhæsit post 'pappi.' Locum adi. *Idem.*

^t *Præciamitatores*] Macrob. lib. i. Saturn. 'Regem sacror. Flamines-

nali, Martiali antecedentes¹⁴ exclamant feriis publicis, ut homines abstineant se opere, quia his opus facientem videre religiosum est.

Præclamitatores¹⁵ dicebantur, qui Flamini Diali, [PAUL. id est, sacerdoti Jovis, antecedeabant clamantes, ut [FEST. homines se ab opere abstinerent, quia hunc opus facientem videre inreligiosum erat.

Præcias dicebant¹⁶ qui a Flaminibus præmittebantur, ut denunciarent opificibus, manus abstinerent ab opere; ne si vidisset sacerdos facientem opus, sacra polluerentur.

14 Ed. Scal. *antecedent*. Vide Notas infra.—15 Vet. lib. *Præciannuntiatores* vel *Præciamitatores*.—16 Vet. lib. *Præcia* dicebantur vel *Præcia* dicebat.

NOTÆ

que non licebat videre feriis opus fieri: et ideo per præconem denunciabant, ne quid tale ageretur; et præcepti negligens multabatur.' *Ant. Aug.*

Præciamitatores] Servius in schedis: 'Pontifices sacrificaturi præmittere calatores suos solent, ut, sicubi viderint opifices adsidentes, opus suum prohibeant: ne pro negotio suo et ipsorum oculis, et ceremonias Deum attaminent.' Legendum autem hic, *antecedentes clamant*. Ceterum suspicor *præclamitatores*, quod viri docti substituunt, veram lectionem non esse. Hoc enim ut facerent, inducti sunt verbo 'clamandi,' quo Festus utitur in ipsa voce expositione. At nos contra *Præciamitatores*, veræ lectionis vestigium, non veram lectionem esse putamus: et legendum, *Præciæ, metatores dicuntur, qui Flaminibus, Diali, Quirinali, Martiali antecedentes clamabant*. *Metatores*, sunt προ-παρασκευασται: de quibus abunde in Ausonium: præterea vox satis nota vel mediocriter docto. At *Præcias* ipsos vocatos esse infra post dicitur,

ut dubium non sit, quin legendum sit ita, uti emendamus. *Præcire*, est præclamare, *cire*, clamare, unde id explicans, clamandi verbo utitur Festus. *Præciæ*, procalatores, qui præmittuntur a Flamine: propterea recte 'metatores' exponit Festus, quia et metatores præmittebantur ad locum castris capiendum, et ad hospitia militibus paranda. *Jos. Scal.*

Præciamitatores] Lege *præclamitatores*, ut infra, *præciæ*, vel *præclamitatores* præcones erant, per quos rex sacrorum flaminesque denunciabant ne quid opus feriis fieret. Frustra est Scaliger; quamvis enim verum sit, metatores ad locum castris capiendum præmitti solitos fuisse, non inde sequitur præcias illos, qui flamines præcedebant, ut opifices prohiberent, metatores dici; nihil enim præciis illis cum metatoribus commune. Quare *præclamitatores* iidem qui *præciæ*. *Dac.*

" *Præcias dicebant*] Ut a 'præclamitare,' 'præclamitatores,' sic 'præciæ,' a 'præcire,' illi præcones dicebantur; nam *præcire*, præclamare,

Præcidanea ^x agna vocabatur,¹⁷ quæ ante alias cædebat^{ur} :
 item porca, quæ Cereri mactabatur ab eo,^y qui mortuo
 justa non fecisset, id est, glebam non objecisset : ^z quod
 mos erat eis facere prius, quam novas fruges gustarent.
 Præcidaneam porcam ^a dicebant, quam immolare [PAUL.
 erant soliti ante, quam novam frugem præciderent.

17 Vet. lib. dicebatur.

NOTÆ

cire, clamare. *Idem.*

^x Præcidaneæ] Barbarus mutilator putat a præcidendis frugibus: non advertit quid sit præcidanea, quid item succidaneæ: præcidanea hostia imitabatur Græcorum προτέλειαν. quæ sunt Atteio Capitoni 'feriæ præcidaneæ,' Græcis eæ προτέλειος ἡμέρα, 'succidaneæ,' τὰ δεύτερα ἀμελνω. Et non a cædendo, sed a cedendo, per e. Unde succidaneum etiam apud Jurisconsultos. Gellius aliter. *Jos. Scal.*

Præcidanea agna] Præcidaneæ et succidaneæ hostiæ non a præcidendo, et succidendo dictæ sunt, ut infra putat Festus, sed a præcedendo et succedendo. Unde et 'præcidaneæ feriæ:' 'præcidaneum sacrum,' &c. Præcidanea hostia imitabatur Græcorum προτέλειαν, et quæ sunt Atteio Capitoni 'præcidaneæ feriæ,' Græcis eæ προτέλειος ἡμέρα. Succidaneæ, quæ succedebat, cum priori hostia litari non poterat, adhibebatur. Vide 'succidaneæ.' Pro præcidaneo dicebant etiam præcidarium, ut 'pedaneum,' et 'pedarium,' et similia. *Dac*

^y Item porca, quæ Cereri mactabatur ab eo] Marius Victorin. lib. 1. Artis Grammat. 'Qui justa defuncto non fecerunt, aut in faciendo peccarunt, his porca contrahitur, quam omnibus annis immolari oportet, antequam novam quasi dapem mereat de se capere.' Gellius paulo latius lib. 14.

cap. 6. 'Porca etiam præcidanea appellata, quam piaculi gratia ante fruges novas fieri cæptas immolari Cereri mos fuit, si qui familiam funestam aut non purgaverant, aut aliter eam rem quam oportuerat procuraverant.' *Idem.*

^z *Id est, glebam non objecisset]* Gleba illa in os solebat injici. Cicero II. de legibus: 'Priusquam in os injecta gleba est, locus ille ubi crematum est corpus nihil habet religionis.' Val. Max. lib. v. cap. 3. 'Post obitum nullam Atticæ regionis, quæ ossibus ejus injiceretur, glebam invenit.' Inde Horat. Od. 28. lib. 1. 'At tu, nauta, vagæ ne parce malignus arenæ Ossibus et capiti inhumato Particulam dare.' Et hunc morem in Græcis fuisse testatur Ælian. in varia historia cap. 4. Νόμος καὶ ἦν Ἀττικὸς, inquit, ὃς ἂν ἀτάφω περιτύχη σώματι ἀνθρώπου, πάντως ἐπιβάλλειν γῆν. i. 'Lex etiam apud Atticos fuit, Quicumque in insepultum cadaver hominis incidat, saltem ei terram injiciat.' Et hæc fuit veterum Romanorum superstitio, ut, si vel minimum os terra tegerent, cadaver integrum pro sepulto haberetur. Quare iis, qui peregre mortui erant, vel os, vel digitum, vel etiam crinem servabant, cui pro toto corpore justa fierent. Vide 'membrum abscondi.' *Idem.*

^a Præcidaneam porcam] Hoc prin-

Porca Præcidanea dicitur^b quæ ante immolari solet, [FEST. quod genus hostiæ, quod ante novam frugem præcideretur, præcidarium appellabant.

Placentæ^c libi quoddam genus vocatur ex tribus pultib. factum: alii dicunt genus pultis cum tribus libamentis.

Præcidere, antecedere, id est, ante immolare. [PAUL.

Prædia¹⁸ rursus Verrius vocari ait ea remedia, quæ [FEST. data Cæcilia uxor Tarquinii Prisci invenisse existimatur, et immiscuisse onus suæ, qua præcincta statua ejus est, in æde sancti,^d qui Deus Dius Fidius vocatur, ex qua Zona periclitantes ramenta sumunt: ea vocari ait prædia,¹⁹ quod mala prohibeant.

Prædonulos²⁰ Cato ὑποκοριστικῶς, dixit in Epistularum.

Quia sæpe utiles videntur prædonuli.

Prædonulos ὑποκοριστικῶς, id est, diminutive, idem [PAUL. Cato posuit pro prædonibus.

18 'In tertio Conjectaneo monimus dicendum *Præbra*, ut 'enebra.'¹ Jos. Scal. 'Lege *Præbia* vel *Præbra*, et vide supra 'Præbia.' Item infra, quæ *Caia Cæcilia*, &c. Et immiscuisse *Zonæ suæ*.' Dac.—19 Vir doct. in marg. ed. Scal. *præbia* vel *præbia*.—20 Legendum monet Scal. *Prædonulos*.

NOTÆ

cipium male hæsit post 'popularia sacra.' Sacrificii hujus porcæ præcidaneæ formulam fuse tradit Cato de R. R. cap. 131. *Idem*.

^b *Præcidanea dicitur*] *Præcidanea* dicitur, quod ante sacrum cæderetur id genus hostiæ, quod sacrum præcidarium appellabatur. *Præcidarium* et *Præcidaneum* idem est. Sic 'extrarium,' 'extraneum:' 'pedarium,' 'pedaneum.' Si Gellius considerasset præcidaneum sacrum dici, nunquam miratus esset præcidaneas etiam ferias dictas fuisse. *Jos. Scal.*

^c *Placentæ*] Ex farina siliginea, caseo, et melle. *Placenta*, a Græco πλακῆεις, πλακοῦς. Servius VII. Æneid. 'Liba sunt placentæ de farre, et

melle, et oleo sacris aptæ.' Dac.

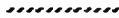
^d *In æde sancti*] Hoc est, Herculis, qui proprie sanctus, et sancus, vel saugus, dicebatur. Vide in voce 'propter viam.' *Idem*.

^e *Prædonulos*] Lege *Prædonculos*. Si quis Latine scit, is non ignorat, *Prædonulos* Latinum non esse. Hoc ἐκ τῶν ἀνὰ λόγον Latinæ linguæ satis patet. *Jos. Scal.*

Prædonulos] Ut a 'latro,' 'latrunculus,' sic a *prædo*, *prædunculus*. Sed Scaligerum falli puto. Recte enim a *prædo*, *prædonus*, *prædonulus*. *Prædonus* autem recte, ut 'centurio,' 'centurionus:' 'decurio,' 'decurionus:' 'epulo,' 'epulonus,' &c. Dac.

Prædotiunt,^{1 f} præoptant.

Præfecturæ^g eæ appellabantur in Italia, in quibus [FEST. et jus dicebatur, et nundinæ agebantur, et erat quædam earum resp. neque tamen magistratus suos habebant: in quas² legibus præfecti mittebantur quotannis, qui jus dicerent: quarum genera fuerunt duo: alterum, in quas solebant ire^h præfecti quatuor sex virum pro populi suffragio³ creati erant in hæc oppida Capuam, Cumas, Casilinum, Vulturnum, Linternum, Puteolos, Acerras, Suessulam, Atellam, Calatiam,⁴ alterum in quas ibant quos Prætor urbanus quotannis in quæque loca miserat legibus, ut Fundos, Formias, Cære, Venafrum, Allifas,⁵

1 Vide Not.—2 Vet. cod. *qua his*.—3 Vet. cod. *viginti sex virum num*. Vide Notas.—4 Vet. cod. *Calateum*.—5 Vet. cod. *Allicas*.

NOTÆ

^f *Prædotiunt*] Putoscriptum fuisse *Præoptinunt*, vel potius *Præoptinant*. ‘Opto,’ ‘optino:’ ‘præopto,’ ‘præoptino.’ Ut ‘nego,’ ‘negino.’ Doctiss. Meursius legebat *prædotiunt*: ab obsoleto ‘opio’ unde ‘opto,’ ut ab ‘apio,’ ‘apto,’ &c. *Prædotiunt*, d inserto *prædotiunt*. Idem.

^g *Præfecturæ*] Illa verba mendosa sunt, *præfecti quattuor viginti sexvirum num pro populi suffragio*. Fortasse scribendum est: *præfecti quattuor viri: et sexviri annui, qui populi suffragio, &c.* Ant. Aug.

Præfecturæ] In quas præfecti mittebantur, ut prætores in Provinciis. Civitates autem quæ iniquæ ingratiæve erga populum R. fuerant, ac fidem datam semel atque iterum fefellerant, ubi primum in potestatem ditionemque erant redactæ, in præfecturæ formulam referebantur. Unde liquet præfecturarum conditionem omnium fuisse durissimam, et a colouiarum et municipiorum fortuna diversam. Aliquando tamen idem oppidum et præfectura et municipium

fuit, ut Fnndi, Formiæ, Cumæ, Acerræ, Anagnia, &c. Quæ præfecturæ erant quatenus in eas præfectus jurisdictionis causa mittebatur, nec in iis Magistratus ad jus dicendum creabantur: Municipia vero, quatenus jure civitatis, vel cum suffragio, vel sine suffragio, utebantur. *Dac.*

^h *In quas solebant ire*] Quæ egregiam antiquitatis cognitionem continent, ea non levibus mendis inquinata sunt. Sunt autem hæc ex prisca scriptura: *In quas solebant ire præfecti quatuor viginti sex virum num pro populi, &c.* Lego: *in quas solebant ire præfecti, qui, auctore viginti sex virum numero, populi suffragio creati.* Recte sane: neque enim quicquam populus sciscebat sine auctore. Itaque et leges auctore quodam semper sciscebat. Ex vocibus, *qui auctore*, factum erat *quatuor*, mendo satis proclivi ac propenso. *Jos. Scal.* At Cujacius lib. XII. observat. cap. 24. ‘In quas solebant ire præfecti quatuor ex 16. viris qui populi suffragio creati erant.’ *Dac.*

Privernum, Anagniam, Frusionem,⁶ Reate, Saturniam, Nursiam, Arpinum, aliaque complura.

Præfericulum vas æneum sine ansa patens sum- [PAUL. mum, velut pelvis, quo ad sacrificia utebantur.

*Præfericulum*ⁱ vas æneum sine ansa appellatur, patens summum ut pelvis, quo ad sacrificia utebantur in sacrario Opis Consivæ.

Præficæ^k dicuntur mulieres ad lamentandum mortuum conductæ, quæ dant ceteris modum plangendi, quasi

6 Ed. Scal. *Frusinonem*.

NOTE

ⁱ *Præfericulum*] In sacrario Opis Consivæ, ut opinor, scripsit Festus. De ea Varro et Macrobius videndi. Vide 'Opima.' *Ant. Aug.*

Præfericulum] Præfericulum vas æneum sine ansa patens summum, velut pelvis, quo utuntur in sacrario Opis Consivæ. *Jos. Scal.*

Præfericulum] In sacrificiis tantum Opis Consivæ eo utebantur. Non vero in quibusvis aliis sacrificiis, ut male Paulus. A *præferendo*, *præfericulum*, quod in eo res sacræ præferrentur: de Ope Consiva vide 'opima.' *Dac.*

^k *Præficæ*] Varro lib. vi. de Ling. Lat. versum Nævii in Pæto ita refert: *Hæc quidem Heracle opinor præfica est: nam mortuos conlaudat*; et id magis placet Gab. Faënio, optimo numerorum censori. *Ant. Aug.*

Præficæ] Glossar. 'præfica, ἡ πρὸ τῆς κλίσης ἐν τῇ ἐκφορᾷ κοπιτομένη θρηνηφῶδς ἐπ' ἐκφορᾶν.' quæ ante lectum plangit dnm cadaver effertur: lamentatrix. In Barbaricis institutis et legibus præficarum Aristoteles meminerat, quia Phryges proprie dicuntur barbari; eorum autem inventum *præficæ* et *Næniæ*. Papiu. in Epicedio patris: 'Ut Pharios alia

ficta pietate dolores Mygdoniosque colunt, et non sua funera plorant.' *Præficæ* autem dictæ, quia præficentur ancillis, quemadmodum lamentarentur. Varr. lib. vi. de L. L. ubi hunc Plauti locum laudat ex *Trucul. act. ii. sc. 6.* 'Sine virtute argutum civem mihi habeam pro præfica, Quæ alios collaudat, eapse se vero non potest.' Ubi apte quidem Plautus verbo *collaudat* usus est, et ut Nævius supra, quod viris doctis notatum oportuit, illud enim rem non minui momenti nos docet, nempe præficas laudes mortuorum cecinisse, unde recte 'pæana canere' dictæ sunt. Æschyl. in Choëphoris: Παιῶνα τοῦ θανόντος ἐξαυδωμένας. 'Pæana mortui cantantes.' Quod male reprehendit Scholiastes, cum et alii quoque Pæana in re funerea usurparint, unde et doctissimus Hesychius, παιῶνε στουγυῶ, inquit, θρηνητικῶ ἕμωφ. Et sane, ut *Pæni*, qui primo in rebus tantum lætis canebatur, rebus etiam tristibus accommodari passus est, sic *Nænia*, cujus prima origo in re funerea, rebus lætis venire etiam aliquando consuevit, ambo quasi mutatis partibus. Vide 'Nænia.' *Dac.*

in hoc ipsum præfectæ. Nævius : Hæc quidem mehercle opinor, præfica est, quæ sic mortuum collaudat.

Præjurationes¹ facere dicuntur ii, qui ante alios conceptis verbis jurant, post quos in eadem verba jurantes tantummodo dicunt, Idem in me.

Præliares dies^m appellantur, quibus fas est hostem bello^s lacessere; erant enim quædam feriæ publicæ, quibus nefas fuit id facere.

Præmetium,ⁿ quod prælibationis causa ante præ- [PAUL. metitur.

Præmetium dicitur quod ante metitur, quasi præmes- [FEST. sum prælibationis causa.

Præmiosa, pecuniosa. [PAUL.

R loco s° Cato sæpe dixit, ut contra s, arbosem, et [FEST. arbores, loco s dicebant antiqui. . . . .
 proprie mari opus est.⁹

8 Ed. Scal. bello hostem.—9 Ead. ed. ‘Pelliculationem pro inductionem a pelliciendo quod est in ducendo dixit Cato in ea oratione quam scripsit de . . . .
 . . . . r, loco, s. Cato sæpe dixit ut contra s. arbosem, et arbores. loco s dicebant antiqui . . . . proprie majori opus est.’ Dac. legendum monet *pro-pesi e masi opus est.*

NOTE

¹ *Præjurationes*] Livius lib. ii. ‘Centurio erat M. Flavoleius: . . . victor, inquit, M. Fab, revertar ex acie. Si fallat, Jovem patrem, Gradivumque Martem, aliosque iratos invocat Deos. Idem deinceps omnis exercitus in se quisque facit.’ Vide Polyb. lib. vi. *Ful. Ursin.*

Præjurationes] Cum publice jusrandum præstandum erat, adhibebantur qui præjurationes facerent, id est, conceptis verbis ante alios jurarent. Post quos jurantes dicebant tantum: ‘Idem in me.’ *Dac.*

^m *Præliares dies*] Vide in voce ‘justi dies.’ *Idem.*

ⁿ *Præmetium*] Vide ‘Sacrima.’ *Ant. Aug.*

Præmetium] Προλόγιον. Vide Con-

jectanea. Glossarium: ‘Præmetivum, ἡ πρὸ θερισμοῦ Δημήτρας θυσία.’ *Jos. Scal.*

Præmetium] Præmetium, frugum primitiæ, quod sacrificii causa ante præmetebatur. Lacones vocant προλόγιον. Quod Cereri offerebant post messem factam: *florifertum*, vocabant, vide in voce ‘sacrificium:’ quod ante messem, *præmetium*. Gloss. ‘Præmetivum, ἡ πρὸ θερισμοῦ Δημήτρας θυσία.’ ‘Quod ante messem factam Cereri sacrificium fit.’ *Dac.*

^o *R loco s*] Hæc suo loco avulsa, sed quo pertineant incertum est. In fine certum est legi debere *pro-pesi e masi opus est*. Hic enim s loco τ. *Idem.*

Præmiosam^p *pecuniosam* dixit Cato in oratione, quam scripsit. . . . . impudentiam præmiosam.

Præneste^q dicta est, quia is locus, quo condita est, montibus præstet.

Prænominiibus^r feminas esse appellatas testimonio [PAUL. sunt Cæcilia, et Tarratia, quæ ambæ Caiæ solitæ sint¹⁰ appellari: pari modo Lucia, et Titia.¹¹

Præpetes^s aves dicuntur, quæ se ante auspicantem ferunt: nam præpetere dicebant pro anteire.¹²

10 Vet. lib. *sunt*.—11 Vet. lib. *Tertia*.—12 Hæc et sequentia usque ad ante ire in ed. Scal. ita leguntur: ‘Præpetes aves dicuntur, quæ se ante auspicantem ferunt: nam antiqui præpetere dicebant pro anteire, pullarium a pullis appellatum quidam putant quia non aliud sed hoc ei peculiare est avem auspicandam observare, præpetes aves dicuntur quæ se ante auspicantem ferunt nam antiqui præpetere dicebant pro anteire.’ Notavit quoque Scal. hoc et duo capita proxime sequentia esse quidem Festi, sed non ex vet. lib. sumta.

NOTÆ

^p *Præmiosam*] *Præmiosum* pro *pecunioso* Veteres dicebant, quia comoda omnia et utilitates omnes *præmia* nuncupabant. *Præmiosam* igitur *impudentiam* dixerit Cato, quasi nos diceremus, *une impudence lucrative, une impudenece bien recompensée*. Sed puto Festum, quod pace ejus dictum sit, minus percepisse mentem Catonis, qui dixit *præmiosam* *impudentiam*, pro *præmiatoria*, id est, magna, et qualem *præmiatores* præferre solent. Sunt enim *præmiatores*, nocturni *prædones*. Nonius in *Agrypnantibus*: ‘Nam in scæna nos nocturnos cepit *præmiatores* tollere.’ Vide Nonium in ‘*præmiatores*.’ Et *præmia* e rebus furto ablatiis confecta pecunia, lucrum. [Tibull.] *Eleg.* 2. lib. 1. ‘Nec sinit occurrat quisquam qui corpora ferro Vulneret, aut rapta *præmia* veste petat.’ *Idem*.

^q *Præneste*] *Idem* Cato apud Servium, ‘Quia is locus,’ inquit, ‘montibus præstet, Præneste oppido no-

men dedit.’ In montibus autem locatum Præneste ex Strabone et aliis notum est. Unde Virgil. ‘altum’ vocat. ‘Quique altum Præneste viri:’ sed de etymo dissentit Servius: ‘Præneste,’ inquit, ‘locus est haud longe ab urbe, dictus ἀπὸ τῶν πρίνων, id est, ab ilicibus, quæ illic abundant.’ Alii a Præneste quodam Ulyssis nepote dictum volunt. *Idem*.

^r *Prænominiibus*] Vide A. Gellium lib. vi. cap. 7. Plutarch. probl. et supra in ‘Præbia.’ *Ful. Ursin.*

Prænominiibus] Valerius: ‘antiquarum mulierum frequenti in usu prænomina fuerunt, Rutilia, Caselia, Rodocilla, Murcula, Burra a colore dicta; ista prænomina a virilibus tracta sunt, Caia, Lucia, Publia, Numeria.’ Sed vide Sigonium lib. 11. *Emendat. cap. 35. Duc.*

^s *Præpetes*] *Præpetes* aves dictas quidam putant, quia volantes se offerunt: nam *præpetere* est, avem auspicanti se offerre: unde, *Præpetes*

*Pullarium*⁴ a *pullis* appellatum quidam putant, quia [FEST. non aliud, sed hoc ei peculiare est avem auspicando observare.

Præpetes aves dicuntur quæ se ante auspicantem ferunt: nam antiqui præpetere dicebant pro ante ire.

Præpetes aves quidam¹³ dici aiunt, quia secundum auspicium faciant prætervolantes, alii quod antea quam petamus,¹⁴ indicent aut quod prætervolent, aut ex Græco tractum putant, quod ante conspectum volent nostrum, inepte scilicet ex præpositione Latina componentes, et Græco vocabulo: ceterum poetæ promiscue omnes aves ita appellant.

13 Ed. Scal. *quandam*.—14 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *quæ præpetamus* vel *quæ petamus*.

NOTE

aves dicuntur, quæ se ante auspicantem ferunt: nam antiqui præpetere dicebant pro anteire. Jos. Scal.

Præpetes] Servius in lib. III. Æneid. 'Præpetes sunt, quæ secundo auspicio ante eum volant, qui auspicatur: aves autem aut oscines sunt aut præpetes: oscines, quæ ore futura prædicunt: præpetes, quæ volatu angurium significant, cum sunt prosperæ. Sed præpetes aut superiora tenent, et præpetes vocantur; aut inferiora, et dicuntur inferæ: præpetes autem ideo, quia omnes aves priora petunt volantes.' Ubi, ut vides, ille *præpetes* a *præ* et *petere*, quod et Festus sensit. Sed en tibi ejusdem Servii locum alterum, non minus illustrem, ad illud VI. Æn. 'Præpetibus pennis.' 'Præpetes autem,' inquit, 'dictæ, vel quod priora petant, vel summi volatus, vel quæ præ petit volatum, vel quæ secundum auspiciam facit. Et quidam præpetes tradunt, non tantum aves dici, quæ prosperius prævolant, sed etiam locos quos capiunt, quod idouei felicesque

sunt. Unde bene Dædali pennas præpetes, quia de locis, in quibus periculum metuebat, in loca tutiora pervenit.' Quem Servii locum illustrat Gellius lib. VI. cap. 6. Ubi etiam docet præpetes aves L. Claro dictas videri, quas Homerus *τανυπτέρυγας* appellat Iliad T. quod porrectis et patulis alis prætervolarent. Inde Gloss. 'præpetes, *τανυπτέρυγες*.' 'alis patulæ.' Ceterum Etymon Festi et Servii a *præ* et *peto* mihi ceteris præstat. Neque minus sic locis quam avibus possit accommodari. At Turnebus ait a *πρόπετες*, quod est, proum ad labendum: et *præpetere* a *προπέτεσθαι*. Quod censet etiam Scaliger in Ætnam. *Dac.*

⁴ *Pullarium*] De Pullario Cicero II. Divinat. 'Attulit in cavea pullos is qui ex eo nominatur Pullarius.' Et ad Plancum: 'Recitatis literis oblata religio Cornuto est, pullariorum admonitu, non satis diligenter eum auspiciis operam dedisse.' Pullarius in Gloss. exponitur *πωλοκόμος*, pullos curans. *Idem.*

Prærogativæ^u centuriæ dicuntur, ut docet Varro rerum humanarum libro sexto, quæ rus.¹⁵ . . . . .
 . . . . . Romani, qui ignorarent petitores, facilius eos animadvertere possent. Verrius probabilius judicat

15 Vid. Not.

NOTÆ

^u *Prærogativa*] Explicat Festus cur introductæ fuerint, non quæ fuerint, hæ centuriæ, neque cur ita appellatæ. Mendum autem est in illis verbis, *quæ rus. . . . nos quod rustici* scriberemus: et utraque opinio, Varronis et Verrii, vera est. Fuere autem eæ centuriæ, quæ primæ suffragium ferebant centuriatis comitiis: ab eadem re ita appellatæ, quod prius rogarentur ab eo, qui comitiâ haberent, Velitis, jubeatis hæc, aut illud. Erat autem maximum prærogativarum beneficium, quod nunquam ab eis dicitur ceteros discrepasse. Ut vero essent prærogativæ sortito eveniebat. Ceteræ appellabantur *jure vocatæ*. Vidend. Ascon. lib. II. in Verrem. Cicero pro Muræ. et Philipp. II. et lib. I. et II. de Divin. Livius sæpius. *Ant. Aug.*

Prærogativæ] De his, item illis quæ *jure vocatæ* dicebantur, Ansonius et Livius. Ansonius in panegyrico ad Gratianum Augustum: 'Valete modo classes populi, et urbanarum Tribunalium prærogativæ, et centuriæ jure vocatæ.' Liv. lib. IX. de Flavio scriba: 'Pierique se pro tribu Adilem videret.' Ego interpretor *pro tribu*, prærogativa tribu. Piso de eodem: 'Eundem primæ tribus ædilem curulem renunciarunt.' Eadem ergo 'prærogativæ tribus' et 'primæ tribus.' Nam ita in legibus ferendis loquebantur. Sic initio legis ejusdem in tabula ænea: PRINCIPUM FUIT. PRO. TRIBU. Item apud Frontinum: 'T. Quintius Crispinus Cos.

populum jure rogavit, populusque jure scivit in foro pro Rostris a. d. IIIII. Idus Julius. Tribus Sergia: principium fuit pro tribu Sex. L. F. Varro.' Qui locus mendosissimus editus est. *Jos. Scal.* Centuriarum ac Tribunalium comitialium aliæ sunt *jure vocatæ*, *Prærogativæ* aliæ. Prærogativa una erat singulis comitiis sortitione electa, quæ jure vocatis, id est, ceteris omnibus prærogabatur, princepsque omnium, tametsi loco postrema vel media, in suffragium mittebatur. *Jure vocatæ* sunt reliquæ omnes, quæ suo gradu vocantur et suffragium ferunt. Prærogativa tribus seu centuriæ omni aliquod in se continebat. Tullius I. de Divinat. 'Prærogativam majores nostri omni justorum comitorum esse voluerunt.' Ideoque ejus in sequentibus suffragiis ratio habebatur, non quod esset prima, ut falso quidam existimarunt. Tullius II. de Divin. 'Haruspices cum Tiberius Gracchus in Senatam introduxisset, propter repentinam mortem ejus, qui in prærogativa deferenda subito concidisset, non justum rogatorem conciliorum fuisse dixerunt.' Quod Festus refert ex Varrone et Verrii, id quidem verum est, sed sic tantum explicat cur introductæ fuerint *prærogativæ*, non vero quæ fuerint, neque cur ita appellatæ. In verbis Varronis legendum ex doctiss. Antonii Augustini judicio: *Quod rustici Romani, &c. Dac.*

esse, ut cum essent designati a prærogativis, in sermonem res veniret populi de dignis, indignisve, et fierent ceteri diligentiores, ad suffragia de his ferenda.

Præs^x est is, qui populo se obligat, interrogatusque [PAUL. a magistratu, si præs sit, ille respondet, Præs. [FEST. Præsagire est prædivinare, præsipere: sagax enim est acutus, et solers.

Præsagitio^y dicta, quod præsapire est acute sentire, unde sagæ dictæ anus, quæ multa sciunt, et sagaces canes, qui ferarum cubilia præsentiant.

Præsagitio dicta, quod præsapire est acute sentire, unde [FEST. et sagæ anus dictæ, quæ multa sciunt, et sagaces canes, quod ferarum cubilia præsentiant.

Præsiderare^z dicitur, cum maturius hyberna tempestas movetur, quasi ante sideris tempus.

NOTE

^x Præs] Festus ait prædem dictum esse, quod interrogatus a populo, si præsesset, respondebat, præses. Supple, sum. Præsesse antiquitus significat, præsentem esse, *παρῆναι*. Unde superest participium præsens. Ausonius, auctor valde bonus, dignus qui meliore sæculo natus fuisset, ait in Indicro dramate septem sapientum: 'Thales autem, *ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα*, protulit: Spondere qui nos, noxa quia præses, vetat.' Præses, *πάρεστι*. Græcus interrogatus, *εἰ πάρεστι*, respondet potius *πάρα*, quam *πάρεμι*. Sic Romanus interrogatus, an præses? respondebat, præses, non præsum. Varro: 'Itaque Præs, qui a magistratu interrogatus in publicum, an præses: a quo et cum respondet, dicit, præses.' Ita enim legendum apud Varronem. Alioqui scio antea non satis perspicuum neque Varronis, neque Festi locum fuisse. Multorum scriptorum Latini nominis codices calamo exarati habent *præsset*: pro quo vulgati, *præsto est*. Jos. Scal.

Præs] Sed verisimilius videtur ut *præs* dicatur a *præ*. Ut ita dicatur qui præsto est, ut fidejussor. Quomodo et idem dicitur *ἐγγυος*, ab *ἐγγυος*, prope, juxta. Inde 'compræs.' *Duc.*

^y Præsagitio] Cicero I. de Divinat.

'Præsagibat animus frustra me ire, cum exirem domo.

Sagire enim sentire acute est: ex quo Sagæ anus, quia multa scire volunt: et sagaces dicti canes. Is igitur, qui ante sagit quam oblata res est, dicitur præsapire, id est, futura ante sentire.' *Idem.*

^z Præsiderare] Græci *προχειμάζειν*. *προχείμασις*, præsideratio: quidni et postsideratio ἢ *ἐπιχείμασις* dici poterit? Vide Vegetium. Hoc autem ita dicebant veteres Romani, quia anni tempestates sidera vocabant: et confectum sidus, vel peractum, hyemnis, ætatis sidus dicebant. *Jos. Scal.*

Præsiderare] Sed frustra Scaliger. Notum est ortum et occasum siderum fœdas tempestates cicere. Cum

Præsidium ^a est, quod pro utilitate et salute alicujus auxilii gratia præponitur subsidium, quod postpositum est ad subveniendum laborantibus.

Præstinare ^b apud Plautum emere est, id est, emendo tenere.

Præstitem ^c in eadem significatione dicebant antiqui, quæ ¹⁶ nunc dicimus antistitem.

16 Vet. lib. quem.

NOTÆ

autem sideris effectus, nempe tempestas, causam anteveniebat, præveniebat, id est, sideris ortum vel occasum anticipabat, hoc Græci προχειμάζειν dicebant, Latini 'præsiderare,' quod ante sidus veniret, id est, im maturius. Inde et 'desiderare' dictum, quod proprie finem tempestatis significat, quasi quod desinit siderare, id est, χειμάζειν. Ut 'defervere' dicitur, quod fervere desinit, et 'detonare,' quod desiit tonare, sic 'deludere,' ludi finem facere.' Hinc desiderari res dicitur quæ abiit, nec amplius extat. Ita ergo et desiderare de sidere confecto, quod Græcis ἀποχειμάζειν, postea tractatum ad alia. 'Sidus Vergiliarum et Areturi confectum' legere est apud Hirtium; quod de anni tempestate non potest accipi; nempe 'confectum sidus' dicitur, quod prorsus est ἐν τῷ φανερωῷ vel ἐν τῷ ἀφανεί, totum scilicet exortum vel absconsum, sedata jam tempestate, quam ortus vel occasus sideris excitaverat. Hinc illæ locutiones, 'Moto sidere,' 'nondum confecto.' Plin. lib. XVIII. cap. 26. 'Accedit confusa rerum obscuritas, nunc præcurrente, nec paucis diebus, tempestatum significatione, quod προχειμάζειν Græci vocant, nunc postveniente, quod ἐπιχειμάζειν. Et plerumque alias citius, alias tardius cæli effectus ad terram deciduo, vulgo serenitate reddita con-

fectum sidus audimus.' Non aliter 'confectum sidus' dici solebat, quam ubi tempestas, quæ sideris erat effectus, deciderat, ac desævierat. Ita Magnus Salmasius in exercit. Plin. Sed notandum est, quod ἐπιχειμάζειν dixit Plin. illud μεταχειμάζειν Vegetium dixisse. ἐπιχειμάζειν autem cum die legitimo et solemni nascitur tempestas, ita enim lib. IV. cap. 40. 'Aut enim circa diem statutum, aut ante vel postea, tempestates fieri comperitum est, unde præcedentes, προχειμάσιον, nascentes die solemni, ἐπιχειμάσιον, subsequentes, μεταχειμάσιον, Græco vocabulo nuncupaverunt.' *Duc.*

^a Præsidium] Ut a 'sub' et 'sedendo,' 'subsidium,' ita a præ et sedendo, præsidium. Unde in Gloss. exponitur παραφυλακή, προστασία. Item, præsidia, φυλακαί, φρούρια. *Idem.*

^b Præstinare] Ms. codex, apud Plautum præcmerere est: ut testatur Voss. Plaut. Capt. 'Alium pisces præstinatum abire:' et Epidic. 'Ut enim præstines argento, priusquam veniat filius.' Item Pseudol. 'Ut piscium quicquid est pretio præstinem.' Præstinare et destinare, a præ sive de, et obsoleto stano, vel stino. In Glossis præstino exponitur προορίζω, definio, constituo, prædestino. *Idem.*

^c Præstitem] Præstites, προστατήριον. 'Præstites Lares' iidem, qui προστατήριον θεῶν, apud Græcos. *Jos.*

Præstolari^d dicitur is, qui¹⁷ ante stando ibi, quo venturum excipere vult, moratur.

Præteriti^e senatores quondam in opprobrio non [FEST.

17 Ed. Scal. quia.

NOTÆ

Scal.

Præstolem] A præsto, præstes, ut ab 'antisto,' 'antistes.' Hinc 'Præstites lares,' qui urbis sunt custodes, προστάτῆροι θεοί. *Dac.*

^d Præstolari] 'Præstum' a Veteribus erat in usu, a quo remansit 'præsto,' adverbiale. ὑποκοριστικόν, 'præstulus,' vel, ut antiqui scribebant, præstolus. Inde 'præstolari.' 'Præstus,' seu 'præstulus,' ἐπίμονος, προσκαρτερῶν, προσλιπαρής. pro quo 'præsens,' usitatum: ut, 'præsens animus.' Glossarium: 'Præsens, ἐπιφανής, καὶ παρὼν, καὶ εὐχαλκος.' *Lege, καὶ εὐαλκος. εὐαλκος est fortis: quod et εὐαλκῆς quoque dicebatur. Jos. Scal.*

Præstolari] Alii tamen a præsto, immediate præstolari. Beda de Orthographia: 'Præsto per o scribendum, non per u: unde præstolari, non præstulari.' In Gloss. 'præstulari' et 'præstolari, προσκαρτερεῖν, παραμένειν, περισκοπεῖν, ἐπιτερεῖν.' *Dac.*

^e Præteriti] Tribuni militum consulari potestate et Censores eodem anno creati sunt, ut Livius scribit lib. iv. Ita nunquam lustrum Tribuni fecerunt, neque quendam senatorem potuerunt præterire: neque crediderim Festo dicenti Consules in consilio publico habuisse sibi tantum conjunctissimos, ut Reges. Illud credam, cum lustrum facerent, supplere senatum potuisse ex iis, qui ipsis forent conjunctissimi: item illud, tunc præteritos nulla adjecta notæ causa, ignominia caruisse. Censores quoque idem initio fecisse, mihi fit veri-

simile. At postquam causas enumerare cœperunt, minus honesta causa notam attulit gravem. Vide Ascon. in Divin. et in Pison. Val. Max. lib. ii. cap. 4. Gell. lib. iv. cap. 20. et lib. vii. cap. ult. et lib. xvi. cap. 13. *Ant. Aug.*

Præteriti] Unde unde hæc expiscatus sit Verrius, aut Festus, sane omnia contra rationem vetustissimorum Po. Ro. institutorum sunt: eaque plane toti antiquitati Reip. Ro. adversantur. Et miror, unde hæc exscripserit. *Jos. Scal.*

Præteriti] Unde unde hæc Verrius expiscatus sit, ea sane antiquitati reip. Romanæ adversantur. Tribuni enim militum consulari potestate et censores eodem anno creati sunt, ut tradit Liv. lib. iv. nunquam igitur lustrum Tribuni fecerunt, neque quendam senatorem potuerunt præterire. Neque verosimile est consules in consilio publico eos tantum habuisse, qui sibi essent conjunctissimi, ut olim reges. 'Illud tantum credam,' inquit Antonius Augustinus, 'cum lustrum facerent,' &c. [vid. sup.] notam attulit gravem.' Hæc Antonius Augustinus. Sed fallitur vir doctissimus, cum putat præteritos senatores, ante subscriptas causas cur præterirentur, ignominia caruisse: nam ex animadversionibus Censoriis, quibus causæ semper subscriptæ, sola senatorum præteritio excipienda, cui rationem ascribi hand ita veteris instituti fuisse ex Livio notum est, et antea ignominia deformatos senatores, qui præteriti fuerant in

erant, quod ut Reges sibi legebant, sublegebantque, quos in consilio publico haberent, ita post exactos eos, Consules quoque, et Tribuni¹⁸ Militum consulari potestate, conjunctissimos sibi quosque¹⁹ patriciorum, et deinde plebeiorum, legebant; donec Ovinia Tribunitia intervenit, qua sanctum est, ut Censores ex omni ordine optimum quemque curiatim²⁰ senatu legerent: quo factum est, ut qui præteriti essent, et loco moti, haberentur ignominiosi.

Prætexta pulla nulli alii licebat uti, quam ei, qui [PAUL. funus faciebat.

Prætexta^f pulla nulli alii licebat uti, quam ei, qui [FEST.

18 Ead. ed. *Tribunos*.—19 Vet. cod. *quoque*.—20 Vet. cod. *curiati*.

NOTE

historiis, legas. Porro præteriti senatores dicebantur, quorum nomen Censores initio censuræ senatum legentes præteribant, in recitando non appellabant, subdicebant, et eo velut tacito indicio censebantur loco moti, nec nomen eorum ultra in albo senatorum. *Duc.*

^f *Prætexta*] Verba Festi interpret desiderant. *Aut. Aug.*

Prætexta] *Infra: Prætexta nulli alii licebat uti, quam ei, qui jure alicujus magistratus haberet, et in loco publico ludos faceret. Is enim ea utitur, et scribam habet ob eos, quos facit, ludos.* Huc usque videor tuto vestigiis Festi insistere: in reliquis lubricum est iter. Ait nulli alii licuisse prætexta uti, præterquam ei, qui eam haberet jure magistratus, et in loco publico ludos faceret. Quod verum est. Nam magistri collegiorum, et magistri vicorum, qui magistratus non erant, ludos faciebant prætextati, ut notum est ex ea in Pisonem, et ex Asconio, item ex Livio libro xxxi. Tribuni plebis, auctore Plutarcho, prætexta non utebantur: puto, quia ludos non

faciebant. Sequentia plus minus ita habuerunt: *Item prætexta Consulibus, et Prætoribus votu quædam ob ignorantiam sacrorum novorum nuncupantibus datum est uti: item votum solventibus aliquod. Item Valerius vicanus utens pura ex S. Senatus improbatum est. Videtur velle Festus usum purpuræ sacrum fuisse: ideo magistratibus concessum, non tam jure magistratus, nam et Tribunis concessum fuisset, quam ludorum et votorum causa. Res enim sacræ ludi, et vota. Ideo ob ludos utebantur Ædiles, et magistri collegiorum, ob vota Consules, et Prætores. Vota illa, quæ nuncupabantur ob sacrorum novorum ignorantiam, videntur esse, quæ Consul aut Prætor volebat, si quid minus rite et per ignorantiam committens novam religionem contraxisset. Vicanus videtur vocare vici magistrum: ex sententia senatus improbatum ait quod in pura toga, non in prætexta ludos Compitalitios faceret. Ita enim puto Festum scripsisse, *ex S. Senatus*, quod interpretor, *ex Sententia Senatus. Jos. Scal.**

funus faciebat. Idem jus magistratus habebat, qui in aliquo loco publico ludos faciebat, nam is prætexta utitur: scribam habere solet, propter eos quos facit ludos: prætextæ jus datum est item Consulibus et Prætoribus vota nuncupantibus. ob ignorantiam sacrorum¹ ascitorum. Isdem datum est uti emit votum aliquod solventibus. quod autem Valerius Vicanus cum uteretur pura ex senatu improbari captus est.

Prætextæ² appellantur, quæ res gestas Romano- [PAUL. rum continent scriptas.²

//////////

1 Ed. Scal. *sacra novorum.*—2 Vet. lib. *scriptas.*

NOTÆ

Prætexta] Ait Festus nulli alii licuisse prætextam uti, quam ei qui funus faceret, magistratibus item et iis qui ludos faciebant. Et verum est. Liv. lib. xxxiv. sect. 7. 'Purpura viri utemur, prætextati in Magistratibus, in Sacerdotiis: liberi nostri prætextis purpura togis utentur; magistratibus in coloniis municipiisque, hic Romæ infimo generi, magistris vicorum, togæ prætextæ habendæ jus permittemus; nec id, ut vivi solum habeant tantum insignæ, sed etiam, ut cum eo crementur mortui.' Vides prætextatos magistratus, tam Romæ, quam in municipiis et coloniis, sacerdotes etiam et magistros vicorum, qui ludos compitalitios faciebant: vide 'Sardi venales.' Magistros etiam collegiorum prætextam usos apud Pedianum ex Cicerone legere est, quia scilicet ii etiam ludos faciebant. Præterea senatores prætextati ludorum Romanorum diebus, apud Ciceronem II. Philipp. ut et prætextatæ mulieres nonis caprotinæ apud Varronem lib. v. 'Nonæ Caprotinæ, quod eo die in Latio Junoni Caprotinæ mulieres sacrificant, et sub caprifico faciunt, et e caprifico adhibent virgam. Ob hoc toga præ-

textam data eis.' Infra, cum ait Festus Consulibus et Prætoribus vota nuncupantibus et solventibus prætextæ jus datum, videtur velle, sacrum fuisse usum purpuræ, ideo magistratibus concessum non tam jure magistratus, nam et Tribunis concessus fuisset, qui, auctore Plutarcho, prætextam non utebantur, quam ludorum et votorum causa, ut optime notavit Scaliger. Res enim sacræ ludi et vota illa, quæ nuncupabantur ob ignorantiam sacrorum ascitorum, Scaligero videntur esse, quæ Prætor aut Consul volebat, si quis minus rite et per ignorantiam committens, novam religionem contraxisset. Ideo autem Valerius Vicanus, i. Vici magister, ex senatu improbatum est, quod, cum ludos compitalitios faceret, pura toga, non prætextam, uteretur. In verbis Festi, in fine, pro *isdem datum est uti emit*, rescribo: *Idem datum est uti ea et, &c.* vel cum Ursino *uti item.* Lego etiam infra: *Valerius Vicanus tum uteretur, &c. tum*, id est, cum vota solveret. *Dac.*

² *Prætextæ*] Comædiarum nomen est, ab argumento vestibusque sumtum. Græcæ enim fabulæ a Latinis conversæ, quales omnes sunt Plauti,

Prætextatis nefas erat obscœno verbo uti, ideoque prætextatum³ appellabant sermonem, qui nihil obscœnitatis haberet.

Prætextum⁴ sermonem quidam putant dici, quod [FEST. prætextatis nefas sit obscœno verbo uti: alii, quod nubentibus depositis prætextis a multitudine puerorum obscœna clamentur.

3 Vet. lib. *prætextum*.—4 Vet. lib. *Prætextatum*, quod et malit Scal.

NOTÆ

atque Terentii, ‘palliata’ dicuntur: ‘togata’ vero, et ‘prætexta,’ quæ, argumento ab urbanis rebus sumto, vel de togatis viris, vel de prætextatis pueris et puellis composita fuerunt. De his Horatius in Arte: ‘Vestigia Græca Ausi deserere, et celebrare domestica facta, Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.’ Vide ‘Togatarum.’ *Ant. Aug.*

Prætextæ] Pro *prætextata*. Horatius: ‘Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.’ Id est, prætextatas. Fabulæ argumento Romano aut togatae aut prætextatae. Comœdiæ quidem, togatae: Tragœdiæ autem prætextatae. Afranius et Titinius togatarum poetæ dicuntur. Ennius, Pacuvius, Attius prætextatarum. Nam Ennius Scipionem, Pacuvius Paulum, Attius Brutum, et Æneadas, seu Decium Tragœdias docuerunt. Ergo non mediocriter errant, qui ad hunc Festi locum, item ad locum togatarum, togatas de togatis viris, prætextatas de pueris ac puellis prætextatis compositas fuisse annotarunt. Ipsi viderint, an Scipio, Brutus, Decius, qui se devotavit, pueri habendi sint: et an Lucretiam, cum se interficeret, puellam putandum sit. Hæc sunt viris et gravissimis et magni in literis nominis in-

digna. Ratio in promptu est. Toga populi est, et popolare argumentum Comœdiis. Prætextæ magistratum, quæ sunt gravissimæ personæ, et cothurno, non socco aptæ, vel, quod, ut ait Asconius in prætura Urbana, prætexta honestorum erat, toga viliorum. *Jos. Scal.*

^h *Prætextatum*] Ita malo, quam *Prætextum*: quod ait, depositis prætextis, quas scilicet Fortunæ Virginali deponebant, ut supra monuimus. *Id.*

Prætextum sermonem] Priorem Festi sententiam ineptus mutilator amplexus, quia scilicet falsa est. Prætexti sive prætextati sermones, prætextata verba, verba obscœna, qualia erant ea, quæ puellis nubentibus depositis prætextis a multitudine puerorum canebantur. Vide ‘Fescennini.’ Sueton. Vespas. 22. ‘Erat enim dicacitatis plurimæ, et sic scurrilis ac sordidæ, ut ne prætextatis quidem verbis abstineret.’ Vide Macrobi. lib. 11. Sat. c. 1. Eadem ‘verba nupta’ ab eadem ratione supra vocavit Festus. Et ‘Veneris vocabula,’ Varro in Agath. ‘Virgo de convivio abducatur. Ideo quod majores nostri virginis acerbæ aures Veneris vocabulis imbui noluerunt.’ De prætextis depositis, quas Fortunæ Virginali deponebant, jam supra. *Dac.*

Prætorⁱ ad portam nunc salutatur is, qui in provinciam Proprietore aut Proconsule exit: cujus rei morem ait fuisse Cincius in libro de Consulibus potestate talem. Albanos⁵ rerum potitos usque ad Tullum Regem: Alba deinde diruta usque ad P. Decium Murem Cos. populos Latinos ad caput Ætentinae,⁶ quod est sub monte Albano, consulere solitos, et imperium communi consilio administrare. Itaque quo anno Romanos imperatores ad exercitum mittere oporteret jussu nominis Latini complures nostros in Capitolio a sole oriente auspiciis operam dare solitos. Ubi aves addixissent, militem illum, qui a communi Latio missus esset, illum, quem aves addixerant, Prætores salutare solitum, qui eam provinciam obtineret prætoris nomine.

Prætoria cohors^k est dicta, quod a Prætores non [PAUL.

5 Vet. cod. *Albanus*.—6 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Ferentinae*. Vide Notas.

NOTÆ

ⁱ *Prætor*] Totus hic locus in ceteris libris deest. In quo illud, *ad caput Ætentinae*, quid sit, ignoro. Sed ex Dionysio lib. iv. et v. constat Latinos populos conventus habuisse Ferentini; et Livius lib. i. ad Ineum Ferentinae convenisse Latinos scribit, et paulo post, ad caput aquæ Ferentinae Turnum dejectum fuisse: Sic igitur scribendum est *ad caput Ferentinae*, vel *ad caput aquæ Ferentinae*. Ant. Aug.

Prætor ad portam] Quæ porta ab eo Salutaris dicta. Vide 'Salutaris.' Infra legendum ut in vet. cod. *Albanos rerum potitos usque ad Tullum regem, Alba deinde diruta usque ad P. Decium Murem, Cos. populos Latinos ad caput Ferentinae, quod est sub monte Albano, &c.* Ait diruta Alba usque ad Decium Murem populos Latinos Consules consulere fuisse solitos ad caput Ferentinae, et imperium communi consilio administrare. Feren-

tini autem conventus Latinos populos habuisse ex Livio lib. i. notum est. *Ad caput* autem *Ferentinae*, supple *aquæ*. Sic Livius lib. i. sec. 51. de Turno: 'Dejectus ad caput aquæ Ferentinae.' 'Caput aquæ,' id est, fons. Horât. Od. 1. lib. 1. 'Nunc ad aquæ lene caput sacræ.' *Dac.*

^k *Prætoria cohors*] Initio Prætores erant qui deinde Consules: ii bella administrabant, et ab iis 'Prætoria cohors,' quæ ad Prætorum tutelam, 'porta Prætoria' in castris, quæ Prætorium spectabat, et ipsum Prætorium, Prætoris tabernaculum, dictum; quæ nomina post deletum ipsum Prætorum nomen usurpata: sub Consulibus scilicet et Imperatoribus. Ad exemplum Prætorie cohortis, quæ in exercitu ad tutelam Imperatoris, Augustus novem Prætorianorum cohortes fecit, quæ et postea auctæ sunt. *Idem.*

discedebat. Scipio enim Africanus primus fortissimum quemque delegit, qui ab eo in bello non discederent, et cetero munere militiæ vacarent, et sesquiplez stipendium acciperent.

Prætoria porta in castris appellatur, qua exercitus in prælium educitur: quia initio Prætores erant, qui nunc Consules, et ii bella administrabant: quorum tabernaculum quoque dicebatur Prætorium.

Prævaricatores¹ a prætergrediendo⁷ sunt vocati.

Prandicula,^m jentacula. [FEST.]

Prandicula antiqui dicebant, quæ nunc jentacula. [PAUL.]

Prandiumⁿ ex Græco . . . est dictum: nam meridianum cibum cœnam vocabant.

//////////

7 Vet. lib. *gradiendo*. Ed. Scal. *pratergrediendo*.

NOTÆ

¹ *Prævaricatores*] Optime Festus a *pratergrediendo*. *Varicare* enim est, ingredi, ambulare. Gloss. Isidori, 'Varicat, divertit, ambulat.' Item, 'varicavit, ambulavit.' *Prævaricari* est prætergredi, quod proprie de aratoribus dicitur, qui a recto sulco divertunt, et inde translatum in forum. Plinius lib. xviii. cap. 19. 'Arator, nisi incurvus, prævaricatur. Inde translatum hoc crimen in forum. Ibi itaque caveatur, ubi inventum est.' *Prævaricator* igitur in foro opponitur vero accusatori, et is dicitur, qui dum fingit se acensare, id agit potius ut reus absolvatur. Gloss. 'prævaricior, καταφήμι τοῦ ὑπευθύνου,' id est, 'summitto me teo.' Item: 'Prævaricor tibi, νοσφίζομαι σε.' 'Adludo tibi.' Et hoc fiebat vel transcendendo dicenda, vel leviter attingendo quæ sunt sæpius inculcanda, infingenda. Plinius Junior Epist. 20. lib. 1. 'Alioqui prævaricatio est, transire dicenda. Prævaricatio etiam cursim et breviter attingere, quæ sunt inculcanda, infingenda, repetenda.' *Idem*.

^m *Prandicula*] *Prandium* et *prandiculum* pro jentaculo, ut et olim apud Græcos δειπνον. Vide 'Cœna.' *Idem*.

ⁿ *Prandium*] A Græco πρῶην, ex Plutarcho. *Jos. Scal.*

Prandium] Vocem Græcam, quæ hic desideratur, ἔνδιον esse putavit Canterus Var. Lect. lib. iv. cap. 28. ex Plutarcho lib. viii. Sympos. Probl. 6. Sed frustra. Nam ἔνδιον Plutarchus non πρῶην, matutinum, ut hic Festus de prandio, sed δειπνον, id est, vespertinum. Melius igitur Scaliger, qui ex eodem Plutarcho supplet πρῶτ, id est, mane. Nam pro πρῶτ Dores dicebant πρᾶν, et inde *prandium*: nisi dicas cum Voss. *Prandium* esse a πρᾶν et ἔδω, edo, quod mane edatur. Et hoc magis placet, quam quod olim Cæsar Scaliger, qui *prandium* dici putavit a *paratum*, quia iterum ad opus parati essent illico. Vel quod olim Kekermannus, qui a *perconditis reliquiis prandium* deduxit, quas Veteres mane comederent, lautius vesperī unaque cum aliis cœnaturi. *Dac.*

Precem ° singulariter Cato dixit.

Precem ° singulariter idem (Cato) in ea, quæ est de [FEST. conjuratione.

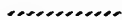
Presan °P . . . . . porca dicitur, ut ait Veranius, quæ familiæ purgandæ 10 causa Cereri immolatur: quod pars quædam ejus sacrificii fit in conspectu mortui ejus, cujus funus instituitur.

Prima aut secunda hora ducant 11 sponsalibus: ominis causa, ut optima, ac secundissima eveniant.

Prima aut secunda 9 diei hora causa ominis sponsalibus 12 tribuebatur.

Primanus r Tribunus erat, qui primæ legioni Tributum scribebat.

Primanus Tribunus s apud Catonem in ea, quæ est [FEST.

8 Vet. cod. *Præcem*.—9 Vet. lib. *Præcidanea*. Vide inf.—10 Vet. cod. *pugnanda*.—11 Vet. lib. *dicata*.—12 Legendum monet Dac. *Prima et secunda hora diei dicata sponsalibus*.

NOTÆ

° *Precem*] Et Terent. And. III. 4. 'Nihil est preci loci relictum, jam perturbavi omnia.' Horat. Od. 2. lib. 1. 'prece qua fatigent Virgines sanctæ.' Et Od. 35. 'Te pauper ambit sollicita prece.' Et alibi plus semel. *Idem*.

P *Presan*] Non dubito, quin *Præcidanea* scribendum sit; ex iis, quæ idem Festus et Paulus de *præcidanea* scribunt. Vidend. Cato de Re Rust. Gell. lib. IV. cap. 6. *Ant. Aug.*

Præsan] Vide doctiss. Tarnebi *Adversaria*, qui legit *Præsentaneam*. Jos. Scal.

Præsan . . . .] Optime supplere viri docti, *Præsentanea porca dicitur*, &c. ex Victorini libro de Orthographia, qui *præsentaneam* appellat porcam illam quæ præsentem mortuo immolabatur. *Dac.*

9 *Prima, aut secunda*] Lege ex Epitome, *Prima et secunda hora diei dica-*

ta sponsalibus. Ideo autem prima et secunda hora sponsalibus dicata, quod illud tempus Veteres auspicatissimum putabant. *Idem*.

r *Primanus*] Emendatiore, ut opinor, libro usus est Paulus: nam nos in veteri neque Catonis verba, neque significationem habemus; cum tamen nihil in hac parte lacerum existat. Sed et interpretatio Pauli est consideranda: nam si de stipendio attributo primæ legioni intelligamus, hic erit non tribunus militum, neque tribunus ærarii, sed scribarum, vel notariorum tribunus. Varro lib. IV. de Ling. Lat. 'Quibus attributa erat pecunia, ut militi reddant, tribuni ærarii dicti.' Vide 'Ærarii.' *Ant. Aug.*

s *Primanus tribunus*] Quæ hic desunt rejecta videntur post caput sequens. Nihil tamen hic video, neque satis conjicio, unde explicatio quæ

contra Thermum de suis virtutibus. . . . .

Primigenius † *sulcus dicitur, qui in nova urbe condenda tauro et vacca imprimitur, quod genus jumentum velut exercitum adhibebatur.* . . . . .

. . . . . utrimque media p. . . . .

. . . . . lari iudicio, qui et ipse. . . . .

Primigenius sulcus dicitur, qui in condenda nova [PAUL. urbe tauro et vacca designationis causa imprimitur.

Primnesius,¹³ palus, ad quem funis nauticus religatur, quem alii tonsillam dicunt.

Primordia, principia.

Principalis * castrorum porta nominatur, quod in eo loco est in quo principes ordines tendunt.

13 † *Prymnesium.* Ita forte legendus hic locus: *Prymnerium, funis nauticus, quo navis ad palum religatur, quem alii tonsillam dicunt.* Fulv. Ursin. Vet. lib. *Primesius.*

NOTÆ

in sua Epitome Paulus addidit. Ejus enim nulla vestigia in reliquiis Festi. Primanorum mentio apud Tacit. lib. xviii. ‘Primani stratis una et vicissimanorum principibus aquilam abstulere.’ *Dac.*

† *Prim. . . . .*] Omnia mutila sunt, et ultima linea ad aliud, quam ad Primigenium sulcum pertinet. Quo enim ‘tutelare iudicium?’ *Jos. Scal.*

Primigenius] Quæ sequuntur videntur fuisse verba Catonis quæ a superiori capite divulsa sunt. Porro de more sulco mœnia designandi Varr. lib. iv. ‘Oppida condebant in Latio Etrusco ritu multa. Id est, junctis bobus tauro et vacca interiore aratro circum agebant sulcum: hoc faciebant religionis causa, die auspicato, ut fossa et muro essent munita: terram unde excalpserant, fossam vocabant, et introrsum factum, murum; postea quod fiebat orbis, urbs.’ M. Cato. ‘Captato augu-

rio, qui urbem novam condebat, tauro et vacca arabat, ubi arasset murum faciebat, ubi portam volebat esse aratrum tollebat, et portam vocabat.’ Et alibi passim. Primigenius autem is sulcus dictus, quod per eum opus inciperent. *Dac.*

‡ *Primnesius*] *Prymnesius palus, πρυμνήσιος, a πρύμνα, puppis, quod funis per puppem ad eum deligaretur.* Funis ipse etiam *πρυμνήσιον, prymnesium, dicebatur.* Fulvius Ursinus, cum nollet palum illum prymnesium dici, sed tantum funem, locum integrum sic mutabat. *Prymnesium, funis nauticus, quo navis ad palum religatur, quem alii tonsillam dicunt.* Sed frustra. *Idem.*

* *Principalis*] Portæ in castris quatuor, ad unum quodque latus una. Inter eas prima *Prætoria*: quæ vicinæ, et a tergo Prætoris. Duæ laterales et proximæ portæ *Principales*; ita dictæ, quod ibi tendant principes

Priscæ Latinæ coloniæ^y appellatæ sunt, ut distin- [FEST.
guerent a novis, quæ postea a populo dabantur.

Prisci Latini^z proprie appellati sunt ii, qui prius [PAUL.
quam conderetur Roma, fuerunt.

Priscus Tarquinius^a est dictus, quia prius fuit, quam Su-
perbus Tarquinius.

Pristina, velut prius^{tina}, dictum est.

Pristina,^b velut *pristina*: sic prior et alia ejusmodi [FEST
dictitabant, ab eo quod est prius.

Pristinum ab eo venit, quod est prius: pari modo [PAUL.
et prior.

Privatæ^c vocabantur feriæ sacrorum propriorum, velut
dies natales.

NOTÆ

ordines, capita et apices castrorum, ut tribuni, præfecti, primique centurionum. Quarta *Decumana*, a Cohortibus decimis ibi tendentibus. Ea opposita est Prætoriæ et aversa ab hoste. Eadem *Quæstoria* olim dicta. *Idem.*

^y *Priscæ Latinæ coloniæ*] A Latino Silvio Albanorum rege deductæ. Liv. lib. 1. sect. 3. 'Is Æneam Silvium creat, is deinde Latium Silvium, ab eo Coloniam aliquot deductæ, Prisci Latini appellati.' Eodem postea colonias Priscus deduxit. Vide 'Sanctes.' Infra pro *dabantur*, tentabat Merula *deducebantur*. Sed nihil necesse. *Idem.*

^z *Prisci Latini*] Coloniam deductam a Latino Silvio Albanorum Rege. 'Prisci Latini appellati sunt,' ut Livius scribit libro 1. *Ant. Aug.*

Prisci Latini] Vide notam sup. iidem dicti *Casci* Ennio. 'Quam primum *Casci* populi genere Latini.' *Dac.*

^a *Priscus Tarquinius*] Cum Festo consentit Dionysius, qui ait Priscum dictum quia major natu erat quam Tarquinius Superbus. Falsum est igitur, quod tradit Livius lib. 1. sect. 34. Parentes ejus urbem ingressos

Lucium Tarquinium Priscum nomen edidisse. Ut et optime Sigonio animadversum. Sed quid si eum a Priscis Latinis, quo Colonias deduxit Priscum dictum fuisse putemus? Neque enim Prisci post colonias eo a Prisco deductas dicti, ut quidam videntur existimare; nam Priscos ante Romam conditam fuisse supra et Festus et Livius satis ostendunt. Dicti autem Prisci quod prius fuerunt. *Idem.*

^b *Pristina*] Legendum uti ex Epitome quisvis videt, *Pristina velut prius-tina*. Quamvis *pristinus* non a *prius*, ut putat Festus, sed a *pris*, quod a Græco *πρίν*. A *Pris*, *pristinus*, ut a 'cras,' 'crastinus.' *Prius* etiam a *pris*. *Idem.*

^c *Privatæ*] Macrobius lib. 1. Satur. 'Sunt præterea feriæ propriæ familiarum: sunt singulorum, ut natalium fulgurumque susceptiones: item funerum atque expiationum.' *Deneceales feriæ*, quæ sint, vide in litera D. *Ant. Aug.*

Privatæ feriæ] Macrobius lib. 1. Satur. 'Sunt præterea,' &c. quæ Festi locum illustrent. Infra *operationes deneceales* conjunctim legit Ursinus: quod mihi non placet: per *operationes*

Privatæ feriæ vocantur sacrorum propriorum, velut [FEST. dies natales, operationis, denecales.

Privato^d sumptu se alebant milites Romani pæne [PAUL. ad id tempus, quo Roma est capta a Gallis.

Privato sumptu se alebant milites Romani antequam [FEST. stipendia mererentur, quod in consuetudine fuit pæne ad id tempus, quod fuit paulo antequam Romana civitas capta est a Gallis, a quo tempore sine publico stipendio milites non fiebant.

Priveras,^e mulieres privatas. [PAUL.

Priveras mulieres privatas dicebant . . . . [FEST.

. . . . tur de^{14f} . . . .

Privignus dictus, quod ante, quam mater secundo [PAUL. nuberet, est progenitus; pri enim antiqui pro præ dixerunt.

Privivio es^g prius singulis.¹⁵ [FEST.

14 Ed. Scal. 'tur pro.'—15 Legendum monet Scal. *Privoes, privis, singulis*. Vir doct. pro es juncit est.

NOTE

autem sacrificia intelligenda, operari enim et facere, pro sacrificandi verbo Veteres usurpabant. Virg. 'Lætis operatus in herbis.' Horat. 'Prodeat justis operata Divis.' Vide 'sacer mons.' *Dac.*

^d *Privato*] Privato sumtu se alebant milites antequam stipendia mererentur, quod in id duravit tempus, quod fuit paulo ante quam Urbs capta est a Gallis, a quo sine publico stipendio milites non fiebant. *Jos. Scal.*

Privato sumptu] Liv. lib. iv. sect. 59. 'Additum deinde' (an. U. C. 349. ante Captam Urbem a Gallis an. 17.) 'omnium maxime tempestivo principum in multitudinem munere, ut ante mentionem ullam plebis tribunorumve, decerneret Senatus, ut stipendium miles de publico acciperet, cum ante id tempus de suo quisque

Delph. et Var. Clus.

Pomp. Fest.

functus eo munere esset.' *Dac.*

^e *Priveras*] *Privus, priverus*, ut 'Jovis,' 'Joveris,' 'Apollinis,' 'Apollineris,' et alia. *Idem.*

^f . . . . tur de. . . .] Schedæ. . . . tur pro. . . . videtur Festus de privigno: forsan, *Privignus dicitur pro prægenitus*. Forsan etiam Græcam vocem Festus adduxerat Latinis literis scriptam, *Præignus dicitur progonos quasi prægenitus*. Sic in Gloss. 'Privignus, πρόγονος.' Neque tamen placet *privignum* esse a πρόγονος, ut putavit Caninius, sed a pri pro præ, et antiquo geno: nisi malis cum Beda esse, a *privus* et *geno*, quasi *prire genitus*: i. seorsum, ex alio, scilicet, vel alia conjuge genitus, a quo sensu et Græcis dicitur, ἀμφος, ab ἀμφίς, quod est, seorsum. *Idem.*

^g *Privivio es*] Lege: *Privoes, privis, singulis*. *Privoes, privis*: ut 'olees,'

Privos^b privasque antiqui dicebant pro singulis: [PAUL. ob quam causam et privata dicuntur, quæ uniuscujusque sint: hinc et privilegium, et privatus: dicimus tamen et privatum, cui quid est ademptum.

Pro^q significat in, ut pro rostris, pro æde, pro tribunali. Pro ponitur etiam pro amplificando, ac palam faciendo, ut prodi, provoca, protrahe, propelle: alias pro privandi facultate, ut in propudio: prohibendo; quia utrumque abnuit in his esse pudorem, potestatemque: alias aliud pro alio, ut pro pecunia, pro prædio, Proconsule: ¹⁶ alias pro admiratione, ut pro Juppiter: alias pro ante, ut pro ostio: alias pro in, ut promittere barbam, et capillum. *In compositione ponitur^r pro amplificando, ac palam [FEST. faciendo: ut prodi, provoca, propelle.* . . . .

16 'Corruptissimâ sunt: *alias aliud alio, ut pro pecunia, pro prædio, pro consule. Lego: alias apud, ab, ob; ut pro pecunia, pro præde, pro consilio.*' Jos. Scal.

NOTE

'ollis:' 'Pilumnoe,' 'Pilumni:' 'poploe,' 'populi,' &c. Jos. Scal.

Privio es prius] Schedæ: 'Privio es privis, id est, singulis.' *Dac.*

^b *Privos*] Verba, et *privatus*, vel mendosa sunt, vel a Paulo detruncata: nam si addidisset, cum distinguitur ab eo, qui cum potestate est, tum recte cetera cohærent. *Ant. Aug.*

Privos] Offendit me, quod apud Ciceronem pro hac voce *Privatum* substituerint: ut in ea pro domo: 'Vetant leges sacratæ, vetant 12. Tabulæ leges privis hominibus irrogari.' At hodie legunt *Privatis*. Item III. de legibus: 'tantum majores in posterum providisse: in privatos homines leges ferri noluerunt:' cum Cicero scripserit, *in privos homines*. Subjicit enim, 'id est enim privilegium.' Postea interpretatur: 'Ferri de singulis nisi centuriatis comitiis noluerunt.' Vide Gellium lib. x. cap. 20. *Jos. Scal.*

Privos privasque] Vide Cujacii ob-

servat. lib. xv. cap. 18. *Privus* autem est ejusque proprius, suus. Horat. lib. I. Ep. 1. 'Nauseat et locuples, quem ducit priva triremis.' Livius lib. VII. 'Milites singulis bobus in præsentia: duplici frumento in perpetuum: binisque privis tunicis donati.' Est autem a πρῶ, emo, quia, quod quis emit, is sibi illud proprium fecit: et inde pro singulo, unico, solitario *privus* dictus. Liv. lib. xxx. 'Fecialibus postulantibus Senatus consultum factum est, in hæc verba: ut privos lapides silices privasque verbenas secum ferrent.' Et Lucil. 'Culcitræ accedunt privæ centonibus binis.' A *privus*, est *privatus*, et *privare*: de *privilegio* infra. *Dac.*

^q *Pro*] Infra: Fere omnia ex Epitome divinare potes. Hoc tamen præterea habebat Festus, quod Attium in Menalippo, vel Ennium in Menalippa, item Plantum in Condalio citabat. *Jos. Scal.*

^r *In compositione ponitur*] Male hic Pauli et Festi verba cohæserunt:

ponitur alias pro privandi facultate, ut, in propudio, prohibendo, quia utrumque abnuit in his esse pudorem, potestatemque: alias aliud pro alio, ut, pro pecunia, pro prædio, pro consule: alias pro admiratione, ut, pro Jupiter. Accius in Melanippo, pro Jupiter. . . . . manu omnium. . . . . Plantus in Condalio . . . . . alias pro ante, ut, pro ostio, alias pro in, ut dicimus promittere barbam, et capillum.

Pro censu classis Juniorum^s Ser. Tullius cum dixit in descriptione centuriarum, accipi debet in censu, ut ait M. Varro in libro sexto rerum humanarum: sicuti pro æde Castoris, pro tribunali, pro testimonio.

Pro scapulis^t cum dicit¹⁷ Cato, significat pro injuria verberum: nam complures leges erant in cives rogatæ, quibus sanciebatur pœna verberum: his significat prohibuisse multos suos civis in ea oratione, quæ est contra M. Cœlium: Si em percussi,¹⁸ sæpe incolumis abii: præterea pro republica, pro scapulis, atque ærario multum Reipub. profuit.

Pro scapulis cum dixit Cato, significavit, pro injuria verberum.

¹⁷ Ed. Scal. *dixit.*—¹⁸ Legendum monent Scal. *Dac. hostem percussi.* Pro *profuit* legit et *Dac. profui.*

NOTÆ

superiora sunt Pauli, Festi quæ sequuntur, sed ita supplenda: *Pro significat in, ut pro rostris, pro æde, pro tribunali: in compositione ponitur, &c.* In illis, *pro æde*, fallitur Festus; neque enim ibi *pro* significat *in*, sed *ante*, ut infra ‘*pro ostio.*’ Sed vide Gellium lib. xi. cap. 3. *Dac.*

^s *Pro censu classis Juniorum*] Id est, *in censu*: et hæc Tullii regis verba intelligenda de distributione centuriarum in qualibet classe. Nam sex populi Romani classes in centum et

nonaginta tres centurias divisit Tullius. Vide Dionysium lib. iv. et Liv. lib. i. Tullii verborum sensus: In censu classis juniorum centuriæ sint totidem, &c. *Idem.*

^t *Pro scapulis*] In verbis Catonis, *Si em percussi*, legendum *hostem percussi.* Et id prior vidit Scaliger. Ratio hujus corruptelæ est, quod cum priores duæ literæ *ho* in exemplari non apparerent, ex reliquis *stem* disjunctis fecere *si em.* **Pro profuit, lege profui.** *Idem.*

Pro sententia, ac si dicatur in sententia, ut pro rostris, id est, in rostris.

Proædificatum ^u dicitur, quod ex privato loco pro- [FEST. cessit in publicum solum.

Probi,^x velut prohibi, qui se a delinquendo prohibent.

Probrum,^y stuprum, flagitium, ut Attius in Helenibus: qui, nisi probrum, omnia alia indelicta æstimant. Cæcilius in Davo: Ea tum compressa parit huic puerum, sibi probrum.

Probrum, stuprum, flagitium. [PAUL.

Probrum^z virginis Vestalis, ut capite puniretur; vir, [FEST. qui eam incestavisset verberibus necaretur: lex fixa in atrio Libertatis cum multis aliis legibus incendio consumpta est, ut ait M. Cato in ea oratione, quæ de auguribus inscribitur. Adjicit quoque virgines Vestales sacerdotio exauctoratas *quæ incesti damnatæ, vivæ defossæ sunt, quod sacra Vestæ matris polluissent, nec tamen, licet nocentes, extra urbem obruebantur: sed in Campo proxime portam Collinam, qui sceleratus appellatur.*

Procalare,^a provocare, ex Græco καλεῖν, id est, vocare: unde Kalendæ, calumnia, calones, caculæ, et calatores.

NOTÆ

^u Proædificatum] Idem opinor esse quod, 'projectum,' 'provolans,' Græcis πρόφορον. Vide 'Mæniana.' *Idem.*

^x Probi] Velut prohibi. Nam et probere dicebant pro prohibere. Lucet. lib. 1. 'Nam sive est aliquid quod probeat, officiatque.' *Idem.*

^y Probrum] Quasi prohibendum, quod prohibere a nobis debemus. Et non tantum de stupris et flagitiis. Ut Plaut. 1. 2. 'Atque insimulabit eam probri.' Et Sueton. Cos. 43. 'Diremit nuptias prætorii viri, qui digressam a marito post biduum statim duxerat, quamvis sine probri suspicionem.' Sed etiam de qualibet alia turpitudine. P. Africanus de mulcta: 'Omnia mala, probra, flagitia, quæ

homines faciunt, in duabus rebus sunt, malitia atque nequitia.' *Idem.*

Probrum] Versus Attii plane Stoicum decretum est: οὐδὲν κακόν, εἰ μὴ αἰσχρόν. *Jos. Scal.*

^z Probrum] Quæ Festo desunt, addi poterunt ex iis quæ ab historicis dicuntur de pœna Vestalium corruptarum. Vide 'Sceleratus campus.' *Ant. Aug.*

Probrum virginis] Optime ait, Sacerdotio exanguratas postea damnatas vivas defodi. Nam insimulatæ virgines primo decreto pontificum saceris abstinere jubebantur. Deinde facto judicio, vivæ defossæ. Vide 'sceleratus campus.' *Dac.*

^a Procalare] Vide 'Calatores.' Vide

Procalato,^b provocato.¹⁹

Procalato, provocato, et procitato etiam usurpari solet. [FEST.

Procapis,^c progenies, quæ ab uno capite procedit. [PAUL.

Procari,^d poscere: unde procaces meretrices, ab assidue
poscendo: et proci uxorem poscentes in matrimonium.

Procari, poscere est:^e unde et proci, et meretrices [FEST.
procaces, et verbum procas, id est, poscis.

Procat^f dicebant, pro poscit.

Procedere dicebant interdum pro succedere, inter- [PAUL.
dum pro porro cedere.

Procedere^g interdum succedere, interdum pone cedere. [FEST.

Procellunt,^h procumbunt. [PAUL.

Procera,ⁱ proluxa, et in longum producta, quasi ex cera ob
ejus facilitatem.

19 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Procalatio, provocatio*.

NOTÆ

etiam ‘cacula’ et ‘calones,’ et Festi inconstantiam ride, si illa Festi sunt. Sed frustra est etiam Festus, cum ait *calumniā, a calare*. Est enim a *caluor*, id est, frustror, decipio. A supino *calutum*. Vide Charisium et Priscianum. *Idem*.

^b *Procalato*] Vide ‘procitant.’ *Id.*

^c *Procapis*] Glossarium: ‘Captam, τὴν ἀπὸ προγόνων οἰκίαν.’ Lege *Capem*. Isidorus: ‘Procapibus, proximis. Procapis, proximus.’ *Jos. Scal.*

^d *Procari*] Ἄ πορίζ, dos, donum, stipēs: ποτίσσω peto, manum extendo, inde *procor*, uxorem peto. Inde et *precari*, ut pro ‘Apollo,’ ‘Apello,’ &c. a *procari* meretrices dictæ: *procaces*. Servius 1. Æn. ‘procax proprie petax est. Nam procare est poscere, unde et proci petitores dicuntur.’ *Procax*, Græcis *πορίκτης*. Vide Nonium: alii tamen a *prociendo*, provocando, lacessendo. *Dac.*

^e *Procari, poscere est*] Hæc a superioribus disjungenda; sunt enim verba Festi. *Idem*.

^f *Procat*] Livius Ægistho: ‘Quin, quod parere vos majestas mea procat, Toleratis, extemploque illam deducitis.’ *Idem*.

^g *Procedere*] In fine legendum ut in Epitome *porro cedere*: id est, progredi. *Idem*.

^h *Procellunt*] Puto Festum ante oculos habuisse locum Plauti qui est in Milite III. 1. ‘Procullunt se et procumbunt dimidiati, diem appetunt.’ *Procellunt*, id est, movent. A *cello*, quod a *κέλλω, κινῶ*, moveo. *Idem*.

ⁱ *Procera*] A *pro* et *cera*, quod inceptum est. *Procerus* est a *procer*, quod a *procus*, vel potius a *pro* et *cerus*, sanctus, id est, magnus. Sive a *pro* et *cernio*, vel a *προεχής*, eminens, Æolice *προέχηρ, procer*. Vide ‘procum.’ *Idem*.

Procestria^{20k} dicuntur, quo proceditur in muro. Ælius procestria ædificia¹ dixit esse extra portam. Artorius procestria, quæ sunt ante castra, etiam qui non habent castra, propugnacula, quibus pro castris utuntur, ædificant.

Procincta classis¹ dicebatur, cum exercitus cinctus erat Gabino cinctu confestim pugnaturus. Vetustius enim fuit multitudinem hominum, quam navium, classem appellari.

Procinctam^m classem, id est, paratam ad bellum militum multitudinem, Diali Flamini videre non licuit.

Procincta classis dicebatur, exercitus ad prælium [FEST. instructus, et paratus: quem diali Flamini videre non li-

20 In Ms. *Procastria*.—1 Ed. Scal. *ædificis*.

NOTÆ

^k *Procestria*] Glossarium: 'Procestria, οἰκήματα πρὸ παρεμβολῆς.' *Jos. Scal.*

Procestria] In Ms. *Procastria*, et ita Gloss. 'Procastria, οἰκήματα πρὸ παρεμβολῆς.' Item 'Procastria, οἱ πρὸ παρεμβολῶν τόποι.' *Dac.*

¹ *Procincta classis*] Quis fuerit cinctus Gabinus vix demonstrari posse arbitror, ita super eo variant scriptores. Servius vii, *Æneid.* 'Incincti ritu Gabino, id est, toga purpura caput velati, parte succincti.' Idem lib. vii. 'Gabinus cinctus est, toga sic in humerum rejecta, ut una ejus lacinia a tergo revocata hominem cingat.' Isidor. lib. xix. cap. 24. 'Cinctus Gabinus est, cum ita imponitur toga, ut lacinia, quæ postrinsecus rejicitur, attrahatur ad pectus, ita ut ex utroque latere picturæ pendeant, ut sacerdotes gentilium faciebant.' *Idem.*

^m *Procinctam*] Præter Pauli Epitomen, Pompeius scripserat, cnr procincta diceretur, quod procincti ad

pugnam ire soliti fuerint, unde testamenta in procinctu fieri dicta sunt, quæ a militibus fierent. Vide Gell. lib. i. cap. 11. et lib. xv. cap. 17. Cic. lib. i. de Oratore. Plutarch. in Coriolan. Justin. lib. xi. Instit. tit. de testamentis. Vide proximum superius caput. *Ant. Aug.*

Procinctam] Glossarium: 'Procinctum, ὅταν εἰς πόλεμον συγκαλέσωνται.' Porro ita videtur scripsisse Festus: *Procinctam classem Flamini Diali, hoc est, milites ad prælium instructos, et paratos videre non licet: antiqui enim procinctum dixerunt, ut nunc quoque, cum exercitus instructus est. Procincta autem acie ad pugnam ire soliti erant: unde dicuntur testamenta in procinctu fieri, quæ instructa acie nuncupabantur; vel, quæ ad pugnam ituri nuncupabant.* *Jos. Scal.*

Procinctam classem] Gloss. 'Procinctum, ὅταν εἰς πόλεμον συγκαλέσωνται:' id est, 'Quando ad prælium convocantur.' Vide 'Classis,' et 'in procinctu.' *Dac.*

cet: *antiqui enim procinctum militem dixerunt, ut nunc quoque cum exercitus instructus est: procincta autem ideo quod togis incincti ad pugnam ire soliti fuerint. Unde et testamenta in procinctu fieri dicta, quod faciunt ad pugnam ituri.*

Procitant,ⁿ pro vocitant: citare enim vocitare est: [PAUL. unde procet et prociet.

Procitare^o sæpe prolificere,² id est, producere. [FEST.

Procitum^p testamentum dicebatur, veluti proca- [PAUL. tum, provocatum, id est, irritum, ac ruptum. Procitum, cum prima syllaba corripitur, significat petatum. Livius: Matrem procitum plurimi venerunt.

Procubitores^q dicuntur, qui noctu custodiæ causa ante castra excubant: cum castra hostium in propinquo sunt.

Procubitores dicuntur fere velites,³ qui noctu custo- [FEST. diæ causa ante castra excubant, cum castra hostium in propinquo sunt: ut M. Cato in eo, quem de re militari scripsit.

Proculinat,^r promittunt, ait significare Antistius de jure pontificali libro nono.

2 Vet. lib. *pollicere*.—3 Vet. cod. *feri velites*.—4 Ms. *Proculinant*. Vide Notam.

NOTÆ

ⁿ Procitant] Lego infra, *procit et prociet*. Etsi falsum est quod ait Paulus: nam a *cito*, voco, est *cito*, unde *procito*: Gloss. ‘*procitat, προσκαλείται.*’ *Idem*.

^o Procitare] *Prolicere*, id est, provocare, producere. *Idem*.

^p Procitum] Verba ex veteri Odyssea, *Matrem procitum plurimi venerunt*, sunt ex illo: *Τόσσαοι μητέρ’ ἐμὴν μῶνται. Jos. Scal.*

Procitum] A *procio*. Et infra *procitum*, petatum, pro procatum. Verba Livii ex veteri Odyssea, ex illo Homeri: *Τόσσαοι μητέρ’ ἐμὴν μῶνται. Dac.*

^q Procubitores] Qui procubant custodiæ causa. Gloss. ‘*procubitor, φρουρός.*’ *Idem*.

^r Proculinat] Ms. *proculinant*: a *proculio*: quod infra in Epitome Pauli nisi ex illo hic etiam malis *proculiunt*. Suspiciatur Vossius, ut *promittere*, quod est *προβάλλειν*, sumitur pro *polliceri*, quia, qui spondet, verbis aliquid in longum movet ac mittit, ita *proculio* dici, quia quis *procelit*, sive *procllit*, hoc est, verbis longe dimovet, mutato *e* in *u*. Meursius vero legebat, *proculiunt, promunt*, pro *proculiunt*, sicut ‘*obinunt,*’ ‘*feriunt,*’ ‘*solinunt.*’ *Idem*.

Proculiunt, promittunt.

[PAUL.]

Proculum^s inter cognomina eum dicunt, qui natus est patre peregrinante a patria procul. Proculos sunt, qui credant ideo dictos, quia patribus senibus, quasi procul progressis ætate, nati sunt.

Procum^t patricium in descriptione (ceas si unquam [FEST. fecit Ser. Tullius, significat procerum ii enim sunt principes: nam proci dicuntur, qui poscunt aliquam in matrimonium, Græce *μνηστῆρες*: est enim procare, poscere, ut cum dicitur in iudice collocando^u si alium procas, nive eum procas: hoc est, poscis: unde meretrices procaes.

Prodegeris,^x consumpseris, prodideris,⁵ ut Cæcilius in Hymni⁶ de prodigere est, cum nihil habeas, te inridier:⁷

5 Legendum monet Dac. *perdideris*.—6 Ed. Scal. in *Hymni prodigere*. Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *Hymnide*.—7 Dac. legend. monet *inridier*.

NOTÆ

^s *Proculum*] Proprie, qui ποῦtis τη-
λυγέτης. Jos. Scal.

Proculum] A *procul*, *proculus*, ut Græcis, a τῆλε, procul, τηλύγετος, cujus etiam duplicem notionem tradit Eustath. τηλύγετος, παῖς ὁ ὕστατος καὶ πόρρω τῆς ἡλικίας γεννηθεὶς τοῖς τοκεῦσιν. ἢ τῆλε ὄντι τῷ πατρὶ γεννηθείς. Id est: 'Puer ultimus et parentibus ætate provectis natus, vel procul peregrinanti patri natus.' Dac.

^t *Procum*] Plantus Pænulo: 'Nequicquam hos procos mihi elegi,' hoc est, proceres, εἰρωνικῶς. Jos. Scal.

Procum patricium] Lege, ut viri Docti, in *descriptione classium quam fecit Ser. Tullius significat procerum. Procum patricium*, pro 'procorum patriciorum.' Ut 'fabrum' pro 'fabrorum.' *Procorum* autem pro *procerum*. Hinc intelligendus locus ille Ciceronis de Oratore ad Brutum:

'Jam, ut Censoriæ tabulæ loquuntur, fabrum et procum audeo dicere, non fabrorum et procorum.' Ea voce usus est etiam Plantus in Pænulo: 'Nequicquam hos procos mihi elegi.' *Procos*, id est, *proceres*: Ironice. De *procis* et *procure*, vide 'procari.' Dac.

^u *In iudice collocando*] Hinc intelligendus S. Gregorius: 'possumus rei inexpertæ arbitrum collocare.' *Idem*.

^x *Prodegeris*] Lege: *Prodegeris, consumpseris, perdideris. Prodigere* est, porro agere, id est, consumere, perdere: inde *prodigus*, ut infra 'prodigux hostiæ,' quæ totæ consumuntur. Et *prodigus*, honorum consumtor. Plant. Aulul. II. S. 'Festo die si quid prodegeris, Profesto egere liceat, nisi peperceis.' A *prodigus, prodigitas* Lucil. et *prodigentia* Tacit. Infra in versu Cæcili legendum *inridier*. *Idem*.

et Plautus in *Nervolaria*: *Productæ prodigium esse in amatorem addeceat.*⁸

Prodigere est consumere, unde et *prodigus* fit. [PAUL. *Prodidisse*, tempus longius fecisse.

Prodidisse^y non solum in illis dicitur, qui patriam [FEST. hostibus prodiderunt, sed etiam tempus longius fecisse, ut Cato: *Te, C. Cæcili, diem prodidisse*⁹ militibus legionis tertiæ, cum proditionem non haberent.

Prodigia,^z quod prædicunt futura: permutatione G literæ: nam quæ nunc C appellatur, ab antiquis G vocabatur.

⁸ Legit Scal. *Pollucte prodigium esse amatorem addeceat.* Vet. cod. *esse in m' amatorem addeceat.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *in me amatorem addeceat.* —⁹ Ead. ed. *prodidisse.* Vide Notas inf.

NOTÆ

^y *Prodidisse*] *Proditæ* res, et *prodicta*, pro eodem dicitur, Livius lib. XXXVIII. 'Cum invidiam et certamina cum Tribunis prospiceret, die longiore *prodicta*, in Liternum concessit, certo consilio, ne ad causam dicendam adesset:' male vulgo *producta*. Libro III. 'in carcerem est conjectus, eique Tribunus diem *prodixit.*' Et, 'Adeoque constantia sua et Tribunos obstupescit, et plebem, ut diem ipsi sua voluntate producerent.' Lege, *prodicerent.* Paulo post: 'antequam *producta* dies veniret, moritur.' Lege, *prodicta*. Sed et apud Gellium corruptum invenies, porro apud Livium et *proditæ die* legitur. Lege ita verba Catonis: *Te, C. Cæcili, diem prodidisse militibus legionis tertiæ, cum proditionem non haberes.* *Proditionem* magistratus dicitur habere, quomodo et *vocationem*, et *præhensionem*, hoc est, *prodendi*, *vocandi*, *præhendendi* jus. In vetustissima lege fracta extant vestigia *productæ* dici his verbis. . . . . EX. HACE. LEGE TRIBVNDI. CAVSSA. PRODEIXERIT IS, VTEL. QVOD, RECTE. FACTVM, ESSE

VOLET. FACITO. *Jos. Scal.*

Prodidisse] *Prodere*, porro dare: et non solum decipere, deserere, sed et in lucem edere, posteris tradere. Item *prodere* est, proferre, producere. Terent. And. II. I. 'Ut aliquot saltem nuptiis *prodat* dies.' Est *proditæ dies*, dies *producta*. Sed falsus est Scaliger, qui tradit *proditæ dies*, idem esse quod *prodicta*. Nam *proditæ*, est prolata. At *prodicta*, est prædicta, prænuntiata. In verbis Catonis optime Scal. *cum proditionem non haberes.* *Proditionem* habere magistratus dicitur, ut *vocationem*, *præhensionem*, id est, jus *prodendi*, *vocandi*, *præhendendi*. Sic *spectionem* et *nuntiationem* in auguralibus, jus *spiciendi* et *nunciandi*. Vide 'spectio.' *Dac.*

^z *Prodigia*] Minime crediderim C appellari ab antiquis, quæ postea G dicta est: licet maxima fuerit utriusque literæ affinitas, uti apud Græcos media esse dicitur r inter k et x. Sed fortasse Festus significat, quæ nunc G litera *prodigia* dicuntur, ab antiquis C litera dicta esse *prodicta*. Sed si dicta sunt a prædico,

Prodigiatores, haruspices prodigiorum interpretes.

Prodigiatores, prodigiorum interpretes. [PAUL.

Prodiguæ^a hostiæ vocabantur, quæ consumuntur; unde homines quoque luxuriosi prodigi.

Prodiguæ hostiæ vocantur, ut ait Veranius, quæ [FEST. consumuntur: unde homines quoque luxuriosi, prodigi.

Prodinunt,^b prodeunt, ut Ennius annalium lib. tertio: Prodinunt famuli, tum candida lumina lucent.

Prodit non solum, in apertum exit, significat; sed [PAUL. etiam, porro it.

Prodit,^c memoriæ porro dat, et fallit: item ex interiore loco procedit: item perdit, ut Ennius: Non in sperando cupidi rem prodere summam.

Prodit,¹⁰ memoriæ porro dat, et fallit: item ex interiore loco procedit: item perdit, ut Ennius lib. sexto decimo: Non in sperando cupide¹¹ rem prodere summam.

Produit,^d porro dederit: ut est in lege censoria: PORTICUM

10 Ead. ed. *Prodit*.—11 Vet. lib. *cupidi*.

NOTÆ

non una litera, sed plures mutantur: quare puto esse dicta a prodico, et forte ita scribendum esset apud Festum. *Ant. Aug.*

Prodigia] Lege infra ex Vossio: *Nam quæ nunc g appellatur ab antiquis c vocabatur.* Ait prodigium esse quasi *prodicium*, a prædicendo, quia quæ nunc *g*, antiquis erat *c*. Et huic Festi etymo adsentit etiam Tullius. Vide supra in 'monstrum.' Sed dissentit Nonius: 'Prodigium autem,' inquit, 'semper pessimum est, dictum quasi porro adigendum.' Ergo *prodigium*, quod porro agatur quasi *prodagium*. Favet, quod secunda in *prodigium* corripitur, quæ produceretur, si a prædicendo. Sed fallitur Nonius cum ait *prodigium* semper esse pessimum. Nam esse de bono Virgil. v. *Æneid.*

'Nunc tempus agi res, Nec tantis mora prodigiis.' Ubi Servius: 'Ecce, inquit, prodigium de bono.' *Dac.*

^a *Prodiguæ*] Vide 'prodegeris.' *Idem.*

^b *Prodinunt*] *Prodeo*, *prodino*, ut 'redeo,' 'redino.' Vide 'redinunt.' *Idem.*

^c *Prodit*] *Prodit* memoriæ, posteris, porro dat, item fallit, deserit, perdit. A *prodo*. Vide supra 'prodidisse.' *Prodit*, procedit, a *prodeo*. *Idem.*

^d *Produit*] Hæc verba mendosa videntur: *habeto*, *prodito*, *alius prodiderit*. Fortasse significat, *Produit* significare, aut, porro dederit, aut, prodiderit. Prioris significationis exemplum esse in lege Censoria: ubi *prodito* significat, porro dato. *Ant. Aug.*

SARTAM, TECTAMQUE HABETO, PRODITO: alias prodiderit.¹²

Profanum^e est, quod fani religione non tenetur.

12 Vide Notas.

NOTÆ

Produit] Verba legis Censoriæ ita sententia postulante legerim: PORTICUM SARTAM, TECTAMQUE. PRODIT. *Jos. Scal.*

Produit] In lege tamen censoria, quam, ut exemplum, Festus producit, nulla mentio vocis *produit*. Legebatur Scaliger. PORTICUM SARTAM TECTAMQUE PRODIT. Mihi omnia legis verba, quæ Festus prodit, sana videntur, sed ejus tantum membrum deesse. Suppleo: PORTICUM SARTAM TECTAMQUE HABETO PRODITO. NEI PRODIT. Jubet lex conductorem porticum sartam tectamque a Censoribus accipere, et absoluto locationis tempore, eandem sartam tectam prodere, nisi *produit*, id est, prodiderit, mulcta ei dicatur. Vel quid simile. Poterat etiam et scriptum fuisse CUM PRODIT: id est, cum prodiderit, ut censores cognoscant, judicent, probent. Et ita hanc legem censoriam, quæ ad hoc viros eruditos torsit, sartam tectamque a nobis proditam, doctis spero gratum fore. *Dac.*

^e *Profanum*] Hic locus totius libri argumentum est. Sed miror cur tantum numerum librorum Verrii dixerit, seque libros paucos fecisse: cum libro quinto Verrii initium P literæ fuerit. At Festi quintus decimus. Inscriptio quoque non convenit libris Verrii, neque etiam libris Festi, qui de verborum significatione in antiquo libro inscribuntur. *Ant. Aug.*

Profanum] Infra: verbum alieno loco positum, nam de verbo 'Porricere' disputabat. Ad quod locum

ex Plautina Pseudolo profert: 'Atque in manibus exta teneam, ut porriciam: interea loci Si lucri quid detur, potius rem divinam deseram.' Deinde disserebat de profanatione eorum, quæ porriciebantur: ea videlicet, quæ porriciuntur, profanari docens: et profanata consumi. Varronem: 'Itaque ob id in fano consumebatur omne, quod profanum erat, ut etiamnum fit, quod Prætor urbanus quotannis facit, cum Herculi immolat publice juvencam.' In fine ita lego: *ea autem, de quibus dissentio, et aperte, et breviter, ut sciero, scripta in his libris meis invenientur, qui inscribuntur: PRISCORUM VERBORUM CUM EXEMPLIS.* Neque dubium est, quin ita scripserit Festus. Sed libri ii interciderunt. Nam quod docti viri putant Festum de his, quos in manu habemus, loqui; et peccant ipsi, et alios in errorem inducunt. Nam neque Festus hos libros, qui extant, vocasset suos, cum sint Verrii, neque in istis libris instituit reprehensionem Verrii, præterquam in locis admodum paucis, idque obiter: neque paucos hos libros vocasset, cum supra 19. scripserit, neque hæc est horum librorum inscriptio, cum a Macrobio vetere auctore de verborum significatione citentur. His, et pluribus rationibus, atque adeo tenore verborum Festi, inductus, quilibet potest advertere libros PRISCORUM VERBORUM CUM EXEMPLIS non esse eosdem cum his nostris DE VERBORUM SIGNIFICATIONE. *Jos. Scal.*

Profanum] Hic locus pessime dis-

Profanum, quod non est fanum.¹³ Plautus: Sa- [PAUL.
crum, an profanum habeas, parvipenditur.

Porriciam^f *pro porro jaciām, maxime de extis dicebant* [FEST.

13 Vet. lib. *faudum*.

NOTÆ

tractus; hiatus enim qui post *progene-
rum* apparent huc pertinebant. Lo-
cum adi. *Profanum* proprie est quod
ex religioso et sacro in hominum
usum conversum est. Servius ad
illud XII. Æn. ‘Quos contra Æneadæ
bello fecere profanos.’ ‘Profanum,’
inquit, ‘proprie dicitur, quod ex
religiosa re in hominum usum con-
vertitur.’ Et: ‘at postea dicendo
bello fecere profanos, docuit profa-
num esse quod a religione in usum
hominum transit: sacro profanum
contrarium, ut festo profestum, fano
nefastum. Ergo, non omne, quod sa-
crum non sit, profanum, sed quod sa-
crum fuerit et desierit.’ Verum illud
non semper a Veteribus observatum,
qui sæpe *profanum* dixere de eo quod
nunquam sacrum fuerat. *Dac.*

^f *Porriciam*] Hunc Festi locum
nemo homo intelligat, qui tamen
nisi literulæ immutatioe planus
fiet. Lego: *contra id consumitur in
sacro quod est profanatum. At Verrius
eodem libro de significatione verborum
(sint dicta libere si quæ contra dixero)
arbitrabatur, &c.* Illud nam, quod in
schedis ita apparet, *na*, a voce *arbitra-
batur* natum puto, reduplicata priori
syllaba *ar arbitrabatur*. Primo quid
sit *porricere* exponit Festus. Item
quid intelligendum sit, cum dicitur
id consumi in sacro quod est profa-
natum. Deinde Verrium reprehendit,
quod arbitrabatur ob eam causam
porrici exta aris et foculo, quia pro-
fana ea quoque, id est, ut ipse Ver-
rius interpretabatur, Deo dicta con-

sumere erat necesse. Et optime qui-
dem Festus; neque enim, ut Verrius
putavit, quæ Deo porriciebantur ea
profana, sive *profanata* dicta, neque
ea aris et foculo porrecta, quod ea
consumere erat necesse. Verum id,
quod Deo offerebatur, *porrectum* dic-
tum, reliquum omne, unde illud *por-
rectum* detractum, *polluctum* et *profa-
natum* dicebatur, quia cum Deo sa-
crum et fanatum fuisset, porrecta
tantum eorum parte, populo, specta-
toribus apponebatur, et ab iis consu-
mebatur, unde quod e sacro et reli-
gioso in hominum usum cedebat *pro-
fanum* et *profanatum* dictum. Idque
ut clarius fiat, iterum inculcaudum
et infigendum: *Pollucere* apud vete-
res Romanos erat dapem apparare
ac dedicare, sacrificale convivium in
Deorum honorem, puta Jovis, Her-
culis, instruere. Ex eo quod in Dei
aram sive foculum ex sacrificii ritu
conjectum erat, id *porrici* proprie
dicebatur. Macrob. lib. III. cap. 2.
‘Ex disciplina aruspicum porriciendi
verbum sacrificantibus est solenne,
sicut Veranius ex primo libro Fabii
Pictoris ita dissertationem hujus
verbi exsecutus est: Extæ porriciun-
to, Diis danto in altaria aramve, fo-
cumve, eave, quo exta dari debebunt.’
Postquam illud porrectum fuerat, re-
liquum omne sacrum esse desinebat,
et proprie *polluctum* et *profanatum* di-
cebatur, quia a populo et spectatori-
bus consumebatur. Plant. Rudent.
sc. ult. ‘spectatores, vos quoque ad
cœnam vocem, Ni daturus nihil sim,

*antiqui: Plautus in Pseudolo: Atque in manib. extu te-
neam, ut porriciam, interea loci: porricitur autem foculo*

NOTÆ

neque sit quicquam pollucti domi, Neve adeo vocatos credam vos esse ad cœnam foras.' Et Stich. v. 4. 'Hodie polluctura, præter nos, jam dabitur nemini.' *Pollucturam* vocat, quod supra *polluctum*. Varro, etsi minus quid *profanum* esset intellexit, tamen ita rem declarat, ut omnem dubitandi locum tollat. Verba ejus, quia nemini hactenus intellecta, sive adeo declarata, non piget ascribere. 'Hinc profanum est,' inquit, 'quod ante fanum, id est, conjunctum fano: hinc profanatum, quod in sacrario polluctum, atque inde Herculi Decuma data ab eo est, quod sacrificio quodam fanatur, id est, ut fani lege sit. Id dicitur polluctum quod a porriciendo est factum. Cum enim ex mercibus libamenta porrecta sunt Herculi in ara, tum polluctum est. Ut cum profanum dicitur, id est, proinde ut sit fani factum. Itaque ubi olim fano consumebatur omne quod profanum erat, ut etiam fit, quod Prætor urbanus quotannis facit, cum Herculi immolat publicæ juvencam.' Hæc Varro: cujus postrema verba, quia per librarium negligentiam unius et alterius literulæ immutatione et corruptione non leviter sunt deformata, ita emendari debere certum est: *Cum enim ex mercibus libamenta porrecta sunt Herculi in ara, tum polluctum est, et tum profanum dicitur, id est, proinde ut sit fani factum. Itaque ibi olim in fano consumebatur, &c.* Sed quia emendationum omnium tum demum ratio vera est et aperta, cum, quæ antea indissolubilia erant, ea nullo negotio dissolvuntur et enodantur, videamus viri-ne doctis hæc nostra emendatio probanda sit an exigenda. Ait Varro, 'Quod in sacrario polluctur, et sacrificio quo-

dam fanatur, ut ad instar fani sit, postquam inde Herculi decuma est data, omne id profanatum, et polluctum dicitur.' Huc usque verbis Varronis satis insistimus: pergit: 'Id omne autem dicitur polluctum, a porriciendo voce efficta. Nam, cum ex dapibus libamenta porrecta sunt Herculi in ara, tum polluctum est, id est, tum pollucta reliqua daps dicitur, et tum etiam dicitur profana, id est, &c. Itaque ibi in fano consumebatur omne id quod profanum erat,' &c. Nunc Varronis verba luce ipsa claviora, unde sat scio nemo aliter se satis expediat. Et certe maxime Republicæ literariæ intererat, ut ne hic locus Varronis et alter Festi diutius in tenebris laterent. Varro quidem, ut superius diximus, non satis intellexit quid proprie esset *profanum*, cum ait dici 'profanum, proinde ut sit fani factum.' Et eo graviter lapsus est, quod *fanatum* inter et *profanatum* nullum discrimen statuit, quod maximum esse facile evincunt quæ hic a nobis posita sunt, et ex Veterum fere omnium auctoritate comprobatur. Meminerint igitur Latinitatis et rituum Romanorum studiosi, minime viris doctis credendum esse cum auctores affirmant, quæ porriciebantur ea *pollucta* et *profanata* dicta, cum contra *profana*, sive *profanata*, et *pollucta* tum demum dicta sint omnia sacrificalia illa convivia postquam eorum projecta erat pars aliqua quæ proprie *porrici* dicebatur. Nam *polluctum* id dicebatur quod populo exponebatur, quod non fiebat nisi post ejus partem aliquam porrectam. Inde apud Plaut. Rudent. 'Non sum pollucta pago Potiri ut me abstineas manum.' 'Pollucta pago,' id est, pago expo-

arisque quod consecrandum est Deo, dicendumque, contra id consumitur in sacro, quod est profanatum, ut Verrius eodem libro, de significatione verborum, sint dicta libere; si quæ contra dixerò, nam arbitratur¹⁴ ob eam causam porrici exta aris et foculo, quia profana ea quoque, id est, Deo dicta, consumere¹⁵ est necesse. Cujus opinionem neque in hoc, neque in aliis compluribus refutare minime necesse est: cum propositum habeam ex tanto librorum ejus numero intermorta jam, et sepulta verba, atque ipso sæpe confitente nullius usus aut auctoritatis præterire, et reliqua quam brevissime redigere in libros admodum paucos: ea autem, de quibus dissentio, et aperte, et breviter, ut sciero, scripta in his libris meis^g invenientur: inscribuntur: PRISCORUM VERBORUM CUM EXEMPLIS.

Profesti dies^h dicti, quod sint procul a religione numinis¹⁶ divini. Cæcilius: Quod facimus pro festo fecisti tantundem festivo die. Item Afranius in Privigno: Æque pro festo, contra cum celebras.

14 Ed. Scal. 'libere: si qua contra dixerò, nam arbitratur.'—15 Ead. ed. consume. Vide Not.—16 Ead. ed. nominis.

NOTÆ

sita. Et in Curculione: 'Quod quidem mihi polluctus virgis servus,' &c. 'Servus polluctus virgis,' facete dicitur, virgis subjectus, expositus. Non vero, ut interpretatur Camerarius, 'virgis cumulatus;' neque enim ara Herculis omni esculentorum et poculentorum genere erat referta, ut ipse putavit, sed eorum parte aliqua quæ porrici proprie dicebatur. *Idem.*

^g Scripta in his libris meis] Lege, Inscripta in his libris meis invenientur, qui inscribuntur, &c. Vide antea Scaligerum. *Idem.*

^h Profesti dies] Afranii exemplum, quod citabat Festus ex Privigno, ex-

tat integrius apud Nonium: 'Quæ nos solemus facere festivo die, Quotidiano opere promiscues omnia. At quæ profesto, contra: cum celebras focum.' Ita enim legendum apud Nonium. *Jos. Scal.*

Profesti dies] Opponuntur diebus festis. Et dicti profesti quod pro, id est procul, a festis sunt. Integrum locum Afranii hic affert Nonius in voce profesti: 'Quæ festivo facere nos solemus die, Quotidiano opere promiscues omnia, Æque profesto concelebras focum.' Legit Scaliger. Quæ nos solemus facere festivo die, Quotidiano opere promiscues omnia. At quæ profesto contra: cum celebras fo-

Profesti dies procul a religione numinis divini. [PAUL.
Profestum diem dicebant, qui festus non erat.

Profestum est facere,ⁱ tanquam profanum facere, id [FEST.
est, quod eo die, qui dies feriarum non est, facere, vel,
ut quidam dixerunt, pro eo facere velut feriæ non sint;
aut id facere, quod feriis fieri non liceat. Itaque diem
profestum, diem sine feriis esse.

Profundum,^k quod longe habet fundum. [PAUL.
*Profundum dicitur id quod altum est, ac fundum [FEST.
longe habet. Pacuvius in Modo: neque profundum.*

Profusus^l super modum sumptuosus dicebatur. Terentius in
Adelphis, *profundat, perdat, pereat, nihil ad me. Alias
abjectus jacens; et Pacuvius in Teucro: Profusus gemitu
murmuro ocei stians ruat.*

Profusus supra modum sumptuosus. Terentius: [PAUL.
profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet: alias ab-
jectus, jacens. Pacuvius: Profusus gemitu, murmure.¹⁷

17 Ead. ed. *murmuro.*

NOTÆ

cum. Ait Afranius: Quæ nos faci-
mus diebus festis, tu diebus profestis
omnia permisceas: At quæ nos pro-
festis facimus, tu id omne diebus fes-
tis cum celebras focum. Nam diebus
festis Deorum focus celebrabatur.
Dac.

ⁱ *Profestum facere*] Decet *facere
licet, vel* quid simile. Sensus est:
‘Profestum facere est tanquam pro-
fanum facere, id est, facere quod eo
die, qui dies feriarum non est, facere
licet.’ Hic intelligere videtur Festus
profestum facere eos dictos qui festos
vitiabant, id est, qui diebus festis il-
lud agebant, quod quotidiano opere
tantum licebat. *Idem.*

^k *Profundum*] Diomedes capite de
præpos. ‘Pro præpositio significat
porro, ut cum profundum dicimus
pelagus, ut cui porro fundus sit.’

Vide ‘altum.’ Servius ad illud 1.
Æneid. ‘Cælumque profundum.’
‘Profundum autem,’ inquit, ‘et sub-
lime dicitur.’ Item: ‘Et sicut hic
profundum in altitudinem, sic alibi
fastigia in infima parte. ‘Forsitan
et scrobibus quæ sint fastigia quæ-
ras.’’ *Idem.*

^l *Profusus*] Versus Terentii, ut a
Paulo refertur in Adelphis, quod
Festi dimidiati versus significant.
Pacuvii autem nimis mendosus est.
Ant. Aug.

Profusus] *Profundo* est, largiter
fundo, unde *profusus* *δαπανηρός*, sum-
ptuosus. Gloss. ‘profusa, ἢ δαψιλής.’
Item *profundo*, humi fundo, unde
profusus, humi fusus, abjectus. In
versu Pacuvii legendum puto: *Pro-
fusus gemitu murmure occentans ruat.*
Dac.

Progenerum^m appellat avus neptis suæ virum.

Progenerum appellat avus neptis suæ virum. [FEST.

Profanumⁿ quod non est fanum appellatur: Plautus, Sacrum, an profanum habeas parvi pendito. Livius in. . . . . publici. . . . . obea. . . . .

Prohibere comitia^o dicitur vitiare diem morbo, qui vulgo quidem major, ceterum ob id ipsum comitialis appellatur. Cato in oratione, quam scripsit de sacrilegio commisso: Domi cum auspicamus,^p honorem me dium¹⁸ immortalium velim habuisse: servi, ancillæ, si quis eorum sub centone crepuit, quod ego non sensi, nullum mihi vitium facit. Sicuti ibidem servo aut ancillæ dormienti evenit, quod comitia prohibere solet, ne is quidem mihi vitium facit.

Prolato^q ære astitit, Ennius in Achille Aristarchi cum ait, significat clypeo ante se protento.

18 Ead. ed. *medium*. Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *me deum*.

NOTÆ

^m *Progenerum*] ‘Socer magnus dicitur uxoris meæ avus, ego illius sum progener.’ Modestinus lib. iv. D. de grad. et adfin. *Idem*.

ⁿ *Profanum*] Hæc suo loco mota sunt. Vide ‘profanum.’ In fine post *publici* addunt schedæ: *Pacuvius in Peribæa . . . . . Inde profanationem dici ait Verrius. Idem.*

^o *Prohibere comitia*] Comitia multis ex causis aut ineunda vetabantur, aut inita solvebantur, aut habita vitiantur et fiebant irrita. Veluti ex comitiali ritu vel omisso vel perperam obito: ex magistratus de cælo servantis spectione sive inspectione: ex nunciatione sive obnunciatione magistratus qui de cælo servarat. Ex omine infansto. Ex fulgure, fulmine, tonitru. Ex morbo sacro, caduco, qui et ideo *comitialis* dictus est. Et ex aliis, quæ in historiis diligens

lector annotabit. *Idem.*

^p *Domi cum auspicamus*] Ait Cato quæ auspicantium et sacrificantium religionem et omina turbare solent et impedire, ea, nisi a sacrificante vel auspicante fuerint intellecta, nullum vitium facere, veluti, si quis servus aut ancilla sub centone crepuit, id est, sub stragulis: vel si quis servus vel ancilla dormiens morbo comitali correptus fuerit. In fine legitur etiam, *Ne id quidem mihi vitium facit*: quod magis placet. *Supra pro dium quidam Deum.* Sed nihil necesse. *Idem.*

^q *Prolato*] Achilles Aristarchi dictus ad differentiam Achillis Æschyli. Hujus Aristarchi Tragici meminere Athenæus, Suidas, Stobæus secundo Physicorum. Achillis Aristarchi Tragædiæ habes mentionem apud Plautum. Isidorus: ‘Tragædias fere om-

Prolato ære apud Ennium significat scuto ante se [PAUL. protento.¹⁹

Proletarium^r capite censum dictum, quod ex his civitas constet, quasi proles progenie. Idem et proletanci.²⁰

Prologium,^s principium, proloquium. Pacuvius: Quid est? nam me examinasti prologio tuo.

Prologere^t dicuntur, qui solito diutius lugent.

Promellere,^u litem promovere.

19 Vide Notas.—20 Vet. lib. *Item et prolectanti.*

NOTE

nes ex Græcis transtulit Ennius, plurimas Euripidis: nonnullas Aristarchi.' *Jos. Scal.*

Prolato ære] *Ære*, id est, Clypeo: quia ex ære fiebant. Virg. i. *Æneid.* 'Ære cavo clypeum magni gestamen Abantis.' *Prolato*, id est, protenso, projecto. Sic apud Macrob. 'projecta scuta,' protensa, prolata, ictibus objecta. Achilles autem Aristarchi dictus ad differentiam Achillis *Æschyli*, ut optime *Scaliger*. *Dac.*

Post *Prolato*, non dubium est quin hæc, quæ subjiciam, hic desiderentur: *Parret dicendum existimant: quam consuetudinem ostendit formula, quæ est, PARRET. Ab eo Parra avis sinistra. Et ejus significatio eadem. De verbo Parret gemino rr vide supra. Parram ait dictam, quia parreat, hoc est, appareat, et sese objiciat obviam prætereuntibus: inauspicatam autem fuisse, et ἐνὸδιον adversum auspiciam facere solitam, vel unus Horatius testis suffecerit: 'Impios parrae recinentis omen Ducat.' *Jos. Scal.**

^r *Proletarium*] *Proletarii* et *proletanei*, ut 'extrarii' et 'extranei.' *Proletarii* autem dicti in plebe Rom. tenuissimi, qui non amplius quam quingentium aris in censum deferebant, et prole tantum juvabant rempubli-

Delph. et Var. Clæs.

Pomp. Fest.

cam. Sed diversi tamen a capite census, qui nullo aut perquam parvo ære censebantur, sed capite tantum: unde et 'capite censi.' Utrique quidem in unam et imam classem a Tullio rege conjecti, majoris tamen honoris erant et re et nomine *proletarii*, quam capite censi, quorum extremus census fuit asses trecenti septuaginta quinque. Vide *Gellium* lib. xvi. c. 10. *Dac.*

^s *Prologium*] *Προλόγος, προλόγιον*, prologus, prologium. Ut *ἐξόδος, ἐξόδιον*, Exodus, exodium. Vide 'exodium.' *Prologus* autem proprie præfatio quædam fabulæ, in qua vel poëta excusatur, vel fabula commendatur: *Prologium* vero cum argumentum fabulæ tantum describitur. *Id.*

^t *Prologere*] *Pro*, id est, porro, in longum. Tamen hujus significationis exempla desidero. *Idem.*

^u *Promellere*] *Mellere*, sen *melcere*, antiquum verbum a Græco μέλλειν. Cujus vestigia supersunt in voce 'Remelignes.' *Jos. Scal.*

Promellere] *Pro litum provere*, lego litem promovere. *Provere* compendiose pro *promovere*. *Promellere* autem est procrastinare, producere, a mello, moror, quod a Græco μέλλω. Inde *remellere*, sive *remelcere* unico t, remorari,

2 T

Promellere, *Verrius ait significare lituum proverere.*¹ [FEST. Promenervat^x item pro monet (in Saliari carmine.)

Promerion,^{2 y} præcipuum, præter ceteros meritum: aut pro medium, hoc est, participat, ut pro indiviso dicimus.

Promiscam^z dicebant promiscue.³ [PAUL.

Promissus^a capillus dicitur longus: item barba promissa, velut porro missa.

Promonstra,^b prodigia.

Promulco^c agi dicitur navis, cum scaphæ⁴ ducitur fune.

Promulgari^d leges dicuntur, cum primum in vulgus eduntur, quasi provulgari.

1 Legit Dac. *litem promovere.*—2 Vet. lib. *Promerion*: et mox *medio* pro *medium*.—3 Vet. lib. *dicebant pro promissione.*—4 Pro *scaphæ* quidam substitunt *scapha*; pessime, iudice Dac.

NOTÆ

a quo et *remeligines* dictæ, quæ a *remorando*, *remoræ*. Dac.

^x *Promenervat*] A *Menerva*, *menerare* et *promenervare*. Vide ‘*Minerva*.’ Illud *item* non mutandum est, ut *viris doctis visum fuit*. Nam hocce caput continuo post *præceptat*, et *pa pro parte* legebatur, ubi de *Saliari carmine*. *Idem*.

^y *Promerion*] Corruptissimus locus, siquis alius. Legendum ita haud dubie: *Promerito, præcipuum, præter ceteros meritum, ut pro medio, hoc est, participem, et pro indiviso dicimus*. Quæ verba quantum Latini sermonis intererat, salva, atque incolumia mansisse, nemo non videt. *Jos. Scal.*

Promerion] *Promedio* dicebant pro *participe*, quia pars est *dimidini*. Vide quæ notamus *Od. 1. Horat. Dac.*

^z *Promiscam*] A *misceo* dixere, ‘*miscus*’ et ‘*miscuus*:’ ‘*promiscus*’ et ‘*promiscuus*.’ A *promiscus, promiscam*. *Plant. Pseud. iv. 5.* ‘*Ut mea lætitia lætus promiscam siet.*’ *Varro*:

‘*Cetera promiscam voluit communia haberi:*’ dicebant et *promisce*. *Plant. Pers. v. ult.* ‘*Promisce hunc volo ludificari.*’ *Idem*.

^a *Promissus*] *Gloss. Cyril.* ‘*προβάλλω, promitto.*’ *Item* ‘*προπέμνω, Promitto.*’ *Item*, ‘*καθειμένος, ἐπὶ γενείου.*’ *Promissus. Promissaque barba. Virgilius in Bucol.*’ *Idem*.

^b *Promonstra*] A *pro*, id est, *præ*, et *moneo*. *Idem*.

^c *Promulco*] *Mihi mirum videtur promulco* dici trahi *navem*, cum id *Græco verbo remulco* agi dicatur, *παρὰ τὸ ῥημιολκεῖν. Jos. Scal.*

Promulco] Vide ‘*remulco.*’ *Dac.*

^d *Promulgari*] *Addendum esset, ante quam accipiantur, vel ferantur*. Neque enim de *legibus acceptis jam a populo* id recte dicitur. Sed cum *trinundino die* *propositæ sunt*, *totoque illo tempore antequam suffragatum sit. Ant. Aug.*

Promulgari] *Quasi provulgari. Beemmannus a Græco προμολογέω, a πρὸ ἐμοῦ et λόγος. Alii a μύλλειν, quod*

Pronubæ^e adhibebantur nuptiis, quæ semel nupserunt, causa auspicii : ut singulare perseveret matrimonium.

Pronubæ adhibentur nuptis⁵ quæ semel nupserunt, [FEST. ut matrimonia paupertatem auspicantes.⁶

Pronurus,^f nepotis uxor. [PAUL.

Prop.^g . . . . . sta dolia ait dici [FEST.

Labeo, quod . . . . .

. . . . .

r. . . . .

Propages^h propagines⁷ a propagando, ut faciunt [PAUL. rustici, cum vitem vetulam supprimunt, ut ex ea una plures faciant.

Propatulum, late patens, atque apertum ; et patuli [FEST. boves, quorum cornua in diversum supra⁸ modum patent.

Properam pro celeri, ac strenua dixisse antiquos testimonio est Cato, cum ait in libro de re militari : Tertia e castris eductio celeris, properaque est.

Properam, celerem, strenuamque significat. [PAUL.

Properareⁱ aliud est, aliud festinare : qui unum [FEST.

⁵ Vet. lib. nuptiis.—⁶ Dac. legendum monet, ut viri docti, *matrimonii perpetuitatem auspicantes*.—⁷ Vet. lib. *progenies vocati et propago*.—⁸ Vet. cod. *super*.

NOTÆ

est, ore indicare, teste Eustathio. Sed Festum sequor. Dac.

^e *Pronubæ*] Tertullianus in libro exhortatorio ad castitatem : ' Monogamia apud Ethnicos in summo honore est, ut et virginibus legitime nubentibus univira pronuba adhibeatur : et sic auspicii initium est.' Servius in schedis : ' Varro pronubam dicit, quæ autem nupserit, et quæ uni tantum nupserit.' Catullus : ' Vos unis senibus bonæ Cognitæ bene fœminæ Collocate pnellulam.' Jos. Scal.

^f *Pronurus*] Glossæ Cyrilli : ' ἐγγόρου γαμετή, pronurus.' Cœnone erat pronurus Laomedontis. Dac.

^g *Prop.* . . .] Amplius schedæ : *prop.* . . . . *sta dolia ait dici Labeo quod* . . . . . *r* . . . . . *tur* . . . . . *do* . . . . quos hiatus ne Sibylla quidem expleverit. *Idem.*

^h *Propages*] Sic ' compages,' ' impages.' *Idem.*

ⁱ *Properare*] Vide Verrium in Incertis ex Gell. lib. xvi. cap. 14. *Ant. Aug.*

Properare] Verba, quæ hic posita sunt, non sunt Festi, sed Catonis, quæ integriora ab Isidoro cum sui auctoris nomine citantur ita : ' Marcus Cato : Qui unum quodque matu-

quodque mature transigit, is properat; qui multa simul incipit neque perficit, is festinat.

Properus antiquos dixisse pro celer, testimonio est qualitatis adverbium, quod est propere.

Properus, celer: unde adverbium propere. [PAUL.

Propetrare,^k mandare, quod perficiatur: nam impetrare est exorare, et propetrare perficere.

Prophetas dicebant veteres antistites fanorum, oraculorumque interpretes.

Prophetas¹ in Adrasto Julius nominat antistites [FEST. fanorum, oraculorumque interpretes: cum capita viridi lauro velare imperant prophetæ, sancta ita caste qui purant⁹ sacra.

⁹ Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *purgant* vel *purant*.

NOTÆ

re transigit, properat: qui multa simul incipit, nec perficit, is festinat. Ego unum quodque, quod adortus eram, transigebam.' *Jos. Scal.*

Propere] Ejusdem Catonis verba citat Gellius lib. xvi. cap. 14. ex ejus oratione quam de suis virtutibus scripsit. Locum adi. Vide et Nonium. *Festinare* igitur est, temeraria et præcipiti celeritate aliquo contendere: *properare*, cito et strenue progredi, ut mature perficias quod intendis. Idem quod *maturare*. Virg. iv. Georg. 'Multa forent quæ mox cælo properanda sereno Maturare detur.' Sallust. Jugurth. 'Animo cupienti nihil satis festinatur.' Nonius ita distinguit, ut *properare* sit animi ad res aliquas contendenti, *festinare* corporis necessitatibus obsequentis. Sed hæc Veterum auctoritate refelluntur, apud quos *properare* et *festinare* promiscue accelerare significant. Virg. iv. Æn. 'Et mediis properas aquilonibus ire per altum.' Et lib. ii. 'Festinate viri, nam quæ tam sera mora-

tur Segnities?' Plantus, 'properate prandium.' Ennius, 'Festivum festinant diem.' Virg. xii. Æneid. 'Arma citi properate viro.' Sallust. 'Solus festinate.' Lego *soleas festinate*. Dac.

^k *Propetrare*] Quasi *ante patrare*, providere ut aliquid agatur, perficiatur. *Idem*.

¹ *Prophetas*] Colloca versus Julii Cæsaris suo ordine: *Cum capita viridi lauro velare imperant Prophetæ, sancta caste qui purant sacra. Purare a purus*, ut 'piare' a 'pius.' De hoc C. Julio Asconius in Scauriana: 'Idem inter primos temporis sui oratores, et tragicus poeta bonus admodum habitus est. Hujus sunt enim Tragædiæ, quæ inscribuntur Julii.' De eodem C. Julio Cicero in Bruto: 'Sunt ejus aliquot orationes, ex quibus, sicut ex ejusdem Tragædiis, lenitas ejus sine nervis perspicitur potest.' *Jos. Scal.*

Prophetas] Α πρόφημι, id est, profari, prædicere, προφήτης, propheta: et

Propius sobrino^m mihi est consobrini mei filius, et consobrinæ meæ filia,¹⁰ et patris mei consobrinus, et matris meæ consobrinus.

Propius sobrino mihi est consobrini mei filius, et [PAUL. patris mei consobrinus.

Propriassit, proprium fecerit.

Propter viamⁿ fit sacrificium, quod est proficiscendi [FEST. gratia, Herculi, aut Sanco,¹¹ qui scilicet idem est Deus.

10 Id. ibid. *filius*.—11 Id. ibid. *Sango*.

NOTE

sic apud Gentiles dicti antistites sanorum et oraculorum interpretes, et præcipue sacerdotes Ægyptii Macrobr. lib. vii. Sat. cap. 13. 'Adeo verum, ita ut dicis Ægyptios opinari, ut ego sacerdotes eorum, quos prophetas vocant, cum in templo vidissem.' Unde et Antinuum in Antinopolis Ægypti urbe prophetas habuisse legimus, ubi, prophetæ nihil aliud sunt quam sacerdotes; ut vice versa in illo Virgilio vi. Æneid. de Orphæo: 'Necnon Threicius longa cum veste sacerdos.' Sacerdos, id est, propheta, qui et ipse nihil aliud est quam poëta. *Dac.*

^m *Propius sobrino*] Frequentior usus jurisconsultorum patris vel matris consobrinum ita appellat. Vide Caium, et Paulum lib. xxxviii. Digest. tit. de gradibus. *Ant. Aug.*

Propius sobrino] Caius lib. i. D. de grad. et adfin. 'Propior sobrino, propior sobrina sunt, patrui magui, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ filius filia.' Paulus lib. x. § 9. D. de grad. 'Personæ quas enumeravimus a patrui magui filio, ei, de cujus cognatione quaeritur, propius sobrinis vocantur. Nam, ut Massurius ait, quem quis appellat propiorem sobrino, qui est patris matrisve consobrinus aut consobrina,

ab eo consobrini consobrinæve filius filia nominatur.' Item paulo post: 'His omnibus, quod a patrui nepote proposuimus, is, de cujus cognatione quaeritur, propius sobrino est: nam patris vel matris eorum consobrinus est.' *Dac.*

ⁿ *Propter viam*] Videndus locus Catonis apud Macrobr. lib. iii. Saturn. de eo, qui bona sua comedisset, et domum, quæ sibi reliqua erat, incendio amisisset: 'eum enim propter viam fecisse dicebat.' In eo enim sacrificio mos fuit, ut si quid ex epulis superfuisset, igne consumeretur. Sed illic a Macrobio protervia appellatur. Sic Laberius apud Nonium: 'Visus ac nocte bidentis propter viam facere.' *Ant. Aug.*

Propter viam] De hoc satis alibi. Fiebat autem Herculi: apud cujus aram omnia, quæ profanabantur, absumi necesse erat, ut supra in 'Porricere' vidimus. Nam ridiculum putare in sacrificio propter viam tantum id fieri; cum epulum propter viam profanetur Herculi, et omnia, quæcumque Herculi profanabantur, consumi necesse erat. Vide Varronis verba, quæ supra in 'Porricere' adduximus. *Jos. Scal.*

Propter viam] Peregre profecturi Herculi sacrificabant in culina quæ

Profecturi viam Herculi aut Sanco^{12o} sacrificabant. [PAUL. Propudianus¹³ porcus^p dictus est, ut ait Capito [FEST.

Atteius, qui in sacrificio gentis Claudiae velut piamentum, et exsolutio omnis contractae religionis est.

Propudium^q dicebant, cum maledicto¹⁴ nudare [PAUL.

12 Vet. cod. *Sonio* vel *Fauno*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Sango* vel *Sancto*.—13 Vet. cod. *Propudi ait*.—14 Vir doct. conj. *quum cum maledicto*. Vet. lib. habet *maledicto*.

NOTÆ

ejus ædi juncta erat. Cujus mentio in hac inscriptione :

HERCULI SANCO SACRUM SER. SULPITIUS TROPHINUS ÆDEM ZOTHECAM, CULINAM PECUNIA SUA A SOLO RESTITUIT. IDEMQ. DEDICAVIT K. DECEM. L. TURPILIO DEXTRO, M. NÆCIO RUFO COSS. EUTUCHIUS SER. PEREGRINANTIB. CURAVIT.

In eo sacrificio, si quid ex pollucta dape reliquum erat, id omne igni absumebatur : unde Jocus Catonis apud Macrob. l. III. de eo qui bona sua comedisset, et domum, quæ sibi reliqua erat, incendio amississet, eum enim 'propterviam fecisse' dicebat, quod comesse non potnerit id combussisse. Sic apud Plantum Rud. 1.2. Sceparnio ut aliquos naufragium omnium bonorum fecisse significet, ait eos propter viam ad prandium vocatos : 'ut mea est opinio, Propter viam illi sunt vocati ad prandium.' Propter viam sacrificare Græcis *ἐξιτήρια θύειν*. Inde autem sacrificium illud ortum notavit nobilissimus Huetius in demonstratione Evangelica, nempe e sacrificio Paschæ facta a Judæis ex Ægypto profecturis, propter viam nimirum quam in Chanaan capescebant. *Dac.*

^o *Herculi aut Sanco*] Hercules idem Sancus a Sabinis dictus. Varro l. IV. 'Ælius Gallus dius fidius, Dijovis filius, ut Græci *διόσκουρον* Castorem : et putabant hunc esse Sancum a Sa-

bina lingua, et Herculem ab Græca.' Inde Lactantius lib. 1. cap. 15. 'Sabinus Sancum, Romani Quirinum,' &c. Hercules, *Sancus*, Fidius, et Semo dictus. Ovid. lib. v. Fast. 'Quærebam nonas Sanco Fidiove referrem, An tibi, Semo pater : cum mihi Sancus ait : Cuicumque ex istis dederis, ego nomen habebo : Nomina terna fero, sic volnere Cures.' Livius 'Semonem Sancum' vocat lib. 1. sect. 20. 'Bona Semoni Sanco censuerunt consecranda.' Idem et 'Sanctus' dictus Propert. lib. IV. El. 10. 'Sancte pater, salve, cui jam favet aspera Juno, Sancte, velis libro dexter adesse meo.' *Idem.*

^p *Propudianus porcus*] Quia in eum propudia, id est, *καθάρματα* conjiciebant. Sic apud Athenienses porcillus, qui ad expiationem immolabatur, *κάθαρμα* dictus. Schol. Aristoph. in *Acharn.* τὸ δὲ θυόμενον χοιρίδιον ἐπὶ καθάρσει τῶν τόπων κάθαρμα ἐκαλεῖτο. Id est : 'Mactatus autem porcus ad expiationem locorum *κάθαρμα* dicebatur.' Vide Hesych. in voce *Κάθαρμα*. De sacro Claudie familie vide infra in 'Saturno.' Macrob. lib. 1. cap. 16. 'Sunt præterea feriæ propriæ familiarum, ut Claudie familie, et si quas ferias proprias quæque familia ex usu domesticæ celebritatis observat.' *Idem.*

^q *Propudium*] Non dubium quæ

turpitudinem volebant, quasi porro pudendum: quidam propudium putant dici, a quo pudor et pudicitia procul sint.

. . . . . procul sint.^r [FEST.]

Prorsi^s limites appellantur in agrorum mensuris, [PAUL. qui ad orientem directi sunt.

Prorsi *limites appellantur in agrorum mensuris qui* [FEST. *directi sunt ad orientem.*

. . . . .

Prorsum^t ponebant pro recto. [PAUL.]

Prorsus, porro versus.

Prorsus^u porro vorsus, nisi forte ex Græco πρός.¹⁵ [FEST.]

Cato de feneratione legis Juniae: Camerini cives nostri oppidum pulchrum habuere, agrum optimum, atque pulcherrimum, rem fortunatissimam: cum Romam veniebant, prorsus devertebantur pro hospitibus ad amicos suos.

15 Ed. Scal. πρό.

NOTÆ

Græcis καθάρματα, ea Latinis *propudia* dicta. Inde homines sceleratos, ut Græci καθάρματα, sic Romani eosdem *Propudia* vocarunt. Jos. Scal.

Propudium] Plant. Curcul. 'Quid ais propudium.' Quæ Græcis καθάρματα, ea Latinis *propudia* dicta. Inde homines sceleratos, ut Græci καθάρματα, sic Romani eosdem *propudia* vocarunt, ut monuit Scaliger. *Dac.*

^r . . . *procul sint*] Hic verba Festi coaluerunt cum Pauli Epitome: repetendum igitur *Propudium* dicebant, &c. Nihil certius. *Idem.*

^s *Prorsi*] De hoc verbo ad Ansonium diximus. Significat rectum, et prolixum: unde tunica prolixis villis, prosa tunica. Glossarium: 'Prosa, pexa tunica, πᾶν ἰμάτιον.' *Prorsus* ergo, εὐθύς, et *prorsum*, εὐθύ. ut in

exemplo Catonis: 'Prorsus devertebantur pro hospitibus ad amicos suos.' *Prorsus*, εὐθύ. Jos. Scal.

Prorsi . . .] *Prorsi* limites secundum agri longitudinem ab æquinoctiali occasu, ad ortum æquinoctialem directi, ideoque *ortivi* dicti et *antici*. Vide 'prorsus,' *Dac.*

^t *Prorsum*] Vide 'prorsus.' *Idem.*

^u *Prorsus*] Quasi *proversus*, id est, *ante versus*, et *prorsus*, id est, *recta*. Unde adjectivum *prorsus*, *a*, *um*, pro *recto*. Inde 'prorsi limites,' *prorsa*, *suppl. oratio*, et *prorsa Dea*, quæ rectos partus educeret. Ex *prorsus* postea fecere *prosus*, ut a 'rursus,' 'rusus:' a 'sursum,' 'susum,' &c. Et inde *prosa*, *prose*: quam vocem Latinam esse perperam negant viri docti. *Idem.*

Prosapia,^x progenies, id est, porro sparsis, et quasi [PAUL. jactis liberis; quia sipare¹⁶ significat jacere, et disjicere.

Prosedas^y meretrices Plautus appellat, quod ante stabula sedeant: eadem et prostibulæ.

Prosequium a prosequendo: obsequium ab obsequendo dicuntur.

Proscium,^z quod proscatum projicitur.¹⁷

Prosimurium^{18 a} pontificale, pomerium ubi pontifices auspicabantur: dictum autem pomerium, quasi promurum,¹⁹ id est, proximum muro.

16 Vet. lib. *sutare*. Vide Not.—17 Scribendum monet Ursin. *porricitur*: et ita legendum putat Dac.—18 Vet. lib. *Posmurium*.—19 Vet. lib. *post murum*.

NOTÆ

^x *Prosapia*] *Prosapia* et *prosapias* a *sipando*, id est, jaciendo. Sed vix invenias *i* mutatum in *a*, nimirum *pro sipare* dicebant *supare*, et a *prosupare*, *prosapia*: frequenter enim *u* abit in *a*. Et hoc magis placet quam *prosapiam* dici, quasi *προσαππλαν*, ut Henr. Stephano placebat. In fine vox excidit: lego: quia *sipare* significat *jacere*, et *dissipare* *disjicere*. Idem.

^y *Prosedas*] Plaut. *Pœn*l. i. 2. ‘ante ibi vis inter istas vorsarier *Prosedas*, pistorum amicas, reliquias alicias.’ Idem.

^z *Proscium*] Scribendum *porricitur* pro *projicitur*. Nonius in ‘*Proscices*.’ *Ful. Ursin*.

Proscium] Glossarium: ‘*Proscle*, ἀκροβλία.’ lege, *Proscicæ*: item ‘*Proscicæ*, αἱ τῶν θυμάτων ἀπαρχαί.’ *Jos. Scal*.

Proscium] Ut *insicium*, insecta caro, inquit Turnebus, sic *proscium*, &c. Tamen nusquam legi puto *proscium* in neutro genere sed *proscicia* et *proscicies*. Gloss. ‘*proscicæ*, αἱ τῶν θυμάτων ἀπαρχαί.’ Varro undecimo rerum divinar. ‘*Prosciem* extorum

vel in mensam porricere.’ A *proscando* autem *proscicæ*, ut ab ‘*insecando*,’ ‘*insicæ*.’ Varr. lib. iv. ‘*Insicæ* ab eo quod insecta caro, ut in carmine Saliorum est: quod in extis dicitur nunc *prosectum*.’ Per ‘*prosectum*’ *proscicias* Varro intelligit, quæ etiam ‘*prosecta*’ dicebantur. In fine legendum puto, *porricitur*: Deo enim offerebantur *proscicæ*. Arnob. lib. vii. adversus gentes: ‘Quod si omnes has partes, quas *proscicias* dicitis, accipere Dii amant, suntque illis gratæ, vel voluptatis alicujus vel dulcedinis sensu, quid intercedit, quid prohibet, ut non semel hæc omnia totis cum animantibus inferatis?’ *Inferatis*, id est, porriciatis, in aram indatis. Dac.

^a *Prosimurium*] Tacit. lib. xii. ‘*Pomœrium* urbis auxit Cæsar’ (de Tib. Claudio intelligitur) ‘more prisco, quo iis, qui protulere imperium, etiam terminos urbis propagare datur. Nec tamen duces Romani, quanquam magnis nationibus subactis, usurpaverant, nisi L. Sylla et Divus Augustus.’ Et postea: ‘Quod pomœrium Ro-

Prosimurium esse ait Antistius in *commentario* [FEST. *Juris pontificalis pomerium, id est, locum proximum muro.* Cato: Olim quidem omnes *auspicabantur extra Aventinum, nunc etiam intra ædificia: dictum autem pomærium quasi promærium: solet autem iis potissimum dari jus* ²⁰

//////////

20 Ed. Scal. rus.

NOTÆ

mulus posuerit, noscere haud absurdum reor,' &c. Hujus rei extat memoria Romæ in marmoreo cippo. POMERIVM autem in eo scriptum est, non POMÆRIVM, neque POMÆRIVM. Vidend. Varro lib. iv. de Ling. Lat. et Gell. lib. xiii. cap. 14. Ex his Festi verba intelligere et sarcire poteris aliqua ex parte. *Ant. Aug.*

Prosimurium] *Infra: Prosimurium esse ait Antistius in Commentario juris Pontificalis pomerium, id est, post murum, ut ait Cato: Olim quidem omne post murum intimum, nunc etiam intra ædificia pomerium, quasi promærium solet dici.* Reliqua ne Sibylla quidem divinaverit. Quod ait Paulus de Pontificali pomerio, id tractabatur in linea, quæ est harum reliquiarum decima septima. *Jos. Scal.*

Prosimurium] *Promærium, prosmurium, prosimurium.* Ita enim literas s et i addebant aliquando. Sed omnino pomærium est a post et mærus, ut a 'post' et 'meridie,' 'pomeridianus:' et ita Fest. in fine. Varro lib. iv. 'Postea quod fiebat orbis, urbs. Principium quod erat post murum pomærium dictum; ejusque ambitu auspicia urbana finiuntur.' Verum quia inter viros eruditos magna olim quaestio fuit, et adhuc quotidie est, intrane vel extra urbem, an etiam ubique pomærium fuerit, de eo mihi paucis agendum existimavi. Intra urbem pomærium fuisse hic aperte tradit Festus, idem et Varro loco

supra laudato. Pollux etiam lib. ix. ait urbem ingressis omne illud spatium intra muros, intra mœnia, pomærium dictum. Idem Plutarchus in Romulo, idem et Gellius lib. xiii. cap. 14. Qui ex augurum libris Festi verba fere omnia ad verbum adducit. Sed aperte dissentit Livius lib. i. sect. 44. 'Inde deinceps,' inquit, 'auget Esquilias' (Ser. Tullius), 'ibi-que ipse, ut loco dignitas fieret, habitat. Aggere et fossis et muro circumdat urbem: ita pomærium profert. Pomærium, verbi vim solam intuentes, post mærium interpretantur esse: est autem magis circa murum locus; quem in condendis urbibus quondam Etrusci, qua murum ducturi erant, certis circa terminis, inaugurato consecrabant: ut neque interiore parte ædificia mœnibus continuarentur, quæ nunc vulgo etiam conjungunt, et extrinsecus puri aliquid ab humano cultu pateret soli. Hoc spatium, quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quod post murum esset, quam quod murus post id, pomærium Romani appellarent, et in urbis incremento semper, quantum mœnia processura erant, tantum termini hi consecrati proferebantur.' Hæc Livius. Quæ omnia facile percussa ruent, si Festi et aliorum ejusdem partium rationes enucleemus et perpendamus. Primum quidem ex Festo, Varrone, et augurum libris pomærium est locus in-

pomerii proferendi, qui *populum Romanum agro de hostibus capto auxerunt: antiquissimum Romuli pomærium Palatini montis radicibus terminabatur: portulit id Ser. Tullius rex. Item L. Cornelius Sylla dictator imitatus, ut videtur, Tullium Regem proferre temptavit. Sed pomærium*

NOTÆ

tra agrum effatum, per totius urbis circuitum pone muros regionibus certis determinatus, qui facit finem urbani auspicii. Agrum effatum intra mœnia fuisse notum est, at intra eum fuit pomærium, immo etiam et pomærium finem urbani auspicii faciebat. Ait Festus ex Catone, antiquos extra Aventinum auspiciari solitos fuisse, postea intra ædificia. Extra Aventinum auspiciabantur ante Romam scilicet conditam et pomærium consecratum, effatum. Sed postea consecrato pomærio, intra ædificia, id est, intra urbem, pomærium. Atque ita Catonis locum intelligendum nemo non videt. Addit Festus antiquum pomærium Palatini montis radicibus terminatum, cui adsentiens Tacitus ait: 'certis spatiis a Romulo interjectos fuisse lapides per ima montis Palatini,' scilicet lapidibus istis Romulus vice murorum usus, ut intra eos terminaretur pomærium, et ita etiam olim fiebat; designato muro statuebantur cippi vel lapides qui pomærio et auspiciis facerent finem. Subjicit tandem Festus iis tantum proferendi pomærii jus datum, qui *populum Rom. agro de hostibus capto ditaverant. Atqui nihil tale unquam de muris cautum fuisse certum est, et cuius muros ampliandi fuisse semper potestatem datam. Ampliari igitur poterant muri non ampliatio pomærio. Ita est: Audi Flavium Vopiscum de Aureliano: 'His actis,' inquit, 'cum videret posse fieri, ut aliquid tale iterum,*

quale sub Gallieno evenerat, veniret, adhibito consilio Senatus muros urbis Romæ dilatavit. Nec tamen pomærio addidit eo tempore, sed postea. Pomærio autem nemini principum licet addere, nisi ei, qui agri Barbarici aliqua parte Romanam remp. locupletaverit. Addidit autem Augustus, addidit Trajanus, addidit Nero sub quo Pontus Polemoniacus, et Alpes Cotticæ Romano nomini tributæ.' Vides Aurelianus muros ampliasse, non promotis pomærii terminis, idque satis evincit intra mœnia, pone muros pomærium fuisse. Nam alioqui, si ante muros pomærium fuisset, qui potuisset Aurelianus muros dilatando pomærii terminos suo loco relinquere? his addo ex Lælio Felice apud Gell. lib. xv. cap. 27. centuriata comitia intra pomærium fieri nefas esse, quia exercitum extra urbem imperari oporteat, intra urbem imperare jus non sit: propterea centuriata in Campo Martio haberi. Atque hæc de Romano pomærio quod viris doctis satis hactenus ignoratum, inter quos fuere, qui audacter affirmarent antiquum illud pomærium extra urbem fuisse. Qui, si iis Angrum, Varronis, Pollucis, et Plutarchii verba, a me superius allata et explicata, minus perspecta sunt, vellem equidem vel solam vim vocis pomærii sedulo perpendissent, atque ita nunc, si cum Livio adessent, responderent de exercitu obsidione urbem cingente, numquid ille post murum sedere videretur. Certo suo aliter pronuntiarent ac ab

cum locus sit qui finem Urbani auspicii faciat, intra agrum effatum certis regionib. terminatus ad captanda auspicia, quem liceat proferre, nemo tamen Aventinum, cum pomærium protulit intra mœnia inclusit, cujus rei causa illa probatur, quod Remus in eo auspicaverit, avesque irritas habuerit : in sequenti autem ætate inclusum aiunt. Pomærium si tactum a privatis fuisset, pœna statuta erat. Pontificale pomærium appellabant locum illum agrumque pone murum, in quo pontifices sua constituerent hospitia : cum autem pomærium proferretur, tum augures publicos P. R. hæc verba præire solitos : Dii tutelares Urbis pomærium hoc ne minus, majusve faxitis : sed iis quib. terminatum e regionibus effereatis. dictum autem videtur pomærium veluti post mœros, id est, quod esset retro et intro muros Urbis.

Prosita,¹^b proposita. [PAUL.]

Prospera^c quænam² nomina usurpabant antiqui, in [FEST.]

E declinata, ut præfiscine extrema producta syllaba, videlicet ut occurrerent fascino, ut ait L. Cincius, quod etiam fieri consuevit in familiæ purgandæ sacro. . . . .

//////////

1 Dac. scriptum fuisse putat *Posita*.—2 Ed. Scal. *quædam*.

NOTE

iis factum est. Neque enim spatium illud, quod ante muros fuit, magis *ponerium* dici possit, quam exercitus post muros sedere, qui ante mœnia castra metatus est. *Dac.*

^b *Prosita*] Nihil hic video : puto scriptum fuisse *Posita*. 'Ponere' pro 'proponere.' Et ita est. *Idem.*

^c *Prospera*] Interpretem desiderat. *Ant. Aug.*

Prospera] Fortasse dicebat, prospera quædam nos usurpare solere nomina præfiscinæ, quod declinatum sit extrema producta syllaba, ut occurramus fascino, ut ait L. Cincius, quod fieret etiam in familiæ purgandæ sacro. His non absimilia scripsisse mihi videtur Plinius : 'cur pub-

licis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera legimus? cur et fascinationibus adoratione peculiari occurrimus? Titinius Setina : 'Paula mea, amabo, pollulam laudem addito Præfiscini.' Charisius subdit interpretationem : 'ne puella fascinetur.' Præfiscini ergo aliquid fieri aut dici erat, cum facto, aut dicto aliquo, fascino occurrebatur. Ait declinatum in *e* producta : quia nonnulli, ut puto, existimabant esse vocativi casus, ut supra 'Numere' dictum est a quibusdam corripri in ultima syllaba, et vocandi casu dictum. Gellius ex veteri codice lib. x. cap. 21. loquens de Diequinti : 'Extremam istius vocis syllabam tum per e, tum per i,

Prospices,³ ^d prospice.⁴

Prosumia,^e genus navigii speculatorium parvum. [PAUL. Protelare,^f longe propellere : ex Græco videlicet τῆλα, quod significat longe.

//////////

3 Legendum monet Dac. *Prospica*.—4 Jos. Scal. in marg. notavit, hæc quidem esse Festi, sed non ex vet. lib. sumta.

NOTÆ

scriptam legi : nam sane quam consuetum [Veteribus fuerat, literis iis plerumque uti indifferenter : sicuti præfiscini et præfiscine, proclivi et proclive, atque alia item multa hoc genus varie dixerunt.] Idem habet vetus Macrobianus codex. At in vulgatis 'pristini' et 'pristine,' pro 'præfiscini,' 'præfiscine,' editum est. *Jos. Scal.*

Prospera] Plinius : *Cur et fascinationibus adoratione peculiari occurrimus?* Titinius Setina : *Paula mea, amabo, pollulam laudem addito præfiscini.* Citat Charisius et subdit, *ne puella fascinetur.* Plant. Asinar. 'Præfiscin' hoc nunc dixerim, nemo etiam me accusavit, Merito meo.' Ait Festus 'præfiscine extrema producta,' quia nonnulli, ut puto, existimabant esse vocativi casus, ut supra 'numere' dictum est a quibusdam corripitur in ultima syllaba, et vocandi casu dictum. Gellius ex veteri codice lib. x. cap. 24. loquens de diequinti : 'Extremam istius vocis syllabam tum per e, tum per i, scriptam legi : nam sane quam consuetum veteribus fuerat, literis iis plerumque uti indifferenter sicuti præfiscini et præfiscine, proclivi et proclive, atque alia item multa hoc genus varie dixerunt.' Idem habet vetus Macrobianus codex. At in vulgatis *pristini*, et *pristine*, pro *præfiscini* *præfiscine* editum est, ut monuit Scaliger. Sed ait Festus 'extrema producta,' grammaticorum more, qui cum syllabam vel corripitur

dicunt, vel produci, sæpe ejus tantum vocalem vel eta esse innuunt, id est, e longum, vel epsilon, id est, e tenne. Sic supra Festus in 'Ergo,' 'Lustra,' 'Muscedra,' 'pone,' 'quando,' &c. *Dac.*

^d *Prospices*] Lege *Prospica*. Nævius : 'tibi prospica, ac dispice,' id est, prospice, dispice.

^e *Prosumia*] Antiqui *protumia*, pro *portumia*, a Græco πορθμείον. *Jos. Scal.*

Prosumia] Cæcilius Meretrice : 'Cui gubernator propere vertit prosumiam.' Idem Æthione : 'De nocte ad portum suum profectus prosumiam.' Putat Scaliger antiquos *protumia* dixisse pro *portumia*, a Græco πορθμείον. Sed egregie fallitur, nam a *prosumendo*, *prosumia* : quod eam prosumerent speculandi causa. Unde et in Gloss. 'prosumia, κατασκοπήσ.' 'Speculatoria navis.' *Dac.*

^f *Protelare*] Protelo ducere, id est, nno tenore ac ductu aratum sive alia ducere, trahere, cui contrarium 'strigare.' Lucil. lib. vi. 'Quem neque Lucanis oriundi montibus tardi Ducere protelo validis cervicibus possent.' Et lib. xii. 'Hunc jugamulorum protelo ducere centum Non possunt.' Protelo ducere Græci dicunt ἀμπρέειν et ἐξαμπρέειν, a voce ἀμπρόν, qui vice temonis inter medios boves tendebatur, ut hodie etiam aliquando ; quare scriptor Glossarii *protelum* interpretatur ἐξαμπρόν. Unde falso sibi persuaserunt viri docti pro-

Protelare dicitur longe *propellere*, ex *Græco videlicet*, [FEST. quod est τῆλε, et significat longe.

Protinam,^s *protinus*. Terentius : *Protinam conjiciam me in pedes*. [PAUL.

Provinciae appellantur, quod *populus Romanus* eas *provicit*, id est, ante *vicit*.

Provorsum fulgur^h appellatur, quod *ignoratur* [FEST. noctu an interdiu sit factum, itaque *Jovi Fulguri*,^s et *Summano* fit, quod *diurna Jovis*, *nocturna Summani fulgura* habentur.

5 Vir doct. conjicit *Fulguratori*.

NOTÆ

telum esse *lorum*, quod alio nomine *cohū* dicitur. *Protelum*, et *protelo*, nihil aliud notat quam continuationem, tenorem, et est a τῆλε, longe, sive potius a *telo*, et *telum*, a τῆλε, quod etymon ex aliorum sententia refert Donatus. Notat igitur proprie, ut optime Voss. continuatam teli e balista impulsionem, sive cum prorsus aliquid longe truditur, velut *telum balista* emissum. Unde *protelare*, longe *propellere*, *ejicere*, *fugare*. Turpilius Lemniis : ‘Propter peccatum *pauillum indignissime Patria* *protelatum* esse *sævitia patris*.’ Et Terent. Phorm. 1. 4. ‘Ne te iratus suis *sævidicis dictis protelet*.’ *Idem*.

¶ *Protinam*] Terent. Phorm. ‘Aliquid *convasassem*, atque hinc me *conjicerem protinam in pedes*.’ Sic Nigidius et Donatus; non *protinus*. Ant. Aug.

Protinam] Varr. lib. vi. ‘In *Lampadione* (Nævius) *protinam* a *protinus* *continuitatem significans*.’ Vide Nonium. Locus Terent. quem laudat Festus est Phorm. 1. 4. ‘Aliquid *convasassem*, atque tunc me *conjicerem protinam in pedes*.’ Ibi tamen vulgo *protinus*, sed rectum esse *proti-*

nam ostendit hic Festi locus et docet vetus interpret, qui Donatus dicitur. ‘*Protinam fuit*, inquit, ‘et sic Nigidius legit.’ *Dac*.

^h *Provorsum fulgur*] Non sat video cur incertum fulgur *provorsum* dicatur, cum *provorsum*, sive *prorsus*, nihil aliud sit quam ἀπώπιον. Unice amplector Meursii conjecturam, qui putat Festum depravatis codicibus usum, vel adeo ipsum Paulum male suam epitomem instituisse. Quippe contracte scriptum fuerat *Controvorsum fulgur*, i. *controversum*, quod male in *provorsum* postea commutatum. Neque dubium est quin *controversa fulgura* recte dicta sint, de quibus *controversia* esset quo tempore cecidissent, sive diluculo, sive crepusculo, quæ tempora dieine an nocti annumerari debeant in incerto est. Lege infra itaque *Jovi fulguritori*, et : ideo autem *Jovi* et *Summano* sacrificabant, ne scilicet per ignorantiam peccarent, et ita religionem contraherent : sic cum Deos Deasne alloquebantur et ignorabant, ne eorum numen imprudentes læderent, primo dubitabant, deinde addebant *quicumque*, vel *quæcumque*. Virg. 1. Æneid. ‘O quam

Pubes adolescens *qui jam generare potest vocatur*: [FEST. cui contrarium est *impubes*. *Pubes etiam et plurium nominis ejusdem ætatis dici solet.*

Pubes et ⁸ ° qui pubem generare potest: is incipit esse a quatuordecim annis, fœmina a duodecim viri potens, sive patiens, ut quidam putant.

Pubes puer, qui jam generare potest: is incipit [PAUL. esse ab annis quatuordecim, fœmina viri potens a duodecim.

Publica pondera ^p *quibus populus Rom. uti solet ex* [FEST. ea causa. in Junius . . . . .

8 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit est.

NOTE

trarium investis. Pubes et pro plurium puberum numero dici solet. Ita Festus. *Jos. Scal.*

° *Pubes et*] *Lege, Pubes, et Puber, qui generare potest.* Catullus in Galliambo: 'Ego puber, ego adolescens, ego ephēbus, ego puer:' pro quo ineptissime excusum est, *Ego mulier, ego adulescens.* Idem.

^p *Publica pondera*] Hic locus nunquam antea editus est, cum rerum conscriptarum esset utilis cognitio. Sunt tamen quædam obscuriora, quædam etiam mendosa. Ex plebiscito Siliano hic relato, constat vini *quadrantal* octoginta pondo statui: *congium* octavam partem ejus esse: ita decem pondo, et *sextarium*, quod sexta congii pars sit, duodequingagesimam partem esse *quadrantal*is. Hæc pondera sunt liquidorum. Aridorum vero sexdecim *sextarii* in modio sunt. *Sextarius* autem hic æqualis est sextario vini, id est, ejusdem ponderis. Verba legis ita scripsimus, ut in antiquo libro reperimus cum his conjecturis, quas in margine posuimus. D. M. significat *dolo malo*. *Quadrantal*, sive amphoram vini esse octoginta

pondo apparet ex Plin. lib. XIV. cap. 4. quo loco interpres Hermolaus Festi auctoritate utitur. 'Sextarium esse congii partem sextam, et sextarium vini nuncias viginti pendere Fannius scribit.' Idem ait sextarium esse modii partem sextadecimam. Volusius Mæcian. in libro de asse: 'Quadrantal, quod nunc plerique amphoram vocant, habet urnas duas, modios tres, semodios sex, congios octo, sextarios 48. heminas 96. quartarios 192. cyathos 576.' Adde Festum verbo 'Quadrantal' et 'Hemina.' Illa verba, *uti coæquatur sedulum*, nescio, an significant, 'uti coæquantur sedulo, ita ut quadrantal,' &c. Illa etiam, *dum minore patris familias taxat, liceto*, aut mendosa sunt, aut hoc significant; 'minore multa, et patrem familias tantum licere multari.' *Ant. Aug.*

Publica] Egregium ac luculentum hoc antiquitatis monumentum ita et emendandum et distinguendum censeo:

EX. PONDERIBVS. PUBLICEIS. QVIBVS. HAC. TEMPESTATE. POPVLVS. OETIER. SOLET. VTEI. COEQVETVR. SE-

dicta sic ait, quod duo Sillii⁹ P. et M. Tribuni PL. rogarent his verbis. Ex ponderibus publicis, quibus hac tempestate populus œtier¹⁰ qui solet, uti coæquatur sedulum, ut hi:¹¹ quadrantal vini octoginta pondo siet:

9 Ead. ed. *Silli*.—10 Vir doct. in marg. ejusd. ed. conj. *utier*.—11 Id. *ibid. uti*.

NOTÆ

DOLO. M. QVADRANTAL. VINEI. OCTOGINTA. PONDO. SIET. CONGIVS. VINEI, DECEM. P. SIET. SEX. SEXTARI. CONGIVS. SIET. VINEI. DVODEQVINQVAGINTA. SEXTARI. QVADRANTAL. SIET VINEI. SEXTARIVS. AEQVVS. CVM. LIBRARIO. SIET. SEXDEQVIMQ. LIBRAE IN. MODIO. SIENT.

SI. QVIS. MAGISTRATVS. ADVERSVS HAEC. D. M. PONDERA. MODIOSQVE. VASAQ. PBLICA. MODICA. MINORA. MAIORAVE. FAXIT. IVSSITVE. FIERI. DOLVMVE. ADDVIT. QVO. EA. FIAN. EVM QVIS. VOLET. MAGISTRATVS. MVLTARE. VTEL. DVM. MINORE. PATRIS. FAMILIAS. TAXAT. LICETO. SIVE. QVIS. IM SACROM. IVDICARE. VOLVERIT. LICETO.

In hoc Plebiscito OETIER, est, uti : ut in veteri lege :

NEC. QVIS. FACITO. QVOMINVS. EI OETANTVR. FRVANTVR. HABEANT. POSSIDEANT. Illud SEXDEQVIMQ. Sexdecimque. Addit circa finem, eum, quicunque volet magistratus multare, liceto : dum modo majore patrem familias multa, minore eum qui in potestate est quam patrem familias, coërceat. SACRVM IVDICARE. Filii peculium patris familias, pecuniam, familiarque Cereri sacrare. Pro *sedulum*, manifesto SE. DOLO. M. legendum : sine dolo malo. *Jos. Scal.*

Publica pondera] OETIER pro VTIER, ut COERATOR pro CVRATOR, OESUS pro USUS. quidam habent OITIER. Et utroque modo Veteres scripserunt. Sic or-

NONEM pro *Oenonem* apud Martianum. OITILE pro *utile* in vetustissima tabella Fulvii Ursini.

Vini quadrantal octoginta pondo fuisse, ut hic statuitur, apparet ex Plinio lib. XIV. cap. 4. congius octava ejus pars fuit, et ita decem pondo, et sextarius qui sexta congii pars sit, duodequingagesima pars quadrantis. Aridorum vero sexdecim sextarii in modio sunt, et sextarius in hoc plebiscito æqualis est sextario vini, id est, ejusdem ponderis. SEXDEQUINQUE, id est, Sexdecimque. Illa quo ea *fiant* : aperte sched. *quod ea fiant*. Nempe *quod pro quo*, addito *d*. Ista UTI DUM MINORE, &c. sic interpretatur Scaliger : ' eum quicunque volet magistratus multare, liceto : dum modo majore patrem familias multa, minore eum qui in potestate est quam patrem familias coërceat.' Verum in schedis erat PATRI FAMILIAS. Unde Fulvius Ursinus emendavit *parte familias*, adductus loco simili ex oratione Catonis pro Rhodiensibus, in qua scriptum est apud Gellium lib. VII. cap. 3. ' Siquis illud facere voluerit, dimidium familiarum sit multa esto.' Nam verba *mille nummis* sunt adjecta. Et infra in ' sacratae leges : ' ' Sacer alicubi Deorum sit cum familia.' Error autem, ut patri pro parte scriptum fuerit, inde fluxit, quod antiqui *parti* dicebant pro *parte*, unde, facta literarum transpositione, *patri* scriptum. *Dac.*

congius vini decem P. IS.¹² SEX Sextarii congius siet vini: duodequingenta sextarii quadrantal siet vini. Sextarius æquus æquo cum librario¹³ siet: sex de quinque libræ¹⁴ in modio sient: si quis magistratus adversus hac¹⁵ D. M. pondera modiosque, vasaque publica, modica, minora, majorave faxit, jussitve re fieri, dolumve adduit, quod ea fiant, eum quis volet magistratus multare,¹⁶ dum minore patris familias taxat: liceto; sive quis in sacrum judicare voluerit, liceto.

Publica sacra,⁹ quæ publico sumptu pro populo fiunt, quæque pro montibus, pagis, curiis, sacellis: at privata, quæ pro singulis hominibus, familiis, gentibus fiunt.

Publica sacra, quæ pro populo fiebant; privata [PAUL. quæ pro singulis hominibus, et familiis appellabant.

Publicus^r clivus appellatur, quem duo fratres L. M. Pub-

¹² Id. ibid. *siet*.—¹³ Id. ibid. *vinario*.—¹⁴ Id. ibid. *sexdecinq. ij.*—¹⁵ Id. ibid. *hæc*.—¹⁶ Id. ibid. *multetur*. In textu Scaligeri est *multaretur*.

NOTE

⁹ *Publica sacra*] Vide ‘privatæ ferriæ.’ *Idem*.

^r *Publicius*] Ovid. lib. v. *Fastor.* eosdem ‘Ædiles Plebis’ appellat; quod mihi fit verisimile, cum plebeii ipsi fuerint: eosque ait primos Florales ludos instituisse. Annos autem Postunium, et Lænatem Consules. Fuere hi Consules, ut arbitramur, L. Postunius Albinus, M. Popillius Lænas anno urbis DLXXX. si fastos Capitolinos sequamur. At ex denario, qui extat, Serviliorum, primus C. Servilius C. F. Floralia fecit. Patercul. libro priore ait, triennio post Torquatium, et Sempronium Consules, Floraliu ludorum factum esse initium. Annus is est in Capitolinis fastis DXXI. Interpreti Arati annus DXXVI. *Ant. Aug.*

Publicus clivus] Varro lib. iv. ‘Clivus Publicius ab ædilibus plebei Publiciis, qui eum publice adifica-

Delph. et Var. Clas.

runt.’ Ubi Publicios Ædiles plebis vocat Varro, et verum est, nam et plebeii ipsi fuerunt. Idem etiam Ovid. lib. v. *Fast.* qui totam historiam sic refert: ‘Venerat in morem populi depascere saltus: Idque diu licuit, pœnaque nulla fuit. Vindicæ servabant nullo sua publica vulgus, Jamque in privato pascere inertis erat. Plebis ad Ædiles perducta licentia talis Publicios: animus defuit ante viris. Rem populus recipit: muletam subiere nocentes: Vindicibus laudi publica cura fuit. Muleta data est ex parte mihi: magnoque favore Victores ludos instituire novos. Parte locant clivi, qui tunc erat ardua rupes; Utile nunc iter est, Publiciunque vocant.’ Ait Flora ex muletantia pecunia clivum Publicium munitum, et sibi Florales ludos institutos. In verbis Festi in fine legebat Scal. *Vehicula venire possint.* *Legen-*

Pomp. Fest.

2 U

licii Maleoli¹⁷ Ædiles Curules pecuariis condemnatis ex pecunia, quam ceperant,¹⁸ munierunt, ut in Aventinum vehiculi Velia¹⁹ venire possit.

Pudicitiae⁵ signum in foro boario est, ubi familia naedisset Herculis,²⁰ eam quidam Fortunae esse existimant. Item via Latina ad milliarium illi Fortunae muliebris, nefas est attingi, nisi ab ea, quae semel nupsit.

Pudicitiae signum Romae colebatur, quod nefas [PAUL. erat attingi, nisi ab ea, quae semel nupsisset.

Puelli, pueri per deminutionem. Ennius: Pœni soliti suos sacrificare puellos.

Puelli[†] per deminutionem a pueris dicti sunt: ita- [FEST.

17 Vet. cod. *Malteoli*.—18 Vet. cod. *ceperat*.—19 Vet. cod. *Nelia*. Scaliger legit, *vehicula venire possint*. Vide Notas.—20 ‘Illa mendosa sunt: fortasse, ubi familia, atque ædis est Herculis: vel, ubi familia habet, et ædis est Herculis.’ Ant. Aug. Vide infra.

NOTÆ

dum, *Ut in Aventinum vehiculis Velia venire possint*. Id est, ut e Velia in Aventinum vehiculis venirent. *Dac.*

⁵ *Pudicitia*] Vidend. Liv. lib. x. et supra ‘*Plebeia*.’ Ant. Aug.

Pudicitia] Monstrum verbi est in hac periodo: sed puto ita conficiendum: *Pudicitiae signum in foro Boario est, ubi Aimiliana ædis est Herculis*. Deinde: *ad milliarium IIII*. ex quo factum, illi. ‘*Aimiliana ædes*’ Herculis dictum, ut apud hunc ipsum, ‘*ædes Jovis Metellina*.’ Vide in ‘*Tarpeia*.’ Jos. Scal.

Pudicitiae signum in foro Boario] Lego propius ad scripturam: *Pudicitiae signum in foro Boario est, ubi Fulviana ædes est Herculis*. *Patriciae pudicitiae* sacellum Festus intelligit, quod fuit ad ædem rotundam Herculis, vide supra ‘*Plebeia pudicitiae*.’ P. Victor in 8. urbis regione: ‘*Forum Boarium Sacellum Pudicitiae patriciae* Ædes Herculis victoris duæ, altera ad portam trigeminam, Altera

in foro Boario cognomine rotunda et parva.’ Lege infra, *Item via Latina ad milliarium A. fortunae muliebris, &c.* Ut optime viris doctis animadversum, ex IIII. factum illi. De fortunæ muliebris simulacro, et æde via Latina ad quartum milliarium in memoriam liberatæ urbis ab obsidione C. Marcii Coriolani, intercessione Veturiæ et Volunnia, consecratis, vide Dionys. lib. VIII. Plutarch. in Coriolano, Valer. Max. lib. I. cap. 8. Ejus simulacrum a semel nuptis tantum coronari fas erat. Servius ad illud IV. Æneid. ‘*Huic uni forsari potui succumbere culpæ*;’ ‘*Bene culpæ*,’ inquit, ‘*potius quam amoris, et hoc propter antiquum ritum, quo repellebantur a sacerdotio, id est, Fortunam Muliebrem non coronabant, bis nuptæ*.’ *Dac.*

[†] *Puelli*] Ennii versus melius refertur a Nonio: ‘*Ille suos Divis mos sacrificare puellos*.’ Ant. Aug.

Puelli] Puer, puernus, puernulus, puellus, puera, puellula, puella. Versus

que et Ennius ait: Pœni soliti suos sacrificare pueros : et Lucilius : Cumque hic tam formosus homo, ac te dignus puellus : et Plautus : Olim huic puello sese venum ducier.

Pueri^u impuberes dicuntur in quo significatu utitur Atta in plurib. versibus docet.

Pueri impuberis æneum^x signum olim ad Salinas. positum fuit quid signum allatum est. fuisse ferunt,¹ quod sunt conati quidam auferre. Sed avellere nemo unquam potuit. Alii dicunt avulsam basim præter ipsum signum a quibusdam fuisse, quique abstulerint sub signo² abierunt, basi sola potiti. Alii tamen tradunt simul ut signum ipsum abstulerint in agro Tiburti erexere ad quintum ab urbe miliarium.

Pugio^y dictus est, quod eo punctim pugnat. [PAUL. tur. no.^z [FEST.

1 In ed. Scal. hæc ita extant: 'Pueri impuberis æneum signum ad Salinas olim positum fuit qui signum allatum fuisse ferunt.—2 Fulv. Ursin. et Dac. legunt sine signo.

NOTÆ

Ennii: 'Pœni sunt soliti suos sacrificare pueros.' Vide Nonium. In fine versus Planti ex fabula cui nomen 'Lennonones gemini,' pro olim Priscianus habet solent. In quibusdam editt. est, Dolet hic puellus sese venum ducier. Dac.

^u Pueri] Historia ignota nobis. Ant. Aug.

Pueri im. . .] Puer impubes tantum dicitur. Atta in. . . id pluribus versibus docet. Quæ sequuntur, pertinent ad historiam penitus nobis incognitam. Quorum initium plus minus ita conceptum fuisse videtur: Pueri æneum signum ad Salinas positum est; quod signum allatum e.

. . . est. Quod sunt conati quidem evellere: nemo unquam potuit. Quærant igitur docti viri. Jos. Scal.

Pueri impuberes] Verum est pueros proprie impuberes dictos. Idem Varro. Gell. Sed poëtæ interdum et Oratores pueros vocant, qui puberes sunt, ut alibi notavimus. Dac.

^x Pueri impuberis æneum] Hæc historia mihi plane ignota. Idem.

^y Pugio] Vel a pingo, vel a pugnus, quod pugno facilius comprehendatur. Prius etymon Festus sequitur. Idem.

^z . . . no. . .] Hæc non sunt hujus loci; nam ut ex vestigiis odoratus sum, verba sunt Festi de Popilia tribu, unde epitomen suam hanc

. . . . . sue. . . . .
 . . . . . oque. . . . .
 . . . . . ma. . . . .

Pugnus a punctione,^a id est, percussione dicitur. [PAUL.
Pugnus a punctione, id est, percussione dictus. [FEST.

Puilia saxa^b esse ad portum, qui sit secundum Tiberim,
 ait Fabius Pictor,³ quem locum putat Labeo dici, ubi
 fuerit Ficana via Ostiensi ad lapidem undecimum.

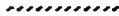
Pulcher bos appellatur ad eximiam pinguitudinem perduc-
 tus.

Pulchralibus,^c atque cupidiis⁴ idem⁵ in ea, quæ est de
 fundo oleario.

Pulchralibus pro pulchris. [PAUL.

Pullariam^d Plautus dixit manum dextram.

Pullus^e Jovis dicebatur Q. Fabius, cui Eburno [FEST.

3 Vet. cod. *lictor*.—4 Vet. cod. *cupidus*. Legit Dac. *Pulchralibus atque cupediis*.—5 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Cato*.

NOTÆ

Paulus confecit, 'Popilia tribus a progenitrice traxit vocabulum.' Lege modo: *Popilia tribus a nomine progenitricis traxit vocabulum. Num consueverunt non solum a viris, sed a fœminis quoque tribus nominare. Idem.*

^a *Pugnus a punctione* . . .] Potius *pugnus a πυγμή*, vel a πικνὸς, densus, quæ fuit Julii Scaligeri sententia. *Idem.*

^b *Puilia saxa*] Hæc mihi ignota sunt. Ficana Latii urbs: 'Ficulnea vetus' Livio lib. I. *Idem.*

^c *Pulchralibus*] Lego: *Pulchralibus atque cupediis*. *Pulchralia* sunt, bellaria. *Idem*, nempe Cato. Quia hæc statim sequebantur post aliud caput ubi Cato laudabatur. Et ita sæpe apud Festum τὸ *idem* ad superiora pertinet. *Idem.*

^d *Pullariam*] Hæc sunt Pauli. Verba Festi ita in schedis: 'Pullariam

manum dextram dixisse videtur Plautus in. . . . .'

Pullariam manum dextram Plautus dixit a palpandis tentandisque pullis, id est, pueris: Qualis erat pædiconum protervorum manns, qui pullariam facere dicebantur. Turneb. lib. III. cap. 11. *Idem.*

^e *Pullus*] Placidus in Glossis: 'Pulchrum puerum in amoribus, unde Q. Fabius Eburnus, quod natibus fulguratus erat, pullus Jovis dictus est.' Arnob. lib. IV. 'Catamitus rapitur, deliciarum futurus et poculorum custos, et ut Jovis dicatur pullus, in partibus Fabius adurit mollibus, ob-signaturque posticis.' Fabium autem illum intellige qui cognominatus Ambustus, toti porro familiæ illud cognomen dedit. Ambusti enim proprie quos Jupiter, 'Fulminis afflavit ventis et contigit igni.' *A puer, puerus,*

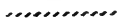
cognomen erat propter candorem, quod ejus natis fulmine icta erat. Antiqui autem puerum, quem quis amabat, pullum ejus dicebant.

Puer, qui obscœne ab aliquo amabatur, ejus, a [PAUL. quo amatus esset, pullus vocabatur, unde Q. Fabius, cui Eburno cognomen erat propter candorem, quod ejus natis fulmine icta⁶ esset pullus Jovis appellatus est.

Puls potissimum dabatur^f pullis in auspiciis, quia ex ea necesse erat aliquid decidere, quod tripudium faceret, id est, terripavium: pavire⁷ enim ferire est: bonum enim augurium esse putabant, si pulli, per quos auspicabantur, comedissent, præsertim si eis edentibus aliquid ab ore decidisset: sin autem omnino non edissent, arbitrabantur periculum imminere.

Puls potissimum datur pullis in auspiciis, quia ex [FEST. ea necesse decidere in terram aliquid, quod tripudium faceret, id est, terripavium, (pavire enim ferire est,) ex quo notionem caperent futuri, nam si pulli per quos auspicabantur non edissent, periculum imminere arbitrabantur: at qui pavissent, bonum augurium esse putabant, si tum ex ore eis edentibus aliquid decidisset.

Punctatoriolas^g levis pugnas appellat Cato in ea, quam dixit de re Histriæ militari.

6 Vet. lib. tacta.—7 Vet. lib. pavium: pavire.

NOTÆ

merulus, pullus. Nisi malis pullus, esse a πῶλος, quod mihi etiam magis placet, nam πῶλος Græcis catamitus, et meretrix. Hesych. πῶλος ἑταῖρα, πῶλους γὰρ αὐτὰς ἔλεγον. οἶον Ἀφροδίτης πῶλους, ἢ τοὺς νέους, καὶ τὰς νέας, καὶ παρθένους. Id est: 'Pullus, amica: nam pullos eas vocabant: quomodo, Veneris pullos: vel pueros et puellas et virgines.' Idem.

^f Puls potissimum dabatur] Tullius

in Divinat. 'Quia, cum pulli pascuntur, necesse est aliquid ex ore cadere et terram pavire: terripavium primo, post tripudium dictum est: hoc quidem jam tripudium dicitur: cum offa cecidit ex ore pulli; tum auspicanti tripudium solistimum nuntiant.' Vide 'solistimum.' Idem.

^g Punctatoriolas] Melius ut in Ms. Punctariolas. A pungo, Punctum, ἔσθ.

Idem.

Punctatoriolas⁸ leves pugnas identidem ipse⁹ [PAUL. dixit.

Punici dicuntur, non Pœni, quamvis a Phœnice sint oriundi.

Punici dicuntur, non Pœni,¹⁰ quamvis, ut ait [FEST. Verrius, a Phœnicibus oriantur, et Punicum bellum, non

⁸ Ms. *Punctariolas*, melius, censente Dac. Vet. lib. *Punitariolas*.—⁹ Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Cato*.—¹⁰ Ant. Aug. et Dac. scribunt *non Pœnici*.

NOTÆ

^b *Punici dicuntur, non Pœni*] Scriberem *non Pœnici*, ut Punicum bellum, *non Pœnicum*: licet *Pœni* et *Punici* a Phœnicibus dicantur aspiratione sublata. Quæ vero hic Festus multis verbis scripsit; nos assequi non potuimus: et fortasse non omnia ad idem verbum referenda sunt. Ant. Aug.

Punici] *Punici dicuntur, non Pœnici*, quamvis a *Phœnicib. oriantur*. Et Punicum bellum, *quanquam Pœni appellantur*. Nam quæ solebant *efferre per Pu* longam, Ennius in *Pœ* exultul, *Pœnos* dicens, *sed corruptum est incuria* librariorum: qui ea quæ *femino genere dicuntur, scripsit masculino*: etiam ipsi Græci *ita loquuntur, qui Philologos, philargyros feminas dicunt*. *Pœnos apud Ennium viros putans librarius appellari, mutavit, quod per adjectionem ea vox explanata non sit, cum tamen ejusmodi nomina tam in virili, quam in femineo sexu accipiuntur, nam dicimus tam hic lupus, quam hæc lupus; quin ea, quæ participia appellantur, quæ aliquem ordinem rerum significant, et casus, tempora, personas recipiunt, utroque genere enunciantur*. Distinximus quæ Festi sunt, ab iis, quæ nostra: ut lectori fidem faciamus, neque nos credere, neque persuadere aliis velle, quæ Festi non sunt, ea esse Festi. Sed imitatus sum homines veterum signorum, ac statuarum studiosos atque admirato-

res, qui ubi signum marmorum elegantissime sculptum habent, atque id forte propter vetustatem aliqua parte sui, ut sæpe fit, mutilatum sit, conquirunt peritos artifices, qui a se partem mancam suppleant: omnes, qui illud signum vident, norunt et quid de veteri artificio deperierit, et quid de novo additum sit: tamen id, quod additum est, tanti momenti est sæpe numero, ut absque illo foret, totius signi reliqua proportio ac commensus lateret, atque obscurus esset. Sic in hoc Festi loco fecimus: nam sine illis membris, quæ addidimus, quid ille truncus esset, facile discerni non poterat. Non mediocriter autem studiosos juvimus, quantum judicamus, qui solo prope æquatam ædificium diligentia nostra a fundamentis usque redivivum excitavimus, ac sartum tectum præstitimus. Novum autem non est Ennium Pœnos dixisse, cum de feminis loqueretur, cum et Virgilius quoque dixerit, 'ducente Deo,' cum de Venere intelligeret. Quod Græcorum imitatione fecit, apud quos *ὁ θεός, καὶ ἡ θεός*. Immo potius Homeri, qui de Helena ita scribit Ἰλ. γ. Βῆ δὲ κατασχομένη ἐανῶ ἀργῆτι φαεινῶ, Σιγῆ· πάσας δὲ Τρῶας λάθειν. ἦρχε δὲ δαίμων. δαίμων, hoc est, ἡ Ἀφροδίτη. Vellem hæc potius considerasset Macrobins. Hoc enim Virgilius illo loco expressit. Calvus: 'Pollentem-

Pænicum, quamquam Pæni appellantur: nam quæ solebant antiqui efferre per Pu syllabam longam, Ennius in Pæ extulit, Pænos dicens, sed est culpa librariorum, qui ea quæ feminino genere dicuntur, scribunt masculino, etiam ipsi Græci ita loquuntur, qui solent Philologos, philargyros fæ minas dicere. Pænos putans viros librarius appellari mutavit quod per adjectionem ab Ennio a vox explanata non fuerit, cum tamen ejusmodi fere nomina etiam in virili, non tantum in fæminino sexu proferantur, dicimus tam hic lupus, quam hæc lupus, quoniam etiam ea quæ participia appellantur, quæ ut plurimum aliquem ordinem rerum significat, et quæ casus, numeros, species, tempora, personas, recipiunt, utroque genere enunciantur.

Punicum quod appellatur,ⁱ genus libi translatum a Pænis; idem appellatum fuit probum, ceteris libis suavissimum quia videbatur. *Punicum etiam dicitur, vestis nomen.*

sto.

Punicum genus libi translatum a Pænis: id etiam [PAUL. appellabant probum, quia erat ceteris suavissimum.

Pupinia tribus ab agro^k Pupinio.

Pupinia tribus ab agri nomine dicta, qui Pupinus [FEST.

NOTE

que Deum Venerem.' Participia istis annuerat: nam amans ἐπίκουρον. Sed melius Græcorum, quam si Latinorum exempla adduxisset. Nam Græci, quamvis distincta participiorum genera per voces habeant, tamen et masculinum attribunt fæminino, ut Sophocles non semel in Electra: quod Festus quærit, *Pænicum* bellum non dici, sed *Punicum*, sciendum est et Veteres *Pænicum* dixisse in vetustiss. lege, quæ proxime tempora Punica scripta fuit, POPVLEIS LIBEREIS. QVEI. IN. AFRICA. SVNT QVEI. EORVM. IN. AMELICITIAM. POPVLEI. ROMANEI. BELLO. PÆNICIO PROXYMO. MANSERVNT. *Jos. Scal.*

ⁱ *Punicum quod appellatur*] Cum ait

Punicum esse nomen vestis, tunicam intelligere eum puto. Nam ea Pænorum fuit. Unde 'Tunicata juvenis' Ennius de Pænis. Et Plant. in Pœn. 'Homo tunicatus' de Hannone Carthaginiensi. *Duc.*

^k *Pupinia tribus ab agro*] Quæ infra desunt divinare non possum. Agri Pupinii sive Pupiniensis meminit Cicero contra Rull. et Livius lib. ix. et lib. xxvi. *Pupinium* vocat Varro l. de Agricultura: 'In Pupinia neque arbores prolixas, neque vites feraces, neque stramenta crassa videre poteris.' *Pupinam* Valer. Max. ejusque solum sterile ac æstuosissimum dicit. In eo fuere Prata Quintia, trans Tiberim. Vide 'Quintia.' *Idem.*

appellatur circa Tusculum urbem.

*meminit evictum.*¹¹

est.

Pura vestimenta¹ sacerdotes ad sacrificium habebant, id est, non obsita,¹² non fulgurita, non funesta, non maculam habentia. [PAUL.]

*Pura vestimenta sacerdotes populi Romani cum sacrificabant habere soliti erant, id est, non obsita, non fulgurita, non funesta, non maculata, ex hac causa.*¹³

voca.

tiata.

Pure lautum, aqua pura lavatum.

[PAUL.]

Pure lautum^m *antiqui dicebant, aqua pura lavatum.* [FEST.]

ite.

in.

¹¹ Ed. Scal. *invictum*.—¹² Legendum monet Scal. *id est, non obsita*. Vide infra.—¹³ ‘Forte supplenda: *ex hac causa quod impura ea vocabant, quæ iis modis erant vitiata, vel quibus sacra erant vitiata.*’ DAC. Tà *voca . . . tiata* non sunt in ed. Scal.

NOTÆ

¹ *Pura vestimenta*] Lege, *id est, non obsita*. *Obstitum* est fulguritum: ab eo quod obliquum obstitum dicebant. Fulgura autem duplicia, cælestia, terrestria. Cælestium ictus semper obliquus, ut casus semper obliquus. Auctor Plinius lib. II. Porro de puris vestimentis Servius in fragmentis: ‘Sane,’ inquit, ‘in sacris pura vestis appellatur, quæ neque funesta sit, neque maculam habeat ex homine mortuo.’ *Jos. Scal.*

Pura vestimenta] Verum *obsita* in schedis infra; et ita legendum, nam quod addit *fulgurita*, idem est quod *obsita*. Nisi scripserit Festus, *Non obsita, id est non fulgurita*. *Puræ* vestis alibi meminit idem Servius, nempe ad illud XII. *Æneid.* ‘*Puræque in veste sacerdos.*’ ‘*Impolluta et pura dicitur vestis,*’ inquit, ‘qua

festis diebus uti consueverant sacra celebraturi. Ut neque funesta sit, neque fulgurita, neque maculam habeat ex homine mortuo. Est autem linea et purpurea. Purpura maris vicem ad piandum præbet, linum vero fluminis, quia cum vere primum in oriente flumen inundasset sponte sua linum natum esse Plinius secundus dicit.’ *Dac.*

^m . . . . . *lau . . . . .*] *Pure lautum antiqui dicebant aqua pura lavatum . . . . . rite . . . . . in . . . . .* Ita schedæ, et forsàn hæc vel his similia Festus addiderat, *nam sacerdotes sacra celebraturi rite lavabant vel in mari vel in fluvio*. Notum est illud sacerdotis Romani ad Sabinum bovem Dianæ immolaturum: ‘*Quidnam tu, hospes, paras,*’ inquit, ‘*inceste sacrificium Dianæ facere? Quin*

Puri,ⁿ probi, profani, sui auri dicitur in manumissione sacrorum causa, ex quibus puri significat, quod in usu spurco¹⁴ non fuerit: probi, quod recte excoctum, purgatumque sit: profani, quod sacrum non sit, et quod omni religione solutum sit: sui, quod alienum non sit.

¹⁴ Vet. cod. *porco*.

NOTÆ

tu ante vivo perfunderis flumine? Infima valle præfluit Tiberis. Religione tactus hospes, qui omnia, ut prodigio responderet eventus, cupe- ret rite facta, ex templo descendit ad Tiberim. Interea Romanus im- molat Dianæ bovem.' Vide Liv. l. I. sect. 45. *Idem*.

ⁿ *Puri*] *Manumissio* hic dictum est pro liberatione: ut dicitur liberatio nexi. Est autem manumissio, seu liberatio sacrorum causa, unus ex illis modis, quibus liberabatur heres, qui accepta hereditate tenetur sacris familiae. Notum enim est veteri jure Pontificio contineri, ut sacra privata conserventur, ac deinceps familiis prodantur: ex quo institutum, ut ne morte patris familias sacrorum memoria occideret, sed iis essent ad- juncta, ad quos ejusdem morte pecunia venisset. Igitur præstigiam exco- gitatæ, quibus fucus, ut ita dicam, legi fieret. Introducti enim sunt modi, quibus sacra perimerentur. Id autem fiebat aut emancipatione per æs et li- bram, adhibito libripende, quæ hic di- citur manumissio sacrorum causa: Ci- cero II. de legibus: 'Quinetiam ca- vent, ut cui plus legatum sit, quam sine religione capere liceat, is per æs et libram heredes testamenti solvat: propterea quod eo loco res est ita soluta hereditate, quasi ea pecunia legata non esset:' aut fiebat alio genere imaginariæ venditionis, quæ vocabatur cœmptio, adhibitis seni- bus cœmptionalibus, qui asse Caiano,

hoc est, nummo sestertio dicis causa ter accepto, et rursus reddito, here- dem absolvent: in ea pro Murena: 'Sacra illi' (veteres) 'interire nolu- erunt: horum ingenio senes ad cœ- mptiones faciendas interimendorum sacrorum causa reperti sunt:' aut denique detestatione, quæ solennibus verbis Calatis comitiis celebrabatur. Gellius libro xv. 'iisdem comitiis, quæ Calata appellari diximus, et sa- crorum detestatio, et testamenta fieri solebant.' Quare et Servius Juris- consultus scripsit librum de sacris detestandis, ubi de jure testamento- rum disputabat. Gellius libro vi. capite 12. 'Servius Sulpitius Juris- consultus, vir ætatis suæ doctissimus, in libro de sacris detestandis, qua ratione adductus Testamentum ver- bum esse duplex scripserit, non re- perio.' Corrupte enim in Gellio vul- go editur, *in libro de testamentis se- cundo*. At ea, quam reposui, est ve- terum excusorum et calamo exarato- rum. Alii erant etiam modi peri- mendorum sacrorum, ut caput parti- tionis, in deducendis centum nummis: de quo vide secundo de legibus. Tan- tum ea ego apposui, quæ declara- rent, quid manumissio sacrorum cau- sa hic apud Festum, quid item de- testatio sacrorum. Neque est, quod quisquam putet, manumissionem sa- crorum causa dici, quod Vestalis, et Flamen Dialis exhibat patris sui po- testate. Nam ii statim sine emanci- patione, ac capitis deminutione de

Purime° tetinero, purissime tenuero. [PAUL.]

*Purime tetinero positum est pro purissime tenuero.*¹⁵ [FEST.]

Publicus ager^p dictus quia augurum publicus est, ut *osculus* in *Veienti*: is enim usu et jure augurum est.

Prodicere^q diem est prodere, proditio namque proditio est quæ, ut ait *Verrius*, in præsens valet.

15 Jos. Scal. in marg. suæ ed. notavit, hæc quidem esse Festi, sed non ex vet. lib. sumta.

NOTÆ

patris potestate exhibant. Neque libet intelligere de eo, quem pater in alienam familiam daret, ut cum eum ex potestate emisisset, postea sacrorum causa manumissio celebraretur: qui enim tertia mancipatione in jure cessi erant a parente, in cujus potestate erant, eodem momento in patris adoptivi sacra transibant, quo e patris naturalis sacris exhibant. Apparet autem, qui sacris exsolvebatur auri puri, probi, puti, sui nescio quantum arca Pontificum inferre solere. *Jos. Scal.*

Puri] Quæ, quia præclaram solutionis sacrorum et detestationis, neque cuivis obviam cognitionem continent, prudens præterire nolui, etsi ea minus ad hanc manumissionem qua de Festus loquitur. Nam proprie et vere dictam manumissionem Festus intelligit, cum scilicet sacrorum causa servus manumittebatur a domino. Idque satis superque ostendunt quæ supra idem Festus posuit: 'Manumitti dicebatur servus sacrorum causa,' &c. Locum adi. Conjunctio autem sacrorum causa manumissum servum dici, cum a domino manumittebatur, ut in familiæ sacra transiret, neque enim id nobis a Veteribus explicatum: pro eo autem *puri*, *probi*, *profani*, *sui auri* 20. Dominus solvebat. *Dac.*

° *Purime*] Infra. Duo membra sunt

in his reliquiis: in primo quid sit ager publicus disserebatur: nempe quo et augures publici fruebantur, qualis erat qui in agro *Veienti* erat, nomine *Osculus*. Videtur autem velle Festus *Publicum* agrum dictum esse ab auguribus publicis. De quibus Varro: 'Ut nostri augures publici disserunt.' Cicero: 'publici augures signis et auspiciis postea vidento.' *Jos. Scal.*

Purime tetinero] Pro *teneo* dicebatur *teneo*; unde præteritum *tetini*. Vide infra. 'Tetini, tenni.' *Dac.*

^p *Publicus ager*] Vide 'osculus.' *Id.*

^q *Prodicere*] Ita pæne scripserat: *Prodicere diem est prodere*, proditio namque proditio est, quæ in præsens valet: 'prodicere diem' et 'prodere diem' idem esse supra notavimus. Gellius libro XII. cap. 13. 'Kalendasque mihi productas, uti intra eum diem pronunciam.' Male hodie, *productas*. *Jos. Scal.*

Prodicere diem est prodere] Vel rescribendum est *Prodicere diem est prædicere*, proditio namque est prædicitio: vel mirum in modum Festus fallitur, et cum eo Scaliger: neque enim 'prodicere diem' idem quod 'prodere.' 'Prodere' est producere, 'prodicere' vero est prædicere, prænunciare. 'Dies prodita' potest esse 'producta,' et contra 'producta' potest esse 'non prodita.' Vide 'prodidisse.' *Dac.*

Puri menstrio^r esse dicuntur, qui sacrorum causa toto mense in cærimoniis sunt, id est, puri sint certis rebus carendo.

Puteolos^s dictos putant ab aquæ calidæ putore: [PAUL. quidam a multitudine¹⁶ puteorum earundem aquarum gratia factorum.

Puteolos^t dictos aiunt ab aquæ calidæ putore: qui- [FEST. dam a multitudine puteorum earundem aquarum gratia factorum. . . . . uer. . . .
 . . . . . cum autem. . . . .
 . . . . . vio. . . . .
 . . . . . is. . . . .
 illius.

Puteum antiqui^u dixerunt unde sumi potest, inde puticulos, antiquissimum genus sepulturae appellatos.

16 Vet. lib. similitudine.

NOTÆ

^r Puri menstrio] Malim menstuo, etsi i et u facillime commutantur. Vide 'cærimoniarum.' Idem.

^s Puteolis] Varro lib. iv. de L. L. 'A puteis oppidum Puteoli, quod sint circa eum locum aquæ frigidæ et calidæ multæ. Nisi a putore potius, quod putidus sit odoribus sæpe ex sulphure et alumine.' Strab. lib. v. Καὶ μετωνόμασαν Ποτιόλους, ἀπὸ τῶν φρέατων· οἱ δὲ ἀπὸ τῆς δυσωδίας τῶν ὑδάτων ἄπαν τὸ χωρίον ἐκεῖ μέχρι Βαίων καὶ τῆς Κυμαίας, ὅτι θείου πλήρῆς ἐστὶ καὶ πυρός, καὶ θερμῶν ὑδάτων. i. 'Urbanque Puteolos denominarunt a puteis; alii a putore aquarum totam istam regionem ad Baias usque et Agrum Cumannum, quod sulphuris plena sit ac ignis, et calidarum aquarum.' Stephanus ab utroque dici ceuset, a puteo et olere voce composita: Δικαιαρχία, inquit, πόλις Ἰταλίας· ταύτην δὲ φασὶ κεκληῖσθαι Ποτιόλους· πότια δὲ τὰ φρέατα καλοῦσι Ῥωμαῖοι, ἔλη-

ρε δὲ τὸ ὄξεν. i. 'Dicæarchia urbs Italiæ, quam ferunt Puteolos dictam. Putea enim Romani vocant quæ Græci φρέατα, et olere, odorem mittere, quod Græci ὄξεν.' Idem.

^t Puteolos] Ista omnia quæ sequuntur ad idem caput pertinere non putato. De iis igitur amplius quærendum. Idem.

^u Puteum antiqui] Media Festi verba findit interjecta Pauli Epitome, quod et alibi factum ostendimus. Conjunge igitur et lege: Puteum antiqui dixerunt unde sumi potest. Inde puticulos antiquissimum genus sepulturae appellatos, quod ibi in puteis sepelirentur homines, &c. Putei idem etymon affert Varro lib. iv. 'Unde sumi potest, puteus.' Sed ineptissimum esse nemo non videt. Addit idem Varro, ut optime ejus locum emendavit Scaliger, 'nisi potius quod Æoles dicebant, ποτήρα ἀπὸ τοῦ πότου, non, ut nunc, φρέαρ.' Ait Varro Æoles

Puticuli^x sunt appellati, quod vetustissimum genus sepulturæ in puteis fuerit, et dicti puticuli, quia ibi cadavera putescerent. [PAUL.]

Puticulos, antiquissimum genus sepulturæ appellatos [FEST. quod ibi in puteis sepelirentur homines: qualis fuerit locus, quo nunc cadavera projici solent extra portam Exquilinam: quæ quod ibi putescerent, inde prius appellatos existimat puticulos Ælius Gallus, qui ait antiqui moris fuisse ut patris familias in locum publicum extra oppidum mancipia vilia projicerent, atque ita projecta, quod ibi ea putescerent, nomen esse factum Puticuli.]

Putitium^{17 y} Plautus dixit pro stulto.

[PAUL.]

17 Ed. Scal. *Putitum.*

NOTÆ

dixisse ποτήρα a *potu*, quæ postea φρέατα. Et inde dicta putea et putei. Alii a Latino *potu* cum Isidoro *puteum* deducunt. 'Puteus,' inquit ille lib. XIII. cap. 21. 'est locus defossus ex quo hauritur aqua a potatione dictus.' Quod tamen idem est. Sed omnino *puteus* a profunditate dictus, nempe a Græco βυθός, quod et alicubi monuit vir magni nominis Ægid. Menagius. A *puteus* diminutive *puticulus*, locus ubi pauperum cadavera sepeliebant, non vero, ut Ælius putabat, quod ibi cadavera putescerent. Acro Horatii interp. 'a puteis fossis ad sepelienda cadavera pauperum, locus dictus est Puticuli.' Antiquissimum autem sepulturæ genus in puteis, id est, fossis, cavernis: anctor Etymologici, τὸ παλαιὸν, inquit, ἐν τοῖς κοιλάμασι τῆς γῆς ἔθαπτον, μήτε σιδήρῳ μήτε χαλκῷ κεκρημένοι. i. 'Antiquitus in cavernis terræ sepeliebant, neque ferro neque ære utentes.' Sic Cavernam in usum sepulcri ab Ephron emit Abrahamus, Genes. XXI. 9. Καὶ δότω μοι τὸ σπήλαιον τὸ διπλοῦν, ὃ ἔστιν αὐτῷ,

τὸ ὄν ἐν μέρει τοῦ ἀγροῦ αὐτοῦ ἀργυρίου τοῦ ἀξίου δότω μοι αὐτὸ ἐν ὑμῖν εἰς κτήσιν μνημεῖον. 'Ut det mihi speluncam duplicem quam habet in extrema parte agri sui. Pecunia digna tradat eam mihi coram vobis in possessionem sepulcri.' *Idem.*

^x *Puticuli*] Fere ex Varrone emendari potest. Acro: 'a puteis fossis ad sepelienda cadavera pauperum, locus dictus est Puticuli.' *Jos. Scal.*

Puticuli] Verba Festi sarciri possunt ex iis, quæ Varro scribit de puticulis ultra Esquilias lib. IV. de Ling. Lat. Genere tantum differunt Varro et Festus: ille enim *puticulas*, hic *puticulos* appellat. *Ant. Aug.*

^y *Putitium*] Plant. in Bacchid. 'Quem ego sapere nimio censui plus, quam Thalem; sed is stultior es barbaro Potitio.' Ex his verbis arbitror hoc loco Festum non *Putitium*, neque *Putitium*, sed *Potitium* interpretari. Vocari autem stultum a Plauto, propterea quod, cum ab Hercule ritum sacrificandi accepissent, quinquaginta millibus æris gravis edocuerint

Putitium^z *Plautus dixit stultum: Putitio stultior* [FEST. est barbaro: *id autem ex hac causa: Potitius ab Hercule ritum sacrificandi cum accepisset*,¹⁸ *eum millibus æris gravis quinquaginta edocuisse dicitur servos publicos*¹⁹ PR. *quo facto Potitii intra diem XXX. cum ejus familiæ duodecim fuissent, omnes interierunt.*

Putus^a antiqui dicebant pro puro: unde *putatæ* [PAUL. vites, et arbores; quod decisis impedimentis remanerent puræ: aurum quoque putatum dici solet, id est, expurgatum, et ratio putata, id est, pura facta.

Putum pro puro^b antiquos dixisse ait, *inde putas* [FEST. *tas vites, quibus decisum est id, quod impedimento erat, dici*

*****

18 Ead. ed. 'at Hercule ritum sacrificandi accepisset.'—19 Ead. ed. *publicus.*

NOTE

servos publicos populi Ro. sed intra dies triginta, familiæ duodecim interierunt. Vide 'Potitium.' *Idem.*

^z *Putitium*] Ita ego olim has lænas expleveram ex iis quæ leguntur supra in 'Potitii.' Nunc ita ad verbum schedæ, nisi quod in iis *ritum sacrificandi accepisset*, præterita voce *cum*, quæ necessario supplenda. *Dac.*

Putus] Plant. in Pseud. 'Purus putus hic sycophanta est:' referri hoc videtur a Festo. *Ant. Aug.*

Putus] *Putum* ait dixisse antiquos, pro puro. Unde 'putatæ vites,' quod, cum id, quod impedimento erat, decisum est, remaneant puræ, ut Cornificius ait. Hæc Festus; et ad id utebatur auctoritate Ennii in Alexandro, qui dixerit, 'dimidio purus putus.' Item Plauti ex Pseudolo: 'Purus putus sycophanta est.' Reliqua fere sunt in Epitome. *Jos. Scal.*

^b *Putum pro puro*] Pauca desunt, sed quæ vix quisquam supplere possit. *Puto*, id est, *πύω*, a *πέθω*, ut *putus* a *πυρός*. *πέθω* autem proprie aurum sive argentum exploro. Inde *putare*, purgare, *putare vites κλαδεύειν*,

putumina κλαδεύματα. Dac.

Putum] Incompertum mihi, quid voluerit Festus usque ad illud.... *formon*: duæ lineæ, quæ sequuntur, pertinent ad pedestria auspicia. Et supinitate nescio qua huc translata sunt, cum jam supra suo loco relata sint. Vide post 'Pedestria.' Quod sequitur, manifesto ita fuit: *Parilia sibi observanda judicant privatim ipsæ quoque puerperæ domi in stratis, ut pariendo stabiliantur Parilia festa.* Non solum, inquit, rure universorum Parilia sunt, sed et privatorum domi, puta puerperarum. Vide 'superstitionem:' qui dicebant *Parilia*, a *Palæ* Dea deducebant: qui *Parilia*, a *pari*endo. Porro in stratis, hoc est, in lectis, fætæ eubabant dicis causa. Eos lectos in atrio sternebant, quos adversos vocabant. Asconius in Miloniana: 'Deinde omni vi janna expugnata, et imagines majorum dejecerunt, et lectulum adversum uxoris ejus Cornelie, cujus castitas pro exemplo habita est, fregerunt: itemque telas, quæ ex vetere more in atrio texebantur, diruerunt.' Ex quibus

Cornificius ait, neque aliter accepit Ennius cum dixit in Alexandro.

dimidio purus putus et Plautus purus putus hic sycophanta est.

quo certior se.

aurum quoque putatum dici solet, quod est expurgatum: et ratio putata, id est, pura facta, ut.

hæredibus rettulit.

Pegasus^c equum alatum fuisse tradunt poetæ: cujus quidem unguam suscitasse fontem, qui Hippocrene dictus est, traditur sed.

versus alia

Lucina Juno

sa. formon

ta re

se oste.

NOTÆ

apparet in atrio ante jannam lectum adversum fuisse. Propertius: 'Si tamen adversum mutarit janua lectum, Sederit et nostro cauta noverca toro.' Hoc est: si alia uxor superinducatur, quæ adversum lectum nostrum mutet, hoc est, sibi non mihi sternat. Nam una quæque matrona domi sibi adversum lectum sternebat. Laberius in Compitalibus: 'Nunc lentus es tu, nunc tu susque deque fers: Materfamilias tua in lecto adverso sedet, Servis sex tantis, vernulis nefariis.' Hoc est, uxor tua fœta de more in adverso lecto sedet adstantibus improbissimis servulis: neque suspicaris de stupro. Sternebatur etiam lectus Diis conjugalibus Pilumno et Picumno. Servius in schedis: 'Varro Pilumnus et Picumnus infantium Deos esse ait: eisque pro puerpera lectum in atrio sterni, dum exploretr, an vitalis sit, qui natus est.' Intelligit autem locum Varronis hunc ex lib. II. de vita

Po. Rom. 'Natus si erat vitalis, ac sublatus ab obstetrice, statuebatur in terra, ut auspicaretur rectus esse: Diis conjugalibus Pilumno et Picumno in ædibus lectus sternebatur.' Ex quibus apparet, alium lectum adversum esse, alium eum, qui Pilumno et Picumno sternebatur. Nemo est antiquitatis paulo studiosior, qui non his rediivivis Festi reliquiis lætetur, præsertim de adverso lecto apud Propertium: quod hæcenus a nemine indicatum fuerat. Jos. Scal.

^c Pegasus] In schedis post formosa nihil amplius apparet, certum est: igitur quæ sequuntur aliunde hæc esse translata. Duæ quidem postremae lineæ pertinent ad 'pedestria auspicia,' quod et vidit Scaliger. De Pegaso nota fabula: ἵππον πτερόεντα vocat Pindar. Et alatum eum propter ejus velocitatem fabulati sunt, quare Homerus etiam semper equos πτεροῦσθαι dicit. Dac.

. . . . . tonit . . . . .
 † . . . . . picia^d . . . . .
 . . . . . terisque. . . . .

Parilia festa sibi observanda judicant privatim ipsæ quoque puerperæ administratis uti pariendo, ab eis quasi stabiliantur Parilia festa

. . . . . parilia . . . . .
 . . . . . um in . . . . .

Promptum^e pro eo quod quis ære paravit suo videri ait positum

. . . . . .de cujus ære te
 . . . . . promptum triticum in commen-

tario tuo retulisti: at quidam prolatum significare aiunt idem quod promptum, sed proprium ait id dici promptum quod in futurum factum sit, cui significationi penus contrarium est, cum præsertim aliud penus, aliud promptuarium pantoleium appellatur, ut est apud Plautum Trinummo.

NOTÆ

^d . . . . picia] ‘Pedestria auspicia arbitrabantur a vulpe, lupo, serpente, equo, ceterisque animalibus quadrupedibus.’ Vide suo loco. *Idem.*

^e *Promptum*] Deinde de verbo *Promptum* agebat: *promptum* significat paratum: deinde utitur testimonio veteris scriptoris, qui dixerit: De cujus ære tute *promptum* triticum in commentario tuo retulisti. quidam prolatum significare aiunt *promptum*: sed *promptum* ait id, quod in futurum factum sit, cui . . . . re, cum præsertim aliud penus, aliud *promptuarium panis olei vini* appellatur. In hanc sententiam Festum scripsisse putamus: nam monstrum verbi erat, *pantoleium*, pro *panis, olei, vini*. Jos. Seal.

Promptum] Revera *promptum* est a *promo*, quod a *pro* et *emo*, sumo, capio. Et *promere* est, quod inclusum erat et reconditum proferre. Inde *promp-*

tuarium, quod et *promptuaria* cella, ubi res ad victum quotidianum necessariae reconduntur, ut inde mox promantur. Et ita differt a *penu*, ubi res penitus et quasi in penetralibus custoditæ servantur: non satis capio quid Festus velit, cum ait, *promptum id dici proprie*; ita enim legendum, non *propriuni, quod in futurum factum sit*. Et non possum quin suspicer aliter Festum scripsisse, nempe, *quod in usuram tractum sit*, ut dicat, id proprie *promptum* dictum quod ita depromptum est, ut eo mox utantur. Cui contra opponitur *penus*, quod diutius servetur. Et *penus* etiam, id est, *penarium*, *penaria* cella, τῶν *promptuarium* contrarium est; ut supra demonstratum. In fine *pantoleium*, quod corruptissimum est, Sealiger emendavit, *panis, olei, vini*. Optime, ut et Fulvius Ursinus. *Dac.*

Polubrum esse existimant,^f *quam nos Pelvim vocamus, cujus eadem formulaque est polubri*²⁰ *teneturque manu sinistra, ut ejus significatio docet.*

Proptervia appellabant auspicia quæ se propter viam ostentabant . . . . .
 . . . . . *infr.* . . . . .

*Pretet tremonti prætrement pe.*¹ . . . . .

Publici^g *Augures eodem jure cum ceteris auguribus non erant. Nam cum essent augures numero plures, publici majestate ceteros anteibant: origo vetusta, ideoque obscura. Illud*

²⁰ Legendum monet *Dac. ejus eadem formula quæ est polubri.*—1 *Proptervia appellabant, &c.* Hæc neque in ed. Scal. neque in ed. *Dac.* 1681. apparent.

NOTÆ

^f *Polubrum esse existimant]* Lege, *Ejus eadem formula quæ est polubri.* Vide supra ‘pollubrum,’ a *polluo, pol-lubrum* vas excipiendæ aquæ manibus abluendis pollutæ. Tenebatur manu sinistra, dextra vero guttus, unde aqua effundebatur. *Idem.*

^g *Pu. . . .]* Plane ignoro quid sit. *Jos. Scal.*

Publici Augures] Ita in schedis locum istum se resarcivisse ait Fulvius Ursinus. Quæ desunt in fine puto verba esse ex libris angurum. Augures primum a Romulo instituti numero tres, ex singula tribu singulus. Postea, a Servio Tullio, ut putant, unus additus. Iique quatuor omnes patricii, his quinque alteri ex plebe additi, Q. et Cn. Ognlnii tribuni plebis rogatione: hic numerus mansit usque ad dictaturam Syllæ Felicis, qui sex addidit, et ita quindecim augures facti, neque postea crevit numerus. Eorum autem alii ‘majores,’ alii ‘minores,’ sive alii ‘privati,’ alii ‘publici.’ *Publici* dicebantur, ‘augures publici populi Romani Quiritium.’ In vetusto marmore: M. MARCIO. MEMMIO. FURIO. BALBUTIO. CÆCILIANO. PLACIDO. C. V. PONTIFICI

MAJORI. AUGURI. PUBLICO. P. R. QUIRITIUM. Et ita distinguebantur a privatis, sive Imperatoris. Nam Imperatores domesticos habebant augures, qui pro eorum salute excubarent et auspicia captarent. Augures primum a Collegio creabantur. Deinde a Collegio ad populi partem quandam selectam jus illud translatum lege, quam tulit Cn. Domitius Ænobarbus, cujus meminit Cicer. II. Agrar. Vellem vero Veterum auctoritate illud Festus confirmasset, quod ait, manifestum esse sorte deligi solitos qui augures publici P. R. Quiritium dicerentur; nullum enim hujus moris vestigium. Immo etiam et observo vel ab Imperatore vel a populo illud honoris gratia concessum, ut augur haberet sacerdotium publicum. Liv. lib. 1. sect. 38. ‘Inde ab augure, cui deinde honoris ergo publicum id perpetuumque sacerdotium fuit, deductus in arcem,’ &c. De templis auguralibus alibi dictum est. In fine *extra urbem* reposuit Fulvius Ursinus, sed omnino Festus scripserat *intra urbem.* Vide supra ‘prosimurium,’ *Dac.*

manifestum ductu sortis deligi solitos, qui augures publici. P. R. Quiritium in anguralibus dicerentur captabant auspicia templo cæli regionibus designato, quod lituo, qui quirinalis appellatur, designabant in pomario extra urbem.

. . . . .
 . . . . . es faci. . . . .
 . . . . . fecisti . . . . .

Picus Rex pico ave^h utebatur, ut Verrius ait ob augurium, a quo sic dictus. Is regem Fatuum, Faunum alii quem vocant, et Fatuam procreavit; et ex eis Latinus ortus Trojanos summo honore adfecit ut etiam eorum regem fugientem Argivos Æneam hospicio suscepit, dedit civitatem, junxit natam connubio.

Pube præsentē,ⁱ est populo præsentē συνηδονικῶς ab iis, qui puberes sunt omnem populum significant.

P. . . qua^k . . . . .

NOTÆ

^h *Picus Rex pico ave*] De Pico ave et rege vide suo loco ‘Picus.’ Picus Aboriginum rex Faunum procreavit et Faunam, sive Fatuum et Fatuam: nam et ita dicebantur. Servius vii. Æneid. ‘Quidam Deus est Fatuellus. Hujus uxor est Fatua, iidem sunt Faunus et Fauna,’ &c. Faunus c sorore Fauna Latium suscepit, cujus postea gener Æneas. Etsi, cum Faunus idem Pan Arcas fuerit cujus ab Evandro cultus Latium fuit inlatus, cum in Latio regnasse mera nugæ ab iis confictæ, qui hoc ignorant. *Idem.*

ⁱ *Pube præsentē*] Vide suo loco. *Idem.*

^k *P. . . qua.*] De Pio ac Piaculo, et expiationibus fulgurum egisse Festum puto: item pecuniam, quæ erogaretur piaculorum causa, piacularum dictam: edictaque, quæ quid in religiones ob ignorantiam commissum expiari juberent, piacularia dicta: idque referri a Messala in explanatione sacrorum, an auguriorum. Sequenda-

tur deinde: *Pipulum, ploratus*, a pipatu pullorum suntum. Varro in Anularia: ‘Pipulo te differam ante ædes:’ id est, convicio, declinatum a pipatu pullorum. Isidorus in Glossis: ‘Pipulo, ploratu, convicio.’ Reliqua alio pertinebant, de consulibus eorumque licitoribus: puto iis tractatum fuisse de legibus consularibus in cives rogatis, quæ sanciebant pœnam verberum. Nam in fine manifesto hæc scripta fuerunt: *tribus 35. aut privilegia irrogare, aut de capite civis statuere, nisi maximo comitatu velant 12. Tabularum leges, præterquam in veneficos, quique malum carmen incantant: quia ipsi indemnati jure occiduntur.* Notum est quod posui, de capite civis, et de privilegiis ex Ciceronis non paucis locis: pro Sextio, pro domo, et iii. de legib. libro. De veneficis et incantatoribus notissimus est Plinii locus lib. xxviii. c. 2. Indemnatos ait occidi. Quia passim unicuique interficere licebat, ut apparet. *Jos. Scal.*

. susc. . . . .
 . dem. . . . .
 decidit. . . . .
 conc. . . . .
 agor. . . . .
 eadem . . . . .
 tera loca . . . . .
 fulgura sacra. . . . .

*Pecunia quæ erogatur*¹ *in ludos et spectacula, appellatur lucarie dicta e lucis captetur . . . . . in eodem libro.*

dixit existimat cujus opinionis est et Valerius Messala in explanatione 12.

Pipulum^m *dicebatur ploratus.*

*Privilegium sunt qui*ⁿ *dicant esse privatam legem. Cicero in oratione quam scripsit pro domo sua ad pontifices.*

NOTÆ

*P. . . . . qu.] De fulgurum expiationibus hic agebat Festus. Atque ita forsanscripserat: Piacularia quædam sacra Aruspices solent suscipere cum in locum quemdam fulgur decidit. In sequentibus lubricum iter. Addebat forsans Festus: Qui locus postea fulguribus ibi conditis sacer habitus est ut et omnis ager, quem calcari nefas est eadem ratione, ut et cetera loca omnia quæ fulgure sacra facta sunt. Parum me, præfiscine dixero, vel a verbis vel a mente Festi discessisse arbitrator, sed de eo, ut de aliis omnibus quæ mea sunt, penes viros doctos iudicium esto. Vide 'Bidental.' *Dac.**

¹ *Pecunia quæ erogatur]* Male hic adhæsit fragmentum istud. Vide suo loco. *Idem.*

^m *Pipulum]* Vide 'Pipatio,' 'Occentassint' et 'Vagulatio.' *Idem.*

ⁿ *Privilegium sunt qui]* Schedæ: 'Privilegium sunt qui dicant privatam legem. Cicero in oratione quam scripsit pro Domo sua ad Pontifi-

ces . . . . .
 viri . . . . .
 cons . . . . .
 in eo . . . . .
 lictores . . . . .
 istimate. . . . .
 consu . . . . .
 eos autem . . . . .
 nemo. . . . .

judicant feneratores equites, tribuni ærarii condemnant tribus 35. quo jure, quo more, quo exemplo, nominatim legem de capite civis indemnati tulisti? vetant leges sacratæ, vetant 12. tabularum leges privatis hominibus irrogari. Veneficos quinque et triginta tribus omnino non condemnant, quia ipsi indicta causa occiduntur.' Quæ desunt excitare difficile, neque enim in oratione Ciceronis leguntur illa usque ad *quo jure*. Quæ sequuntur ita hodie apud Ciceronem extant: 'Quo jure, quo more, quo exemplo legem nominatim de capite civis indemnati tulisti? vetant leges

.	.	.	.	.	.	.	.
virī	.	.	.	.	.	.	.
cons	.	.	.	.	.	.	.
in eo.	.	.	.	.	.	.	.
lictōres	.	.	.	.	.	.	.
istimate	.	.	.	.	.	.	.
consu	.	.	.	.	.	.	.
cos autem.	.	.	.	.	.	.	.
nemo	.	.	.	.	.	.	.
dicant <i>senatores equites Trib. Aërarii condemnat.</i>	.	.	.	.	.	.	.
tribus 35. <i>quo jure, quo more, quo exemplo</i>	.	.	.	.	.	.	.
de capite cī	.	.	.	.	.	.	.
vetant 12.	.	.	.	.	.	.	.
neficos quinq.	.	.	.	.	.	.	.
nant, quia ipsi ind.	.	.	.	.	.	.	.

NOTÆ

sacratæ, vetant 12. tabulæ, leges privatis hominibus irrogari, id est enim privilegium.' Reliqua *veneficos quinque et triginta tribus, &c.* nescio an a Cicerone. Porro de *privilegio* monendus est lector, vocem eam aliter a Cicerone et aliis ejusdem fere ævi scriptoribus usurpatam, ac ab Jurisconsultis et aliis, qui Augusti ætatem secuti sunt. Tullii enim et Salustii ævo *privilegium* semper fuit lex in privati alicujus perniciem perrogata. Cicer. III. de legib. 'Id mirandum, majores adeo in posterum providisse, in privatos homines leges ferri noluerunt, id est enim privilegium, quo quid injustus?' Idem paradoxo quarto: 'Familiarissimus tuus de te privilegium tulit, ut si tu in opertum Bonæ Dcæ accessisses,

exsulares.' Et alibi sæpe. At Augusto posteriores Jurisconsulti, *privilegium* in bonam partem pro lege in privati alicujus gratiam perlata, semper usurparunt. Paulus lib. v. sentent. tit. 12. 'Privilegium Fiscus est inter omnes creditores primum locum tenere.' Unde et *privilegia* ejus qui jure singulari fruuntur. Quo sensu Galli dicunt *privilege* et *privilegié*. Sed nolim eos imitentur tirones qui Latini sermonis castitatem ambiunt, immo potius Ciceronem et alios Latinitatis principes secuti *privilegium* semper in malam partem ponant, et pro *privilegio*, quomodo eo perperam utuntur Jurisconsulti, perpetuo voces 'jus,' 'gratiam,' 'prærogativam' usurpent. *Idem.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XV.

QUADRANTAL ^a vocabant antiqui, quam ex [PAUL. Græco ἀμφορὰν dicunt, quod vas pedis quadrati octo et quadraginta capit sextarios. Plautus in Curculione: Anus hæc sitit: quantillum sitit? modica est, capit Quadrantal. Et Cato contra Oppium: Vinum redemisti, prædia pro vini quadrantibus ¹ sexaginta in publicum ² dedisti, vinum non dedisti.

Quadrata ^b Roma in Palatio ante templum Apollinis [FEST.

1 Ed. Scal. *quadrantibus*.—2 Vet. cod. *in pulli*.

NOTÆ

^a *Quadrantal*] Vide 'Publica pondera.' *Ant. Aug.*

Quadrantal] Vas quod capiebat urnas duas, quadraginta et octo sextarios: hoc est, congios 8. heminas 116. Vide Macrianum de asse. *Quadrantal* octoginta pondo, nempe octoginta pendeat aquæ libras: congios decem. Vide 'publica pondera.' *Quadrantal* amphora etiam dictum, sed amphora Romana intelligenda est, alia enim erat amphora, nempe Attica, quæ urnas tres, congios duo-

decim, sextarios septuaginta duos capiebat. Sextarius autem continet libram cum dimidia, hoc est, uncias octodecim. *Quadrantale* autem, vel *quadrantal*, a quadrata figura nomen traxit. Sed verba Festi sic legenda ex vet. lib. notavit doctiss. Salmasius: *Quadrantal* vocabant antiqui *amphoram*. Quod vas pedis quadrati octo et quadraginta capiat sextarios. *Dac.*

^b *Quadrata*] Dionys. lib. 1. Plutarch. in Romuli, Solin. cap. 2. Romam a Romulo quadratam conditam

dicitur, ubi reposita sunt, quæ solent boni ominis gratia in urbe condenda adhiberi, quia saxo munitus est initio in

NOTE

fuisse, et inde cognomen ductum fuisse, scribunt: ut Quadrata Roma diceretur, urbs prima in Palatini montis radicibus pomerio ducto condita. Vide Tacit. lib. XII. Ita Ennii carmen intelligerem, si per Pompeium liceret. Quod vero ait, ante Apollinis locum quandam ita appellari, id translaticio nomine dictum fuisse crediderim. *Ant. Aug.*

Quadrata Roma] Hic omnino intelligendus est locus ille quem Romulus sibi munivit in summo palatio antequam urbem conderet. Solinus tamen urbem ipsam Romam quadratam dicit: 'Romam,' inquit, 'condidit Romulus, &c. dictaque est primum Roma quadrata, quod ad æquilibrium foret posita.' Sed illum abunde refellit locus iste Festi, ejus ætate Romam illam quadratam in summo palatio extitisse manifestum est. Illud tamen vulgo creditum ansam dedit errori eorum, qui veteris Romæ typum quadrata figura nobis obtulerunt. Sed operæ pretium erit hic ponere doctiss. Salmasii commentationem ad verba Solini: dicit hic Solinus Romam a Romulo conditam quadratamque dictam fuisse quod ad æquilibrium foret posita: quibus verbis patet eum intelligere, totam urbem Romæ qualem Romulus condidit, appellatam esse quadratam, qua in re manifestarie falsus deprehenditur, et ex antiquariis nostris plerique qui ita senserunt. Nam locus Romæ ita dictus in Palatino colle a Romulo ædificatus in quadratam speciem munitus, unde et 'Roma quadrata,' hoc est, τετραγωνος est appellatus. Longe igitur errant viri docti, qui scribunt Romam a Romulo quadratam conditam fuisse, et inde cognomen ductum ut

'quadrata Roma' diceretur, urbs prima in Palatini montis radicibus pomerio ducto condita. Sed Solinum, a quo in errore inducti videntur, corrigere potius et insectari quam sequi debuerunt. Primum locus ille, qui Romæ quadratæ nomen habuit, non in radicibus Palatini montis, sed in ipso monte constitutus et munitus. Deinde structus fuit a Romulo prinsquam urbi condendæ duceret solum, cum adhuc inter fratres de loco ubi urbs poneretur dividia ac certamen esset. Plutarch. in vita Romuli: 'Ρωμύλος μὲν οὖν τὴν καλουμένην Ῥώμην κοιναδράτην, ὅπερ ἐστὶ τετραγωνον ἔκτισε, καὶ ἐκείνον ἐβούλετο κτίζειν τὸν τόπον. Ῥώμος δὲ χωρίον τι τοῦ Ἀβεντίνου καρτερὸν, ὃ δὲ ἐκείνον μὲν ἀνομάσθη Ῥεμορία, νῦν δὲ Πιγνῆριον καλεῖται, Ῥομυλὸς ἰgitur Romam quadratam, id est, quadrangularem, condidit, locumque illum volebat extruere. Remus vero locum quandam Aventini montis, qui locus ab illo Remuria dictus est, et nunc vocatur Pignarium.' Uterque locus etiam Romæ extabat tempore Victoris, qui in decima regione urbis, hoc est, in Palatio, 'Romam quadratam' ponit: In decima tertia in Aventino 'Remuriam.' Vide Festum in 'Remonius ager.' Sic et locus in Palatino monte a Romulo in quadratam speciem structus, unde et ipse de condenda urbe auspicatus est, 'Roma quadrata' a Romuli nomine et forma structuræ. Quare non magis urbs fuit Romæ illa quadrata, quam Remuria. Etenim adhuc de urbe condenda et de loco urbis contendebant fratres, cum loca illa alter in Palatino, alter in Aventino monte condiderunt. Post illa cum contentionem suam avium

speciem quadratam. Ejus loci Ennius meminit, cum ait: Et quis extiterat? ^c Romæ regnare quadratæ.

3 Vet. cod. *esterat*. Vide Notas.

NOTÆ

judicio remisissent, addicentibus et faventibus Romulo avibus, cœpit ille sulcum ducere urbi constituendæ. Plutarch. *Καὶ τοῦ Ῥωμύλου τάφρον ὀρύττοντος, ἧ τὸ τεῖχος ἐμελλε κυκλοῦσθαι, ὁ Ῥωμος τὰ μὲν ἐχλεύαζε τῶν ἐργων*, ‘Et cum Romulus fossam fodere qua murum circumducturus erat, Romulus irridens,’ &c. Scio Livium scribere lib. 1. ‘Palatinum a Romulo primum, in quo ipse educatus erat, munitum fuisse.’ Sed intelligere illum puto de Roma quadrata quam in illo monte ædificavit, non de urbe nova Roma, quam auspicato postea condidit, et cui pomœrium addidit. Roma quadrata locus fuit in Palatino monte munitus, non urbs Roma, ea figura primum a Romulo posita. Vehementer etiam erravit doctissimus Onuphrius, scribens Romulum urbi novæ a se figura quadrata cum tribus portis positæ pomœrium more Etrusco addidisse, ‘ut auctores sunt,’ inquit, ‘Dionysius, Solinus, Plinius, et Plutarchus.’ Ut supra vidimus, Plutarchus aperte distinguit Romam quadratam ab urbe, cujus figuram non quadratam fuisse, sed rotundam verba illa satis ostendunt ‘qua murum in orbem erat ducturus.’ Plin. Romæ quadratæ non meminit; sed lib. III. cap. 5. scribit urbem Romam a Romulo cum tribus portis aut quatuor relictam. Verum illa Roma longe diversa a Roma quadrata in Palatino monte. Dionysius porro initio lib. XI. ait Romulum Palatium et Capitolium muris et fossa mœnisse. Sed urbem illam eandem fuisse cum Roma quadrata, usquam dicit Di-

onysius, immo contrarium ex ejus scriptis elucescit. Gellius lib. XIII. cap. 14. scribit: ‘antiquissimum pomœrium, quod a Romulo institutum est, Palatini montis radicibus terminabatur.’ Nam ille dicit non aliam constitutam a Romulo Romam præter eam, quæ quadrata dicta est, nec aliam ab eo institutum pomœrium, quæ sententia hujus Solini est, &c. Deinde: At quod vult Solinus, novam urbem a Romulo conditam, quod figura quadrata esset, dictam fuisse quadratam, nec aliam urbem esse constitutam, id contra omnium auctorum consensum scripsisse illum judico. Quin et Solini temporibus extabat adhuc in monte Palatino locus ille cui nomen Romæ quadratæ Romulus imposuerat. Ut ex hoc loco Festi apparet, &c. *Duc.*

^c *Et quis extiterat*] Varie emendant viri docti: alii, *Et quis nunc curat Romæ regnare quadratæ*. Scaliger, *Et quibus lex steterat Romæ regnare quadratæ*. Sed sic etiam non plane mihi satisfactum est. Melius, ut videtur, in edit. Merulæ, *Et quis exter era Romæ regnare quadratæ*. Ita ut de Romanis sermo sit, qui, raptò Romulo, cum neminem Romæ invenirent, quem in Romuli locum sufficerent, despiciunt equis exter esset, qui urbi præesse quadratæ posset, &c. Sed omnium optime Salmasius, *Et quis se sperat Romæ regnare quadratæ*. Ex vestigiis veteris scripturæ quam sic liber Fulvii Ursini repræsentat, *Et quis est erat Romæ, &c.* Nam in membranis scriptis sæpe *t* et *p* confundi satis sciunt, qui eas aliquando trac-

Quadruplatores^d dicebantur, qui eo quæstu se tue- [PAUL.
bantur, ut eas res persequerentur, quarum ex legibus
quadrupli erat actio.

populo^e . . . . [FEST.
ia ca . . . .
in legum . . . . populi
dominata . . . .

Quadrurbem Athenas^f Attius appellavit, quod scilicet ex
quatuor urbibus in unam domicilia contulerunt, Brau-
rone, Eleusine, Piræo, Sunio.

Quæso,^g ut significat idem quod rogo, ita quæsere ponitur
ab antiquis pro quærere, ut est apud Ennium libro se-

NOTE

tant. Et de Tatio, inquit, fortasse loquebatur, qui, cum Capitolium, quod ab initio ceperat, teneret, et Quirinalem collem, etiam Palatini-
montis, in quo Roma quadrata et regia Romuli, armis se potiturum sperabat. A parte igitur totum montem intellexit poëtarum more. *Idem.*

^d *Quadruplatores*] Vidend. Ascon. in divinat. et lib. iv. Verrinar. *Ant. Aug.*

Quadruplatores] Ascon. Pedianus indivinat. 'Quadruplatores erant criminum publicorum, in qua re quartam partem de proscriptorum bonis, quos detulerant, assequabantur. Alii dicunt quadruplatores esse eorum reorum accusatores qui convicti quadrupli damnari soleant: ut alexæ aut pecuniæ gravioribus usuris sceneratæ quam pro consuetudine, aut ejusmodi aliorum criminum.' Item Verrina iii. 'Quadruplatores accusatores sive delatores publicorum criminum sub pœna quadrupli. Sive quod ipsi ex damnatorum bonis, quos accusaverant, quartam partem consequebantur.' Igitur ab illa quarta quæ accusatori pro præmio cedebat dicti *quadruplatores*. Tacit. lib. iv. *Annal.* 'Contra M. Lepidus quartam accusatoribus secundum necessitudi-

nem legis.' Inde Gloss. 'quadruplatores, συκασταί,' delatores. 'Quadruplor, ἐνδείκνυμι,' defero. *Dac.*

^e . . . *populo*] De quadruplatoribus hic agebat Festus, sed ejus verba non possumus assequi, neque ex iis videtur Paulus suam Epitomen confecisse. Ampliorem lacunam representant schedæ: '...jus...quæ... quarum ex legibus quadrupli erat actio. . . .ibus. . . .ata. . . .oem. . . . . abant. . . ab eo. . . in. . . tis. . . que licitor. . . . .populo. . . . .curia calabra. . . .m legum. . . . .in populi dominatu.' Et hic certe locus dignus est in quo se exercent sagaciores. *Idem.*

^f *Quadrurbem Athenas*] Quod ex quatuor vicis, quos alii Piræum, Phalereum, Xypeteum, Thymætam. Male: *Quadrurbem* enim τετράπολις dixerunt Cœnocn, Probalyntium, Tricorythum, et Marathonem, quatuor Atticæ populos. Vide Meurs. de fortuna Attica. Neque quatuor tantum, sed omnino duodecim urbes in mas Athenas Theseum contraxisse tradit Strabo. Ubi per urbes vicos intelligit. *Idem.*

^g *Quæso*] Versus Ennii de Anco Martio accipiendi sunt, qui Ostiam munivit, et portum Tiberis. *Ostia munita est, idem loca navibu' polchricis*

cundo: Ostia munita est^h idem loca navibus pulchris Munda⁴ facit, nautisque mari quæsentibus vitam: et in Cresphonte: ducit me uxorem liberorum sibi quæsendum gratia:⁵ et in Andromeda: liberum quæsendum causa familiæ matrem tuæ.

Quæso significat id quod rogo: quæserè tamen [PAUL. Ennius pro quærerè posuit.

Quæstoresⁱ dicebantur, quod quærerent de rebus [FEST. capitalibus, unde qui talia quæerunt quæstores paricidi appellantur.

Quamde^k pro quam usos esse antiquos cum multi Veteres testimonio sunt, tum est Livius⁶ in primo: Juppiter, ut

4 Vet. cod. Mundo.—5 Hunc vs. ita legendum monet Scal. *Ducit me uxorem sibi liberum quæsendum gratia.*—6 Vet. cod. tamen hujus. Vide Notas.

NOTE

Munda facit, nautisque mari quæsentibus vitam. Jos. Scal.

Quæso] *Quæso* et *quæro* idem apud Veteres. Plant. 'Quæse adveniente morbo nunc medicum tibi, Enim tu certe aut larvatus aut cerritus es. Edepol hominem te miserum! medicum quærita.' Ubi *quæse* pro *quære*. *Quæsere* etiam pro *orare*, *poscere*, dixit idem Plant. Bacchid. II. II. 'Mirum est me, ut redeam, te opere tanto quæsere.' *Duc.*

^h *Ostia munita est*] De Anco Martio qui Ostiam munivit, et portum Tiberis. Vide in voce 'mundus.' *Idem.*

ⁱ *Quæstores*] De Quæstoribus paricis, sive parricidii, vide 'Parici.' Horum mentionem fieri in duodecim tabulis scribit Pomponius sub titulo de origine juris. *Ant. Aug.*

Quæstores] Quæstores creabantur, qui cognoscerent de rebus capitalibus, unde et Quæstores paricidi appellantur. *Jos. Scal.*

Quæstores] Ulpianus: 'Et a genere quærendi, quæstores initio dictos, et Junius, et Trebatins, et Fenestella scribunt.' Initio autem proprie dicti

quæstores, qui ærario præessent, dicti 'quod inquirendæ et conservandæ pecuniæ causa creati erant,' ut ait Pompon. leg. 2. § 22. de origine juris. Inde postea *quæstores* quos vulgo, *des Lieutenants Criminels*. Vide 'parici.' *Dac.*

^k *Quamde*] Corruptissima quæ hic sunt, ex vestigiis prisæ scripturæ ita emendato: *cum multi Veteres testimonio sunt, tum Ennius in primo: Juppiter, ut muro fretus magi' quamde manus vi. Et secundo, &c.* In versu Ennii *Juppiter* est *θαιμαστικόν*, ut in illo: 'Juppiter, ut tristi lumina sæpe manu.' Et: 'Doctis, Juppiter, et laboriosis.' Porro et *quamde* in illis Saturniis versibus legitur, 'Namque nihilum pejus macerat humanum, *Quamde* mare sævum. Vires quoi sunt magnæ, Topper confringent inportunæ undæ.' *Jos. Scal.*

Quamde] In Schedis: 'Quamde pro quam usos esse antiquos cum multi veteres testimonio sunt, tamen hujus in primo,' &c. quæ propius ad veram scripturam accedunt, legendum enim, ut viris doctis jam diu

muro fretus magis quam de manus impe
secundo: Quamde tuas omnis legiones, ac popularis.
Et Lucretius: Clarus ob obscuram¹ linguam magis inter
inanes. Quamde gravis tergajos⁷ qui vera requirunt.

Quamde pro quam dicebant antiqui. [PAUL.

Quam mox significat, quam cito: sed si per se po- [FEST.
nas mox, significabit paulo post, vel postea.

Quando cum gravi voce pronuntiatur, significat [PAUL.
quod, quoniam; et est conjunctio: quando acuto accentu,
est temporis adverbium.

Quando^m cum gravi voce pronuntiatur significat [FEST.
quod, quoniam, et est conjunctio, ut Plautus in *Menachmis*:
Ideo quia mensam, quando edo, detergeo: et in Pseu-
dolo: Dabo, quando erit. Ducito, quando habebis. Et
Ennius libro sextodecimo: Nox quando mediis signis

⁷ Vet. lib. *Graius inter Graios.*

NOTÆ

animadversum: *Cum multi Veteres-
tinionio sunt, tum Ennius in primo:
Juppiter, ut muro fretus magi' quamde
manus vi. Et secundo: Quamde tuas
omnæis legiones ac populares. 'Si qui
tamen hic Livium pro Ennio legi
malint, non admodum pugnabo,' in-
quit Merula, 'cum Livius etiam gesta
populi Rom. libris decem et octo
conseripserit, qui annales Liviani vo-
cantur.' Sed de Annalibus Livianis
abunde infra. Interim hic Ennium
legi debere certum est. Et in versu:
Juppiter, haud muro fretus magi' quamde
manus vi: verba Romuli forsitan op-
tantis, ut Pop. Rom. se non muro
magis quam viribus et audacia tueat-
tur. *Dac.**

¹ *Clarus ob obscuram]* Lege ut in
editt. *Clarus ob obscuram lingua nau-
gis inter inanes Quamde gravis inter
Graios qui vera requirunt. Quamde
autem, quia in illis tua, quam, jam, et*

aliis addebant *e, et d* postea inser-
tum. *Idem.*

^m *Quando]* Verbis Festi panca de-
sunt: sed omnia exempla videntur
ad tempus pertinere: ideo miror, unde
Paulus Epitomen confecerit, nisi me-
liorem librum, quod ex aliis cognos-
co, habuerit. Plauti versus refertur
ex *Menæchmis*: 'Ideo, quia men-
sam, quando edo, detergeo.' *Ant.
Aug.*

Quando] Exempla Panti, quæ
Festus adducit, plane contrarium
probant, quare omnino aliter legen-
dum est: nempe: *Quando, cum gravi
voce pronuntiatur, significat quoniam.
Acuta vero est temporis adverbium, ut
Plautus in Menachmis, &c.* Neque
enim in verbis Plauti *quando* signi-
ficat quoniam, sed quia, &c. Nihil
certius. Quod ait autem ultima acu-
ta, vel gravi, vide notata in 'lus-
trum,' 'ergo,' 'modo.' *Dac,*

præcincta volabit. In duodecimo quidem^u cum litera E ultima^s scribitur, idemque significat.

Quando rex^o comitiavit, fas: sic notatum esse diem in fastis in

s Ed. Scal. cum C litera ultima.

NOTÆ

^u In duodecimo quidem] Quod ait Festus Ennium in 12. annal. *quande* ultima litera E posuisse, pro *quando*, id in incerto est, cum perierit locus ille unde hoc Festus adduxit. Ubi tantum legitur, *quande*. . . . . *quande* pro *quam* fortasse. Certum tamen est dixisse Veteres *quande* pro *quando*, ut 'numere' pro 'numero.' *Idem*.

^o Quando rex] Bis notatur hic dies in fastis 9. Kal. Apr. et 9. Kal. Jun. licet Ovidius mense Martio illum ponere fuerit oblitus; de hoc vero, lib. v. Fastorum ita scripserit: 'Quatuor inde notis locus est; quibus ordine lectis vel mos sacrorum, vel fuga Regis invest.' Ex quibus verbis ignorasse videtur, quid quatuor hæc notæ Q. R. C. F. significarent. Cum tamen Varro lib. v. de Ling. Lat. hæc, et alia omnia, quæ in fastis erant, fuerit interpretatus. Nos vero quid Festi dimidiati versiculi significant, ignoramus. *Ant. Aug.*

Quando rex comitiavit, fas] Puto totum hoc notis scribi debere, quibus in Fastis. Q. REX. C. F. et quod sequitur. Q. ST. D. F. *Ful. Ursin.*

Quando Rex] In his deploratis ruderibus tantum deprehendere possumus, hujus diei, qui in fastis notatur, Q. REX. C. FAS, anteriorem partem nefas esse, posteriorem fas. Quod recte Varro dixit: 'ad id tempus, nefas:' significans anteriorem, et 'ab eo fas:' notans posteriorem. Dies nefastus priore vel anteriore parte notabatur NP. vel NEP. vide

supra 'Nefasti.' Notabatur et NF. PR. quod quidam interpretantur, 'Nefas prætori:' quod ego non sequar. Additur in fine: 'siquis alius pro Rege dicat ad comitia, puta Pontifex, tam is dies.' . . . utrum intelligat Fas an Nefas, nescio. Porro in Fastis marmoreis, qui extant Romæ, invenio bis notatum hunc diem 9. Kal. April. item 9. Kal. Junii. Nemo, quod sciam, explicavit, quis esset mos hujus diei, qui ritus, quæ antiquitas. Sciendum Regi sacrorum neque magistratum gerere, neque verba ad populum habere fas fuisse: propterea in comitium ire illi non licebat, nisi hoc die, qui notatus est in fastis: ibat enim in comitium sacrificii causa, quo properanter patrato protinus fuga se e comitio eripiebat. Plutarchus: *ἔστι γοῦν τις ἐν ἀγορᾷ θυσία πρὸς τῷ λεγομένῳ κομιτίῳ πάτριος, ἣν θύσας ὁ βασιλεὺς κατὰ τάχος ἄπεισι φεύγων ἐξ ἀγορᾶς.* Varro: 'Dies, qui vocatur sic, Quando Rex comitiavit, fas: dictus ab eo, quod eo die Rex sacrificulus dicat ad comitium.' Si a docto viro quæram, quid sit 'dicere ad comitium,' sane non agnoscet Latinum hoc genus loquendi: et profecto inep- tum est. Legendum enim, *itat ad comitium.* Ita loquitur alibi, 'milites appellant latrones, quod itent, uti milites, cum ferro.' Quare ob id alii aliter notas, quæ legebantur in fastis, interpretabantur: Q. R. C. F. 'Quando Rex comitio fugit.' Quod Ovidius manifesto nos docet: 'Quatuor inde notis locus est: quibus ordine

honorem regis sacrorum, aiunt qui de feriis Menstrui scripserunt, quæ nonis Februarii in Curia a Rege dicuntur: eæ vero a multis scriptoribus traditæ sunt, nam quo die rex in Comitium venit ejus pars anterior nefas habetur; contra autem posterior fas: quia sacris peractis inde abit, quod si quis alius pro Rege^p eo die in comitio fecerit, puta, Pontifex, tum hic dies totus est fastus.

QUANDO REX COMITIAVIT FAS, in fastis notari [PAUL. solet, et hoc videtur significare, quando rex sacrificulus divinis rebus perfectis in comitium venit.^q

NOTÆ

lectis Vel mos sacrorum, vel fuga Regis inest.' Utrumque enim complexus est: 'Quando Rex comitiavit:' hic enim est mos sacri, quod faciebat in comitio: 'et Quando Rex comitio fugit.' Tangit enim fugam Regis e comitio. Plutarchus: ἀπεισι φεύγων ἐξ ἀγορᾶς. Quid certius hoc testimonio? At Paulus, Quando rex sacrificulus divinis rebus perfectis in comitium venit. Immo, quando rebus divinis perfectis abit e comitio: quare ejus commentitiæ causæ in ruderibus Festi ne vestigiū quidem apparet. At quid aiunt docti viri? Ovidium ignorasse quid sibi vellent illæ literæ singulares: quasi fas sit doctissimum poetam ignorare, quod formularios, leguleios, litigantes, ac mínimos quosque de fæce Nunnæ scire oportuit. Nam de Regifugio ipsum non intellexisse, testis erit ipsemet, qui de eo in mense Februario ante tractaverat. Jos. Scal.

Quando rex comitiavit fas] In verbis Festi legendum, comitiasit, id est, 'comitiaverit.' Quod et Fulvio Ursino etiam placet. Item feriis menstruis: quia s littera τοῦ menstruis periiit propter initialem illam s τοῦ scripserat. Item edicuntur pro dicuntur, quia e cum præcedente e τοῦ rege cohasit.

Et ita semper Varro: 'Rex cum ferias menstruas nonis Februariis edicit.' Item: 'Harum rerum vestigia apparent in sacris nonalibus in arce quod tunc ferias primas menstruas quæ futuræ sunt eo mense Rex edicit.' Dac.

^p Quod si quis alius pro Rege, &c.] Ait Festus, si quis alius, puta pontifex, pro rege in comitio sacrificaverit, tunc totum diem fastum esse. Sed cum illius diei pars anterior nefasta fuerit, qui fieri potest, ut alio, pro rege, in comitio sacrificante, pars illa dici, quæ jam nefasta, elapsa est, eadem iterum fasta sit? Vel hoc certe necessario evincit rescribendum esse Hic dies totus nefastus. Nihil certius. Diei illius pars posterior fasta erat in gratiam Regis sacrificuli, qui in comitio fecerat. Sed si alius in comitio fecisset, dies solidus nefastus, quia nulli alii præterquam Regi sacrorum jus illud concessum erat, ut e nefasto fastum facere posset. Idem.

^q Divinis rebus perfectis in comitium venit] Dicendum potius fuit divinis rebus perfectis e comitio fugit. Nam, cum Rex in comitio sacra faceret, sacris perfectis in comitium ire qui potuisset? Festum non intellexit barbarus mutilator. Idem.

QUANDO STERCUS^r DELATUM FAS, eodem modo in fastis notatur dies, quo stercus purgatur ab æde Vestæ.

*Quando stercus delatum fas, eodem modo in fastis [FEST. notatur dies, qui talis est, ut ædis Vestæ in eo die purgetur stercusque in alvum capitolinum ex æde Vestæ deferant: cum id factum sit, tunc prætori fas.*⁹

Quartarios^s appellabant antiqui muliones mercenarios, quod quartam partem quæstus capiebant. Lucilius: porro homines nequam malus ut quartarius cippos colligere omnes.

Quartarios appellabant muliones mercenarios, [PAUL. quod quartam partem capiebant quæstus.

Quatenus^t significat qua fine; ut hactenus, hac fine: quatinus, vero, quoniam: sed antiqui quatenos^u dicebant.

9 Ead. ed. *tunc prætori liceat fari tria verba.* Vide Notas.

NOTÆ

^r *Quando stercus*] Infra: *Quando stercus delatum, fas: eodem modo in fastis notatur dies: qui talis est, ut ædis Vestæ purgetur, stercusque in clivum Capitolinum deferatur: cum id factum sit, tum est Prætori fas.* Jos. Scal.

Quando stercus delatum fas] Varro lib. v. de L. L. 'Dies qui vocatur, Quando stercus delatum fas, ab eo appellatus, quod eo die ex æde Vestæ stercus everritur et per Capitolinum clivum in locum defertur certum.' Hujus diei meminit Ovid. qui illum 17. Kal. Jul. esse dicit lib. vi. Fast. 'Tertia nox veniet, qua tu, Dodoni Thyene, Stabis Agenorei fronte videnda bovis. Hæc est illa dies, qua tu purgamina Vestæ, Tybri, per Etruscas in mare mittis aquas.' Vide infra 'stercus.' *Dac.*

Quando stercus delatum fas] Recte opinatur Fulv. Ursinus hic desiderari quatuor illas notas Q. S. D. F. et Festum scripsisse Q. S. D. F. *Id*

est, Quando stercus delatum fas. Vel potius: *Quando stercus delatum fas, Q. S. D. F. eodem modo in fastis, &c.* Idem etiam pro *alvum* optime *clivum*, quod probatur ex loco Varronis quem supra afferimus. *Idem.*

^s *Quartarios*] Lege ita versum Lucilianum: *Porro homines nequam, malus ut quartariu' cippos Collisere omnes.* Notum est cippos sepulcrorum olim secundum vias publicas fuisse. Itaque facile collidebantur a mulis sagmariis, cum ea præterirent. *Jos. Scal.*

^t *Quatenus*] *Qua fine, ut hactenus, hac fine.* Chilo apud Gellium lib. i. cap. 3. 'Hac fine ames tanquam forte fortuna osurus, hac itidem tenuis oderis, tanquam fortasse post amaturus.' Addit Festus Veteres *quatenus* inter et *quatinus* illud discrimen posuisse, ut *quatenus* 'qua fine,' *quatinus* vero 'quoniam' significaret. Sed illud observatum non fuisse e veteribus libris colligere est, immo

Quatenus significat qua fine; ut hactenus, hac fine. [FEST. At quatinus, quoniam. Sed antiqui quatenos¹⁰ dicebant, ut Scipio Africanus in ea oratione, quam scripsit postquam ex Africa rediit: Uti negotium natum erat; quatenos castra nostra ita munita erant, ut posses partem exercitus abducere.

Quatere,^x suspensum, et vicinum rei alicujus motum significat, non ut Verrius putat, ferire; cum id ipsum verbum concutere ex præpositione, quæ est con, et quatere, sit compositum: quassare autem est sæpe quatere.

Quatere, suspensum, et vicinum rei alicujus motum significat, et interdum concutere: quin et id ipsum verbum concutere ex quatere sit compositum: quassare autem est sæpe quatere.

Quaxare^{11 y} ranæ dicuntur cum vocem mittunt. [FEST.

Quercus^z dicitur, quod id genus arboris grave sit, [PAUL.

10 Vet. lib. *quatenoc*.—11 Vet. lib. *Quoaxare*.

NOTÆ

et cum literarum *e* et *i* tritissima fuerit commutatio, antiquos utraque significatione indistincte scripsisse certum est, sic 'protenus' et 'protinms.' *Dac.*

¹⁰ *Sed antiqui quatenos*] Nam *o* et *u* Veteres confundebant: sic 'consol' scribebant pro 'consul': 'fontes,' 'futes': 'frondes,' 'frundes': sic 'Hecoba,' 'Notrix,' 'Culehides,' 'Pulyxena.' Vide Quintilian. lib. I. cap. 4. *Idem.*

^x *Quatere*] Innuit *quatere* de repetito sæpius motu potius dici. Ferire de solo ictu. *Idem.*

^y *Quaxare*] Glossæ: 'Quassat, ἦταν φωνεῖ βάρραχος.' *Jos. Scal.*

Quaxare] Contracte pro *coaxare*, a *coax*, *coax*, Aristoph. in *Ranis*. Et apud Hesych. 'coax, Rana.' *Dac.*

^z *Quercus*] *Querqueru* febris, dura ac gravis: quam quidam a *quercu*

dictam putant: quod id genus arboris cum grave sit ac durum, tum in ingentem evadat amplitudinem. Aurelius Opilius frigidam atque tremulentam. Santra eam ex Græco deducit: quia tremorem ejusmodi *κάρκαρον* vocant: unde dici etiam *Carcerem*. *Plautus* in *Friularia*: 'is mihi erat bilis querquera, tussis.' *Lucilius*: 'jactans me, ut febris querquera.' Et alibi: 'Querquera consequitur febris, capitisque dolores.' Hæc *Festus*. Adde ad ejus sententiam confirmandam *Homericum*: *κάρκαρε δὲ γαῖα πῶδεσσι*. Vide *Grammaticos*. *Jos. Scal.*

Quercus] A *καρχαλέος*, ut volunt, exasperatus. Sed mihi non persuadent, qui sciam potius *quercus* dici a Græco *κάχρος*, glans, pilula, nam inter *Cachryphora quercus* numeratur a *Theophrast.* lib. III. *κάχρος* ergo

ac durum, tum etiam in ingentem evadat amplitudinem : querqueram enim gravem et magnam quidam putant dici.

Querqueram^{12 a} *febrem, gravem et magnam* : nam [FEST. quidam *quercum dictam volunt, quod id genus arboris, cum grave sit, ac durum, tum etiam in ingentem evadat altitudinem. Aurelius autem Opilius frigidam ait dici, et cum horrore trementem. Santra eam ex Græco deducit, qui tremorem ejusmodi κάρκαρον dicunt. Unde dici etiam carcerem^b Plautus in Frivolaria : Is mihi erat bilis querquera tussis. Lucilius libro jactans me ut febris querquera terret, alibi querquera consequitur febris capitisque dolores.*

Querqueram, frigidam cum tremore a Græco κάρκη- [PAUL. κηρα, certum est dici : unde et carcer. Lucilius : Jactans

12 Vide Not. inf.

NOTE

transpositis literis et mutato *a* in *e* κέρκος, et *χ* in *κ* χέρκος, *quercus*. Dac.

^a *Querque...*] Hæc videntur pertinere ad utrumque verbum *Quercus* et *Querqueram*. Ant. Aug.

Querqueram] Priscian. lib. VI. refert Plautum in Frivolaria scripsisse : 'Is mihi erat bilis, aqua intercus, tussis, febris querquera.' *Idem*.

Querqueram] Addenda vox, *febrem*. L. m. habet Κάρκαρα. Ful. Ursin.

Querqueram febrem] Arnob. lib. I. 'Vitilignes querqueras, atque intercutes morbos.' Minutius Felix habet *quequerum*, ut et Gellius, Apuleius. Videlicet *querquerus* adjective dici certum est. Ergo cum dicitur *querquerum*, subintelligitur *febrem*. Et cum *querquerum*, subintelligitur *morbum*. *Querquerus* autem a *quercu*. Vel, ut Santra, a κάρκαρος, horror, tremor. Ad cujus sententiam confirmandam facit illud Homeri Iliad. v. κάρκαρε δὲ γαῖα πῶδεςσι ν' Ὀρνυμένων ἕμυδις, 'Tremebat

autem terra pedibus ruentium confertim.' Sed hæc omnia meræ nugæ : cur et unde *febris* dicatur *querquera*, nemo adhuc docuit. *Querquerus* est a κερχάλεος quod a κέρχω Nam κερχάλεον Hesych. exponit σκληρόν, ξηρόν, διψαλέον, 'grave,' 'aridum,' 'siticulosum,' quæ omnia febri mere congruunt, quæ præ siccitate ravim et tussim creat. Id enim vere est κερχάλεον. Quare Plaut. Tussim jungit cum querquera. 'Is mihi erat bilis, aqua intercus, tussis, febris querquera.' Ergo *Cerchaleos*, *cerchelos*, *cercheros*, *cercherus*, *querquerus*. Dac.

^b *Etiam carcerem*] A Græco κάρκαρος *carcerem* etiam Santra dici existimavit. An quia horrorem *carcer* incutit? Sed forsitan erit a κάρκαρος, non qua tremorem, sed qua δεσμούς, vincula, significat. Κάρκαροι enim δεσμοί, Hesych. Scaliger deducit a κάρκαρα, μάνδρα, speluncæ. *Idem*.

me, ut febris querquera consequitur (febris) capitisque dolores. Item Plautus: Is mihi erat bilis querqueratus.

Querquetulanæ dicebantur nymphæ querqueto virescenti præsidentes.

Querquetulanæ viræ¹³ c putantur significari nymphæ præsidentes querqueto virescenti, quod genus silvæ indicant fuisse intra portam, quæ ab eo dicta sit Querquetularia. Sed fœminas antiqui^d quas sciens dicimus, viras appellabant:¹⁴ unde adhuc permanent virgines, et viragines.

Querquetularia^e porta Romæ dicta, quod querquetum intra muros urbis juxta se habuerit.

Ques^f antiqui dixerunt: inde declinatum remanet [FEST. dativo casu, quibus; Qui adhuc item Queis¹⁵ facit, ut isti istis, illi illis.

Quianam^g pro quare, et cur, positum, et apud antiquos, ut

13 Ed. Scal. *utræ*.—14 Scal. legendum monet *Sed fœminas antiqui quas nunc dicimus, viras appellabant*. Vir doct. in marg. ed. Scal. pro *sciens* conjicit *sagas*.—15 Ead. ed. *quibus; nam Qui adhuc item Queis*. Pro *Queis* vct. cod. *qui*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *quis*.

NOTÆ

^c *Querquetulanæ viræ*] A querreto querquetulanæ nymphæ, quæ non aliæ sunt quam quæ Græcis Hamadryades, quod simul cum *drusi*, id est, quercibus, et vivant et intereant. De iis vide insignem locum Callimach. Hym. in Delum. Earum Sacellum Romæ ‘querquetulanum’ dictum. Varro lib. iv. *Idem*.

^d *Sed fœminas antiqui*] Lege: *Sed fœminas antiqui quas nunc dicimus, viras appellabant*. Quæ, inquit, nunc fœminæ a nobis dicuntur, eæ viræ dicebantur. Neque immerito, cum masculinum sit vir. Ita enim et utrumque sexum formant Hebræi, *Iss*, vir: *issa*, vira, hoc est, fœmina. Scal. Quare in versione Græca Geneseos de Eva, *κληθήσεται γυνή*, &c. melius

scriptum fuisset, *κληθήσεται ἀνδρῆς*, sive potius *ἐνείρα*. Analogiam servavit Gallicus interpres, *on la nommeru homesse*. *Idem*.

^e *Querquetularia*] Eadem *querquetulana* dicta. Prope vinivalem fuisse videtur indicare Plin. lib. xvi. Nunc in vinetis jacet clausa, et eam per viginti gradus ascendimus. *Idem*.

^f *Ques*] Pluralis pro *qui*. Ennius: ‘Decem coelites ques montibus summis Ripeis fodere.’ *Idem*.

^g *Quianam*] In versu Ennii deest monosyllabum verbum, quale est *heu*, vel *o*. Sic Virg. *Æn.* v. 13. ‘Heu! quianam tanti cinxerunt æquora nimbi?’ *Ant. Aug.*

Nævium in carmine Punici belli: Summe Deum regnator quianam genus isti: et in satyra: Quianam Saturnium populum pepulisti. Et Ennius in libro septimo: Quianam dictis nostris sententia flexa est.¹⁶

Quianam pro quare, et cur, ponitur. Ennius: [PAUL. Quianam dictis nostris sententia flexa est.

Quid nisi^h usurpavisse antiquos testis est Afranius [FEST. in Epistula: me auctore mater abstinebis: quid nisi?

Quietalus¹⁷ ⁱ ab antiquis dicebatur Orcus.

Qui hoc censetis,^k illuc transite, qui alia omnia in hanc partem: his verbis præit, ominis videlicet causa, ne dicat, qui non censetis.

Quincentum¹ et producta prima syllaba, et per C litteram usurpant¹⁸ antiqui, quod postea levius visum est, ita ut nunc dicimus pronunciari.

16 'Lege ita Nævianum Saturnium: Summe Deum regnator, quianam genuisti? Enniano versui deest syllaba heu: Heu! quianam dictis nostris sententia flexa est.' Jos. Scal.—17 Mss. habent *Quietalis*.—18 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *usurpabant*.

NOTÆ

^h *Quid nisi*] Pro *quid ni*. *Ni* enim decurtatum ex *nisi*, quod est pro *si non*. *Dac*.

ⁱ *Quietalus*] A *quiete*, quod ibi mortui quiescant. *Idem*.

^k *Qui hoc censetis*] Hæc verba dicebantur in Senatu ab eo magistratu, qui retulerat aliqua de re ad Senatum, ut per discessionem Senatus consultum faceret. Cic. lib. I. epist. 2. 'de tribus legatis frequentes ierunt in alia omnia.' Vide Gell. lib. XIV. cap. 7. *Ant. Aug*.

Qui hoc censetis] In Senatus consulto per discessionem faciendo moris erat, ut consul, aut is qui cum insignibus imperii vel lictoribus erat, cum qua de causa Senatum convocaret, retulisset, his verbis sententias rogaret: QUI HOC CENSETIS, ILLUC TRANSITE: QUI ALIA OMNIA, IN HANC PAR-

TEM. Ominis autem causa ita loquebatur, *qui alia omnia*, ne diceret, *qui contrarium*. Vel, qui aliter censetis, quod tamen ipsum significat, sed CONTRARIUM VEL ALITER ut mali ominis verbum fugiebat. Hinc illud Hirtii lib. VIII. de bello Gallico: 'Discessionem faciente Marcello, Senatus frequens in alia omnia transit.' Fusc hunc morem explicat Plin. epist. 14. lib. VIII. Quid? lex non aperte docet dirimi debere sententias, cum ita discessionem fieri jubet: QUI HÆC CENSETIS, IN HANC PARTEM, QUI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE QUA SENTITIS? *Dac*.

¹ *Quincentum*] Ut 'ducenta,' 'trecenta,' 'sexcenta.' Sed postea quia post *n* male sonat *c*, εὐφωνίας causa *c* in *g* mutatum, et 'quingentum' dici ceptum est. *Idem*.

Quinquatrus^m appellari quidam putant a numero dierum, qui fere his¹⁹ celebrantur: qui scilicet errant, tam Hercule, quam qui triduo Saturnalia, et totidem diebus Compitalia; nam omnibus his singulis diebus fiunt sacra; forma autem vocabuli ejus, exemplo multorum populorum Italicorum, enuntiata est, quod post diem quintum Iduum est is dies festus: ut apud Tusculanos Triatrus, et Sexatrus, et Septenatrus, et Faliscos Decimatrus. Minervæ autem dicatum eum diem existimant, quod eo die ædis ejus in Aventiuo consecrata est.

Quinquatrus festivus dies dictus, quod post diem [PAUL. quintam Iduum celebraretur, ut triatrus, et sexatrus, et septimatrus, et decimatrus.

¹⁹ Pro qui fere his scribendum monet Ant. Aug. *quibus feriæ, vel qui feriis.* Improbant Scal. et Dac.

NOTE

^m *Quinquatrus*] Pro qui fere his scribe *quibus feriæ*: vel *qui feriis.* Vidend. Varro lib. v. Ovid. lib. iii. Macrobr. lib. i. *Ant. Aug.*

Quinquatrus] Cave sentias cum iis, qui mutandum censent *qui fere his* in *quibus feriæ.* Nihil enim facilius hæc lectione. *Jos. Scal.*

Quinquatrus] Unicus tantum dies Minervæ sacer, sic dictus, quod esset post diem quintum Idus mensis Martii. Ut 'triatrus' post tertium, post sextum 'sexatrus.' Varr. lib. v. 'Quinquatrus hæc dies unus a nominis errore observatur, prout ut sint quinque, dictus ab Tusculanis. Post diem sextum eidus similiter vocatur sexatrus, et post diem septimum septimatrus. Sic hæc quod erat post diem quintum eidus, quinquatrus.' Aliter tamen Ovid. iii. Fast. 'Una dies media est, et fiunt sacra Minervæ, Nominaque a junctis quinque diebus habet. Sanguine prima vaecat, nec fas concurrere ferro. Causa, quod est

illa nata Minerva die. Altera, tresque super strata celebrantur arena; Ensibus exercitis bellica læta Dea est.' Quare, ut discrimen illud componatur, dicendum puto, primis temporibus unicum tantum diem festum fuisse, et dictum 'Quinquatrus': postea vero in plures prolatum, eosque dictos 'quinquatres' et 'quinquatria.' Sic 'panathenæa,' quæ sunt Romanorum quinquatria, initio uno tantum die celebrata. Deinde pluribus. Fuisse et aliæ quinquatrus Idibus Junii dictæ 'Minusculæ quinquatrus.' Vide 'Minusculæ.' In verbis Festi pro *qui fere his celebrantur*, legebat vir doctissimus, *quibus feriæ celebrantur*: sed nihil mutandum, ut optime monuit Scaliger, nihil enim facilius hæc lectione. Ait Festus quosdam existimare, *Quinquatrus* dictas a numero dierum, qui in his quinquatribus celebrabantur, id est, exigebantur, frequentabantur, &c. *Dac.*

- Quinque genera ⁿ signorum observant augures, ex cœlo, ex avibus, ex tripudiis, ex quadrupedibus, ex diris.
- Quinque genera signorum observabant augures publici: ex cœlo, ex avibus, ex tripudiis, ex quadrupedibus, ex diris, ut est in *Auguralibus*.
- Quinquertium ^o vocabant antiqui, quem Græci πένταθλον, ut indicat versus hic: Omnis æqualis vincebat quinquertio. Livius quoque ipsos athletas sic nominat: Quinquertiones præco in medium vocat.
- Quinquennales ^p censores appellabantur, qui lustrum conderent quinto quoque anno, a quo nominari cœptos.
- Quinquertium Græci vocant πένταθλον, quo die quinque genera artium ludo exercebantur: ipsos quoque athletas Livius quinquertiones appellat.

NOTÆ

ⁿ *Quinque genera*] Ex cœlo servare dicebantur augures, cum aëris statum contemplabantur, an aliquid infausti ominis oboriretur. Ex avibus, cum eorum cantum sive volatum observabant. Ex tripudiis, cum offa ex ore pullorum, sive alicui quid, quod sonitum faceret, cadebat. Ex quadrupedibus, cum se quadrupedes ostendebant, quæ auspicia dicebantur *pedestria*. Ex diris, cum diri aliquid apparebat, veluti strepitus cum fremitu: ut apud Cicer. Orat. de haruspicio respons. ‘Quod in agro Latiniensi auditus est strepitus cum fremitu, exauditus in agro propinquo et suburbano strepitus quidam reconditus et horribilis fremitus armorum, de ea re scriptum est postulationes esse Jovi, Saturno, Neptuno, Telluri, Diis Cœlestibus,’ &c. Item cum victimæ ex aris fugiebant, cum in extis cor aut caput in jecinore non fuisset, quæ *pestifera auspicia* dicebantur. Vide ‘*pestifera*.’ Fuere et alia auspicio- rum genera, veluti auspici- um ex

anguibus et piscibus. Auspici- um ex fulgure, fulmine, tonitru. Auspici- um ex acuminibus, id est, ex telorum superis ac inferis cuspidibus. Auspici- um ex perennibus, cum Duces sive Magistratus annes auspiciato transeunt. Auspici- um juge, quod ex juncto jumento. De quibus omnibus singulatim alibi. *Idem*.

^o *Quinquertium*] A quinque artibus quibus exercebantur. Vide ‘*Pentathlon*.’ *Idem*.

^p *Quinq.*] Quinquennales censores appellabantur, qui lustrum condebant quinto quoque anno, a quo ita appellari cœptos. *Jos. Scal.*

Quinquennales censores] Vid. Liv. iv. 8. Qui quoque anno creati, quia singulo quinquennio populus censetur et lustratur. Nam proprie condere lustrum dicebantur Censores, cum post censuram populum suovetaurilibus lustrabant. Vide Liv. vi. 8. in quinque annos creati quia singulis lustris populus censetur. *Dac.*

Quintana⁹ appellabatur porta in castris post prætorium, ubi rerum utensilium forum fuit.

Quintanam^r classem ait Verrius dictam, quod in ea [FEST. Serv. Tullius Rex distributa capite Censorum multitudine quinque fecit, cum eas ordinavit, hanc autem afferri causam de capite censorum nomine, quod ii quo censerentur nihil præter se haberent, suumque caput. Lucilius sic meminit: quod. . . . . adeptus.

Quintia prata trans Tiberim a Quintio Cincinnato, [PAUL. cujus fuerant, dicta sunt.

Quintia prata^s dicta sunt a Quinto Cincinnato, qui [FEST.

NOTÆ

⁹ *Quintana*] Atqui Quintana porta nulla fuit. Sed pars fori ipsius, quod post Prætorium et Quæstorio fuit adsitum, *Quintana* dicebatur, sive adeo forum ipsum subaudita voce *via*. Quare legendum eum Lipsio, *Quintana appellabatur pars in castris*: vel simpliciter: *appellabatur in castris*. Potest etiam et, *Quintana via appellabatur in castris*, &c. Nam porta nomen additum a Paulo. Livius lib. xli. 'Prætorio dejecto direptis quæ ibi fuerant, ad Quæstorium Quintanumque hostes pervenerunt,' &c. Isidor. lib. xv. cap. 2. 'Quintana pars plateæ quinta est, qua carpentum progredi potest.' Ad hujus similitudinem Quintanam Nero instituisse dicitur. Sueton. cap. 26. 'Tabernulas etiam effringere et expilare, Quintana domi constituta, ubi partæ et ad licitationem dividendæ prædæ pretium assumeretur.' Non aliud igitur *Quintana* quam via latior in usum fori a metatione agrorum invento nomine, ut in porta Decumana etiam factum. *Idem*.

^r *Quintanam*] *Quintanam classem* esse eam, in qua Serv. Tullius distribuit ultimæ classis viros: quinque enim fecit, cum eas ordinavit. Cau-

sam, cur capite censi dicantur, esse eam, quod nihil præter se haberent, suumque caput, quo censerentur. Refertur postea Lucilii, vel Cæciliæ carmen nobis ignotum. Hæc vel his similia Pompeius. Vide Gell. lib. xvi. cap. 10. præter Dionys. et Livium. *Ant. Aug.*

Quintanam classem] Quod ait hic Festus Quintanam classem dictam in qua capite censorum multitudo a Servio rege distributa, id ego alibi me legere non memini, nam proletarii et capite censi, in ultimam classem, quæ sexta fuit, conjecti. Vide 'Proletarii.' Versus Lucilii, quem Festus laudabat, mihi ignotus, neque extat hodie. *Dac.*

^s *Quintia prata*] Liv. lib. lvi. 'Spes unica imperii populi Ro. L. Quintius trans Tiberim contra eum ipsum locum, ubi nunc Navalia sunt, quatuor jugerum colebat agrum, quæ *Prata Quintia* vocantur,' &c. Quæ de Luperis Romuli tempore dicuntur ad Quintilianos et Fabianos, ut arbitrator, pertinent: de quibus idem Festus verbo 'Fabiani:' et Ovid. lib. ii. Fastor. qui eos Fabios et Quintilios Luperco appellat: 'Risit et indoluit Fabios potuisse Remmque Vin-

sibi, damnato filio, venditis omnibus quatuor jugerum agrum trans Tiberim paraverat, quem agrum colentem senatus Dictatorem, per Viatorem, salutavit Cincinnatum, qui re bene gesta acto triumpho, ad privata negotia confestim rediit, deposita Dictatura, pecuariamque rem et agrariam exercens Romanis ipsis æmulationi fuit . . . . .

. . . . . vos . . . . . quod eo.

Quintiliani Luperci^t appellati videntur a Quinctilio, qui præpositus est Lupercis: ut a Fabio Fabiani dicti sunt: item Luperci, quib. is præpositus fuerit: fuisse autem Romuli temporib. institutos utrosque, et Fabianos, et Quinctilianos, multi sunt qui existimant. quorum numerum postea sæpe auctum fuisse, quia honoris gratia multi in Lupercis adscribebantur.

Quintipor^u servile nomen frequens apud antiquos erat, a prænomine domini ductum, ut Marcipor, Caipor:²⁰ quamvis sint, qui a numero natorum ex ancilla quinto loco dictum putent.

Quintipor servile nomen frequens apud antiquos, [PAUL. a prænomine domini dictum, ut Marcipor, scilicet a Quinto, et Marco.

Qui patres,^x qui conscripti vocati sunt in curiam, [FEST. quo tempore Regibus urbe expulsis, P. Valerius Consul propter inopiam patriciorum ex plebe adlegit in nume-

. . . . .

²⁰ Ed. Scal. Gripor.

NOTE

cere: Quintilios non potuisse suos.' *Ant. Aug.*

[*Quintia prata*] Liv. lib. III. sect. 26. Locum adi. *Viatorem* autem hic vocat Festus *Præconem*, *Legatum*. Vide '*viatores*.' Quæ in fine desunt non sat possum conjicere. *Dac.*

^t *Quintiliani Luperci*] Vide '*Fabiani*,' *Idem*.

^u *Quintipor*] Pro *παῖς*, puer, Dores dicebant *πῶρ*. Unde '*Quinctipor*,'

'*Marcipor*,' '*Caipor*,' '*Lucipor*:' hoc est, *Quincti*, *Marci*, *Caii*, *Lucii* puer, id est, servus. Nam Græci *παῖδας*, ut Latini '*pueros*,' servos dicebant, quomodo etiam et Galli dicunt *garçon*. *Idem*.

^x *Qui patres*] Hæc sub litera *P* scribi debuerunt. Vide '*Adlecti*,' *Ant. Aug.*

Qui patres] Vide '*adjecti*' et '*conscripti*.' *Dac.*

rum senatorum centum et sexaginta et quatuor, ut exple-
ret numerum senatorum trecentorum: et duo genera ap-
pellata sunt.¹

Quippe^y significare quid ni, testimonio est Ennius libro
IV.² Quippe solent reges omnes in rebus secundis.
Idem lib. XVI. Quippe vetusta virum non est satis
bella moveri.³ Ita alii complures.

Quippe significat quid ni. [PAUL.
Quirina tribus^z a Curensibus Sabinis appellatio- [FEST.
nem videtur traxisse.

Quirinalia^a mense Februario dies, quo Quirini fiunt sa-

¹ Ead. ed. *appellaret esse*.—² Ead. ed. XL. Vir doct. in marg. conjicit XI.
—³ Merula legit *movere*.

NOTÆ

^y *Quippe*] Tamen in verbis Emii
quæ Festus ad exemplum adducit,
quippe non quid ni, sed quoniam, ut
sæpe. Neque unquam quippe pro
quid ni scriptum reperias: sed quippe
ni. Idem.

^z *Quirina tribus*] Cujus meminit Ci-
cero pro Quinctio. *Idem.*

^a *Quirinalia*] Semicirculis inclusa,
sunt in veteri libro repetita ex eo
capite, cujus initium est ‘*Quirinalis*
collis:’ quæ vero de fornacalibus di-
cuntur, videntur esse mendosa. Ovi-
dus ait fornacalia non esse stata sa-
cra, sed tamen eo die curiarum no-
mina in foro certis locis notari, in
quibus, cum sæpe stulte quidam no-
mina suarum curiarum ignorantes, in
alienis curiis sacra facerent, ideo
stultorum ferias dictas esse. Varro
lib. v. ‘*Quirinalia a Quirino, quod*
ei Deo feriæ, et eorum hominum, qui
fornacalibus suis non fuerunt feriat.’
Adde Plutar. in problem. Emen-
dandum igitur erit sic: *quod quidam*
suorum fornacalium sacrorum ignari, eo
potissimum die rem divinam faciunt.
Vide ‘*Stultorum.*’ *Ant. Aug.*

Quirinalia] Confusus ac corruptus

locus ita suo ordini ac nitore resti-
tuetur: *Quirinalia mense Februario*
dies, quo Quirino fiunt sacra: idem
stultorum feriæ appellatur, quod quidam,
qui suorum fornacalium sacra Romæ
ignoraverant, eo potissimum rem divi-
nam faciunt. Addit Romæ, quia Cu-
riarum festa erant, et a Curione Max-
imo indicebantur. Jos. Scal.

Quirinalia] Quæ semicirculis in-
clusa, ea repetita sunt e capite *Qui-*
rinalis infra: post quod istud con-
tinno in schedis sequebatur: reliqua
fedata sunt. Locus igitur integer
ita restituendus ex Scalig. Quirina-
lia mense Februario dies, quo Quirino
fiunt sacra. Idem stultorum feriæ ap-
pellantur, quod qui diem suorum forn-
acalium sacrorum ignoraverant, eo potis-
simum rem divinam faciunt. Quirina-
lia erant 13. Kalendas Martias: e-
adem stultorum festa. Ovid. II. Fast.
‘Lux quoque cur eadem stultorum
festa vocetur Accipe; parva quidem
causa, sed apta subest.’ Deinde
causam exponit, et in fine: ‘*Stulta-*
que pars populi quæ sit sua curia
nescit, Sed facit extrema sacra relata
die.’ Sed juvabit locum ipsum adire.

cra: idem stultorum feriæ appellantur, (ante, quam in eum commigrarent fere Sabini Curibus venientes post fœdus inter Romulum et Tatium,) quod quidem suorum fornacalium sacrorum cognominant, eo potissimum rem divinam faciunt.

Quirinalia, dies, quo Quirino fiebant sacra: [PAUL. eadem et stultorum feriæ sunt appellata.

Quirinalis collis dictus est, quia in eum commigraverunt Sabini Curibus venientes: quamvis alii a templo Quirini dictum putent.

Quirinalis collis ^b qui nunc dicitur, olim Ægo- [FEST. nus⁴ appellabatur ante, quam in eum commigrarent (fere) Sabini Curibus venientes post fœdus inter Romulum et Tatium ictum, a quo hanc appellationem sortitus est: quamvis existiment quidam, quod in eo factum sit templum Quirino ita dictum.

Quirinalis porta dicta, sive quod ea in collem [PAUL. Quirinalem itur, sive quod proxime eam est Quirini sacellum.

Quirinus^c ex hac causa Romulus est appellatus, quod [FEST. curi, id est, hasta, uteretur, a qua Romani eo nomine Romulum appellaverunt.

Quirinalis porta^d eadem quæ et Collina dicebatur ut legimus

⁴ Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Agonus*.

NOTÆ

Vide et infra: 'stultorum feriæ.'
Dac.

^b *Quirinalis collis*] Vide 'Agonium.' Varro lib. iv. 'Collis Quirinalis, ubi Quirini fanum, qui a Curetibus, qui cum T. Tatius Curibus venerunt Romanam: quod ibi habuerunt castra, quod vocabulum conjunctarum regionum nomina obliteravit.' *Ant. Aug.*

Quirinalis] Prius dicebatur *Agonus*.

Vide 'Agonium.' Sed post receptos Quirites, id est, Sabinos, *Quirinalis* dictus, sive a templo Quirini quod Plebs ei in cœlum relato in eo colle dedicavit. Ovid. ii. *Fast.* 'Templa Deo faciunt, collis quoque dictus ab illo est.' *Dac.*

^c *Quirinus*] Vide 'Curis.' *Idem.*

^d *Quirinalis porta*] Verum est Portam Collinam et Quirinalem esse unam et eandem, a colle Quirinali

apud antiquos scriptores: positum autem unius nomen pro alterius nomine reperitur, quod initio ita conjunctæ fuerunt, ut unam tantum fuisse quasi id suffragetur: quam ideo nominari ait Collinam Santra proxime eam quod Collis Quirinalis est. Portam rursus Quirinalem ideo appellant, sive quod ea in collem Quirinalem itur, sive quod proxime eam sacellum est Quirini, unde, ut videtur, usurpatio facta, et duplex nomen uni eidemque rei impositum est.

Quirites,^e dicti Sabini a Curi Dea, cui aqua et vino sacra facere soliti erant: quos tamen quid in curiis⁵ dictos volunt, in quibus ab his ei sacra fiant; cui opinioni Ferrus adversatur: ab ejusdem autem Deæ nomine videntur: item Cures Sabinæ hastæ appellatæ, quibus ea gens armis erat potens: nunc et Sabini et Romani Populi singulare usurpatur nomen, ut indicio est præco, qui in funeris indictivis ita pronuntiare solet: Illus⁶ Quiris leto datus. Quirites autem dicti post fœdus a Romulo et Tatío percussum, communionem, et societatem populi factam indicant.

⁵ Vide Notas.—⁶ Ed. Scal. illius.

NOTÆ

dictam. Eadem et agonia sive agonensis ab eodem colle. Hodie *salaria* dicta. In Schedis ultima linea qui . . . *dere fertur* nescio an sit hujus loci. *Idem.*

^e Qui . . .] *Quirites*, ut opinor, scribendum est, a *Quirino*, cui aqua et vino in curiis sacra fiebant: vel *Quirinus Romulus ab hasta, quod armis erat potens. Singulare et usurpatur Quiris: exemplo est præco, qui in funeris indictione dicit: Ollus Quiris leto datus, &c.* Hæc ad lectoris acumen potius excitandum dicta sunt, quam ut vera esse fateamur. Varro lib. vi. de Lingua Lat. ‘Olli valet dictum illi, ab olla, et ollus:’ quod alterum comitiis cum recitatur a præcone dicitur, ‘Olla centuria,’ non *illa*: alterum apparet in funeribus indictivis, cum dicitur,

‘Ollus leto datus est:’ et lib. v. ‘*Quirites* a Curicensibus, et ab iis qui cum Tatío rege in societatem venerunt, donati civitate sunt.’ Ovid. lib. ii. *Fastor.* ‘Sive quod hasta quiris prisca est dicta Sabinis: Bellicus a telo venit in astra Deus: Sive suo regi nomen posuere Quirites; Sen quia Romanis junxerat ille Cures.’ *Ant. Aug.*

Quirites dicti] Lege infra, *Quos tamen quidam a curiis.* Ita in fine in *funeribus indictivis; et ollus Quiris leto, &c.* Vide ‘*indictivum.*’ *Quirites* autem non a Curi, neque a curis, sed a Curibus dicti *Curites, Quirites*, et inde etiam Dea *Curis* sive *Quiris*, et *curis*, hasta, ut jam supra. *Duc.*

Quiritium fossæ^f dicuntur, quibus Ancus Marcius circumdedit urbem, quam secundum ostium Tiberis posuit, ex quo etiam Ostiam: et quia populi opera eas fecerat, appellavit Quiritium.

Quiritium fossæ dictæ, quod eas Ancus Marcius, [PAUL. cum urbem circumdedit, Quiritum⁷ opera fecit.

Quispiam significat aliquem: sed unde sequens pars ejus usurpari cœperit, inveniri non potest.

Quispiam⁸ quin significet aliquis, et quæpiam, ali- [FEST. quæ,⁸ similiterque⁹ alia ejusdem generis, ut dubium non est, ita unde sequens pars ejus cœperit, inveniri non potest.

Quisquiliæ^h dici putantur, quicquid ex arboribus minutis surculorum foliorumve cadit, velut quicquid cadit. Cæcilius: Quisquilias volantis venti spolia memoranti modo. Et Novius in Togularia: abi deturbate saxo, homo non quisquiliæ, quid est?

⁷ Ead. ed. *Quiritium*.—⁸ Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *aliqua*.—⁹ Ead. ed. *quæ*. Vet. cod. *qui*.

NOTÆ

^f *Quiritium fossæ*] Ait Festus Quiritium fossas dictas quibus eam urbem Ancus Martius circumdedit, quam ad Tiberis ostium posuit, ex quo etiam Ostiam vocavit. Verum auctor de viris illustribus non circa Ostiam, sed in ipsa urbe Roma factas eas dicit: et non a Martio, sed a Tarquinio Superbo: 'Locos,' inquit, 'in Circo et Cloacam maximam fecit, ubi totius populi viribus usus est, inde illæ fossæ Quiritium sunt dictæ.' Sed a Festo facit Liv. lib. I. sect. 33. 'Quiritium quoque fossa, haud parvum munimentum a planioribus aditu locis, Anci regis opus est.' *Idem*.

⁸ *Quispiam*] Ait Festus, *Quispiam* significat *aliquis*, sed inveniri non potest unde ultima pars ejus vocis, id

est, *piam*, facta sit. Nimirum non meminerat Festus Oscos dixisse *piam* pro *quam*, ut 'pirpit' pro 'quidquid.' Et inde 'quispiam,' 'quisquam,' 'nuspian,' 'nusquam,' 'uspian,' 'usquam.' *Idem*.

^h *Quisquiliæ*] Cæcilius versum trochaicum ita lege: *Quisquilias volantis venti spolia memoras: i modo*. Ita solet in Comædiis. Cum sermonem alicujus non curat quis, dicit, logos, quisquilias, floccos, loqueris, abi. In Truculento: 'Campas dicis: abi, abi: consultavi isthuc.' De quo ad Plautum plura. Item versum Nævii: *Abi, abi deturbate saxo, homo non quisquiliæ*. *Quisquiliæ* singulariter: 'homo non quisquiliæ,' ut, 'homo non nauci.' *Jos. Scal.* In versu Nævii nihil mutandum: separandæ tan-

Quisquiliæ putantur dici quicquid ex arboribus [PAUL. minutis surculorum foliorumque cadit, velut quicquid cadit.¹⁰

Quod¹¹ i significat etiam aliquid, præterquam quod in usu fere est, et Græci dicunt τῖ.¹²

Quod significat etiam aliquid, præterquam quod in [FEST. usu fere est et Græci dicunt τῖ.

Quoniam significat^k non solum id quod quia, ut ait Verrius, apud antiquos, sed etiam id quod postquam, hac scilicet de causa, quod Græcum ἐπειὶ utriusque significationem obtinet.

Quoniam significat non solum id quod quia, sed [PAUL. etiam id quod postquam, hac de causa; quod Græcum ἐπειὶ¹³ utriusque significationem obtinet.

Quot servi,¹ tot¹⁴ hostes, in proverbio est: de quo [FEST.

10 Pro *cadit* Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *caditæ*.—11 Vet. lib. *Quid*: et ita legendum monet *Dac.*—12 Vet. lib. τῖ.—13 Hic quoque vet. lib. τῖ.—14 Vet. cod. *quod servitute*.

NOTÆ

tum sunt voces: *Abi deturba te saxo homo non quisquiliæ, quid est?* ‘*Deturba te saxo*’ idem est, quod ‘*abi in malam rem,*’ ‘*male pereas,*’ et similia quæ in comædiis usurpantur. *Dac.*

Quisquiliæ] *Isidorus* in *Gloss.* ‘*Quisquiliæ surculi minuti, quisquiliæ frumentorum purgamenta, vel palea eventata.*’ *Festus* ait vocem factam a *quidquid*. *Julius Scaliger* a *quisque*, et proprie sic diei τὸ τυχόν, quidquid obvium. Alii per transpositionem a σκύβαλα quod idem notat, unde *Gloss.* ‘*Quisquiliæ, σκύβαλα.*’ *Dac.*

¹ *Quod*] *Lege quid*, ut in al. *Quid*, aliquid, ut *quod*, aliquid. *Attius*: ‘*Ita dum interruptum credas nimbum volvier, Dum quod sublime ventis expulsum rapi Saxum, aut procel-*

lis.’ *Dum*, id est, interdum. *Quod*, aliquid. *Quis* autem et *quid* a τῖς et τῖ, mutato τ in q more Dorum, qui pro πότε dicunt πόκα. *Idem.*

^k *Quoniam significat*] *Ait Festus Latinis quoniam significare quia et postquam*, ut Græcis ἐπει, et verum est. Prioris significationis exempla enilibet obvia, posterioris minus nota. Quare apponam unum et alterum. *Plaut. Asin.* ‘*Quid nunc? quoniam ambo, ut est lubitum, nos delusistis, datisne argentum?*’ *Idem* in *Prolog. Aulul.* ‘*Is quoniam moritur, ita avido ingenio fuit, Nunquam indicare id filio voluit suo.*’ *Quoniam* autem a *quom* et *jam*. *Idem.*

¹ *Quot servi*] *Quid Festus addiderit sententiæ relatæ Capitonis nobis non constat: tamen probabilius vide-*

Sinnius Capito existimat errorem hominibus intervenisse præpostere plurimis enuntiantibus, vero enim similis esse dictum initio, Quot hostes, tot servi: tot captivi fere ad servitutem adducebantur: unde etiam mancipia, nec . . . . .
 san . . . . .
 ser . . . . .
 epti. . . . .
 ruti . . . . .
 gia . . . . .
 turbat . . . . .
 rent . . . . .
 uncia. . . . .
 Sinnius Capito. . . . .
 ut peribant. . . . . *be.*
 nificæ virtutis . . . . .
 omnibus . . . . . *an.*
 cillæ . . . . .
 . . . . . omnibus un.¹⁵ . . . . .

15 Ed. Scal. *omnis un.*

NOTE

tur id esse dictum, ut caveremus a servis, quos certum est hostes nobis fuisse. Hoc proverbium arrogantissimum appellat Macrob. lib. i. Satur. et addit, 'non habemus illos hostes, sed facimus, cum in illos superbissimi, contumeliosissimi, et crudelissimi sumus.' *Ant. Aug.*

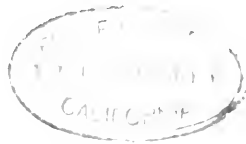
Quot servi tot hostes] Hos hiatus nemo opinor expleat, nisi qui meliorem codicem nanciscatur. Nihil juvant schedæ. Proverbium istud agnoscit Macrob. lib. i. Saturnal. Et arrogantissimum appellat additque: 'Non habemus illos hostes, sed facimus, cum in illos superbissimi, contumeliosissimi, et crudelissimi su-

mus.' Cur autem existimaverit Sinnius Capito illud præpostere a multis enunciatum fuisse, et initio dictum *Quot hostes tot servi*, satis mirari non possum. Nam *Quot servi, tot hostes* rectum esse et antiquissimum nullus opinor dubitabit, qui meminerit antiquissimis illud temporibus usurpatum. Audi Prophetam Oz. cap. 7. *ἐχθροὶ πάντες ἀνδρῶς, οἱ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.* 'Hostes omnes hominis quicumque in domo ejus.' Idem usurpavit postea Servator noster, Matth. x. 36. *Καὶ ἐχθροὶ ἀνθρώπου οἱ οἰκιστὸν αὐτοῦ.* 'Et hostes hominis domesticus ejus.' *Dac.*

.	.	.	me part	.	.	.	.	.	re	.
gula	se	u	.	.	.	.	.	.	.	
.	.	.	saltus	fixa.	.	.	.	.	.	.
ferendum	qui	.	.	.	.	.	.	.	.	.

16 Ead. ed. *gula scilicet u.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XVI.

R PRO S¹ ^a litera sæpe antiqui posuerunt, ut ma- [PAUL.
josibus, meliosibus, lasibus, fesiis, pro majoribus, melio-
ribus, laribus, feriis.

R duobus^b in compluribus orationibus, cum de ac- [FEST.
tis disseritur etiam² præscribi solet, id est, rationum re-
latarum, quod iis tabulis docentur iudices, quæ publice
data atque accepta sint.

Rabidus a rabie, qui morbus caninus est. [PAUL.
Rabidus^c a rabie dictus, qui morbus caninus est. Ca- [FEST.
tullus de *Berecynthia et Atti*: *Abit in quiete molli rabidus*
*furor animi.*³

//////////

1 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *S pro R*.—2 'Pro de actis disseritur etiam, Vet. cod. de actis disserti cujus etiam: unde viri docti, de actis disseritur cujuspiam. Forte legendum, de actis queispian.' *Dac.*—3 Alii legunt, *rabidi furor animi*.

NOTÆ

^a *R pro S*] De hujus literæ muta-
tione in S sæpe alibi dictum est.
Dac.

^b *R duobus*] R. R. actuum solennis
apud Veteres nota, qua rationes re-

latas significabant. *Idem.*

^c *Rabidus*] Catullus in *Atti*: 'Abit
in quiete molli rabidi furor animi.'
Credo Festum legisse, *rabidus furor*
animi. *Ant. Aug.*

Rabula^d dicitur in multis intentus negotiis, paratus- [PAUL. que ad radendum quid, auferendumque: vel quia est in negotiis agendis acrior, quasi rabiosus.

Rabula dicitur in multis intentus^d negotiis, para- [FEST. tusque ad radendum quid, auferendumque, vel est ita dictus quia acrior sit in negotiis agendis, et quasi rabiosus.

Radere^e *genas vetitum est in lege 12.* id est, unguib. scindere.

Rapi simulatur virgo^f ex gremio matris, aut si ea non est, ex proxima necessitudine, cum ad virum trahitur,⁵ quod videlicet ea res feliciter Romulo cessit.

4 Ed. Scal. *intus.*—5 Vet. cod. *traditur.*

NOTÆ

^d Rabula] Invenio in Glossis, ‘Rabucula, δημαγωγός.’ nescio an bene. Jos. Scal.

Rabula] Vel a radendo, quasi radula, vel a rabie. Infra tamen a *raua voce*, hoc est, *rauca*, Festus deduxit, sed multo melius a rabie. Quod et apud Nonium legas duobus locis. ‘Rabulæ, litigiosi, a rabie dieti.’ Item: ‘Rabula a rabie dictus est, quem nunc advocatum, vel causarum patronum dicimus.’ Nisi dicas cum Vossio esse a *ράζω*, latro. Ut a *φάω*, vel *φάζω*, fabula, sic a *ράζω*, rabula. Nam verius rabulam latrare dixeris quam loqui, quare et eorum facundia canina etiam dicta. *Dac.*

^e Radere] Cicero lib. II. de Legibus refert in duodecim tabulis scriptum fuisse: ‘Mulieres *genas* ne radunto, neve lessum funeris ergo habento.’ Idem lib. II. Tuscul. ‘Ejnlatus ne mulieri quidem concessus est:’ et hic nimirum est fletus, quem 12. tabulæ in funeribus adhiberi vetuerunt. Ex his verbis apparet Festum hic interpretari, quid sit radere *genas* in lege 12. tab. id est, unguibus *genas* ferire, et eruentare. *Ant. Aug.*

Radere] Quamvis vetitum esset le-

ge 12. Tab. tamen fiebat etiam temporibus Varronis. Servius in schedis: ‘Varro dicit mulieres in exequiis, et luctu ideo solitas ora lacerare, ut sanguine ostenso inferis satisfaciant.’ Jos. Scal.

Radere *genas*] Lex 12. Tabul. talis est: MULIERES GENAS NE RADUNTO: NEVE LESSUM FUNERIS ERGO HABENTO. Cic. II. de Leg. et II. Tuscul. Hinc Tibul. El. 1. lib. I. ‘Tu manes ne læde meos, sed parce solutis Crinibus, et teneris, Delia, parce *genis*.’ Plin. cap. 37. lib. XI. ‘Infra oculos malæ homini tantum, quas prisci *genas* vocabant, 12. tabularum interdicto radi a feminis eas vetante.’ *Genas* Græci *παρειάς*. Quas in luctu lacerabant Artemidor. cap. 30. lib. I. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς πένθεσι λαβῶνται τὰς παρειάς οἱ ἄνθρωποι. i. ‘Nam in luctibus homines lacerant *genas*.’ Sed quamvis lege vetitum esset, tamen fiebat etiam temporibus Varronis. Servius: ‘Varro dicit mulieres in exequiis et luctu ideo solitas ora lacerare, ut sanguine ostenso inferis satisfaciant.’ *Dac.*

^f Rapi simulatur virgo] Inde Catull. de hymenæo: ‘Qui rapis teneram ad virum virginem.’ Item: ‘Tu fero Ju-

Rapi^g solet fax, qua prælucente nova nupta deducta est, ab utrisque⁶ amicis, ne aut uxor eam sub lecto viri ca nocte ponat, aut vir in sepulcro comburendam curet, quo utroque mors propinqua alterius⁷ captari putatur.

Rasores fidicines dicti, quia videntur chordas ictu [PAUL. radere.

Rasores fidicines antiqui appellabant, qui, ut ait Verrius, ita appellati videntur, quia radere ictu chordas videantur artificio quodam. [FEST.

Rates vocant tigna⁸ colligata, quæ per aquam [PAUL. aguntur, quo vocabulo interdum etiam naves significantur.

Rates^h vocantur tigna, inter se colligata, quæ per [FEST.

6 Vet. lib. *utriusque*.—7 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *alterutrius*.—8 Vet. lib. *ligna*.

NOTÆ

veni in manus Floridam ipse puellulam Matris e gremio suæ Dedis.' *Id.*

^g *Rapi*] Aliam causam reddit Servius, qui adhuc latet in Bibliotheca Danielis nostri: *FACES*. Servius: 'quæ,' inquit, 'solent præire nubentes puellas, cornæ sane faces, quæ quasi diutissime luceant: quas rapiunt, tanquam vitæ præsidia. Namque his qui sunt potiti, diutius feruntur vixisse.' *Jos. Scal.*

Rapi solet fax] Aliam causam reddit Servius, cur *faces* raperentur: 'quæ,' inquit ille, 'solent,' &c. Vide 'facem.' Quod ait Festus, ea face combusta, si vir eam comburendam curaret, uxoris mortem significari, vel viri etiam, si eam uxor sub lecto viri ea nocte poneret, illud utique ab Historia Meleagri sumtum videtur, cujus vita e fatali quodam torre pendebat, ita ut tandiu viveret ille, quamdiu torris incombustus servaretur. Sed eo in ignem coniecto sic et ipse pariter ureretur et evanesceret.

Vid. Ovid. *Metam.* lib. VIII. fab. 4. in fine. *Dac.*

^h *Rates*] *Rates vocant tigna colligata, quæ per aquam aguntur: quo vocabulo interdum etiam naves significantur.* *Afranius in Epistula: Vento percussam ratem. item eo nomine significarunt etiam remos.* *Attius in Neoptolemo: atque ego repercutio ratibus mare. et alio loco: Sed jam propellunt rates salum.* Recte remos rates ait appellatos propter similitudinem. Nam remi super aquam sublatis a remigibus eam speciem referunt. Propterea et *ῥαποὶ* a Græcis non solum rates, sen *σχεδίαι*, sed et remi ipsi dicuntur. Glossæ: 'Ratis, *ῥαπός*.' Idem prope innuere videtur Varro libro sexto ad Ciceronem de Latino sermone: sed cum locus non solum corruptus, sed mancus sit, ut olim indicavimus, ita et restituemus, et supplebimus ex fragmentis Servianis, quæ sunt penes Danielem nostrum: "Ratis dicta navis longa propter remos: quod hi supra aquam

aquam agantur, quo quidem vocabulo interdum etiam naves ipsæ significantur. Afranius in Epistula . . . .
vento perculsam ratem : item eodem nomine significarunt etiam remos, Attius in Neoptolemo : atque ego repercutio ratibus mare, et alio loco. Sed jam propellunt cæruleum rates salum.

Ratissimaⁱ quoque ab iis quæ rata dicimus : unde etiam rationes dictæ. Cato in Q. Thermum : erga rempublicam multa beneficia ratissima, atque gratissima.

Ratissima quoque ab iis, quæ dicimus rata : unde [PAUL. etiam rationes dictæ.

Ratitum quadrantem dictum putant, quod in eo, et triente ratis fuerit effigies, ut navis in asse.

Ratitum^k quadrantem Tarquinius in libro quem in- [FEST. scripsit de: . . . . .

NOTÆ

sublati dextra et sinistra duas rates efficere videntur.' Rates enim, ubi plures mali, vel trabes sunt juncti, aqua ducuntur : hinc naviculæ cum remis ratianæ dicuntur.' Ita Servius, quæ lectio prope manu nos ducit ad verba Festi interpretanda. Suspicio in verbis Varronis *ratianias* accipiendum pro illis, quas Gellius *ratiaras* vocat. Sic enim 'pedarium' et 'pedaneum,' 'extrarium' et 'extraneum,' et similia, utroque modo dicebant, ut alibi docuimus. Ita ut idem quoque sit *Ratianæ* et *Ratiaræ*. Jos. Scal.

[Rates vocant] Rates proprie quas vulgo dicimus *des traineaux*, sed recte remos rates ait appellatos propter similitudinem : nam remi super aquam sublata remigibus eam speciem referunt : propterea et *ῥαπόδι* a Græcis non solum rates, seu naves, sed et remi ipsi dicuntur. Glossæ : 'ratis, *ῥαπόδι*.' Idem prope innuere videtur Varro lib. vi. de L. L. prout ejus locum sic refert Servius i. Æneid. 'Varro ad Ciceronem, 'Ratis

dicta navis longa propter remos : quod hi supra aquam sublata dextra et sinistra duas rates efficere videntur.' Rates enim, unde hoc translatum, ubi plures mali vel trabes juncti, aqua ducuntur. Hinc naviculæ cum remis ratianæ dicuntur.' Ita Servius. Et optime Scaliger *ratianias* ratiaras interpretatur. Rates autem et naves dictas pueris notum est. Ponam tamen locum Martialis quia eget emendatione : is est ex Ep. 66. lib. iv. 'Nec mersa est pelago, nec fluit ulla ratis.' Lege certissima emendatione : *Nec mersa est pelago, nec fluxio ulla ratis*. Dac.

ⁱ *Ratissima*] Hoc est, certissima, a *ratus*, certus, firmus, unde *ratio*, quod certa sit. *Idem*.

^k *Ratitum*] In Festi verbis multa egent interpretatione. De Tarquinio et Oppio nihil habeo quod scribam. De Antonio possum referre, quod Plinius ait lib. xxxiii. cap. 9. 'Miscuit Antonius Triumvir ferrum argenteo denario, miscuit æri falsæ monetæ.' Vidend. idem Plin. cap.

et Oppius Aurelius, dictum putat, quod in eo et triente ratis fuerit effigies, ut navis in asse, a qua quidem re appellatum quoque ratitum dicunt. Meminit trientis ratiti Antonius, qui ratitos ex hac causa dici trientes putat, quod ratis appellatio tertiæ partis assis sit, quinæ autem, aut alius partis nulla sit,⁹ sed secundum numerum, ut Sextans: nec hac re ratem dici solere, nisi de terna: ac legibus Numæ,¹⁰ unam ratem triente significat, quod hi penderentur trientes, cum ratio cum his putaretur, quibus solvendæ res essent.

9 Ed. Scal. 'in illa sit.'—10 Ead. ed. ac legionum unam.

NOTE

3. ejusdem libri. *Ant. Aug.*

Ratitum] *Infra: Ratitum quadrantem signavit Turquinius Rex, quem. . . . et Opilius Aurelius dictum putant, quod in eo et triente ratis fuerit effigies, ut navis in asse, unde Lucilius quadrantem quoque ratitum vocat, cum ait. . . . quadranti, ratiti. Antonius ratitos dici trientes putat, quod ratis appellatio tertiæ partis assis sit, quinæ aut alius partis nulla sic, sed secundum numerum, ut Sextans: nec hac re ratem dici nisi de terna: ac legib. Numæ unam ratem trientem significat, quod hi penderentur, cum ratio cum his putaretur, quibus solvendi essent. Plinius ait signatum æs primum a Servio rege, hoc est, assem: unde classes ex censu assium ab eodem definitæ. Post illum videtur Turquinius Superbus æris portiones signavisse, hoc est, assis portiones, trientes et quadrantes, quantum ex hoc loco conjicere possumus. Nam antea eadem æris non signati æstimatio, ut post signati idem pondus: unde in legibus Numæ ratem id valuisse nondum signato ære idem, quod postea signato, hoc est, tertiam partem æris. Locum Lucilii, quem non dubium est hic citari a Festo, supplēvimus ex Varrone. An-*

tonius est nobilis Grammaticus præceptor Ciceronis, cognomine Cniphio, quod Græcum est κνίπιων, non enim intelligitur de illo Antonio, qui miscuit ferrum argenteo denario, quod video placuisse doctissimis viris: nisi pro Antonius malimus Artorius, quod valde placet. Præclara est et docta illius viri opinio, apud Veteres, etiam nondum signato ære, ratem significasse tertiam portionem æris: unde in legibus Numæ quod scriptum erat unam ratem, id significabat unum trientem: quod scilicet trientibus ratio putaretur, et trientes solverentur quibus solvenda res erat. Insignis sane hic est locus, quem si, ut alios, non iisdem Festi verbis reddidimus, at id sensisse auctorem nemo est, qui, si paulo mentis oculos adjiciat, clare ac perspicue id cernere non possit. *Jos. Scal.*

Ratitum quadrantem] Optime Scalliger pro Oppius Aurelius legebat Opilius Aurelius. Sed male idem pro Tarquinius, Tarquinium regem substituebat: Nam hic aperte Tarquitiū grammaticum nominari fidem faciunt schedæ. Quod autem de quadrante ratito ex Tarquitiō et Aurelio Festus refert, id omnino firmatur ex Plin.

Ratumena¹ porta a nomine ejus appellata est, qui ludicro certamine quadrigis victor Etrusci¹¹ generis juvenis Veii consternatis¹² equis excussus Romæ periit: qui equi feruntur non ante constitisse, quam pervenirent in Capitolium, conspectamque fictilium quadrigarum,¹³ quæ erant in fastigio Jovis templi, quas faciendas locaverant Romani Veienti¹⁴ cuidam artis figulinæ prudenti, quæ bello sunt recuperatæ: quia in fornace adeo creverant,¹⁵ ut eximi nequirent: idque prodigium portendere videbatur, in qua civitate eæ fuissent, omnium eam futuram potentissimam.

11 Vet. cod. *Claruci*.—12 Vet. cod. *velis consternates*.—13 Legendum monet Scal. in *conspectum quadrigarum*. Dac. *conspectumque fictilium quadrigarum*.—14 Vet. cod. *Veenti*.

NOTÆ

lib. xxxiii. cap. 3. 'Nota æris, hoc est, assis, fuit ex altera parte Janus geminus: ex altera rostrum navis, in triente vero et quadrante rates.' Quanquam Varro lib. iv. de L. L. quadrantem ratium dictum tradidit, quod iis solveretur qui ratibus transibant. Dac.

¹ *Ratumena*] Lege, in *conspectum quadrigarum*. Festo non convenit cum Plutarcho in Publicola. Plutarchus postea redditas quadrigas fictiles ait. Festo factum est, ut porta per quam intraverant Ratumena diceretur. Solin. cap. 45. 'Excusso quoque auriga quem Ratumenam nominabant, relicto certamine, ad Capitolium quadriga prosiluit, nec ante substitit, quam libet obvius occursibus impedita, quam Tarpeium Jovem terna dextratione lustraret.' Sed non video cur Solinus

prætermiserit, quod in miraculo præcipuum, nempe ludicrum illud certamen Veii actum fuisse, unde excusso auriga, qui postea Romæ periit, recta ad Capitolium quadriga pervenit: sane illud non prætermisit Plinius: 'Majus augurium apud priscos,' inquit, 'plebeiis Circensibus, excusso auriga, in Capitolium cucurrisse equos, ædemque ter lustrasse.' Deinde addit: 'Maximum vero eodem pervenisse a Veii cum palma et corona, effuso Ratumenna qui ibi vicerat.' Ratumena porta eadem aliis nominibus 'Carmentalis,' 'Tarpeia,' 'Seculerata,' et 'Veientana dicta.' Dac.

¹⁵ *Quia in fornace adeo creverunt*] Idem narrat Plin. lib. xxviii. cap. 2. In ostentis autem et somniis omnia majora et auctiora videre lætum ac prosperum judicant aruspices et onciroeritæ. E contra triste ostentum est, si qua res solito minor et tennatior defectiorque apparet. Sic Perdicæ uni ex Temenidis, cum apud regem Macedonia ovibus pasceendis operam suam locasset, panis qui ejus nomine coquebatur, in furno

Ratumena porta a nomine cujusdam aurigæ sic [PAUL. appellata.

Ratus sum, significat putavi, item ratus, certus, et firmus. Ratus sum,^a significat putavi, sed alioqui pro firmo, certo, ponitur ratus, et ratum. Ennius: Occiduntur, ubi¹⁵ potitur ratus Romulus prædam: et Attius in Menalippo: Neque ratum est, quod dicas, neque quæ agitas, discendi est locus.

Rava vox rauca, et parum liquida, proxime canum [PAUL. latratum sonans: unde etiam causidicus pugnaciter loquens rabula.

Ravam^p vocem significat, ait Verrius,¹⁶ raucam, et [FEST. parum liquidam, proxime canum latratum sonantem, unde etiam causidicus pugnaciter loquens, rabula appellabatur, ut est apud Lucilium. . . . .

15 Vide Not. inf.—16 Ed. Scal. significare ait Verrius: et mox pro 'sonantem,' 'sonus autem.' Item: 'ubi si quid poscamus (quod) ad ravim poscamus prius, et ulibi expurgabo hercle omnia ad raucam ravim.'

NOTÆ

duplo major factus, regnum Macedoniæ attulit. E contra, 'Prænestinae sortes extenuatæ,' apud Liv. pro malo ostento habitæ sunt. Liv. lib. xxii. 1. et lib. xxi. 62. Idem de somniis judicium apud veteres interpretes. Membrum aliquod aut aliud quodcumque per quietem solito majus et auctius visum læta significat: contractum et emaciatum contraria. Eodem pertinent septem opimæ vaccæ et septem macie defectæ quas e flumine ascendentes vidit Rex Ægyptius. Vide Artemidorum et alios scriptores oneirocriticon. Salmas. in exercit. Plin. *Idem.*

^a *Ratus sum*] A reor, puto, existimo. Item *ratus*, certus, unde *ratissima*. Vide supra. *Idem.*

^o *Occiduntur ubi*] Legebat Scalig. *Occiduntur ibei, potitur ratu' Romulus prædam.* Sed melius in fragmentis, quæ ab Gul. Fornerio: *Occiduntur,*

ibus potitur ratu' Romulu' prædam. Sequetur: 'Dispertit. . . . .'
Idem.

^p *Ravam*] Festus hic, et verbo 'Ravim,' duos versus Plauti refert, quos etiam Nonius adfert. Alter est in Aulul. 'Ubi si quid poscamus, ad ravim poscamus prius.' Alter in Cistellaria: 'Expurgabo Hercle omnia ad raucam ravim.' *Ant. Aug.*

Ravam vocem] Ravus proprie de colore dicitur, quem nos vulgo dicimus *roux ardent*, quasi rabidus, ravistellus et ravastellus, *un rousseau*. Inde ad alia quævis quæ flava essent et matura tracta est vox *ravus*. Sic 'frumenta rava,' id est, flava. Inde etiam *ravis*, et *rava vox*, vox rauca, cum scilicet ob nimiam siccitatem vox rauescit. Quæ hic laudabantur e Lucilio in ejus fragmentis hodie frustra quæras. *Dac.*

travilla. . . . .
 . . . . . ravistelli, nisi a ravi potius dictos
 volumus ut est apud Plautum, qui ait in *Aulularia*: ubi si
 quid poscamus ad ravim poscamus prius, quod est ad rau-
 citatem. Item alibi expurgabo hercle omnia ad raucam
 ravim.

Ravi coloris appellantur, qui sunt inter flavos et [PAUL.
 cæsios, quos Plautus appellat ravistellos. Quis, inquit,
 hæc mulier, et ille ravistellus, qui venit?

Ravi^q coloris, ravistelli appellantur a Plauto, qui [FEST.
 sunt inter flavos et cæsios ravo sub con. . . . .
 . . . . . quod genus hominum pessimum est. Idem in
Epidico: sed quis hæc est muliercula et ille ravistellus, qui
 venit?

Ravillæ^{17r} a ravis oculis, quemadmodum a cæsiis [PAUL.
 cæsullæ.

Ravim^s antiqui pro raucitate dicebant. Plautus: [FEST.

17 Ead. ed. *Ravillæ*. Vide infra.

NOTÆ

^q Ravi] Plant. in *Epidico*: 'Sed quis est hæc muliercula, et ille ravistellus qui venit?' Vide 'Gravastellus,' et inconstantiam Festi nota. *Ant. Aug.*

Ravi coloris] Nota hic homines ravi coloris pessimos omnium esse existimatos. Sic enim hæc diversa vulgo audiunt. *Dac.*

^r Ravillæ] Turnebus legit, quemadmodum a colore fusco Sullæ. Si nobis liceret, quotiescumque libet, omnia mutare, delere, pervertere, nemo esset, qui doctus eo nomine dici non posset. Quam enim hæc diversa sunt a vulgata scriptura! et tamen cur offenditur ea, quæ planissima est? Deinde vide quantum periclitaturus erat de existimatione sua, nisi æquiores lectores nactus esset, qui verba Plutarchi omnino contra se adduxit.

Plutarchus ait dictum διὰ τὸ ἐρύθημα τραχὺ καὶ σποράδην ἀναμεμιγμένον τῇ λευκότητι. At in Festo ipse legit Sullas a fusco colore dictos. Quid? fuscus color idem est cum eo, qui ex rubro et albo mistus est? Dolet mihi magno viro imprudenti hoc excidisse. Præterea, non primo Sullæ cognomen hoc datum, erat enim ejus familiæ. At nos vulgatam lectionem, quia nihil mendii in se habet, sartam tectam in suo loco tueamur. *Ravillæ* autem non *Ravillæ* legendum, quod cognomen fuit L. Cassio Longino, qui cum Cn. Servilio Cæpione Censor fuit A. U. C. DXXVII. *Jos. Scal.*

^s Ravim] Plant. in *Aulul.* 'Ubi si quid poscamus, ad ravim poscamus prius, Quam quicquam detur.' Ille etiam versus refertur, de quo verbo 'Rava.' Citatur idem in *Artemone*,

Ubi si quid poscamus ad ravim poscamus: item, experjuravi¹⁸ hercle omnia ad raucam ravim, in Artemone, et .

. . . . . Cæcilius in Hypolimæo: ¹⁹ Prius ad ravim poscaris quam placentem feceris

Ravim dicebant^t pro raucitate: unde et verbum [PAUL. ravio, ravis.²⁰

Raucos^u appellatos esse ait Verrius videri ab ariditate, sive a Similitudine quadam spicarum aristæ, in spicis namque flava frumenta rava appellari Idem Verrius.¹

REAPSE^x est re ipsa. Pacuvius in Armorum iudicio: Si non est ingratum reapse, quod² feci bene.

Recellere,^y reclinare; et excellere, in altum extollere.

Recepticum^z servum, Cato in suasionem legis Voconiaë

¹⁸ Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. expurgavi.—¹⁹ Ead. ed. et in Artemone et . . . . Cæcilius in Hypolimæo. Vid. Not. Dac.—²⁰ Vet. lib. ravis.—¹ Ed. Scal. Idem Verrius docet.—² Ead. ed. quid.

NOTE

et Cæcilius in Hypolimæo. *Ant. Aug.*

Ravim antiqui] Lege infra: *Item: expurgabo hercle omnia ad raucam ravim.* Est enim idem locus Plauti, quem supra in 'Ravam vocem.' In versu Cæcili, *Prius ad ravim procaris quam me placentem feceris.* Dac.

^t *Ravim dicebant*] *Ravis*, raucitas, *ravio*, rauce loquor. Isidor. 'Ravit, rauce loquitur.' Lucilius: 'Ransuro tragicus qui carmina perdit Oreste.' Scal. Idem Plaut. 'Nego, et negando, si quid refert, ravio.' Ubi male alii *annuo.* Dac.

^u *Raucos*] *Raucos* appellatos esse ait ab ariditate, vel a similitudine spicarum aristæ: in spicis enim frumenta, *Rava* appellari docet. Glossarium: 'Ravus, καρπός.' Vult fructum quemvis maturum Ravum vocari: Festus tantum frumenta in spicis. *Jos. Scal.*

Raucos] *Raucos* a *ravus* c addito, ut a 'parum,' 'parcus.' Dac.

^x *Reapse*] Cicero i. *Divinat.* 'Formæ quæ reapse nullæ sunt, speciem autem offerunt.' *Idem.*

^y *Recellere*] *Cello* quod a Græco κέλλω, κινῶ, moveo; unde *recello*, retro moveo, vel moveor, *Reclino*: Lucret. lib. vi. 'Inclinatur enim retroque recellit Et recipit prolapsa suas se in pondere sedes.' Apuleius: 'Nates recellere.' Eodem usus et Livius. *Excellere* autem, in altum extollere. Cato: 'Plerisque solet animus in rebus secundis excellere:.' Subandi sc. *A recellere* deductum nostrum *recler*. *Idem.*

^z *Recepticum*] Hæc est Verrii opinio, quam reprehendit Gell. lib. xvii. cap. 6. *Ant. Aug.*

Recepticum servum] Marcus Cato Voconiam legem suadens, verbis hinc usus est: 'Principio nobis mulier magnam dotem attulit. Tum magnam recipit, quam in viri potestate non committit. Eam pecuniam viro dat mutuam: postea, ubi irata facta

cum ait, significat, qui ob vitium redhibitus sit. Ubi irata facta est, servum receptitium sectari, atque flagitare virum jubet.

Receptitius servus est, qui ob vitium redhibitus [PAUL. est.

Receptus mos est, quem sua sponte civitas alienum [FEST. adscivit.

Recinium,^a omne vestimentum quadratum. ii, qui duodecim interpretati sunt, esse dixerunt virilem togam,³ qua mulieres utebantur, prætextam + clavo purpureo; unde reciniati mimi planipedes: quam rem diligenter exsequitur Santra libro secundo de antiquitate verborum.

Recinium, omne vestimentum quadratum: unde [PAUL. reciniati mimi.†

3 Vet. cod. *virtoga*.—4 Vet. cod. *prætextum*.

NOTÆ

est, servum receptitium sectari atque flagitare virum jubet.' Ubi pessime Verrius 'receptitium servum,' servum nibili, quique ob vitium redhibitus sit, interpretatus est. Receptitius enim servus est, servus proprius, quem cum pecunia reliqua mulier receperat, hoc est, exceperat, sibi reservaverat. *Recipere* enim excipere est. Plaut. 'Posticulum hoc recepit cum ades vendidit.' Plura vide apud Gell. cap. 6. lib. xvii. *Dac*.

^a *Recinium*] *Omne vestimentum quadratum*, inquit Fest. hoc est, vestimentum commune viris fœminisque, quod firmatur ex Servio lib. 1. *Æneid*. 'Togas,' inquit, 'etiam fœminas habuisse Cycladum et recinii usus ostendit.' At in leg. 12. Tabul. *Recinium* est virilis toga qua mulieres utebantur, in luctu scilicet, contra quam Lycii, qui in luctu vestem muliebrem induebant. Verba legis 12. tab. hæc sunt ubi de sumtibus funerum: SUMTUM MINUITO, TRIA SI VOLET REICINIA, ET

VINCULA PURPURÆ ET DECEM TIBICINES ADHIBETO, HOC PLUS NE FACITO. Ubi REICINIA, ET VINCULA PURPURÆ, nil aliud sunt quam 'Reicina prætexta clavis purpureis,' quod recte apud Festum, 'Togam virilem prætextam clavo purpureo.' Ideo autem recinia virilia in luctu mulieres induebant, ut ea viris mortuis, ut mos erat, injicerent. Sic apud Virg. in Miseno: 'Purpureasque super vestes, velamina nota Injiciunt.' Sic itaque hic Pompeii locus sanus est. Existere tamen qui eum ita legendo corrumperent: *Recinium omne vestimentum quadratum ii qui duodecim interpretati sunt esse dixerunt. Fer.* (hoc est Verrius) *togam qua mulieres, &c. Vel sic... esse dixerunt vel virilem togam. A rica autem ricinium, et i in e, recinium, non vero a reiciendo, ut Varro et Servius rati sunt. Vide 'Rica.'* *Idem*.

† *Underciniati mimi*] Hæc verba ad superiora habent anaphoram: 'dixe-

Reciperatio^b est, cum inter civitates peregrinas lex convenit, ut res privatæ reddantur singulis, recuperenturque.

Reciperatio est, ut ait Gallus Ælius, cum inter [FEST. populum, et reges, nationesque, et civitates peregrinas lex convenit: quomodo per reciperatores reddantur res, recuperenturque, resque privatas inter se persequantur.

Recipie^{5c} apud Catonem pro recipiam, ut alia ejusmodi complura.

Recipie, recipiam. [PAUL.

Reciprocare pro ultro citroque poscere:⁶ unde eque gremiis subjectare, ac figere.

Reciprocare^d pro ultro citroque poscere usi sunt [FEST.

5 Vet. lib. apud Ursin. *Recipiem*, et ita legendum monet Scal.—6 ‘Ex l. m. post verbum *poscere* addendum *usi sunt antiqui, quia procare est poscere.*’ Fulv. Ursin. Vid. Notas.

NOTÆ

runt virilem togam, unde, &c. Et a Festo *virilem togam non ver. togam*, scriptum fuisse satis ostendunt. Riciniati autem Planipedes mimi Festo dicuntur qui Palliati in optimo Glossario: ‘Palliati, *στιχόλογοι*,’ qui carmina dicere, nam mimorum proprium erat *dicere*. Ut tragedorum ‘canere,’ ‘cantare.’ Palliatos etiam vocat Diomedes: ‘Si quas tamen ex soccis fabulas fecerant, palliati pronuntiabant.’ Sic ‘Jovem palliatum’ alicubi dixit Arnobius, quem alibi idem ‘reciniatum’ appellavit. Nimirum idem ricinium et pallium, ut infra pluribus ostendam in voce ‘Rica.’ *Idem.*

^b *Reciperatio*] *Reciperatores*, vel, ut dixere postea, *recuperatores* primum dicti sunt qui inter Pop. Romanum et civitates peregrinas de rebus privatis reddendis recipiendisque cognoscebant. Et inde *Recuperatores* dicti sunt iudices qui a Præatore in privatis controversiis, quacumque de re ageretur, dari consueve-

rant. Plaut. *Bacchid.* act. II. sc. 3. ‘Postquam prætor *Recuperatores* dedit.’ Nunc vero ii *Recuperatores* ‘iudices delegati’ dicti sunt. *Idem.*

^c *Recipie*] *Lege Recipiem*, ut supra *Attingem*: ubi idem error erat. *Jos. Scal.*

^d *Reciprocare*] Verba *Pacuvii* sunt mendosa. *Ant. Aug.*

Reciprocare] Contaminatissima sunt ista, neque *χθές καὶ πρόην* labes istæ huic loco insederunt. Video enim et Paulum illas abbreviatorem in suam epitomen contulisse: monstrum hominis, qui, quod non intelligebat, reliquerit: quod facile ac vulgo notum erat, id omne, tanquam inutiles ramos, reciderit. Igitur videamus, an ita scripserit Festus: *Pacuvius Teucro: Rapio, reciproco. . . pedem cito aut ultro citro restem. Reciprocure, sursum deque gremiis subjectare, ac adfligere*: nam sane in versu Plauti *reciprocare* nihil aliud quam susque deque gremio erecto aut depresso gestum ita componere, ut tolleno aut pilum Græ-

antiqui : quia procare est poscere. Pacuvius in Teucro : Rapido, reciproco, percito, augusto, citare, rectem, reciprocare unde eque gremiis subjectare, adfigere. Plautus in Astraba :^e quasi tollenono aut pilum Græcum reciprocis plana uta.

Reconductæ^f fecerit,⁷ et condere urbem, facere, ædificare ; ut Cincius testatur in libro de verbis priscis.

Rectæ^g appellantur vestimenta virilia, quæ patres liberis suis conficienda curant ominus causa : ita usurpata, quod a stantibus et in altitudinem texuntur.

⁷ Ant. Aug. malit, *Reconderit, fecerit.* Scal. legit *Reconduit, refecerit.* Dac. conjicit *Reconderit, refecerit.*

NOTÆ

cum videatur : igitur illud Pacuvii *reciproco* Festus exponit, ‘ultra citroque restitans pedem cito.’ Fortasse continuandus versus Pacuvii : *rapio, reciproco, pedem cito ut ultra citro restem.* Vide Varronem, qui citat versus Accii : ‘Tendens nervo Tela reciproca condita equino.’ Sunt autem ex Philoctete Attii, auctore Servio in fragmentis. *Jos. Scal.*

Reciprocare] *Reprocare*, inserta syllaba *ci*, *reciprocare*, ut ‘incitega’ pro ‘intega.’ *Procare*, poscere. Varr. lib. VI. de L. L. ‘Reciproca est, cum unde quid profectum, redit eo. Quod ab recipere *Reciprocare* fictum, aut quod poscere *procare* dictum.’ *Dac.*

^e *Plautus in Astraba*] *Lege* ut in Edit. *quasi Tolleno vel Pilum Græcum reciprocis plana via* : id est, eas et redeas ita ut tolleno aut pilum Græcum videaris. Idque optime Fest. interpretatur ‘sursum, deque gremiis subjectare, adlligere.’ De tollenone vide suo loco. Pilum Græcum lignenum erat, quod in modum tollenonis altera parte depressum attollebatur, et mox demissum deprimebatur et subjectas fringes pinsebat. Hesiodus vocat ὑπε-

ρον τρίπηχον. *Idem.*

^f *Reconductæ*] *Lego, Reconduit, refecerit* : et certum est ita esse *reconduit* aut *reconduat*, ut ‘crednit’ et ‘crednat.’ *Jos. Scal.*

^g *Rectæ*] Vide ‘Regillis.’ *Ant. Aug.*

Rectæ] Vide ‘Regillis.’ Plinius de Caia Cæcilia : ‘Ea prima texuit rectam tunicam : quales cum toga pura induuntur, novæque nuptæ.’ *Recta* tunica describitur in Evangelio : χιτῶν ἄρραφος ἐκ τῶν ἠνωθεν ὑφαντὸς δι’ ὕλου. Græci scriptores ὀρθοστάδιον χιτῶνα vocant. *Jos. Scal.*

Rectæ] Diminutivum *Regillæ* ; his indutæ virgines, illis viri pridie nuptiarum diem cubitum ibant ominus causa. Vide in ‘Regillis.’ De *Rectis* Plin. ‘Ea prima’ (Caia Cæcilia) ‘texuit rectam tunicam : quales enim toga pura induuntur, novæque nuptæ.’ *Rectæ* autem quod a stantibus et in altitudinem texantur, ut ait Festus : Isidorus, quod sursum versum texantur : nam ‘sursum versum texere,’ et ‘in altitudinem texere’ idem est, Græci dicunt ἠνω ὑφαίνειν. Et hæc vetus fuit texturæ ratio qua stantes texebant, et omnibus genti-

Rectæ appellantur vestimenta virilia, quæ a stan- [PAUL.
tibus, et in altitudinem texuntur.

Recto fronte ^h ceteros sequi si norit. Cato in dis- [FEST.
sertatione consulatus, antiquæ consuetudinis fuit, ut
cum ait Ennius quoque, a stirpe supremo: et Ilia dia
nepos: et lupus foeta:^s ⁱ et nulla metus:^k et jam in com-
mentariis sacrorum pontificalium frequenter est hic ovis,
et hæc agnus, ac porcus, quæ non ut vitia, sed ut anti-
quam consuetudinem testantia debemus accipere.

Redentruare ⁹ ¹ dicitur in Saliorum exultationibus, cum

s Alii legunt *femina*.—9 Vet. lib. *Redampiruarre*.

NOTÆ

bus usitata, præterquam Ægyptiis qui deorsum versum texebant. Herodot. lib. II. *εφαίνουσιν οἱ μὲν ἄλλοι, ἀνω τὴν κρόκην ὠθέοντες, Αἰγύπτιοι δὲ κάτω*, id est: 'Texunt quidem omnes alii sursum versus, et in altitudinem tramam trudentes. Ægyptii vero deorsum versus.' Apud ceteras gentes cum trama vel fila infra essent, in superioribus texebatur vestimentum, et sic trama semper pectine ad superiore partem ducebatur et trudebatur, atque id sursum versus texere, vel in altitudinem, vocabant. Contrario modo Ægyptii, ex superioribus ubi erant fila, vel licia, ad inferiora procedebant, ubi vestimentum vel tela quæ texebatur inerat. Sed de arte textoria vide Doctissimi Salmasii librum de re vestiaria, et ejus notas ad Vopiscum. Nam ita rem omnem explicuit ut nihil supra addi possit. *Dac.*

^h *Recto fronte*] Ennii versus a Nonio referuntur sic lib. I. 'Inde tuetur ibi lupus fœmina conspicit amneis:' et lib. V. 'Nomine Pyrrhus, uti memorant, a stirpe supremo:' et jncerto libro: 'Ilia dia nepos, quas ærumnas tetulisti:' item: 'Ni metus

ulla tenet teneri virtute quiescunt:' et alibi: 'Vivam, an moriar, nulla in me est metus.' Quintil. lib. I. cap. 10. 'Quanquam Varro in eo libro, quò initia Romanæ urbis enarrat, lupum fœminam dicit, Eonium, Pictoremque Fabium secutus.' Vide ante 'Stiricidium,' et 'Specus,' et 'Spicum,' et 'Metus.' *Ant. Aug.*

Recto fronte] Genera nominum pleaque erant ambigua et duplicia. Sic Veteribus utroque genere enuntiabantur 'Deus,' 'frons,' 'stirps,' 'metus,' 'agnus,' 'lupus,' 'porcus,' 'amnis,' 'alvus,' &c. *Dac.*

ⁱ *Lupus foeta*] Lege ut al. *lupus fœmina*. 'Endotuetur ibi lupus fœmina.' *Idem.*

^k *Nulla metus*] Vide in 'metus.' *Id.*

¹ *Redantruare*] Pacuvii versus ex Nonio sunt, ex fabula Chryse. *Ant. Aug.*

Redantruare] Lege: *Redamptuarre dicitur, in Saliorum exultationibus, cum præsul amptuavit, quod est, motus edit, et referuntur invicem iidem motus. Lucillius: Præsul ut amptuat, inde et volgu' redamptuat olli. Pacuvius:... promerendæ gratiæ Simul cum videam Graios nihil mediocriter Redamptru-*

præsul ampiruavit, quod est motus edidit, ei ¹⁰ referuntur invicem iidem motus. Lucilius: præsul ut ampiruet, inde vulgus redemplavit.¹¹ At Pacuvius: promerenda ¹² gratia Simul, cum videam Graios nihil mediocriter Redentruare ¹³ opibusque summis persequi.

Redarguisse ¹⁴ per E literam Scipio Africanus Paulli filius dicitur enuntiasse, ut idem etiam pertisum: cujus meminit Lucilius, cum ait: quo facetior videare, et scire plusquam ceteri, pertisum hominem, non pertæsum dicere ferunt,¹⁵ nam genus.

Redemptitavere ⁿ item, ut clamitavere, Cato (idem) in ea,

10 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *et*.—11 Id. ibid. *redantruavit* pro *redamplavit*: quod in textu.—12 Vet. cod. *proærenda*.—13 Vet. cod. *Redampruare*. Ed. Scal. *Redantruare*. Vir doct. conj. *Redampruare*. Vide infra.—14 Scal. et Dac. legendum monent *Redarguisse*.—15 Vet. cod. *ferum*.

NOTE

are, opibusque summis persequi. Secuti sumus veterem scripturam *ampruare*, pro *antruare*, ut 'temptare' pro 'tentare,' 'sumptus' pro 'sumtus,' et similia. Quædam de *amburvaræ* olim diximus: sed quæ non sint præferenda huic conjecturæ: nam verum est a *trua* dictum *antruare*: hoc est, circum volvere, ut cum *trua* olla circum movetur. *Jos. Scal.*

Redentruare] Locum integrum ex emendatione Scaligeni ita legito: *Redampruare dicitur in Saliorum exultationibus, cum præsul ampruavit, quod est, motus edidit, et referuntur invicem iidem motus. Lucilius: Præsul ut ampruat, inde et vulgu' redampruat olli. Pacuvius: . . . promerendæ gratiæ Simul cum videam Graios nihil mediocriter Redampruare, opibusque summis persequi. Ampruare autem antiqua scriptura pro antruare, ut 'temptare' pro 'tentare,' 'sumptus' pro 'sumtus,' et similia. Et pro antruare dicebant andruare et redandruare. Non. 'redandruare, redire: Lucil. lib. ix. 'ut vulgu' redandruat inde.' Pacu-*

vius Chryse, 'Græcos nihil mediocriter Redandruare.' Ubi verba Lucilii paulo aliter quam apud Nostrum concepta sunt. Ita ut P. Merula propius ad veterem scripturam videatur accedere, qui legit: 'Præsul ut ampruet hinc, et vulgu' redampruet inde.' *Præsultorem* intellige, ut apud Nonium in voce 'Ludius': 'Quod ludis pueri præsnles essent glabri ac depiles propter ætatem, quos antiqui Romani Ludios appellabant.' *Dac.*

^m *Redarguisse*] Ipsa verba Festi indicant legendum *Redarguisse*. Lucilii vero Trochaici ita gradiuntur: *Quo facetior videare, et scire plusquam ceteri, Pertisum hominem, non pertesum, dicere fortunam, genus.* Quo, inquit, facetior videare, P. Scipio, dicis, homo pertisus est fortunam, pertisus est genus, non pertesus. *Jos. Scal.*

ⁿ *Redemptitavere*] A *redimo*, *redempto*, unde *redemptito*. Quo etiam usus est Plaut. 'Redemptitavere ad unum captos.' *Dac.*

qua egit de signis, et tabulis, honorem temptavere ait, malefacta¹⁶ benefactis non redemptitavere.

Redemptitavere, ut domitavere.

[PAUL.

Redemptores^o proprie atque antiqua consuetudine dicebantur, qui cum quid publice faciendum, aut præbendum conduxerant,¹⁷ effecerantque, tum demum pecunias accipiebant: nam antiquitus emere pro accipere ponebatur. At ii nunc dicuntur redemptores, qui quid conduxerunt præbendum utendumque.

Redhostire,^p referre gratiam. Nævius¹⁸ in Lupo:^q vel Veiens regem salutat jube¹⁹ Albanum milium²⁰ comitem senem sapientem contra redhostis Menalus. Et Attius in Amphitryone: Cedo ecquid te redhostitum,^r

16 Vet. cod. *L. efacta*.—17 Vet. cod. *condixerant*.—18 Vet. cod. *Navius*.—19 Id. *salutant jubæ*.—20 Id. *mulum*.

NOTE

^o *Redemptores*] Proprie qui certo pretio opus aliquod faciendum conducant. Vulgo vocamus *des entrepreneurs*. Optime exponunt Glossæ ἐργολαβοί. Sed postea *redemptores* dicti quicumque aliquid utendum locant. *Idem*.

^p *Redhostire*] Attii versus mendosus est: et a Nonio Marcello corruptissime is quoque refertur: 'Quid hic redhostit viam cometet obiet facilius.' *Ant. Aug.*

Redhostire] Nævius in Ludo: *Ubi Veiens regem salutat: Jubeo Albanum Amulium Comiter senem sapientem: contra redhostit Menalus. Et Attius Amphitruone: Cedo ecquid te redhostit, cum ea seni Objectet facilius? Ennius in Cresphonte: Audi, atque auditis hostimentum adjungito. Et in Hectoris Lytris: Quem mea cominus machæra atque hasta hostivit emanu. Emanu pro Eminus. Atque ita hæc deplorata in integrum fortassis restituta sunt. In versu Nævii 'Jubeo Albanum Amulium' idem est, ac in An-*

dria, 'Jubeo Chremetem.' *Jos. Scal.*

Redhostire] Par pari referre, nam *hostire* est *æquare*. *Plant. Asin. act. II. sc. 2.* 'Quin promitto, inquam, hostire contra, ut inerneris.' Inde *hostimentum*, quod vide suo loco. *Dac.*

^q *Navius in Lupo*] *Lege ex Scal. Nævius in Ludo: Ubi Veiens regem salutat: Jubeo Albanum Amulium Comiter senem sapientem: contra redhostit Menalus. 'Jubeo Albanum Amulium,' idem est ac in Andria, 'Jubeo Chremetem.' Idem.*

^r *Cedo ecquid te redhostitum*] Contaminatissima sunt ista. Neque saniora apud Nonium, ubi sic leguntur: 'Quid hic redhostit viam? comitem obiet facilius.' Vel, *comitet optet facilius*. Legebat Scaliger, *Cedo ecquid te redhostit cum ea seni objectet facilius*. Sed propius ad veterem scripturam si legas: *Cedo ecquid hic redhostit viam? quo me temptet facilius*. Nam plane gemina sunt Plautinis istis in Amphit. 'Nam quid revortitur Qui dudum properare aiebat?

cum meassem¹ objectet facilius. Nam et hostire pro æquare posuerunt. Ennius in Chresphonte: audis atque² auditis hostimentum adjungito. Et in Hectoris Iytris: ² Quæ mea cominus machæra, atque hasta hospius³ manu. Et Pacuvius in Teucro: nisi coërceo protervitates⁴ atque hostio ferociam.

Redhostire est gratiam referre: nam et hostire pro [PAUL. æquare posuerunt.

Redibitur tum id^u proprie dicitur quod redditum [FEST. est, improbatumque, et⁵ qui dedit, idemque rursus coactus est habere id, quod ante habuit.

Rediculi fanum^x extra portam Capenam fuit, quia [PAUL. accedens ad urbem Hannibal ex eo loco redierit quibusdam perterritus visis.

1 Id. cum eassem. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit cum ea se oblectet.—
2 Vet. cod. in nectoris Iyrisque.—3 Vir doct. conj. hostiris. Vide Notas.—4
Dac. legendum monet Redhibitum id proprie.—5 Vir doct. conj. ei.

NOTÆ

an ille me tentat sciens? Eleganter Accius redhostire viam dixit viam iterare. Nam redhostire nihil aliud est quam iterare quod hostitum fuerat. Idem.

² Audis atque] Lege: Audi, atque auditis hostimentum adjungito. Idem.

⁴ Nisi coërceo protervitates] Hunc Pacuvii versum laudat etiam Nonius in 'hostire,' quod interpretatur 'comprimere,' 'retundere.' Sed apud illum legitur: Nisi coërcuero protervitatem. Melius ex utrisque: Nisi coërceo protervitatem atque hostio ferociam. Idem.

^u Redhibitur tum id] Lege, Redhibitum id proprie dicitur, &c. Redhibere rem venditam venditor dicitur, cum reddendo pretium, eam recipit cujus vitia in venditione non prodidit. Plant. Mercatore: 'C. Quid si reddatur illi unde emta est? D. Minime gentium. C. dixit se redhibere si non placeat.' Hinc

'redhibitoria actio' quæ emtori adversus venditorem datur, ut mancipium redhibeat, id est, recipiat, pretiumque acceptum restituat. Redhibere igitur a re, id est, iterum, et habere, quia venditor iterum habeat, &c. Inde Gloss. 'redibitio, ἀναπόδοσις,' 'redigit, ἀναλαμβάνει.' lege redhibet. Idem.

^x Rediculi fanum] Secundo bello Punico, cum Hannibal noctu ob Romanam legiones duceret, tantus terror ex quibusdam terriculamentis eum invasit, ut inde re infecta pedem retulerit: quo facto fanum ibi consecratum, et ab eventu rediculum appellatum. Denique vero cui hoc fanum consecratum fuit Tutannum appellaverunt. Varr. in Satyra quam inscripserat 'Hercules tuam fidem?' 'Noctu Annibalis cum fugavi exercitum, Tutannus hoc, Tutann' Romæ nuncupor, Hoc propter, omnes, qui laborant, invocant.' Idem.

Rediculi fanum extra portam Capenam Cornificius [FEST. ait fuisse, qui *rediculus* propterea appellatus est quia accedens ad urbem Hannibal ex eo loco redierit, quibusdam visis perterritus.

Redimiculum^y vocant mulieres catellam, qua [PAUL. maxime utuntur ornatus causa.

Redinunt, redeunt.

Redinunt significat^z *redeunt.* Ennius. . . . [FEST. . . . *redinunt in patriam.* . . . . eunt feri. . . . .

Rediviam^a quidam, alii *reluvium* appellant, cum circa unguis cutis se resolvit, quia *luere*⁶ est solvere. Titinius in Setina: lassitudo conservum, *rediviæ* flagri. Et Livius:⁷ scabra in legendo *redivosave* offendens.

6 Vet. cod. *tuere*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *duere*.—7 Scal. et Dac. legendum monent *Lævius*.

NOTE

^y *Redimiculum*] Καθετήρ, ἀνάδεσμος. Glossæ. *Jos. Scal.*

Redimiculum] Gloss. *redimicula, ἀναδέματα, καθετήρες*. Ovid. ‘Aure leves baccæ, redimicula pectore pendent.’ Dac.

^z *Redinunt, significat*] Scripsisse Festum puto: *Redinunt significat redeunt.* Ennius in *annalibus* . . . . *redinunt in patriam.* Idem etiam *prodinunt pro prodeunt, ferinunt, feriunt.* Vide supra in ‘*prodinunt.*’ Idem.

^a *Rediviam*] Verba Titinii mendis non carent. *Ant. Aug.*

Rediviam] *Lævius* non *Livius* legendum. Sæpe citatur *Livius*, et *Nævius*, cum sit *Lævius*, qui scripsit *Erotopægnia*, item *poëma Io*: ex quo est iste *Scazon*: ‘*Scabra* in legendo *redivosave* offendens.’ Nam ex eodem *poëmate* de *Io* scribit: ‘*Sesèque* in alta maria præcipitem misit *Inops*, et ægra sanitatis *Herois*.’ De hoc *Lævio* multa diximus ad *Auso-*

nium. *Jos. Scal.*

Rediviam] Turnebus legebat *reluvia*. Sed meminisse eum oportuit l mutari sæpe in d; quare sic optime *Redivia*, vel *Reduvia*, pro *reluvia*, a *reluendo*, quia cutis se circa unguis reluit. Gloss. ‘*reduvia, παρονυχίς.*’ Plin. ‘*Lana succida redivias sanat.*’ De pelle etiam dicitur cum se flagris resolvit, ut in illo Titinii veteris Comici: ‘*Lassitudo conservum, reduviæ flagri.*’ Inde *Reduviosus* pro aspero et hiantè. Ut in *Scazonte* isto: ‘*Scabra* in legendo *redivosave* offendens.’ Cujus auctor male apud Nostrum citatur. Legendum enim, ut optime monuit Scal. *Lævius* non *Livius*. Iste *Lævius* scripserat *Erotopægnia*, item *poëma Io*: ex quo *poëmate* superior *Scazon* adductus est. Inde etiam ‘*reduvias* *escarum*’ dixit Solinus, pro cibi reliquiis, sive minutis *escarum*. Dac.

Redivia sive reluvium⁸ dicitur, cum circa unguis [PAUL. cutis se solvit: quia reluere⁹ est solvere.

Redivivum est ex vetusto renovatum.

Redivivum^b est ex vetusto renovatum. Cicero [FEST. libro primo¹⁰ in Verrem: utrum existimatis minus operis esse unam columnam efficere ab integro novam nullo lapide redivivo.

Referri^c diem predictam, id est, anteferri, religiosum est, ut ait Veranius in eo, qui est auspicioꝝ de comitiis, idque exemplo comprobat L. Julii, et P. Licinii Censorum, qui id fecerunt sine ullo decreto augurum, et ob id lustrum parum felix fuerit.

Refert^d cum dicimus, errare nos ait Verrius: esse enim rectum rei fert dativo scilicet, non ablativo casu, sed esse jam usu possessum.

⁸ Vet. lib. *redivium*.—⁹ Vet. lib. *duere*.—¹⁰ Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *tertio*.

NOTÆ

^b *Redivivum*] Cicero in Prætura urbana, qui liber est tertius Verrinar. sed primus eorum, quos conscripsit, non vero egit. *Ant. Aug.*

Redivivum] De iis proprie dicitur quæ post interitum redeunt, sed per metaphoram de ædificiis etiam usurpatur. Ut in illo Ciceronis, 'Utrum existimatis,' &c. Qui locus est ex lib. III. Verrinar. sed ex primo eorum quos conscripsit, non vero egit Cicero. Vid. 'Repagula.' *Dac.*

^c *Referri*] Livius hoc dicit 'præferre diem:' oppositum τῶν 'Prodicere diem.' *Jos. Scal.*

Referri diem predictam] 'Referre diem,' ut Livius, 'præferre diem,' vulgò est, *anticiper le jour*. L. XXXIV. de Receptis: 'Arbiter ita sumtus, ut diem proferre possit, tamen referre non potest.' Infra censors nominantur L. Julius et P. Licinius. Nempe L. Julius Cæsar et P. Licinius Cras-

sus, quos censors fuisse an. ab U. C. 664, fidem faciunt tabulæ cap. *Dac.*

^d *Refert*] Super hoc verbo magnæ semper inter Grammaticos lites fuere. Omnes quidem *refert* impersonale verbum esse dixerunt; sed alii a *re*, ablativo nominis *res*, et *fert*; alii, ut Verrius, a dativo *rei fert*; alii denique quasi *res fert*. Quo nomine omnes merito deridendi. Primum quidem verba impersonalia in Grammatica monstrum esse quivis sanus agnoscat, nam illa, 'accedit,' 'contingit,' 'liquet,' 'evenit,' 'licet,' 'pluit,' 'fulminat,' 'luciscit,' 'miseret,' 'tædet,' 'pudet,' 'piget,' 'pœnitet,' &c. vel nominativum, vel verbum infinitum, vel totam orationem pro supposito semper habent. Ut non ita pridem Franciscus Sanctius, homo Hispanus, in Minerva sua apertissime demonstravit. Sic verbum *refert*, aut potius *refero*, semper activum, et idem

Refriva^e faba¹¹ dicitur, ut¹² ait Cincius quoque, quæ ad sacrificium referri solet donum ex segete auspicii causa, quasi revocent¹³ fruges, ut domum datantes revirtico¹⁴ ad rem divinam faciendam. Ælius dubitat, an ea sit, quæ prolata in segetem, domum referatur, an quæ refrigeratur, quod est torreatur: sed opinionem Cincii adjuvat, quod in sacrificiis publicis, cum puls fabata diis datur, nominatur refriva.

Refriva dicebant, quæ¹⁵ ex segete causa auspicii [PAUL. domum ad sacrificium referebant.

Refutare,^f redarguere, compositum a fando versa A littera in V.

Refutare^f significat redarguere Pacuvius in Hermi- [FEST.

11 Vet. cod. *fabra*.—12 Vet. cod. *via*.—13 Vet. cod. *revocant*.—14 Ed. Scal. *tevirtico*.—15 Vet. lib. *Refrivam dicebant, quam*.

NOTÆ

est quod 'importo,' 'reperito,' id quod exemplis clarius patebit. Plin. lib. vii. cap. 6. 'Incessus in gravida refert.' Idem lib. ii. cap. 51. 'Multum tamen in his refert et locorum natura.' Lucret. lib. iv. 'Usque adeo magni refert studium atque voluntas.' Plant. Pers. iv. 4. 'Nunc ad illud venies, quod refert tua.' Idem Trucul. ii. 4. 'Quod rei id te assimilare retulit.' Unde apparet vere activum verbum esse, et errare Grammaticos cum dicunt 'mea,' 'tua,' 'sua,' esse ablativos femininos, quæ vere sunt accusativi. Quod et olim Donato suboluerat, qui, etsi non omnino verbi naturam est assecutus, tamen contra Grammaticos 'mea,' 'tua,' 'sua,' accusativos esse, non ablativos, indicavit ad illud Terent. Phorm. 'Quid tua, malum, id refert?' ubi ille: 'Et quare quomodo dicatur quid mea, quid tua? an deest ad, ut sit, ad mea, ad tua?' *Idem*.

^e *Refriva*] Locus valde mendosus

(*ut domum datantes tevirtico*) cui quid substitutam non habeo. *Ant. Aug.*

Refriva] *Refriva faba dicitur, ut ait Cincius, quæ ad sacrificium referri solet domum ex segete, auspicii causa, quasi revocet fruges domum: data enim est et tritico: ad rem divinam faciendam.* Non solum, inquit, data est faba refriva suo generi, sed et reliquis frugibus et tritico. Plinius: 'Fabam utique e frugibus referre mos est auspicii causa, quæ ideo Refriva appellatur.' Pliniani libri habent *refrinam* male per *n*, non per *u*. 'Referivus,' 'referititius:' 'Conditivus,' 'condititius,' et similia. Hæc autem res divina fiebat Kalendis Junii: unde dictæ sunt Kalendæ fabariæ: quia hoc mense adultæ fabæ divinis rebus adhiberentur. Auctor Macrobius. Eodemque die pulite fabaria et larido Carnæ deæ res divina fiebat. Neque aliud intelligitur in fine horum Festi verborum, 'cum puls fabata diis datur,' &c. *Jos. Scal.*

^f *Refutare*] In Festi verbis erat

dito reglescit magis magisque: inde etiam glires dicti videntur,^m quibus corpus pinguitudine¹⁷ ad crescit.

Reglescit apud Plautum significat crescit. [PAUL.]

Regifugiumⁿ sacrum dicebant, quo die Rex Tarquinius fugerit e Roma.¹⁸

17 Ed. Scal. *pinguedine*.—18 Ead. ed. *fugerit Roma*.

NOTÆ

^m *Inde etiam glires dicti videntur*] Fallitur Festus, *Glis* enim est a Græco *ἔλειος*. 'Addito gamma, *γέλειος*, unde *gleios*, *gleis*, *glis*. Græci *glirem ἔλειον μῦν* appellarunt, quasi 'arbo-
reum murem,' nam in sylvis degit, et inter arbores semper oberrat, et in iisdem sedes et cubilia habet hiemis tempore, cum perpetuo dormit. "Ελλην Hesychio *σύνδενδροι πόποι*. Varro apud Sospitrum: 'in mea sylva glis est nullus.' Apud Martialem lib. III. Ep. 58. sic interpungendum. 'Metamque lactis: Sassinate de sylva Somniculosus ille porrigit glires.' Hunc *glirem* etiam *μοξόν* Græci vocarunt. Gloss. '*μοξός*, *glis*.' Hodie *voxum* vel *voxosum* appellant, voce ex *muoxus* detorta. Salmas. in Solin. *Idem*.

ⁿ *Regifugium*] 6. Kal. Mart. Regifugium fuisse, ex Fastis, et Ovidio lib. II. Fast. constat. Macrobius tamen lib. I. Satur. refert quosdam existimasse Junium mensem dici, quod M. Junius Brutus exactis regibus Carnæ deæ sacrum in Cælio monte fecisset. Cetera verba Festi non assequimur, præter ea, quæ Paulus notat. In fastis autem hic dies est totus nefastus. Videntur etiam nonnulla hic ad alia verba pertinere. *Ant. Aug.*

Regifugium] Agebatur de Regifugio, quod 6. Kal. Martias in Fastis notatum erat, usque ad illa, . . . *truria*. Mox aliud caput: 'Regifu-

gim dies Kal. Junius in Fastis et notari et legi debet cum NP, quod ille dies sit e nefasto fastus.' Ex quibus apparet Festo aut Verrio displicuisse vulgatam lectionem Fastorum, quæ plane non per NP. sed per N. quasi totus nefastus sit, hunc diem conciperet, et Calendarium marmoreum ita habet per N. non per NP. *Jos. Scal.*

Regifugium] Ait Festus regifugium quod notatur in Fast. 6. Kal. Martias de Tarquinii fuga non esse intelligendum, sed de regis sacrorum fuga e comitio. Alterum vero regifugium quod Kalendis Junius, vel, ut in veteri Calendario, 9. Kalend. Jun. notatur, de Tarquinii regis fuga. Quam opinionem secutus Macrobius, qui Tarquinii fugam ad Kalendas Junias refert. Contra vero Ovid. lib. II. Fast. Tarquinii regis fugam ad 6. Kalendas Martias: 'Nunc dicenda mihi regis fuga; traxit ab illa Quintus ab extremo nomina mense dies.' At regis sacrorum e comitio fugam ad 9. Kalendas Junias. Vide supra, 'Quando Rex comitiavit fas.' In fine addit Festus Regifugium Kalendis Junius legi debere cum nota NP non N tantum. Unde patet Festo vel Verrio displicuisse vulgatam lectionem fastorum quæ plane non per NP. sed per N. quasi totus nefastus sit, hunc diem conciperet. Et Calendarium

Regifugium dies notatur in fastis VI. Kal. Martias, ut [FEST. ait Verrius, ita dictus, quia eo die rex Tarquinius Roma fugerit, quod falsum esse arguit Cincius in libro fastorum et Tullius de feriis qui Saliures Virgines et Salios adesse dicunt regi sacrorum cum facit sacrificium in Comitio, quo facto statim fugit, quod verum cognoverit esse, qui legerit fastis dies tales, quales notantur sic : Q. REX. C. F. id est, quando Rex comitiavit, fas : id est, ad comitium itat : his enim tantum feriis Regi sacrorum in Comitium, nec in aliis, ire licet, qui mos videtur ascitus ex Etruria. Regifugium, item dies notatur in fastis Kal. Junii, qui dies, quia totus, nefastus non est, legi debet cum nota NP, non N, quod ille dies sit e nefasto fastus.

Regia dicta,° vel quod sacrorum causa tanquam in fanum a Pontifice convocati in eam convenirent : aut quod in ea sacra a rege sacrificulo erant solita usurpari.

Regiæ feriæ^p dictæ videntur, quæ fiunt fori conventus, et nun-

NOTE

marmoreum ita habet per N, non per NP. Porro mendo-e citatur hic *Tullius de Feriis* pro *Julius de Feriis*, qui citatur a Macrobio in *Saturnalibus*. *Duc.*

° *Regia dicta*] Regia sacrorum, quod in fanum a Pontifice convocati conveniant : quod in ea sacra a Rege sunt solita usurpari. Regem autem intellige Regem sacrorum. Prima verba interpretanda sunt, ac si Festus dixisset : Regia sacrorum est fanum, in quod a Pontifice convocati conveniant. Ita sæpe loquitur Varro. Sic supra : 'Navia ex uno ligno exculpto, ut navis, quo utuntur alveo in vindemia.' Dicendum enim erat : *Navia, alveus ex uno ligno exculpto, quo utuntur in vindemia.* Quæ sequuntur, videntur dicta de Regio Lepidi, quod mundinæ, forum, conventus agerentur in ea civitate, videri dictum a majestate. Quod et confirmat Strabo, qui non de hoc Regio Galliæ Cisalpi-

næ, sed de Regio Fretensi loquens ita scribit : *πλὴν εἴτε διὰ ταύτην αἰτίαν (διὰ τὸ βαρῆναι) τοῦνομα τῆ πόλει γέγονεν, εἴτε διὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς πόλεως, ὡς ἂν βασιλείον τῆ Λατίνη φωνῆ προσαγορευσάντων τῶν Σαννιτῶν, &c.* A majestate ergo Festus Regium Lepidi, ut διὰ τὴν ἐπιφάνειαν Strabo Regium Samnitum, seu Bruntiorum. Quæ supersunt, ego non intelligo, neque videntur huc pertinuisse. *Jos. Scal.*

Regia dicta] Ait Festus regiam dictam, vel quod in eam populus conveniret a Pontifice convocatus, qui Pontifex regia erat majestate ; vel dictam regiam a Rege sacrificulo, qui ibi sacra faciebat. Quod et sentit Varro lib. v. 'Dies Agonales,' inquit, 'per quos Rex in Regia arietem immolat,' &c. *Duc.*

^p *Regiæ feriæ*] Lege infra : *Sed non semper ob hanc unam causam tantum quia homini talis majestatis cura datur, sed etiam cum, &c.* Ait Festus Regias

dinarum causa in civitate, aliquem per sacerdotem, qui sit regia majestate: sed non semper ob hanc vitam causam ¹⁹ *tantum, qui homini talis majestatis cura datur, etiam, cum expiatio ictus fulguris fit, aut in procurando portento simili quo regiae feriae etiam solitae sunt.*

Regillis,^q tunicis albis, et reticulis luteis utrisque actis ²⁰ textis sursum versum a stantibus pridie nuptiarum diem virginis^r indutae cubitum ibant ominis causa, ut etiam in togis virilibus dandis observari solet.

Regimen^r pro regimento usurpant poetæ. Ennius libro sexto decimo: Primus senex Bradyn (in) regimen, bellicque peritus.

Regium^s est quod est, aut fuit regis, ut servus regius, et domus regia, qualis est Numæ Pompilii, at regale facinus, quod est dignum Rege.

Romanos^t in libro XI. Græcos appellat Ennius, cum ait: Contendunt Græcos Graii memorare solent sos, Quod Græca

//////////

19 Ead. ed. ob hanc unam causam.—20 Ead. ed. utrisque . . ctis. Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *rectis*.—1 Id. ibid. *virgines*.

NOTÆ

ferias dictas non solum quæ fori, conventus, et mundinarum, sed etiam quæ fulguris vel portenti similis expiandi causa per sacerdotem aliquem, qui esset regia majestate, edicebantur. Postrema verba aut in procurando portento simili quo regiae feriae, &c. male adhæserunt post regia domus, ubi eorum vestigia. In fine tantum verbum supplendum, Quo Regiæ feriae solitae sunt fieri. Idem.

^q Regillis] Vide 'Rectæ.' Ant. Aug.

Regillis, tunicis] Regillis tunicis albis et reticulis luteis utrisque rectis textis susum versum, &c. Vide 'Rectæ.' Reticula, fasciæ capitales. Susum, pro sursum. Dac.

^r Regimen] Gloss. 'Regimen, οἰκισμα, ἰθνητήριον.' Usus est Lucret. Livius etiam, Plin. et alii. Versus Ennii sic legendus ut in edit. sc Pri-

mus nec bradus in regimen, bellicque peritus. Deest vox ingerit, vel quæ similis. Et de Cn. Manlio loquebatur Ennius, qui adversus Gallogræcos pugnaturus ipse minime tardus, bellicque peritissimus, se in regimen ingerit. Idem.

^s Regium] Existimo quædam pertinere ad regiam Numæ Pompilii: quædam ad alia verba. Ant. Aug.

Regium est] Regium est, quod aut est, aut fuit regis; ut servus regius, et leges regiae, quales sunt Numæ Pompilii, et regium facinus, dignum Rege. Jos. Scal.

Regium] Sic 'leges Regiæ,' a Numæ Pompilio conditæ. Dac.

^t Romanos, &c.] Romanos Græcos appellat Ennius: Contendunt Græcos: Graios memorare solent sos. Quod Græca lingua longos per temporū tractus

lingua longos per temporis tractus Hos pavi:² non Romanos ait, Græce³ locutos, cum Romulus urbis conditor verbis linguæ Latinae locutus sit, sed quod olim lingua Græcæ gentis fuerit eadem cum Latina parum prolatione⁴ mutata: hoc autem verum esse indicat origo ejus: quæ videtur quasi Græcæ usurpatio.

2 Ead. ed. 'tractus gentibus Hispani.'—3 Ead. ed. Græcos.—4 Ead. ed. pro prolatione.

NOTÆ

Hos pavi... non Romanos Græce loqui ait: cum Romulus Urbis conditor Latine locutus sit: sed quod olim lingua Græcæ gentis fuerit eadem cum Latina, parum declinatione mutata. Puto satis fideliter verba Festi reddidisse, modo secundo versu Ennii verborum constet fides; nam de sententia non ita laborandum, cum ea ex primo versu dependeat: quem primum versum retulimus ex voce *sos*: ubi integer plane ita, uti expressimus, habetur: et ex ejus collatione *Graios*, non *Graii*, tum etiam sententia ipsa ita postulante, legendum esse, nemo dubitare debet. Quod si ita est, ut certe videtur esse, manifesto Festus seu Verrius non capit mentem Ennii. Nam Ennius gloriatur se pavisse Romanos Græca lingua: unde Græcos et Graios omnes jam eos vocabant. Certissimum enim Ennium cum Livio primum omnium Græcas literas docuisse Romanos. Suetonius: 'Antiquissimi doctorum quidem et poetæ et oratores semigræci erant. Livium et Ennium dico, quos utraque lingua domi forisque docuisse adnotum: etsi nihil amplius quam Græce interpretabantur.' Ex his Suetonii verbis potes colligere quare gloriatur se pavisse eos Græca lingua: quod quam eleganter dictum sit, nemo ignorat, qui scit a Veteribus id genus loquendi solitum usurpari: ut *εἰστίασεν ἡμᾶς λό-*

γους. et Cicero: 'literæ, qui est suavissimus pastus animorum.' Merito ait Romanos ab omnibus certatim Græcos et Graios vocari: cum Cato, hoc videns, in senatu exclamaverit, se non posse pati Græcanicam urbem. Vides igitur ex solo primo Ennii versu imperite interpretatum esse a Verrio Ennii sensum, ut jam diximus: quanquam verum est, quod ait in fine, eandem pæne cum veteri Græca veterem Latinam linguam fuisse. Nam et easdem pæne veterum Latinorum cum Ionum literis fuisse testatur Plinius libro VII. Quin et linguam Romanorum Græcam fuisse auctor Varro et Dionysius extremo libro primo; et inscriptio illa Delphica, quam producit Plinius, est fere Latinis characteribus scripta. ΝΑΥΚΙΚΡΑΤΕΣ. ΤΙCΑΜΕΝΟV. ΑΘΕΝΑΙΟC. ΚΟΡΑΙ. ΚΑΙ. ΑΘΕΝΑΙ. ΑΝΕΘΕΚΕΝ. et in veteribus tetradrachmis ΑΘΕΙ pro Ἀθήναι. *Jos. Scal.*

Romanos in lib. XI.] Hæc ita pæne olim ad verbum Scaliger. Prior versus Ennii paulo aliter in voce *sos*: *Contendunt Græcos, Graios memorare solent sos.* Et *Graios* non *Graii*, sententia ipsa postulante, legendum esse nemo dubitare debet. Quod si ita est, ut certe videtur esse, manifesto Festus seu Verrius non capit mentem Ennii. De Ennio, qui Græcus fuit, vide in 'solitaurilia.' *Dac.*

Regium est, quod est, aut fuit regis. [PAUL.

Relegati ^u dicuntur proprie, quibus ignominiae, aut [FEST. poenae causa necesse est ab urbe Roma, aliove quo loco abesse lege, Senatusque consulto, aut edicto magistratus, ut etiam Ælius Gallus indicat.

Religioni est quibusdam ^x porta Carmentali egredi, et in æde Jani, quæ est extra eam,^y senatum habere: quod ea egressi sex et trecenti Fabii apud Cremeram omnes interfecti sunt, cum in æde Jani Senatus consultum factum esset, uti proficiscerentur.

Religionis ^z præcipuæ ⁵ habetur *Censoria majestas, cujus in libris de vita P. R. Varro exempla hæc profert. M.*

5 Ead. ed. præcipuè.

NOTÆ

^u *Relegati*] Exulum tria fuere genera; alii interdicti, relegati alii, alii deportati. Interdicti dicuntur quibus interdictum est certi loci aditu commercioque. Relegati, vel qui in locum aliquem amandantur, vel qui certo quodam loco ignominiae causa jubentur excedere, quo sensu relegati dicuntur qui interdicti proprie sunt. Deportati vero, qui civitate sua multati vincti nervo aut compedibus in navim aliquam imponebantur, servisque publicis ut eos in insulam transferrent, tradebantur. De hac deportatione Terent. in Phormione. 'Nonne hoc publicitus scelus hinc deportarier in solas terras?' Vide Hotoman. de verbis juris. *Idem.*

^x *Religioni est quibusdam*] Ovid. II. Fast. 'Carmentis portæ dextro est via proxima Jano: Ire per hanc noli, quisquis es; omen habet. Illa fama refert Fabios exisse trecentos. Porta vacat culpa, sed tamen omen habet.' Vide 'scelerata Porta.' *Idem.*

^y *Et in æde Jani, quæ est extra eam*]

Ad dextram fuisse ædem Jani porta Carmentali egredientibus, fidem facit insignis locus Livii lib. II. sect. 49. 'Infelici via, dextro Jano portæ Carmentalis profecti,' (Fabii) 'ad Cremeram annem perveniunt.' *Idem.*

^z *Religionis*] Hic multa fuerunt a Festo scripta, quæ divinare non potuimus. Videntur tamen omnia pertinuisse ad Censores. In quibus unum est, quod Plinius tradit lib. XVII. cap. 25. 'Romæ,' inquit, 'in Capitolio in capite bis Jovis bello Persei enata palma victoriam triumphosque portendit: hac tempestatibus prostrata, eodem loco ficus enata est M. Messallæ, C. Cassii Censorum lustro. A quo tempore pudicitiam subversam Piso gravis auctor prodidit.' M. Valerius Messalla, C. Cassius Longinus Censores fuerunt anno post R. C. fere sexcentesimo, lustrumque fecerunt LV, ut ex Capitolinis fastis constat, *Ant. Aug.*

Religionis præcipuæ habetur Censor] Hic Censores nominantur continuatis quinquennijs ab anno U. C. DXXXIV.

Fulvius Nobilior cum M. Æmilio Lepido Censor factus, cum ei admodum inimicus antea extitisset, sæpeque judicia cum eo sibi fuissent, publicæ rei causa, quæ in primis spectatur, statim eo delato munere homini inimicitias⁶ remisit; quod ejus animi judicium fuit omnibus gratum et probatum. A. Postumius, Q. Fulvius Censores facti,^a quia Fulvius duos filios amiserat in Illyrico militantes, et, propter gravem morbum oculorum, Censuram gerere non poterat, ut libri Sybillini adirentur auctor fuit, et ut publice supplicaretur pro valetudine collegæ. TI. Sempronius cum a Rutilio^b Tr. pl. Censoria fides labefactaretur, qui ob parietem dirutum iratus cum esset Ædis privata, die dicta collegam Claudium condemnaverat, fecit ut eadem illæ, eodem quæ in loco erant condemnatum absolvent⁷ centuriæ. L. Æmili Pauli et Q. Philippi^c religiosa Censura fuit, laboravit Paulus morbo

6 Ead. ed. *inimicus*.—7 Ead. ed. *absolcerant*.

NOTE

ad annum DCXXII. Prima Censura refertur M. Æmili Lepidi et M. Fulvii Nobilioris, qui lustrum quinquagesimum condiderunt, anno DLXXIV. De his Valer. Max. lib. IV. cap. 2. 'M. Æmilius Lepidus bis Consul . . . diutinas ac vehementes inimicitias cum M. Fulvio Nobiliore . . . gessit: quas, ut simul Censores renuntiati sunt, in Campo deposuit; existimans non oportere eos privatis odiis dissidere, qui publice summa victi essent potestate. Id judicium animi ejus et præsens ætas comprobavit, et nobis veteres annalium scriptores laudandum tradiderunt.' *Dac.*

^a *A. Postumius, Q. Fulvius Censores facti*] Secunda Censura Q. Fulvii Flacci et A. Postumii Albini, qui lustrum condiderunt quinquagesimum primum an. U. C. DLXXIX. de quibus Livius lib. XLIII. 'Censor Fulvius ex Junonis Laciunæ templo marmoreas

tegulas cum abstulisset, quibus ædem Fortunæ equestris, quam Romæ fecerat, tegetet, et mente captus est, et amissis duobus filiis in Illyrico militantibus summo animi mœrore consumtus est.' *Idem.*

^b *T. Sempronius cum a Rutilio*] Tertia censura T. Sempronii Gracchi et C. Claudii Pulchri, qui lustrum condiderunt quinquagesimum secundum an. U. C. DLXXXIV. de his Valer. Max. lib. VI. cap. 5. 'Diem his P. Rutilius Tribunus plebis perduellionis ad populum dixit. Quo in judicio primæ Classis permulta centuriæ aperte Claudium damnabant.' Et Cicero lib. VI. de Repub. 'Claudii invidiam Gracchi caritas deprecabatur.' Et revera damnatus fuisset Claudius, nisi Gracchus conceptis verbis jurasset, se exili comitem collegæ futurum. *Idem.*

^c *L. Æmili Pauli et Q. Philippi*]

gravi, et pæne amissione capitis in eo honore. Religiosa item et P. Corneli Scipionis Nasicæ,^d cui collega, M. Popilius post consulem qui fratrem vidit, Censura fuit, vadatus enim cum esset

S. a P. R. Liberatum constat. M. Valerius Messala, C. Cassius Longinus^e Censores; quorum in magistratu subversa pudicitia fuerat, famosi extiterunt: uam palmam quæ in Capitolio in ara ipsa Jovis optimi maximi, bello Persico nata fuerat, tunc prostratam ferunt et ibi enatam ficum, infamesque rursus fecit, qui sine ullo pudicitia respectu fuerant Censores. L. Corneli Lentuli, C. Censorini^f sequitur Censura: Lentulus iudicio publico repetundarum damnatus fuerat, plurimi itaque Censuram adepto damnationis pænam remiserunt. P. Africani, Lucii Mummi^g Censura insignis:

NOTE

Quarta censura L. Æmili Pauli et Q. M. Philippi, qui lustrum condiderunt quinquagesimum tertium an. U. DLXXXIX. Liv. in epitome: et Plutarch. in Paulo: qui tradunt hos censores in recensendis equitibus Romanis tres e Senatu movisse, Paulumque censura magna ex parte gesta in morbum gravem incidisse. *Idem.*

^d *Religiosa item et P. Corneli Scipionis Nasicæ]* Quinta Censura M. Popilii Lænatis et P. Cornelii Scipionis Nasicæ, qui condiderunt lustrum quinquagesimum quartum an. U. DLXCV. Hic Scipio Censor 'primus aqua divisit horas æque noctium ac dierum.' Plin. lib. xxxiv. cum ait infra Festus Marcum Popilium postea fratrem suum consulem vidisse, miror equidem si illud de primo consulatu fratris ejus locutus est Festus: Cains enim Popilius Lænas jam ante M. Popilii Lænatis censuram consul fuerat, nempe an. 580. Infra deest tantum numerus summæ pro qua vadatus erat Scipio, litera enim S satis ostendit de sestertiis ibi actum HS. *Idem.*

^e *M. Valerius Messala, C. Cassius*

Longinus] Hi lustrum fecerunt quinquagesimum quintum an. DCCXIX. Eorum historiam, de qua hic Festus, sic Plin. lib. xvii. cap. 26. 'Romæ in Capitolio in ara Jovis bello Persei enata palma victoriam triumphosque portendit: hac tempestate prostrata, eodem loco ficus enata est M. Messalæ, C. Cassii Censorum lustrum, a quo tempore pudicitiam subversam Piso gravis auctor prodidit.' In vulgatis Plin. edit. scriptum, *In Capitolio in capite bis Jovis.* Emendavit Fulv. Ursinus, *In ara Jovis,* ex libro cum vetustissimis exemplaribus collato, ubi *in ara Jobis.* Quæ emendatio hocce Festi loco mirifice comprobatur. *Idem.*

^f *L. Corneli Lentuli, C. Censorini]* Septima hæc Censura L. Cornelii Lentuli Lupi et C. Martii Censorini, qui condiderunt lustrum quinquagesimum sextum an. U. DCXVI. Valer. Max. lib. v. L. Lentulus Consularis lege Cæcilia repetundarum crimine oppressus Censor cum L. Censorino creatus est. *Idem.*

^g *P. Africani, Lucii Mummi]* P.

sed in qua segnitia in agendo notetur. Mummius is Asellum nulla soluta pœna ex ærariis exemit Africani irrita severitate, qui illum fecerat ærarium. Sed et Q. Fulvi Nobilioris, et ejus collegæ, T. Annii Lusci^b fuit nobilissima Censura nobilitati tribus notis inustus severissimis. Q. Pompei, et Q. Cæcili Metelliⁱ Macedonici Censura lectus senatus, ad summum senatores amoti sunt tres, et eo lumine, qui aliorum offenderent claritatem.

Religiosi^k dicuntur, qui faciendarum prætermittendarumque rerum divinarum secundum morem civitatis dilectum habent, nec se superstitionibus implicant.

Religiosum, ac sacrum est,^l ut templa omnia, atque ædes, quæ etiam sacratæ dicuntur. At quod^s per se religio-

^s Ead. ed. ad quod.

NOTÆ

Cornelius Scipio Africanus et L. Mummius Achaicus lustrum condiderunt quinquagesimum septimum, an. U. DCXI. Meminit Cicer. lib. II. de Oratore: ubi scribit Claudio Asello equum a P. Scipione fuisse ademptum, cumque in ærarios relatum, sed a L. Mummius statim ex ærariis exemptum. Cujus quidem Mummius in agendo segnitiam notat Plutarch. in Apophtheg. *Idem.*

^b Sed Q. Fulvi Nobilioris, et ejus collegæ, T. Annii Lusci] Hi condiderunt lustrum quinquagesimum octavum, an. U. DCXVII. Quamvis Fulvii Nobilioris Collegam fuisse T. Annium Luscum nusquam reperio in veteribus monumentis, sed Q. Fabium Maximum Servilianum. *Idem.*

ⁱ Q. Pompei, et Q. Cæcili Metelli] Q. Pompeius Rufus et Q. Cæcilius Metellus Macedonicus lustrum condiderunt quinquagesimum nonum, anno U. DCXXII. tunc primum uterque ex plebe facti censores. Q. Me-

tellus censuit, ut omnes cogentur ducere uxores liberorum creandorum causa. Ejus orationem Augustus Cæsar, cum de maritandis ordinibus ageret, velut in hæc tempora scriptam, in senatu recitavit. Eundem Metellum C. Atinius Labeo Tribunus plebis, quia in Senatu legendo ab eo præteritus fuerat, de saxo dejici jussit: quod ne fieret ceteri Tribuni plebis auxilio fuerunt. *Idem.*

^k Religiosi] Macrobius lib. III. 'Secundum Pompeium Festum religiosi sunt, qui facienda et vitanda discernunt.' *Jos. Scal.*

^l Religiosum ac sacrum est] Ut templa omnia, quæ sacra sunt, quia Deo consecrata. Religiosa vero, quia plena majestatis, atque quod ibi sit aliquid quod homini facere non liceat. Sic 'religiosa delubra' dixit Cicer. Differentias inter sacrum, sanctum, et religiosum vide infra. *Dac.*

sum^m est, non utique *sacrum est ut sepulcra*, quod ea non *sacra, sed religiosa sunt*.

Religiosusⁿ est non modo Deorum sanctitatem magni æstimans, sed etiam officiosus adversus homines. Dies autem religiosi, quibus, nisi quod necesse est, nefas habetur facere: quales sunt sex et triginta atri, qui appellantur, et Aliensis,¹⁰ atque ii, quibus mundus patet. Esse, Gallus Ælius, quod homini ita facere non liceat: ut si id faciat, contra Deorum¹¹ voluntatem videatur facere, quo in genere sunt hæc: in ædem Bonæ Deæ virum introire: adversus mystica¹² legem ad populum ferre: die nefasto apud Prætorem lege agere. Inter *sacrum* autem, et *sanctum*, et *religiosum*^o differentias bellissime refert.

9 Ead. ed. ‘non utique *sacrum est? ut sepulchra* quod ea non *sacra sed religiosa sunt.*’ ‘Non utique *sacrum est, ut sepulchra: quod ea non sacra, sed religiose sunt.* Sic Festi verba sarciri possunt.’ *Ant. Aug.*—10 *Vet. cod. alii senes*—11 ‘*Lege: Esse, Gallus Ælius, quod homini ibi facere non liceat, aut si id faciat, contra Deorum, &c.*’ Sic infra, &c. Vel potius excidit vox *religiosum*, quæ sic supplenda: *Religiosum esse Gallus Ælius quod homini ita facere non liceat, aut si, &c.*’ *Dac.*—12 *Vet. cod. mysticæ.* *Dac.* legendum monet *auspicia*.

NOTÆ

^m *At quod per se religiosum*] Optime: sepulcra enim non consecratione et verbis solennibus, sed illatione mortuorum religiosa efficiebantur. Unde neque arari ea neque coli jus fuisse docet Cicer. ii. de leg. ‘Priusquam in os injecta gleba est, locus ille, ubi crematum est corpus, nihil habet religionis, injecta gleba tum et ille humatus est, et sepulcrum vocatur, ac tunc denique multa religiosa jura complectitur.’ *Idem.*

ⁿ *Religiosus*] Dies 36. atri sunt termini singulis mensibus: postridie Kal. Nonas, Idus. De quibus alio loco Festus. Mundus vero ter in anno patet, hoc est, 9. Kal. Sept. postridie Volcanalia, et 3. Non. Octob. et 6. Id. Novemb. ‘*Alliensis dies*’ postridie Idus Quinctiles. Vidend. Gell. lib. v. cap. 17. Macr. lib. i. Saturn. *Ant. Aug.*

Religiosus] Sex et triginta atri dies terni sunt singulis mensibus, postridie Kalendas, Nonas, et Idus. Ovid. i. Fast. ubi de Kalendis, Nonis, et Idibus. ‘Omnibus istis Ne fallare, dies proximus ater erit. Omen ab eventu est: Illis nam Roma diebus Damna sub adverso tristia Marte tulit.’ Vide ‘*Mundus.*’ *Dac.*

^o *Inter sacrum autem, et sanc. et rel.] Sacrum* est, quod Deo et ejus cultui publice consecratum, dicatum est, uti ædes, aræ, sacella, et ejusmodi. Nam loca illa, ubi privati sacra sua peragunt, non sunt sacra, quia publicam religionem non spectant. *Sanctum*, quod ne quis violet, capite sanctum est, nullius tamen Deorum proprium; uti sunt muri, portæ, aliaque nonnulla, quibus violatis solebant consuli Pontifices. *Religiosum*, ubi quid sit quod hominibus fa-

Sacrum ædificium, consecratum Deo. Sanctum murum, qui sit circum oppidum. Religiosum sepulcrum, ubi mortuus sepultus, aut humatus sit, satis constare ait. Sed ita portione quadam,^p et temporibus eadem videri posse. Si quidem¹³ quod sacrum est, idem lege, aut instituto majorum sanctum esse putant, ut violari¹⁴ id sine pœna non possit: idem religiosum quoque esse, quoniam sit aliquid,¹⁵ quod ibi homini facere non liceat, quod si faciat, adversus Deorum voluntatem videatur facere. Similiter de muro, et sepulcro debere observari, ut eadem, et sacra, et sancta, et religiosa fiant, sed eo modo, quo¹⁶ supra expositum est, cum de sacro diximus.

Reluere,^q resolvere, repignerare. Cæcilius in Carine ut aurum, et vestem, quod matris fuit, reluat, quod viva ipsi opposuit¹⁷ pignori.

Reluere, solvere, repignerare. [PAUL.

Remancipatam^r Gallus Ælius esse ait, quæ mancipata sit ab eo, cui in manum convenerit. [FEST.

13 Ed. Scal. *Si quidam*.—14 Ead. ed. *putant violari*.—15 Ead. ed. *qui non tam sit aliquid*.—16 Ead. ed. *scil. quomodo, quod*.—17 Scal. et Dac. legendum monent *oppositit*. Pro *ipsi* vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *ipsa*.

NOTE

cere non liceat. Sed vide omnino Ald. Manut. de quæsitis per Epistolam lib. 1. Ep. 10. Nam ita fuse et perspicue hunc locum tractavit, ut nihil supra adjici posse censeam. *Idem*.

^p *Sed ita portione quadam*] Hoc est: etsi 'sacrum,' 'sanctum,' et 'religiosum,' inter se differant, ea quodammodo eadem videri posse Gallus Ælius probat. Ut Delubra quæ *sacra* sunt, quia Deo consecrata. *Sancta*, quia ea ne quis violet, capite sancitum est. Et *religiosa*, quia sit aliquid quod ibi homines facere non possint. Inde Cicero sepulcra vocat *sancta*. Philip. ix. 'Sepulcrorum sanctitas in ipso solo est, quod nulla vi moveri neque deleri potest, atque ut cetera

extinguntur, sic sepulcra fiunt sanctiora vetustate.' Et Catullus: 'Et Batti veteris sacrum sepulcrum.' Vide 'Sanctum.' *Idem*.

^q *Reluere*] *Repignerare*, hoc est, dato pretio pignus recipere. Ut in illo Cæcilli: 'Ut aurum et vestem, quod matris fuit, Reluat, quod viva ipsi opposivit pignori.' Legendum enim, *oppositit*, non *opposuit*: hac voce usus Cicero in oratione in Sallustium in vet. cod. 'Unde tu, qui modo ne paternam quidem domum reluere potueris, repente tanquam sommo beatus, hortos pretiosissimos, villam in Tiburti C. Cæsaris, reliquas possessionis paraveris.' *Idem*.

^r *Remancipatam*] Remancipare di-

Remant,¹⁸ repetant. Ennius libro primo: desunt rivos camposque remant.

Remant, repetant. Ennius: Rivos, camposque re- [PAUL. mant.

Remeare, redire; ut commeare, ultro, citroque ire: unde commeatus dari dicitur, id est, tempus, quo ire et redire commode¹⁹ possit.

Remeare,^t redire, ut commeare, ultro, citro ire: [FEST. unde commeatus dari dicitur, id est, tempus, quo ire, redireque²⁰ possit. Afranius in emancipato¹ vetuit me sine mercede prosum paucius remeare in ludum.²

Remeligines,³ et remoræ a morando dictæ sunt a Plauto

18 Vet. cod. *Remanant*. Vide Notas.—19 Vet. lib. *quis*.—20 Vet. cod. *redire cum*.—1 Ed. Scal. *Afranius ut in emancipato*.—2 ‘Versus Afranii indiget emendatione, *Vetuit me sine mercede prosum Paccius | Remeare in ludum*.’ Jos. Scal. Pro *ludum* Ant. Aug. scribendum monet *locum*.—3 Vet. cod. *Remeligens*. Vide infra.

NOTÆ

citur is qui rem sibi mancipatam, iterum mancipat, ita ut prior eam reddibeat. Inde eleganter Gloss. ‘Emancipat, ἀντιπαραχωρεῖ, ἀντιπαραγράφει. Remancipō, ἀποκαθιστῶ.’ *Idem*.

^s *Remant*] Totus hic locus mendosus est. *Ant. Aug.*

Remant] Non est alius inquinatior locus, neque maculosior. Legendum proculdubio: *Revitant, repetant. Ennius: Destituunt rivos camposque revitant. Revitere* aliter, et melius, scribitur *rebitere*. Glossæ: ‘*Revitere, περιβάψαι*.’ *Jos. Scal.*

Remant] Sic Plautus in *Capt.* ‘Si huc revitet.’ *Revitere* aliter et melius scribitur *rebitere*. Sed Fulvii Ursini editio habet *Remanant, repent, Urd* magis placet, ita ut legatur, *Remanant, repetunt. Enn. &c. Destituunt rivos, camposque remanant.* *Dac.*

¹ *Remeare*] Afranii Octonarius, ut ait Faërnus noster, non patitur verbum *ludum*; ideo scribendum esse

locum, vel tale aliquod verbum. *Ant. Aug.*

Remeare, redire] Virgil. II. ‘Si patrios unquam remeassem victor ad Argos.’ Commeare, ire, et redire. Unde Commeatus dicitur spatium quod commeandi, id est, eundi, et redeundi Militibus, privati negotii gerendi causa conceditur. *Dac.*

^u *Remeligines*] Versus Planti, ni fallor, est in Casina mendose editus: ‘Nam quid illæc nunc tamdiu intus remoratur quasi ob industriam.’ Afranii autem versus mendosus est. *Ant. Aug.*

Remeligines] Vel *remeligines* et *remoræ* non sunt ejusdem originis, vel legendum, *remoragines*: ut Lambino placuit. Quod si vera lectio sit, *remeligines*, verum erit quod sensit Scal. esse ab antiquo, *remello*, quod est *retardo*, nam et *promello*, hoc est, *procrastino*, diebant Veteres, ut suo loco dictum est. *Remeligo* autem et *remo-*

in Casina.⁴ Nam quid illæ nunc tam diu intus⁵ remorantur remelignes? ab Afranio in Prodito. Remeligo a laribus missa sum, hanc, quæ cursum cohibeam navis:⁶ *remora alias tarditas nominatur, ab eo quod moram facit. Plautus in Trinumo, quæ in rebus multis obstant, otiosæque sunt, remoramque faciunt rei privatae, et publicæ: Lucilius quænam vox ex te resonans meo gradu⁷ remoram facit.*

Remelignes, et remoræ a morando dictæ. Plau- [PAUL. tus: Quid illæ nunc tam divinitus⁸ remorantur remelignes? et Lucilius: Quænam vox ex te resonans meo gradu remoram facit?

Remillum^x dicitur, quasi repandum.

Remillum dicitur, quasi repandum . . . . [FEST.

Lucilius: suda. . . . .

remillum et Afranius in. . . . . *co*

xendice pergam . . . . .

Remisso^y exercitu, simul etiam Augur quo consul in bello

4 Ed. Scal. in Patina.—5 Vet. cod. *dirinitus*.—6 Verba Afranii ita legendum monet Dac. *Remeligo a Laribus missa sum huc, quæ cursum cohibeam navis; vel potius missa sum, huic quæ cursum cohibeam navi.*—7 Ed. Scal. *uno gradu.*—8 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *diu intus.*

NOTÆ

ra dicitur quodcumque remoratur, nude piscis, qui navem retardat, *remeligo* et *remora* dictus est, ut Græcis ἐχρηῆς, ab ἔχω, retinere, et νηὶς, navis: Versus Plauti est e Casin. act. iv. sc. 3. ‘Nam quid illæ Tam diu intus remorantur remelignes?’ Dac.

^x *Remillum*] A Remo, *remillum*, *repandum* instar remi qui reflexus videtur in aqua. Periere quæ infra e Lucilio et Afranio Festus laudabat. Et nil juvant Schedæ. *Idem.*

^y *Remisso*] Ut confidentis hominis esset præstare omnia, quæ desiderantur hic, verba representari posse, sic morosi et anxii omnia tanquam sint in numero exigere. Hic æ-

quum judicem postulo, ut in id tantum quod facere possum me condemnent: hoc est, quantum ex sententia indagari poterit: non quantum verborum ipsorum ratio postulare videtur. Propemodum auguror quid Festus velit, idque non ejus integris, sed partim ejus, partim meis verbis, si potero, declarabo ita: *Remisso exercitu simul et Augur, quo Consul usus est in aspiciendo, abire jubetur: quod tunc eo abente certum est exercitum esse remissum: ut cum opus sit, tunc, si velit, abire possit. Nam Consules, aut Censores non in perpetuum ipsis auguribus utuntur, ut ait. . . . . sed in auspicio: quas postea dimittunt: a quo*

usus est in auspicando, discedere una jubetur, quod tunc illo discedente certum est exercitum etiam esse remissum, ut cum opus sit, tunc si velit, discedere possit. Nam consules, et censores⁹ non in perpetuum Auguribus praesentibus utuntur, ut ait Ap. Pulcher, sed tantum in auspicio, quos postea dimittat is, a quo lege secures habitae sunt prius, quem et priorem esse ait Antistius Labeo, quique eadem quoque lege significari, ut prior sit in auspicando dicitur, ut ait idem Labeo in libro de officio auguris: potest autem Augur

9 Ita Scal. in contextu, 'discedente tum est exercitum etiam esse nam... remissum, ut cum opus sit, tunc si velit, discedere possit, consules et censores: sed vide Notam suam infra.

NOTÆ

ex lege secures habitae sunt prius, eum et priorem esse ait Antistius Labeo: eadem quoque lege significari priorem esse in auspicando dicitur, ut ait idem in libro de officio auguris. Potest autem aut id in consilio facere, aut si quo alio volet loco pullis pultem obijciens solistimum facit auspiciū; aut etiam, si velit, intra pomerium: sin autem, in templo consistit. Primum quod hic dicitur augures adesse Consuli exercitum imperanti, et comitia centuriata habenti, plane id confirmatur his Varrois verbis ex quinto de sermone Latino. Hoc nunc aliter fit, atque olim; quod Augur Consuli adest tum, cum exercitus imperatur, ac praet, quid eum oporteat dicere. Consul Auguri imperare solet, ut indicium vocet, non accenso, aut praconi. Id incertum credo, cum abesset accensus: et nihil intererat, cui imperaret: et dicis causa fiebant quaedam neque item facta, neque item dicta semper: et in III. de Re Rustica: 'Ibi Appium Claudium Augurem sedentem invenimus in subselliis, ut Consuli, si quid usus poposcisset, esset praesto.' Porro ita magistratus

Auguri denunciabant: Q. FABI TE VOLO MIHI IN AVSPICIO ESSE. Augur respondebat: VOLO. Consul autem, ut ait, auspicabatur aut intra pomerium, aut in templo consistens: in quibus locis semper ei auspicanti praebat Augur, ut notum est ex verbis, quae paulo ante ex quinto de sermone Latino retuli. Idem ait non dubitari priorem esse Consulem, qui prior fasces habeat, hoc est, qui ex lege prior factus sit Consul, ut supra locutus est in verbo 'Parare: quod reponendum est post 'Pappi.' Eandem autem legem interpretatione ad auspicia quoque trahebant: uti scilicet cujus priores essent fasces, ejusdem prioris essent et auspicia. Ex istis, et ex aliis quam plurimis passim possumus advertere, quam aequi boni beneficium Pauli interpretari debeamus, qui maximam a posteritate gratiam se initurum speravit, si de bono auctore male promereret, quem meliore sui parte mutilaverit, ita ut, cum ex Atlante nanum se facere posse contendit, ex homine integro manum et mutilum nobis proponat. Jos. Scal.

id et in consilio facere, vel in alio, quo sedet loco, pullisque pulstem edentibus solistimum facit auspicium, potest etiam si velit intra pomærium, sin autem, in templo consistit.

Remorbescat:^z in morbum recidat. [PAUL.]

Remorbescat Ennius posuisse videtur, pro in morbum [FEST.] recidat.

Remores^a aves in auspicio dicuntur, quæ acturum [PAUL.] aliquid remorari compellunt.

Remores item in auspicio aves dicuntur quæ acturum [FEST.] aliquid remorari compellunt.

Remulco^b est, cum scaphæ remis navis magna trahitur. [PAUL.]

Remulco est, cum scaphæ remis navis magna trahitur. [FEST.]

Remurinus ager^c dictus, quia possessus est a [PAUL.]

Remo: et habitatio Remi Remora: sed et locus in summo Aventino Remoria dicitur, ubi Remus de urbe condenda fuerat auspicatus.

NOTÆ

^z *Remorbescat*] Iterum morbescat. Glossar. 'remorbescio, ἀνασώσω.' *Dac.*

^a *Remores*] Ad remores aves respexisse videtur Plantus cum scripsit, 'An auspicium aliquod remoratum est?' *Idem.*

^b *Remulco*] Non satis exponit quid sit *remulcus*, neque enim ita dicitur a *remis* scaphæ, sed a ῥῦμα, sive ῥυμὸς, remus, quod est lorum, unde et *remus*, tubæ lorum dicitur ῥυμουλκεῖν, fune trahere, de scapha quæ grandiorem navim fune trahit, quæ navis remulco trahi dicitur. Isidor. lib. XIX. cap. 4. 'Remulcum, funis, qua deligata navis trahitur vice remi.' Cæsar, III. Civil. Bell. 'Ad Oricum venit, submersamque navim remulco, multisque contendens funibus reduxit.' Ita Liv. non semel et C. Valgius antiquus poeta: 'Hic mea me longo succedens proa remulco Latantem

gratis sistit in hospitibus.' ῥυμουλκεῖν Latini dixerunt *remulcare*. *Idem.*

^c *Remurinus ager*] Remurinum hunc agrum, et Remuriam, diversum facit a Remuria quæ in summo Aventino. Sane Dionys. Halicarn. Remoriam quandam ponit vigesimo ab urbe stadio, ad Tiberim. Remuria juxta Romam Stephano. Sed verisimilius est Remurinum agrum circa Aventinum fuisse; et Remuriam, locum munium in summo monte. Nam cum Remus et Romulus de condenda urbe contenderent, uterque sibi locum munivit, hic in Palatio, ille in Aventino. Romulus locum suum 'Romam quadratam' dixit, suum Remus 'Remuriam' vocavit. Vide 'Roma quadrata.' Quod addit in fine Festus, Remuriam *Remorum* alias fuisse vocatam, nescio cujus auctoritate ad id probandum utebantur. Addiderat

Remurinus ager dictus, quia possessus est a Remo et [FEST. *habitatio Remi, Remuria item in Aventino dicta, namque Aventinum in quo habitant,*¹⁰ *elegisse Remum dicunt, unde vocitatum aiunt Remuream locum summo Aventino, ubi de urbe condenda fuerat auspicatus: alias Remorum quondam eum locum appellatum fuisse . . . . .*

. . . . . testis est . . . . .

Renanciscitur^{11 d} significat reprehendit: ¹² unde [PAUL. adhuc nos dicimus nanciscitur et nactus, id est, adeptus.

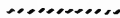
Renanciscitur, Verrius quidem significare ait repre- [FEST. hendit. Unde adhuc nos dicimus nanciscitur, et nactus, id est, adeptus.

Renovativum^e fulgur vocatur, cum ex aliquo fulgure functio¹³ fieri cœpit, si factum est simile fulgur, quod idem significet.

Reor,^f existimo, et quæcunque ab eo declinantur, quorum passiva auctoritas est.

Reor, existimo, et quæcunque ab eo declinantur. [PAUL.

Repagula^g sunt, ut Verrius ait, quæ patefaciendi [FEST.

10 Ed. Scal. *habitaret.*—11 Al. *Renancitur.*—12 Vet. lib. *deprehendit.*—13 Pro *functio* *Dac.* legit *significatio.* Vide *inf.*

NOTÆ

forsan Festus locum illum post Remi mortem aliquando *Remorum* dictum fuisse, quod ibi auspicia Remum remorata fuerant. *Idem.*

^d *Renanciscitur*] Melius, *Renancitur*, ut in Mss. Pauli scriptum testatur Voss. *Renancitur* a *renancior*, ut in 12. tab. *nancitor*. Quod vide suo loco. *Idem.*

^e *Renovativum*] Vide ‘*Adtestata.*’ *Jos. Scal.*

Renovativum fulgur] *Renovativa fulgura eadem quæ adtestata.* Sed non satis intelligo quid ista significant, *cum ex aliquo fulgure functio fieri cœpit.* An voluit Festus, cum quod prius fulgur admiserat, illud agere incepte-

rant, &c. Quasi vero et non ante inceptam rem renovativa illa secunda fulmina dicerentur. *Lego, cum ex aliquo fulgure significatio fieri cœpit.* Nunc omnia plana. *Renovativum fulgur, secundum fulgur idem significans quod prius significaverat.* Nempe scriptum fuerat per compendium *infaio*: et inde natum *functio*. *Dac.*

^f *Reor*] *Reor*, inquit Festus, significat existimo, et omnia quæ ab eo declinantur, ut ‘*rebar,*’ ‘*ratus sum,*’ &c. Quorum passiva est auctoritas. Ubi quam nos *terminationem* dicimus Festus *auctoritatem* vocat. *Idem.*

^g *Repagula*] Ciceronis locus relatus est in Verrina de signis, quæ quar-

gratia ita ¹⁴ figuntur, ut ex contrario quæ oppanguntur. Cicero in Verrem libro quarto : postea convolsis repagulis, effractisque valvis demoliri signum, ac vectibus labefactari conantur, quæ poëtæ interdum repages appellant.

Repagula sunt, quæ patefaciendi gratia ita figuntur, ut e contrario oppangantur: hæc et repages dicuntur.

Retanda ^h locantur Pomptina ¹⁵ flumina, id est, purganda, retæ enim vocantur arbores, quæ aut ex ripis fluminum eminent.†

Repastinari ⁱ ager is dicitur, ut Verrius existimat, cujus

¹⁴ Vet. cod. *qua ita*.—¹⁵ Ed. Scal. *Repanda locantur Pompina*.—† Ead. ed. plenius, *fluminum eminent, aut in alveis extant*.

NOTE

ta quidem est earum, quas Cicero tantum conscripsit, non egit. Sexta vero omnium Verrin. Vide ‘Redivivum.’ *Ant. Aug.*

Repagula] Glossæ: ‘Repagulum, κήραξ,’ ‘Repagula, καλυπτήρες.’ *Jos. Scal.*

Repagula] Quæ panguntur et repanguntur. Sed quod hic ait Festus, *ut ex contrario quæ oppangantur*, non satis intelligo, et juxta me intelligere quemvis alium puto. Nempe Festi verba mutila sunt et corrupta; legendum enim, *quæ patefaciendi gratia ita figuntur, ut ex contrarioque oppangantur et repangantur*. Seras sive vectes illos intelligit, qui ab exteriori parte, inserto brachio per foramen januæ, adducebantur et reducebantur. *Ex contrario*, id est, deforis. *Contra* enim nihil aliud est quam ἀντίκρυς: ut de Africa dixit Virgil. ‘Italiæ contra.’ *Ex contrario* optime Græci dicunt ἔναντίας. *Dac.*

^h *Retanda*] Gell. lib. xi. cap. 17. refert in edicto veteri cujusdam Præ-

toris scriptum fuisse: ‘Qui flumina retanda publice redempta habent: si quis eorum ad me eductus fuerit, qui dicatur, quod eum ex lege locationis facere oportuerit, non fecisse.’ Et apud Caium lib. vii. de origine vocabulor. ‘retas vocari arbores, quæ aut ex ripis fluminum eminent, aut in alveis eorum extarent: appellatasque esse a retibus; quod prætereuntes naves impedirent, et quasi irriterent. Idcirco sese arbitrari retanda flumina locari solita esse; id est, purganda ne quid aut moræ, aut periculi navibus in ea virgulta incidentibus fieret.’ *Ant. Aug.*

Retanda locantur] Ita hunc locum et ego olim suppleveram ex Gellio lib. xi. cap. 17. qui lib. vii. Caii de origine vocabulorum refert: ‘retas vocari,’ &c. Idem Gellius ex edictis Prætorum affert: ‘Qui flumina retanda,’ &c. Inde Isidorus: ‘Retanda, purganda.’ *Dac.*

ⁱ *Repastinari*] Afranii verba mendosa sunt. *Ant. Aug.*

natura¹⁶ mutatur fodiendo, cum aut silvester excodica-
tur,¹⁷ aut lapis mollitur frangendo, ut fiat pascui,¹⁸ vel
pecoribus herba, vel hominibus satione.¹⁹ Cato in ea,
quam scripsit de suis virtutibus contra Thermum: ego jam
a principio in parsimonia, atque in duritia, atque industria
omnem adolescentiam meam abstinui, agro colendo, saxis
Sabinis, silicibus repastinandis, atque conserendis. Afranius
in Repudiato: ^k Repastina serati senex fugis.²⁰

Repastinari ager is dicitur, cujus natura fodendo [PAUL.
mutatur.

Repedare, recedere.

Repedare,¹ recedere. Pacuvius: Paulum repeda ¹ [FEST.
guate a vestibulo gradum.

Repertum dicitur, quasi repartum, et reparatum. [PAUL.
Repertum dicitur idem^m quod amissum recipere, [FEST.
*quasi repertum*² et reparatum.

16 Vet. cod. *natum*.—17 Vet. cod. *ex quo dicatur*.—18 Vir doct. in marg.
ed. Scal. conjicit *fiat pascua*. Scal. et Dac. legunt *ut fiat pascuus*.—19 Vir
doct. conj. *sationes*.—20 Scal. legit *Afranius Emancipato: Repastinasse ratus*
seutes fugis. Vel, *Repastinatas crati sentices fugis*. Dac. *Repastinasse ratus ut*
senex fugis.—1 Vet. cod. *recede*.—2 Legendum monet Dac. *quasi repartum*.

NOTÆ

[*Repastinari*] Pastinare, a pastino
instrumento, de quo sic Columel. III.
cap. 20. 'Pastinum vocant agricolæ
ferramentum bifurcum quo semina
panguntur, unde etiam repastinatæ
dictæ fuere vineæ veteres, quæ refo-
diebantur. Hæc enim propria ap-
pellatio restibilis vineti erat. Nunc
antiquitatis imprudens consuetudo,
quicquid emoti soli vineis præpara-
tur, repastinatum vocat.' Gloss. 'pas-
tinare, βωλοστροφεῖν. pastinatus, βω-
λοστροφία.' Item Gloss. Cyrill. 'βω-
λοστρόφιον, pastinum.' 'βωλοστροφία,
pastinatio, repastinatio.' βωλοστροφη-
τέα γῆ, pastilenda.' βωλοστροφῶ, oc-
co, oculo, pastinor, pastino.' *Pas-
tinum* a Græco πήσσω, pango, vulgo
vocamus *houe*. Dac.

^k *Afranius in Repudiato*] Legit Sca-
lig. *Afranius in emancipato*: et ejus
verba, *Repastinasse ratus sentes fugis*;
vel, *Repastinatus crati sentices fugis*.
Turneb. lib. XIII. cap. 25. 'Repas-
tinare sero tu senex fugis.' Ego prop-
ius, ut puto, ad veterem scriptu-
ram, *Repastinasse ratus tu senex fugis*.
Idem.

¹ *Repedare*] Redire, gradum re-
ferre. Lucil. lib. XXVI. 'redisse Ac
repedasse ut Romam vitet gladiato-
ribus.' Supple *viam*, vel *gradum*, ut
in exemplo Pacuvii. *Idem*.

^m *Repertum dicitur idem*] Lege ut
in Epitome, *quasi repartum: reperio*
enim est a *re*, id est, rursus, et *pa-
rio*. *Idem*.

Repotiaⁿ postridie nuptias apud novum maritum cenatur quia quasi reficitur potatio. Pacuvius in Iliona : abeo depulsum mamma pædagogandum accipit apportalis liber.

Repotia postridie nuptias apud novum maritum [PAUL. cenatur, quia quasi reficitur potatio.

Repudium, quod fit ob rem pudendam, appellatum.

Repudium^o Verrius ait dictum, quod fit ob rem [FEST. pudendam. Attius : Repudio ejecta ab Argis jamdudum exsulo.

Repulsior secunda conlacione dixit Cato in ea, quæ est contra Cornelium apud populum. Nec quis³ incultior, religiosior, desertior, publicis negotiis repulsior.

3 Vet. lib. *Hac quis.* Vet. cod. *Ecquis.*

NOTÆ

ⁿ *Repotia*] Pacuvii verba mendosa sunt. *Ant. Aug.*

Repotia] Pacuvii versus mendosus est. Ita emenda, *ab eo Depulsum mamma pædagogandum accipit Repotalis liber.* Glossarium : ‘*Reoria, ἡ τρίτη τῶν ἀγάμων ποδοστροφία.*’ ‘*Reperidia, επιποδα, ἡ μετὰ τὴν ἡμέραν ποδοστροφία.*’ ‘*Reproca, ἐπίβδα, ἡ μετὰ τὴν ἔορτήν.*’ In tribus his exemplis legendum *Repotia* : et pro *επιποδα, ἐπίβδα*, quo utitur Pindarus. Apud Aconem Horatii interpretem perperam excusum est *ποτοστροφία*, pro *ποδοστροφία*. *Jos. Scal.*

Repotia] Sed in *reperidia* Scaligerum falli puto ; neque enim pro eo substituendum *repotia*, sed potius legendum *repedidia*, sive potius *repedia*, quasi *repedatio*. Explicat enim *podostrophium* Græcorum, qui scilicet a pedibus dixerant, quod Latini a potatione *repotia*. Sed vide Cujacium lib. XVI. observat. cap. 39. *Repotia* alii secundum, alii septimum a nuptiis diem faciunt. Turnebus opinatur etiam liberis natis celebrata *repotia*, quæ et *Acro παιδοστροφή* dixerit. Sed vercor ut

Delph. et Var. Clas.

huic opinioni ausam dederit Ausonii locus male acceptus, et alter Horatii, et item iste Pacuvii. Sane Pacuvii verba jocum non cuius obvium continere videntur ; de beato enim viro quodam dicta sunt, cui ipso repotali die puer jam mamma depulsus, et jam pædagogandus traditus sit. Notum est illud : *Τοῖς ἐντυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδιά.* ‘*Felicibus tertio etiam mense pueros nasci.*’ Merito igitur se feliciores deputent, quibus postridie nuptias jam grandes pueri contingunt, quasi de cælo lapsi. *Dac.*

^o *Repudium*] Differt a divortio, quod est dissolutio matrimonii. Et *repudium* non modo nuptiarum diremptionem, sed et sponsaliorum renuntiationem significat. *Divortium* inter virum et uxorem tantum fieri dicitur. *Repudium* etiam inter sponsos, ut auctor est Modestinus, *Differentiatur.* 29. Sed et ‘*Divortium facere*’ dicimus ‘*repudium mittere,*’ ‘*renuntiare,*’ vel ‘*dicere.*’ Cato de dote : ‘*Vir cum divortium fecit.*’ Terent. *Phorm.* ‘*Illis repudium renuntiet, hanc ducat.*’ Paulus ad edic-

Pomp. Fest.

3 B

Repulsior Cato dixit comparative a repulso. [PAUL.

Reque eapse, re ipsa.

Reque eapse^p Scipio Africanus Paulli filius, cum [FEST. pro æde Castoris dixit, hac compositione usus est: quibus de hominibus ego sæpe, atque in multis locis opera, factis, consiliis, reque eapse (sæpe) bene meritus spem,⁴ id est, et re ipsa.

Res comperendinata^q significat iudicium in diem [PAUL. tertium constitutum.

Resecrare,^r *resolvere religione. Utique cum reus po-* [FEST.

4 Scaliger verba Catonis sic legit: *Quibus de hominibus cum ego sæpe, atque in multis locis opera, factis, consiliis, reque eapse bene meritus siem. Pro spem vet. lib. sum.*

NOTÆ

tum 31. 'Per calatorem misso repudio.' Tacit. Annal. 111. 'Post dictum repudium adhuc infensus.' Pomp. *Idem.*

^p *Reque eapse*] Verbum *sæpe* bis est scriptum; mendosum autem esse arbitror *spem*. Ant. Aug.

^q *Res comperendinata*] Vidend. Pedian. in Prætura Urbana. Cicero pro Murena: 'Tot homines, tam ingeniosos per tot annos etiam nunc statuere non potuisse, utrum diem tertium, an perendinum, iudicem, an arbitrum, rem, an litem, dici oporteret.' Ant. Aug.

Res comperendinata] 'Comperendinationem' quidam exponunt conditionem, id est, ab utrisque litigatoribus mutuam denuntiationem in perendinum diem. Sed potius 'comperendinatio' a iudice fiebat. 'Comperendinare' autem est rei iudicium in secundam actionem perendie habendam diffundere, tametsi prima actione iudicium fieri potuerit, nisi id lex iuberet proferri. Et differt 'comperendinare' ab 'ampliare,' quod iudex iubetur comperendinare, licet

ei constet de causa rei, adeo ut possit prima actione iudicare: ampliare vero non cogitur, sed ampliat pro arbitrio. Item comperendinat semel tantum: at quoties lubet ampliare potest. Item comperendinat uno tantum interjecto die, inter primam et secundam actionem: ampliat vero intermissis quot lubet diebus. Cicero. 111. Verr. 26. 'Glaucia primus tulit ut comperendinaretur reus: antea vel iudicari primo poterat, vel amplius pronuntiari.' Quare optime 'comperendinationem' tridui dilationem Glossæ interpretantur: 'Comperendinatio, τριήμερος ἐπέρθεσις.' Dicitur et *comperendinatus*, 111. Verr. 26. 'Adimo comperendinatum, quod habet lex molestissimum, bis ut causa dicatur.' *Dac.*

^r *Resecrare*] Relatum carmen Plauti reperies in Aulularia. Ant. Aug.

Resecrare, resolvere] Hæc præclaram cognitionem de obsecrationis religione continent, sed melior pars adhæsit post 'Respici avis,' ut et olim monuit Scal. Et in ejus locum alia quædam intrusa quæ mox vide-

pulum comitiis oraverat per Deos ut eo periculo liberaretur, jubebat magistratus eum resecreare. Rursus autem idem uti se liberarent insistebat, et quod insons innocensque esset causabatur: et, quod caput est, ne eidem iterum dies diceretur, neve iterum animadverti statuerent⁵ in eum, deprecabatur, cumque comitia essent dimittenda.

ut.⁵

⁵ Ed. Scal. statuerunt.

NOTÆ

bimus. Locus igitur integer sic resarciendus: *cumque comitia essent dimittenda, peracto sacrificio, quasi finis impetratus esset, et quasi forent comitia perfecta sumi; tum reum jubebant sacerdotes suo more, aliisque peractis juxta consuetudinem luci, in quo sacra faciebant, reo a Calatoribus ingeniculato atque ita inclinato, vinum in caput infundebant solenni cum precatione. Inde Plautus: Resecroque mater quod dudum obsecravim. Dicitur etiam reseccor. Non dubium quin ita conceptus locus fuerit. Sciendum est autem, ea superstitione imbutos fuisse Veteres, ut, si quis obsecro dixerat, eum quem alloquebatur obstringere obligareque quodam sacramento et jurejurando videretur, unde liberari non posset, nisi idem, qui obsecraverat, reseccaret, id est, ea religione solveret. Plant. Aulular. 'Nunc te obsecro Fac mentionem cum avunculo, mater mea: Resecroque, mater, quod dudum obsecravim.' Nempe obsecraverat matrem, ut ne cum avunculo mentionem faceret de Euclionis filia. Nunc contra, mutata sententia, eam obsecrat, ut cum eo de eadem colloquatur. Et quia mater priori obsecratione obstricta et obligata manebat, reseccratione opus erat, qua eam religione solveret. Quin etiam, si quis Deos testatus esset se aliquid*

facturum, is eo obligabatur, neque voto liberari poterat nisi se ipsum reseccrasset. Hinc intelligendus locus Marcellini lib. xxiv. quod vidit etiam doctiss. Petrus Pithœus: 'Exclamavit indignatus acriter Julianus, Jovenique testatus est nulla Marti sacra facturum: nec reseccravit celeri morte præceptus.' Nempe Juliano morte prævento, non licuit se obsecrationis religione absolvere. Sed redeamus ad Festum. Reus in comitio populum orat, ut se periculo liberet. Index obsecratione motus jubet eum reseccrare quod obsecraverat: nam nisi reseccrasset reus, quamvis ex justa causa a populo damnatus esset, populus ipse religione obstrictus mansisset. Reus contra urget et quod innocens sit causatur, tandemque, eum reus cogi non potest ut populum reseccraret, sacerdotes eum sumi jubent, atque ita per calatores, id est, sacerdotum servos, ingeniculato vinum infunditur, nempe, ut optime Scaliger, ut in eum omnis religio contracta verteret. Religio enim contracta intelligitur ex obsecratione, quapropter non aliter reseccratur, id est, sacro aut religione solvebatur magistratus, quam si piaculum contractæ religionis in rei caput verteret. *Dac.*

* . . . . ut. . . .] Ista, quamvis

.	.	.	.	.	jure.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	ut	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	ica	.	.	.	.	.
<i>Plautus: Resecroque mater quod dudum obsecraueram.</i>										
.	.	.	.	.	ror.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	is con	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	dicium	.	.	.	.	.

Resecrare, solvere religione, utique cum reus po- [PAUL.
pulum comitiis oraverat per Deos, ut eo periculolibera-
retur, jubebat magistratus cum resecrare. Plautus: Re-
secroque mater, quod dudum obsecraueram.

Reserari a sera dictum est.

Reserari^t *Verrius ait dici ab eo, quod mota sera a* [FEST.
Januæ cardine patefiant fores, inde quæ patefacta et reclu-
sa sint reserata dici, seræ namque dicuntur fustes,⁶ qui
opponuntur clausis foribus. Pacuvius in armorum iudicio :
nunc pandite valvas removete seras ut complectar.

Reses ignavus, quia residet. [PAUL.

Reses^u et residuus dicitur ignavus quia residet. At- [FEST.

6 Ead. ed. 'inde quæ patefacta et declusa sint reserata dici seræ neque di-
cantur fustes.' Mox pro seras ead. ed. sesaras.

NOTÆ

etiam in Schedis reserationis caput
medium findant, alio tamen pertinere
certum est. Et videntur esse verba
Festi de *re comperendinata*. Nam su-
periora Pauli esse epitomen quovis
pretio contendam. Sed Festi verba,
dum alienas sedes invadunt, capite
suo truncata sunt, quod rejectum est
post Plauti locum . . . *is con* . . .
Eo igitur huc retracto corpus inte-
grum sic fortasse restaurari possit:
Res comperendinata dicitur, ut Verrius
ait, iudicium in diem perendinum jure
constitutum, ita ut uno tantum interjec-
to die res iudicetur. Idem.

^t Reserari] Reserari ait dici ab eo,

quod emota sera a cardine patefiant
fores. Inde cæptum, ut quæ aperta,
et reclusa sint, reserata dicantur.
Seræ denique dicuntur fustes, qui
opponuntur foribus. Pacuvius in . .
. . . . . Pandite valvas, removete
seras Ut complectar. *Jos. Scal.*

Reserari] Nonius: 'Reserare ape-
rire, a sera dictum, qua remota val-
væ patefiunt.' Nam seræ sunt fustes,
vectes, *μοχλοί*. Gloss. 'sera, *μοχλὸς*
θύρας.' Item 'reserat, *ἀνοίγει, κυρίως*
μοχλόν.' Ovid. 'Excute poste se-
ram.' *Dac.*

^u Reses] Infra: Reses, ignavus qui
residet. *Attius in* . . . . . *residi vos*

tius in . . . . .
*odi residuos, summo deditos atque incertes.*⁷ *Afranius in rosa: Præterea resides multi. Pacuvius in armorum iudicio: Tuque te desiderare mavis residem, at contra nos hic esse in labore.* . . . . .

Residiare,⁸ sæpe resilire. [PAUL.

sulta.† [FEST.

Resignare antiqui pro rescribere^y ponebant, ut adhuc resignare dicimus pro subscribere. Cato de spoliis, ne figerentur, nisi quæ de hostibus capta essent: Sed tum ubi indivisi sunt revertantur resignatis vectigalibus.

7 Ead. ed. inertes.—8 Vet. lib. Resultare. Vide Not. inf.

NOTÆ

summo. *Afranius in Rosa: Præterea . . . . . Pacuvius in Armorum iudicio: Tuque te desiderare mavis residem: nos hic esse in labore.* In Attii verbis deest tale quid, *deditos: residi summo deditos.* Scriptura antiqua summo pro somno. Jos. Scal.

Reses et Residuus] Gloss. ‘Reses, καθήμενος. Resideo καθίζανω.’ De ‘residuo’ Placidus in Glossis: ‘Residuus, quasi tardus.’ Item Papias, ‘Residuus, reliquus, fatigatus, ultimus.’ Item, ‘Resides, otiosi, pigri, quieti.’ *Resides* proprie sunt qui militiam detrectant agere. Virgil. 1. *Æneid.* ‘Jam pridem resides animos, desnetaque corda.’ Ubi Servius: ‘Resides, pigros ad amandum, inertes. Juraverat enim (Dido) nulli se esse nupturam. Resides sane milites otiosi: ut VI. *Æneid.* . . . . . ‘Residesque movebit Tullus in arma viros.’ Unde contra instantes dicimus industrios.’ *Dac.*

^x *Residiare*] Legere quidam, *Resultare, sæpe resilire*: sed infra in reliquiis Festi apparet τὸ *resultare*, interpretationem tantum fuisse τοῦ *residiare*. Libenter igitur legerem, *Re-*

sillare sæpe resilire. Ita ut dictum fuerit *resillo* et *resilio*. Nam inter quartam et primam conjugationem magna fuit olim affinitas. Vel forte legendum *resilitare, resultare, sæpe resilire.* Idem.

† . . . . . *sulta* . . .] Forsan *Resilitare, resultare, sæpe resilire.* Gloss. ‘Resulto, ἀναθρώσκω.’ *Idem.*

^y *Resignare antiqui pro rescribere*] Rescribere dicebant antiqui, sibi creditam pecuniam reddere, renumerare. Nam creditores *scribere* sive *dictare* dicebantur cum credebant. Debitores vero cum solvebant, *rescribere.* *Resignare* igitur pro *rescribere*, id est, reddere. Horat. ‘Cuncta resigno.’ Gloss. ‘resigno, παραλύω.’ *Id.*

Resignare] Cato de spoliis, ne figerentur, nisi quæ de hoste capta essent: Sed tum, ubi indivisi sunt, revertantur resignatis vectigalibus. Hæc citabat Festus, quæ nos reperimus in fragmentis Servii, qui est pene Danielis nostrum: qui etiam aliud profert ex eodem Catone, oratione in Lucium Furium: ‘De aqua quod attinet ad salinatores ærarios, qui cura vectigalium, resignat.’ Jos. Scal.

.	.	.	.	.	nar	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	requi	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	alia a	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	quod m	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	reb	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	in di	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	tertium	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	ranorum	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	positi	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	nisi a	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	vocabu	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	cretum	.	.	.	.	.

Resignare antiqui dicebant pro rescribere, ut ad- [PAUL.
huc subsignare dicimus pro subscribere.

Resignatum æs² dicitur militi, cum ob delictum [FEST.
aliquod jussu Tribuni militum (ne stipendium ei detur,)⁹
in tabulas refertur: resignare enim antiqui pro scribere
interdum ponebant.

Respersum¹⁰ vinum dixerunt, quia vino sepulcrum [PAUL.
spargebatur.

Respersum² vinum significat apud antiquos: quia in [FEST.
sacris novendialibus vino mortui sepulcrum spargebatur .

. . . . . O . . . . .

9 'Illa verba (ne stipendium ei detur) in Pauli libris extant, non in Festi.
Ant. Aug.—10 Vet. lib. apud Ursin. Respersum.

NOTÆ

² *Resignatum æs*] Æs quod in tabulis scriptum fuerat, ut militibus daretur in stipendium, si quando rescriberetur et expungeretur, proprie *resignatum æs* dicebatur, et milites illi, qui illud amiserant, *ære diruti* dicebantur. Vide 'dirutus ære.' *Dac.*

³ *Respersum*] *Respersum* vinum significat, quia in sacris Novendiali-

bus vino sepulcrum spargebatur. *Jos. Scal.*

Respersum vinum] Mortuorum libationes intelligit, quas Græci vocant *χοάς*. Et bene *respersum*, vinum, quia eo sepulcrum spargebatur. In fine deest tantum *quæ sacra fiebant die nono*. *Dac.*

Respicere avem est¹¹ b in auspicando, unde quis avem prospexit, cum eodem revertitur.

Respici avis^c tunc dicitur,¹² cum, peracto sacrificio, quasi finis impetratus esset, et quasi forent comitia perfecta; sumi tum reum jubebant sacerdotes suo more, aliisque peractis juxta consuetudinem luci, in quo sacra faciebant, reo a calatoribus ingeniculato, atque ita inclinato vinum in caput infundebant solemni cum precatione.

Republicas^d multarum civitatum pluraliter dixit C. Grac-

11 Ed. Scal. Respicere autem et.—12 Ead. ed. dicebatur.

NOTÆ

^b Respicere avem est] Spicere et respicere' propria Augurum verba sunt. Vide in 'spectio.' Respici autem avis dicebatur, cum eodem revertebatur unde eam augur spererat. Idem.

^c Respici avis] Hic solus versus pertinet ad epitomem: neque aliud quicquam amplius, præterquam quod in Epitome continetur, a Festo tractatum fuisse puto. Reliqua, quæ sequuntur, tantum abest, ut huc referenda sint, ut potius importune a suo loco divulsa fuerint. Coniungenda enim sunt cum iis, quæ de verbo 'Resecrare' supra posuit, statim post lineam, 'cumque comitia,' &c. ita: Resecrare, resolvere religione: utique cum reus populum comitiis oraverat per Deos, ut eo periculo liberaretur, jubebat magistratus cum resecrare. Rursus idem, uti se liberarent, insistebat: et quod insons, innocensque esset, causabatur ne in carcerem esset eundem: iterum ne in se innocentem animadverti statuerent, deprecabatur: cumque comitia essent dimittenda, peracto sacrificio, quasi finis impetratus esset, post comitia perfecta, sumi jubebant cum sacerdotes suo more alisq. . . . et secundum consuetudinem luci, in quo sacra facerent, a calatoribus ingeniculato statuebatur, et vinum in

caput infundebatur ejus, cum imprecatione. Omnino vere, ni fallor, arbitramur hæc male divulsa fuisse ac distracta, quæ sententia ipsa, et mos reseccationis reorum hactenus ignoratus tam belle inter se conjungit. Pro illis corruptis alisq. . . non obscurum est legendum, a lictoribus: quos postea vocat calatores: ii, ut alibi dicitur, sunt sacerdotum, ac sacerorum collegiorum servi. Cum in rei caput vinum infundebatur, apparet id fieri solitum, ut in eum omnis religio contracta verteret. Religio enim contracta intelligitur ex obsecratione: quapropter non aliter reseccabatur, id est, sacro aut religione solvebatur magistratus, quam si piaculum contractæ religionis in rei caput verteret. Jos. Scal.

Respici avis] Post Respici aris tunc dicitur cum spatium aliquod relinquendum fuerat, nempe ad ea quæ desunt capiendum, cum eo redit unde eam augur spererat. Reliqua omnia pertinent ad reseccationis ritum, ut vidimus in 'resecrare.' Duc.

^d Republicas] Et Cicero n. de Divinat. sect. 2. 'Id enim ipsum a Platone Philosophiaque didiceram naturales esse quasdam conversiones re-

chus in ea, quam conscripsit de lege Pr. Ennii,¹⁴ et peregrinis, cum ait: eae nationes, cum aliis rebus, per avaritiam, atque stultitiam, republicas suas amiserunt.

Restat^e pro distat ait Ennius: ponere, cum is dicat, impetus, aut longe mediis regionibus restat.¹⁵

Restat Ennius posuit pro distat. [PAUL.

Restibilis ager fit, qui biennio continuo seritur farreo spico, id est, aristato: quod ne fiat, solent, qui praedia locant, excipere.

Restibilis^f ager dicitur qui biennio continuo seritur [FEST. farreo spico, id est, aristato; quod ne fiat, solent, qui praedia locant, excipere.

//////////

14 Ead. ed. P. Ennii.—15 Vide Notas infra.

NOTÆ

rum publicarum, ut ea tum a principibus tenerentur, tum a populis, aliquando a singulis.' Legendum infra: C. Gracchus in ea quam conscripsit de lege Penni de peregrinis. Is erat M. Junius Pennus; de quo Cicero in Bruto: 'C. Gracchum tuus gentilis, Brute, M. Pennus facile agitavit in tribunatu paulum ætate antecedens.' Pennus anno U. DCXXVII. Tribunus plebis legem tulit qua peregrinos urbibus uti prohibuit. Cicer. de Officiis lib. III. 'Male etiam qui peregrinos urbibus uti prohibuit, eosque exterminavit, ut Pennus apud patres nostros, Papinus nuper.' Idem.

^e Restat] Restat, pro distat ait Ennium ponere, cum is dicat: Impetus aut longe mediis regionibus restat. Jos. Scal.

Restat] Lege, ut optime Merula: Restat pro distat ait Ennium ponere, cum is dicat, &c. 'Ait,' nempe Verrius: ut jam sæpius: Versum Ennii sic Scaliger: Impetus aut longe mediis regionibus restat. Turnebus, Impetus haud longe, &c. sed hic Verrium falli puto. Restare posuit Ennius pro, re-

tro manere, residuum esse. De navibus enim loquitur quarum impetus in medio cursu fractus. Idem.

^f Restibilis] Glossæ: 'Restibilis, ἀγρός δις τοῦ ἔτους ἡροτριωμένος.' Jos. Scal.

Restibilis ager] Qui quotannis seritur Varr. lib. IV. de L. L. 'Ager restibilis qui restituitur ac reseritur quotquot annis: contra qui intermittitur, a novando, novalis ager.' Videtur a restituendo eum dictum putare, cum sit a restundo, quippe qui in alterum annum restat, hoc est, resistit. Restare enim est durare, perseverare, resistere. Propert. 'Dum restat Barbarus Hector.' Quod Varro dicit 'quotquot annis,' illud Festus continuo biennio, quod de duobus annis continuis intelligendum, neque enim restibilis est ager nisi quotannis seratur. Quare restibilem agrum exponunt ἀγρόν δις τοῦ ἔτους ἡροτριωμένον, 'Agrum bis per annum sementi præparatum,' quia scilicet inter utramque messem annus vertitur. Ut in novali biennium integrum intercedit

Retiario^s pugnanti adversus mirmillonem cantatur: Non te peto, piscem peto: quid me fugis, Galle? quia mirmillonicum genus armaturæ Gallicum est, ipsique mirmillones ante Galli appellabantur, in quorum galeis piscis effigies inerat. Hoc autem genus pugnae institu-

NOTÆ

inter utrumque fructum. Farreum spicium vocabant sativorum omnem fructum qui spicis continetur, ac vallo aristarum munitur: quo in genere non solum far, siligo, triticum, sed etiam hordeum. Hæc omnia frumenti nomine comprehendebant. Hordeum apud veteres Romanos inter sementiva, nec satione verna, aut trimestri serebatur, ut apud nos, sed hyberna, eodem prorsus modo quo triticum. Cavebant igitur prædiorum locatores, ne qui ea conducebant, restibilem agrum farreo spico facerent, hoc est, ut ne duobus annis continuus fruge aristata agrum obsererent. Ergo restibilis ager dicens tantum qui aristato genere duobus continuis annis conseritur. Nam restibilis non est, cum in novalem mittitur faba, quæ novalis anno eodem hyberna satione acceptura est frumentum. Theophrastus notat, placere quibusdam fabæ semen mandari novalibus: quod nec ipse improbat, modo id maturius fiat, ut ne æstiva véasis impediatur. Haud video tamen quomodo biennio continuo frugibus aristatis obseri possit ager, observatis tribus illis, aut etiam pluribus arationibus, de quibus supra diximus. In tenera fortasse terra id locum habuerit, cui satis est arari dum seritur: aut si secundi anni sationem ex trimestri semine facias, ut nos consuevimus in hordeo, et avena. Sane et genus frumenti fuit aristatum trimestre. Veteribus cognitissimum Græci τριμηνον appellant. Hordei etiam genus in aristato genere tri-

mestre exitit, quale hodie omne nostras est. Sic duobus annis continuus farreo spico poterat ager restibilis fieri, quod excipiebant locatores prædiorum ne fieret. Et sane id sedulo cavebant veteres Agricolaë, ne frumentum biennio continuo terris ingererent, sed leguminibus, aut milio et panico, aut etiam rapis restibilem agrum faciebant, si modo restibilis ager dictus est qui diversi generis fruge seminaretur quotannis. Profecto restibilem Varro eam vocat terram quæ quotannis obsita sit, nec expressit quo genere frugum. *Salmas. in Solin.* Putabam olim verba Festi inversa esse, et eum scripsisse, *Restibilis ager dicitur qui biennio continuo seritur quod ne fiat farreo spico, id est, aristato, solent qui prædia locant excipere.* Plano et optimo sensu. Neque enim excipiebant locatores ne prædia quotannis sererentur, sed ne farreo spico. *Duc.*

§ *Retiario*] Retiarii gladiatores erant inermes in sola tunica, rete jaculo tantum et fuscina armati, plerumque cum secutoribus, interdum etiam cum Myrmillonibus comparabantur. Myrmillones toti erant in armis, Galli dicti, quod Gallica esset eorum armatura. Schol. Juvenal. Sat. VIII. 'Myrmillonicum armaturæ genus Gallicum est, ipsique Myrmillones antea appellabantur, in quorum Galeis piscis effigies inerat.' *Myrmillones* quidam dietos volunt a *Myrmidonibus*: alii a pisce *mormulo*. Idem.

tum videtur a Pittaco uno ex septem sapientibus,^h qui adversus Phrynonem dimicaturus propter controversias finium, quæ erant inter Atticos et Mytilenæos rete occulto lato¹⁶ impedivit Phrynonem.

Retractare est, rursus tractare.ⁱ [PAUL.
 . . . . . re.¹⁷ [FEST.

Retricibus^k cum ait Cato in ea quam scripsit cum edisser-
 tavit Fulvii Nobilioris Censuram, significat aquam eo
 nomine, quæ est supra viam Ardeatinam inter lapidem
 secundum, et tertium, qua irrigantur horti infra viam
 Ardeatinam, et Asinariam, usque ad Latinam.

Retricibus cum ait Cato, aquam eo nomine signi- [PAUL.
 ficat, qua horti irrigantur.

Reus dictus est a re quam promisit, ac debet. [FEST.

Reus stipulando est idem qui stipulatur. Reus promit-
 tendo est, qui suo nomine alteri quid pro altero pro-
 misit.

Reus nunc dicitur, qui causam dicit;^l et item Qui quid

16 *Dac. legit rete occulto allato.*—17 *Conjicit idem, Retractare est, rursus tractare, iterum commemorare.*

NOTE

^h *A Pittaco uno ex septem sapientibus]* Sane ita Pittaenm adversus Phrynonem pugnasse docet Strabo lib. XIII. "Υστερον δὲ ἐκ μονομαχίας προσκαλεσαμένου τοῦ Φρυγῶνος, ἀλιευτικὴν ἀναλαβῶν σκευὴν συνέδραμε, καὶ τῷ μὲν ἀμφιβλήστρω περιέβαλε, τῇ τριαίνῃ δὲ καὶ τῷ ξιφιδίῳ ἔπειρε καὶ ἀνείλε. Hoc est: ' Tandem vero ad singularem pugnam a Phrynone provocatus, cum piscatoria schema adversus eum pugnavit, et rejaculo quidem hominem circumvolvit, tridente vero et pugioe transfixit occiditque.' *Idem.*

ⁱ *Retractare est, rursus tractare]* Horat. ' Sed ne, relictis, Musa procax, jocis, Cææ retractes munera nœniæ.' *Idem.*

^k *Retricibus]* *Retrices*, rivuli extra urbem, unde aqua derivatur irrigandorum hortorum et pratorum gratia. Martinius putavit ita dictas quod subinde veterari et purgari solerent. Perrottus a *reterendo*. ' Sunt etiam qui a tero retrices deduci putent, quo nomine Cato aquam significavit qua horti irrigantur.' Sed potius a *ρεῖθρον*, rivus: ut idem Martinius. *Idem.*

^l *Reus nunc dicitur, qui causam dicit]* Reus nunc dicitur is qui rem promisit ac debet, hoc est, unde quid iudicio petitur, inde reus stipulando et stipulandi dicitur qui stipulatus est. Reus promittendo et promittendi, qui promisit. Reus debendi, qui debet, &c. *Idem.*

promisit, sponditve, ac debet: ac Gallus Ælius libro secundo significationum verborum, quæ ad jus pertinent, ait: Reus est, qui cum altero litem contestatam^m habet, sive is egit, sive cum eo actum est. Reus stipulando est idem qui stipulator dicitur: quippe suo nomine ab altero (qui stipulatus est,¹⁸ non is qui alteri adstipulatus est.) Reus promittendo est, qui suo nomine alteri quid promisit, quive¹⁹ pro altero quid promisit: at Capito Ateius²⁰ in eadem quidem opinione est; sed exemplo adjuvatⁿ interpretationem. Numa in secunda tabula secunda lege, in qua scriptum est: QUID HORUM FUIT UNUM JUDICI ARBITROVE REOVE, EO DIE DIFFENSUS ESTO. nunc uterque actor, reusque¹ in judicio me² vocatur: itemque accusator de vi, accitur more vetere, et consuetudine antiqua.

Reus cum pro^o utroque ponatur, ut ait Simnius in eo quem de reo inscribit, ut cum dicit pro se, aut contra te agit, juramento tuo uti potest.

18 Legerem, inquit Tac. Quippe suo nomine ab altero quid stipulatus est. Vet. cod. quibus pepulatus pro qui stipulatus.—19 Id. qui.—20 Id. nactus.—1 Id. actorum reiq.—2 Vet. lib. reus. Vide Not.

NOTÆ

^m Reus est, qui cum altero l. con.] Hoc est omnis litigator Cicero II. de Orator. 'Reos appello, non eos modo qui arguuntur, sed omnes quorum de re disceptatur. Sic enim olim loquebantur.' Idem.

ⁿ Sed exemplo adjuvat] Sed exemplo adjuvat interpretationem Numa in secunda tabula, secunda lege, in qua scriptum: SEI. QUID. HORUM. FUAT. UNUM JUDICEL. ARBITROVE. REOVE. DIES DIFFENSUS. ESTO. Nunc uterque actor, reusque in judicium evocatur: itemque accusator de via citur more vetere et consuetudine antiqua. Jos. Scal. Verba legis 'si quid horum' ad exceptiones, quæ reo vel judici dabantur, pertinent, ut est 'morbus sonticus,' 'fu-

nus familiare,' &c. Si Judex vel alteruter ex litigatoribus morbo sontico impediabatur, lex jubebat diem judicii esse diffusum, hoc est, prolatum, et in diem alterum rejeatum. Tac.

^o Reus cum pro] Reus cum pro utroque litigatore poni, ut in eo, qui in aliquem agit: tum pro eo qui dicit pro se, auctor . . . reliqua non potui expiscari: et supra jam dixerat Reum tam pro eo, qui convenit, quam pro eo, qui convenitur, a Veteribus usurpatum. Jos. Scal.

Reus cum pro utroque] Ita scheda. Sed iis puto quoddam desiderari, neque mihi sensus videtur integer. Scriptum forsau fuerat, Reus c. p. u. v. recte ait Simnius in eo quem de reo

Rhegium appellatur id municipium, quod in freto [PAUL. Siciliae est, quoniam id a rumpendo dictum est.

are oportere,³ ait Verrius, id municipium, quod in freto e regione⁴ Siciliae est: quoniam id dictum est a rumpendo, quod est Graece *ῥαταῖαι*.⁵ P^o eo quidem magis, quia in Gallia Cisalpina, ubi forum Lepidi fuerat, Regium vocatur.

Rhinocerotem⁹ quidam esse aiunt bovem Ægyptium.

3 'Festi verbis pauca hæc aut his similia desiderantur, *Rhegium appellare oportere*,' &c. Ant. Aug. Dac. legendum monet, ut in Schedis, *Rhegium significare oportere*, ait Verrius, &c.—4 Vet. cod. regno.—5 Vet. lib. ῥῆξαι. Scal. et Dac. legunt *ῥαγῆναι*.

NOTÆ

inscribit? *Et cum dicit pro se*, &c. Ista 'et cum dicit,' &c. verba sunt Sennii: Nihil aliud video, et hanc meam conjecturam mordicus obtinebo donec aliquis probabilius quid in medium proferat. Dac.

P^o [*Ῥαταῖαι*] Scribe *ῥαγῆναι*. Æschylus: ἀπερῥάγη Ἡ γαῖ' ἀφ' οὗ δὴ Ῥήγιον κικλήσκειται. Quæ verba odorati sumus ex Strabonis libro vi. Jos. Scal.

Quod est Graece *ῥαταῖαι*] Optime Scalig. *ῥαγῆναι*. Idque ex Æschylo: ἀπερῥάγη Ἡ γαῖ' ἀφ' οὗ δὴ Ῥήγιον κικλήσκειται. Cujus postrema verba refert Strabo lib. vi. Ὀνομάσθη δὲ Ῥήγιον, εἴθ' ὡς φησὶν Αἰσχύλος, διὰ τὸ συμβὰν πάθος τῇ χῶρᾳ ταύτῃ. ἀπορῥαγῆναι γὰρ ἀπὸ τῆς ἠπείρου τὴν Σικελίαν ἀπὸ σεισμῶν, ἄλλοι τε, κἀκεῖνος εἴρηκεν. Ἀφ' οὗ δὴ Ῥήγιον κικλήσκειται, &c. Id est, 'Vocatum autem Rhegium, ut ait Æschylus, vel ab eo, quod illi regioni accidit. Nam abruptam a continente Siciliam terræ motibus cum alii, tum ipse affirmavit: Unde quidem vocatur Rhegium.' Qui locus Strabonis pessime ab interpretibus acceptus est. Subjungit idem Strabo forsan a voce Latina *rege* nomen urbi inditum propter loci splendorem, et utramque ejus sententiam affert Eustath.

in Dionysium p. 48. Sed et Strabonem et Eustathium movere debebat, quod perpetuo Latini *Rhegium* cum aspiratione scripserunt, quod non fecissent si a rege dictum opinarentur. Justin. lib. iii. 'Rhegium dicitur ideo quia Graece abrupta hoc nomine pronuntiantur.' Utrumque etiam etymon respexit Verrius, cum scripsit *Rhegium significare oportere id municipium*, quod a regione Siciliae, a voce Graeca *ῥαγῆναι*, eo magis quia in Gallia Cisalpina forum Lepidi Regium vocatur, a voce Latina *rege* scilicet. Nam his verbis eos refellit, qui *Rhegium* a *rege* dici rati sunt, et hæc fuit sententia Verrii quam parum videntur interpretes animadvertisse. Nunc de Sicilia, an continenti abrupta fuerit, multa addi possent, sed vide, si libet, Cluverium et Valgarneram tractat. de primis Siciliae incolis. Dac.

⁹ [*Rhinocerotem*] Vidend. Plin. lib. viii. cap. 20. Ant. Aug.

[*Rhinocerotem*] Non Ægyptium, sed Æthiopicum vocat Pausan. *ῥινόκερας*. a *ῥίν*, *ῥινός*, naris, et *κέρας*, cornu. Quia ex ejus nare cornu prominat. Dac.

Rhonde, Sicadionque,^r cum dixit Lucilius: quo nomina riparum posuit, tam infestum sibi corpus, et validitudinem referens, quam levis sed saluti navigantium.⁶

Rica^s est *vestmentum quadratum fimbriatum, purpureum*

6 Jos. Scal. Turnebus, Dac. et alii ita legunt: *Rhondes, Icadionque cum d. Lucilius nomina piratarum posuit, tam infestum sibi corpus et validitudinem referens, quam illi essent saluti navigantium.* Vet. lib. habet *quum illa essent.*

NOTE

^r *Rhonde, Sicadionque*] Versus Lucilli sunt: 'Querquera consequitur febris: capitisque dolores Tamde mihi infesti, quam Rhondes Icadionque.' *Idem.*

^s *Rica*] Ex verbis Festi satis apparet ne inter Veteres quidem satis convenisse quid esset *rica*. Vel dicendum est *vestmentum quadratum* quo Flaminicæ pro palliolo mitrave utebantur, quod ego interpretor *flameum*: et vestitum ex lana alba, quem ego *tutulum* accipio, togam etiam et cingulum capitis, *ricam* fuisse vocata. Sane *ricam* *vestmentum quadratum*, sive *flamem*, sive *capitis tegumentum* fuisse indicio est quod eo Flaminicæ pro palliolo mitrave utebantur, quæ assidue *flameo* erant amictæ, ut supra in '*flameo*.' Et illud Turpili in *hetaira*: 'Inter ea aspexit virginem in capite gestantem *riculam* indutam *ostrinam*.' Et illud Germanici Cæsaris: 'Et ore Velato tristisque genas abscondita *rica*.' Item illud Varronis lib. IV. de L. L. '*Rica* a ritu, quod Romano ritu sacrificium feminae cum faciunt capita velant.' Præterea et illud Gellii de Euclide Socratico qui 'sub noctem, cum advesperaceret, tunica longa muliebri indutus, et pallio versicolore amictus, et caput *rica* velatus, e domo sua Megaris Athenas ad Socratem commeabat.' Unde Nonius *ricam* interpretatur *sudarium*, quod

est, capitis tegumentum, ut in sacris literis accipiunt interpretes, Gallici etiam qui *sudarium* exponunt *courechef*. Inde etiam *tutulus* facile vocari potuit *rica*. Erat enim *tutulus* Flaminicarum et Flaminum capitis ornamentum. Vide '*Tutulus*.' Togæ præterea genus quoddam *ricam* fuisse in *recinio* supra probavimus. *Ricam* denique pro cingulo capitis, hoc est, fascia capitali usurpatam ostendunt ista Gellii, 'Et quod in *rica* *surculum* de arbore felici habet.' Ubi etiam, si sedulo locum inspicias, *rica* nihil aliud est quam *tutulus*, fascia capitalis in altitudinem exstructa, in cuius apice erat *surculus*. Quare tota hæc de *rica* et *recinio* disputatio duobus tantum capitibus nixa est. Prius est, *ricam* togæ quadratæ genus fuisse: alterum, cingulum sive quodvis aliud capitis tegumentum. Nunc lectoribus haud ingratum fore arbitror, si disquiram, et cur *rica* ita accepta, et unde dicta sit. De ætymo quidem doctissimo Vossio assentior, qui putat *ricam* esse a *ῥέκος*, cingulum. Hesych. *ῥέκος, ζῶμα, θώρη*. Idque multo probabilius, quam quod Varro, cui *rica* a ritu, vel Servius, cui *rica* quasi *reica* a *rejiciendo*. Primum igitur *vincula*, *lora*, *fasciæ* capitales, et *κεφαλῶδεςμοι* quilibet *ricæ* sunt dictæ, et deinde ob similitudinem, *pilei*, *sudaria*, *diademata*, *mitræ*, et quævis alia *κρήδεμνα* capitis

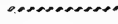
quo *Flaminæ* pro palliolo, mitrave utebantur, ut *Verrius* existimat. *Titinius*, *rica* ex lana succida alba vestitus, alii dicunt, *pallium* esse triplex, quod conficiant *virgines ingenuæ* patrimæ *matrimæ*, quod cœruleo colore infectum lavetur aqua pura. Alii quo *Flaminica tingat* ⁷ pileum.

Rica est vestimentum quadratum fimbriatum pur- [PAUL. pureum, quo *Flaminicæ* pro palliolo utebantur. Alii dicunt, quod ex lana fiat succida alba, quod conficiunt *virgines ingenuæ* ^t *patrimæ*, *matrimæ* cives, et inficiatur cœruleo colore.

Ricæ, et *riculæ* vocantur parva *ricinia*, ut ⁸ *palliola* ad usum capitis facta.

Ricæ, et *riculæ* vocantur parva *ricinia*, ut *palliola* [FEST. ad usum capitis facta. *Granius* quidem ait esse muliebre cingulum capitis, quo pro *vitta Flaminica* redimiatur.

Rictus,^u *rixa*, *rixosæ*, *ringitur* dici videntur, quia in diver-

⁷ Ed. Scal. *cingat*.—⁸ Vet. lib. *vel*.

NOTÆ

tegumenta. Quæ omnia, quia *pilea* et *pileola* dicebantur, inde factum est, ut postea *toga quadrata* etiam *rica* dicta sit; nam *pallium* tegumentum quadratum capitis, et *togam quadratam* significat; inde et *reciniati* mimi, qui et *palliatii* dicti sunt: ut supra notatum. Idem *recinium* quod *rica*, nempe *toga quadrata*, ut supra ostensum est, et capitis operimentum, sive cingulum, quod et aliter dicitur *Mafurtium*. Nonius: 'Ricinium quod nunc *mafurtium* dicitur *palliolum* fœminenm breve.' Nam ibi *palliolum* de operimento capitis intelligendum est, ut in verbis Festi, 'quo *Flaminicæ* pro palliolo utebantur.' Sic *κρήδεμνον* quod est *rica*, *ricinium*, *Eustathius* interpretatur *μαφόριον*, et Latini *maforium*. *Isidorus* appellat *maforte* et *mafortem*. *Servius*, *maforte*.

Mafortium autem, ut et *μαφόριον*, de fascia, *vitta*, sive *tænia*, *capitulo*, et *sudario*, sive capitis tegmento dictum est. *Idem*.

^t Quod conficiunt *virgines ingenuæ*] Lanificio enim assuetæ honestæ *virgines*. *Sueton*. Ang. cap. 73. *Idem*.

^u *Rictus*] Pessime Festus *rictus*, *rixa*, *rixosus*, *ringi* ducit a *rumpendo*, sive potius a *regendo*. *Rictus* enim est a *ringo*; *ringo* autem a Græco *ῥίνας*, *nares*, quia irascentes solent eas corrugare. Nisi apud Festum pro *regendo* rescribendum sit *rigendo*: ut *ringa* sit a *rigeo*, addito *n*, et conjugatione mutata. Neque id prorsus ratione caret, cum a nimio fere frigore soleamus *ringere*. Unde et apud *Varronem* de R. R. c. 45. lib. 1. ubi de segetibus, 'supra terram,' inquit, 'aëre frigidiore ringuntur.' Sic enim

sum rumpantur, contrariaque sint recto, quod vocabulum a regendo, ut commodius deductum videatur, dictum videri potest.

Rictus, rixæ, rixosæ,⁹ ringitur, dici videntur, quia [PAUL. in diversum rumpantur, contrariaque sint recto : quod vocabulum dictum videtur a regendo.

Rideo,¹⁰ inquit Galba Canterio,^x proverbium est, [FEST. quod Sinnius Capito ita interpretatur, nisi qui principio rei alicujus inchoatæ deficiunt animo.¹¹ Sulpicius Galba, cum in provinciam exiens, ad portam ipsam canterium suum animadvertisset cecidisse, Rideo, inquit, canteri te jam lassum esse, cum tam longum iter iturus, vix id sis ingressus.

Ridiculus proprie dicitur, qui in rebus turpibus ridetur.

Ridiculus, qui in rebus turpibus ridetur. [PAUL.

Rienes^y antiqui vocabant nefrundines, quia Græci eos νεφροὺς dicunt. Plautus : Glaber erat, tanquam rien.

Rienes quos nunc vocamus, antiqui nefrundines [FEST. appellabant : quia Græci νεφροὺς eos vocant. Plautus in Satyrione : Male tibi evenisse video : glaber erat tanquam rien.

9 Ed. Scal. *rixosæ*.—10 ‘Hoc loco in antiquo libro est Sex. Pomp. Festi lib. xviii.’ Ant. Aug.—11 Legendum monet Dac. *Rideo, inquit Galba, Canteri, proverbium est quod Sinnius Capito ita interpretatur in iis qui principio, &c.* Legit et Scal. *interpretatur in iis.* Vir doct. in marg. de iis.

NOTÆ

legendum est, non *tinguntur*, ut quidam libb. editt. vel *restinguuntur*, ut legebat Scaliger. Sic idem Varro a *rigendo* fecit *rixari* pro *ringi*, cap. 47. ejusdem libri : ‘prius enim aridæ factæ rixantur, ac celerius rumpuntur.’ *Rixantur*, id est, deducuntur, ringuntur ; neque enim ibi *rixari* est a *rixâ*, quod lucusque interpretes fefellit. *Rixâ* autem et *rixosus* non a *rumpendo*, vel *rigendo*, sed a Græco ἐρίξω, ἔρις. *Idem*,

^x *Rideo, inquit, Galba Canterio] Legendum, Rideo, inquit Galba, Canteri, proverbium est quod Sinnius Capito ita interpretatur in iis qui principio, &c.* Nam proverbium fuisse *rideo* Canteri necesse est. Id sequentia suadent, probant. *Idem*.

^y *Rienes] Vide ‘Nefrendes.’ Ant. Aug.*

Rienes] Glossæ : ‘Rienosus, νεφρικὸς.’ Jos. Scal.

Rigido^z *tum cœrula suro, cum ait Ennius, jocatus*¹² *videtur super etymo verbi Cœruli: est enim a maris nomine.*¹³ *Eodem verbo de eadem re usus est: et lib. 11. Fert se per læta campi cœrula prata. Cœrula mare ipsum dixit et alibi: Inde parum per cœrula navibus ambulabant. Parum insulam refert. Item: Unum surum*¹⁴ *surus ferre tamen defendere possunt:*¹⁵ *suri autem sunt fustes,*¹⁶ *et ὑποκοριστικῶς surculi.*

Rigidum,^a *et præter modum frigidum significat, et [PAUL. durum.*

Rigidum et præter modum frigidum significat, et du- [FEST. *rum*

.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	igido u	.	.	.	.
.	.	.	.	.	rigido	.	.	.	.
.	.	.	.	.	rigido ferro	.	.	.	.

Rimari^b *est valde quærere, ut in rimis quoq.* [PAUL.

12 Ed. Scal. *locatus.*—13 Ead. ed. ‘a matris nomine.’—14 Ead. ed. *item unum usurum.*—15 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *possent.*—16 Ead. ed. *rustes.*

NOTÆ

^z *Rigido]* Multa interpretem desiderant. Vide ‘Surum.’ Ennii versus refertur a Macrobio: ‘Fert sese campi per cœrula lætaque prata.’ *Ant. Aug.*

Rigido] Quæ hic tractabantur, non pertinebant ad censum literæ R. Quare videntur aliena hoc loco esse. Nam quid *cœrula prata*, quid *Parus insula*, quid denique *surus* habent cognatum aut simile inter se? *Jos. Scal.*

Rigido tum] Verum est, quod ait Festus, *cærum* esse a maris nomine: Veteribus enim seu mare interius sive Oceanus *cærum* κατ’ ἐξοχὴν vocabatur. In hoc versu, ‘Rigido tum cœrula suro’ suspicatus fuisse videtur Festus aliquid latere, quod suum esse fateatur Priapus. Versus ‘lætaque fert sese’ aliter extat apud Macrob.

prata. Tertius sic legendus, *Inde Parum per cœrula navibus ambulabant.* Ultimum sic Festus in voce ‘surum,’ ‘Unus Surnus surum ferre tamen defendere possunt.’ *Dac.*

^a *Rigidum]* Proprie durum, quod curvari non potest, et inde pro rigido, quod quæ gelu tentantur rigida sunt. Gloss. ‘Rigidum, ἀκαμπές, σκληρόν, ἰσχυρόν, στρυφνόν καὶ ψυχρόν.’ ‘Inflexum, durum, firmum, acerbum, frigidum.’ *Idem.*

Rigidum] Hic forte laudabat Festus aliquem qui dixerat, ‘rigido ferro,’ ut Virgilius dixit ‘rigido ense,’ forte et adduxerat locum Virgilii, ‘sic rigido latus ense ferit.’ Item alterum ubi: ‘Tum ferri rigor,’ pro ‘rigido ferro.’ *Idem.*

^b *Rimari]* Vide Nouium. Glossarium: ‘Dirimat, κατερευνᾶ.’ ‘Rimatur,

Rimari, quærere ^e *valde*, ut in rimis quoque. [FEST.

. . . . . qui te rimatur . . . . .

. . . . . Ennius lib. XI. . . . .

. . . . . utrique . . . . .

Rituales ^d nominantur Etruscorum libri, in quibus per-
scriptum est, quo ritu condantur urbes, aræ, ædes sa-
crentur, qua sanctitate muri, quo jure portæ,^e quo modo
tribus, curiæ, centuriæ, distribuuntur, exercitus consti-
tuantur, ordinentur, ceteraque ejusmodi ad bellum, ad
pacem pertinentia.

Ritus ^f est mos comprobatus in administrandis sa- [PAUL.
crificiis.

Ritus est mos, vel consuetudo: rite autem significat bene
ac recte.

Ritus est mos ^g vel consuetudo. Rite autem bene ac [FEST.
recte significat . . . . .

. . . . . *istic Plautus, Menæchmis. Certe hac*
mulier canterino ritu astans somniat . . . . .

. . . . . *homi* . . . . .

. . . . . *ina* . . . . .

. . . . . *telo* . . . . .

. . . . . *alio* . . . . .

NOTE

ῥευσσῶν. Jos. Scal.

[*Rimari*] *Rima* est a ῥήγμα, fissura, inde *rimari*, in rimis quærere, proprie de snibus, qui glandes rimantur de rimis terrarum. Unde et sumitur pro 'pasci.' *Dac.*

^c [*Rimari, quærere*] Hæc ad desperationem mutila sunt in versu Ennii ... *rimantur utriqve.* Et de Hispanis forsitan loquebatur Ennius, qui a Cato-
ne in fugam versi latebras et specus rimabantur. Nam et continuo sequebatur apud Ennium, 'Alte elata specus petrisque ingentibus' tecta.' *Idem.*

^d [*Rituales*] Etruscorum libri, quia *Delph. et Var. Clas. Pomp. Fest.*

ab Etruscis illi ritus acciti. *Ritus* autem proprie religionem spectat, et inde dicti *rituales*, quod ibi de rebus ad sacra et religionem pertinentibus ageretur. Hanc vocem retinuit Ecclesia Romana. *Idem.*

^e [*Qua sanctitate muri, quo jure portæ*] Portæ quidem sanctæ, ut et muri. Sed quia murorum sanctitas major et antiquior, ideo in ritualibus libris murorum sanctitas, jus vero portarum, &c. *Idem.*

^f [*Ritus*] Vide 'mos.' *Idem.*

^g [*Ritus est mos*] Quæ sequuntur plane deplorata sunt, neque ad idem caput pertinere videntur. *Idem.*

facit mentionem telorum . . . . .
 . . . . . *solitum est* . . . . .
 . . . . . *remo* . . . . .

Rivus^h vulgo appellatur tenuis fluor aquæ, non spe, consiliove¹⁷ factus, verum naturali suo impetu. Sed ii rivi dicuntur, qui manufacti sunt, sive super terram fossa, sive super specu,¹⁸ cujus vocabuli origo ex Græco pendet.

ROBIGALIAⁱ dies festus septimo Kalendas Maias, [PAUL. quo Robigo Deo suo, quem putabant rubiginem avertere, sacrificabant.

Robum^k rubro colore, et quæ rufo significari, ut [FEST.

//////////

17 Legendum monet Dac. cum doctiss. Turnebo, *non specu inciliove*. Pro spe vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *ope*.—18 Id. *ibid. subter specu*.

NOTÆ

^h Rivus] Lege cum doctiss. Turnebo: *Rivus vulgo appellatur tenuis fluor aquæ, non specu inciliove factus*. Id sequentia probant. *Rivus* autem a *ῥέω*, fluo. *Idem*.

ⁱ Robigalia] Interpret Arati Latinus testatur hunc diem a Numa rege anno undecimo regni sui constitutum fuisse. *Ant. Aug.*

Robigalia] Varr. lib. v. ‘Robigalia dicta a Robigo. Secundum segetes huic Deo sacrificatur ne robigo occupet segetes.’ Plin. lib. xviii. cap. 19. ‘Robigalia Numa instituit anno regni sui undecimo, quæ nunc aguntur ante diem septimum Kalendas Maias, quoniam tunc fere segetes robigo occupat. Hoc tempus Varro determinat sole Tauri partem decimam obtinente, sicut tunc ferebat ratio. Sed vera causa est, quod post dies undeviginti ab æquinoctio verno per id quadriduum, varia gentium observatione, in quartum Kal. Maias canis occidit, sidus et per se vehemens, et cui præoccidere caniculam

necesse sit.’ Hoc sacrum sue et cane peragebatur, quorum exta cum thure et vino Deo offerebantur. Ovid. iv. Fast. De robigine autem sic Plin. ‘Plerique dixere rorem inustum sole acri frugibus rubiginis causam esse:’ quæ sententia est Ovidii: ‘Si culmos Titan incalfacit ndos, Tunc locus est iræ, Diva timenda, tuxæ:’ nempe Divam Robiginem hic dicit Ovidius, Festus Robigum Denm. *Dac.*

^k Robum] Græci *ξανθόν*. Vet. inscript. ‘Omnibus annis vitulo robeo et verre.’ Et hunc esse Deorum colorem refert Servius ad illud Virg. Eclog. vi. ‘Sanguineis frontem moris et tempora pingit.’ ‘Multi,’ inquit, ‘ob hoc dictum putant, quod rubeus color Deorum sit. Unde et triumphantes face miniata, et in Capitolio Jupiter in quadriga miniata.’ Inde quercus *robur* dicta, quia ejus venæ eum colorem referunt. Robur etiam, hoc est fortitudo, ab eo colore nomen sumpsit si Festum audimus. Sed potius est ab Æolio *ῥωθωρ*, *ῥωθωρ*, *ῥωθωρ*, for-

bovem quoque rustici appellant, manifestum est: unde et materia quæ plurimas venas ejus coloris habet, dicta est robur: hinc et homines valentes, et boni coloris, robusti: robus quoque in carcere¹ dicitur is locus, quo præcipitatur maleficorum genus, quod ante arcis robusteis includebatur.

Rodus,¹⁹ vel raudus cum dicitur, res rudis et im- [PAUL. perfecta significatur. Hominem quoque imperitum rudem vocamus. Rudentes restes nauticæ, et asini, cum vocem mittunt.

Rodus,^m vel raudus significat rem rudem et imper- [FEST. fectam: nam saxum quoque raudus appellant poëtæ, ut Attius in Menalippo: Constituit,²⁰ cognovit, sensit,¹ conlocat sese in locum celsum: hinc manibusⁿ rapere raudus saxeum grandem et gravem: ² et in Chrysippo: Neque quisquam a felis vacuus: sed uti cuique obviam fuerat, ferrum, alius saxum robum.³ vulgus quidem in usu habuit, non modo pro ære imperfecto, ut Lucilius,^o cum

19 Vet. lib. *Rodus*.—20 Vet. lib. *Constituis*.—1 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *sensim*.—2 Legit Dac. *hinc manibus rapere robus saxeum grande et grave*.—3 Idem: *sed uti cuique obviam fuerat, ferrum alius, alius saxum robum*. Pro *saxum robum* Vet. cod. *saxio rudem*.

NOTE

titudo. *Idem*.

¹ *Robus quoque in carcere*] Ex robore olim fiebant arcæ quibus includebantur malefici, unde postea roboris nomen carcer retinuit. ‘Robustum carcerem’ dixit Plaut. *Idem*.

^m *Rodus*] Attii verba in Chrysippo mendosa Faërno nostro videntur. *Ant. Aug.*

Rodus vel Raudus] A Græco ῥάβδος, et proprie virgam impolitam significat qua olim certabant gladiatores. Sed ad alia raudi vox extensa est: nam rude saxum et grande robus vocavit Attius: sic æs rude et impolitum vocavere. Unde contractum

solemnis formula, ‘rodusculo libram ferito:’ hoc est, ‘parvo ære:’ quam concipiebat qui mancipio dabat: qui vero accipiebat, dicebat: ‘Hoc ab ære æneaque libra.’ Puta, *meum est*, aut simile, ex Varrone. *Dac.*

ⁿ *Hinc manibus*] *Lege: hinc manibus rapere robus saxeum grande et grave*. Subaudi *cæpit*. De Menalippo, ut puto, sermo est, qui lapide Tydeo ventrem vulneravit. *Idem*.

^o *Ut Lucilius*] *Integrins carmen Lucilii adfert Isidorus: Huc cataproratem puer eodem deferat, uncum Plumbi pacillum rodi, linique metaxam*. Interpretatur *Cataproratem*,⁴ uncum pax-

ait: Plumbi paxillum ⁴ rodus linique metaxam: ⁵ sed etiam pro signato, quia in mancipando cum dicitur, rudusculo libram ferito, asse tangitur libra. Cincius de verbis priscis sic ait: Quemadmodum omnis fere materia non deformata rudis appellatur, sicut vestimentum rude, non perpolitum: sic æs infectum rudusculum apud ædem ^p Apollinis æs conflatum jacuit, id ad rudus appellabant: in æstimatione censoria æs infectum rudus appellatur. Rudiarii ab eodem dicuntur, qui saga nova poliunt. Hominem imperitum rudem dicimus. Rudentes restes nauticæ, et asini, cum voces mittunt.

Rodusculana ^q porta appellata, quod rudis et im- [PAUL. polita sit relicta, vel raudo, id est, ære vincta.

⁴ Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *pauxillum*. Vide Notas.—⁵ Ead. ed. *metexam*.

NOTÆ

illum plumbi.' Quin etiam eundem Latino verbo Syrus vetustissimus Novi Testamenti Paraphrastes 'Uncinum' vocat, in navigatione Pauli; videlicet, quod uncus esset. *Metaxa* est σπειρά, linea, serici tracta. Hodie et nos Aquitani fili tractam vocamus ita. Verba illa, 'rodusculo libram ferito,' concipiebat qui mancipio dabat; qui vero accipiebat, dicebat, 'hoc ab ære æneaq. libra.' Puta *meum est*, aut simile, ex Varrone. *Jos. Scal.*

Ut *Lucilius*, cum ait] 'Cataprora-tem' dictum intellige, quod de pro-*ra*, κατὰ πρόρας, demitteretur ad tentanda vada. Neque tamen tacendum est in al. codd. legi *catapeiratem*, voce Græca καταπειράω, pertento: quod mihi magis placet: est igitur 'catapirates' funiculus cum plumbo deligato, qui καταπειράθηρ Græce dicitur βόλις, a quo et *Lucilius* fabulam suam, unde versus istos attulit Isi-

dorus, Bolidem inscripserat. *Salmasius* tamen legebat: *An catapirateris eodem deferet uncum Plumbi paxillum raudus linique metaxam*. 'Catapirater plumbus,' ὁ καταπειράθηρ μόλιβδος. *Dac.*

^p *Sic æs infectum rudusculum apud ædem*] Hæc tantum distinctione juvenanda sunt: *Sic æs infectum rudusculum. Apud ædem, &c.* Neque te hinc aliter expedias. *Idem.*

^q *Rodusculana*] Vidend. *Varro lib. iv. Lat. qui Raudusculam appellat a raudo, id est, ære.* Vide 'Rodus.' *Rodusculana* scriptum est in marmore quodam Capitolino. *Ant. Aug.*

Rodusculana porta] *Raudusculam* vocat *Varro lib. vi. de L. L.* 'Sequitur porta Nævica, quod in nemoribus Næviciis, Næviciis enim loca, ubi ea sic dicta, coluit. Deinde porta raudusculula, quod ærata fuit, æs raudus dicitur. Ex eo in veteribus mancipiis scriptum, raudusculo libram ferito.'

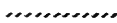
Rudusculana porta videtur appellata, quod rudis et [FEST. impolita sit relicta, vel quia ære vincula fuit; nam æs, ut Varro ait in libro antiquitatum Rodus dicebatur: atque ex eo dici in mancipando, Rodusculo libram ferito.

Runa^r genus teli Ennius: runata recedit, id est, pilata: est
genus etam . . . . .
. . . . . enim . . . . .
. . . . . in atq . . . . .
. . . . . d veneno⁶ . . . . .
. . . . . us. M. . . . .
. . . . . Valerio . . . . .

Rogat,^s est consulit populum, vel petit ab eo, ut id sciscat, quod ferat: unde nos quoque in consuetudine habemus pro petere, et orare. Cato in dissuasione, ne lex Bæbia derogaretur, ait: hoc potius agam, quod hic rogat.

Rogat, est consulit populum, vel petit ab eo, ut id [PAUL. sciscat, quod ferat.

Rogatio est, cum populus consulitur de uno pluribusve hominibus, quod non ad omnes pertineat; et de una pluribusve rebus, de quibus, non de omnibus sancitur: nam,

6 Ead. ed. quod veneno tingeabant.

NOTÆ

Qui Varronis locus satis eos refellit, qui portam raudusculam eandem et Næviam dictam fuisse scriptum reliquere. Sic aperte distinguit P. Victor in descriptione urbis in 2. reg. vicus portæ rodusculanæ, vicus portæ Nævianæ. Porro raudusculanam portam æratam fuisse testatur Val. Maxim. lib. v. cap. 6. *Dac.*

^r *Runa*] *Runan* interpretatur pilum, et *runatum*, pilatam. Isidorus tamen et Papias *runam*, pugnam, et *runatam*, præliatam interpretantur. In Mss. etiam Pauli eodd. Voss. scriptum testatur *praliata* pro *pilata*. Sed frustra. In schedis enim Farne-

sianis constanter *pilata*. *Runa*, vel a *ῥυο*, sterno, vel a *ῥίω*, tneor. Martinius. Quæ sequuntur plane deplorata sunt: videtur dixisse Festus *runam* etiam fuisse genus sagittæ sive teli quod veneno ungebant.

..... *enim* .....
 ..... *in atque* .....
 ..... *quod veneno tingeabant* .....
 ..... *us M* .....
 ..... *Valerio* ..... *Idem.*

^s *Rogat*] Rogationum communia verba erant, 'velitis,' 'iulheatis Quirites.' Quod si respondissent, 'uti Rogas:' lex erat. *Idem.*

quod in omnes homines resve populus scivit, lex appellatur.

Rogatio¹ est, cum populus consulitur de uno pluribusve hominibus, quod non ad omnes pertineat, et de una pluribusve rebus, de quibus, non omnibus, sancitur. Nam quod in omnes homines resve populus scivit, lex appellatur. Itaque Gallus Ælius ait, inter legem et rogationem hoc interest: rogatio est genus legis, quæ lex non continuo ea rogatio est (rogatio) non potest non esse lex, si modo justis comitiis rogata est.

Roman^u appellatam esse Cephalon Gergithius, qui de ad-

NOTÆ

¹ *Rogatio*] *Rogationem* appellat Sex. Pompeius, quod *privilegium* Cicero; eam legem, qua de uno pluribusve hominibus, aut de una pluribusve rebus constitutum est. Legis itaque genus esse, id est, speciem quandam, intelligemus; et, ut Ælius Gallus dicebat, non omnis lex rogatio est: omnis tamen rogatio justis comitiis rogata, lex est. Hæc est Festi sententia. In verbis autem est nonnihil mendosum: namque ante illa verba, *non potest non esse*, deest, ut arbitror, verbum *Rogatio*. Sed quamquam hæc sit Festi opinio, mihi rogationis verbum latinum patere videtur; et omnes leges, de quibus ad populum feratur, comprehendere. Leges vero latæ sunt, cum eas populus accepit: antea promulgatæ dicuntur, cum trinundino die sunt propositæ; rogatio vero fit, cum rogantur tribus, 'Velitis,' 'jubentis ita fieri:' si 'uti rogatæ' responderint, tum lex est. Ex verbis tamen Capitonis a Gellio relatis lib. x. cap. 20. et ex Gelliana interpretatione suspicor aliquos fuisse, quibus hujusmodi privilegia leges non viderentur; ideo credendum esse eis nomen generalis illius rogationis dedisse, conservato

legis nomine generalibus legibus, quæ ad omnes homines, omnesque res pertinerent. *Ant. Aug.*

Rogatio] Vid. Gell. lib. x. cap. 20. Sed quod hic ab Ælio Gallo discrimen inter legem et rogationem ponitur, Veteribus non observatum fuisse, multis argumentis evinci potest. Omnes enim leges, de quibus apud populum ferebatur, rogationes dicebantur; leges vero, cum eas populus acceperat. Antea promulgatæ cum trinundino die propositæ fuerant. Hæc trita sunt. Porro, quod scripsere viri docti, hic *rogationem* ex Galli Ælii et Festi sententia idem esse, quod apud Ciceronem 'privilegium' dicitur, id omnino falsum est: nam rogatio tam in bonam quam in malam partem sumebatur, privilegium non item, quippe quod in caput tantum et perniciem privati hominis semper apud vetustiores Romanos latum est, ut superius annotatum. *Dac.*

^u *Roman*] In exemplo Cephalonis Gergithii, discedit a sententia ipsius historici. Dionysius: Κεφάλων ὁ Γεργίθιος, συγγραφεὺς παλαιὸς πάνυ, δευτέρᾳ γενεᾷ μετὰ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον ἐκτίσθαι λέγει τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν ἐξ

ventu Æneæ in Italiam videtur conscripsisse, ait ab homine quodam comite Æneæ : eum enim occupato monte, qui nunc Palatinus⁷ dicitur, urbem condidisse, atque eam Romam nominasse. Apollodorus in Euxenide ait, Ænea et Lavinia natos Mayllem, Mulum, Romumque, atque ab Romo urbi tractum nomen. Alcimus ait Tyrrhenia

//////////

7 Vet. cod. *Palatius*. Vir doct. conj. *Palatium*.

NOTÆ

Ἰλίον διασωθέντων σὺν Αἰνείᾳ. οἰκιστὴν δ' αὐτῆς ἀποφαίνει τὸν ἠγησάμενον τῆς ἀποικίας Ῥῶμον. τοῦτον δ' εἶναι τῶν Αἰνείου παίδων ἕνα. τέτταρας δέ φησιν Αἰνεία γενέσθαι παῖδας, Ἀσκάνιον, Εὐρύλοτον, Ῥωμύλον, Ῥῶμον. De Apollodori Euxenide nihil memini me legere. Alcimus scripsit ἱστορίαν Ἰταλικήν : eoque nomine citatur ab Athenæo. Antigoni præter alios meminit Dionysius. *Cæximparum* et reliqua nomina verborum hæc scripturæ vestigia præferunt : *Eosque a multo errore nominatos Aberrigenes : quorum subjecti qui fuerint Cæ * Xindarum juri, vicinarumque urbium imperio, &c.* Quæ vera est lectio, si illud *Cæ * nidarum* prorsus integrum esset, ut aliqua parte contaminatum est : erat enim tale quid *Cacoxenidarum*, aut nescio quid simile. Nam, ut etiam ex aliis scriptoribus novimus, qui dicti sunt Aborigines, eorum alii Cumas, alii alias urbes condiderunt in Italia, proinde ut non omnes simul sub uno duce ibant, sed unaquaque pars suum ducem habuit, cum in multas partes distracti essent : cujus simile de Gotthis proditum est. Agathoclis, qui τὰ Κυζικηνὰ scripsit, Athenæus, Stephanus, alii meminere. Legendum postea : *risum esse justam vocabuli Romæ nominis causam eam, quæ prior eundem locum dedicavisset Fidei*. Visa, inquit, justa est causa nominis Romæ in oppido novo ap-

pellando, utpote cum ea Roma prima locum dedicasset Fidei. De flumine Nolo quærendum censeo. Calliæ verba, quæ huc pertinent, extant apud Dionysium : Καλλίας δ', ὁ τὰς Ἀγαθοκλέους πράξεις ἀναγράφας, Ῥώμην τινὰ Τρωάδα τῶν ἀφικνουμένων ἅμα τοῖς ἄλλοις Τρωσὶν εἰς Ἰταλίαν γήμασθαι Λατίνῳ τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀβοριγίνων, καὶ γεννηῖσαι δύο παῖδας, Ῥῶμον καὶ Ῥωμύλον. οἰκίσαντας δὲ πόλιν, ἀπὸ τῆς μητρὸς αὐτῶν θέσθαι τοῦνομα. Heraclidæ Lembi Athenæus non semel meminit. Non solum autem de eo intelligitur in illis verbis, quæ ex Dionysio infra ponam, sed et historiam eandem, quam tangit Festus, ex eodem proponam, ὁ δὲ τὰς ἱερέας τὰς ἐν Ἀργεῖ, καὶ τὰ καθ' ἑκάστην πραχθέντα συναγαγὼν, Αἰνείαν φησὶν ἐκ Μολοττῶν εἰς Ἰταλίαν ἐλθόντα μετ' Ὀδυσσεὺς οἰκιστὴν γενέσθαι τῆς πόλεως, ὀνομάσαι δ' αὐτὴν ἀπὸ μιᾶς τῶν Ἰλιάδων Ῥώμης. ταύτην δὲ λέγει ταῖς ἄλλαις Τρωάσι παρακελευσαμένην κοινῇ μετ' αὐτῶν ἐμπρῆσαι τὰ σκάφη βαρυνομένην τῇ πλάνῃ. Lenibum Heracliden, τὰ καθ' ἑκάστην (χώραν) πραχθέντα συναγαγεῖν, cognoscet, qui propius ea verba, quæ ex eo producit Athenæus, considerarit. Porro cum hæc ex auctore Græco desumeret Festus, in illis verbis reddendis Græcissat. Nam ὥραϊαν παρθένον vertit, 'tempestivam.' De Galata scriptore amplius quæramus. *Jos. Scal.*

Æneæ natum filium Romulum fuisse, atque eo ortam Albam Æneæ neptem, cujus filius nomine Romus⁸ condiderit urbem Romam. Antigonus, Italicæ historiæ scriptor, ait, Romum quendam nomine, Jove conceptum, urbem condidisse in Palatio Romæ, eique dedisse nomen.* Historiæ Cumanæ compositor^x Athenis quosdam profectos Sicyonem, Thespiasque^y ex quibus porro civitatibus, ob inopiam domiciliorum, compluris profectos in exterarum regiones, delatos in Italiam, eosque multo errore nominatos Aborigines, quorum subjecti qui fuerint Cæximpurum viri,^y unicarumque virium imperio montem Palatium, in quo frequentissimi consederint, appellavisse a viribus regentis Valentiam,^z quod nomen adventu Evandri Æneæque in Italiam cum magna Græce loquentium copia interpretatum, dici cœptum Romam. Agathocles Cyzicenarum rerum conscriptor^a ait, vaticinio Heleni impulsam Æneam Italiam petivisse portantem suam secum neptem, Ascanii filiam nomine Rhomam, eamque ut

//////////

8 Vet. cod. *Rodius*.—* Distinguendum monet *Dac. urbem condidisse in Palatio, Romæ eique dedisse nomen*.—9 Vet. cod. *Thespiadasque*.

NOTÆ

^x *Historiæ Cumanæ compositor*] Hujus nomen reperire non potui. *Dac.*

^y *Cæximpurum viri*] Mendosa verba sunt. Vidend. Dionys. lib. I. qui aliqua ex his refert, et alia aliter. *Ant. Aug.*

Quorum subjecti qui fuerint, &c.] *Cæximpurum* et reliqua monstra verborum, &c. [vide not. in pag. præced.] Hæc Scaliger. Sed nescio unde ille τὸ *Cucoxenidarum*, monstrum enim verbi *Cucoxenidæ*, omnibusque opinor ignotum; quare aliud quærendum est. *Dac.*

^z *Montem palatium in quo frequentissimi consederint, appellavisse a viribus regentis Valentiam*] Hanc historiam tangit Solinus statim initio cap. I. 'Sunt qui videri velint Romæ voca-

bulum ab Evandro primum datum, cum oppidum ibi offendisset, quod exstructum antea Valentiam dixerat juvenis Latina; servataque significatione impositi prius nominis 'Ρώμην Græce, Valentiam nomiutam: quam Arcades, quoniam in excelsa parte montis habitassent, derivatum deinceps, ut tutissima urbium arces vocarentur.' *Idem.*

^a *Agathocles Cyzicenarum rerum conscriptor*] Solin. loco supra citato, 'Agathocles scribit, Romam non captivam fuisse, ut supra dictum est, sed Ascanio natam, Æneæ neptem, appellationis istius causam fuisse.' Agathoclis, qui τὰ *Κυζικηνὰ* scripsit, Athenæus, Stephanus, alii meminere. *Id.*

Italia sint Phryges potiti, et iis regionibus maxime, quæ nunc sunt vicinæ urbi, primum ¹⁰ omnium consecrasse in Palatio Fidei templum: in quo monte postea cum conderetur urbs, visam esse justam vocabuli Romæ nominis causam, eamque ¹¹ priore, unde ea locum dedicavisset Fidei. Ait quidem Agathocles complures esse auctores, qui dicant Æneam sepultum in urbe Berecynthia proxime flumen Nolon,^b atque ex ejus progenie quendam nomine Romum venisse in Italiam, et urbem Romam nominatam condidisse. Callias Agathoclis ¹² Siculi qui res gestas conscripsit,^c arbitratur e manu Trojanorum fugientium Ilio capto cuidam fuisse nomen Latino, eumque habuisse conjugem Romam, a quo, ut Italia sit potitus, urbem condiderit, quam Romam appellavisse. Lembus, qui appellatur Heraclides ^d existimat, revertentibus ab Ilio Achivis quosdam ¹³ tempestate dejectos in Italiæ regiones secutos Tiberis decursum pervenisse, ubi nunc sit Roma, ibique, propter tædium navigationis, impulsas captivas auctoritate virginis cujusdam tempestivæ, nomine Romes,¹⁴ incendisse classem, atque ab ea

10 Vet. cod. prima. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit primam.—11 Vet. cod. eam quæ.—12 Id. Callivus Agathocles.—13 Id. quendam.—14 Ed. Scal. Romæ.

NOTÆ

^b *Proxime flumen Nolon*] De flumine Nolo nihil usquam me legisse memini. *Molon* vocat Pomp. Sabinus v. Æneid. ‘Aiunt quidam Æneam sepultum in urbe Berecynthia, prope flumen Molon.’ Sed hoc mihi æque ignotum est. *Idem.*

^c *Callias Agathoclis Siculi qui res gestas conscripsit*] Hujus Romæ mulieris meminit Lycophron: *Tolous δ' ἐμός τις σύγγονος λείψει διπλοῦς Σκύμνος λέοντας, ἔξοχον Ῥώμης γένος.* Id est: ‘Tales meus quis consobrinus relinquet duos catulos Icones, maximum Romæ genus.’ *Idem.*

^d *Lembus, qui appellatur Heraclides*] Idem Solin. cap. 1. ‘Heraclidi placeat, Troja capta, quosdam ex Achivis in ea loca, ubi nunc Roma est, devenisse per Tiberim: deinde suadente Rome, nobilissima captivarum, quæ his comes erat, incensis navibus, possuisse sedes, struxisse mœnia, et oppidum ab ea Romem vocavisse.’ Hunc Lembum Heraclidem intelligit Servius cum scribit: ‘Heraclides ait Romem nobilem captivam Trojanam huc appulisse, et tædio maris suasisse sedem, ex cujus nomine urbem vocatam.’ *Idem.*

necessitate ibi manendi urbem conditam ab his, et potissimum ejus nomine eam appellatam, a cujus consilio eas sedes sibi firmavissent. Galatas¹⁵ scribit,^e cum post obitum Æneæ imperium Italiæ pervenisset ad Latinum Telemachi Circesque filium, isque ex Rome suscepisset filios, Romum, Romulumque, urbi conditæ in Palatio causam fuisse appellandæ potissimum. . . .

Romæ.^f Diocles Leparethius^{16 g} ait Italiam^h Numitoris Al-

//////////

15 Vett. libb. *Gallitas*. Conjicit *Dac. Clinias*.—16 Ed. *Scal. Leparethius*.

NOTÆ

^e *Galatas scribit*] De Galata scriptore amplius quærendum. *Scal.* Vett. libb. habent *Gallitas*. Fortasse rescribendum *Clinias*. Servius: 'Clinias refert Telemachi filiam Roman nomine Æneæ nuptam fuisse, ex cujus vocabulo Romam appellatam ** ** * dicit Latinum ex Ulysse et Circe editum de nomine sororis suæ mortuæ Roman civitatem appellasse.' Suppleo *idemque dicit*, vel *idem enim dicit*. Hæc enim de eodem scriptore intelligenda sunt. Quare ex hoc loco apertum est Festi locum hunc male digestum esse, atque etiam mutilum, qui alterius ope sic facile sanari potest: *cum post obitum Æneæ imperium Italiæ pervenisset ad Latinum, Ulyssis Circesque filium, isque ex Rome Telemachi suscepisset filios Romum Romulumque, urbi conditæ in palatio causam fuisse appellandæ potissimum Romæ*. Quæ plane gemina sunt cum superioribus, nisi quod hic Festus ex Rome sublatis liberis refert, quos eundem locum citans prætermisit Servius. Ait Servius ex Clinia Telemachi filiam Roman nomine Æneæ nuptam fuisse, mortuisque Ænea et Rome Latinum Romæ fratrem imperio potitum de nomine sororis suæ urbem Romam

dixisse. Et idem plane hic Festus ex eodem Clinia, nisi quod addit, Æneam ex Rome liberos suscepisse, nam *is* de Ænea intelligi debere certum est. Judicent tamen eruditi. Porro hic prætermisit Festus eorum sententiam, qui a Roma Æsculapii filia urbi nomen impositum tradiderunt, ut Marius sive Marianus Lupercaliorum poëta, cujus versus, qui apud Servium leguntur, sic dirigendos et concipiendos monuit doctiss. Salmasius:

*Roma ante Romulum fuit,
Et ab ea nomen Romulus
Adquisivit . . . . .
Sed Diva flava et candida,
Roma Æsculapii filia
Novum nomen Latio fecit,
Hanc conditricis nomine
Ab ipsa omnes Roman vocant.*

Optime; sunt enim dimetri Iambici. Prætermisit etiam Festus fuisse qui traderent Romam dictam a fatidica quæ prædixisset Evandro his eum locis oportere considerare. Item ei nomen impositum a Romulo Ascanii filio, ut refert Eratosthenes apud Servium. *Dac.*

^f *Romæ*] In istis laciniis, immo fibrillis, tantum odorari potuimus de

bani Regis filiam gemellos edisse, quos, in ima Tiberis ripa a Faustulo, regio ministro, expositos¹⁷ juxta ficum appellatam postea a Romulo Ruminulem, sic jacentes Lupum lactasse, et picum Martium nutrisse: post repertos Accam Laurentiam, Faustuli uxorem, educasse: plerique tamen, conscio et alimenta præbente Numitore, nutritos uiunt quod Iliæ ex Marte se peperisse eos asseverabat, ac secreto literis, omni denique liberali disciplina Gabiis institutos^k atq. excultos fuisse, atque ita in musicis primam pueritiam traduxisse, cum inter æquales omnes præstarent corporis proceritate, et forma, nominatos, alterum Romulum, Remum alterum: eos ubi ex compressu Iliæ natos se cognoverint, et quod expositos in ripa Tiberis lupa lactaverit, præbens rumam, monte vicino descendens, et quod reperti a Faustulo sunt educati, Romusque et Remus a Ruma nominati potissimum, præterea quo patre essent procreati, intellexerint, Numitori avo primum restituisse regnum, deinde de urbe

17 Ead. ed. *expeditos*.

NOTÆ

compressu Iliæ, expositos infantes Remum et Romulum; quod a Faustulo sunt educati; quod a Ruma sint nominati; quod ex Faustulo cognoverunt, quo patre essent procreati; restituisse regnum avo Numitori; per auguria decrevisse uter nomen urbi imponeret: extrema verba ex Epitoma plane sarcire potes. In nona linea Numitoris nomen agnoscimus. Reliqua, nisi qui egregie se insanire postulet, alius resarciet nemo, certo scio. *Jos. Scal.*

Romæ. Diocles] Certum est ista continuari cum superioribus: appellandæ potissimum *Romæ. Diocles Peparethius. Dac.*

§ *Diocles Peparethius*] Sic dictus a Peparetho insula maris Ægei. Ejus meminit Plutarch. in Romulo, quem

vide, nam totam hanc historiam fusc narrat. *Idem.*

^h *Italiam*] Italiam nove dicit, quam alii Rheam Sylviam. Sed Schedæ aperte *Iliam*, vere. *Idem.*

ⁱ *Et picum Martium nutrisse*] Auctor de origine urbis Romanæ: 'Addunt quidam, Faustulo inspectante, picum quoque advolasse, et ore pleno cibum pueris ingessisse: inde videlicet lupum picumque Martis tutelæ esse.' *Idem.*

^k *Omni denique liberali disciplina Gabiis institutos*] Idem auctor de orig. urb. Rom. 'Cum vero pueri liberalis disciplinæ capaces facti essent, Gabiis Græcarum Latinarumque literarum ediscendarum gratia commoratos, Numitore avo clam omnia subministrante.' *Idem.*

*condenda per auguria decrevisse, uter eam conderet nominaretque, ac Deorum manifesta approbatione Romulum urbem condidisse, eamque nominasse Romam potius, quam Romulam, de suo nomine, ut ampliore vocabuli significatione prosperiora patriæ suæ ominaretur.*¹

Romam¹⁸ Romulus de suo nomine appellavit, sed [PAUL. ideo Romam, non Romulam, ut ampliore vocabuli significatione prosperiora patriæ suæ ominaretur.

Romanam portam^m vulgus appellat, ubi ex epistylio defluit aqua: qui locus ab antiquis appellari solitus est statuæ Cinciæ, quod in eo fuit sepulcrum ejus familiæ: sed porta Romana instituta est a Romulo infimo clivo Victoriæ, qui locus gradibus in quadram formatus est: est appellata autem Romana a Sabinis præcipue, quod ea proximus aditus erat Romam.

Romana porta apud Romam a Sabinis appellata [PAUL. est, quod per eam proximus eis aditus esset.

Romanam portam antea *Romulam* vocitatum ferunt, [FEST. quæ fuerit *ab Roma* appellata.

Romaniⁿ videntur ab initio nulla usi esse artificum opera,

¹⁸ Vet. lib. *Romanos*.

NOTÆ

¹ *Ominaretur*] Huc retrahenda sunt quæ infra leguntur post *Romuliam*: locum adi. *Idem*.

^m *Romanam portam*] Locns, ubi fuere statuæ Cinciæ, *Cincia* dicebatur. Vide ‘*Cincia*.’ Quam vero Romanam portam in infimo clivo Victoriæ a Romulo positam dicit Festus, eandem esse puto, quam Romanulam vocat Varro lib. iv. ‘Præterea intra muros video portas dici, in palatio Mucionis a mugitu, quod ea pecus in buccitatum antiquum oppidum exigebant, alteram Romanulam, quæ est dicta ab Roma, quæ habet gradus in navalia ad Volupixæ sacellum.’ *Idem*.

ⁿ *Romani*] Ad hunc locum perti-

nere arbitror, quod Dionysius scribit, Romanos cives agriculturam, et rem militarem tantum exercuisse: sedentarias vero artes servos, et advenas, qui intra urbem permulti erant. Hæc lib. II. et IX. *Ant. Aug.*

Romani] Non obscuro est cujus ædificii olim fuerint hæc rudera, idque ædificium magis possum describere, quam a fundamentis redivivum iustaurare. Hæc igitur fuit sententia Festi: Romani nullum ab initio exercebant artificium: neque prius exercere cœperunt, quam artes didicerunt ab exteris civitatibus. Sero etiam ludi omnes, qui nunc in Urbe celebrantur, sunt iustituti. Quidam

sed ubi primum ludos facere cœperunt, tunc asciti artifices ab Etruscis civitatibus fuerunt. Sero autem ludi omnes, qui nunc a Romanis celebrari solent, sunt instituti. Quidam primos ponunt Romanos, alii aiunt Megalenses, id est, matris magnæ, ac populares Cereris:º alii aiunt in conferendis equis Trojam lusitasse pueros Romanos, alii, institutum, ut luderent equitando, jactu, saltu, cursu, festis parilibus, paribusque etiam ut Ludicræ certationes a ludentibus fierent.

Romulia^p tribus dicta, quod ex eo agro censeba- [PAUL. tur, quem Romulus ceperat ex Veientibus.

NOTE

ponunt primos ludos Romanos, alii aiunt Megalenses Matris Magnæ, ac populares Cereris: alii, in conferendis equis Trojam lusitasse pueros Romanos: alii, solitos exerceri eos equitando, jactu, saltu, festis Parilibus. Parilibusque etiam institutum, ut a ludentibus fierent. Populares ludos manifesto dixit pro plebeis: ut sæpe populus pro plebe dicitur. *Jos. Scal.*

Romani videntur] Optime ait Festus Romanos, cum ludos facere cœperunt, artifices ascivisse ex Etruria. Liv. lib. i. sect. 35. 'Ludicrum fuit equi, pugilesque ex Etruria maxime acciti.' De ludis Romanis loquitur quos primos facit: et verum est, cum Megalenses et Cereales post multos annos in Rep. instituti fuerint. Consualia enim, et Troja, et si qui alii ludi, sive certationes ludicræ, sine artifice peragebantur. De Trojæ ludo vide Virg. lib. v. *Dac.*

º *Megalenses, id est, matris magnæ, ac populares Cereris]* Hinc refelli potest quod quibusdam visum est, ludos Megalenses non matri magnæ, sed magnis Diis sacros esse. *Megalesia* vero tantum matri magnæ. Infra aliquid deesse videtur. Lego et distinguo: *Id est matris magnæ, ac populares. Alii Cereris.* Neque enim Ce-

reales ludi populares dici poterant, sed Megalenses, id est, matris magnæ, qui pro populo fiebant, unde sacrificium dictum *damium*: i. *Populare*; et ipsa Dea *Damia*, popularis, et ejus sacerdos *Damiatrix*. Vide 'Damium.' *Idem.*

^p *Romulia]* Quid Terentius, quid Verrins scripserint, incertum est. Sed Varro l. iv. de Ling. Lat. 'quinta,' inquit, 'tribus, quod sub Roma, Romilia.' Hæc est fortasse Terentii opinio a Festo relata; illa Verrii, quam Paulus secutus est. *Ant. Aug.*

Romulia] Infra: *Romuliam tribum appellatam Terentius quidem Varro ait a Romulo, deinde detortam vocalem u in e credibile.* Ceterum causam se invenisse ait Verrius, cur a Romulo dicta sit: nempe quod ex eo agro censebatur, quem Romulus ceperat ex Veientibus. Jam agnosceis spatium desiderari in extremis reliquiis Festi ad capienda ea, quæ de epitoma supplevimus: vides etiam inconstantiam Varronis, qui nunc a Romulo dictam ait, quam in libris de Latino sermone ab eo appellatam vult, quod sub Roma fuit. *Jos. Scal.*

Romulia tribus dicta] Hæc sunt Pauli. Prætermisum autem Festi exemplar, quod ita in Schedis appa-

Romam antea Romulam^q appellatam Terentius quidem Varro fuisse ait ab Romulo, deinde detortam vocalem, detritasque literas fuisse credibile: ceterum causam ejus appellationis invenisse ait Verrius vetitam esse publicari.

Romulum quidam a ficu ruminali, alii quod lupæ ruma nutritus est, appellatum esse ineptissime dixerunt, quem credibile est a virium^r magnitudine, item fratrem ejus appellatos.

NOTÆ

ret: 'Romuliam tribum appellatam esse ait Dionysius ab Romulo, quod in agro ab eo capto de Veientibus populis ea tribus censebatur. Terentius Varro dictam ait quod proxima Romæ esset quæ. . . . .
cuidam . . . . .
ep.' Ita Schedæ. Locus Dionysii quem Festus intelligit vix inveniri possit, at alter Varronis est e lib. iv. de L. L. 'Quinta tribus,' inquit, 'quod sub Roma, Romilia.' Nisi Festus locum alium, ex libris quos de Trihubus Varro scripserat, ob oculos habuerit. Nam quæ in fine desunt, ejusdem fortean Varronis verba sunt. Romilia tribus trans Tiberim in agro Veienti, quem Romulus primum cepit. *Dac.*

^q *Romam antea Romulam*] Hæc conjungenda sunt cum superioribus ubi de Roma. Ita enim in Schedis post *ominaretur* continuo sequebatur, *Romam antea Romulam*. Quod ex Varrone ait Festus Romam antea dictam Romulam, illud apud Varronem hodie frustra quæras. Quin etiam Varro, in libris qui supersunt, non semel ait a Romulo *Romam* esse dictam, non *Romulam*. Præcipue lib. viii. 'Qui dicunt quod sit a Romulo Roma, et non Romula, neque ut ab ove ovilia, sic a bove bovia, esse analogias, errant.' Quod ait Verrius se invenisse causam ejus appellationis vetitam publicari, idem de ipso Romæ nomine tradit Solinus cap. i. 'Tradi-

tur etiam proprium Romæ nomen, et verum magis, sed vetitum publicari, quando quidem quominus enuntiaretur, cærimoniarum arcana sanxerunt, ut hoc pacto notitiam ejus aboleret fides placitæ taciturnitatis. Valerium denique Soranum, quod contra interdictum id eloqui ausus foret, ob meritum profanæ vocis neci datum.' Servius ad illud i. Æneid. 'Romanosque suo de nomine dicet.' 'Perite,' inquit, 'non ait Romam, sed Romanos. Urbis enim illius verum nomen nemo vel in sacris enuntiat. Denique Tribunus plebis quidam Valerius Soranus, ut ait Varro, et multi alii, quia hoc nomen ausus enuntiare, ut quidam dicunt, raptus a Senatu, et in cruce levatus est: ut alii, metu supplicii fugit, et in Sicilia comprehensus a Prætore, præcepto Senatus occisus est. Hoc autem urbis nomen ne Hyginus quoque, cum de situ urbis loqueretur, expressit.' *Idem.*

^r *Quem credibile est a virium*] *Ῥώμη* Græce proprie est *Valentia* Latine, nam *ἐβρώσθαι*, est valere. Gloss. 'Ῥώμη, valentia.' Ita vocarunt *robur* corporis, quod et ipsum ex eadem origine venit, nam *ῥώμος* et *ῥώμη ἀπὸ τοῦ ῥώσθαι*, Æolicum *ῥώμορ*, et *ῥώβορ*, ut *βόρμαξ*, *μύρμαξ*, inde Latinum *robur*. Inde etiam dicti, *Ῥώμος*, *Ῥωμύλος*. *Ῥώμος* enim 'vir fortis.' Ut *μῶμος* irrisio dicitur, et qui irridet, *μίμος* imitatio, et qui imitatur, sic *ῥώμος* for-

Romulus et Remus a virtute, hoc est, a robore [PAUL. appellati sunt.

Rorarios^s milites vocabant, qui levi armatura primi prælium committebant; quod, ut ante imbrem fere rorare solet, sic illi, ante gravem armaturam quod prodibant, rorarii dicti.

Rorarium^t vinum, quod rorariis dabatur.

..... ubi incubare posset^u [FEST. auspicii repetendi causa.

Roscii appellabantur in omnibus perfecti artibus, [PAUL. quod Roscius quidam perfectus unus in arte sua, id est, comœdia, judicatus sit.

NOTÆ

titudo, et vir fortis. Latinis Remus, ut 'Apello,' 'Apollo.' Α ῥῶμος, ῥωμύλος, ut a ψεῦδος, ψεύδωλος, unde 'Pseudolus' Plautinus. Α φεῖδος, φεῖδωλος, ab ἥδος, ἥδωλος, et similia: inde Latinis priscis Romulus: quare infra Paulus, 'Romulus et Remus a virtute:' nam virtus proprie de viribus corporis, ut apud Phæd. 'Virtuti semper prævalet sapientia.' Salmus. in Solin. Inde intelligenda quæ supra dixit Festus in fine τοῦ Roman: 'Romulum urbem nominasse Romam potius quam Romulam, ut ampliore vocabuli significatione prosperiora patriæ suæ ominaretur.' Roma enim et Remus multo significantiora sunt quam Romula et Romulus, quæ sint diminuta ex illis. Idem.

^s Rorarios] Glossarius: 'Rogarii, ἀροβολιστάι.' Male legit Rogarii pro Rorarii. Jos. Seal.

Rorarios milites] Idem Varr. lib. vi. 'Rorarii dicti a rore, qui bellum committebant ante, ideo quod ante rorat, quam pluit.' Plaut. in Frivolaria: 'sequimini hæc Sultis legiones omnes Lavernæ. Ubi rorarii Estis? Eu sunt. Ubi sunt accensi? Eccc.' Gloss. 'rorarii, ἀροβολιστάι.' Ita enim legendum, non rogarii, monuerunt Scali-

ger, Vulcanius, &c. Rorarii, iidem 'velites,' et 'Ferentarii.' Dac.

^t Rorarium] Verba Festi ad aliud verbum pertinent: et, ut arbitror, scribenda sunt loco incertorum post R. Ant. Aug.

^u ..... ubi incubare posset] Non sat conjicio quo istæ referenda sint. In Sched. post Rustum spatium duarum paginarum relictum est, et in fine, ubi incubare posset auspicii repetendi causa. Hic autem Romanorum morem Festus explicabat, qui, si quando egressi male pugnasset, Romam revertebantur ad captanda rursus auspicia, quod dicebant 'repetere auspicia,' 'omina.' Virg. 'Omina ni repetant Argis.' Quod si longius ministerium administraretur, ne dux ab exercitu diutius abesset, si Romam ad repetenda auspicia de longinquo revertisset, constitutum, ut unus locus de captivo agro Romanus fieret in ea provincia in qua bellabatur, ad quem, si renovari opus esset auspicia, dux rediret. Et incubandi verbo Festus usus est, quod interdum cubantes auspicia captarent, interdum in solida sella sedentes. Vide 'silentium.' Dac.

Roscii^x vulgo appellari solent in omni arte ita perfecti, ut *Roscius comædus* in arte sua perfectus fuerit, cui nihil deesset ad perfectionem, ut libro primo de oratore ait Cicero.

Rustica vinalia^y mense Augusto, ut est in fastis, *Veneri* fiebant, quod eodem illo die ædis ei *Deæ* consecrata est, jumentaque et olitores ab opere cessant, quia omnes horti in tutela *Veneris* esse dicuntur.

Rosea^z in campo Reatino campus appellatur, quod [PAUL. in eo arva rore humida semper seruntur.¹⁹

19 Legendum monet Dac. *feruntur*.

NOTÆ

^x *Roscii*] Referebatur a Festo locus Ciceronis l. i. de Oratore: 'Itaque hoc jamdiu est consecutus, ut in quo quisque artificio excelleret, is in suo genere *Roscius* diceretur.' Quæ sequuntur fragmenta versuum videntur pertinere ad '*Rustica vinalia*.' *Ant. Aug.*

Roscii] *Infra*: *Roscii appellari solent in arte aliqua perfecti: quod Roscius Comædus in arte sua perfectus fuerit, adeo ut nihil ei deesset ad perfectionem: ut lib. i. de Oratore ait Cicero.* Deinde aliud caput: *Rustica vinalia mense Augusto Veneri dicata sunt: quod eodem illo die ædis ei consecrata sit: jumenta quoque, olitores, et omnes horti in ejus tutela sunt.* De jumentis autem mentionem fecit, quia jumenta coronata eo die ab opere cessabant: quanquam non eo die, sed altero ab illo, hoc est, *Consualibus*, cessare solita ait *Plutarchus* in *Quæstionib. Jos. Scal.*

Roscii vulgo appellari solent] Hunc locum ita suppleverat olim *Scaliger*. Locus Ciceronis quem *Festus* intelligit: 'Itaque et ad hanc similitudinem hujus listrionis oratoriam laudem dirigamus: videtisne, quam nihil

ab eo, nisi perfecte, nihil nisi cum summa venustate fiat? nihil nisi ita, ut deceat, et uti omnes moveat atque delectet? Itaque hoc jam diu est consecutus, ut in quo quisque artificio excelleret, is in suo genere *Roscius* diceretur.' *Dac.*

^y *Rustica vinalia*] *Idem* *Varr. lib. v.* '*Rustica vinalia dicuntur ante diem duodecimum Kalendas Septembris, quod tunc Veneri dicata ædis, et horti ejus tutelæ assignantur, ac tam sunt feriati olitores.*' Porro duplicia fuere *vinalia*, altera vel 12. vel 14. Kal. Septemb. altera 9. Kal. *Maias* celebrata. *Veneris* alia, alia *Jovis* sacra. Sed de utrisque ita dissentiunt *Veteres*, ut nihil certi nunquam ex iis statuatur; nam vel ipse *Festus* qui hic *vinalia* mensis *Augusti Veneri* sacra dicit, idem ea *infra Jovis* sacra facit: tamen multo verisimilius est, *vinalia* mensis *Aprilis Veneri* dicata fuisse eique hortos dedicatos; nam et ea ἀφοδίσια vocat *Plutarch.* *Vinalia* vero mensis *Sextilis*, ad *Jovem* pertinuisse. Quamvis contrarium plane apud scriptores reperias. Vide '*Calpar.*' *Idem.*

^z *Rosea*] *Cæsar* *Vopiscus*, cum cau-

Rosa in agro reatino^a campus appellatur, quod in eo [FEST. arva rore humida semper serunt.²⁰

Rotundam¹ ædem Vestæ^b Numa Pompilius Rex Romanorum consecrasset videtur, quod eandem esse terram, qua vita hominum sustentaretur, crediderit, eamque pilæ forma esse: ut sui simili templo Dea coleretur.

Rotundam faciebant ædem Vestæ ad pilæ similitudinem, quod eandem credebant terram esse.

Rubidus apud Plautum panis vocatur parum coctus: item scortæ ampullæ rugosæ rubidæ dici solent.

Rubidus^c panis appellatur parum coctus,² cum rubro [FEST.

²⁰ Idem ferunt. In ed. Scal. extat *serunt*.—1 Vet. cod. *Rutundam*.—2 Fulv. Ursin. legebat *percoctus*.

NOTE

sam apud Censores ageret, campos Roseæ dixit Italiæ sumen esse, in quibus perticas pridie relictas gramen operiret. Sed non nisi ad pabulum probantur. Plin. lib. xvii. cap. 4. *Ant. Aug.*

^a *Rosea in agro reatino*] Varr. lib. i. de R. R. 'Cæsar Vopiscus ædilitins causam cum ageret apud Censores Campos Roseæ Italiæ dixit esse sumen, in quo relictæ pertica postridie non appareret propter herbam.' Virgil. vii. *Æneid.* 'Qui Nomentum urbem, qui Rosea rura Velini.' Ubi Servius: 'Velinus locus est circa Reate juxta agrum qui Rosulanus vocatur. Varro tamen dicit lacum hunc, a quodam consule in Naran, vel Naren fluvium, nam utrumque dicitur, esse diffusum. Post quod tanta est ea loca secuta fertilitas, ut etiam perticæ longitudinem altitudo superarit herbarum: quin etiam quantum per diem demtum esset, tantum per noctes crescebat. Quod Virgilius ad suam provinciam transtulit, dicens: 'Et quantum longis carpent armenta diebus, Exigua tantum gelidus ros

Delph. et Var. Clus.

nocte reponet.' In verbis Festi proserunt legendum ferunt, et in epitome feruntur proseruntur. Neque enim serebatur Roseus ager, in quo nihil fere præter prata, ut ex eodem Varro colligi potest, lib. i. cap. 7. Quare et equis abundavit, qui Roseani dieti sunt. *Dac.*

^b *Rotundam ædem Vestæ*] In veteribus nummis Vestæ templum ea forma hodieque cernitur. Hujus rei causam aliam tradit Plutarch. 'Traditur,' inquit, 'Numam custodiæ causa perenni igne Vestæ templum circumdedit, quod rotundum ab eo extractum est, non ut terræ, quasi ea Vestæ esset, sed ut universi figuram exprimeret, in cujus medio ignem collocatum Pythagorei censent, eamque Vestam et unitatem appellant.' Sed hæc meræ nugæ, nam alia etiam templa sæpe ea forma fuisse notum est. *Idem.*

^c *Rubidus*] Plaut. in Casina: 'Una ædopol opera in furnum calidum condito, Atque ibi torreto me pro pane rubido hera.' *Ant. Aug.*

Rubidus] *Infra, Rubidus panis ap-*

Pomp. Fest.

3 D

bat, non *populus*: de quorum jure, quod Rutilius Rufus legem tulerat, qua eis cavebatur multis modis, (sic enim elevarerant eorum jus, ac tunc elavabant, qui populi suffragio creabantur,) *rufuli* a cognomine Rutili, ac post Rutilli appellati sunt.

Rufuli appellabantur Tribuni militum a Consule [PAUL. facti, non a populo, de quorum jure quod Rutilius Rufus legem tulerat, Rufuli, ac post Rutuli sunt appellati.

Rumen est pars colli,^f qua esca devoratur: unde rumare dicebatur, quod nunc ruminare.

Rumen est pars colli qua esca devoratur, unde rumare [FEST. dicebant quod nunc ruminare.

Rumentum,^g abruptio.

[PAUL.

NOTÆ

ad rem militarem; unum ut Tribuni Militum senideni in quatuor legiones a populo crearentur, quæ antea, perquam paucis suffragio populi relictis locis, Dictatorum et Consulum ferme fuerant beneficia: tulere eam rogationem Trib. pleb. L. Atilius, C. Marcius.' Hæc illo anno CDXLII. Vidend. Polyb. lib. VI. *Ant. Aug.*

[*Rufuli Tribuni*] Liv. lib. VII. sect. 5. 'Cum eo anno placuisset tribunos militum ad legiones suffragio fieri, nam et antea sicut nunc, quos Rufulos vocant, Imperatores ipsi faciebant, secundum in sex locis tenuit.' Et Asconius Pedian. in divinat. 'Tribunorum militarium duo sunt genera, primum eorum qui Rufuli dicuntur: hi in exercitu creari solent; alii sunt comitiati, qui Romæ comitiis designantur.' *Dac.*

'*Rumen est pars colli*] Isidor. 'Rumen proximum curculionis quo cibus et potus devoratur.' Et Serv. ad illud Eclog. VI. 'Pallentes ruminat herbas.' 'Ruminatio,' inquit, 'dicta est a ruma eminente gutturis parte, per quam demissus cibus a certis revocatur animalibus.' *Ruma* autem et

rumen a ῥύμη, tractus, via. *Idem.*

^g *Rumentum*] Eget interprete. *Ant. Aug.*

[*Rumentum*] Rumentum in Auguralibus significare videri ait abruptionem, dum verba Anci exponit: si posterime avis canerit, ut auspicio, augurio rumentum sit. *Posterime*, vel *posterrime*, est postreme. *Canerit*, cecinerit. Etiam Sallustius dixit 'canuere' pro 'cecinerit.' Suspectum est nonien Anci: et potius ita patem legendum: *Rumentum in Auguralibus significare videtur abruptionem: Dum verberat Anciliorum ærimen, avis canerit interea, id eo augurio rumentum esto.* Et aperte id ex libris auguralibus carmen est. *Ærimen*, est æs, ut supra cognovimus ex libro III. Morem hunc æra in Saliaribus quatiendi tangebatur Nigidius libro XVIII. 'Itaque ex ære in Saliaribus Altanus tintinat.' *Jos. Scal.*

[*Rumentum*] A *rumpo*, sive *rupo*, *rupi*, *rupimen*, *rupimentum*, *rumentum*. Ut a 'moveo,' 'movi,' 'movimen,' 'movimentum,' 'momentum.' Ista, dum verba Ancilibus, ex auguralibus libris desumta. Dum movebantur ancilia,

Rumentum in Auguralibus significare videtur inter- [FEST.
ruptio, abruptiove, dum verba Ancilibus movendis prait,
si interim avis canerit, tum æque atque auspicio, augurio
rumentum estod . . . . .

Rumex, genus teli simile spari Gallici. [PAUL.

Rumex^h *genus teli simile spari gallici, cujus meminit* [FEST.
 Lucili. *Tum spara, tum rumices portantur tragula porro.*

NOTE

si avis vocem emiseric, non minus augurio illi rumentum fiebat quam auspicio cuius alii, si quod factum esset. Hos hiatus olim suppleverat Scaliger: *Dum verberat anciliorum ærimen, avis canerit interea, id eo augurio rumentum esto.* *Ærimen* est æs, ut supra cognovimus ex lib. III. *Canerit* pro *cecinerit*, ut etiam Sallustius dixit 'canere' pro 'cecinerit.' Morem hunc æra in Saliaribus quatiendi tangebatur Nigidius lib. XVIII. 'Itaque ex ære in Saliaribus Altanus tintinat.' Hæc vir doctissimus, quæ sane nisi alia schedæ exhiberent, pro veris facile recepta fuissent. *Dac.*

^h *Rumex*] Versus Lucilii refertur verbo 'Spara.' *Tum spara, tum rumices portantur tragula porro*: licet illic *murices* scriptum sit. *Ant. Aug.*

Rumex] Suspiciantur viri docti Festum male legisse apud Lucilium *rumices* pro *murices*: nam *murices* proprie sunt conchæ, conchylia, quæ quia in acutum desinunt, inde quævis aliæ res dictæ *murices*: ut cacumina saxorum. Virgil. 'Acuto in murice remi Concussi sonnere.' Ubi Servius 'muricem' exponit, 'Saxi cacumen emiens per tranquillitatem.' Isidor. lib. XVI. cap. 3. 'Murices petrae in litore similes muricibus vivis, acutissimæ et navibus perniciosæ.' Sic *triboli* dicti *murices*, quia multos simul aculeos ostendunt. Vide Casaub. apud Athen. lib. VIII. 9. Verum huic

conjecturæ obstat quod prima in *murex* producitur, quæ corripitur in *rumex*. Sane Gellius lib. X. cap. 25. *Rumigestrum* dicit esse telum. 'Inter telorum,' inquit, 'jaculorum, gladiatorum vocabula lancea, spari, rumigestri, falces:' unde Scaliger apud Varonem: Forsan apud Gellium pro *rumigestri* reponendum *runcastrum*, vel *runcestri*. *Rumices* Lucilio, *Tum spara tum rumices*, &c. Atque ideo videtur Gellius illa duo junxisse, tanquam apud eundem Lucilium lecta. Antequam hinc ab eo monendus est lector, ante caput *Rumex*, in schedis extare quasdam reliquias, quæ in omnibus Festi edit. prætermisæ. In iis apparet de *Ruma*, id est, mamma Festum egisse, item de ficu *Ruminali* et lupa, quæ Remo et Romulo præbuit *rumam*: sunt enim ad hunc modum: 'Ruma, id est, mamma. . .

. . . . . capitolio . . . . . nium
 . . . . . de
 . . . . . quæ
 . . . . . requisi
 . . . . . appellatam
 . . . . . est quæ
Rumex teli genus, &c. Quibus, etsi eas instaurare non possum, dintius carere te nolui, ut quoad fieri possit, et quantum in me est, Festi quæ supersunt, ea tibi omnia in promptu sint, et habeas etiam quicum vires tuas experiaris. *Dac.*

Ruminalisⁱ dicta est ficus, quod sub ea arbore [PAUL. lupa mammam dedit Remo et Romulo: mamma autem rumis^s dicitur: unde et rustici appellant hædos subrummos, qui adhuc sub mammis habentur.

Ruminalem ficum^k appellatam ait Varro prope curiam [FEST. sub veteribus, quod sub ea arbore Lupa rumam dederit Remo et Romulo, id est, mammam: mamma autem rumis

5 Vet. lib. rumus.

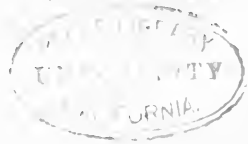
NOTE

ⁱ *Ruminalis*] Infra: Ficum Ruminalem appellatam ait Varro a veteribus, quod sub ea arbore lupa mammam Remo et Romulo dederit. Mamma autem Rumis dicitur. Unde agnos veteres subrummos vocabant, qui sub mammis essent: alii autem sunt, qui putent, quod sub ea pecus ruminari solitum esset. *Jos. Scal.*

^k *Ruminalem ficum*] Duas Ruminales ficus fuisse certum est, alteram in Germalo, sub qua Remus et Romulus a lupa nutriti, alteram in comitio, quæ proprie Navia dicebatur. Utramque in octava urbis regione ponit Victor: 'Ficus Ruminalis et Lupercal virginis. Columna cum statua M. Ludii.' Hæc est vera Ruminalis. Pergit Victor: 'Ficus Ruminalis in comitio, ubi et Lupercal /Edes Vejovis inter arcem et Capitolium prope asyllum.' Hæc est ficus Navia. At de Navia ficu jam supra egit Festus. Hic igitur de vera ficu Ruminali ejus verba intelligenda sunt, quod et olim animadvertit Magnus Salmasius in exercitationibus Plinianis, ubi multa docte et accurate de utraque ficu annotavit, sed quis nondum mihi nti contigerat cum horum librorum decimus quartus typis mandabatur: hæc enim fere sine libris scribimus, quos patria longe 'dulci distinct in domo.' Quare est

certe quod gaudeam me in Navia ficu contra mentem Scaligeri illustranda et putanda juxta virum doctissimum fere per omnia sic sensisse. Ejus verba in fine addentur, ut ea cum illis quas in *Navia* dicta sunt, lector conferre possit. Redeamus ad Festum. Ait ficum Ruminalem prope curiam fuisse, at curia in comitio. Non potest igitur hæc esse vera ficus Ruminalis quæ in Germalo: hoc non potuit scrupulum creare doctissimo Salmasio, qui supplementum Festi nunquam vidit, adeoque ex sola tantum epitome judicavit hic de vera ficu Ruminali a Festo actum fuisse. In epitome vero nihil est quod non utrique ficu æque conveniat. De Navia enim ficu idem dicebant quod de Ruminali. Tacit. Annal. XIII. 'Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, quæ super octingentos et triginta ante annos, Remi Romulique infantiam texerat,' &c. De Navia enim loquitur. Sed Festus 'Curiam' simpliciter dixit quam alii 'Curiam Hostiliam,' quæ diversa est ab altera Curia, quam *βουλευτήριον* Græci vocant. 'Curia Hostilia sub veteribus,' ita notatur in descriptione urbis, ubi hæc et illa. Sic enim in 8. regione: 'Curia.

Curia Hostilia sub veteribus.' *Dac.*

dicitur : unde rustici hãdos lactentes subrumos vocant, quia adhuc sub mammis habent : alii autem sunt qui putant, quod sub ea pecus ruminari solitum esset.

Rumitant,¹ rumigerantur.⁶ Nævius : Simul alius [PAUL. aliunde rumitant inter se.⁷

Rumitant, significat rumigerant, ut Nævius simul alius [FEST. aliud aliunde rumitant inter se.

Runa genus teli^m significat. Ennius : runata recedit, id est, pilata. [PAUL.

.	.	.	.	.	nas ⁿ	.	.	[FEST.
.	.	.	.	.	ac	.	.	.
.	.	.	.	.	Nævius	.	.	.
.	.	.	.	.	vit	.	.	.
.	.	.	.	.	ad	.	.	.
.	.	.	.	.	escu	.	.	.

Rupitias^o in duodecim significat, damnum dederis.⁸

Rupitia damnum dederit significat. [PAUL.

Ruri^p esse, non rure dicendum, testis est Terentius [FEST.

6 Vet. lib. rumigerant.—7 Vet. lib. fere.—8 Vet. cod. dederit. Vide Notas infra.

NOTÆ

¹ Rumitant] A Rumo frequentativum rumito, ut a 'fero,' 'ferito.' Versus Nævii, qui Saturninus est, Simitu alius aliunde rumitant inter se. Vide 'adrumnavit.' Idem.

^m Runa genus teli] Vide post 'Rodusculana.' Idem.

ⁿ . . . . . nas] Duo capita hic cohæserunt : prius etiam mutilum : lego : Runa genus teli : Ennius, Runata recedit, id est, præliata. Quæ seqnebantur adhæsere post 'Rodusculana.' At quæ sequuntur, eadem videntur esse quæ supra in 'Rumitant,' in iis enim manifeste apparet locus Nævii. Lector tamen monendus est, in editione Romana rudera ista continuo sequi post caput 'Rufnli.' Idem.

^o Rupitias] Inepte sane. Lege, Rupsit, damnum dederit : nam et in veteri scriptura annotatum est in margine fuisse, dederit, non dederis. Quid sit rnpit, vide Ulpian. Tit. ad l. Aquilliam. Jos. Scal.

Rupitias] Legendum, rupit, id in duodecim, &c. Ait rupit in leg. 12. tab. significare, 'damnum dederit.' Vide 'talionis.' Sed nihil fortasse mutandum. In lege 12. scriptum . . . . . rupitias . . . . . sarcito. Forte : Si rupitias fecerit, Dominus sarcito. Vide 'sarcito.' Dac.

^p Ruri] Terentius addit fere : 'Ruri fere se continebat,' &c. Ant. Aug.

Ruri esse] Locus Terent. est e Phorm. act. 11. sc. 3. 'ruri fere se continebat, ibi agrum de nostro patre

in Phormione, cum ait: Ruri se continebat, ibi agrum de nostro patre.

Ruscum⁹ est, ut ait Verrius, amplius paulo herba, et exilius⁹ virgultis, fruticibusque,¹⁰ non dissimile junco, cujus coloris rebus uti mulieres solitæ.¹¹ Commemorat Cato Originum libro septimo: Mulieres opertæ auro, purpuraque, ars,¹² inhæret diadema, coronas aureas russea facie, galbeas¹³ lineas, pelles, redimicula.

Ruspari^r est quærere crebro, ut hoc versu indicatur: et ego ibo,⁵ ut latebras ruspans rimer amaptimas.¹⁴

Ruspari est crebro quærere. [PAUL.

Rustica^t vinalia quartodecimo Kalendas Septembris celebrabantur, quo die primum vinum in urbem deferebant.

9 Vet. cod. *exiriis*.—10 Id. *fructibusque*.—11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *solitas*.—12 Id. *ibid. auri*.—13 Vet. cod. *facile galbeos*.—14 Legendum monet Scal. *maritimas*.

NOTE

Colendum habebat.' *Dac.*

⁹ *Ruscum*] Alibi monemus verba Catonis ita legenda: *Mulieres opertas auro, purpuraque: arsinea, rete, diadema, coronas aureas, russeas fascias, galbeos, lineas, pelles, redimicula*. De russea fascia et linea veste Apuleius lib. II. *Metamorph.* 'Ipsa linea tunica mundule amicta, et russea fasciola prænitente altiuscule sub ipsas papillas succinctula.' *Jos. Scal.* Ita Scalig. qui tamen in conjectaneis suis de quibus hic loquitur non *russeas fascias* legit, sed *russea facie*. Mulieres russea facie, quæ sibi colorem illum conciliabant rusco, *θάψφ*, unde *tapsinæ* dictæ. *Dac.*

Ruscum] *Gloss.* 'Ruscum, χαμαιδαίριη, κυνόβατον, εἶδος βοτάνης.' 'Myrtum Sylvestrem' vocat Dioscorid. Ex eo plerisque Italiæ locis et scopæ fiunt et vites ligantur. *Virgil.* II. *Georg.* 'Nec non aspera rusei Vimina per sylvam, et ripis fluvialis arundo Cæditur.' *Idem.*

^r *Ruspari*] In ultimis verbis mendum esse notatum est, R litera adjecta in veteri libro. Vidend. Nonius Marcellus. *Ant. Aug.*

Ruspari] *Glossarium*: 'Ruspinat, χειρορπιβέι.' pro eodem etiam *Rostrare*. *Idem*: 'Rastrat, ἐπιζήτει.' Puto versum ita legendum: *Et ego ibo, ut latebras ruspans rimer maritimas*. In eodem *Glossario*: 'Rutilat, ἐπενᾶ, σκυβαλίζει.' Lege, ut hic, *Ruspat*. *Jos. Scal.*

Ruspari est quærere crebro] Immo potius diligenter et studiose quærere. Et proprie de animalibus, quæ vel rostro vel unguibus terram ruunt: unde et pro eodem *Rostrare* dicitur. Vide 'corruspari.' *Dac.*

⁵ *Et ego ibo*] Hunc versum sic legendum putat Scalig. *Et ego ibo, ut latebras ruspans rimer maritimas*. In *Schedis*: 'Et ego ibo ut latebras ruspans rimarem optimas.' *Idem.*

^t *Rustica*] Aliquid amplius Paulus notat, quam apud Festum reperitur.

Rustica vinalia appellantur,^u mense Augusto quar- [FEST. todecimo Kalendas Septembris Jovis dies festus, quia Latini^x bellum gerentes adversus Mezentium, omnis vini libationem ei Deo dedicaverunt: eodem autem die Veneri templa sunt consecrata, alterum ad circum maximum, alterum in luco libitinensi,¹⁵ quia in ipsius¹⁶ Deæ^y tutela sunt horti.

Rustum ex rubus.^z . . . . .

Ruta cæsa^a dicuntur, quæ venditor possessionis, sui usus gratia, concidit, ruendoque contraxit.¹⁷

//////////

15 Vet. cod. *luci libiti adensi*.—16 Id. *in pius*.—17 Vet. lib. *extraxit*.

NOTE

Vidend. Varro lib. v. de Ling. Lat. et Festus, 'Roscii,' *Ant. Aug.*

^u *Rustica vinalia appellantur*] Vide supra post 'Roscii.' *Dac.*

^x *Quia Latini*] Hanc historiam ex Pisone sic refert auctor de origine gentis Romanæ, qui Victoris titulo circumfertur. 'Igitur,' inquit, 'summam imperii Latinorum adeptus Ascanius, cum continuis præliis Mezentium persequi instituisset, filius ejus Lausus collem Laviniaæ arcis occupavit; cumque id oppidum circumfusis omnibus copiis regis teneretur, Latini legatos ad Mezentium miserunt sciscitatum qua conditione in deditionem eos accipere vellet; cumque ille inter alia onerosa illud quoque adjiceret, ut omne vinum agri Latini aliquot annis sibi inferretur, consilio atque auctoritate Ascanii placuit ob libertatem mori potius quam illo modo servitutem subire. Itaque vino ex omni vindemia Jovi publice voto consecratoque, Latini urbe eriperunt, fusoque præsidio, interfectoque Lauso Mezentium fugam facere coegerunt.'

Vid. Plutarch. Quæst. Rom. quæst. XLV. *Idem.*

^y *Quia in ipsius Deæ*] Hæc aliena sunt, et male huc irrepserunt e fine capitis quod post 'Roscii.' *Idem.*

^z *Rustum ex rubus*] Quid sit *Rustum* nescio. Forsan a *rubus* est *rubusetum*, *rubustum*, *rustum*. Ita ut *Rustum* dicatur locus rubis consitus. A rusto etiam dictæ 'falces rustariae' quibus resecantur rusti. *Idem.*

^a *Ruta cæsa*] Nimis concisa sunt verba Festi, et mendum esse videtur in verbo *Contraxit*. Cum vendebatur possessio, sive fundus, venditor excipiebat ruta cæsa; hoc est, quicquid cæsum erat, aut erutum. Cicero lib. II. de Oratore: 'te, cum ædes venderes ne in rutis quidem, et cæsis, solum tibi paternum recepisse:' et in fine Topicor. 'Fœeque quod sæpe liberales venditores solent, ut cum ædes fundumve vendiderint, rutis cæsis receptis, concedant tamen aliquid emptori, quod ornandi causa apte et loco positum esse videatur.' *Ant. Aug.*

Rutabulum^b est, quo rustici in prouendo igne panis coquendi gratia (utuntur).¹⁸ Novius in Pico: Quid ego facerem? otiosus rodebam¹⁹ rutabulum. Nævius,²⁰ ob-scenam viri partem describens: Vel quæ sperat se nupturam¹ iri adulescentulo, ea licet senile tractet retritum rutabulum.

Rutabulum a prouendo igne vocatum, quo panes [PAUL. coquuntur: invenitur tamen positum et pro virili membro.

Rutilæ canes,^d id est, non procul a rubro colore [FEST. immolantur, ut ait Ateius Capito canario sacrificio pro frugibus deprecandæ sævitæ causa sideris caniculæ.

Rutilium² e rufum significat, cujus coloris studiosæ etiam antiquæ mulieres fuerunt: unde traxerunt cognomina Rutilas,³ ut indicat frequenter Afranius.

Rutilium⁴ rufum significat, cujus coloris studiosæ [PAUL. etiam antiquæ mulieres fuerunt: unde et rutilæ⁵ dictæ sunt.

18 'Verbum *utuntur* non est in veteri libro: sed nos ut necessarium recipimus.' *Ant. Aug.*—19 *Ed. Scal. quid ego facerem otiosi rodebam.*—20 *Vet. cod. Nævius.*—1 *Vet. cod. viri.* Vir doct. in marg. *ed. Scal. conjicit viro.* Vide *Notas inf.*—2 *Vir doct. ibid. Rutilius vel Rutilus.*—3 *Id. ibid. Rutilia vel Rutilæ.* *Ed. Scal. Rutilius.*—4 *Id. ibid. Rutilum vel Rutilus.*—5 *Vet. lib. rutilie.*

NOTÆ

^b *Rutabulum*] Verbum *utuntur* non est in veteri libro. Sed nos ut necessarium recipimus. *Ant. Aug.*

Rutabulum] *Glossæ:* 'Rotabulum, ἐροκάλης.' *Jos. Scal.*

Rutabulum] *Glossar.* 'rotabulum, ἐροκάλης.' *Martinius* rescribit ἐροκάλης. Est enim sarcinum quo ignis σκαλεύεται, foditur, excitatur. Gallice *fourgon.* *Dac.*

^c *Nævius*] In verbis *Nævii* legendum *nuptum iri.* Nisi legas cum aliis, *Nupturam viro adulescentulo, &c.* puellam describit *Nævius* quæ, seni viro conjuncta, tædium suum oblectat, sperans se nuptum iri adulescentulo. *Idem.*

^d *Rutilæ canes*] Hunc morem tangit *Ovid. iv. Fast.* 'Est Canis, Icarium dicunt, quo sidere moto, Tota sitit tellus, præripiturque seges. Pro Cane sidereo canis hic imponitur aris.' Vide 'Catularia porta.' *Idem.*

^e *Rutilium rufum*] *Rufus et Rutilus* idem erat, vel certe parum intererat. *Varr. lib. vi. de L. L.* 'Aurei enim rutili. Et inde etiam mulieres valde rufæ, rutilæ.' Et *Cato:* 'Mulieres nostræ,' inquit, 'cinere capillum ungitabant, ut rutilus esset crinis.' Unde *Serenus:* 'Ad rutilam speciem nigros flavescere crines Unguento cineris prædixit *Tullius* auctor.' *Idem.*

Rutrum dictum,^f quod eo arena eruitur.

Rutrum tenentis^g juvenis est effigies in Capitolio [FEST. ephebi more Græcorum harenam ruentis exercitationis gratia : quod signum Pompeius Bithynicus ex Bithynia suppellectilis regiæ Romam deportavit.

NOTÆ

^f *Rutrum dictum*] Sic Varr. lib. iv. de L. L. 'rutrum, ut ruitum, a ruendo.' Et male viri docti *rutrum* cum *rastro* confundunt. Illud a *ruendo*, istud a *radendo*. Idem.

^g *Rutrum tenentis*] Græci pueri ἐφηβεύοντες hoc exercitio utebantur. *Jos. Scal.*

Rutrum tenentis] Græci pueri ἐφηβεύοντες hoc exercitio utebantur. Theocrit. de athleta φχέρ' ἔχων σκα-

πάνην, 'abiit rutrum tenens.' Ubi Schol. σκαπάναν, ἤγον δίκελλαν, ἢ λισγάριον, ἢ σκαφιόν, ὃ οἱ Ἀττικοὶ ἔμην λέγουσιν. οἱ γὰρ γυμνασταὶ τοῦτοις ἐχρῶντο ὑπὲρ γυμνασίας, τῇ σκαπάνῃ σκάπτοντες καὶ τὰ ἄνω μέρη ἀναβῶννόντες. i. 'Scapane ligo, sive lisgarium, sive rutrum, quod Attici amen dicunt. His enim utebantur Athletæ pro exercitio rutro fodientes ad firmandum robur,' &c. *Dac.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XVII.

SABATINA^a a lacu Sabbate dicta. [PAUL.

Sabatina¹ . . . . . [FEST.

. . . . . *te* . . . . .

Sabini^b dicti, ut ait Varro *Terentius*, quod ea gens PP. colat deos; ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι.

Sabini a cultura Deorum dicti, id est, ἀπὸ τοῦ [PAUL. σέβεσθαι.

Sabini quod^c *volunt somniant, vetus proverbium esse, et* [FEST.

1 Supple, inquit Dac. *Sabatina tribus a lacu Sabate dicta est.* Nihil amplius deest.

NOTÆ

^a *Sabatina*] Sabatina tribus, quæ cum Stellatina, Tromentina, et Arniensi, reliquis fuit addita anno CCCLXVI. Liv. lib. VI. a lacu Sabate dicta, qui fuit in Tuscia. Hunc lacum hodie *Anguillarum* vocari docet Onuphrius. *Dac.*

^b *Sabini*] Interpretationem desiderat. *Ant. Aug.*

Sabini] *Sabini* dicti, ut ait Varro *Terentius*, quod ea gens PP. colat Deos. ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι. Illud PP. signifi-

cat *præcipue*: quare et glossema appositum erat. Plinius: 'Sabini, ut quidam existimavere, a religione et Deorum cultu Sabini appellati.' *Jos. Scal.*

Sabini dicti, ut ait Var. . .] *Sabini* in longum per CIO. stadia porrecti a Tiberi et Nomento oppido usque ad Vestinos. Antiquissima gens, ab his Picentini, Samnitæ, ab his Lucani, ab his Brutii. *Dac.*

^c *Sabini* quod] *Sabini* quod *volunt*

inde manasse ait Sinius Capito, quod quotiescumque sacrificium propter viam fieret, hominem Sabinum ad illud adhibere solebant: nam his promittebat se pro eis somniaturum, idemque postquam evigilasset sacra facientibus narrabat omne quicquid in quiete vidisset, quod quidem esset ex sacrificii religione. Unde venisse videtur in proverbium Sabinos solitos, quod vellent somniare: sed quia propter aviditatem bibendi quædam anus mulieres id somnium captabant, vulgatum est illud quoque, anus quod vult somniat: fere enim quod vigilantes animo volvimus, id dormientibus parere solet.

Sycomorum^{2 d} *genus est arboris, quam dictam Pomponius ait ex fico, et moro, quod ficus ea sit et morus: unde nomen per Morum e Stycon deductum est.*

Solem^e *dici ait, quod solus sit. Eundem modo Solem, modo*

2 Ed. Scal. *Succomorum.*

NOTE

somniant: vetus id proverbium esse, et inde manasse ait Sinius Capito, quod quotiescumque sacrificium propter viam fieret, hominem Sabinum ad id adhibere solebant. Nam his promittebat se pro illis somniaturum. Idem igitur postquam e somno evigilasset, ipsis sacra facientibus, narrabat omne, quicquid in quiete vidisset, quod quidem esset ex sacrificii religione. Unde venit in proverbium, Sabinos quod vellent somniare. Sed quia propter aviditatem bibendi quædam anus id somnium captabant, vulgatum est illud quoque: Anus quod vult somniat: fere enim quod vigilantes animo volvimus, id dormientibus apparere solet. Nemo negaverit, opera nostra proverbium, quod hactenus latuerit, e tenebris erutum esse: neque est, quod morose quis verba rimetur, cum sententia ipsa nullo negotio ex reliquiis Festi divinari potuerit. Jos. Scal.

Sabini quod volunt] Hoc sic olim optime instauraverat Scaliger de sacrificio propter viam: vide in 'propterviam.' *Dac.*

^d *Sycomorum* [*Saccor...*] *Succorum* fortasse: quid enim aliud dici possit mihi in mentem non venit. *Ant. Aug.*

Saccor...] *Sycomorus* est genus arboris, quam dictam Pomponius ait ex fico, et moro: quod ficus ea sit, et morus. Unde nomen per *Y* scribitur. Cetera de Sole, aut fortasse de Soracte monte Apollini dicato concipienda sunt. Sed viderint docti. *Jos. Scal.*

Sycomorum] Ficus Ægyptia, quam alii ficum, alii morum Ægyptiam, et nomine composito sycomorum, et morosycou appellarunt. *Dac.*

^e *Solem]* Cic. 11. de Nat. Deor. 'Quare et idem Apollo, ut Chrysisippus putavit, ab a privat, et πολὺς, multus, quod sine multis, id est, so-

Apollinem vocari: tu es Apollo, ut est in carmine saculari.

Sacella ^f dicuntur loca Diis sacrata sine tecto.

Sacella dicuntur loca Diis sacrata sine tecto. [PAUL.

Sacer mons trans Anienem fluvium ultra tertium miliarium appellatur, quia Jovi fuerat consecratus.

Sacer mons ^g appellatur trans Anienem paulo [FEST. ultra tertium miliarium; quod eum plebes, cum secessisset a patribus, creatis Tribunis plebis, qui sibi essent auxilio, discedentes Jovi consecraverunt. At homo sacer is est, quem populus judicavit ob maleficium, neque fas est eum immolari, sed, qui occidit, parricidii non damnatur, nam lege tribunicia prima cavetur: SI QUIS EUM, QUI EO PLEBEISCITO SACER SIT, OCCIDERIT, PARRICIDA NE SIT. ex quo quisvis homo malus, atque impro-

NOTÆ

lus sit.' De sole etiam idem Varro lib. iv. Sed ita, ut aliud etiam proponat. 'Sol,' inquit, 'vel quod ita Sabini, vel quod solum ita lucet, ut ex eo Dies sit.' Ubi sol Sabinam esse vocem innuit, et eam Sabini forsitan a Græco *σέβας*, fulgor; sed cum gentes solem pro Deo coluerint, verisimilius ab Hebræo *El*. id est, fortis, atque etiam *Deus*, ηλ. et ωλ. Unde *ἥλιος* et Lat. *sol*. Idem autem dictus *Apollo* a Græco *ἀπωλείν*, quod is pestilentiae auctor sit. Unde et in Carminibus sæcularibus invocabatur. Horat. 'Conditio mitis placidusque telo Supplices audi pueros, Apollo.' Vide Servium Ecl. v. Macrob. lib. i. Sat. cap. 17. Et Lil. Gyr. De Diis gentium.' *Idem*.

^f *Sacella*] C. Trebatius lib. ii. de religionibus apud Gell. lib. vi. cap. 12. Sacellum est locus parvus Deo sacratus cum ara. *Ant. Aug.*

Sacella dicuntur] *Sacella* dicuntur consepta loca quæ tantummodo muro clausa sunt. Sine tecto: quia scilicet sæpius erant fulgurita: vide infra

in 'Scribonii puteal.' *Dac.*

^g *Sacer mons*] Jovi consecraverunt. Dionysius: ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐψηφίσαντο, βωμὸν κατεσκεύασαν ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας, ἐν ᾗ κατεστρατοπέδευσαν, ὃν ἐπὶ τοῦ κατασχόντος αὐτοὺς δειμάτος τότε ὠνόμασαν, ὡς ἡ πάτριος αὐτῶν σημαίνει γλῶσσαι, διδὸς δειματίου. ᾧ θυσίας ἐπιτελέσαντες, καὶ τὸν ὑποδεξιόμενον αὐτοὺς τόπον ἱερὸν ἀνέντες, κατήσαν εἰς τὴν πόλιν ἅμα τοῖς πρέσβεσι. Legis caput et, SE. FRVDE. SYA. LICETO. ut, 'si quis im occidere velit, se frude sua liceto:' et, 'sine capitali noxa esto:' et, 'jure cæsus esto.' *Jos. Scal.*

Sacer mons appellatur] 'In sacrum montem secessisse trans Anienem annem, tria ab urbe miliaria passuum.' Liv. lib. ii. sect. 32. *Dac.*

bus sacer appellari solet. Gallus Ælius ait sacrum esse quocumque modo, atque instituto civitatis consecratum sit, sive ædis, sive ara, sive signum, sive locus,³ sive pecunia, sive quid aliud, quod Diis dedicatum, atque consecratum sit. Quod autem privati^b suæ religionis causa aliquid earum rerum Deo dederint, id Pontifices Romanos non existimare sacrum: at si qua sacra privata suscepta sunt, quæ ex instituto Pontificum stato die, aut certo loco facienda sint, ea sacra appellari tanquam sacrificium. Ille locus, ubi ea sacra privata facienda sunt, vix videtur sacer esse.

Sacramⁱ viam quidam appellatam esse existimant, quod in ea fœdus ictum sit inter Romulum ac Tatium: quidam, quod eo itinere utantur sacerdotes, idulium⁴ sacrorum^k

3 Vet. cod. *locum*.—4 Vir doct. in marg. ed. Scal. *edulium*.

NOTÆ

^b *Quod autem privati*] Sacræ res sunt quæ publice Deo consecratæ sunt, non privatæ. Si quis ergo privatim sibi sacrum constituerit, sacrum non est, sed profanum. L. VI. § 2. D. de divis. rerum. Justinian. in Instit. lib. II. cap. 1. § 8. 'Si quis vero auctoritate sua quasi sacrum sibi constituerit, sacrum non est, sed profanum.' *Idem*.

ⁱ *Sacram*] Sunt quædam mendosa. Illud præsertim *nec appellari debere*: videtur desiderare *sacram viam*. Vide 'October,' quo loci 'Sacravientes' appellantur, qui in Sacra via habitant, et 'Suburanenses,' qui in Subura. Verrii autem opinio mihi supervacanea videtur, si eos tantum reprehendit, qui conjuncte hæc enuntiarent: quis enim ita locutus est? si vero existimat debere dici *sacram*, et *novam*, non *sacram viam*, et *novam viam*: tunc solus sine rivali se amet, per me licet. Vidend. Varro lib. IV.

de Ling. Lat. de sacello Streniæ. *Ant. Aug.*

Sacram viam] Idulia sacra dicta ab ovi Iduli, quæ quot idibus Jovi immolabatur. Ovidius: 'Idibus alba Jovi grandior agna cadit.' Vide Conjectanea. *Jos. Scal.*

Sacram viam] Signa fœderis in ea extabant tempore Servii Honorati, Regibus diverso itinere venientibus; Romulo a Palatio, Tatio a Rostris. Vide Servium ad illud VIII. Æneid. 'Cæsa jungebant fœdera porca.' *Dac.*

^k *Idulium sacrorum*] Idulia sacra dicta ab ovi Iduli quæ quot idibus Jovi immolabatur. Ovid. 'Idibus alma Jovi grandior agna cadit.' Sacra hæc Idulia via sacra in arcem ferebantur. Varr. lib. IV. de L. L. 'Ceroliensis a carinarum junctu dietus carinæ: postea cerionia, quod hinc oritur caput sacre viæ ab Streniæ sacello, quæ pertinet in arcem. Qua

conficiendorum causa. Itaque ne eatenus quidem, ut vulgus opinatur, sacra appellanda est a regia ad domum regis sacrificuli, sed etiam a regis domo ad sacellum Streniæ,⁵ ¹ et rursus a regia usque in arcem: nec appellari ⁶ debere^m ait Verrius, sed disjuncte, ut ceteras vias, Flaminiam, Appiam, Latinam, ut ne Novamviam quidem, sed Novam viam.

Sacra via in urbe appellatur, quod in ea foedus [PAUL. ictum sit inter Romulum et Tatium.

Sacramentoⁿ dicitur, quod *jurisjurandi sacratione* [FEST. interposita, actum est,⁷ unde quis sacramento dicitur interrogari, quia *jusjurandum interponitur*. Cato in Q. Thermum de X. hominib. tum vero ibi aderat,⁸ ne mala facinora bona fide aut scelera nefaria fierent, qui dicerent sacramento, traderentur, lege æstimarentur.

⁵ Ead. ed. *Sirenæ*.—⁶ Vir doct. *ibid. nec ita appellari*. Vide infra.—⁷ Ed. Scal. *ac tum est*.—⁸ Ead. ed. *aderant*.

NOTE

sacra quotquot mensibus feruntur in arcem. Et per quam augures ex arce profecti solent inaugurare.' *Idem*.

¹ *Ad sacellum Streniæ*] Strenia Dea dicta quod strenis Kal. Jan. dandis accipiendisque præset. Illud sacellum in Reg. 4. Sed perperam apud Omphrium *sacellum strenuæ*. *Idem*.

^m *Nec appellari debere*] Quædam hic deesse videntur. Et alia etiam transposita. Legendum puto: *Nec Sacram viam appellari debere* ait Verrius, sed disjuncte, ut ceteras vias, Flaminiam, Appiam, Latinam, ut ne novam viam quidem, sed viam novam. Non dici debet, inquit Verr. *Sacrarum*, unica voce, sed disjuncte. Neque solum disjuncte, ut nova via, sed via nova, via sacra. Ita ut præponatur substantivum. Sic optime Horat. 'Ibam forte via sacra.' Qui tamen in Epod. 'Sacram metiente te viam.' Ubi *sacram* præmisit, sed hoc nihil contra

mentem Verrii, qui intelligit viam debere præponi, cum utraque vox simul effertur. *Idem*.

ⁿ *Sacramento*] *Sacramento dicitur quod sacratum fide interposita: ac tum sacramento dicitur interrogari quidam*. Cato in Q. Thermum de X. hominibus. *Adevant, ne mala fide viderentur scelera nefaria fieri, qui dicerent sacramento: traderentur lege: æstimarentur*. Jos. Scal.

Sacramento] Sic Sacramento dicere milites dicebantur cum ad jusjurandum adigebantur se Remp. non deserturos. Liv. lib. v. 'Trihuni plebis, si eis videretur, ad populum ferrent, ut qui minores decem et septem annis sacramento dixissent, iis perinde stipendia procederent, ac si viginti annorum, aut majores milites facti essent.' Inde in Glossis: 'Sacramento, ἕρκος στρατιωτικός.' 'Juramentum militare.' Sacramento ta-

Sacramentum dicitur, quod jusjurandi sacratione [PAUL. interposita geritur.

Sacramentum æs significat, quod pœnæ nomine penditur.

Sacramentum ° æs significat, quod pœnæ nomine [FEST. penditur, sive eo qui interrogatur, sive contenditur: id in aliis rebus quinquaginta assium est, in aliis rebus quingentorum inter eos, qui iudicio inter se contenderent: qua de re lege L. Papirii Tribuni plebis⁹ sanctum est his verbis: Quicumque Prætor^p post hoc factus erit,¹⁰ qui inter cives jus dicet, tres viros (capitales)

9 Vir doct. in marg. ejusdem ed. *Militum*.—10 Vide Notas.

NOTE

men a jurejurando diversum facit Liv. lib. xxii. cap. 38. Locum adi. *Dac.*

° *Sacramentum*] Hic locus nunc primum recte editus est: in aliis vero libris in diversas partes distractus fuit propter ordinem immutatum quarundam paginarum exemplaris. *Ant. Aug.*

Sacramentum æs] Certa et legitima pecuniæ summa quæ ab actore et reo deponeretur in sacro, ut qui victus et damnatus esset, is pecunia sua mulctaretur, quæ in ærarium cederet, et qui vicisset, suam recuperaret. Varr. lib. iv. de L. L. 'Ea pecunia,' inquit, 'quæ in iudicium venit in litibus, sacramentum a sacro. Qui petebat, et qui inficiabatur de aliis rebus, uterque quingentos ad pontificem deponerent: de aliis rebus item certo alio legitimo numero assium. Qui iudicio vicerat suum sacramentum a sacro auferebat, victi ad ærarium redibat.' Hinc Cicer. i. de Oratore: 'Agerent enim tecum lege primum Pythagoræi omnes atque Democritici, ceterique in suo genere Physici, vindicarentque ornati in di-

cendo et graves, quibuscum tibi iusto sacramento contendere non liceret.' *Dac.*

Sacramentum] Plebiscitum Papirianum ita legito: QVEICVMQ. PRAETOR POSTHAC. FACTVS. ERIT. QVEL. INTER CEIVEIS. IOVS. DICET. TRESVIROS. CAPITALEIS. POPOLVM. ROGATO. IIQ. TRESVIREI. CAPITALEIS. QVEICVMQ. POSTHAC. FACTEI. ERVNT. SACRAMENTA. EXIGVNTO. IVDICANTOQ. EODEMQ. IOVRE. SVNTO. VTEI. EX. LEGIB. PLEIBEQ. SCITEIS. EXIGERE. IVDICARE ESSEQ. OPORTET. *Jos. Scal.*

^p *Quicumque Prætor*] Plebiscitum Papirianum sic legit Scalig. QUEICVMQVE, &c. Sed neque mihi plane ita satisfacit. Quippe legendum: *Quicumque Prætor posthoc factus erit, qui inter cives jous dicet, tres viros Capitales, populum rogato, iique tres viri Capitales, quæicumque rogati, facti a populo esunt sacramenta exigunt, &c.* Videndum tamen, inquit, Doctiss. Hotomanus, an pro *capitales, monetales* legendum sit, cum satis constet a Capitalinum trevirorum procuracione alienum hoc negotium fuisse. *Dac.*

populum rogato, iique tres viri . . . quicumque
 . . . . . facti ¹¹ erunt, sacramenta ex ¹² .
 . . . . . judicanteque, eodemque
 jure sunt, uti ex legibus, plebei que scitis exigere, judi-
 care, esseque ¹³ oportet. Sacramenti autem nomine id æs
 dici cœptum est, quod et propter ærarii inopiam, et sa-
 crorum publicorum multitudinem consumebatur id in
 rebus divinis.

Sacrani ⁹ appellati sunt Reate orti, qui ex septimontio Li-
 gures, Siculosque exegerunt: nam vere sacro nati
 erant.

Sacratæ leges ^r sunt, quibus sanctum est, qui quid adver-
 sus cas fecerit, sacer alicui Deorum sicut familia, pecuni-
 aque. Sunt qui esse dicant sacratas, quas plebes jurata
 in monte sacro sciverit.

Sacratæ leges dicebantur, quibus sancitum erat ut [PAUL.
 si quis adversus eas fecisset, sacer alicui Deorum esset
 cum familia, ¹⁴ pecuniaque.

Sacrem ^s porcum dici ait Verrius ubi jam a partu [FEST.

11 Vet. eod. eti.—12 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *exigunt*.—13 Vet.
 lib. *judiciareque esse*.—14 Legendum monet Dac. *alicui Deorum sit cum fami-
 lia*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *sit ut familia*.

NOTÆ

⁹ *Sacrani*] Aliter paulo Servius ad
 illud Virg. vii. *Æneid*. 'Et Sacra-
 næ acies et picti scuta Labici.' 'Di-
 cunt quendam Corybantem venisse
 ad Italiam et tenuisse loca quæ nunc
 urbi vicina sunt: et ex eo populos
 ducentes originem sacranos appella-
 tos. Nam sacrati sunt matri Deum
 Corybantes. Alii sacranas acies Ar-
 deorum volunt, qui aliquando cum
 pestilentia laborarent, nec sacrum
 voverunt: unde sacrani dicti.' *Idem*.

^r *Sacratæ leges*] Ex Veterum lec-
 tione satis constat sacratas leges eas
 esse non solum quibus sancitum erat,
 ut qui adversus eas fecerit, alieni

Delph. et Var. Clas.

Deorum sacer esset, sed eas etiam
 quas plebs jurata in monte sacro sci-
 verit. Quamvis ntrum una tantum
 lex, an plures in eo monte latæ fue-
 rint, incertum sit. *Idem*.

^s *Sacrem*] Plant. in *Menæch. Adu-
 lescentibus quibus hic pretiis porci veneunt
 Sacres, sinccri? nummum unum en a me
 accipe; Jube te piari de mea pecunia.
 Et in Rudente: Sunt domi agni, et
 porci sacres. Referuntur hæc a Fes-
 to, et alia quædam. Ant. Aug.*

Sacrem porcum] Varro de R. R. lib.
 11. cap. 1. 'Fere ad quatuor menses
 a mamma non disjunguntur agni:
 hædi tres, porci duo, e quis quoniam

Pomp. Fest.

3 E

habetur purus, a qua re appellatum esse sacrem dicit : ita id adicit quod parum opus est, omisit vocabuli etymon. Plautus : adolescens quib. hic precii porci venunt sacres sinceri? nummum unum en a me accipe Jube te piari¹⁵ de mea pecunia. Et in Rudente : sunt domi agni et porci sacres. Cato adversus Q. Minutium Thermum post

sacrem in sinu mactavit. Ponitur aliquando pro hostia : Ennius : fuso sanguine sacrem

Sacrificulus ^t *Rex appellatur qui ea sacra, quæ facere, reges sueverant, facit, primus memoratur post Reges exactos Sicinnius bellutus.*^u

Sacrificulus Rex appellatus est, qui ea sacra, quæ [PAUL. Reges facere assueverant fecisset.

Sacrima ^x appellabant mustum, quod Libero sacri- [FEST.

15 Ead. ed. plari.

NOTE

puri sunt ad sacrificium, ut immolentur, olim appellati sacres. Quos appellat Plautus cum ait : quanti sunt porci sacres? Idem cap. 4. 'Cum porci depulsi sunt a mamma, a quibusdam delici appellantur, neque jam lactentes dicuntur qui a partu decimo die habentur pnti; ab eo appellantur ab antiquis sacres, quod tum ad sacrificium idonei dicuntur primum, itaque apud Plantum in Menæchinis, cum insanum quem putat, ut videtur in oppido Epidamno, interrogat, quanti hic porci sunt sacres? Porcos illos sacres Græci vocant χοίρια μυστηρικὰ, Aristoph. Et inde etiam patet cur sacris de hostia dicatur. *Dac.*

¹ *Sacrificulus*] Post Reges exactos, ut Dionys. et Livius scribunt, qui pro Rege sacra faceret, Rex sacrificulus factus est Manius Papisius. Vidend. Plutarch. in Problem. *Ant. Aug.*

Sacrificulus] Sacrificulus dicitur

Rex sacrorum, qui ea sacra, quæ facere Reges sueverant, facit. Primus Rex creatur post Reges exactos Papisius Manius. *Jos. Scal.*

Sacrificulus] Rex absolute dicebatur. *Dac.*

^u *Primus memoratur post Reges exactos Sicinnius bellutus*] Livius et Dionysius Maninum Papisium primum sacrificulum produnt. Sed alios historicos secutus est Verrius. *Idem.*

^x *Sacrima*] Glossarium : 'Sacrima, ἀπαρχὴ γλεῦκος.' et 'Præmetium, ἢ πρὸ θερισμοῦ Δημήτρας θυσία.' *Jos. Scal.*

Sacrima] Infra : *Sacrificium, quod pro uvis prinis fieret, a Veteribus Sacrima est appellatum, ut Verrius et Cloatius dicunt. Est autem Sacrima mustum in amphoram inditum sacrifici causa pro tuis, et vino : quæ quasi sacra dicta, quod sacra Libero fit, ut præmetium, quod pro spicis, quas primum mes-*

ficabant pro vineis,¹⁶ et vasis, et ipso vino conservandis: sicut præmessum¹⁷ de spicis, quas primum messuissent, sacrificabant Cereri.

Sacrificium quod² pro uvis primis fieret appellabatur ab antiquis sacrima: est autem, ut Ælius Stilo et Cloatius dicunt mustum inditum in amphoram liberalibus sacrifici causa pro uvis et vino, quæ quasi sacra sunt, cum Libero fit, ut præmetium cum Cereri.

Sacrosanctum^a dicitur, quod jurejurando interposito est

16 Scal. et Dac. legendum movent *pro tinis*.—17 Vet. lib. *præmetium*.

NOTÆ

suissent, sacrificabant Cereri. Ultimis capiendis deerat spatium in reliquiis Festi, ut vides, in iis, quæ de præmetio addita sunt. In Epitoma perperam *vineis*, pro *tinis* scriptum erat: quod et cæco apparet. Eo enim musto tota vindemia sacra fiebat, ut calpari totum vinum diffusum: de quo vide verba Trebatii Jurisconsulti apud Arnobium. *Idem*.

Sacrima] Quod de musto libabant posteaquam polluxerant eas confectiones quæ vocabant suffimenta, ex faba, milioque molito, nullo sparso: quæ Diis eo tempore dabantur, quo uvæ calcatæ prelo premebantur. Vide in voce 'calpar,' a *sacer, sacrimum*, quod mustum illud sacrum esset. Gloss. 'Sacrima, ἀπαρχὴ γλεύκους.' 'præmetium, ἡ πρὸ θεριαμοῦ Δημήτρας θυσία.' Dac.

¹ *Pro vineis*] Lege cum Scaligero, *pro tinis*. Tinæ Veteribus vasa erant ad vinum reponendum. Varr. de vit. P. R. lib. I. 'Antiquissimi in conviviis utres vini primo, postea tinas ponebant.' Sed ex schedis legendum *uvis*. Vide infra. *Idem*.

² *Sacrificium quod*] Ait Festus ex Ælio et Cloatio *sacrimam* esse mustum, quod in amphoram inditum Li-

beralibus Libero dabatur, quo et uvæ vindemia reliquæ et vinum reliquum sacra esse desinerent, ut Calpari, totum vinum diffusum, et præmetio, seges reliqua. Vide 'Calpar.' Adi et Arnobium lib. VII. ubi Trebatii jurisconsulti verba refert. *Idem*.

^a *Sacrosanctum*] Sacrosanctum quid fiebat, tum religione, tum lege. Religione, quia certis ad hoc cærimoniis opus erat, ut jurejurando, &c. Lege autem, quia hac sanciebatur, ut sacer esset, qui sacrum violasset, sive nocuisset cui hac lege non liceret. Liv. lib. III. sect. 55. 'Ipsis quoque tribunis, ut sacrosancti viderentur (cujus rei prope jam memoria aboleverat) relatis quibusdam ex magno intervallo Cærimoniis renovarent: et cum religione inviolatos eos, tum lege etiam fecerunt, sanciendo, ut qui Tribunis plebis, ædilibus, judicibus, decem viris nocuisset, ejus caput Jovis sacrum esset: familia ad ædem Cereris, liberi, liberaque venum iret. Hac lege Juris interpretes negant quenquam sacrosanctum esse, sed caput ejus, qui eorum cuiquam nocuerit, sacrum esse, id sanciri.' Porro juramentum, quod intercedebat, tale fuisse patet ex Dionys.

institutum, si quis id violasset, ut morte pœnas penderet : cujus generis sunt Tribuni plebis, Ædilesque ejusdem ordinis : quod affirmat M. Cato in ea, quam scripsit Ædilis plebis sacrosanctos esse.

Sacrosanctum dicebatur, quod jurejurando inter- [PAUL. posito erat institutum, ut qui violasset, morte pœnas penderet.

Sæculares^b ludi apud Romanos post centum annos fiebant, quia sæculum in centum annos extendi existimabant.

Saculares^c ludi Tarquinii Superbi regis in agro [FEST.

NOTE

Halicar. lib. vi. Jurabant per sacra omnia se posterosque suos hanc perpetuo legem observaturos : addita execratione, ut qui legi parerent, ita Deos superos atque inferos propitios haberent : qui non parerent, infestos. *Idem.*

^b *Sæculares ludi*] *Post centum annos fiebant.* Hic Festum sequitur Paulus ; sed a Verrio diversus abit : Verrius enim, ut patet ex vet. Horat. Interprete, ludos sæculares post decem et centum annos fieri fuisse solitos docet. Quod et verum esse probant quindecim virum commentarii, et carmen Sibyllinum quod apud Zosimum legitur : 'Ἄλλ' ὄπισταν μήκιστος ἴκη χρόνος ἀνθρώποισι ζωοῖς, εἰς ἐτέων ἑκατὸν δέκα κύκλον ὀδεύων. Id est : 'Sed quando longissimum venerit tempus hominibus Vivis, per annum decem et centum orbem recurrens.' Idem etiam spatium iis assignat Hor. in suo carmine sæcul. 'Certus undenos decies per annos Orbis, ut cantus referat, ludosque Ter die claro totiesque grata Nocte frequentes.' *Idem.*

^c *Seculares*] Verba Festi ita interpretor, ut prius dicat, quo pacto exactis regibus ager Tarquinii Superbi Regis Marti consecratus sit, campus-

que Martius dictus, quem agrum populo R. diripiendum concesserant Consules ex S. C. Post hæc dicitur de ara reperta Diti, ac Proserpinæ consecrata, in eodem extremo Martio campo, qui locus Terentum appellatur, demissa pedes viginti infra terram. Illic P. R. sacra fecit, auctore P. Valerio Poplicola Consule, ut Valer. Max. lib. ii. cap. 1. tradidit. Quod sequitur de Popillio Læmate, et anno nonagesimo, pertinet, ni fallor, ad eos ludos sæculares, qui primi M. Valerio Maximo, Sp. Verginio Tricosto coss. facti sunt anno urbis 297. si fastos Capitolinos sequamur : si Varronem, 298. Læmate Duumviro sacrorum faciendorum causa. De his ludis primis ex 15. virorum sententia Censorinus locuples testis est. Illa vero quæ sequuntur (*stis furulis*) *hostiis furvis* interpretor : his enim Diti, et Proserpinæ faciebant tribus noctibus : idque centesimo quoque vel centesimo decimo anno, qua de causa sæculares ludi dicebantur, quod sæculum id temporis spatium appellarent. Vidend. Censori. post Valer. Max. et Horat. in carmine : et Zosimus apud Politian. et quæ Onuphr. noster de ludis sæcularibus accuratissime scrip-

sunt primum facti, quem Marti consecravit P. Valerius poplicola Cos. quod populus Romanus in loco illo antea repertam aram quoque Diti ac Proserpinæ consecraverat¹³ in extremo Martio Campo, quod Terentium appellatur, de missam infra terram pedes fere viginti, in qua pro malis avertendis populus R. facere sacra solitus erat. Ludos postea Sæculares et nonagesimo quoque anno facere ibi cæpit Popilio Lænate Duum-Viro sacrorum, in quib. hostiis furuis¹⁹ est operatus tribus diebus totidemque noctibus ac deinde institutum esse centum post annos ut fierent. Unde videntur Sæculares appell. quod centum annorum spatium sæculi habetur.

Sagaces^d appellantur multi, ac solertis acuminis. Afra-

//////////

18 Ed. Scal. *conservaverat.*—19 Ead. ed. ‘hostis furulis.’

NOTE

sit. Vide ‘Terentium.’ *Ant. Aug.*

Sæculares ludi Tarquini Superbi regis] Quæ hic de campo Martio, de loco in eo, qui Terentium appellabatur, de ara quæ a populo Rom. in bello contra Albanos Diti ac Proserpinæ dicata, sub terram ad altitudinem pedum viginti defossa est, de hostiis furvis, de tribus diebus ac noctibus, fuscæ persequitur Zosimus, cujus ope ruderum istorum lapides fere omnes redivivos excitaram. Varro lib. 1. de scenicis Origin. ‘Cum multa portenta fierent et murus ac turris quæ sunt intra portam Collinam et Esquilinam de cælo essent tacta, et ideo libros Sibyllinos 15. viri adiissent, renuntiarunt ut Diti patri ac Proserpinæ Ludi Tarrentini in Campo Martio fierent, et hostiæ furvæ immolarentur.’ Verba illa, *Ludos postea sæculares facere ibi cæpit et nonagesimo*, &c. mutila esse docet vel illud *et*, et ipsa historiæ fides. Lege, *Cæpit ducentesimo et nonagesimo quoque anno*. Etsi scribere de-

buerat *ducentesimo et nonagesimo septimo*. Tunc enim Popilius Lænas Duumvir fuit sacrorum faciendorum. In fine cum ait Festus institutum fuisse centum post annos ut fierent, a Verrio etiam recedit, qui, ut supra in epitome docuimus, post decem et centum factos dicit. *Dac.*

^d *Sagaces*] *Nec minus hæc animum cognoscere posse sagacem*: sic Lucretius, ut arbitror, scripsit. *Ant. Aug.*

Sagaces appellantur] Cicero lib. 1. de Divinat. cap. 31. ‘Sagire enim sentire acute est, ex quo sagæ anus, quia multa scire volunt, et sagaces dicti canes,’ &c. Vide ‘præsagire.’ Versus ille, *Invictus canis*, sic forte legendus: *Invictus canis atque sagax et viribus fractus*: vel, *Invictusque, sagax, validis et viribus fretus*. Necessario enim vel *canis* abundat, vel τὸ *validis*. Prius malo. *Infra, Sagax quoque dicitur mulier perita sacrorum et vir sapiens*, &c. inauditum est virum sapientem *sagax* dici. Quare supplendum, *Et sagax vir sapiens*, &c. *Dac.*

nus in Brundisina: Quis tam sagaci corde, atque ingenio unico? Lucretius lib. II. Nec minus hæc animum cognoscere posse sagacem: sagacem etiam canem dixit . . . . .

invictus canis²⁰ sagax validis viribus fretus: saga quoque dicitur mulier perita sacrorum et vir sapiens producta prima syllaba, forsitan propter ambiguitatem evitandam.

Sagaces appellantur solertis acuminis: unde etiam [PAUL. canes indagatores sagaces sunt appellati. Saga quoque dicitur mulier perita sacrorum, et vir sapiens, producta prima syllaba propter ambiguitatem evitandam.

Sagmina^e dicebant herbas verbenas: quia ex loco sancto arcebantur legatis proficiscentibus ad fœdus faciendum, bellumque indicendum: vel a faciendo, id est, confirmando. Nævius: Scabos,^f atque verbenas sagmina sumserunt.

Sagmina vocantur verbenæ, id est, herbæ puræ, [FEST. quia ex loco sancto arcebantur a Consule, Prætove, legatis proficiscentibus ad fœdus faciendum, bellumque indicendum, vel ab sanciendo, id est, confirmando. Nævius: Jus sacratum Jovis jurandum sagmine.

Salaciam^f dicebant Deam aquæ, quam putabant [PAUL.

20 Vide Notas.—1 Legendum monet Scal. *Scapos*.

NOTE

^e *Sagmina*] Mirum alium versum Nævii a Festo, alium a mutilatore citari. Legendum vero: *Scopas*, atque *verbenas*. Nam *scopæ* in sacris dicuntur apud Plinium, et alios, *verbenæ*. Glossarium: 'Sacmina, θαλλός, σπονδεία ἀρχῆς.' Lege: *Sagmina*, θαλλός, σπονδεία. 'Sagminarius, σπονδειάρχης.' Sed præstat legere *Scapos*. *Scapi* sunt θαλλοί. Apuleius lib. XI. 'Thallos, verbenas, corollas ferentes.' Quin *scapum* capæ Columella *thallum* vocat. *Jos. Scal.*

Sagmina] Liv. xxx. cap. 43. Fecciales cum in Africam ad fœdus ferendum ire juberentur, ipsis postulantibus 'senatus consultum in hæc verba factum est, ut privos lapides, silices, privasque verbenas secum ferrent: uti prætor Rom. his imperaret, ut fœdus ferirent, illi prætorum sagmina poscerent. Herbæ id genus ex arce sumtum dari feccialibus solet.' *Sagmina* a *sanciendo*, quasi *sancimina*. *Dac.*

^f *Salaciam*] Glossarium: 'Salacia,

salum ciere, hoc est, mare movere : (unde Ovidius : Nymphæque salaces :)² quo vocabulo poëtæ pro aqua usi sunt. Pacuvius : Hinc sævitiam Salaciæ Fugimus.

Salacia dicta est quod salum ciet, antiquos autem ait [FEST. eo vocabulo poëtæ pro aqua ipsa usos esse. Pacuvius in

Hinc sævitiam Salaciæ fugimus letique munere vescimur Cereris, post : Condor thalamo nemo ut me tunc inde queat abducere mortalium septam circum mæro.

Salaria^g via Romæ est appellata, quia per eam [PAUL. Sabini sal a mari deferebant.

Salariam viam incipere ait a porta, quæ nunc Col- [FEST. lina a colle Quirinali dicitur. Salaria autem propterea appellabatur quod impetratum fuerit : ut ea liceret a mari in Sabinos salem portari.

Salentinos^h a salo dictos. Cretas, et Illyrios, qui cum Lo-

² ‘Suspicio verba circumscripta semicirculis adjecta esse : neque in veteri libro est illis locus, neque ejus poëtæ libros referre solet Festus.’ *Ant. Aug.* Idem censent Scal. et Dac.

NOTÆ

‘*Ἀμφιπρίτη, Νηρηΐς.*’ Ridiculum vero testimonium Ovidii : cum salax non sit Salacia. Salacia recte exprimit Homeri ‘*Ἀλοσύδνην* : illa παρὰ τὸ τὴν ἄλα σέειν, hæc similiter a salo ciendo. *Jos. Scal.*

Salaciam dicebant Deam aquæ] Gloss. ‘*Salacia Ἀμφιπρίτη, Νηρηΐς.*’ Salacia a salo ciendo, et recte exprimit Homeri ‘*Ἀλοσύδνην*, quæ similiter παρὰ τὸ τὴν ἄλα σέειν, a commovendo mari. Homero autem Halosydne modo Amphitrites, vel Nereidum unius, modo Thetidis epitheton est. *Dac.*

^g *Salariæ*] Eandem Collinam esse appellatam Festus, ut opinor, tradidit. *Ant. Aug.*

Salariæ] Infra : *Salariam viam incipere ait a porta, quæ nunc Collina a colli Quirinali dicitur. Salaria autem propterea appellabatur, quod impetratum fue-*

rit, ut ea liceret in Sabinos salem portari. *Jos. Scal.*

Salariæ viæ] Quæ a porta Collina mittit in Sabinos, unde ‘*Salariam Collinæ portæ*’ vocat Tacit. Ejus meminit Liv. lib. vii. cap. 9. ‘*Galli ad tertium lapidem Salariæ viæ trans pontem Anienis castra habuere.*’ De ea sic Strab. lib. v. ‘*Ἐστρωται δὲ δι’ αὐτῶν ἢ τε Σαλαρία ὁδὸς, οὐ πολλὴ οὖσα, εἰς ἣν καὶ ἡ Νωμειντάνη συμπίπτει, κατὰ Ἡρετον τῆς Σαβινῆς κόμην, ὑπὲρ τοῦ Τιβέρεως κειμένην, ἀπὸ τῆς αὐτῆς πύλης ἀρχομένης τῆς Κολλινῆς.*’ ‘*Strata est per eos (Sabinos) viæ salariæ, non longa, in quam Nomentana incidit apud Eietum Sabinorum vicum supra Tiberim, ab eadem porta incipiens Collina.*’ *Dac.*

^h *Salentinos*] Ait Festus Cretas et Illyrios, quod per mare errarent, Sa-

crensibus navigantes societatem fecerint ejus regionis Italiae, quam *dicunt ab eis*.

Salentini a salo sunt appellati.

[PAUL.

Salias virgines¹ Cincius ait esse conducticias, quæ [FEST. ad Salios adhibeantur cum apicibus paludatæ, quas Ælius Stilo scripsit sacrificium facere in regia cum Pontifice paludatas cum apicibus in modum saliorum.

Salicem^k idem³ virgulti genus, non arboris dicit, et ridicule interpretatur dictam, quod ea celeritate crescat, ut salire videatur.

Salinum in mensa¹ pro aquali solitum esse poni ait⁴ cum

3 Vir doct. in marg. ed. Scal. *Verrius*.—4 Id. *ibid.* ait *Verrius*.

NOTÆ

lentinos dictos, et postea societate facta cum Locrensibus, Italiae ap- pulsos, inde regionem aliquam suo nomine dixisse, nempe Salentinos campos, &c. Verum est Ducem Cretensium Idomeneum per seditionem pulsum ad regem Illyriorum venisse, a quo acceptis copiis, cum Locren- sibus plerisque profugis conjunctus, et amicitia per similem causam sociatus, Locros appulit, ubi Locri illi Italiae a prioribus Locris Ozolis sive Opuntiis Idomenei Comitibus dicti. Marcianus Heracleota: Εἰσὶν δ' ἄποικοι τῶν Ὀπυντιῶν Λοκρῶν, Ἐνίοι δὲ Λοκρῶν φασὶ τῶν ἐν Ὀζολαῖς. 'Sunt enim coloni Opuntiorum Locrorum, Quidam dicunt Locrorum Ozolarum.' A Locris in Iapygiam devenit, ubi Sa- lentini, unde Strabo lib. vi. τοὺς δὲ Σαλεντίνους Κρητῶν ἀποίκους φασίν. 'Salentinos Cretensium colonos esse dicunt.' Utrumque sic Virgil. lib. III. Æneid. 'Hic et Naritii posnerunt mœnia Locri, Et Salentinos obsedit milite campos Lyctius Idomeneus.' Sed de Salentinorum nomine amplius quærendum. *Idem*.

¹ *Salias virgines*] Nullæ erant Sa- liae virgines, sed si quando opus esset virgines Saliorum sacris admoveri, tum illæ dicebantur Saliaæ, dum Saliis præsto erant: de 'apicibus' suo loco dictum. *Idem*.

^k *Salicem*] *Idem*, de Verrio, ut jam sæpe. Salix autem a saliendo, quod et Servio probatur, Eclog. I. 'Salicti,' inquit, 'virgulti genus, dictum eo quod salit ac surgit cito.' Illud improbat tamen Festus, neque injuria, quippe qui sentiat salicem a Græco dici, nempe ab ἐλική, at Elice ab ἐλίσσασθαι, πλέκασθαι, quod sit flexibilis, tortilis. Nihil certius. *Idem*.

¹ *Salinum in mensa*] Quia Salinorum impositione sacræ fiebant mensæ. Arnob. lib. I. 'Sacras facitis mensas salinorum appositu et simulacris Deorum.' Vide in 'mensa.' Et inde est cur figuli Salinum in mensa ponere veriti sint, ne scilicet iterum, uti semel factum est, cum prætereun- tis ejusdam petulantia salinum e mensa figuli in fornacem conjectum fuit, polluta religione, simili præna incuriam luerent. *Idem*.

patella, quia nihil aliud sit sal, quam aqua. Salinum cum sale in mensa ponere figulis religioni habetur, quod quondam in Esquilina regione figulo, cum fornax plena vasorum coqueretur, atque ille proxime eam convivatus, super modum potus somno esset oppressus, cum convivis suis, præteriens quidam petulans ostio patente ex mensa salinum conjecit in fornacem, atque ita incendio excitato, figulus cum suis concrematus est.

Salios^m a saliendo, et saltando dictos esse, quamvis dubitari non debeat, tamen Polemon ait Arcada quendam fuisse nomine Salium, quem Æneas a Mantinea in Italiam deduxerit: qui juvenes Italicos ἐνόπλιον saltationem docuerit. At Critolaus Saonem,^s ex Samothrace cum Ænea Deos Penates qui Lavinium transtulerit, Saliare genus saltandi instituisse, a quo appellatos Salios, quibus per omnis dies, ubicumque manent,ⁿ quia amplæ ponun-

5 Conjicit Dac. *Salonem*.

NOTÆ

^m *Salios*] Glossæ: ‘Salius, ἱερεὺς ὁ τὰ διοπετῆ ἔπλα θεραπεύων. ὑμφοδός. πρό-
ταυς.’ Salii cognomento etiam erant Collini et Agonenses: item, quod vulgare non est, Pallorii et Pavorii. Servius in schedis: ‘Duo sunt genera Saliorum, ut in Saliaribus Carminibus invenitur; Collini, et Quirinales a Numa instituti: ab Hostilio vero Pavorii et Pallorii.’ Hæc ille. Quos Quirinales hic vocat, sunt qui aliter Agonenses. Nam et mons Quirinalis dicebatur Agonalis. *Jos. Scal.*

Salio] Salii sunt ὄρχησταί. A *salia*, *Salius*, ut a ‘condo,’ ‘condus:’ a ‘mergo,’ ‘mergus.’ Inde ‘Saliarum insulæ’ Plinio ὄρχηστρίδες, χορηγίδες. *Salmas.* Saliorum origo incerta. A *Salio* Arcade alii, alii a Numa institutos ferunt. De Ænea habet Polemon vetus rerum Italicarum scriptor: et ab eo Servius: ‘Alii,’ inquit, ‘di-

cunt Salium quendam Arcadem fuisse, qui Trojanis junctus hunc ludum in sacris instituerit.’ De Numa scriptores bene multi. Fuere etiam qui a Dardano institutos dicerent: item qui a Morrio quodam Veientanorum rege. Ut ut sit, instituti fuere ad imitationem Curetum, qui primi ἐνόπλιον ὄρχησιν saltarunt in monte Ida: de quo Callimach. hym. in Jovem. *Dac.*

ⁿ *Quibus per omnis dies ubicumque manent*] Hæc præclaram continent antiquitatis cognitionem. Quæ, ut intelligantur, sciendum est olim ex instituto Numæ ancilia singulis annis mense Martio e sacrario Martis moveri solita, perque dies plurimos circumferri: ideoque per urbem disposita sacraria, quæ se Salii de nocte reciperent, donec urbe confecta in sacrarium Martis redirent, ibique an-

tur cœnæ, si quæ aliæ magnæ sunt, Saliæres appellan-
tur.^o

Salmacis^p nomine nymp̄ha Cœli et Terræ filia fertur causa
fontis Halicarnasi⁶ aquæ appellandæ fuisse Salmacidis,
quam qui bibisset, vitio impudicitæ mollesceret, ob
eam rem, quod ejus aditus angustatus parietibus occasio-

6 Ed. Scal. *Hilicarnia*.

NOTÆ

cilia conderent: quæ sacraria pro-
prie *mansiones* dicebantur, nempe sta-
tiones nocturnæ. *Manere* enim, ut
optime olim magnus Salmasius apud
Julium Capitolinum, est pernoctare,
cubare. Ait igitur Festus, Saliis per
omnes festos dies ubicunque pernoc-
tarent amplas fuisse cœnas appositas,
et inde magnificas alias quaslibet cœ-
nas Saliæres etiam dictas. Post duos
annos, quam hæc notaveram, in manus
meas primum venerunt libri quatuor
observationum Gisberti Cuperi, quos
dum ego cum magno fructu, nec mi-
nori voluptate perlego, incidi in eum-
dem hunc Festi locum, quem optime
habuit, dum inscriptionem istam ex
Grutero pag. 183. egregie illustrat:
MANSIONES. SALIORUM. PALATINO-

RUM. A. VETERIBUS.

OB. ARMORUM. ANNALIUM. CUSTO-
DIAM. CONSTITUTAS.

LONGA. ÆTATE. NEGLECTAS. PECUNIA
SUA. REPARAVERUNT.

PONTIFICES VESTÆ. V. V. C. C. PRO
MAGISTERIO.

PORTI. ACILLII. LUCULLI. VITRASI
PRÆTESTATI. V. V. C. C.

Ibidemque monet Torrentinum et Ne-
apolim Horatii interpretes hunc Festi
locum aliter laudasse, nempe, *quibus*
per omnes sacrorum dies, sed siue Mss.
auctoritate, quare ipse literula addi-
ta, legebat, *per omnis dies*. Ominosi
enim dies quibus movebantur ancilia,
unde in Calendario 1. Kal. Mart. 'An-

ciliorum festum, nec nubere bonum,
quousque condantur.' Sane sæpius
in veteribus libris τὸ ὀμνίσ in *omnis*
degeneravit. *Idem*.

^o *Saliæres appellantur*] Horat. Od.
37. lib. 1. 'Nunc Saliaribus Ornare
pulvinar Deorum Tempus erat dapi-
bus, sodales.' Hoc est, delicatis et
opiparis, ut erant cœnæ Saliæres, qua-
rum nidore ictus olim Tib. Claudius,
cum in Augusti foro cognosceret, de-
serto tribunali, ascendit ad sacerdo-
tes mnaque discubuit. *Idem*.

^p *Salmacis*] Gabriele Faërno auc-
tore scribendum est, *Salmaci das spo-
lia sine sudore, et sanguine*: ut sit se-
narius. Mihi, *da spolia*, non displicet.
Vidend. Strabo lib. xiv. *Ant. Aug.*

Salmacis] Videtur Festus vel Ver-
rius in Ennio disjunctim legere, *Sal-
maci da spolia sine sudore, et sanguine*.
Atqui potius videbatur conjunctim.
Vetus Glossarium: 'Salmacidus, ἄλ-
μυρός.' 'Salmacidum, ἄλμυρόν.' 'Sal-
macia, Ἀμφιπίρη.' 'Salmacia aqua,
ἄλμυρόν ὕδωρ.' Ergo spolia quæ incru-
enta sunt, καὶ ἀναιμωτῆ, καὶ ἀκονιτῆ par-
ta, elegantissime *Salmacida*, ut diluta,
non cruenta vocat, ut anno superiore
notavimus in lectionibus Ansonianis.
Et si quis Ciceronis verba in libris de
Officiis consideret, ubi hæc Enniana
citantur, non aliter legendum esse,
quam *Salmacida*, animadvertet. *Jos.*
Scal.

Salmacis] 'Cui non audita est ob-

nem largitur juvenibus petulantibus antecedentium⁷ puerorum, puellarumque violandarum, quia non patet refugium. Ennius: Salmaci da spolia⁹ sine sanguine et sudore.⁸

Saltum^r Gallus Ælius libro secundo significationum, quæ

7 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *accedentium*.—8 Vide Notas.

NOTÆ

scenæ Salmacis undæ? Vide tamen, si lubet, Ovid. *Metam.* iv. vers. 285. Strabonem lib. xiv. et Vitruvium lib. 11. cap. 8. *Dac.*

⁹ *Salmaci da spolia*] Videtur Festus vel Verrins, &c. [Vide not. Scal. sup.] Hæc Scalig. Sed pace tanti viri dixerim, divisim potius *Salmaci, da spolia*, &c. legendum est, quod et doctissimum Vossium video voluisse: immo, quod nemo monuit, et sic Ciceronem legisse ex loci ipsius lectione certum est. En tibi locum ipsum, nam pretium est moræ, ex lib. i. de Off. 'Intelligendum est autem, cum proposita sint genera quatuor, e quibus honestas officiumque maneret, splendidissimum videri, quod animo magno elatoque, humanasque res despiciente factum sit. Itaque in probris maxime in promptu est, si quid tale dici potest: Vos etenim juvenes, animum geritis muliebrem Illa virago viri. Et si quid ejusmodi: Salmaci, da spolia, sine sudore et sanguine.' Ubi si conjunctim *Salmacida* legit Cicero, aliter se res habebit quam voluit, neque enim in probris videri queant spolia Salmacida, hoc est, incruenta. At divisim *Salmaci, da spolia sine sudore et sanguine*, illud vero in probris maxime, cum *Salmacidis* nomine homo mollis compelletur, spoliæque sine sudore et sanguine dare jubeatur. Huc accedat quod Glossarium, ejus auc-

toritate maxime nititur Scaliger, in hac voce corruptum est. Neque enim *Salmacidum* est ἀλμυρόν, sed *salinacidum*, ut optime animadvertit magnus Salmasius. En tibi ejus verba: 'nimirum *salinacidæ* sunt dicendæ non *salmacidæ*, ut perperam hodie passim hoc nomen scribitur. *Salinacidæ* non sunt simpliciter ἀλμυρίδες, aut ἀλυκίδες, ut Græci vocant fontes salsos, sed acidæ simul et salsæ. Acidæ nimirum salinæ, et in Glossario corrigendum *Salinacidum*. Neque tamen est ἀλμυρόν, sed ὄξυάλμυρον,' &c. Deinde et pravo judicio utuntur viri docti qui in versu Ennii conjunctim legunt *Salmacida spolia*, cum de viro molli et Salmacide loquatur qui daret spolia de se hostibus sine sanguine et sudore. *Idem.*

^r *Saltum*] Lege, non peremit nomen saltuis. ἀρχαϊκῶς. Sunt enim verba Ælii Galli. *Jos. Scal.*

Saltum] 'Quos agros non colebant propter sylvas, aut id genus ubi pecus possit pasci, et possidebant, ab usu suo saltus nominarunt. Hæc etiam Græci τὰ ἔλσεια καὶ νομάς, nostri nemora.' Varr. lib. iv. de L. L. *Saltus*, locus pascuus et sylvosus καὶ ἀνήποτος. Tamen si qua particula in eo aretur, non ideo saltus, ut nec fundus, qui ager cultus est, fundi nomen amittit, si in quadam sui parte sylvas habeat. *Dac.*

ad jus pertinent, ita definit: Saltus est, ubi sylvæ et pastiones sunt, quarum causa casæ quoque. Si qua particula in eo saltu pastorum, aut custodum causa aratur, ea res non peremit nomen saltui, non magis, quam fundi, qui est in agro culto, et ejus causa habet ædificium, si qua particula in eo habet sylvam.

Salva res^s est dum saltat⁹ senex, quare parasiti Apollinis in scena dicent, causam Verrius in libro quinto, quorum prima est P litera, reddidit: quod C. Sulpicio, C. Fulvio¹⁰ Consulibus,^t M. Calpurnio Pisone^u Prætorè Ur-

⁹ Ed. Scal. *dum cantat*. Vid. inf.—¹⁰ Ant. Aug. probante Dac. emendat P. Sulpicio CN. Fulvio.

NOTE

* *Salva res*] *Salva res est, cum saltat senex*, scribendum est, ex Servio III. et VIII. Æn. De initio ludorum Apollinarium Ap. Clandio, Q. Fulvio Flacco 3. Cos. Liv. lib. xxv. et Macrobb. lib. I. Saturn. cum Capitone et Verrio consentiunt. Quod vero dicitur factum C. Sulpicio, et C. Fulvio Cos. cum hi consules nusquam reperiantur, emendandum est, ut existimo, P. Sulpicio, CN. Fulvio, qui Consules proximi fuerunt post supra scriptos; et iisdem Consulibus Calpurnius Piso prætor Urbanus fuit, quem Livius Caim prænomine, Verrius Marcus appellat. Ant. Aug.

Salva res] Piaculum enim erat non solum si incepti ludi alicujus rei interventu interpellarentur: sed etiam si subito ludius constitisset. Arnobius: 'Commissus statim omnes in religiones clamatis sacras, si ludius constitit, si tibicen repente conticuit.' De Parasitis Apollinis diximus in Ausonianis lectionibus. Verum est autem, quod hic dicitur, in mimis fere secundarum partium parasitos esse. Seneca de ira libro III. 'Cælium oratorem fuisse iracundissimum constat; cum quo, ut aiunt,

cænabat in cubiculo lectæ patientiæ cliens, sed difficile erat illi in crapulam coniecto rixam ejus, cum quo edebat, effugere. Optimum judicavit quicquid dixisset sequi, et secundas agere. Non tulit Cælius assentientem, sed exclamavit: Dic aliquid contra, ut duo simus.' Hic *secundas agere*, plane est, assentari, supparasitari, atque, quod ille profitetur, *Aiunt? aio, negant? nego*. Neque aliud intellexit Horatius: 'aut mimum partes tractare secundas.' Clamosi enim inducuntur Parasiti. Glossarium: 'Secundarius, Subdiga, ὑποκριτής.' Jos. Scal.

Salva res est] Paulo aliter Serv. III. Æn. 'Cum,' inquit, 'iracundia matris Deum Romani laborarent, et eam nec sacrificiis, nec ludis placare possent, quidam senex statutis ludis Circensibus saltavit, quæ sola fuit causa placationis: unde et natum proverbium est, Omnia secunda; saltat senex. Quamvis hæc alio ex ordine et alia ex causa narretur historia.' Unde patet Servium non ignorasse quod hic narrat Festus. Dac.

^t Quod C. Sulpicio, C. Fulvio Cons.] Cum hi consules nusquam reperiantur

bis¹¹ faciente ludos, subito ad arma exierint, nuntiato adventu hostium, victoresque in theatrum redierint, solliciti, ne intermissi religionem adferrent, instaurandique¹² essent, inventum esse ibi C. Pomponium¹³ libertinum minum magno natu, qui ad tibicinem saltaret. Itaque gaudio non interruptæ religionis editam vocem nunc quoque celebrari. At in hoc libro refert Sinnii Capitonis verba, quibus eos ludos Apollinares Claudio et Fulvio Consulibus^x factos dicit ex libris Sibyllinis, et vaticinio Marcii vatis institutos, nec nominatur ullus Pomponius, ridiculeque de appellatione parasitorum Apollinis hic causam reddit, cum in eo præteriisset. Ait enim ita appellari, quod C. Volumnius, qui ad tibicinem saltarit, secundarum partium fuerit, qui fere omnibus mimis parasitus inducatur. Quam inconstantiam Verrii nostri non sine rubore retuli.

Salutaris^y porta appellata est ab æde Salutis, [PAUL. quæ ei proxima fuit.

11 Vet. lib. PR. URB.—12 Ed. Scal. *instaurati qui*.—13 Ead. ed. C. *Pompinium*.

NOTE

unice probo Doctiss. Anton. Augustini emendationem P. Sulpicio, CN. Fulvio, qui consules fuerunt post Ap. Claud. et Q. Fulvium Flaccum, qui infra referuntur. *Idem*.

^u M. Calpurnio Pisone] Hunc Caium, non Marcum, vocat Liv. *Idem*.

^x *Eos ludos Apollinares Claudio et Fulvio C.*] His Coss. ludi Apollinares primum facti sunt. Liv. xxvii. sect. 23. ‘Ludi Apollinares Q. Fulvio, Ap. Claudio Coss. a P. Cornelio Sylla prætore urbis primum facti sunt.’ De Ludis Apollinaribus in *Apollinares* dictum est. *Idem*.

^y *Salutaris*] Quo primum anno, et a quibus ludi scenici primi, Megalesia appellati, facti fuerint, incertum est. Livius duplicem opinionem tradit.

Nam lib. xxxiv. ‘P. Scipione Africano 2. Ti. Sempronio Longo Cos. anno urbis 558. Megalesia ludos scenicos C. Atilius Serranus, L. Scribonius Libo Ædiles Curnles primi fecerunt. Horum Ædilium ludos Romanos primum Senatus a populo secretus spectavit.’ Hoc idem Val. Max. scribit lib. ii. cap. 1. Locus senatorum fuit in Orchestra, ut alio loco scripsimus; et hujus rei vestigium extat hoc loco apud Festum, licet in nominibus Ædilium a Livio et Valerio dissentiat. Altera opinio fuit Valerii Antiatii, qui triennio post scribit P. Scipione Nasica, Manio Acilio Glabrione Cos. cum ædes Matris Magnæ Idææ a M. Bruto dedicata est, ludos scenicos primos, Megalesia appellatos, factos

Salutaris porta appellata est ab æde salutis quod ei [FEST. proxima fuit : alii ob salutationes.^z . . . . .
. . . . . Vocantur Megalesia^a qui¹⁴ nunc ludi scenicos olim dicebant quos primum fecisse C. . . . .
. . . . . lium M. Pompilium, M. F.^b . . . . .
. . . . . Curules Ædiles memoriæ prodiderunt historici. Solebant his prodire nimi in orchestra dum intus actus fabulæ componerentur cum versibus obscœnis.

//////////

14 Ead. ed. *quin*.

NOTÆ

fuisse, ut Livius lib. xxxvi. refert. Vidend. Ascon. pro Cornelio. *Ant. Aug.*

Salutaris] *Infra : Salutaris Porta appellata ab æde Salutis, quod ei proxima sit, aut ob salutationes ro . . . . .* Quænam sunt eæ salutationes? nempe quod ad eam Prætor salutaretur is, qui in provinciam Proprætor, aut Proconsule exiret. Vide supra in 'Prætor.' Quæramus igitur, quomodo illud *ro . . . . .* expleri possit: fortasse, *ob salutationes vocantium Prætorum.* Quæ sequuntur, aliopertinent, et linea prior deest. Ita autem succenturianda sunt: *Scenici antiquitus appellabantur, qui Megalenses nunc ludi. Scenicos vero ludos primum fecisse C. Atilium, M. Popillium Ædiles memoriæ prodiderunt historici. Solebant autem prodire in orchestra, dum intus actus fabulæ componerentur cum versibus obscœnis.* Vide Livium lib. vii. non longe post initium. *Jos. Scal.*

Salutaris porta] Inde et Salutaris collis, qui in colle Quirinali, Varr. iv. de L. L. 'Collis Salutaris quarticeps adversum est Apollinis ædem et Salutaris.' *Dac.*

^z *Ob salutationes]* A salutatione vocata porta Salutaris, nempe quod ad eam portam prætor salutaretur is

qui in provinciam pro prætor aut pro consule exiret. Vide 'Prætor.' *Idem.*

^a *Vocantur Megalesia]* Lege, *vocantur Megalesia nunc quos ludos scenicos olim, &c.* Verum est Megalenses ludos scenicos fuisse. Liv. lib. xxxvi. sect. 36. 'Ludique,' inquit, 'ob dedicationem ejus' (de æde Idææ matris loquitur) 'facti, quos primos scenicos fuisse Valerius Antias est auctor, Megalesia appellatos.' Inde Ovid. de iisdem, 'scena sonat, ludique vocant:' lib. iv. Fast. Verum etiam multo ante ludos Megalenses Romæ fuisse scenicos hic aperte Festus et Livius lib. vii. sect. 2. 'Ludi quoque scenici,' inquit, 'nova res bellicoso populo, nam Circi modo spectaculum fuerat, inter alia cœlestis iræ placamina instituti dicuntur:' locum integrum adi, ut eorum principium videas et incrementum. Ludi scenici Romæ primum acti anno ab Urbe C. 392. At ludi scenici Megalenses, an. U. C. 549. *Idem.*

^b *C. . . . . lium, M. Popillium, M. F.]* *Supple C. Atilium, &c.* Ædiles curules curatores erant ludorum solennium: ut ex Cicerone et aliis notum est. Sed mihi Popilii, quem hic Ædilem nominat Fest. nomen suspectum

Sambuca¹⁵ c organi genus, a quo sambucistriæ [PAUL. dicuntur: machina quoque, qua urbs expugnatur, similiter vocatur. Nam, ut in organo chordæ, sic in machina intenduntur funes.

Sambuca organi dicitur genus, a quo Sambycistriæ [FEST. quoque dicuntur: per similitudinem etiam eam machinam appellarunt qua urbes expugnant: nam ut in Organo chordæ, sic in machina funes intenduntur.

Samnites^d ab hastis appellati sunt, quas Græci [PAUL. σαύνια¹⁶ appellant, has enim ferre assueti erant, sive a colle Samnio,¹⁷ ubi ex Sabinis adventantes consederunt.

15 Vet. lib. *Sambina*.—16 Ed. Scal. *σαύνια*.—17 Ead. ed. *Samo*.

NOTÆ

est; cum nullibi eum cum C. Atilio conjunctum legas. Rescribendum igitur puto, C. Atilium, L. Scribonium Libonem: nam et hos primos Megalesia ludos scenicos fecisse an. U. C. 560. tradit Liv. lib. xxxiv. sect. 54. 'Megalesia,' inquit, 'ludos scenicos C. Atilius Serranus, L. Scribonius Libo Ædiles Curules primi fecerunt.' Quanquam et ibi etiam sui oblitum fuisse Livium puto: jam enim undecim annis ante Ædilitatem Atilii et Scribonii Libonis Megalesia Romæ acta fuerant, cum scilicet Idæa mater in Palatium fuit perlata, Ædilibus Curulibus, ni bene fallor, Cn. et L. Cornelii Lentulis. Vide illum lib. xxix. sect. 11, 13. et 14. *Idem*.

^c *Sambuca*] A Syriaco *Sabbea* organi Musici genus proxime ad ἀπρης similitudinem; unde 'Sambucinae' Plauto dicuntur mulieres quæ eo canunt, 'Sambucistriæ' Livio. Ab ejus similitudine turris obsidionalis infera regione occultans muralem arietem, mediis tabulatis sagittarios, ad depellenda muralia præsidia: supero tabulato pontem inferne affixum, su-

perne funibus aut catenis pensilem in murum demittens, quo trajiciant armati ad occupanda mœnia, Sambuca dicta est, quod crebri funes pensilis pontis Sambucæ chordas referant. Vide Polybium lib. viii. *Idem*.

^d *Samnites*] Infra: *Populis Samnitibus nomen impositum ait Verrius propter genus hastarum, quæ Saunia appellant Græci. Alii aiunt Sabini vere sacro voto hoc genus hominum extra fines ejectum, Comio Castronio duce, occupasse collem, cui nomen est Samnio: a quo colle Samnites dictos. Hujus rei testis locuples inter alios Strabo. Sisenna etiam ejus historiae meminerat libro quarto Historiarum: 'Quondam Sabini feruntur vovisse, si res communis melioribus locis constitisset, se ver sacrum facturos.'* Nam de vere sacro sæpe Livius, et alii. *Jos. Scal.*

Samnites ab hastis quas Græci σαύνια] Inde *Saunitæ* Græcis dicti sunt Σαυνίται, Latini v mutato in *m Samnitus* dixerunt; alii a colle Samnio, quem a Sabinis ejecti Comio Castronio Duce occuparunt, dictos fuisse. Hanc historiam narrat Strabo lib. v. qui ta-

Samnitibus ^e nomen *factum ab hastis*, propter genus [FEST. *hastæ*, quod *σωνία* appellant Græci: alii aiunt Sabinis vere *sacro voto* ^f hoc genus hominum extra fines ejectum Comio Castronio duce occupasse collem, cui nomen *Samnio*, a quo *Samnites*.

Sanates dicti sunt qui supra infraque Romam ha- [PAUL. bitaverunt, quod nomen his fuit, quia, cum defecissent a Romanis, brevi post redierunt in amicitiam, quasi sanata mente. Itaque in duodecim cautum est, ut idem juris esset Sanatibus, quod fortibus,¹⁸ id est, bonis, et qui nunquam defecerant a populo Romano.

Sanates ^g quasi *sanati appellati*, id est, *sanatæ mentis*. [FEST.

18 Vet. cod. *fortibus*.

NOTÆ

men aliquatenus a Festo diversus abit. Et a Sabinis Samnites ortos indicat Varr. lib. vi. de L. L. 'Item ostendit quod oppidum vocatur Casinum. Hoc enim a Sabinis orti Samnites tenuerunt, et nunc nostri.' *Dac.*

^e *Samnitibus*] Quod ait ab hastis sanniis Samnites dictos, probatur Plinio l. III. c. 12. Saunia autem illa erant proprie *veruta*, quæ arma Samnitium fuisse Virgilius innuit, dum 'veru Sabellum' vocat, l. VII. *Æneid. Idem.*

^f *Sabinis vere sacro voto*] De vere sacro a Sabinis voto Zizenna apud Nonium: 'Quondam Sabini feruntur vovisse, si res communis melioribus locis constitisset, se ver sacrum facturos.' Et Strabo extremo lib. v. Ceterum, inquit, de Sabinis hoc narratur. Sabini diurno bello cum Umbri conflictati voverunt, ut Græcorum quidam, se ejus anni fetus Deo sacraturos. Cum igitur hostes vicissent, ut votum solverent, ejus anni proventa partim immolarunt, partim Deo consecrarunt. At insecta sterilitate, quidam retulit, prolem quo-

que fuisse dicendam. Cui obtemperantes Sabini eodem anno genitos suos Marti consecrarunt, &c. Porro ver sacrum, *ἔτος ἱερὸν* Græcis dicitur non *ἔαρ*, quod certe notatum oportuit. *Idem.*

^g *Sanates*] Festus retulerat doctorum virorum opiniones de Sanatibus, quod verbum in 12. tabulis fuisse, refert etiam Gell. lib. XVI. cap. 10. *Ant. Aug.*

Sanates] Quæcumque in Epitoma habentur, ea desiderantur in reliquiis Festi. Itaque supplendum ex Epitoma initium illarum reliquiarum. Quæ sequuntur, in hanc sententiam concipienda sunt: Sulpicius autem Sanates, et Opillius aiunt dici inferioris loci gentes: ut Tiburtes, et alios, qui cum populo Tiburtino habitarent in agro Tiburti, id est, omnes peregrinos, inferiorisque loci. Itaque scriptum esse in 12. 'Nexo solutoque, foreti sanatique idem jus esto,' id est, bono Romano, idem et peregrino, qui et inferiore loco est. Sunt qui intelligent colonias, quæ sunt deductæ in priscos Latinos a Tarquinio Prisco,

Sulpicius autem Rufus sanates, et Opillius Aurelius existimant dici inferioris loci gentes, ut Tiburtes et alios, qui cum populo Tiburte¹⁹ habitaverunt in agro Tiburti, id est, peregrinos inferiorisque loci gentes, itaque scriptum est in XII. nexo, solutoque forti sanatique, idem jus esto, id est, honor, quod et peregrino, qui et inferiorum coloniarum, quæ sunt deductæ in Priscos Latinos, quas Priscus rex inegerit secundum mare supra et infra Romam in civitates Latinorum, eosque sanatis, propterea quod præter opinionem eos paravisset sanavissetq. et cum eis pacisci potuisset, nominavit, ut ait Cincius lib. II. de officio jurisconsulti, ne Valerius quidem Messala in XII. explicatione id omisit, qui tamen in eo libro, quem de dictis involute²⁰ inscribit fortis et Sanatis duas gentis finitimas esse ait, de quib. legem hanc inscriptam esse qua cautum uti id jus manifesto, quod P. R. haberent: neque alios quam foretos, et sanates eam legem significare existimat hoc intellectu, multi¹ sunt quibus quod alias placuit displiceat postea: ideoque ait sancti foreti significare sanati insani.

19 Ed. Scal. Tiburta.—20 Ead. ed. involate.—I Ead. ed. 'intellectio tumulti.'

NOTÆ

quas inegerit secundum mare infra Romam in civitates Latinorum: eosque sanatis, propterea quod præter opinionem eos pacavisset sanavissetque, et cum eis pacisci potuisset, nominavit, ut auctores sunt Cincius libro II. de officio Jurisconsulti, M. Valerius Messala in ea in 12. explicatione. Idem tamen in eo libro, quem de dictis involute inscribit, foretis et sanatis ait duas gentis finitimas mari: de quibus legem hanc inscriptam esse videri, Uti duæ maritimæ gentis eodem cum P. R. haberentur jure: neque alios quam foretos et sanates legem hanc significare existimat hoc intellectu: multi sunt quibus id, quod pluribus placuit, dis-

pliceat: et aliter in 12. sanati, foreti interpretentur: hoc est, sanati, insani. Propemodum ea videtur Festi sententia esse. Jos. Scal.

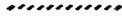
Sanates quasi sanati] Vide 'Hortum.' Infra post legem 12. tabularum: Nexo solutoque, forti sanatique idem jus esto, id est, honor. Emenda: id est, bono. Quæ sunt verba Festi interpretantis verba legis: Idem jus esto forti, id est, bono, quod sanati, id est, peregrino. Et jam supra docuit fortem bonum significare. De coloniis quas Priscus Tarquinius in Priscos Latinos deduxit, nihil apud alios auctores legi. Prisci Latini dietæ coloniarum quæ a Latino Sylvio deductæ. Vide 'Priscæ.' Duc.

Sanctum^h ait dici *Opilius Aurelius* quod nec *sacrum est, nec religiosum*: at *Ælius Stilo*, quod *utrumque esse videatur, et sacrum scilicet et religiosum*; plerique autem quodei, qui id violavit, pœna sit mulctare sancita: sed ponitur pro sacro² tantum. Unde et sanctio dicta legum: sancta item et rogatio, quiq. concionem³ rogavit TR. PL.

Sandaracamⁱ ait esse genus coloris quod Græci sandicem appellant.- Nævius: *Merula sandaracino ore.*^k

Sandaraca, genus coloris. Nævius: *Merula san-* [PAUL. daracino ore.

Sanqualis avis,^l quæ ossifraga dicitur.

2 Ead. ed. 'se ponetur pro *sacra tantum.*'—3 Ead. ed. *qui concionem.*

NOTÆ

^h *Sanctum*] Sex. Pompeius docuerat, quid sanctum esset ex *Ælii* et aliorum sententia: plerisque visum esse, cum pœna multave sit imposita id violanti: ita muros sanctos dici, et Tribunos plebis: hinc sanctiones legum, quod in his pœnæ contra legum violatores sanciantur, ipsas quoque leges aut rogationes sanctas dici, quod eas impune transgredi non licet. Hæc, et his similia, Festus, ut arbitramur. *Ant. Aug.*

Sanctum] Sanctum, inquit, ponitur tantum pro eo quod sancitum est, unde et legum sanctiones, et sanctæ rogationes, et Tribunus plebis, qui concionem rogavit, sanctus dicitur. Sanctum proprie, quod nec sacrum est nec religiosum, ut ait *Opilius*. Aliquando tamen quod sacrum est, et religiosum, id optime sanctum dicitur. Vide 'religiosum.' *Dac.*

ⁱ *Sandaracam*] *Sandaracam* ait esse genus coloris, quod Græci sandycem appellarunt. Nævius: *Merula Sandaracino ore.* *Jos. Scal.*

Sandaracam] *Sandaraca* sive *sandyx* de herba et de colore sive figmento dicitur. *Hesych.* Σάνδυξ δένδρον θαμ.

νῶδες, οὗ τὸ ἄνθος χροῖαν ἔχει κόκκιν ἐμφερῆ, ὡς Σωσίβιος, ἢ φάρμακον ἰατρικόν. 'Sandyx, frutex, enjus flos similis cocco, vel pigmentum,' &c. Hic enim φάρμακον nihil aliud est quam pigmentum, χρώμα, color. Unde optime Festus *genus coloris*: nam de pigmento tantum loquitur. De *sandyce* herba vetustissimum Glossarium, 'sandyx herba tincturæ apta, quam vulgus *Varantiam* vocat.' Eamque hodie vulgo infectores *Garantiam* vocant. Eam intelligit *Vopiscus* in *Divo Aureliano*: 'Dicitur enim *sandyx Indica* talem purpuram facere, si curetur.' Ubi vide *Salmasium*, et in *exercitationibus Plin. Dac.*

^k *Merula Sandaracino ore*] *Merula* rostrum habet luteum, quod poëta *sandaracinum* dicit, quia *sandaraca*, etsi facie rubra est, colore tamen luteo tingit. *Idem.*

^l *Sanqualis avis*] Ex iis, quæ *Paulus* hic, et in 'Sanquali porta' dicit, crederem *Sanqualem* avem fuisse in tutela *Sangi*, seu *Sancti*, ut *picus Martis*, *aquila Jovis*, *corvus Apollinis*, *pavo Junonis*, *noctna Minervæ*. De hac *Plin. lib. x. cap. 7.* 'Sangualem

Sanqualis avis appellatur quæ in commentariis auguralibus ossifraga dicitur, quia in *Sangi Dei* tutela est.

Sanqualis porta ^m appellata est ab avi sanquali, ideoque eodem est nomine, quo avis ipsa appellatur.

Sanqualis porta appellatur proxima ædibus Anci.⁴ [PAUL. Saperda, genus pessimi piscis.

Saperda genus pessimi piscis,ⁿ sapientem tiam significat, cum ait Varro,^o *Belli festivi saperdæ, cum simus omnes.*

Sarcito in duodecim^p Servius Sulpicius ait significare damnum solvito præstato.

4 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit ædi *Sangi*.

NOTÆ

avem atque immussulum angures Romani in magna quæstione habent. Immussulum aliqui vulturis pullum arbitrantur esse, et sangualem ossifragæ. Massurius sangualem ossifragam esse dicit, immussulum autem pullum aquilæ, priusquam albicet cauda. Quidam post Mucium auguræm visos non esse Romæ confirmavere: ego, quod verisimilius est, in desidia rerum omnium non arbitror agnitos. Vide 'Alites.' *Ant. Aug.*

Sanqualis] Sanqualis avis a quibusdam Ossifraga appellatur. Eadem in commentariis auguralibus *Sanga* dicitur: quia in *Dei Sangi* tutela est. *Jos. Scal.*

Sanqualis] Vide 'immusculus.' *Duc.*

^m *Sanqualis porta*] Potius ab æde Sanci sive *Sangi* dicta *sanqualis*, quomodo ab ejusdem *Dei* tutela ossifraga avis eodem nomine dicta est. De *Sango* vide in 'propterviam.' *Idem.*

ⁿ *Saperda genus piscis*] Hesyeh. Σαπέρδης ὄνομα ἰχθύος, οἱ δὲ ταρίχου εἶδος, ἄλλοι ὑπὸ Ποντικῶν τὸν Κορακίον ἰχθύν. i. 'Saperda nomen piscis. Alii

tarichi genus; alii coracinum piscem apud Ponticos.' Ponticum obsonium et vile vocat Arcestratus apud Athenæum, quem vide. Inde Persius 'saperdam advehe ponto.' Alii aquas dicunt salsas. Alii frustum tantum cujusque piscis salsi. *Idem.*

^o *Varro*] Varronis locus mutilus. Pleniorē et leviter immutatū sic Nonius: 'Saperdæ,' inquit, 'quasi sapientes et elegantes. Varro, Modio: omnes videmur nobis esse belli, festivi, saperdæ, cum simus σαμπολ.' Saperda tamen non pro sapiente, ut Festus Noniusque interpretantur, sed pro faceto et salso, ut optime monuit doctiss. Meursius. Itaque sensus verborum ejus: Omnes nobis videmur esse belli, festivi, salsi; cum tamen simus saproi, (captavit manifesto alliterationem,) id est, insulsi, nec in toto corpore habeamus vel micam salis. Nam *sapra* sunt quæ salis defectu putruerunt. *Idem.*

^p *Sarcito in duodecim*] Verba 12. 'Si quadrupes pauperiem faxit, dominus sarcito, noxæve dedito. Item . . . rupitias . . . sarcito.' Ubi sar-

Sarcito, damnum solvito.

[PAUL.

Sardanapalus⁹ rex Assyriorum fuit unicæ luxuriæ, inter mulieres epulasque versatus semper, atque omni tempore.

Sardare,^r intelligere. Nævius: Quod bruti nec satis sardare queunt.

Sardare^s intelligere significat Nævius belli Punici [FEST. libro, quod bruti nec satis sardare queunt . . . . .

Sardi venales^t alius^s alio nequior: ex hoc natum proverbium

//////////

5 Ead. ed. 'Sardi vernaes . . . . .
Sardi vernaes alius alio,' &c.

NOTÆ

cire est detrimentum præstare, compensare, a vestibus ducta metaphora, quæ proprie *sarciri* dicuntur, cum laceræ reficiuntur. Inde 'sarte' in auguralibus est pro 'integre.' Et 'sarta tecta' in locationibus solennia, hoc est, integra. Vide 'sarte.' *Idem.*

⁹ *Sardanapalus*] Justin. lib. i. cap. 3. 'Postremus apud eos,' (Assyrios,) 'regnavit Sardanapalus, vir muliere corruptior: ad hunc videndum, quod nemini ante eum permissum fuerat, præfectus ipsius, Medis præpositus, nomine Arbaces, cum admitti magna ambitione ægre obtinisset, invenit eum inter scortorum greges purpuram colorem, et muliebri habitu, cum mollitia corporis et oculorum lascivia omnes fœminas anteiret, pensa inter virgines partientem.' Proverbio læcum dedit. Vide Erasmi adagia: 'Sardanapalus.' *Idem.*

^r *Sardare*] Sardare pro intelligere; et Sardi intelligentes, callidi. A Sardis populis forte, qui versipelles audiebant. *Idem.*

^s . . . . intelligere . . .] Schedæ, 'Sardare intelligere significat. Nævius belli Punici libro . . . . quod bru-

ti nec satis sardare queunt.' Deest tantum numerus libri, &c. *Idem.*

^t *Sardi venales*] Vidend. Plutar. in problem. Utitur hoc proverbio Cicero in epist. ad Fabium Gallum: 'Habes Sardos venales, alium alio nequiorum:' quibus verbis interpretatio Capitonis Ciceronis auctoritate confirmatur. Sed quod dicitur Gracchum Faltonis collegam fuisse, enique de Sardis triumphasse, falsum est. Hi enim Consules fuerunt anno 515. Is vero, qui triumphavit, collegas habuit, in primo consulatu C. Claudium Pulchrum, in secundo M. Juventium Thalamam, annis 576. et 590. e fastis Capitolinis. Plinius, sive quis alius qui scripsit libellum de viris illustrib. Capitonis interpretationem sequi videtur in proverbio explicando. Licet, nescio quos auctores secutus, dicat Gracchum Prætorem Galliam obtinuisse, primo Consulatu Hispaniam, altero Sardiniam. *Ant. Aug.*

Sardi venales] *Sardi venales, hoc est, alius alio nequior: ex hoc natum proverbium videtur, quod ludis Capitolinis, qui fiunt a vicinis prætextatis, auctio Veientium fieri solet: in qua novissimus is, qui omnium deterrimus, producitur a*

videtur, quod Iudis *Capitolinis*, qui fiunt a vicinis⁶ *prætextatis*^a auctio Veientium⁷ fieri solet, in qua novissimus quisque deterrimus producitur a *præcone* senex cum toga prætexta,⁸ bullaque aurea, quo cultu Reges soliti sunt esse Etruscorum,⁹ quia¹⁰ Sardi appellantur, quia Etrusca gens orta est Sardibus ex Lydia. Tyrrhenus enim^x inde profectus cum magna manu eorum occupavit eam partem Italiae, quæ nunc vocatur Etruria. At Sinius Capito^y ait Ti. Gracchum Consulem collegam P. Valerii Faltonis^z Sardiniam Corsicamque subegisse, nec prædæ quicquam aliud quam mancipia captum, quorum vilissima multitudo fuerit.

Sargus^a piscis genus: qui in Ægyptio mari fere nascitur.

6 Scal. et Dac. legendum monent *vicinis*.—7 Ead. ed. *relentium*.—8 Ed. Scal. *prætexta*.—9 Ead. ed. *Etruscorum*.—10 Legit Dac. *qui*.

NOTÆ

—*præcone in medium senex cum toga prætextata*, &c. Capitolinis Iudis supplevimus ex Plutarcho, de quibus præter alios Livius libro v. De prætextatis vicinis vide supra in ‘Prætexta.’ Nam et hic ex eo loco cognosces *vicanis*, non *vicinis*, legendum esse: et ibi ex hoc vicanos esse vici magistratos. Potes etiam legere: *qui fiunt a vicanis, et magistris collegii*. Jos. Scal.

Sardi venales] Ita fere ad verbum Plutarchus in Quæstionibus Romanis, quæst. 55. Dac.

^a *A vicinis prætextatis*] Lege, *a vicinis*: hoc est, vicorum magistris, qui, quamvis Magistratus non erant, ludos faciebant prætextati, ut ex Cicero, et Livio notum est. *Idem*.

^x *Tyrrhenus enim*] Vide ‘Tyrrhenos.’ *Idem*.

^y *At Sinius Capito*] Hæc Capitonis interpretatio ejus auctoritate, qui libellum de viris illustribus edidit, confirmatur. ‘Tiberius,’ inquit, ‘Sempronius Gracchus, ... prætor Galliam

domuit, consul Hispaniam, altero consulatu Sardiniam: tantumque captivorum adduxit, ut longa venditione res in proverbium veniret, Sardi venales.’ Hoc proverbio usus est Cicero Epist. 24. lib. vii. ‘Habet Sartos venales, alium alio nequiores.’ Quare minime Meursio assentior, qui legebat *Sardi vernaes*, i. homines nequissimi qui vernas et servos vincerent; Sardi enim vetustissima lingua Latina versipelles et callidi, a *sardare*, intelligere, callere. Absque dubio vera est Capitonis sententia. *Idem*.

^z *Collegam P. Valerii Faltonis*] Falsum est Gracchum Faltonis collegam fuisse. Gracchus enim et Falto Consules fuerunt anno dxxv. At Gracchus, is qui triumphavit, collegas habuit in primo consulatu C. Claudium pulchrum, in secundo M. Juventium Thalmam annis dLxxvi. et dxc. *Id.*

^a *Sargus*] ‘Præclarus helops’ in versu Lucil. est splendidus, luentu-

Lucilius : Quem præclarus helops, quem Ægypto sargus movebit.

Sargus piscis genus in mari Ægyptio. [PAUL.

Sarissa,^b hasta Macedonica.

Sarissa est hastæ Macedonicæ genus. [FEST.

Sarpta vineta¹¹ putata, id est, pura facta : unde et [PAUL. virgulæ abscissæ sarmenta : sarpere enim antiqui pro purgare dicebant.

Sarpta vinea^c putata, id est, pura facta. *Virgulæ* [FEST. enim relictæ impedimento vitibus solent esse, quæ ideo abscinduntur : inde etiam sarmenta scriptores dici putant ; sarpere enim antiqui pro purgare dicebant.

Sarpuntur vineæ,^d id est, putantur, ut in duodecim : Quandoque sarpta, donec dempta erunt.

Sarra, Tyros¹² insula. [PAUL.

Sarra^e dicebant quæ nunc Epiros dicitur . . . [FEST.

11 Vet. lib. *Sarpa vinea*.—12 Vet. cod. *Epiros* vel *Pylos*. Vide Notas.

NOTÆ

lus : eadem mente apud Cicer. 'Præclara bestia.' Ibid. 'Ægypto sargus' idem quod apud Plaut. 'hospes Zacyntho :' apud Terent. 'annus Corintho :' apud alios 'vinum Lesbo,' 'vinum Chio :' ad imitationem Græcorum, *οἶνος Λεσβόθεν, οἶνος Χιόθεν*, &c. *Idem*.

^b *Sarissa*] *Σάρισα, δόρυ μακρὸν, εἶδος ἀκοντίου Ἑλληνικοῦ, σπάθη βαρβαρική, Μακεδόνες*. Hesych. 'Sarissa hasta longa, genus jaculi Græcanici, gladius barbaricus, Macedones.' Vocem Macedonicam esse testatur etiam Curt. lib. ix. 'Macedo justa arma sumserat, æreum clypeum, hastam, quam sarissam vocant, læva tenens, dextra lanceam, gladioque cinctus, velut cum pluribus dimicaturus.' *Id.*

^c *Sarpta vinea*] *Sarpere* est putare, unde *sarpta vinea*, et *sarmenta* surculi amputati. Et *sarpiculæ* falces quibus

vites putabantur et arbores. *Sarpas* hodie vocamus : cujus diminutivum *sarpiculæ*, ut 'paviculæ' a 'paviendo.' Postea, ut solenne fuit Latinis a mutare in *e* et *i*, *sarpiculæ* et *sirpiculæ* dictæ sunt pro *sarpiculis*. Non igitur sunt a *sirpando*. *Idem*.

^d *Sarpuntur vineæ*] Verba legis 12. 'Tignum junctum ædibus vineæque concapis ne solvito.' *Quandoque sarpta donec demta erunt*. Malim : *donec demta escit, vinea* scilicet. Et ita al. *Escit, erit*. Alibi, Sensus est : vineæ concapes, hoc est, tignum quod caput suum cum capite vineæ commissum habet, non solvitur ubi primum sarpta est vinea, donec demta erit. Ut neque tignum junctum ædibus, nisi cum dirutum casu aliquo ædificium. *Idem*.

^e *Sarra*] Virg. lib. II. Georg. 'Ut gemma bibat, et Sarrano dormiat os-

Sarte ponebant pro integre: ob quam causam [PAUL. opera publica, quæ locantur, ut integra præsentur, sarta tecta vocantur:¹³ etenim sarcire est integrum facere.

Sarte^f in auguralibus pro integro ponitur, sane sar- [FEST. teque^g audire videreque, ob quam causam opera publica quæ locantur ut integra præsentur, sarta tecta vocantur, etenim sarcire est integrum facere.

Sas^h Verrius putat significare eas, teste Ennio, qui dicat

13 Vet. lib. locantur.

NOTÆ

tro.' Servius Tyriam purpuram interpretatur, quod Tyros Sarra dicta sit, a pisce Sar appellato. Sic Sarra-næ tibiæ dictæ, vel Tyriæ, vel Afri-canæ. Probus Ennium ait dixisse Pœnos Sarra oriundos, id est, Tyro. *Ant. Aug.*

[Sarra] Sarra prius insula, quæ nunc Epiros est. Ita plane scripsit Festus. Significat, prius insula cum esset, postea cum ab Alexandro obsidetur, ἡπειρώσθαι. Nota ac celebris historia. Nomen hoc incognitum fuit Græcis: nam, ut Syri ipsi, vocabant Tyron: at Phœnices antiquitus Sor dicebant. Eorum coloni Carthaginienses, eadem lingua utentes, Sar vocarunt. Ab illis didicerunt Romani. Unde Ennius Pœnos Sarra oriundos dixit, hoc est, Tyro. Obsolescente Hebraismo, quod fuerat idioma Phœnicum, Syri, pro Sor, Tur dixerunt: primum quia Sade et Sin literas mutant in Tau: deinde, quia ipsi non utuntur O, sed pro ea, U, solent usurpare. Qui utrique linguæ operam dederunt, sciunt me verum loqui. *Jos. Scal.*

^f [Sarte] Charis. lib. II. Porphyrio ex Verrio, et Festo, In auguralibus, inquit, libris ita est: 'sane, sarteque.' *Ant. Aug.*

[Sarte] Sarta tecta Græcis oratoribus, et aliis dictum ἐπισκευαί. at Glos-sis: ὑποβραφαί. quia et sarcire est βάρειν. In locatione operum publicorum, quæ fiebat lege Censoria, certum est additum fuisse: PORTI-CUM. SARTAM. TECTAM. PRODUIT. *Jos. Scal.*

^g Sane sarteque] Verba ex auguralibus desumpta. *Dac.*

^h [Sas] Ennii versus lib. VII. mendosi sunt, quamvis a Paulo non male referantur. *Ant. Aug.*

[Sas] Græce σάς, ut 'sos,' 'suos,' a Dorico σώς, σούς. Vide 'sos.' Sic 'so' pro 'suo,' 'sa' pro 'sua,' 'sis' pro 'snis,' &c. *Dac.*

[Sas] Versus Ennii elegantissimos, rejectis illis spuris glossematis, quæ in medium illorum temere irrepserant, ita legendos curabis: *Nec quisquam sophiam, sapientia quæ perhibetur, In somnis vidit prius, quam sum discere caput.* Nam Romani ignotum verbum plebi *sophiam* solebant semper Latine reddere. Afranius in Sella: 'Usus me genuit, mater peperit memoria. *Sophiam* vocant me Græci: vos *Sapientiam.*' Ennius sine dubio extulit hos versus, cum visus est in somnis sibi adesse Homerus poëta. Neque, inquit, quisquam somniat se

in libro primo : Virgines nam sibi quisque domi Romanus habet sas : cum suas magis videatur significare : sicuti ejusdem libro septimo¹ fatendum est eam significari, cum ait : Nec¹⁴ quisquam philosophia (quam doctrinam¹⁵ Latina lingua non habet, sapientia quæ perhibetur) Insomnis vidit prius, quam sam discere cœpit. Idem cum ait sapsam pro ipsa, nec alia ponit in libro sexto decimo : Quo res sapsa loco sese ostentatque jubetque : et Pacuvius in Teucro : Nam Teucrum regi sapsa res restibilet.

Sas, suas. Ennius : Virgines nam sibi quisque [PAUL. domi Romanus habet sas. Sam, eam. Idem Ennius : Neque quisquam philosophiam Insomnis vidit prius, quam sam discere cœpit. Sapsa, ipsa. Idem Ennius : Quo res sapsa loco sese ostentatque jubetque.

Saticula^k oppidum in Samnio captum est, quo postea [FEST.

¹⁴ Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. Neque.—¹⁵ Vet. cod. philosophiam quæ doctrina.

NOTÆ

videre sapientiam, quin eam prius didicerit. Hoc enim naturaliter fit, ut quæ quotidiano usu tractamus, ea sæpe in somnis imaginari soleamus. *Jos. Scal.*

¹ *Siculi ejusdem libro septimo*] Ennius sine dubio his versibus tacite obtrektoribus suis respondet, qui propter invidiam ejus poëmata tanquam non domi nata, sed ab Homero, qui illi in somnis apparuerat, desumta, carpebant. Nemo, inquit, somniat se videre sapientiam, quin eam prius didicerit. Hoc enim naturaliter fit, ut quæ quotidiano usu tractamus, ea sæpe in somnis imaginari soleamus. Unde eleganter apud Attium in Bruto. 'Rex, quæ in vita usurpant homines, cogitant, coirant, vident. Quæque agunt vigilantes, agitantque, ea si quoi in somno accidunt, Minus mirum est.' *Dac.*

^k *Sati* . . .] Saticulam deductam esse coloniam Paterculus scribit libro priore. Livius quoque lib. xxvii. Saticulanos inter colonos fideles 18. coloniarum ennumerat. De hac igitur Festi verba intelligere possumus. Saticula oppidum in Samnio captum est, quo postea coloniam deduxerunt, &c. L. Papirio Cursore, V. C. Junio Bruto ii. Cos. anno post R. C. cdxl. ex fastis Capitolinis. *Ant. Aug.*

Saticula] Patercul. lib. i. cap. 14. 'Insequentibus consulibus, a Sp. Postumio, Philone Publilio Censoribus Acerranis data Civitas, et post triennium Terracinam deducta colonia. Interpositoque quadriennio, Luceria,' (melius *Luceriam*) 'ac deinde interjecto triennio, Suessa Aurunca; et Saticula Interamnaque' (melius : *Suessam Auruncam, et Saticulam, Interamnamque*) 'post biennium.' Vide et

coloniam deduxerunt Triumviri M. Valerius Corvus, Junius Scæva, P. Fulvius¹⁶ Longus ex S. C. Kal. Januarii, P.¹⁷ Papirio Cursore, C. Junio II. Cos.

Satis¹ verbum Verrii melius fuit præterire, ut mihi videtur, quam tam absurdas¹⁸ opiniones suas de eo recitare,¹⁹ quas sciens præterii, tam Hercules, quam de Scabro, quod proximum sequebatur.

Satur,^m et vir, et caro non habent.²⁰

Satura,ⁿ et cibi genus ex variis rebus conditum est, et lex multis aliis legibus conferta. Itaque in sanctione legum ascribitur: Neve per saturam abrogato,^o aut derogato. T. Annius Luscus in ea, quam dixit adversus Ti. Grac-

16 Vet. cod. *Fluvius*.—17 Vir doct. in marg. ed. Seal. conj. L.—18 Vet. cod. *absudi qui*.—19 Idem *restare*.—20 Vide Not. infra.

NOTÆ

Liv. lib. xxvii. *Dac.*

¹ *Satis*] Inepte Festus neque Verrii opinionem recitat, neque suam explicat, de his duobus verbis, *satis* et *scabrum*. Sunt quædam doctis viris condonanda; non enim omnia possumus omnes. *Ant. Aug.*

Satis verbum] Ridicule Festus, qui dum Verrii sententiam reprehendit, neque nobis eam recitat, ipse suam etiam tacet. Satis a Græco ἄλις, λ converso in τ. *Dac.*

^m *Satur*] Desunt quædam in fine, puto *obliqua proportione*. Dicendum enim erat *Saturis, viris, caronis*: non *saturi, viri, carnis*. Vide Charis. lib. ii. *Ant. Aug.*

Satur, et vir, et caro non habent] Adde *obliqua* ex doctissimorum conjectura. Si haberent *obliqua*, dicendum esset, *Saturis, viris, caronis*. Nam *saturi* est a *saturus, viri* a *virus, carnis* a recto *carnis*, ut Veteres dicebant pro *caro*. *Dac.*

ⁿ *Satura*] Glossarium: ‘*Satura, νόμος πολλὰ περιέχων*.’ De *Satura* cibi

genere habes apud Apicium ex Varone. In veteri tabula ænea: EXTRA QVAM. SEI. QVID. IN. SATVRAM. FERETVR. *Jos. Scal.*

Satura] Proprie lanx variis frugum generibus referta. Diomed. ‘Lanx referta variis multisque primitiis sacris Cereris inferebatur, et a copia et saturitate rei *satura* dicebatur.’ Ab hac lance farcimen variis rebus refertum *satura* dictum est. A cibis etiam ad alia translatum: lex enim, in qua conjunctim multis de rebus una rogatione populus consulebatur, *satura* dicta est. Inde in Gloss. ‘*Satura: νόμος πολλὰ περιέχων*.’ Lex multa continens, et Carmen etiam ex variis partibus constans, ‘*satura*,’ &c. *Dac.*

^o *Neve per saturam abrogato*] Quia in *satura* multa esse poterant quæ populum fallerent. At in simplici lege, si de abrogando tantum vel de derogando populus rogaretur, facile qua de re ageretur intelligere poterat. *Idem*.

chum : Imperium quod plebes per saturam dederat, id abrogatum est : et C. Lælius in ea, quam pro se dixit : Dein postero die,^p quasi per saturam sententiis exquisitis, in deditionem accipitur.

Satura, et cibi genus dicitur ex variis rebus conditum, et lex multis aliis conferta legibus, et genus carminis, ubi de multis rebus disputatur.

Saturnia Italia, et mons, qui nunc est Capitolinus,^q [FEST. Saturnius appellabatur, quod in tutela Saturni esse existimatur. Saturnii quoque dicebantur, qui castrum in imo clivo Capitolino incolebant, ubi ara dicata^r ei Deo ante bellum Trojanum videtur, quia apud eam supplicant^s apertis capitibus. Nam Italici auctore Ænea velant capita ; quod is, cum rem divinam faceret in littore Laurentis agri Veneri matri, ne ab Ulysse cognitus interrumperet sacrificium, caput adoperuit, atque ita conspectum hostis evitavit.

Saturno dies festus celebratur^t mense Decembri, quod eo ædis est dedicata : et is culturæ agrorum præsidere

NOTÆ

^p *Dein postero die*] Hæc C. Lælii verba usurpavit Sallustius de Jugurtha. *Idem.*

^q *Saturnia Italia, et mons qui nunc est Cap.*] Varr. lib. iv. de L. L. ‘Hunc antea montem’ (Capitolinum) ‘Saturnium appellatum prodiderunt, et ab eo late Saturniam terram, ut etiam Ennius appellat. Antiquum oppidum in hoc fuisse Saturniam scribitur.’ De hoc oppido sic Virgil. viii. Æneid. ‘Hanc Janus pater, hanc Saturnus condidit urbem : Janiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.’ Porro Saturni nomen Tuscum esse mihi concedent, inquit Scalliger apud Varronem, qui sciunt Syriace, et pro certo habent olim Tuscorum linguam Aramæam fuisse : *Saturnus* enim lingua Syriaca significat latentem. Unde in agro Latino

quasi interpretantes vocarunt eum *Latium*, et ejus uxorem *Opem Latiam* : et in Pontificalibus indigitamentis dicebatur : *LATIA SATURNI*. Gell. lib. xiii. cap. 12. et ab eo *Latium*, quod Saturnia terra. *Idem.*

^r *Ubi ara dicata*] Forsan a comitibus Hercules. *Idem.*

^s *Quia apud eam supplicant*] Vide ‘*lucem facere.*’ *Idem.*

^t *Saturno dies festus celebratur*] Saturnalia mense Decembri, quod eo mense Tullus Hostilius, cum bis de Albanis triumphasset, fanum consecravit. Livius vero Saturnalia post Reges demum exactos constituit, lib. ii. sect. 21. Hujus festi primo dies tantum unicus fuit, sed processu temporum crevit : nam sub Cæsare duo dies additi, postea etiam plures. *Idem.*

videtur, quod etiam ¹ falx est ei insigne : versus quoque ² antiquissimi, quibus Faunus fata cecinisse hominibus videtur, Saturnii appellantur, quibus et a Nævio bellum Punicum scriptum est, et a multis aliis plura composita sunt; qui Deus in Saliaribus Saturnus ² ^x nominatur, videlicet a sationibus.

Saturno ^y sacrificium fit capite aperto. *Ejus autem sacro*

1 Vet. lib. quo etiam. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit quoniam.—2 Id. ibid. *Satirrus*. *Dac.* legendum monet *Satunnus*.

NOTÆ

² *Versus quoque*] Ennius in Nævium poëtam, qui secundum bellum Punicum Saturnio Carmine scripserat: 'scripsere alii rem Versibus' quos olim Fauni vatesque canebant, Cum neque musarum scopulos quisquam superarat, Nec dicti studiosus erat.' Quia Saturnii versus lex adeo soluta fuit, ut non metrum, sed simplicem cum rythmo cantum fuisse quidam scribant. Servius in illud Georg. 'Nec non Ausonii Troja gens missa coloni Versibus incomtis ludunt, risuque soluto.' 'Id est,' inquit, 'carminibus Saturnio metro compositis: quos ad rythmum solum vulgares componere consueverunt. Constat autem Iambico dimetro acatalecto, et tribus trochæis, ut 'Dabunt malum Metelli Nævio poëta.' *Idem*.

^x *Qui Deus in Saliaribus Saturnus*] *Lege Satunnus*. A *Satu*. Ut a 'portu,' 'Portunnus.' Nam Salii scilicet aliter indigitabant quam vulgns. *Dac.*

^y *Saturno*] Festi verba videntur pertinere ad Saturni sacrificia, quæ capite aperto fierent, ut verbo Saturnia dictum est, et Plutarch. in Problem. Macrobi. lib. i. Saturn. Serv. lib. iii. *Æn.* hoc idem scribunt, idemque Honori fieri, propterea quod caput aperire honoris causa potentioribus soleat, ut Plin. tradit lib. xxviii. cap. 6. Addit Festus inter Metellum

Pontificem Max. et Claudium contentionem fuisse, eumque fortasse multasse, quod Saturno capite aperto fecisset in Sulpicii Ser. F. inauguratione: Claudiumque provocasse, sed non obtinisse. Hæc nondum reperimus apud alios scriptores. *Ant. Aug.*

Saturno] Infra plane erat, *Saturno sacrificium fit capite aperto*. Reliqua qui meliore ingenio sunt divinabant. Postea: *Saxum Tarpeium appellatur pars montis, qui ob sepultam Tarpeiam, quæ eum montem Sabinis prodiderat, nominatus est: vel ab eo quod, cum L. Tarpeius Romulo quasi ob raptas virgines adversaretur, ad illud saxum est de noxio pœna exacta, noluerunt funestum locum cum parte Capitolii conjungi*. Videtur iste L. Tarpeius Romulum apud populum accusasse, quod cum sine causa verisimili non posset, hoc nomine infensum populo efficere voluisse, quod Sabinas rapuerit, et eam invidiæ causam obtendisse. *Jos. Scal.*

Saturno sacrificium fit] Ait Festus: Saturno, capite aperto, sacrificium fiebat Saturnalibus, itaque cum Ser. Sulpitius Rufus Ser. Filius inauguratus esset, et ejus inaugurationi Metellus Pontifex Augurem adesse juberet, excusavit se Claudius, quod sacris familiaræ suæ impeditus esset, quibus sacrificandum foret operto capite, cum

Metellus Pont. Max. cum Claudium augurem jussisset adesse, ut eum tunc adhiberet Ser. Sulpici Ser. F. inaugurationi; ille autem excusaret se sacra sibi familiaria ob stare, quibus supplicandum esset capite aperto; Saturno autem esse futurum, ut cum aperto capite res sacra facienda esset; Pontifex illum mulctavit, Claudius provocavit, sed cum reconciliatus Pontifici esset Claudius, familiæ sacris peractis Saturno sacra fecit religione solutus. Saxum Tarpeium² appellatam aiunt partem montis, qui ob

NOTÆ

Saturno aperto res sacra facienda esset, eaque de causa mulctatum a Pontifice Claudium provocasse, deinde reconciliatum esse, et peractis familiæ suæ sacris religione solutum Saturno sacra fecisse de more sacrificandi Saturno aperto capite. Vide 'Saturnia,' et 'lucem facere.' Serv. III. Æneid. 'Sane sciendum,' inquit, 'sacrificantes Diis omnibus caput velare consuetos ob hoc, ne se inter religionem vagis aliquid offerret obtutibus, excepto tantum Saturno, ne numinis imitatio videretur, quia Saturno capite velato ibi cernitur.' Metelli Pontificis Maximi meminit Macrob. lib. III. cap. 13. C. vero Claudii Auguris Livius lib. XLV. 'Augur C. Claudius mortuus; creatus T. Quintius.' Quod autem inaugurationi ejus, qui augur creatus esset, alius augur adesse solitus sit, et Festi verba, et verba Metelli hujus confirmant quæ sunt in indice 4. apud Macrob. quibus inaugurationem Lentuli Flamini Martialis ita describit: 'A. D. 9. Kal. Sept. quo die Lentulus Flamen Martialis inanguratus est, domus ornata fuit, triclinia lectis eburneis strata fuerunt, duobus tricliniis Pontifices cubuerunt, Q. Catulus, M. Æmilius Lepidus, D. Silanus, C. Cæsar, rex Sacrorum, Pub. Scævola, Sext. Pub. Cornelius, Pub. Volturnius, Pub. Albinovanus, et L.

Julius Cæsar augur, qui eum inauguravit.' De hujusmodi inauguratione ita Liv. lib. XXVII. 'L. Aquilius Augur creatus inauguratusque.' Et lib. XXX. 'Fabius Maximus Augur annos 42. &c. In ejus locum inauguratus Q. Fabius filius.' Sueton. in Caio cap. 12. 'Deinde Augur in locum fratris sui Drusi destinatus, priusquam inauguraretur, ad Pontificatum tractus est.' De Claudiæ familiæ sacris vide supra 'propudians porrens.' *Duc.*

² *Saxum Tarpeium*] Priorem Festi sententiam Varro lib. IV. 'Hic mons,' inquit, 'ante Tarpeius dictus a virgine Vestali Tarpeia: quæ ibi ab Sabinis necata armis, et sepulta. Ejus nominis monumentum relictum, quod etiam nunc ejus rupes Tarpeium appellatur Saxum.' Alii a duce Tarpeio dictum putant. Propert. Eleg. 4. lib. IV. 'A duce Tarpeio mons est cognomen adeptus.' *Idem.*

Saxum Tarpeium] Saxum Tarpeium, de quo Dionys. et Livius scripserunt, a Tarpeia L. Tarpei filia, quam multi ferunt Sabinis Capitolii arcem prodidisse: quod Dionysio non probatur. De saxo autem deieciabantur insigni aliquo crimine damnati: eaque de causa, ut locus funestus, cum reliqua parte Capitolii non erat conjunctus. Vide 'Tarpeia.' *Ant. Aug.*

sepultam *Tarpeiam ibi virginem, quæ cum montem Sabinis prodere pacta erat, ita nominatus est: vel ab eo, quod quidam nomine L. Tarpeius Romulo regi, cum propter raptas virgines adversaretur, in ea parte, qua saxum est, de noxio pœna sumta, Tarpeium dictum, noluerunt funestum locum cum altera parte Capitolii conjungi.*

Scævam ^a volgus quidem et in bona et in mala re vocat: cum aiunt bonam, et malam scævam: at scriptores in mala ponere consueverunt, ut apud Græcos invenitur positum: pro sinistro scævum usurpavit Hostius in belli Histrici libro

. . . . . sentit scævum . . . . .

. . . . . obit penitus . . . . .

Scæva res dicitur mala, quasi sinistra: *σκαίδν* enim [PAUL. Græce sinistrum dicitur.

Scandaluca ^{3b} genus herbæ frugibus inimicæ, quod eas velut hedera implicando necat.

Scandulaca genus herbæ frugibus inimicæ, quod eas [FEST. velut edera implicando necat.

3 Ed. Scal. *Scandaluca*. Turnebus legit *Scandulata*.

NOTÆ

^a *Scævam*] Ait videri dictum a Græcis, qui scævum sinistrum dicunt: ad quod Hostium in quodam libro belli Histrici testem producebat. Varro: 'nequid obsit bonæ scævæ causa:' inde Scævola appellatus ab Scæva, id est, sinistra, quod quæ sinistra sunt, bona auspicia existimantur: a quo dicuntur comitia, aliudve, quod fit a vesinistra, scæva. Id a Græco: quod hi sinistram vocant *σκαίδν*. Glossarium: ἀπιστερὰ χεῖρ. Plantus: 'Caninam scævam spero meliorem fore.' *Jos. Scal.*

Scævam volgus] *Scæva* a *scævus*, quod a *σκαίδς*, sinister, et inde *scæva* vel in bonam, vel in malam partem

ducitur, quod Romanis *sinistra*, Græcis vero et barbaris *dextra* fausta sint. Tullius 1. de divinat. 'Haud ignoro, quæ bona sunt; sinistra nos dicere, etiam si dextra sunt, sed nostri sinistrum nominaverunt, externique dextrum, quia plerumque melius id videbatur.' Igitur cum *scæva* aut *sinistra* pro inauspiciatis et infaustis apud Scriptores Romanos reperias, (ut apud Ovid. 'Di, procul a nobis omen removete sinistrum,') id ex imitatione Græcorum factum dicas necesse est. *Dac.*

^b *Scandaluca*] Quod scandendo fruges necat. Vulgo *orobanche*. Idem.

Scaptensula ⁴ locus ubi argentum effoditur in Ma- [PAUL. cedonia dictus a fodiendo : namque Græce σκάπτειν effodere dicitur. Lucretius : Quales exspiret scaptensula subter odores.

Scaptensula, locus ubi argentum effoditur in Mace- [FEST. donia, ita dictus a fodiendo, quod est Græce σκάπτειν. Lucretius : qualis exspiret Scaptensula subter odores.

Scaptia tribus ^d a nomine urbis Scaptiæ appellatur. [PAUL.

Scaptia tribus a nomine urbis Scaptiæ appellata, quam [FEST. Pedani incolebant.

Scelerata ^e porta, quæ et Carmentalis dicitur, vocata, quod per eam sex et trecenti Fabii cum clientium millibus quinque egressi adversus Etruscos, ad amnem Cremeram omnes sunt interfecti.

Scelerata porta eadem appellatur a quibusdam, quæ et [FEST. Carmentalis dicitur, quod ei proximum Carmentæ sacellum fuit. Scelerata autem, quod per eam sex et trecenti Fabii

⁴ Legendum monet Dac. *Scaptensula*.

NOTÆ

^e *Scaptensula*] Lege *Scaptensula* : σκαπτησύλη Stephano et Plutarch. qui in Thracia, non in Macedonia ponunt. Apud Lucret. *Scaptensyla* nomen generale est τῶν μεταλλείων, seu fodinarum metalliarum, nempe materia fossilis : vocamus terre de mine : σκάπτειν, fodere, et ἕλη, materia. *Id.*

^d *Scaptia tribus*] Meminit Liv. lib. VIII. sect. 17. 'Eodem anno census actus, novique cives censi, tribus propter eos additæ Mæcia et Scaptia. Censores addiderunt Q. Publilius Philo, Sp. Posthumius.' Ob Pedanos civitate receptos tribus addita Scaptia. Scaptiam urbem in Latio numerat Plin. *Idem*.

^e *Scelerata*] Scelerata porta appellatur a quibusdam Carmentalis, qui norunt, quod ei proximum Carmentæ sacellum fuit. Scelerata autem, quod per eam sex et trecenti Fabii cum clientium millibus quinque egressi adversus Hetruscos ad amnem Cremeram omnes sunt interfecti : qua ex causa per eam portam intrare egredive nefas habetur. Ovidius : 'Ire per hanc noli, quisquis es : omen habet.' Et : 'Porta vacat culpa : sed tamen omen habet.' *Jos. Scal.*

Scelerata porta] Vide, 'Religioni est quibusdam porta Carmentali egredi.' Ceterum hic *scelerata* est infelix, infausta. *Scelus* enim est infelicitas. Hoc dico quia in hac voce exponenda a quibusdam peccatum est. *Dac.*

cum clientium millibus quinque egressi⁵ adversus Etruscos, ad amnem Cremeram omnes sunt interfecti: qua ex causa factum est, ut ea porta intrare egredive omen habeatur.

Sceleratus^f campus appellatur prope portam Collinam, in quo virgines vestales, quæ incestum fecerunt, defossæ sunt viva.

5 Ed. Scal. egressis.

NOTÆ

^f *Sceleratus*] Sunt hic quædam, quæ ad aliud verbum pertinent, quod adhuc quæro. *Ant. Aug.*

Sceleratus campus] Liv. lib. VIII. sect. 15. 'Eo anno Minutia Vestalis, suspecta primo propter mundiorum justo cultum, insimulata deinde apud Pontifices ab indice servo, cum decreto eorum jussa esset sacris abstinere, familiamque in potestate habere, facto judicio viva sub terram ad portam Collinam dextra via strata defossa scelerato campo. Credo ab incesto id ei loco nomen factum.' Vide Dionys. et Plutarch. *Dac.*

Sceleratus campus] Infra: *Sacellum*, quod puteal appellatur, antea atria, fecit Scribonius, cui negotium datum fuerat, ut conquireret sacella, atque illud consecravit. Quia in eo loco fulguritum sacellum fuit, quod ignorarent fulgur conditum, quod nefas est integri, semper foramine aperto cælum patet: vix est ut non ita scripserit Festus: nam cur puteal Libonis diceretur, nisi quia conditum a Scribonio Libone? cum ob neglectam bidentalium et locorum fulguritorum religionem iram Deorum vererentur incurere Romani. Videtur ex relatione Pontificum negotium datum Scribonio Liboni a senatu, ut diligentissime conquireret sacella. Erant autem sacella non semper alienius Dei, sed sæpius fulguris: unde omnia sacella aperto

tecto fuisse supra relatum est. Puteal autem impositum fuisse loco sacro conditis ibi fulguribus ex Plinio supra in Navia ficu retulimus; et nunc causa patet quare puteal Libonis dicatur. At in numismatis Libonis non sacellum, sed ara est: cui rei fidem facit etiam Dionysius, qui ait βωμὸν superimpositum ei loco fuisse: sed, ut apparet, non tantum illa ara, sed etiam sacellum puteal dictum est: ob id, puto, quia incertum erat ubi condita erant fulmina: sane non aliter possum animum inducere, quin Festus ita, ut posuimus, scripserit. Duo sunt quæ te admonitum velim. Unum, puteal non esse tribunal prætoris, ut volnerunt quidam: nam tribunal gradus habebat. Propterea tribunal præsidis βαβυλὸν vocatur a S. Luca in Actis Apostolorum, et λιθόστρωτον ab eadem mente in Evangelio. Alterum est, non esse eam aram, quæ Symmachi et Christianorum Ambrosii, Prudentii, aliorumque contentioib. exagitata est: quod quidam sciolus in libris suis Variorum notavit. Id tamen tam falsum est, quam illud, quod addit, in puteali jurari solitum fuisse. Imponit omnibus Aëro male intellectus, qui dixit tribunal prætoris ad puteal fuisse: non autem puteal fuisse tribunal prætoris. *Jos. Scal.* Sed perperam Scaliger, qui cum superio-

Scribonianum appellatur ^g ante ⁶ atria puteal quod fecit Scribonius, cui negotium datum a Senatu fuerat, ut conquireret sacella ^h attacta, isque illud procuravit: quia in eo loco attactum fulgure sacellum fuit: quod ignorareturⁱ autem ubi esset (ut quidam) fulgur conditum,^k quod cum scitur, nefas est integri, semper foramine ibi aperto cœlum patet.

6 Ead. ed. *antea*.

NOTÆ

ris ævi doctis omnibus putat Libonis puteal idem esse cum puteali quod Cicero in comitio dicit impositum ei loco sub quo defossa fuit novacula Navii. Utrumque enim plane diversum. Puteal comitii prope curiam fuit. Puteal Libonis prope atrium Minervæ. Illud gladiatorio munere Divi Julii sublatum. Istud usque ad extrema Romani imperii tempora durasse ex Pub. Victore et ex Persii scholiaste colligere est. Vide Salmas. in Solin. *Dac.*

^g *Scribonianum appellatur*] De Puteali dictum est in 'Navia ficus.' Nunc causa patet cur puteal Libonis dicatur Horatio, nimirum quia illud procuravit Scribonius Libo, cum ob neglectam bidentalium et locorum fulguritorum religionem iram Deorum vererentur incurere Romani. *Jos. Scal.*

^h *Ut conquireret sacella*] Fulv. Ursinus legebat, *ut coinquiret sacella*. Id est, purgaret, procuraret. Male. Negotium ab senatu datum fuerat Scribonio ut conquireret sacella, id est, ut loca, quæ fulgure tacta fuerant, diligenter perquireret. Is igitur comperit locum ubi fulgur olim conditum fuerat, quod ignorabatur, adeoque, ut religionem loci instauraret, puteal imponendum curavit, quod *puteal Libonis* dictum est. Puteal autem hic nihil aliud est quam lapis pertusus, qui fulguritis locis impone-

batur, quia ubi fulgur conditum, locum integri nefas esset, eumque foramine desuper aperto esse oporteret. *Dac.*

ⁱ *Quod ignoraretur*] Hæc pendent a superioribus. Ait Festus negotium a Senatu datum fuisse Scribonio ut conquireret sacella attacta; vel quia in eo loco ubi postea puteal fuit, jam scibant sacellum fuisse, vel, ut alii dicunt, quod ignoraretur ubi fulgur conditum fuerit; et ideo fieri posset, ut locus contra religionem tegeretur; nefas enim fulguritum locum integri: quare cum scitur, foramine aperto semper ibi cœlum patet. Hæc est vera hujus loci expositio. *Idem.*

^k *Fulgur conditum*] Fulgur condere dicebantur Augures sive Pontifices, cum reliquias fulguris condebant, defodiebant. Vetus interpres Juvenal. ad illum versum: 'Atque aliquis senior qui publica fulgura condit.' 'Condi fulgura dicuntur,' inquit, 'quotiescumque Pontifex dispersos ignes in unum redigit quadam tacita ignorataque prece, et locum aggestione consecratum it.' Citat deinde Lucani versus notissimos. Sed illud ridiculum de ignibus fulminis dispersis colligendis: quod poetice dictum reor a Lucano. Per ignes autem dispersos fulminis, intelligo res quas-cumque tetigit et ambussit ignis aut scidit, et quocumque alio modo vio-

Sceleratus campus appellatur proxime portam Col- [PAUL. linam, in quo Virgines Vestales, quæ incestum fecerunt, vivæ defossæ sunt.

Scelcratus vicus¹ Romæ appellabatur, quod cum Tarquinius Superbus interficiendum curasset Servium Regem socerum suum, corpus ejus jacens filia carpento supervecta sit, properans in possessionem domus paternæ.

Sceleratus vicus appellabatur Romæ, quod cum Tar- [FEST. quinius Superbus interficiendum curasset Scr. Tullium Regem socerum suum, corpus ejus jacens filia carpento supervecta est, properans in possessionem domus paternæ.

Scena ab aliis, a quibusdam sacena appellatur dolabra pontificalis.

Scena, sive sacena, dolabra Pontificalis. [PAUL.

Scenam^m genus fuisse cultri⁷ manifestum est, sed [FEST. utrum⁸ securis, an dolabra sit, ambigitur: quam Cincius in libro, qui est ei⁹ de verbis priscis, dolabram ait esse Pontificiam. Livius in Lydio: corrui, quasi ictus scena, haud multo secus.

Scensasⁿ antiqui dicebant, quam nunc cenas, quæ autem

7 Ead. ed. *culturi*.—8 Ead. ed. *futurum* —9 Vet. cod. *secundus*.

NOTÆ

lavit. Sic ex quodam Pansaniæ loco lib. 1. Eliac. colligo res fulguritas in urna impositas apud Græcos condi solitas fuisse, et operculo tegi. At vetus interpret Persii aliter exponit hanc fulguris condendi rationem. ‘In usu,’ inquit, ‘fuit ut Angures, vel Aruspices adducti de Etruria certis temporibus fulmina transfigurata in lapides infra terram absconderent, cujus in patratiōe rei oves immolabantur.’ Lego, *cujus impetratiōe rei*, &c. Salmas. in Solin. Vide ‘Sacella?’ ubi lege, *sapius erant fulguris, pro fulgurita*. Dac.

¹ *Sceleratus vicus*] Varr. lib. 1v. ‘Prope hunc,’ (vicum Cyprium,) ‘vi-
Delph. et Var. Clus.

cus Sceleratus dictus a Tullia Tarquinii Superbi uxore, quod ibi cum jaceret pater occisus, supra eum ut mitteret carpentum mulio, jussit.’ Vide Liv. lib. 1. sect. 48. *Idem*.

^m *Scenam*] Lege infra, *qui est 11. de verbis priscis*, &c. Ex notis 11. imperiti librarii fecerant *ei*: de *secnu* nil alibi me legere memini. *Idem*.

ⁿ *Scensas*] Miror huc translatum, cum certum sit non *scenas*, sed *cenas* dixisse: unde *silicesnium*: postea *silicernium*. Jos. Scal.

Scensas] Scaliger legendum putat *cesnas*, unde *silicesnium*: postea *silicernium*, ut ‘Valesii,’ ‘Valerii,’ &c. Sed si quid temere mutandum sit,

Pomp. Fest.

nunc prandia pro cænis habebant;° et pro cenis vespernas appellabant.

Scensas¹⁰ Sabini cenas dicebant: quæ autem nunc [PAUL. prandia sunt, cenas habebant, et pro cenis vespernas appellabant.

Schedia^p genus navigii inconditum, id est, trabibus tantum inter se nexis factum: unde mala poemata schedia appellantur.

Schedia genus navigii inconditi trabib. tantum inter [FEST. se connexis facti, quo mercimonia circumferunt post amissam navem. Unde schedia usus^q quoque poemata dicit, et versus, non satis perfecti qui essent, appellavit schedium, cum dixit: Qui schedium facit inconditum et inelaboratum.

Schœniculas^r appellare videtur meretrices Plautus prop-

10 Vet. lib. Scenas. Vide infra.

NOTÆ

malim legere *scenas*. Propius ad veterem scripturam *scensas*, id quod et doctiss. Vossio video placuisse. *Dac.*

^o *Quæ autem nunc prandia pro cænis habebant*] Vide quæ in voce *cæna* dicta sunt. Inde apud Terent. ‘ad cœnam veniat.’ Id est, ad prandium. *Idem.*

^p *Schedia*] Subintelligitur *navis*. Schedia navis subito compacta a Græco *σχέδον*, prope, unde *σχέδιον* vocatur quicquid subito et tumultuarie factum est. Eustath. p. 516. Edit. Rom. τὸ σχέδον ἀεὶ παρ’ Ὀμήρω ἀντὶ τοῦ ἐγγύς λαμβάνεται, ἀφ’ οὗ καὶ σχέδια ἢ δι’ ὀλίγου συμπαγεῖσα ναῦς, καὶ σχέδιον τὸ ἀθωρόν. Hoc est, ‘σχέδον semper apud Homerum significat prope, unde et schedia dicitur navis subito compacta, et schedium subitanum.’ *Id.*

^q *Unde schedia usus*] Optime schedæ: *Unde Lucilius quoque.* Ad illud

Lucilii respexisse videtur Petron. ‘Sed ne me putes,’ inquit, ‘improbasse schedium Lucilianæ improbitatis, quod sentio et ipse carmine effingam.’ *Idem.*

^r *Schœniculus*] Plautus in *Nervolaria* apud Varronem lib. vi. de Ling. Lat. ‘Diobolares, schœniculæ, miraculæ.’ ‘Schœniculæ,’ inquit, ‘ab schœno nucario unguento.’ Ita enim arbitror illic scribendum esse. *Miraculus* autem a *miris*, id est, monstris, interpretatur. Credendum est hæc Plauti verba Festum etiam retulisse: et postea ex Pænulo ejusdem: ‘Prosedas, pistorum amicas, reliquias halicarias, Miseras, schœno delibutas, servilicolas sordidas.’ *Ant. Aug.*

Schœniculus] Ex *Clitellaria* Plauti duos hos versus citabat Festus: *Diobolares, schœnicolæ, miraculæ, Cum ex-tritis talis, cum todellis crusculis.* Vide tertium Conjectaneum. *Jos. Scal.*

ter usum unguenti *schæni*, quod est pessimi generis, itaque dixit *Diobolares*,^s *schæniculæ*, *miraculæ* ^t cum *extritis talis*, cum *todellis crusculis*,^u idem *prosedas*, *pistorum amicas*, *reliquias halicarius* ^x *miseras schæno dilibutas*, *servilicolas*,^y *sordidas*.

Schæniculæ appellantur meretrices, propter usum [PAUL. unguenti *schoeni*, quod est pessimi generis.

Scholæ dictæ sunt ex Græco *σχολάζω*, a vacatione, quod, ceteris rebus omissis, vacare liberalibus studiis pueri debent.

Scholæ ^z dictæ sunt non ab otio, ac vacatione omni, [FEST. sed quod, ceteris rebus omissis, vacare liberalibus studiis pueri debent : ut etiam ludi appellantur, in quibus minime luditur, ne tristi aliquo nomine fugiant *pueri suo fungi munere*.

Scirpus^{11 a} est id, quod in palustribus locis nascitur leve, et

11 Vet. cod. *Scriptum*.

NOTÆ

Schæniculus] Idem Varro lib. VI. de L. L. ‘*Diobolares*, *schæniculæ*, *miraculæ*. *Schæniculæ*, ab *schæno* nungario unguento.’ Ego vero, nisi intercederet Festi et Varronis auctoritas, crederem Plautum meretrices *schænicolas*, vel *schæniculus* dixisse, quod in segetibus et *σχολοῖς* usque essent, quod *σχολοῖς* perpetuo colerent. Et infra *schæno dilibuta*, quod *σχολοῖς* colerent. Nisi potius *schænicula* male scriptum sit pro *scænicula* a *cæno*. *Cænium* enim Sabinis *scænum*, ut *scæna*, pro *cæna*, supra apud Festum. *Dac*.

^s *Diobolares*] A binis obolis Paeninus. ‘Non ego ita fui Uti nunc sunt meretrices, diobolares suam Quæ nummi causa parvipendunt gratiam.’ *Item*.

^t *Miraculæ*] Vide ‘*miracula*.’ *Id*.

^u *Cum extritis talis*, *cum todellis crusc.*] Vide quæ in voce ‘*crocoti-*

lum’ dicta sunt. Vide et ‘*succrotila*.’ *Idem*.

^x *Reliquias halicarius*] *Reliquias* alicariorum. Vide ‘*Alicariæ*.’ *Idem*.

^y *Servilicolas*] Hoc est, quod idem ibidem subjicit : ‘*Servolorum sordidolorum scorta diobolaria*.’ *Idem*.

^z *Scholæ*] Ausonius aliter : ‘*Graio schola* nomine dicta est, *Justa laboriferis* tribuantur ut *otia Musis*.’ In fine lego : *ne tristi aliquo nomine fugiant suo fungi munere*. *Jos. Scal*.

Scholæ dictæ sunt non ab otio] Immo ab otio ; *σχολή* enim otium, nimirum quia otio opus iis qui studiis vacant. *Anson. Idyll. xxxii*. ‘*Graio schola* nomine dicta est, *Justa laboriferis* tribuantur ut *otia Musis*.’ Sic *ludus* non per antiphrasin, ut vult Fest. sed quod studium literarum liberalis ingenii ludus sit. *Dac*.

^a *Scirpus*] In veteri libro est hoc loco : *Sex. Pompei Festi de verborum*

procerum, unde tegetes fiunt: inde proverbium est in eas natum res, quæ nullius impedimenti sunt, in scirpo nodum quærere. Ennius: Quærunt in scirpo, soliti quod dicere, nodum. Et Plautus in Aulularia: Quasi pueri,^b qui nare discunt, scirpo induetur ratis. Novius in Phœnicis: ¹² Sume arma, id est, an occidam clava scirpia.¹³

Sciscito,¹⁴ sententiam dico.^c [PAUL.

Scita plebei^d appellantur ea, quæ plebs suo suffragio sine patribus jussit, plebeio magistratu rogante.

Scitum populi^e dicebatur quod sine plebe cunctus [FEST.

12 Ed. Scal. *Phœnissis*.—13 ‘Optime hunc Novii versum emendavit Voss. *Sume arma. Quid est? an occidam clara scirpea*. Alii: *Sume arma. Tydea n’ occidam clara scirpea?*’ Dac. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *id est, jam te occidam*.—14 Id. *ibid*. *Scisco*. Legendum monet Dac. *dicito* pro *dico*.—

NOTE

significat. lib. XVIII. Incipit lib. XIX. Scriptum est, &c. alias Scirpus. Plaut. ‘Scirpea inducitur ratis,’ vel, ut vult Faërnus, *inducitur*, propter versum. *Ant. Aug.*

Scirpus] *Σχοῖνος*, junceus, et inde natum proverbium, ‘in scirpo nodum quærere,’ quia nihil rectius est, et enodius junco. *Dac.*

^b *Quasi pueri*] Vide in voce ‘nare.’ *Idem*.

^c *Sciscito, sententiam dico*] Lego: *Sciscito, sententiam dicito*: ex ipsomet Festo in ‘Niquis scivit.’ Nam ‘sciscito,’ inquit, ‘significat sententiam dicito, suffragium ferito.’ *Idem*.

^d *Scita plebei*] *Plebeiscita*, vel *plebiscita*. Ea sunt quæ tributis tantum comitiis plebs scivit, tribuno plebis rogante. Liv. lib. xxvi. ‘Id apud majores nostros in Sutrianis factum est, cum defecissent, ut M. Antistius Tribunus plebis prius rogationem ferret, sciretque plebs uti senatui, de Sutrianis, sententiæ dicendæ jus esset.’ Vide infra, et in ‘populi commune.’ *Idem*.

^e *Scitum populi*] Pro plebiscito, vel potius pro lege dictum esse verisimile est: nam plebis appellatione neque patricii, neque senatores continentur, cum ii in populo sint. Quod igitur patricio interrogante populus suis suffragiis jussit, *scitum populi* dicitur: quod vero Trib. pleb. rogavit plebem, id *plebiscitum* est. Scitus etiam peritus a poetis dictus est: et bona facie puer, et puella scita. Terent. in *Andria*: ‘Perecastor scitus est puer natus Pamphilo.’ *Idem* in *Phor.* ‘Satis,’ inquit, ‘scita est:’ et in *Heautont.* ‘At si scias, quam scite in mentem venerit.’ Hæc vel his similia Festus scribit. *Ant. Aug.*

Scitum populi] Cum ait Fest. Scitum populi esse quod rogavit magistratus patricius, vel Prætores, vel Consules, vel Dictatores, vel Interreges, vel Decemvires, vel Tribunos militum intelligendum est. De scitis populi et plebiscitis vide in ‘populi commune:’ et supra in ‘scitum pleb.’ Verum est quod addit Fest. quod aliquo interrogante ex patribus

patricius ordo, rogante patricio, suis suffragiis jussit: quod autem aliquo interrogante ex patribus et plebe suffragante scitum esset, id jam leges scriptæ dicebantur. Sed illud plebeiscitum est, quod TR. PL. sine patriciis plebem rogavit, id est, consuluit, plebesque scivit: plebes autem est omnis populus præter senatores et præter patricios.

Scita facie,^f pro bona facie, alias bonis pro scitis a poetis usurpantur. Terentius in *Phormione*, Satis, inquit, scita: et *Heautontimorumenos*: At si scias, quam scite in mentem venerit: ¹⁶ ut Ennius in libro sexto: Lumen . . . . . scitus agaso.

Scorta^g appellantur meretrices ex consuetudine rusticorum qui, ut est apud Atellanos antiquos solebant dicere se attulisse pro scorto pelliculam,¹⁷ omnia namque ex pellibus facta, scortea appellantur, et Scortes, id est, pelles testium Arietinorum, ab isdem scorteis pellibus Idem Verrius dictus esse ait.

Scorta appellantur meretrices quia, ut pelliculæ, [PAUL. subigantur: omnia namque ex pellibus facta scortea appellantur. Scortes, id est, pelles testium arietinorum, ab eisdem pellibus dictæ.¹⁸

15 Vet. cod. *pleps*.—16 Ed. Scal. *Veneri*.—17 Ead. ed. *delicularum*.—18 Vet. lib. *dicti*.

NOTE

et plebe suffragante scitum esset, id tum legem scriptam dictum fuisse; lex enim proprie dicebatur quod Populus Romanus comitiis, vel centuriatis, vel tributis, vel curiatis, uno aliquo e magistratibus majoribus interrogante, veluti consule, constituebat. Justin. § 4. De jure natu. *Dac.*

^f *Scita facie*] Quæ in fine asteriscis notata relicta sunt, in iis nocturnum iter consulis vel alius ejusdem auctoritate præditi describebat Ennius, cui agaso prælucebat: luminibus enim et facibus in conficiendis nocturnis itineribus Veteres utebantur.

Idem.

g *Scorta*] Vidend. Varro lib. vi. de Ling. Lat. *Ant. Aug.*

Scorta appellantur] Varr. lib. iv. 'Scortari est sæpius meretriculam ducere, quæ dicta a pelle. Id enim non solum antiqui dicebant scortum, sed etiam nunc dicimus scortea, ea quæ ex corio et pellibus sunt facta. Inde in aliquot sacris ac sacellis scriptum habemus, ne quid scorteam adhibeatur, ideo ne morticinum quid adsit. In Atellanis licet animadvertere rusticos dicere, se adduxisse pro scorto pelliculam.' *Dac.*

Scortum¹⁹ h pelliceum, in quo sagittæ reconduntur, appellatum ab eadem causa, qua scortum: σκύτος enim Græce pellis dicitur: unde scuticæ et scuta, quia non sine pelibus sunt.

Scortum ab eadem causa qua scortum vocabatur [FEST. *pelliceum, in quo sagittæ reconduntur, ab eo quod ex pelibus factum est, quia pelibus nomen a σκύτος, quod pellis. Unde scuticæ, et scuta, quia non sine pelibus sunt.*

Scruptæ dicebanturⁱ nugatoriæ, ac despiciendæ mulieres, ut ait Verrius,²⁰ ab iis quæ screa iidem appellabant, id est, quæ quis excreare solet quatenus id faciendo se purgaret. Titinius in Prilla: rectius, mecastor, Piculetæ Postume Lectum hodie stratum vidi scraptiæ muli.¹

Scruptæ nugatoriæ, ac despiciendæ mulieres. [PAUL. Scribas proprio nomine^k antiqui et libentarios et [FEST.

19 Vet. lib. *Scrauteum*. Vide infra.—20 Vet. cod. *umus*.—1 Sic distinguendum, inquit Dac. Titinnii distichon, *Rectius mecastor Piculetæ postumæ Lectum hodie stratum vidi scraptæ mulieris*.

NOTÆ

^h *Scortum*] A Græco γρύτον, scrotum, scrotum; et scrautum. Fest. *Scrautum pelliceum*: ita legendum olim iudicavi sola conjectura ductus, quam postea mihi stabilivit codex vetus V. CL. Josiæ Merceri, qui fuit olim Danielis: *scrautum*, inquam, habet, non *scroteum*, ut vulgo legitur: sed verum *scrautum* esse ex Græco γωπρός. At *scrautum* pro *scrotum*, ut ‘aurichaleum’ pro ‘orichalcum,’ &c. *Salm. in Solin.* Sed *scortum* plane Schedæ: neque dubito eam esse veram lectionem. *Scortum* autem ideo pharetra vocabatur, quia omnia, quæ ex corio fiebant et pelibus, scortea dicta sunt. Verum quidem est *scrautum* dietum fuisse. Gloss. Philoxeni: ‘*scrautum, θήκη δερματίνη βελών.*’ id est, ‘theca pellicea sagittarum.’ Sed *scrautum* pro *scrotum*, quod pro *scor-*

tum: ut supra; contra quod viris doctissimis visum est. Dac.

ⁱ *Scruptæ dicebantur*] Apud Varro- nem legitur *scranciæ*, vel, ut in nonnullis, *scraciæ* et *scractiæ*: apud Nonium *scraptæ*. *Scruptæ* autem, vel *scractiæ* Scalig. deducit ab antiquo *scracere*, hoc est, excreare. Plant. in *Nervolaria*: ‘*Scruptæ, scrupedæ, strictivellæ, tantulæ.*’ Turnebus vero *scraciæ* amplectitur, ut sint quasi *screaciæ*, hoc est, non minus quam screa et sputa contemnendæ. *Idem*.

^k *Scribas proprio nomine*] Scribæ dicebantur doctores quilibet et viri docti: ut Græce γραμματεῖς. Sic in sacris literis scribæ doctores legis. Hoc nomen postea datum scribis publicis, quos vulgo dicimus *notaires*. *Idem*.

poëtas vocabant; at nunc dicuntur scribæ quidem librarii, qui rationes publicas scribunt in tabulis: itaque, cum Livius Andronicus bello Punico secundo scripsisset carmen, quod a virginibus est cantatum, quia prosperius respublica populi Romani geri cœpta est, publice attributa est (et) in Aventino ædis Minervæ, in qua liceret scribis histrionibusque consistere, ac dona ponere in honorem Livii, quia is et scribebat fabulas, et agebat.

Scriptum lapidem¹ esse ait, et ita vocari, Antistius Labeo in agro Menullino, ubi² divinam rem facerent.

Scripturarius ager^m publicus appellatur, in quo, ut pecora pascantur, certum æs est: quia publicanus scribendo conficit rationem cum pastore.

Scrupi dicuntur aspera saxa, et difficilia attrectatu: [PAUL. unde et scrupulosam rem dicimus, quæ aliquid in se habet asperi.

Scrupiⁿ dicuntur aspera saxa et difficilia, petræ etiam [FEST.

² Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *ubi scribæ*. In vet. cod. utrumque deest. Pro *facerent* vet. cod. *faceret*.

NOTÆ

¹ *Scriptum lapidem*] De eo nil alibi me legisse memini. Dictus forsitan scriptus lapis, quod ad eum scribæ sacra facerent, ita ut post vocem *ubi* vox *scribæ* ponenda sit. De agro Menullino nil alii scriptores. *Idem*.

^m *Scripturarius ager*] Populi Romani tria fuere vectigalia: Decima, portorium, et scriptura. *Decima*, quod ex agricultura capiebatur, quia agri publici ea tantum lege aratoribus dabantur, ut decimas populo Rom. penderent. *Portorium*, quod ex importatione et exportatione mercium. *Scriptura* denique, quod ex pecore: nam cum sylvæ essent populi Romani, qui in sylvis publicis pecus pascebant, numerum pecoris apud Publicanum, qui sylvas illas redemerat, profitebantur; et contra publicanus

in codices eundem numerum referebat, et in singula capita certam pecuniam pro pastione ab aratore exigebat. Et inde ille ager scripturarius dicebatur. *Idem*.

ⁿ *Scrupi*] *Scrupus* a Græco *σκιπος*. *Scrupi*, saxa aspera, invia, naufragiis infamia. Versum Ennii affert Nonius in 'scapres': 'Scrupeo investita saxo atque ostréis quam exceperant.' Festi scriptura propius a vera recedit: legendum enim, *scrupeo investita saxo atque ostréis, squale scapre*. Queritur Andromeda se desertis locis ceto expositam, saxis asperis atque ostréis undique circumdatam, squale scabreque, et inculta vastitudine, ut Pacuvius in *Tenereo*. *Idem*.

uttreteri insuetæ aut naufragiorum pollutæ scelere. Eunius in Ardromacha : Scrupeo investita saxo, atque hostreis, quam excaprent : unde scrupulosam rem dicimus quæ aliquid habet in se asperi : Cornelius Sisenna Historiarum lib. IIII. Hic tum injectus est levis scrupulus et quædam dubitatio.

Scurræ ° vocabulum Verrius ineptissime aut ex Græco tractum ait, quod est *σκυρράζειν*,³ aut a sequendo : cui magis adsentitur, quod et tenuioris fortunæ homines, et ceteri alioqui, qui honoris gratia prosequerentur quempiam, non antecedere, sed sequi sint soliti : quia videlicet dicat Lucilius : Cornelius Publius noster Scipiadæ dicto, tempusque intorquet in ipsum Oti, et deliciis, luci effictæ, atque cinædo. Et sectatori adeo ipsi suo,

3 Scal. legendum monet *συγκυρεῖν*. In contextu tamen habet *σκυροάζειν*.

NOTÆ

° *Scurræ*] Non dubium, quin legendum sit *συγκυρεῖν*. ut *Scurra* dictus sit, quasi *Secura*, aut *Sicura*. Versus Lucilii mendosi sunt : qui fortasse ita melius legentur : *Cornelii' Publii' noster Scipiades dicto, penitusque intervenit ipsi Molli, et deliciis Luci, effigiæ, atque cinædo, Et sectatori ulsiduo quo rectiu' dicas, Ibat forte domum, sequimur multi, atque frequentes.* Facetus poëta ait Scipionem intervenisse rixæ et dictis nescio cujus mollis et cinedi, sectatoris cujusdam Lucii, atque adeo deliciarum, et imaginis, ac propemodum effigiæ ipsius. Antiqua consuetudine cum scriptum esset *efficiæ* pro *effigie*, factum, *effictæ*. Glossarium *Scurram* interpretatur, *δρακιστήν*. et *Scurrari*, *δρακίζειν*. Invenio et *Scurras κοπρίας* dictos. Dio in Pertinace : *κοπρίας τινὰς καὶ γελοποιοὺς αἰσχίστα μὲν τὰ εἶδη, αἰσχλῶ δὲ τὰ ὄνόματα, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ἔχοντες*. Isidori Glossæ : 'Scurrula, qui

incopriat.' Suetonius Claudio : 'Interdum fernla flagrove, velut per ludum, excitabatur a copreis.' Hæc est veterum tam antiquitus excusorum, quam manu scriptorum lectio. Primus Beroaldus *Tropeis* legit : inepto sensu. Turnebus *Copreis* ex veteri codice animadvertit ; ignoravit tamen quid essent *Coprei* : et ut sententiam suam adstruat, interpunctiones turbat, ac confundit. Atqui *Coprei*, nihil aliud quam *Scurræ*, qui per ludum excitabant eum. Cui enim alii impune licuisset, nisi scurris? *Jos. Scal.* Verum idem Scaliger, ut in suis ad Lucilium notis monuit doctissimus Donza, hanc snam tertii versus emendationem verso stylo confodit, in ejusque locum substituit : *Molli et deliciis et Lucifugæ, atque cinædo*. Scriptum enim fuisse autumbat, *Lucifugæ* pro *Lucifugæ*, more antiquo. *Dac.*

quo rectius dicas. Ibat forte domum, sequimur multi, atque frequentes. Cum secutos videri velit, ob eorum jurgia, non ob adsuetum officium.

Scutilum tenue, et macrum, et in quo tantum exilis [PAUL. pellicula cernitur.

Scutilum^p tenue et macrum dicitur ex Græco: ut cum [FEST. dicimus scutilum hominem, exilem aliquem demonstramus in quo pellicula tantum: in pompa aliud dicimus Scutilum, ut videatur scutilum de scrutilo derivatum detrita r litera, sitque is, qui virtute potest scrutari. Sed ex Græco nomen factum, scutilosum coriarium significamus.

Sed⁺ pro sine^q inveniuntur posuisse antiqui. [PAUL.

Secespita cultrum ferreum oblongum manubrio eburneo, rotundo, solido, vincto ad capulum auro, argentoque, fixo^s clavis æneis, ære Cyprio, quo Flamines, Flaminicæ virgines, Pontificesque ad sacrificia utebantur: dicta autem est secespita a secando.

Secespitam^r esse Antistius Labeo ait cultrum fer- [FEST.

4 Docti viri emendant Se.—5 Vet. lib. fixum.

NOTÆ

^p Scutilum] Sensus est: Scutilus dicitur homo macer qui totus pellis est, nam σκύτος, pellis. At in pompa triumphali scilicet Manducus homo scutilus dici videtur, quasi scrutilus, qui potest scrutari. Etsi ibi etiam nomen Græcum est, σκύτιλος a σκύτος, quia homo ille nihil aliud erat quam pellis. Vide 'manducus,' 'citeria,' et 'petreia.' *Idem.*

^q Sed pro sine] Docti viri emendant se, quia scilicet videbant 'se dolo malo' dici. Verum tamen sed pro sine Veteres dicebant. Cujus rei fidem fecerit vetustissima lex, quæ extat in Bibliotheca regia: EI. PRIMO. QUOQUE. DIE. QUÆSTOREM. SOLVERE. JUBETO. QUÆSTORQUE. EAM. PECUNIAM EIS. SED. FRUDE. SUA. SOLVITO. Item

in columna Duillia, semper legitur, ALTOD. MARID. DICTATORED. Vide in 'suadted.' Quare nil mutandum. *Jos. Scal.*

^r Secespitam] Priorem notionem iisdem verbis Servius lib. iv. Æneid. 'Secespita autem,' inquit, 'est culter oblongus ferreus, manubrio eburneo rotundo, solido, vincto ad capulum argento, auroque, fixo clavis æneis, quo Flaminicæ virgines pontificesque ad sacraria utuntur, eaque jam sacra est. Appellatur autem secespita a secando.' Sueton. Tib. cap. 25. 'Nam et inter pontifices sacrificanti simul pro secespita plumbenim cultrum subjiciendum curavit.' Altera notio est cum secespita sumitur pro reticulo æneo sive cancellis, in quo

reum, oblongum, manubrio, rotundo, eburneo, solido, vincto ad capulum auro argentoque, fixum clavis æneis ære Cyprio, quo Flamines, Flaminicæ virgines, pontificesque ad sacrificia utuntur, eadem alias dicitur, qua in sacrario utuntur: sacraria namque in templis⁵ reticulo⁶ æneo olim sepiebantur, in quo tubæ relictæ sunt, per quas manibus sacra tangere licet: est hoc in templo bonæ Deæ: sed et aliis in locis: et sunt velut repagula⁷ quædam, ita secespitæ dicuntur duobus modis.

Secespitam alii securim, alii dolabram æneam, alii [PAUL. cultellum putant.

Secessiones,⁸ narrationes.

Secium libum est, quod secespita secabatur.

Secius⁹ est, quod secespita secatur libum seu pla- [FEST. centa quæ soleat necessariis sacrificiis adhiberi.

Seclusa sacra dicebantur,¹⁰ quæ Græci mysteria appellant.

6 Ed. Scal. *rediculo*.—7 Ead. ed. *repacula*.—8 *Sectiones* scriptum esse censet *Dac.*—9 *Idem* legendum monet ut in *Epitom. Secium*.

NOTE

tubæ, id est, canales sive foramina relictæ sunt, ut et hodie in sacris ædibus, in tribunalibus, et alibi fieri videmus. *Dac.*

⁵ *Sacraria namque in templis*] Sacrarium templi locus secretior, ut adytum, ad quem nulli erat aditus, nisi sacerdoti. Servius ad lib. II. *Æneid.* In eo res sacræ reponebantur. Ulpian. D. L. I. Tit. 8. Sacrarium, inquit, est locus, in quo sacræ res ponuntur, quod etiam in ædificio privato esse potest. Sepiebatur autem sacrarium secespita, hoc est, reticulo quodam æneo, in quo tubæ seu tubi relictæ erant, per quos manibus sacra tangere licebat. Atque huiusmodi secespita utebantur, tum in sacrariis quæ erant in templis, tum in iis, quæ erant in aliis locis, erantque secespitæ velut repagula quædam: quod autem in templo Bonæ Deæ addidi-

mus, intelligendum est non de sacrario Bonæ Deæ quod ultra Bovillas in via Appia fuit, sed de sacrario eo quod fuit in æde Bonæ Deæ in Aventino. Cujus P. Victor facit mentionem. Potest etiam hic locus ita resarciri: *Est secespita in templi sacrariis. Sed et in aliis locis, et est velut clathrata fenestra. Ita secespitæ dicuntur duobus modis.* Fulv. Ursin.

⁸ *Secessiones*] Secere, dicere. 'Inseque, musa, virum versutum.' Livius Andronicus principio *Odysseæ*. *Jos. Scal.*

Secessiones] Scripserat Fest. *Sectiones*. Vide 'insequo.' *Dac.*

¹⁰ *Seclusa sacra dicebantur*] Quæ a profanis clausa sunt et separata. Ceteris autem sacra intelligenda sunt. Vid. ad illud Horat. 'vetabo qui Cereris sacra vulgarit,' &c. *Idem*.

Secordiam quidam pro ignavia posuerunt. Cato [PAUL. pro stultitia posuit: compositum autem videtur ex se, quod est sine, et corde.

Secordiam^x quidam pro ignavia posuerunt: M. Cato [FEST. pro stultitia posuit *Originum lib. VII.* cum ait . . . . . i . . . iu-
mensam *timiditatem*, ac *Secordiam* causa erat ne quid ue-
gotii publici, vel privati gereretur; compositum autem vide-
tur ex se, quod est sine, et corde.

Sectarius veruex,^y qui gregem agnorum præcedens ducit.

Sectio,^z persecutio juris. [PAUL.

Sectores,^a et qui secant, dicuntur, et qui empta sua perse-
quuntur.

NOTÆ

^x *Secordiam*] *Secordia*, pro quo postea *Socordia*, ut 'sebrinus' post 'sobrius.' Gloss. 'socors, ἀκαρδῖος, ἀφρων,' hoc est, sine corde, stultus. *Socordiam* a *segnitia* eo distinguit Donat. quod animum *secordia*, *segnitia* vero corpus spectet. 'Segnitia,' inquit, 'ad agendum, socordia ad considerandum.' Supplendum in verbis Catonis, *Quod ostenderetis immensam, &c.* vel quid simile. *Idem.*

^y *Sectarius veruex*] Quasi sectæ princeps, quia gregem ducit. Plant. Capt. 'Qui Petroni nomen induunt verveci sectario.' *Idem.*

^z *Sectio et Sectores*] Ascon. lib. III. Verrin. Sectorem dicit æstimatorem, redemptoremque honorum damnati, atque proscripti, qui spem sectans lucri sui bona omnia auctione vendit, et semel infert pecuniam vel ærario, vel sociis. Sectio autem est ea redemptio. Cicero Philip. II. 'Hasta posita pro æde Jovis Statoris bona Cn. Pompei Magui voci acerbissimæ subjecta præconis. Qui ad illud scelus sectionis auderet accedere, inventus est nemo præter Antonium:' et postea, 'Cum sector sis isto loco natus:' deinde: 'cum Cn.

Pompei sector, non te execrandum populo Ro.' &c. Ex his vides Pauli epitomen nimis concisam esse in horum verborum interpretatione. *Ant. Aug.*

Sectio] Ipsa actio, cum scilicet alienjns bona publicantur. Cicer. Philipp. II. 'expectantibus omnibus quisnam esset tam impius, tam demens, tam Diis hominibusque hostis, qui ad illud scelus sectionis auderet accedere, inventus est nemo præter Antonium, præsertim cum tot essent circa hastam illam qui alia omnia auderent.' *Dac.*

^a *Sectores*] Neque hæc satis declarant, quid sit *Sector*, neque auctor Glossarii: 'Sector, βιώνης.' *Jos. Scal.*

Sectores] *Sectores*, a sequendo, ii sunt, ut Asconii verbis utar, 'Qui spem lucri sui secuti, bona condemnatorum semel auctionabantur, proque his pecunias pensitabant singulis, in posterum pro compendio suo singula quæque pecunia populo vendituri.' *Sectores* vero a secando dicuntur, qui aliquid secant. Ad utramque significationem allusit Cic. 'Sectores collorum ac honorum.' Ubi male quidam Codd. habent *sectatores*. *Dac.*

Secundæ res^b non a numero dicuntur, sed quia, ut velimus, sequantur.

Secus,^c aliter: haud secus, non aliter.

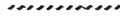
Secus Valgius putat^d ex Græco, quod est ἐκὰς, [FEST. dictum: absurde scilicet: significat enim aperte aliter exemplis omnium fere, qui eam vocem usurpant.

Sediculum,¹⁰ e sedile. [PAUL.

Sedum,^f alii sadum, appellant herbam, quam Opi- [FEST. lius Aurelius sesunium vocari ait, canque in tegulis seri, nec quamobrem id fiat, indicat.

Seges^g dicitur ea pars agri, quæ arata, et consita est, a serendo videlicet.

Segesta^h quæ nunc appellatur, oppidum in Sicilia est,

10 Vet. lib. *Sediculam*.

NOTÆ

^b *Secundæ res*] Hoc est, *prosperæ*: nam *secundus* pro *prospero* dicitur a sequendo. *Secundus* vero de numero, a *secundum*, quod a *secus*. Hæc fuit Pauli vel Festi sententia. Quanquam et utraque notione *secundus* a *sequendo* recte deducitur. *Idem*.

^c *Secus*] Vide ‘*Sexus*.’ Charis. lib. 1. ait *secus* pro *sexu* dici, et adverbium significare ‘aliter.’ Ceterum quod vulgus usurpat, ‘*Secus* illum sedi,’ hoc est, secundum illum, et factum, et sordidum est. Hæc ille. *Ant. Aug.*

Secus] Non ‘aliter’ tantum significat, sed etiam ‘juxta,’ ‘prope.’ Unde in Gloss. ‘*Secus, ἐτέρας καὶ πλησίον*.’ ‘*Secus, aliter, et prope*.’ *Dac.*

^d *Secus Valgius putat*] Cum Valgius *secus* duxit a Græco ἐκὰς, hoc est, longe, eum eo respexisse crediderim, quod dnm quis aliter quippiam facit quam debet, is tum ab officio suo videtur recedere. *Idem*.

^e *Sediculum*] A *sede, ὑποκοριστικῶς, sediculum*. *Idem*.

^f *Sedum*] Stulte quærit, quare se-

dum seratur in tegulis, putans scilicet ob religionem potius, quam naturam illius herbæ, hoc fieri. *Jos. Scal.*

Sedum] Alio nomine, Jovis caulis, sempervivum, Jovis barba dicitur. *Gall. Joubarbe*. Et in tegulis nasci amat. Quare stulte quærit Festus cur in tegulis seratur, putans scilicet ob religionem potius, quam naturam illius herbæ, hoc fieri. Quanquam afficubi me legisse videor Veteres eam in tegulis serere solitos fuisse: quippe cui vim aliquam sedandorum fulminum inesse crederent. *Dac.*

^g *Seges*] Proprie de frumento, sed per Metonymiam de terra ipsa arata et consita. Sic Varr. de R. R. ‘*seges dicitur quod aratum satum est, arvum quod aratum, nondum satum*.’ Verumetiam de terra simpliciter, quæ neque arata, neque sata sit. *Virgil. lib. 1v. Georg.* ‘*Nec pecori opportuna seges nec commoda Baccho*.’ *Idem*.

^h *Segesta*] Vide ‘*Beneventum*.’ *Ant. Aug.*

Segesta] ‘*Segesta est oppidum*

quod videtur Æneas condidisse, præposito ibi Egesto, qui eam Egestam nominavit. Sed præposita est ei s litera, ne obscœno nomine appellaretur,ⁱ ut factum est in Malevento,^k quod Beneventum dictum est, et in Epidamno,^l quod usurparunt Dyrrhachium.

Segnitia^m dicitur quod sine nitendo quid utile, aut honestum.

Terentius: *Enimvero nihil loci est segnitiae, neque socordia.*

Segnitia dicitur, quod sine nitendo quid utile, aut [PAUL. honestum. Terentius: Enimvero, Dave! nihil loci est segnitiae, neque socordia.

Seliquastra,ⁿ genus sedilium.

NOTÆ

pervetus in Sicilia, Judices, quod ab Ænea fugiente a Troja, atque in hæc loca veniente, conditum esse demonstrant.' Cic. iv. in Verr. Virgil. Acestam nominat ab Aceste quem ibi Æneas reliquit: 'Urbem appellabant permissio nomine Acestam.' Verum Strabo lib. vi. eam conditam docet ab iis qui cum Philocteta in agrum Crotoniatum venerunt, missis ab eo in Siciliam eum Ægesta Trojano. De Æceste autem sive Ægesta quem Sylvia Egesta Hippotæ Trojani filia, a Crimiso amne in canem mutato compressa, edidisse dicitur, hic piget referre. Vide, si lubet, Serv. ad 1. Æneid. 10. 554. Et lib. v. 30. et Salmas. in Solin. p. 3. Illud constat, Segestem urbem in colle sitam fuisse, ut omnes fere veterum Sicanorum urbes. Fazel. Decad. 1. lib. vii. cap. 3. 'Segesta urbs vetusta, in colle undique prærupto jacens.' Unde eam Doctissimus Bochartus non ab Aceste sive Ægesta, sed a Punico Sakkestu dictam putat. *Idem.*

ⁱ Ne obscœno nomine opp.] Propter similitudinem scilicet vocis *Egesta*, et *Egestas*, paupertas: obscœnum autem, dirum, infaustum. 'Obscœnæ-

que volneres.' Virg. *Idem.*

^k *Ut factum est in Malevento*] Vide 'Beneventum.' *Idem.*

^l *Et in Epidamno*] Mela de situ orbis lib. ii. cap. 3. 'Urbium prima est Oricum, secunda Dyrrhachium, Epidamnos ante erat. Romani nomen mutavere, quia velut in damnum ituris, omen id visum est.' Verum de appellationibus Epidamni et Dyrrhachii, vide præter alios Dionis locum singularem, lib. xli. *Idem.*

^m *Segnitia*] Terent. in Andria. *Ant. Aug.*

Segnitia...] Omnia constant ex Epitom. distinctione: tamen locus ita juvandus est: *Quod sine nitendo quid utile aut honestum?* cum interrogationis nota. Segnitia: a *se*, hoc est, *sine*, et *nitior*, ut *segnis* dicatur qui non nititur ad id quod utile est aut honestum. Locus Terent. est act. 1. sc. 3. Vid. 'secordia.' Eadem mente apud Plantum, Asinar. 'Quin tu socordiam omnem rejice, et segnitiam amove.' *Dac.*

ⁿ *Seliquastra*] Pro *sediquastra*. *Idem* Varr. lib. iv. de L. L. 'ab sedendo appellantur sedes, sedile, sedum,' (hæc alii *solium*,) 'sellæ, seliquastrum.' *Idem.*

Seliquastra sedilia antiqui generis appellantur, D [FEST. litera in L conversa, ut etiam in sella factum est, et sub-sellio, et solio, quæ non minus a sedendo dicta sunt.

Sellæ curulis^o locus in circo datus est Valerio dictatori posterisque ejus¹¹ honoris causa, ut proxime sacellum Murciae spectarent, unde aspiciebant spectacula magistratus.

Sementinae feriæ^p fuerunt institutæ, quasi ex iis [PAUL. fruges grandescere possint.¹²

Semis, semodius,^q semuncia ex Græco trahuntur, [FEST. sicut et alia nonnulla, quæ S literam pro aspiratione co-

11 Ed. Scal. 'posterinsque ejus.'—12 Vir doct. in marg. ejusdem ed. con-jicit possent.

NOTÆ

^o *Sellæ curulis*] Hæc ignoramus. Ant. Aug.

Sellæ] Puto: *Sellæ curuli locus in circo, item proximo lictori, posterioribusque lictoribus proxime sacellum Murciae fuit, de quo loco despiciebant spectacula magistratus.* Neque id abhorret a consuetudine Romana, ut magistratus in sella curuli qui ludos ederet, aut alius quivis, ad primas metas staret. Nam ad eas Deæ Murciae sacellum fuisse ait Tertullianus. Non improbo tamen, ad sacellum Mercurii. Nam et ad circum maximum fuit ædes ejus Dei. Jos. Scal.

Sellæ curulis] Idem Livius lib. 11. 'Valerio,' inquit, 'dictatori super solitos honores locus in Circo ipsi posterisque ad spectaculum datus.' Ideo autem proxime sacellum Murciae, quia illud erat in Circo, ubi Metæ sive oppidum. Varr. lib. 4. 'In Circo primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur Carceres. Nævius oppidum appellat. Carceres dicti quod coërentur equi, ne inde exeant antequam magistratus misit: oppidum quod a muri parte pinnis turribusque carceres olim fuerunt. Scripsit

Poëta: dictator ubi currum insidet, pervelitur usque ad oppidum. Intimus Circus ad Murtium vocatus, ut Procilius aiebat, ab urceis; quod is locus esset inter figulos. Alii esse dicunt a murteto declinatum, quod ibi id fuerit. Cujus vestigium manet quod ibi Sacellum etiam nunc Murtiæ Veneris.' Ubi notandum versum illum quem Varro adducit ex Poëta, sive ille Nævius, sive Ennius sit, ex hocce Festi loco fortasse lucem capere: per Dictatorem enim Valerium intelligit, per currum, sellam Curulem.' Duc.

^p *Sementinae feriæ*] Conceptivæ erant, non statæ. Varr. lib. 5. 'Sementinae feriæ, dies is qui a Pontificibus dictus, appellatur a semente, quod sationis causa susceptæ.' Die 24. Januarii celebrabantur. Et tunc sacra, in æde Telluris, Telluri fiebant et Cereri. Vide Ovid. lib. 5. et Varr. de Re Rust. lib. 1. cap. 2. Idem.

^q *Semis, semodius*] Semis, semodius, semuncia a Græco ἡμι ducuntur, et pro aspiratione habent S, qua ratione et multa alia. Idem.

rum habent, ut, ἑπτὰ septem, ὕλη sylva : sic ista ab eo, quod illi dicunt ἕμισυ, declinata sunt.

Semis, semodius, *semuncia*, qua ratione ex Græco [FEST. trahuntur alia, quod S litteram pro aspiratione eorum habent, ut ἑπτὰ septem, ὕλη sylvæ, sic ista ab eo, quod illi ἕμισυ dicunt, declinata videntur.

Sempronia^r horrea qui locus dicitur, in eo fuerunt lege Gracchi, ad custodiam frumenti publici.

Senacula^s tria fuisse Romæ, in quibus Senatus haberi solitus sit, memoriæ prodidit¹³ Nicostratus in libro, qui inscribitur de Senatu habendo : unum, ubi nunc est ædis Concordiæ,^t Capitolium, et Forum, in quo solebant magistratus D. T. cum senioribus deliberare : alterum ad portam Capenam :^u tertium citra ædem Bellonæ,^x in quo

13 Vet. cod. *rodidit*.

NOTÆ

^r *Sempronia*] Videtur repetendum esse verbum *horrea* post verbum *faciunt*. Loquitur autem de lege Frumentaria C. Gracchi, de qua Cicero Tusc. lib. III. et Flor. epit. 60. *Ant. Aug.*

Sempronia horrea] *Lege Gracchi*, legem frumentariam intellige, quam tulit C. Sempronius Gracchus. Livius, Florus, et alii. *Dac.*

^s *Senacula*] Notæ D. T. significant *Duntaxat*. Infra : ‘Simpludearia funera sunt, quibus adhibentur D. T. ludi,’ hoc est, *Duntaxat*. *Jos. Scal.*

Senacula tria fuisse] ‘Senaculum vocatum ubi Senatus, aut ubi seniores consistent, dictum ut *γερονσία* apud Græcos.’ Varr. lib. IV. de L. L. *Dac.*

^t *Unum, ubi nunc est ædis Concordiæ*] Meminit Varro loco supra citato : ‘Senaculum supra Græcostasin, ubi ædes Concordiæ, et Basilica Opimia.’ Infra notæ D. T. significant *Duntax-*

at : male igitur qui earum loco substitunt D. R. hoc est, *de Repub.* vel eas interpretantur, *Dicit Titinnius. Idem.*

^u *Alterum ad portam Capenam*] Liv. lib. XXIII. ‘Consules,’ inquit, ‘edixerunt quoties Senatum vocassent, uti Senatores quibusque in Senatu dicere sententiam liceret, ad portam Capenam convenirent.’ *Idem.*

^x *Tertium citra ædem Bellonæ*] Quid *citra ædem Bellonæ?* Immo *intra ædem Bellonæ*. Liv. lib. XXXVIII. ‘Ipse’ (Pub. Scipio) inquit, ‘decem navibus Romam rediit : et Senatu extra urbem dato in æde Bellonæ, quas res in Hispania gessisset, disseruit.’ Ex quibus etiam illud animadvertitur, in ea æde non legatis tantum exterarum nationum Senatum dari solitum fuisse : nam et Magistratibus qui ad urbem dicebantur, datus est. *Idem.*

exterarum nationum legatis, quos in urbem admittere nolebant, senatus dabatur.

Senaculum locus Senatorum.

[PAUL.

Senatores a senectute ^y dici satis constat, quos [FEST. initio Romulus elegit centum, quorum consilio Rempub- licam administraret. Itaque etiam patres appellati sunt, et nunc cum senatores adesse jubentur, quibusque ^z in senatu sententiam dicere licet: quia ii, qui post lustrum conditum ex junioribus magistratum ceperunt, et in senatu sententiam dicunt, et non vocantur senatores ante, quam in senioribus sunt censi.

Senatus decretum a consulto ^a Ælius Gallus sic distinguit, ut id dicat particulam quandam esse senatus consulti, ut

NOTÆ

^y *Senatores u senectute*] *Senatores, a Senatu, Senator, a senibus.* Ovid. v. Fast. 'Nomen et ætatis mite Senatus habet.' *Idem.*

^z *Et nunc cum Senatores adesse jubentur, quibusque*] *Legerem, nunc cum Senatores adesse jubentur, additur, quibusque in Senatu, &c.* Ut apud eos factum est, qui hunc Festi locum laudant. Tamen et eam vocem facile poteris subintelligere. Edicti autem, quo Senatores vocabantur in Curiam, solennia verba fuere: QUI SENATO- RES, QUIBUSQUE IN SENATU SENTEN- TIAM DICERE LICET. Quæ, ut intel- ligantur, sciendum est: Primum eos demum Senatores fuisse qui a Censoribus lecti in Senatum essent, ut de summa Reipub. sententiam rogati loco et modo dicerent. Deinde fuisse etiam alios, qui quamvis a Censoribus lecti non fuissent, tamen pro jure magistratus, quem aut tum gerebant, aut ante gesserant, sententiæ in senatu dicendæ jus habebant. Vide plura apud Gell. lib. III. cap. 18. Eadem formula et in aliis edictis utebantur. Liv. XXIII. 'P. Cornelius Cos.' inquit, 'edixit, Qui senatores

essent, quibusque in senatu senten- tiam dicere liceret, nique minores magistratus essent, ne quis eorum ab urbe abiret.' *Idem.*

^a *Senatus decretum a consulto*] *Senatusconsultum a senatus decreto ita differt, ut species a genere.* Nam senatusconsultum est, quodcumque senatus de singulis pluribusve rebus aut hominibus censuit: Decretum autem est quod de singulis dumtaxat rebus, hominibusque senatus constitui, ut cum alicui provincia, honos, supplicatio decernitur. Præterea senatus decretum interdum appellabatur cum auctoritas tantum senatus erat perscripta, id est, quid senatus de re aliqua censuisset, quoniam senatus minus frequens fuisset, aut non loco, aut die legitimo habitus, aut intercessum esset, aut quid aliud censuisset, quo minus justum senatusconsultum fieret; quod postea, si id ipsum senatus sine ullo impedimento statuisset, et perscriptum ad ærarium detulisset, *senatusconsultum* dicebatur. Frequenter tamen decretum pro senatusconsulto accipitur apud historicos, et jureconsultos. *Idem.*

cum provincia alicui decernitur, quod tamen ipsum senatusconsulti est.

Senis crinibus^b nubentes ornantur, quod is ornatus vetustissimus fuit: quidam quod eo Vestales virgines ornentur, quarum castitatem viris suis sponoe . . . . . a ceteris.¹⁴

Senium^c a senili acerbitate, et vitii dictum: posuit Cæcilius in Hymnide: Siue suam senectutem ducat, utique ad senium sorbitio.

Senonas,^d Gallos, Verrius ait, existimari appellari, quia

¹⁴ Ex doctorum virorum conjectura legendum monet Dac. *quarum castitatem viris suis spondent illibatam fore a ceteris. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. spondeant.*

NOTÆ

^b *Senis crinibus*] Seni crines diuntur in capite matronæ Romanæ sextæ crinium vitta et crinibus ipsis implexæ, quas vulgus trecias vocant. Sic apud Martial. 'Portabat uxor rufa crinibus septem.' Nihil aliud significat, quam capillos in septem sertas distinctos, ut videmus matronas ornatas in veteribus numismatis. Puto autem supposititiam comam hic intelligi. *Jos. Scal.* Inde Plaut. in *Mostell. act. 1. se. 3.* 'Soli gerendum censeo morem, et capiundos crines.' Pessime vero virum, alioqui doctissimum, video hæc *senis crinibus* accepisse, quasi matronæ crinibus hominis senis ornarentur. Pessime etiam Scalig. qui ad hunc morem retulit illud Martial. 'Portabat uxor rufa crinibus septem.' Nam Martialis facete uxorem rufulam calvam designat, quippe ejus capiti vix septem crines adhererant. Gallice dixeris, *avec ses quatre cheveux. Dac.*

^c *Senium*] Cæcilius versus mendo non caret. *Ant. Aug.*

Senium] Versus Cæcilius, quem viri docti corruptum putant, non minus sanus est quam qui maxime: *Sine Delph. et Var. Clas. Pomp. Fest.*

suam senectutem ducat, utique ad senium sorbitio. Ait Comicus pœta, 'permitte ut is quiete et tranquille trahat suam senectutem, nam certe cum ad senium pervenerit, sorbitio eum tollet.' Ubi per sorbitionem ad veterum morem allasit, qui majorem annis sexaginta de ponte in Tiberim deturbabant, unde natum proverbium 'sexagenarios de ponte,' vel quod verius puto, ad Cæorum legem allasit pœta, qua majores annis 59. sorbitione cicutæ e vita tollebantur, ut reliquis victus sufficeret. Hujus legis meminit Menand. *Καλὸν τὸ Κείων νόμιμόν ἐστι, Φανία, Ὅ μὴ δυνάμενος ζῆν καλῶς, οὐ ζῆ κακῶς.* Hoc est, 'Bellum hoc Cæorum institutum est, Phania, Qui non potest vivere bene, non vivit male.' Vide Strab. lib. x. pag. 486. edit. Casaub. Vid. et Ælian. lib. iii. cap. 37. Notabis præterea in versu Cæcilius, senectutem esse ante senium constitutam, contra quod quibusdam visum est, qui *seniam* properatam senectutem interpretantur. *Dac.*

^d *Senonas*] Quasi *ξένους*. Alludere videtur Liv. lib. v. sect. 35. 'Tum

novi venerint ex transalpina regione *ac primum appellatos ξένους* : postea Senonas.

Sentes,^e cum constet esse spinas, et Afranius in Abducta dixerit: quam senticosa^f verba pertorquet turba,¹⁵ pro spinosis accipi debet.

Sentinare,^g satagere, dictum a sentina: quia multam aquam¹⁶ navis cum recipit, periclitatur. Cæcilius in Æthrione: Cum Mercurio capit consilium, postquam sentinat satis.

Sentinare satagere, dictum a sentina navis, quam [PAUL. quis ut aqua liberet, evacuare contendit. Itaque sentinare, subtiliter periculum vitare. Cæcilius: Capit consilium, postquam sentinat satis.

Seplasia^h *forum Capuæ in quo plurimi unguentarii* [FEST.

15 Alii legunt *lupa*.—16 Vet. cod. *quam multæ aquæ*.

NOTÆ

Senones recentissimi advenarum, ab Utente flumine usque ad Æsim habuere.' Servius etiam prius ξένους, postea Senonas quasi ξένωνας dictos innuit. Sed non quia novi venerunt ex Transalpina regione, sed quod Bacchum hospitio receperunt. 'Senones,' inquit, 'qui Senones dicti sunt quod Liberum patrem hospitio recepissent.' *Idem*.

^e *Sentes*] Verbum *turba* mendosum esse ait Faërnus: ratio enim carminis iambus vel pyrrhichium postulat. *Ant. Aug.*

Sentes] Glossarium: 'Sentes, ἄκαυθα,' id est, spinæ. *Dac.*

^f *Quam senticosa*] Lege, ut viri dociti: *Quam senticosa verba pertorquet lupa*. Versus enim trimeter est, et in fine debet esse iambus. *Lupa* autem est meretrix. Glossarium: 'lupa, ἐραῖρα καὶ λύκαινα,' id est, 'lupa, amica, item lupus fœmina.' Jan. Gulielmus legebat, *pertorquet truō*. *Truones* scomma in enormis nasi homines. *Idem*.

^g *Sentinare*] Gellius libro XIX. cap.

I. 'Tum postea complorantibus nostris omnibus atque sentinantibus, dies quidem tandem illuxit: sed nihil de periculo atque sævitia remissum.' Ubi manifesto *sentinare* est, quod ait hic Paulus, periculum vitare. At in vulgatis codicibus contaminatissimus est locus ille. Sed proprie *sentinari* est satagere ad sentinam: unde *Sentinatores*, quibus cura sentinæ delegata in navi. Paulinus ad Macarium, de naufragio: 'Unum ex omni numero nautarum senem sentinando deputant.' Item: 'Quid luic, quæso, obfuit seni persona sentinatoris et in nautis vilissima?' *Jos. Scal.*

^h *Seplasia*] Platea Capuæ ita appellabatur; in qua unguentarii negotiari erant soliti. Peditan. in Pison. Verba autem Ciceronis a Festo relata sunt eadem illa, quæ Asconius interpretatur. 'Seplasia mehercule, ut dici audiebam, te ut primum aspexit, Campanum Consulem repudiavit.' *Ant. Aug.*

erant, in Pisonem cujus meminit Cicero. Seplasia me Hercule, ut dici audiebam, te ut primum aspexit, Campanum Consulem repudiavit.

Septentrionesⁱ septem stellæ appellantur a septem bobus junctis, quos triones a terra rustici appellent, quod junctis simul terram arant, quasi teriones. Quidam a septem stellis, quod id astrum Græci ἄμαξαν dicant, quia habet partem

NOTÆ

Seplasia] Infra agebatur de Trionibus, et Septemtrionibus: Septemtriones septem stellæ appellantur, a bobus junctis, quos triones Veteres appellant, quod juncti arant terram, quasi teriones: quidam eas stellas planstrum roeant, quod id astrum Græci ἄμαξαν dicant, quia habet partem quandam temonis specie. Ennius: superat temo stellas. Hæc Festus: intelligit autem locum Ennii ex Iphigenia, quem olim in conjectaneis illustravimus: 'Quid nocti' videtur? In altisono Cæli clipeo temo superat Stellas, sublimè etiam Atque etiam cogens noctis iter.' Addunt docti viri in numismate veteri L. Lucretii Trionis expressam videri stellarum septem formam: et nos quoque ejusdem L. Lucretii duos argenteos vidimus, quorum copiam nobis fecit humanissimus vir Christophorus Neytters Augustanus. In altero erat Luna Corniculata, et stellæ cum inscriptione, TRIO. LUCRETI. In altero Delfinus, et inscriptio L. LUCRETI. TRIO. Jos. Scal.

Seplasia] Vide Ascou. Sect. 11. Cicer. in Pison. Inde seplasia species omnes, et seplasiarius, παντοπώλης, speciarius, espieier. Vide infra post 'sterilam.' Dac.

ⁱ Septentriones] De Septentrionibus hæc intelligenda sunt: de quibus Varro lib. vi. de Ling. Lat. 'Has septem stellas Græci, ut Homerus, vocant ἄμαξαν, et propinquum ejus signum Βοώτην: nostri eas septem stellas boves, et triones, et prope eas

axem. Triones enim et boves appellantur a bubulcis etiam nunc, maxime cum arant terram, e quis ut dicti valentes glebarii, qui facile proscindunt glebas, sic omnes qui terram arabant, a terra teriones, unde Triones ut dicerentur e detrito: et postea: 'Possunt triones dici septem, quod ita sitæ stellæ, ut ternæ trigona faciant.' Hæc Varro, et Gell. lib. 11. c. 21. Eadem Festus hoc loco scripserat: tantum addit Ennii versus, qui non extant. Pro his substitui denarii mentionem L. Lucretii Trionis, in quo septem stellæ videntur. Ant. Aug.

Septentriones] Hæc ita olim odoratus sum ex Varronis lib. vi. 'Has septem stellas Græci, ut Homerus, vocant ἄμαξαν, et propinquum ejus signum Βοώτην: nostri eas septem stellas, boves, et triones, et prope eas axem: triones enim et boves appellantur a bubulcis etiam nunc maxime cum arant terram: e quis ut dicti valentes glebarii, qui facile proscindunt glebas; sic omnes qui terram arabant, a terra, teriones; unde triones ut dicerentur e detrito. Temo dictus a tenendo: is enim continet jugum, et planstrum appellatum, a parte totum, ut multa. Possunt triones dici septem, quod ita sitæ stellæ ut ternæ trigona faciant.' Hæc Varro. Triones potius dicti a stria quam proscindendo sulcos faciunt, striones, et s litera deperdita, triones. Dac.

quandam *temonis specie*. Unde ait Ennius superat *temo stellas*. Sed et physici cum *situm septem stellarum contemplati*,¹⁷ *septentriones dici aiunt, quod ita sunt sitæ septem stellæ, ut ternæ proximæ specie efficiant velut trigona*.

Septimontio,^k ut ait Antistius Labeo, hisce montibus feriæ Palatio, cui sacrificium, quod fit, Palatuar dicitur. Velia,¹⁸ cui item sacrificium. Fagutali,¹⁹ Suburæ, Cermallo,²⁰ Oppio, Cœlio monti, Cispio monti. Oppius autem appellatus est, ut ait Varro Rerum humanarum libro octavo, ab Oppita Oppio¹ Tusculano, qui cum præsidio Tusculanorum missus ad Romam tuendam, dum Tullius Hostilius Veios oppugnaret, conederat in Carinis,^m et ibi castra habuerat: similiter Cispium¹ a Lævo Cispio Anagnino, qui ejusdem rei causa eam partem Esquiliarum, quæ jacet ad vicum patricium versus, in qua regione est ædis Mefitis, tuitus est.

Sacrificium, quod fiebat Romæ in monte Palatino, [PAUL. Palatuar dicebatur.

Septimontiumⁿ appellabant diem festum, quod in septem

17 Ed. Scal. 'conten . . . templati.'—18 Vet. cod. *Villæ*.—19 Ed. Scal. *Faguali*.—20 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *Gormalo*.—1 Vet. cod. *Cisition*.

NOTE

^k *Septimontio*] Vide infra. Mirum autem pro septem montibus octo lic numerari, Palatium, Velias, Fagutal, Suburam, Cermalum, Oppium, Cœlium, Cispium. Nimirum *Cispium* et *Oppius* pro uno sumi debent; nam Esquilinum montem et *Cispium* et *Oppium* Veteres nominarunt auctore Verrio Flacco. Vide 'Cispium.' *Id.*

¹ *Ab Oppita Oppio*] Viri docti *ab opitre oppio*. Sed Varronis rerum humanarum libros desideramus. *Id.*

^m *In Carinis*] Regio urbis *Carinæ* inter lautissimas, juxta Cœlium montem. *Idem*.

ⁿ *Septimontium*] Varro lib. v. de Ling. Lat. 'Dies Septimontium no-

minatus ab iis septem montibus, in quis sita urbs est: feriæ non populi, sed montanorum modo, ut Paganalibus, qui sunt alienjus pagi.' Mirum autem est hoc loco, et proximo, pro septem montibus octo loca urbis enumerari: Palatium, Velias, Fagutal, Suburam, Cermalum, Oppium, Cœlium, Cispium montes. Vide Plutar. in Problem. *Ant. Aug.*

Septimontium] *Septimontium dies festus appellatur mense Decembri, qui dicitur in Fastis Agonalia, quod in septem montibus fiunt sacra, Palatio, Velia, Fagutali, Subura, Cermallo, Cœlio, Oppio, Cispio*. Hæc Festus. Nam Varro disserens de festis, quæ in

locis faciebant sacrificium, Palatio, Velia, Fagutali, Subura, Cermalo, Cœlio, Oppio, et Cispio.

Septimontium dies appellatur mense Decembri, qui dicitur in Fastis Agonalia, quod ea die in septem montibus fiunt sacrificia; Palatio, Velia, Fagutali, Subura, Cermalo, Cælio, Opio, Cispio.

Sepulchrum ° est, ut ait Gallus Ælius, in quo mortuus sepultus est, quod antiqui *bustum* appellabant: hisque cippis, aut aliqua alia re, mortui causa designatus est intra quos sepultura est facta.

NOTÆ

mensem Decembrem incidebant, ponit et inter ea *Septimontium*. Agonalia vero eodem mense erant propriæ Idus Decembres, alia ab illis Agonalibus, quæ notant Fasti mense Januario. Hoc tantum interest, quod Agonalia sint ante Larentinalia; Varro vero *Septimontium* ponat post Larentinalia. De *Septimontio* habes et apud Tertullianum libro de Idololatria: 'Etiam strenæ captandæ, et *Septimontium*, et brumæ, et caræ cognationis honoraria exigenda omnia: ex quibus apparet non solum mense Decembri fuisse, quia is est brumæ mensis; sed etiam circa finem ejus mensis fuisse, quia proximum sit strenæ exigendæ, quod fiebat Kalendis Januariis. Quod disertius probatur ex Suetonio in Domitiano: 'Congiariū populo numorum trecentorum ter dedit, atque inter spectacula muneris largissimum epulum: septimontiali sacrorum quidem die senatui equitique panariis, plebei sportellis cum obsonio distributis.' Antea plane ignorabatur de hoc septimontiali die. *Jos. Scal.*

Septimontium] De eo sic Varr. lib. v. de L. L. 'Dies septimontium nominatus ab his septem montibus in quis sita urbs est. Feriæ non populi, sed montanorum modo, ut paganalibus, qui sunt alicujus pagi.'

Atque post Larentinalia ponit: 'erant autem Larentinalia 10. Kalend. Januar.' Agonalia vero propriæ Idus Decembres. Quo die et *Septimontium* notatur in Kalend. Constantini Magni. Sed circa finem Decembris, adeoque post Larentinalia fuisse probant hæc Tertulliani ex libro de Idololatria: 'Etiam strenæ captandæ, et septimontium, et brumæ, et caræ cognationis honoraria exigenda omnia.' Quia tunc proximum sit strenæ exigendæ, quod fiebat Kalendis Januariis. Id disertius probatur ex Suetonio in Domitiano cap. 4. 'Congiariū populo numorum trecentorum ter dedit: atque inter spectacula muneris largissimum epulum. Septimontiali sacro quidem senatui equitique panariis, plebei sportellis cum obsonio distributis, initium vescendi primus fecit.' *Septimontium* autem Romani ob inclusum pomæriis septimum collem primum celebravere. *Dac.*

° *Sepulchrum*] Vide 'bustum.' *Id. Sepulchrum*] *Sepulchrum* est, ut ait Gallus Ælius, ubi mortuus sepultus est: quod antiqui *bustum* appellabant: isque cippis, aut aliqua alia re, mortui causa designatus est, intra quos sepultura est facta. Hæc est Sex. Pompeii sententia. *Ant. Aug.*

Se quamque,^p seorsum quamque.

Sequester^q is dicitur, qui inter aliquos, *qui certant, medius, ut inter eos convenerit, depositum ita tenet aliquid, ut ei reddat, qui id deberi jure, sibi constiterit.* Cato in ea oratione, *quam habuit de indigitibus: sinunt miseros perire, ut bona rapiant, aut si superstites petant, ut sequestro dent, et Plautus mercatore: Imo sic sequestro mihi data est.*

Serilla^r Verrius appellari putat navigia Istrica² ac Liburnica, quæ lino ac sparto condensantur, a conserendo et contexendo dicta: quia dicat Pacuvius in Niptris: Nec ulla subcus³ cohibet compagem alvei, sed suta lino, et sparteis serilibus, cum περιφραστικῶς,⁴ et ficto vocabulo usus sit pro funiculis, qui sparto conseruntur.

Serilla^s navigia Istrica, quæ lino ac sparto condensantur: a conserendo et contexendo dicta.

Serius Attius a sero comparavit: ait enim: Ne, si forte paulo quam tu, veniam serius.

Serius^t a sero videtur dictum.⁵ Attius in Amphitryone: Ne, si forte paulo, quam tu, veniam serius.

² Vet. cod. *Histicia*.—³ Al. *subcus*.—⁴ Vet. cod. περιφραστικός.—⁵ Vet. cod. *setius*.

NOTÆ

^p *Se quamque*] Ergo suspicari saltem liceat in *seorsum*, vel *seorsus*, duas ultimas syllabas nil aliud esse quam vocis productionem. *Dac.*

^q *Sequester*] *Sequester is dicitur, qui inter aliquos placuit, ut quod inter eos convenerit, teneat, idque ut ei reddat, cum id sibi deberi constiterit.* Cato in ea oratione, *quæ inscribitur de indigitibus: 'Sinunt perire, ut bona rapiant, aut si petantur, ut Sequestro dent: et Plautus in Mercatore: 'Immo sic sequestro mihi data est.'* Hæc vel hujuscemodi Festus. Vide Gell. lib. xx. cap. ult. *Ant. Aug.*

Sequester] Gloss. 'Sequester, μεσίτης, ἔντριτος, συνθηκοφύλαξ.' *Dac.*

^r *Serilla*] Optime Fest. contra Ver-

rium contendit *serilla* dici funiculos sparto consertos. Verba Pacuvii sic ordinanda: *Nec ulla subcus cohibet compagem alvei, Sed suta lino et sparteis serilibus.* *Alvei*, id est, *navigii*. De *subscude* vide infra in 'subscudes,' ubi eadem Pacuvii verba adducta sunt. *Idem.*

^s *Serilla*] Paulus in epitome id posuit, quod a Festo reprehenditur. *Ant. Aug.*

Serilla] Mira hic Pauli supinitas qui in sua epitoma posuit quod supra Festus reprehendit. *Dac.*

^t *Serius*] Scribe *Secius*, vel *Sequius*: alioqui ineptum est proscribere nobis *Serius*, tanquam ignotum verbum, quod vulgatissimum est. Adde quod

Sero sapiunt Phryges,^u proverbium est natum a Trojanis, qui decimo denique anno velle cœperant Helenam, quæque cum ea erant rapta, reddere Achivis.

Serpsit antiqui pro serpsit usi sunt: unde ser- [PAUL. pulæ dictæ, quas nunc serpentes dicimus, ex Græco, quod illi ἐρπετὰ, nos pro aspiratione eorum S litera posita, ut ἕξ, sex, ἑπτὰ, septem.

Serpsit usi sunt antiqui pro serpsit,^x *unde videntur* [FEST. serpulæ dictæ, quas nunc serpentes dicimus ex Græco, quia illi ἐρπετὰ, nos pro aspiratione eorum S litera posita, ut ἕξ, sex, ἑπτὰ, septem.

Serpula serpsit, ait (idem) Messala, serpens inrepsit.

Serra^y præliari dicitur, cum assidue acceditur, receditur-

NOTE

in veteri scriptura variat lectio: cum exaratum sit *Setius*, non *Serius*. Legendum ergo: *Secius, a secus videtur dictum*. Jos. Scal.

[*Serius*] Errat Scal. Nam ex verbis Attii constat legendum *serius*. Dac.

^u *Sero sapiunt Phryges*] Cicero. Epist. lib. VII. Epist. 16. 'In equo Trojano scis esse in extremo, sero sapiunt.' De Trojanis, qui cum ultimis premerentur, velle cœperant Helenam reddere, Dictys Cretensis lib. IV. 'Ceterum Trojani, ubi hostis muris infestus magis magisque sævit, neque jam resistendi mœnibus spes ulterius est, aut vires valent, cuncti proceres seditionem adversus Priamum extollunt, atque ejus regulos: denique accito Ænea, filiisque Antenor, decernunt inter se uti Helena, cum his quæ ablata erant, ad Mene-laum duceretur.' *Idem*.

^x *Serpsit antiqui pro serpsit*] Eadem quæ supra in Epitome. Nisi quod quæ infra sequuntur cum istis sic continuanda sunt hoc modo, *s litera posita, ut ἕξ, sex, ἑπτὰ, septem*. *Serpula serpsit, ait Messala, id est serpens inrepsit*. Non dubium quin ita

Festus scripserit. Viris doctis, qui illa disjungere, illud imposuit, quod ubi Pauli, ibidem etiam Festi verba finem capere crediderunt, immemores scilicet barbarum racematorem non tanti facere Veterum exempla, ut in iis describendis operam abutatur: qui vel infra in 'serra præliari' nobis verba Catonis inviderat. *Idem*.

^y *Serra*] Verba Catonis manifesto præ se ferunt aliud, ac visum est Verrio, cujus in hac re supinitatem et negligentiam animadvertere licet. Serra enim, et globus, et forfex, sunt σχήματα instruendæ aciei. Jos. Scal.

[*Serra præliari*] Variæ acierum formæ Romanis usurpatæ. In his 'cuneus,' 'globus,' 'forfex,' 'turris,' 'serra,' hic a Catone memorantur. *Cuneus* cum angusta in fronte acies, paulatim se retrorsum pandit, in modum literæ Δ, unde et *trigonum* vocant. *Globus*, cum figura globosa et in rotundum instruitur. *Forfex*, quæ et *forceps*, contraria enneo, latioribus primis et apertis, ac paulatim in angustum desinentibus in modum literæ V. *Turris*, cum militum ordines in quadro instruuntur. *Serra* cum ma-

que, neque ullo consistitur tempore. Cato de re militari: Sive ⁶ forte opus sit cuneo, aut globo, aut forcipe, aut turribus, aut serra, uti adoriare.

Serra præliari dicitur, cum assidue acceditur, rece- [PAUL. diturque, neque ullo tempore consistitur.

Sertorem ² quidam putant dictum a prendendo, [FEST. quia cum cuipiam afferat ⁷ manum, educendi ejus gratia ex servitute in libertatem, vocetur adsertor, cum verisimilius sit dictum, qui sereret quid, ac potius adsertorem a serendo cepisse nomen, cum aliquem serat petendo in libertatem eandem, qua ipse sit, id est jungat, quia fruges cum seruntur, terræ jungit: quod totum Verrius ἀπιθάνως introducit.⁸

Servilius lacus^a appellabatur, eo,⁹ qui eum faciendum curaverat in principio vici jugari continens basilicæ Juliæ, in quo loco fuit^b effigies hydræ posita a M. Agrippa.

⁶ Vet. cod. sine.—⁷ Vet. cod. adserat.—⁸ Ed. Scal. introduxit.—⁹ Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. ab eo.

NOTÆ

nipuli primæ aciei modo invadabant, modo resiliabant, et reddebatur dentata quædam forma in modum serræ. *Dac.*

² *Sertorem*] Vel aprehendendo, vel, quod verisimilius, a serendo, quod in libertatem serat, hoc est, jungat, inquit Verrius, quod totum ab eo ἀπιθάνως, hoc est, 'non probabiliter,' introductum dicit Festus: sed idem nos alibi docuit adserere esse admovere, quod ea, quæ in terram demittuntur, seri dicantur: cur igitur is proprie *sertor*, et *adsertor* dici nequeat, qui manum, vel manum adserit, hoc est, manum admovet, injicit, manu prehendit, ut vindicet in libertatem. Certe nimis præcipitanter hic Festus eos reprehendit, qui sertorem a serendo, hoc est, prehendendo dictum putant: in his Varro lib v. de L. L. 'Sic conserere ma-

num dicimur cum hoste, sic ex jure manu consertum vocare, hinc adserere manu in libertatem, cum prehendimus.' *Idem.*

^a *Servilius lacus*] *Servilius lacus appellabatur ab eo qui, &c.* Vicus jugarius in octava urbis regione a Victore memoratur: idem et Thurarius, ubi sunt aræ Opis et Cereris cum signo Vertumni. Tuscum, opinor, vocat Varro. Diversus erat a vico unguentario, qui in eadem fuit regione, ex eodem Victore. Illum tamen anonymus urbis Rom. descriptor unum et eundem credidit. *Idem.*

^b *In quo loco fuit*] Apuli et Siculi religionis causa fontibus suis simulacrum Herculis apponebant, quia is extincta hydra aquas purgaverat. Inde et Thermæ Himeræ urbis in Sicilia, item Cætæ montis et Pylarum in Thessalia, in tutela Herculis fuerunt:

Servilius lacus Romæ a conditore vocatus. [PAUL.

Servorum ^c dies festus erat Idibus Augusti, quia eo die Rex Tullius filius ancillæ natus est.¹⁰

Servorum dies festus vulgo existimatur Idibus ¹¹ [FEST. Augusti, quod eo die Ser. Tullius, natus serva,¹² ædem Dianæ dedicaverit in Aventino, cujus tutelæ sint cervi, a quorum ¹³ celeritate fugitivos vocent servos.^{14 d}

10 Vet. lib. *ædem dedicavit Dianæ.*—11 Vet. cod. *Idus.*—12 Id. *servus.*—13 Id. *quo.*—14 Id. *cervos.* Et ita legendum monet Dac.

NOTÆ

ut Pindari et Sophoclis interpretes scribunt. Sunt et qui omnes Thermas eidem esse sacratas velint. Heracleæ thermæ Mediolani nobiles. Hunc morem respexit M. Agrippa cum hydram ipsam ad lacum Servilium posuit. *Idem.*

^c *Servorum*] At Macrobius contra: ‘Nonis Conventus universæ multitudinis vitandus existimabatur: quoniam populus Romanus, exactis etiam Regibus, diem hunc nonarum maxime celebrabat: quem natalem Servii Tullii existimabant. Qui cum incertum esset quo mense natus esset, nonis tamen natum esse constaret, omnes nonas celebri notitia frequentabant:’ est etiam Dies servorum Sigillaria, quæ in continenti post Saturnalia celebrabantur. Lucilius: ‘Servorum festus dies est, Quem plane hexametro versu non dicere possis.’ Nam Hexametri lex non admittit *Sigillaria*. Ausonius: ‘Ædiles etiam Plebei, etiamque curules Festa Sigillorum nomine dicta colunt.’ *Jos. Scal.*

Servorum dies festus erat Idibus Augusti] Pessime verba Festi interpretatus est Epitomista. Neque enim Festus dicit Idibus natum Tullium, sed Idibus eum ædem Dianæ dedicavisse. Quamvis etiam Plutarch. in

Quæst. Rom. Quæst. 100. eo die natum Servium putat. ‘Cur,’ inquit, ‘Idibus sextilis, qui nunc Augustus dicitur, feriæ sunt utriusque sexus servis; mulieres autem tum maxime lavare et purgare capita student? an hoc servis datum, quod ea die Servius Rex natus e captiva fuit ancilla?’ Sed contra Macrobius qui Nonis natum dicit. ‘Nonis,’ inquit, ‘conventus universæ multitudinis vitandus existimabatur: quoniam populus Rom. exactis etiam regibus, diem hunc nonarum maxime celebrabat, quem natalem Servii Tullii existimabant. Qui cum incertum esset quo mense natus esset, nonis tamen natum esse constaret, omnes nonas celebri notitia frequentabant.’ Optime igitur Festus servorum diem festum Idibus ponit, quod eo die Ser. Tullius, qui e serva natus est, ædem Dianæ dedicaverit in Aventino. Unde et eodem die ejus sacra peragebantur, Martial. Epigr. 68. lib. XII. ‘Augustis redit Idibus Diana.’ Erat et alius servorum Festus *sigillaria* dictus, qui Saturnalibus per septem dies continuabatur. Ausonius: ‘Ædiles etiam plebei, etiamque curules Festa sigillorum nomine dicta colunt.’ *Dac.*

^d *A quorum celeritate fugitivos vocent servos*] Lege *vocent cervos*, ut in

Sesopia^e in *Augurali* et *Saliari* carmine appellantur quæ alias *esopia* pro *sedilibus* dicere habemus nunc adhuc in consuetudine.

Sestertius^f dicitur quarta pars denarii, quo tempore [PAUL. is decussis valebat, id est, dupondius et semmissis.

Sestertius dicitur quarta pars denarii, quo tempore is decussis valebat, id est, dupondius, et semmissis.

Sestertii^g nota apud antiquos fuit dupondii, et semis- [FEST.

NOTÆ

vet. cod. Sic Græci fugitivum *ἐλαφον* vocant. Et facete Aristophanes ait nubes, cum fugitivum aspiciant, cervorum speciem assimilare: *Ταῦτ' ἔρα, ταῦτα Κλεώνυμον αὐται τὸν βίψασπιν χθὲς ἰδοῦσαι, "Ὅτι δειλότατον τοῦτον ἐώρων, ἔλαφοι διὰ τοῦτ' ἐγένοντο.* Id est, 'Hoc illud erat quod viso heri Cleonymo inermi et fugitivo, Quod timidissimum eum aspicerent, cervorum speciem assimularunt.' *Idem.*

^e *Sesopia*] *Sopia*, vel *Sesopia* pro *sedilibus* vox, ni fallor, inaudita. *Solia* potius scriberem. Plautus in *Trucul. esopitius*, nisi mendum sit. *Ant. Aug.*

Sesopia] *Esopia* vulgo dici ait *sedilia*, quæ in *Saliari* et *Augurali* carmine *sesopia*. Sed utraque vox mihi æque ignota: eam redonavit Plauto *Meursius* in *truculent* e *vett. codd. quo pacto excludis quæso esopiis, planius. Dac.*

^f *Sestertius*] Hic semper fuit quarta pars denarii. Sed quo tempore denarius decussi, id est, decem assibus æstimabatur, tum sestertius dupondio et semisse permutabatur. At cum sexdecim assibus denarius æstimatus est, sestertius quatuor asses valuit. Videndus *Plinius lib. xxxiii. cap. 3. Vitruv. lib. iii. cap. 1. Mæcian. in lib. de asse. Ant. Aug.*

Sestertius] Semper quidem *Sestertius* fuit quarta pars denarii. Sed quo tempore denarius decussim valebat, tunc *sestertius* fuit dupondii et

semmissis. Idque a *Servio* rege usque ad primum bellum *Punicum*. At cum denarius sedecim assibus æstimari cæptus est bello *Punico* primo, tunc *sestertius* quatuor assibus permutatus. Denarius prior et minor fuit assium decem, hoc est, *Turonicorum* denariorum duorum supra quadraginta, seu solidorum nostrorum trium ac semmissis; *sestertius* minor denariolorum *Turonicorum* decem et oboli circiter. Denarius vero major et posterior fuit assium sedecim, hoc est, *Turonicorum* denariolorum sexaginta septem et quintæ unius: *Sestertius* major assium quatuor, *Francicorum* denariolorum sedecim et quintarum quatuor. *Dac.*

^g *Sestertii*] Vide '*Sestertius*,' et quæ illic ascripsimus. Cur vero *Sestertius* dicatur, quasi semis tertius, *Varro lib. v. de Ling. Lat. et Mæcian. de asse* scripserunt. Vide '*Trientem*.' De bigatis et quadrigatis *Plin. lib. xxxiii. cap. 3.* 'Nota argenti fuere bigæ, atque quadrigæ: et inde bigati quadrigatique dicti.' *Quinquessis* autem, *quinarius*, sive *victoriatus* dictus est, quod initio quinque assibus æstimaretur, postea octo valuit: ejusque nota erat *victoria*, ut idem *Plinius* scribit. *Ant. Aug.*

Sestertii nota apud] Quæ corrupta et male etiam distincta sunt lego et distinguo: *Et valebant denarius denos asses bigati et quadrigati. Quinquessis*

sis: unde sestertius dictus quod semistertius: sed auctos esse bello Punico secundo: apud antiquos autem denarius et quinquessis in usu erant, et valebant denarius denos asses, quadrigati, bigati, quinquessis: quæ nos, sed uterque actus est numerum æris perductum esse aiunt lege Flaminia, minus solvendi, cum ære alieno premeretur P. R.

Sex millium,^h et ducentorum hominum primus [PAUL.

C. Marius conscripsit legionem, cum antea quatuor millium fuisset, unde etiam appellabatur quadrata.

Sex suffragiaⁱ appellantur in equitum centuriis, [FEST. quæ sunt adjectæ¹⁵ ei numero centuriarum, quas Priscus Tarquinius Rex constituit.

Sex Vestæ sacerdotes^k constitutæ sunt, ut populus pro sua

15 Vet. cod. *adfectæ*.

NOTÆ

quinos. Sed uterque auctus est. Numerum æris productum esse aiunt lege Flaminia minus solvendi, &c. Et verum est. Primo Denarius valebat denos asses, quinquessis vero quinos, et denarii bigati et quadrigati dicebantur ab impressis bigis et quadrigis. Sed postea uterque et denarius et quinquessis auctus est bello Punico secundo, sive potius primo, et denarius asses sedecim, quinquessis octo æstimari cœptus lege Flaminia, quæ minus solvendi lex dicta, quia æris pretio producto minus æris ad solvendum impendebatur. Vide supra 'Sestertius,' et infra 'Sextantarii.' Hujus legis Flaminie nemo, quod sciam, præter Festum meminit. De sestertio autem quod sit quasi semistertius, id est, quod ad tertium assem efficiendum desit semis, vel potius quod tunc tertius semis numeratur, Varro lib. iv. de L. L. 'Sestertius quod semis tertius. Dupondius enim et semis antiquus sestertius est: et veteris consuetudinis ut retro æra dicebantur, ita ut semis tertius, semis

quartus pronuntiarent. Sestertius igitur ab semis tertius dictus.' Eodem modo autem sestertius quo Iones et Attici dicebant *ἡμισυ τρίτον*, 'dimidium tertium,' pro *δύο καὶ ἡμισυ*, 'Duo cum dimidio.' Sic 'trientem tertium,' libras duas et trientem, &c. Vide 'trientem.' *Dac.*

^h *Sex millium*] Romulus legionem instituit hominum 3000. regibus ejectis fuit 4000. eam postea Marius, cum in provinciam Numidiam iret, sex millium et ducentorum hominum conscripsit. In veteribus tamen legas ante Marium auctas sapissime Legiones; sed id tum extraordinarie factum fuisse putandum est, et necessitate aliqua suadente. *Idem.*

ⁱ *Sex suffragia*] Innuit sex centurias adjectas priori centuriarum numero *sex suffragia* dictas, sed nihil tale unquam in antiquitate Romana me legisse arbitrator. *Idem.*

^k *Sex Vestæ sacerdotes*] Sed primis temporibus, ut quatuor tantum capebantur, instituit Numa, cepitque Geganiam, Veraniam, Canuleiam, et

quaque parte haberet ministram sacrorum : quia civitas Romana in sex est distributa partis, in primos, secundosque,¹ Titienses, Ramnes, Luceres. Sexagenarios^m de ponte olim deiciebant, cujus causam

NOTÆ

Tarpeiam. Duas postea addidit Priscus Tarquinius. Et hic numerus semper mansit. *Idem.*

¹ *In primos secundosque*] Hic partis unius nomen deesse videri possit, quod non deest tamen, nam per 'Tatienses, Ramnes, Luceres,' quatuor urbis partes intelliguntur, quæ a locis, Suburana, Esquilina, Collina, Palatina dictæ sunt. Varr. lib. iv. de L. L. 'Ager Romanus primum divisus in partes tres, a quo tribus appellatæ Tatiensium, Ramnium, Lucerum, nominatæ, ut ait Ennius, Tatienses a Tatio, Ramnenses a Romulo, Luceres, ut ait Junius, a Lucumone. Sed omnia hæc vocabula Tusca, ut Volumnii, qui tragædias Tuscas scripsit, dicebat. Ab hoc quoque quatuor partes urbis tribus dictæ: ab locis Suburana, Esquilina, Collina, Palatina.' *Idem.*

^m *Sexagenarios*] Hoc a multis traditum est, et quæ reliqua sunt, satis ostendunt, qua de re agatur. Cicero pro Sext. Roscio: 'Habeo etiam dicere, quem contra morem majorum minorem annis 60. de ponte in Tiberim dejecerit.' Varro lib. vi. de Ling. Lat. Ovid. lib. v. Fastor. Macrob. lib. i. Saturn. Plutarch. in Problem. et Non. Marc. Vide 'Depontani.' *Ant. Aug.*

Sexagenarios] Vulgata quidem historia, seu fabula, et a Veteribus diversis opinionibus agitata. Tamen non ita puto apertum esse, quid velit Festus, ut non ex eo eruantur quædam, quæ apud nullum alium auctorem legas, ut apparebit ex ejus contextu ita: Sexagenarios de ponte

mitti olim dicebatur. Cujus causam Manilius hanc affert: quod qui incoluerint primi loca urbis, hominem sexaginta annos natum Diti patri quotannis immolare solebant, idque facere eos destitisse adventu Herculis. Sed religione veteris moris scirpeas hominum effigies eos tantummodo mittere de ponte. Alii aiunt, morante in Italia Hercule, quod quidam ejus comitum habitaverint secundum ripam Tiberis, atque Argeos se vocaverint ab Argis: quorum P. Ro. memoriam redintegrari, eo gente Græcia legatum quendam Argæum cum iis Romæ moratum esse: is ut obierit, institutum a sacerdotibus, ut effigies scirpea ex omnibus, cum, quæ publica erant, nuntiavisset, per flumen ac mare in patriam remitteretur: scriptum est in reliquiis Festi *his pro is*, ut sæpe. Institutum igitur ait, ut ex omnibus scirpeis simulacris, erant autem triginta, una nomine legati Argivorum de ponte in Tiberim dejecta, per mare in patriam remitteretur, postquam munus suum, cujus causa publice missus erat, nuntiavisset. Hoc enim est, *postquam quæ publica erant, nuntiavisset.* Ex quibus apparet sine ulla controversia, sacerdotes quædam dicis causa nomine legati fari solitos, cum illam effigiem emitterent, quod apud nullum alium auctorem scriptum reperias. *Jos. Scal.*

Sexagenarios] Priorem Manilii sententiam tangit Ovid. v. Fast. Sed Saturno, non Diti, ait immolatos fuisse. 'Fama vetus, tunc cum Saturnia terra vocata est, Talia fatidici dicta fuere senis: Falcifero libata seni duo

Manilius hanc refert: quod Romam qui incoluerint primi Aborigenes, hominem, sexaginta annorum qui esset, immolare Diti patri quotannis soliti fuerint, quod facere eos destitisse adventu Herculis, sed religione postea veteris moris scirpeas hominum effigies de ponte in Tiberim vetere modo mittere instituisse. Alii dicunt, morante in Italia Hercule, quod quidam ejus comitum habitaverint secundum ripam Tiberis,¹⁶ atque Argaeos se ab Argivis vocaverint arvis: quorum proditam memoriam redintegrari, eo gente missum ab Græca legatum quendam Argæum diu cum iis Romæ moratum esse: his ut obierit, institutum a sacerdotibus, ut effigies scirpea ex omnibus, cum quæ publicæ¹⁷ erant rei nuntia- visset, per flumen, ac mare in patriam remitteretur. Sunt, qui dicant, post urbem a Gallis liberatam ob inopiam cibatus cœptos sexaginta annorum homines jaci in Tiberim; ex quo numero unus filii pietate occultatus sæpe profuerit patriæ consilio sub persona filii: id ut sit cognitum, ei juveni esse ignotum, et sexagenariis vita concessa: latebras autem ejus,¹⁸ quibus aruerit¹⁹ senem, id est, cohibuerit, et celaverit, sanctitate dignas esse visas, ideoque Arcæa appellata. Sed exploratissimum illud est causæ, quo tempore primum per pontem cœperuntⁿ comitiis suffragium ferre, juniores conclamaverunt, ut de ponte dejicerentur sexagenarii, qui jam nullo publico munere fungerentur, ut ipsi potius sibi, quam illi, deligerent imperatorem. Cujus sententiæ^o est etiam

16 Ed. Seal. 'ripam haberi.'—17 Ead. ed. *cumque publica*.—18 Pro ejus vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *eas*.—19 Ead. ed. *arguerit*.

NOTÆ

corpora, gentes, Mittite, quæ Tuscis excipiantur aquis. Donec in hæc venit Tiryntius arva, quotannis Tristia Lencadio sacra peracta modo. Illum stramineos in aquam misisse Quirites: Herculis exemplo corpora falsa jaci.' De Argeis comitibus Herculis vide in 'Argei' et 'Argæos.' *Dac.*

ⁿ Per pontem cæperunt] De pontibus, qui ab septis comitialibus ad Diribitorium et villam publicam suffragantes traducebant, nota res est. *Idem.*

^o Cujus sententiæ] Et Ovid. v. Fast. 'Pars putat, ut ferrent juvenes suffragia soli, Pontibus infirmos præcipi

Sinnius Capito. Vanam autem opinionem de ponte Tiberino confirmavit Afranius in Repudiato.

Sextantarii^p asses in usu esse cœperunt ex eo tempore, quod²⁰ propter bellum Punicum secundum, quod cum Hannibale gestum est, decreverunt patres, ut ex assibus, qui tum erant librarii, fierent sextantarii, per quos cum solvi cœptum esset, et populus ære alieno liberaretur, et privati, quibus debitum publice solvi oportebat,

//////////

20 Vir doct. *ibid.* conjicit *quo*.

NOTÆ

tasse senes.' Et Varro de vita pop. Rom. lib. II. 'Honestam causam gloriosamque patefecerit, cum in quintum gradum pervenerant, atque habebant LX. annos, tum denique erant a publicis negotiis liberi atque otiosi: ideo in proverbium quidam putant venisse ut diceretur sexagenarios de ponte dejici oportere, id est, quod suffragium non ferant, quod per pontem ferebant.' Vide Victorii Varr. Lect. lib. XVIII. c. 7. *Idem*.

^p *Sextantarii*] Plin. lib. XXXIII. c. 3. 'Populus R. ne argento quidem signato ante Pyrrhum regem devictum usus est. Libralis, unde etiam nunc libella dicitur, et dipondius, appendebatur assis.' Et postea: 'Libræ autem pondus æris imminutum bello Punico primo, cum impensis resp. non sufficeret; constitutumque, ut asses sextantario pondere ferirentur, &c. Postea Hannibale urgente, Q. Fabio Max. Dictatore, asses unciales facti, &c. Mox lege Papiria semunciales asses facti.' Ex his verbis apparet Festum aliud dicere, quam Plinium: nam sextantarios alter bello Punico primo, alter bello secundo, factos scribit: item hic Noster septennio durasse, et non amplius processisse in majorem numerum: ille durasse ad Dictaturam Qu. Fabii, quæ a fine belli Punico primi fuit 25.

annis posterior: et unciales atque semunciales postea asses factos esse. Mihi quod Plinius scribit verisimilius videtur, et in verbis Festi videntur esse quædam mendosa. Vide 'Grave æs.' *Ant. Aug.*

Sextantarii] Jam supra in 'Grave æs.' 'Sed bello Punico populus Romanus pressus ære alieno ex singulis assibus librariis senos fecit qui tantumdem valerent.' Ubi *bello Punico* tantum. At hic secundo bello Punico sextantarios asses factos scribit. Sed dissentit Plinius lib. XXXIII. c. 3. qui id factum dicit bello Punico primo. 'Libræ autem,' inquit, 'pondus æris imminutum bello Punico primo, cum impensis resp. non sufficeret; constitutumque ut asses sextantario pondere ferirentur, &c. Postea Hannibale urgente, Q. Fabio Maximo dictatore, asses unciales facti, &c. Mox lege Papiria semunciales asses facti.' Ubi, vides, Plinius ait sextantarios asses durasse usque ad Dictaturam Q. Fabii, hoc est, diutius annis 25. Et unciales atque semunciales postea factos. Noster autem durasse tantum septennio, neque postea in majorem numerum processisse. Sive potius septennio quæque prioribus assibus, nempe librariis, usum esse, &c. *Dac.*

non magno detrimento adficerentur. Septuennio quoque (anno) usus est, ut priore numero, sed id non permansit in usu, nec amplius processit in majorem.

Sexus ¹ aliter significat sexu, natura, habituque ex Græco, quam illi vocant ἄλλοι, Afranius in Privigno sic ait, ² orbus virili sexu adoptavit sibi. Pacuvius in Atalanta: Triplicem virili sexu partum procreat.

Sexus, natura, vel habitus, ex Græco ἄλλοι vocatur.

Sibinam ³ appellant Illyrici telum venabuli simile. [PAUL. Ennius: Illyrici ³ restant sicis sibinisque fodentes.]

¹ Vet. cod. *secus*. Vide infra.—² Ed. Scal. *agit*.—³ Legendum monet Dac. *sibynisque fodantes*.

NOTÆ

¹ *Sexus*] In veteri libro est *secus* initio, tamen in exemplis *sexus*. Charis. lib. i. scribit. ‘Secus neutri generis nomen:’ unde et Sallustius ‘virile secus’ dixit, hoc est, virilis sexus: quod per omnes casus integra forma declinatur. Fit *secus*, et adverbium, quod significat ‘aliter.’ *Ant. Aug.*

Sexus] Corruptissimus locus. Lege: *Sexus, aliter Sexu, natura habitusque, ex Græco, &c. Afranius in Privigno sic ait: Orbus virile sexu adoptavit sibi.* Sallustius *Histor. lib. ii.* ‘At Metellus in ulteriorem Hispaniam post annum regressus. Magna gloria concurrentium. Undique virile, et muliebre sexu per vias, et tecta omnium visebatur.’ Sisenna *Hist. lib. iv.* ‘Tum in muro virile, ac muliebre sexu, populi multitudine omni collecta.’ Quæ omnia corrupte leguntur apud Nonium. In veteri scriptura hic legebatur *Secus*, quod etiam usurpant Veteres: sed non propterea hic ita legendum. Ausonius: ‘Juno, Ceres, ac Vesta, secus muliebre sorores.’ Item: ‘Nota Caledoniis nuribus muliebre secus Strix.’ *Sexu* ergo neutri, *sexus* masculini. Sic ‘genus’ et ‘genu,’ ‘gelus’ et ‘gelu,’

‘cornus’ et ‘cornu.’ *Jos. Scal.*

Sexus] Lege: *Sexus aliter sexu, significat naturam habitumque ex Græco, &c. Afranius in privigno sic ait: Orbus virili sexu adoptavit sibi. Pacuvius in Atalanta: Triplicem virile sexu partum procreat.* In veteri scriptura legebatur *secus*, quod etiam usurparunt Veteres. Anson. ‘Juno, Ceres, ac Vesta, secus muliebre, sorores.’ Sed non propterea hic ita legendum. *Sexu* neutri, *sexus* masculini. Sic ‘genus’ et ‘genu,’ ‘gelus’ et ‘gelu,’ ‘cornus’ et ‘cornu.’ Sallust. *histor. lib. ii.* ‘At Metellus in ulteriorem Hispaniam post annum regressus, magna gloria concurrentium, undique virile et muliebre sexu per vias et tecta omnium visebatur.’ Sisenna *historiar. lib. iv.* ‘Tum in muro virile ac muliebre sexu, populi multitudine omni collecta.’ Quæ omnia corrupte legi apud Nonium notavit Scal. *Dac.*

³ *Sibinam*] Melius *Sibynam*. *Hesych.* Σιβύνη, ὄπλον δόρατι παραπλήσιον. ‘Sibyna, telum hastæ simile.’ *Gloss. Cyril.* ‘Σιβύνη, venabulum.’ Et *Gloss. Philox.* ‘Venabulum, Σιβύνη.’ Male edit. Σηβύνη. *Idem.*

Sibus,^t callidus, vel acutus.

Sic versantu^u . . . . . [FEST.

fune voluit eodem nom . . . . .

Suparum^x appellant dolonem quod est velum minus in navi, ut acation, majus. *Supparum* autem dictum ait Cimmus Capito velut separatum quod sit disjunctumque a dolone interioris mali.

NOTÆ

^s *Illyrici*] Lege, *Illyrici restant sicis sibynisque fodantes.* Vide 'fodare.' *Idem.*

^t *Sibus*] Vide 'Persibus.' *Idem.*

^u *Sic versantu . . . . .*] Locus difficilis interpretem desiderat. *Ant. Aug.*

Sic versantur] Haud dubie est fragmentum de Suclea, quod est lignum transversarium teres utrimque capitulis cardinatis in duo arrectaria immisum, paxillisque versatum, circa quod ductarius finis volvitur, ad sustollenda aut molienda onera, ut lapides, et alia. De Suclea etiam alibi loquitur. Sequitur deinde: *Suparum appellant dolonem, hoc est, velum minus in navi; ut acation majus. Supparum autem dictum ait Copito, velut separatum sit a dolone interioris mali.* Hæc ἀναμφισβήτητος Festus. Notum est Acatium et dolonem esse genera velorum, ἀκάτιον quidem μέγα ἄρμενον, δόλωνα vero μικρόν. Notum et illud apud Livium: 'dolonibus sublatis fugerunt.' De suparo alibi satis diximus. Sequitur aliud caput: *Sepultum morte meroque cum ait in ea in . . . . . de L. Terentio Tusci vici magistro. eum vivum de saxo Tarpeio elatum cum eo venisset comissatum: quod mero esset coactus.* Non dubium est ex quadam oratione Catonis desumpta esse: qui mos est Festo solennis, ut non nominato Catone verba ex eo in testimonium producat, ut in 'Sublimavit:' eleganter comessabundum juvenem mero sepultum et vivum

elatum, quod mortuo similis esset, dixit, quodque spiritus ei mero coactus et interclusus esset: est autem non totus integer locus, nisi fallor; ante enim desiderantur quædam; quanquam non solum aperta est, sed etiam elegans hujus loci sententia. *Jos. Scal.*

Sic versantu . . . . .] Immo ad vocem 'Suclea.' Ibi enim manifesto hæc vestigia deprehendes: *Sic versantesque ductario fune volvunt. Eodem nomine, &c.* Quæ male loco suo avulsa, huc adhæserunt. *Dac.*

Sic versantu . . . . .] De sica fortasse verba Festi intelligenda sunt, item de Dolone. Dolonis mentio fit apud Virgilium lib. vii. Æn. Suet. in Claudio, et sub titulo ad L. Aquil. in Digestis. De Sica et Sicariis omnibus libris agitur. Sed non facile est verba Festi sarcire: etenim exempla referuntur eorum librorum, qui non extant. *Ant. Aug.*

^x *Suparum*] Pollux tria in navi memorat vela, minimum δόλωνα, majus ἀκάτιον, maximum ἐπίδρομον. Capito autem sententiam de sipari etymo confirmat Isidorus lib. xix. c. 3. 'Siparium,' inquit, 'genus veli unum pedem habens, quo inniti navigia solent in navigatione, quoties vis venti languescit, quod ex separatione existimant nominatum.' Sed illud omnino ridiculum: est enim a Græco σίφαρος, adeoque potius scribitur siparum. *Dac.*

[illegible text]

[illegible text]

[illegible text]

[illegible text]

[illegible text]

UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY
Los Angeles

This book is DUE on the last date stamped below.

REC'D ED-URE

MAR 11 1987

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

AA 000 404 825 2

3 1158 01168 8214

SOUTHERN REGIONAL
UNIVERSITY LIBRARY
SERIES

